

OBSAH:

Teoreticko – metodologické štúdie:

KORPÁŠOVÁ Lenka: <i>Vybrané modely demokracie v optike konsenzu, autority a spravodlivosti</i>	1
--	---

Teoreticko – analytické štúdie:

DENCI Miroslav: <i>Vybrané aspekty pôsobenia jazykových bariér na sociálno – ekonomické nerovnosti národnostných menšín</i>	18
---	----

Empirické štúdie a analýzy:

KRPALA Karol: <i>Ideologický komplex</i>	43
RAJŇÁKOVÁ Katarína: <i>Slovenská a maďarská identita a participácia menšín v územnej samospráve</i>	87

Štúdie z kvalifikačných prác:

KOČIŠOVÁ Agnesa: <i>Sociálna práca a poradenstvo pri zlepšovaní kvality života onkologicky chorých II.</i>	222
HRUŠKOVÁ Renáta: <i>Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl II.</i>	295

Informácie o výskumoch a analýzach:

СОКОЛОВА Анастасия: <i>Плюсы и минусы внедрения новых технологий в университетском образовании</i>	370
--	-----

Vybrané modely demokracie v optike konsenzu, autority a spravodlivosti¹

Lenka Korpášová

Kľúčové slová:

demokracia, spoločnosť, konsenzus, forma vlády, všeobecné dobro, spravodlivosť

Kontaktné údaje:

Mgr. Lenka Korpášová,
Filozofická Fakulta, UPJŠ KE,
Katedra politológie
korpas2@gmail.com

Abstrakt:

Hlavnou ideou demokracie je vytvorenie, čo najspravodlivejšieho zriadenia pre členov spoločnosti. Štúdia prezentuje vybrané modely demokracie, ktoré sa prirodzene kreovali počas vývoja spoločnosti. Predpokladom tvorby rôznych koncepcií a modelov demokracie je teda aj rôzne chápanie spravodlivosti, rovnosti a slobody, determinované procesom vývoja ľudských spoločností. Cieľom štúdie je review základných prístupov k chápaniu, definovaniu a štúdiu demokracie a zároveň hľadanie prepojenia rôznych foriem demokracií pri ich odlišnom uplatňovaní. Štúdia poskytuje výklad a sumarizáciu východiskových koncepcií demokracie cez explanačnú kľúčových pojmov- definíčne relevantných- konsenzus, dobro, autorita, vláda, v porovnaní vybraných modelov, prípravu podkladových koncepcií demokracie ako základ pre štúdium jedného z princípov demokracie- spravodlivosti.

Úvod

Demokratické politické zriadenie predstavuje pre súčasný „západný svet“ realitu. Nejasnosť samotného významu demokracie ako takej, ktorá je v konkrétnej podobe viditeľná v nerovnakých postupoch vládnutia a neidentickým inštitucionálnom zázemí týchto štátov, je podstatou tejto štúdie. Miera (de)centralizácie riadenia a rozhodovania, uprednostňovanie konsenzu, alebo direktívneho nastolenia pri otázkach spoločného dobra, spôsob chápania

¹ Táto štúdia bola vypracovaná v rámci riešenia projektu VEGA 1/0675/12: Spravodlivosť distribúcií v podmienkach modernej demokracie – filozofické, politologické a sociologické aspekty

autority, sú faktory, ktoré prispievajú ku konkrétnej podobe vládnutia. Podstata demokracie spočíva v rozhodnutiach ľudí, občanov štátov o sebe samých. Predpokladom demokraticky usporiadaného celku na teoretickej úrovni, je vylúčenie hierarchickej nadradenosti a podradenosti konštituovanej veľkosťou majetku, alebo pôvodom človeka. Štúdia prezentuje vybrané modely demokracie, ktoré sú aj z dôvodu časovo- priestorového a civilizačného vývoja modifikáciou predstáv o demokracii z čias Antiky.

Diferencie, vznikajúce pri uplatňovaní demokracie ukazujú, že demokracia má viaceré podoby a práve tento fakt vzbudzuje prirodzený záujem o danú problematiku. Charakter demokracie je vytváraný aj na základe prostredia, v ktorom vzniká a vyvíja sa. Existencia demokracie od jej počiatkov, determinovaná vedomím celospoločenského dobra u väčšiny občanov, predpokladá ako vhodné prostredie svojho pôsobenia homogénnu spoločnosť, v rámci ktorej medzi vlastnými občanmi nedochádza k antagonistickým predstavám o jej fungovaní. Demokratické zriadenia, napriek tejto predstave, nachádzame aj v kultúrnej, nábožensky a etnicky heterogénnych spoločnostiach.

Demokracia sa javí ako politický systém vhodný, a s istými modifikáciami aplikovateľný, v každom štáte, v každom spoločenstve. Vyžaduje súhlas a oprávnenie zo strany občanov na vládnutie.

Príčiny vzniku viacerých modelov a koncepcií demokracie sú spojené s odlišným chápaním spoločnosti, s odlišnými názormi na dosahovanie konsenzu, na postavenie autority, na určenie celospoločenského cieľa, práve preto je koncepčný rámec štúdie zameraný na dané kategórie. V nasledujúcej časti je vysvetlená logika vzniku demokracie v porovnaní súťaživého a kooperatívneho modelu. V poslednej časti štúdia prezentuje liberálne a rovnostárske smerovanie demokracie, ktoré sú istým predchodcom dnešných demokracií.

1. Základné pojmy a koncepcie

Jednotlivec za každých okolností podlieha súboru pravidiel a postupov, ktoré sú výsledkom vládnutia autority. Samotní členovia spoločenstva trvajú na tom, aby spoložitie malo svoj systém, na základe čoho sa podriaďujú vyšším a abstraktným entitám. Z ohľadom na rôznorodosť členov spoločenstva vyplýva, že názory ohľadom otázk správnosti, spravodlivosti, najlepšieho usporiadania spoločnosti sa menili a vždy sa aj budú meniť. Dôkazom toho sú rôzne koncepcie, modely, formy ľudského spoložitia. Konsenzus sa v pluralite názorov hľadá ťažko. Najpodstatnejšiu zhodu všetkých zainteresovaných členov spoločnosti vidíme v potrebe usporiadania systému a existencie pravidiel. Prostredie bez týchto pravidiel popisovali autori spoločenskej zmluvy (Lock, Rousseau, Hobbes), ako stav anarchie, ktorý je pre existenciu jedinca nebezpečný.

Predpokladom úvah o kreovaní vlády a politického zriadenia je existencia spoločnosti. Demokratický spoločenský a politický systém funguje predovšetkým na princípoch koope-

rácie. Východiská pre skúmanie tejto problematiky je možné nájsť v rôznych vedných disciplínach ako psychológia, politológia, alebo sociológia. Aby podstata modelov neunikala, je nutné ozrejmiť si význam niektorých základných pojmov vystihujúcich obsah problematiky.

Ako uvádza Keller (2005), autori funkcionalistickej teórie (Parsons, Merton) považujú spoločnosť za celok, ktorý pozostáva z prvkov, ktoré sú na sebe vzájomne závislé. Jednotlivci sa združujú a definujú najúčinnnejšie prostriedky, aby dosiahli konkrétne ciele. Základom sociálneho poriadku je podľa tejto teórie nepísaná zmluva, v ktorej sa jednotlivci zaväzujú, že budú dodržiavať pravidlá, aby mohli spolunažívať. Spolunažívanie im, samozrejme, prináša určité výhody. Sociálny poriadok predpokladá minimálny konsenzus ohľadom základných hodnôt. Konfliktualistická teória spoločnosti (Cosser, Mills) však predpokladá, že v spoločnosti sa vyskytuje neodstrániteľná protikladnosť záujmov. Aby spoločnosť udržala svoju súdržnosť je potrebné hľadanie konsenzu aj v rámci niekedy antagonistických protikladov. Táto teória ďalej predpokladá, že ľudia nekooperujú z lásky k blížnemu, ale preto, že spojenectvo s inými posilňuje ich vyhliadky na osobný prospech.

Vychádzajúc z týchto teórií akékoľvek spolužitie jednotlivcov, ktoré má byť stabilné predpokladá konsenzus v základných otázkach, týkajúcich sa usporiadania systému. V demokratickom politickom systéme sa javí konsenzus ako veľmi dôležitý, priam podstatný pre udržanie systému. Dôležitosť konsenzu v spoločnosti a štáte zdôrazňujú aj Schmitter a Karl (1993) a Fischer (2005). Konsenzus, hoci len na minimálnej úrovni musí byť v spoločnosti dosiahnutý, aby sme politické zriadenie mohli nazývať demokraciou. Konsenzus je výsledkom tendencií ľudí, ktorí si uvedomujú nevyhnutnosť existencie organizovaného života za prítomnosti čiastkových diferencií. Je jedným z prostriedkov na udržanie stability demokratického politického prostredia. Konsenzus vedie k vytváraniu spoločného dobra, spoločných záujmov, ktoré sú nadradené záujmom individuálnym, či už hovoríme o demokratických, alebo nedemokratických štátnych zariadeniach. Fischer (2005) hovorí o konsenze štrukturálnom a organizačnom. Za konkrétnu formu štrukturálneho konsenzu označuje spoločenský poriadok, ktorému sú jednotlivci podriadení. Konkrétnou formou organizačného konsenzu je podľa neho štát, ktorý drží v určitých hraniciach ľudí, aj ich činnosti. Celok, ktorý funguje na základe vlastných pravidiel.

Konsenzus v spoločnosti vedie k vytváraniu spoločného dobra, ktorému sú jednotlivci ochotní dobrovoľne podriaďiť svoje individuálne záujmy. Spoločné dobro determinujú rôzne faktory, medzi ktoré patrí kultúra, história, povaha národa a pod. V rámci každého spoločenstva, ktoré si stanoví spoločné práva a zároveň pravidlá, nech aj garantuje najvyššiu možnú slobodu jednotlivca, vždy bude jednotlivec podriadený celku. V takýchto zoskupeniach nemôže dôjsť k presadeniu individuálnej vôle nad spoločné dobro.

Fischer (2005) predpokladá, že vždy keď dôjde k modifikácii predstavy o spoločnom dobre, dôjde aj k zmene spoločenského usporiadania. Vysvetľuje zmenu v spoločenských poriadkoch a teda aj zmenu politických systémov cez zmeny individuálnych záujmov. Idea spoločného dobra vzniká, až keď sa viacerí členovia spoločnosti zhodnú na niečom spoločnom, čo každému členovi spoločnosti poskytne isté výhody pri dosahovaní vlastných záuj-

mov. Vychádzajúc z realistickej paradigmy, je možné usúdiť, človek je bytosť prirodzene egoistická. Preto štát a spoločenské zriadenia nevznikajú z idealistických pohnútok, aby sa pomohlo iným, ale aby každý prioritne uspokojil svoje potreby.

Fischer (2005) ďalej pokračuje, že tendenciou individuálnych záujmov je, že sa neustále modifikujú, inovujú sa aj na základe pokroku, alebo vzoru z iných spoločností. Pokiaľ nie sú príliš výrazné, k zmenám nedochádza. V prípade, ak už sú nové, alebo modifikované záujmy v spoločnosti prioritné, dochádza k rozpadu starého usporiadania a prirodzenou cestou sa spoločnosť inovuje, alebo sa jednoducho mení, aby bola v súlade s novými podmienkami a požiadavkami. Politické prostredie a organizácia spoločnosti je výsledkom napätia medzi partikularizmus jednotlivých vôľ a ich snahou vnútiť individuálne a skupinové záujmy aj ostatným členom spoločnosti a formálne ich pretransformovať na záujmy celospoločenské.

Pri tvorbe myšlienky celospoločenského dobra je nutné predpokladať vysokú mieru subjektivity vyplývajúcu z chápania vlády a štátu a ostatných nástrojov na organizovanie jednotlivcov ako súčet týchto jednotlivcov na rôznych pozíciách s rôznou intenzitou pôsobenia. Politické prostredie je výsledkom prostredia spoločenského. Organizované spoluzitie predpokladá pravidlá spojené so sankciami, teda sa zároveň predpokladá autorita, ktorá má moc na riadenie danej spoločnosti.

Demokracia často vyvoláva spory ohľadom jej základnej definície, kde je zvrchovanosť a suverenita štátu odvodzovaná od jeho občanov. Miller (2003) konštatuje, že autorita je skutočná, ak má zvrchovanosť na riadenie spoločnosti, použitie moci a tvorbu konečných rozhodnutí. Bez zvrchovanosti nemôžeme hovoriť o autorite a vláde. Efektívnosť zvrchovanosti moci sa prejavuje, ak je táto absolútna. Na základe druhu autority a chápania zvrchovanosti moci rozlišujeme rôzne formy vládnej moci. Hobbes a Bodin chápu zvrchovanosť absolútne, má byť v rukách jedného panovníka, alebo má byť koncentrovaná v jednom centre, má byť nedeliteľná. Často bol problém s chápaním demokratického štátu, aj cez prizmu zvrchovanosti, ako skutočne zvrchovaného, pretože je definovaný ako „vláda ľudu“, čo môže vytvoriť predstavu roztrieštenej suverenity medzi občanov štátu.

Fischer (2005) a Tocqueville (2012) odvodzujú suverenitu od občanov a zároveň ju ponechávajú v neroztrieštenom stave. Suverenita ľudu v chápaní Tocquevilla (2012) predstavuje možnosť občanov podieľať sa na diskusiách a následnom rozhodovaní o veciach, ktoré majú bezprostredný vplyv na ich každodenný život. Zvrchovanosť ľudu vidí ako základnú stavebnú jednotku demokracie. Jej predpokladom je všeobecné hlasovacie právo s využitím väčšinového pravidla voľby a prijímania rozhodnutí. Vyjadril dôležitosť participácie občanov na veciach verejných, čo neznamená roztrieštenosť suverenity medzi občanov štátu, pretože na otázky štátnych záujmov vo vnútri štátu a za hranicami štátu má suverenitu jedine štát. V podobnom duchu Fischer (2005) upozorňuje na to, že zvrchovanosť v akejkoľvek forme vlády musí byť práve na strane vládnucich, pretože inak by vláda, vládnutie nemalo opodstatnenie. Nastáva tu rozpor medzi základnými atribútmi na jednej strane vládnutia a na strane druhej formy vlády. Ako už bolo uvedené, z logiky a podstaty zvrchovanosti vyplýva

jej nedeliteľnosť. Fischer podáva vysvetlenie tohto rozporu. Podľa neho zvrchovanosť na strane spoločnosti je len potenciálna, predstavuje možnosť jednotlivcov slobodne rozhodnúť o predstaviteľoch vlády. Zároveň zvrchovanosť v pravom zmysle slova ostáva na strane vlády, ktorá v demokratickom politickom systéme by mala byť odzrkadlením všeobecného konsenzu a mala by smerovať k dosahovaniu všeobecného dobra, pre svoje budúce znovuzvolenie. Fisher (2005, str. 24) označuje demokraciu ako „vládu prenesenej autority, resp. zvrchovanosti.“ Napriek rozdielom v koncepciách o štáte a spoločnosti ostáva ponechaná myšlienka, že výhradnou autoritou a jediným suverénnym subjektom je štát, v demokratickom prostredí, za predpokladu existencie fungujúcej občianskej spoločnosti. Na základe tohto tvrdenia je suverenita štátu odvodená od jeho občanov. Občianska spoločnosť podľa Ramosa (2010) figuruje ako partner štátu a zároveň subjekt, ktorý chod štátu kontroluje. Vláda ľudu podľa Dworkina (1998) spočíva v participácii občanov na politickom dianí. Hovorí o partnerskom vzťahu medzi občanmi navzájom a občanmi a štátom. Partnerský vzťah predpokladá rovnosť občanov pred zákonom a rovnosť hlasov pri rozhodovaní. Ak sú tieto podmienky splnené, zodpovednosť za kolektívne rozhodnutia je zdieľaná všetkými občanmi, ktorí boli v procese rozhodovania zahrnutí. V tomto vzťahu je žiadaná aj zodpovednosť štátu voči svojim občanom, bez nej sa vytráca legitimita. Bez legitimacy je demokracia len pojmom. Olteanu (2012) v tejto súvislosti konštatuje, že najväčším nebezpečenstvom súčasných demokracií, sú nevhodné vlády, ktoré sú zodpovedné za stratu legitimacy v priebehu svojho vládnutia.

Úvahy o vládach, ako o nástrojoch organizácie spoločnosti, ktoré majú v rukách suverenitu a právo na výkon moci, vedú k nevyhnutnému rozlišovaniu medzi jednotlivými jej formami. Tie determinujú aj limity suverenity, výkonu moci a práva vlády.

Extrém vzniká v prípade, ak je vládcom jeden, alebo naopak, ak vládnu všetci. Na pomyselnéj úsečke medzi týmito extrémami sa nachádzajú zvyšné formy vlád. Všetky existujúce formy vlád sú bližšie alebo vzdialenejšie týmto krajným prípadom.

Extrémy v našom prípade je možné chápať ako ideálne typy, ku naplneniu ktorých nikdy nedôjde. Jeden človek nikdy nemôže vládnuť príliš veľkému spoločenskému celku. Aj v prípade, že by mal legitimitu vládnuť, fyzické predispozície by mu neumožnili zabezpečiť potreby jednotlivcov. V každej spoločnosti existuje veľké množstvo rozličných sfér, ktoré si vyžadujú aspoň minimálnu odbornosť. Človek nemá schopnosti, ktoré by mu umožnili zvládnuť organizáciu celej spoločnosti. Preto aj v mocenských a autoritatívnych systémoch, vládca má okolo seba skupinu organizovaných ľudí vykonávajúcich poradné, výkonné a iné funkcie spojené s riadením štátu.

Zároveň druhý ideálny typ vlády, ktorou je vláda všetkých, tiež nie je uskutočniteľná. Opäť tu zohrávajú svoju úlohu kapacitné, organizačné, individuálne a iné atribúty. V kontexte demokracie je kontroverzná aj jej podstata, ktorá uvádza „vládu ľudu“. S vylúčením špecifických skupín ľudí z procesu vládnutia sa počítalo vždy, aj v počiatkoch demokracie. Myšlienka ľudu, ako všetkých jedincov spoločenstva nebola nikdy zavedená do praxe. Počas vývoja ľudského spoluzitia a štátneho a vládneho usporiadania sa len menili

podmienky za ktorých k vylúčeniu dochádzalo, či už boli vylúčené ženy, deti, a pod.

Demokracia ako „vláda ľudu“, ako ideál, kde si ľud vládne sám, nikdy neexistovala. Sporné je chápanie samotného pojmu „ľud“. V počiatkoch demokracie boli za ľud v zmysle „vlády ľudu“ považovaní len slobodní muži. Toto vymedzenie nebolo postačujúce, pretože nedochádzalo k naplneniu podstaty demokracie z hľadiska spravodlivosti. Pri snahe vymedziť pojem ľud čo najspravodlivejšie sa brali do úvahy rôzne faktory, majetkové, sociálne, intelektuálne. Z hľadiska spravodlivosti akceptujeme vymedzenie tohto pojmu podľa G. Sartoriho, kde „ľud je väčšina s prihliadnutím na práva menšín“. (1993, str. 24) V tomto kontexte sa uplatňuje pluralita názorov, sloboda jednotlivcov. Je tu obsiahnutá myšlienka výmeny jednotlivcov, ktorí sú zahrnutí vo väčšine. Nedochádza tu k diskriminácii, súvisiacej s vylúčením niekoho. Každý má právo byť vo väčšine. Princíp väčšiny, ktorý charakterizuje demokraciu aj v súčasnosti, je kompromisom pri prijímaní rozhodnutí v nekonečnej pluralite názorov. V demokraticky usporiadanom systéme sa nepredpokladá jednomyseľnosť pri prijímaní rozhodnutí. Väčšinový princíp sprevádza demokraciu od jej vzniku, kde sa predpokladala priama demokracia až po súčasnosť, kde sa väčšinový princíp využíva v zastupiteľských demokraciách. Pojem ľud si vyžaduje pozornosť nielen v problematike inklúzie, ale aj v oblasti participácie na vládnutí, ktoré istou mierou determinujú podobu demokracie.

2. Vznik a vývoj demokracie

Demokracia je v západných krajinách dlhodobo vnímaná ako najlepší politický systém zo všetkých, aj napriek paradoxom, ktoré sú v jej podstate obsiahnuté (bližšie pozri Godin; Eriksson, Democratically relevant alternatives, 2009).

Definícia demokracie nie je explicitne vyjadrená. Možno ju identifikovať cez princípy- sloboda, spravodlivosť, dôležitosť ľudského života, napĺňanie potrieb, spoločenský konsenzus, suverénita ľudu. Ak sú princípy, ktoré označujeme ako demokratické v rámci štátu spĺňané hovoríme, že v štáte je fungujúci demokratický politický systém. Spornou otázkou je nie len definícia demokracie, ale aj časové a teritoriálne vymedzenie jej vzniku.

(Dahl, 2001) Vo všeobecnosti je za počiatok demokracie označovaná Aténska demokracia z 5.stor. p.n.l. Iný názor na časovo- priestorové vymedzenie vzniku demokracie uvádza vo svojej štúdií Uffe Jakobsen (2010), v ktorej tvrdí, že demokracia vznikala a vyvíjala sa nezávisle na rôznych miestach sveta, pred a po vzniku Aténskej demokracie. Ako príklad uvádza Nórsku demokraciu, ktorú odvodzuje od demokratickej tradície z čias Vikingov.

Neistota demokracie vyplýva aj z neistoty ohľadom jej definícií, v rámci ktorých nie sú ich autori jednotní ani pri definovaní miesta a času jej vzniku. Pri aplikácii demokracie sa vytvárajú rôzne modifikácie, podľa politických, sociálnych, ekonomických a iných determinantov v konkrétnych krajinách. Kreovanie demokracie dospelo do štádia, v ktorom sa

vytratila myšlienka pôvodnej antickej demokracie. Pozornosť sa postupne obracala od demokracie ako „vlády ľudu“ k definovaniu procedúr volebného aktu súvisiaceho so zastupiteľstvom. Z demokracie ako ideálneho zriadenia pre najlepší život človeka sa postupne stáva súbor pravidiel „ako voliť“. Slobodné voľby predstavujú buď základnú podmienku, alebo jedno z kritérií podľa ktorého je možné identifikovať politický systém ako demokratický u viacerých autorov (Dahl, 2001; Schumpeter, 2004; Huntington, 1990). Hollyer, Rosendorff a Vreeland (2011) vo svojej štúdií dokazujú vyššiu transparentnosť demokracie oproti iným režimom aj prostredníctvom demokratických volieb spojených so slobodou slova, pluralitou názorov a slobodným prístupom k informáciám. Veľká pozornosť je venovaná abstraktným procedúram a prepočítavaniu volebných hlasov, čo môže vyvolávať dojem, že je zanedbávaná pozornosť, ktorá by mala byť venovaná efektívite vládnutia. Treba konštatovať, že je potrebné zamyslieť sa nad návratom k myšlienkam všeobecného dobra spoločnosti, suverenity ľudu, vytvárania konsenzu.

3. Kooperatívny a kompetitívny model demokracie

R. Dahl (2001) uvádza, že približne v tom istom čase, keď sa v Aténach objavuje demokracia ako „vláda ľudu“ aj v Ríme sa objavuje forma vládnutia nazývaná „Res Publicus“ (vec verejná). Aj v Ríme boli k vládnutiu postupne pripúšťaní všetci, rovnako ako aj v Grécku, všetci muži.

Vláda ľudu sa v Aténach a v Ríme vyvíjala v odlišných modeloch. Li Shaomeng vo svojej štúdií (Cooperation, competition, and democracy, 2011) rozlišuje kooperatívny a kompetitívny model demokracie. Model spolupráce je založený na vládnutí väčšiny, ktorá robí rozhodnutia s prihliadnutím na dosiahnutie spoločného dobra. V tomto modeli sa predpokladá, že väčšina, väčší počet vládnucich lepšie reflektujú záujmy zvyšku spoločnosti, ako jeden človek. Demokracia je tu chápaná ako proces tvorby kolektívnych rozhodnutí. V priestore, kde sa uplatňuje pluralita, nenachádzame jeden spoločný názor, ale ak sa väčšina zhodne, tak sa rozhodnutie prijme. V druhom modeli sa tiež využíva väčšinový princíp, ale na splnomocnenie niekoho vládnuť, nie pri tvorbe politických rozhodnutí. Demokracia v zmysle kooperácie bola uplatňovaná v antickom Grécku. Demokracia ako spôsob prijímania politických rozhodnutí väčšinovým princípom. V Rímskej republike bola demokracia uplatňovaná ako slobodná súťaž pri obsadzovaní verejných funkcií. Filozofi ako Rousseau a Rawls preferovali kooperatívny model demokracie, zatiaľ čo Lock a Hayek kompetitívny model demokracie. Tendencie a tradícia demokracie z obdobia jej počiatkov sa odzrkadlila aj v ďalších obdobiach, kedy pozorujeme vznik liberálnych a rovnostárskych koncepcií demokracií.

Ďalším rozdielom medzi týmito modelmi, ktorý Li Shaomeng (2011) uvádza, je rozdielny prístup k chápaniu pravidiel aplikovaných v spoločnosti. V kooperatívnom modeli je

dôležité, aby všetky strany, ktoré majú záujem spolupracovať, dodržiavali ten istý súbor konkrétnych pravidiel, aby plnili ciele, aby súhlasili so spôsobmi a procedúrami spolupráce. V kompetitívnom modeli demokracie sú stanovené všeobecné pravidlá, ktoré majú strany nasledovať, ak sa chcú súfaže zúčastniť. Pri dodržiavaní všeobecných pravidiel si môžu vytvárať a meniť svoje stratégie a ciele. Pravidlá sú súčasťou oboch modelov, v kooperatívnom modeli sú však formulované v pozitívnom zmysle (ako odporúčania), v kompetitívnom modeli sú formulované v negatívnom zmysle (ako zákazy).

Rozdiel medzi týmito modelmi (Li Shaomeng, 2011) je viditeľný aj pri kreovaní spoločnosti. V rámci kompetitívneho modelu sa systém stará prioritne o zachovanie rovnováhy medzi pluralitou názorov a rovnováhu sily medzi jednotlivými členmi spoločnosti. Tak ako predstavitelia štátu, aj jednotliví občania sa musia správať podľa všeobecných pravidiel. Dodržiavanie pravidiel zabezpečí stabilitu spoločnosti. Model kooperácie je charakteristický aj pre spoločnosť, ktorú opísal grécky filozof Platón (2009). V Platónovej koncepcii je štát nadradený jednotlivcovi, všetky činnosti sú orientované na dosiahnutie fungujúceho štátneho zriadenia. U Platóna sa stretávame s tým, že štát je tu chápaný ako cieľ sám pre seba. Človek v tomto prípade žije pre štát, pre abstraktný pojem, nevyužíva štát pre uspokojenie vlastných potrieb. Pre dosiahnutie spravodlivosti pre štát, bola spoločnosť striktne hierarchizovaná. Platón vychádzal z myšlienky, že každý jednotlivec má schopnosti pre konkrétnu činnosť a mal by sa jej celý život venovať a zlepšovať sa v oblasti ktorej rozumie. Filozofi mali vládnuť, strážcovia strážiť a výrobcovia mali zásobovať ostatné obyvateľstvo. Platón odcudzoval demokraciu, pretože neveril, že všetci ľudia majú rovnaké vlastnosti k tomu, aby prijímali efektívne rozhodnutia. Kládol dôraz na efektívne výsledky vládnutia. Hierarchizácia spoločnosti a výber najmúdrejších je istou formou ritualizácie. Rozdelenie spoločnosti slúži ako nástroj k napĺňaniu vytýčeného cieľa, ktorým je vytváranie harmonickej a stabilnej sociálnej spolupráce. Zatiaľ čo v kooperatívnom modeli je vytýčený konkrétny cieľ a zároveň aj nástroj na jeho dosiahnutie, kompetitívny model má vytýčený všeobecný cieľ a zároveň aj všeobecné nástroje, napr. hľadanie spôsobov na zachovanie sociálnej rovnováhy, udržanie sociálnych konfliktov pod kontrolou, aby nedošlo k zrúteniu celého sociálneho systému.

V demokracii vládnu tí, ktorí zvíťazia vo voľbách. V Platónovom štáte musel mať vládca predpokladali k vládnutiu a zároveň musel absolvovať rôzne cvičenia, ktoré zdokonaľovali jeho duševnú aj fyzickú stránku. Platón nazeral na čistú demokraciu s nedôverou, predpokladal jej nestabilitu plynúcu z práva všetkých vládnuť.

Podľa R. Dahla (1995) sa v Antickom Grécku, v polis preferovala priama demokracia, kde sa predpokladala účasť všetkých občanov na vláde. Človek tu bol chápaný nielen ako bytosť spoločenská, ale aj politická. Predpokladalo sa, že všetci občania majú v sebe obsiahnuté občianske cnosti a konajú v súlade s myšlienkou dobra pre štát. Mestské grécke štáty boli kapacitne dostatočne malé nato, aby tam bola idea priamej demokracie uskutočniteľná. S rozvojom národných štátov v 18. a 19. stor., so zvyšovaním kvantity obyvateľstva bolo nevyhnutné hľadať alternatívu k priamej demokracii. Možnosťou v tomto smere bola koncepcia zastupiteľskej demokracie a rozdelenia štátnej moci, nachádzajúca svoje korene

v republikánskej tradícii pochádzajúcej z Ríma. Rozdelenie štátnej moci bolo determinované zmiešanou vládou, v rámci ktorej mali byť obsiahnuté prvky z vlády aristokratickej, monarchickej a demokratickej. Myšlienku rozdelenia štátnej moci rozpracoval Montesquieu, štátnu moc rozdelil na legislatívnu, výkonnú a súdnu. Počiatky zastupiteľstva sú v Anglicku a vo Švédsku, kde sa zvolávali zhromaždenia na prerokovanie rôznych problémov súvisiacich s chodom štátu, boli tu zastúpené vyššie aj nižšie vrstvy spoločnosti. Požiadavka zastupiteľstva bola v tomto období nevyhnutná s prihliadnutím na rozširovanie sa území štátov, rovnako aj s nárastom obyvateľstva.

V Aténskej demokracii a Rímskej republike sa predpokladali cnosti občanov. Osobný prospech plynul občanovi konajúcemu v súlade so štátom, v podobe spokojného života v stabilnej spoločnosti. Blahobyť jednotlivca nebol nadradený nad všeobecné dobro, ale vyplýval z neho.

Počas obdobia stredoveku bola hierarchizácia spoločnosti a nerovnosť z toho plynúca vysvetľovaná prostredníctvom náboženských dogiem.

Demokratické rozpravy sa dostali znovu do popredia v súvislosti s oslobodzovaním sa od týchto dogiem. Začali sa riešiť otázky prirodzených práv človeka a jeho vzťahu k spoločnosti a štátu. Úvahy o demokracii boli rozšírené z oblasti politickej, tiež do oblasti sociálnej a ekonomickej. Konceptie spoločenskej zmluvy predpokladali prirodzené práva človeka za determinant kreovania politického systému. Stredoveká rovnosť pred bohom sa menila na rovnosť človeka voči človeku a rovnosť pre zákonom. Jedinou a výhradnou autoritou sa stal štát.

4. Liberálna a egalitarionistická koncepcia demokracie

V priebehu 18. storočia došlo k zmenám v oblasti spoločenskej aj politickej. Proces industrializácie, vývoj spoločnosti, ale aj nové poznatky vo vede a technike predurčovali aj spoločensko-politické zmeny. Občania chceli byť súčasťou týchto procesov. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že vývoj spoločnosti je ľahší v slobodnom prostredí, kde sa vytvára priestor na osobný, ale aj kolektívny rozvoj. Dôležitým medzníkom boli anglická a francúzska revolúcia, ktoré zohrali v Európe významnú úlohu v spoločensko-politickej oblasti. Od tohto obdobia sa rozvíjajú dva typy demokracie: liberálna a rovnostárska.

Kľúčovú úlohu pri uvažovaní o demokratickom politickom zriadení zohráva človek, jednotlivec bez ohľadu na typ demokracie. Diferencie medzi liberálnou a rovnostárskou koncepciou demokracie je možné nájsť vo vzťahu medzi jednotlivcom a štátom.

Teoretické základy liberálneho smeru demokracie sa nachádzajú predovšetkým v diele Locka (1689) a liberalizmus je cítiť aj v politickej koncepcii u Hobbsa (1651). Napriek tomu, že Hobbes preferoval absolutistické zriadenie, jeho liberálny postoj je viditeľný v chápaní jednotlivca a jeho intelektuálnej (sloboda myslenia) a morálnej (každý má svoje

práva) autonómie. Apperley vo svojej štúdií *Hobbes on democracy* (1999) konštatuje, že Hobbes odmieta demokraciu, je zástancom absolutistickej formy vlády. Demokraciu považuje za nestabilný politický systém. Ako príčinu nestability vidí v tom, že demokracia formálne podporuje každého, aby sa prejavil ako individuálna bytosť, ale nedistribuuje zdroje nevyhnutné pre túto rovnosť. Hobbes okrem toho vidí problém stability demokracie v tom, že suverenita a moc je odvodená od ľudí. Nie je tu konkrétna osoba, ktorá by určovala pravidlá a organizáciu celku. Hobbes predpokladá, že slabosť demokracie je v modeli, ktorý predpokladá prednosť častí pred celkom a teda, že sila, moc a suverenita je roztrieštená medzi jednotlivcov. V jeho koncepcii je na prvom mieste povinnosť občanov voči svojmu panovníkovi.

Podľa Fischera (2005) liberálnu koncepciu demokraciu rozvinul J. Lock. Suverenita štátu je v jeho koncepcii odvodená od občanov, ktorí opúšťajú prirodzený stav z dôvodu ochrany jednotlivca a jeho majetku. Moc má byť štátom uplatňovaná v prípade ochrany jednotlivca, jeho práv a jeho majetku a nie proti jednotlivcovi. Smerovanie štátu a stanovenie spoločného dobra určujú ľudia využitím pravidla väčšiny. Občan koná na základe svedomia a vedomia, dobrovoľne. Predpokladá sa, že rozum každého človeka ho bude držať v istých limitoch, aby nezasahoval do slobody iného človeka. Sloboda jednotlivca má v liberálnej koncepcii demokracie popredné miesto. V liberálnej demokracii sa uplatňuje súťaživý model demokracie. Spoločnosť a štát majú slúžiť ako prostriedok pre jednotlivca na dosahovanie jeho cieľov a záujmov, nemajú mu brániť v jeho osobnom rozvoji. Spravodlivosť pre občana vyplýva zo slobody, ktorá mu poskytuje možnosti realizovať sa. Zákon neslúži ako obmedzenie, ale práve naopak, ako prostriedok na dosiahnutie individuálneho prospechu bez poškodenia iného rovnako chápaného jednotlivca. Zákon má opodstatnenie len do chvíle, pokiaľ slúži ako prostriedok individuálneho rozvoja.

Popri liberálnom smere sa vyvíjal aj rovnostársky smer demokracie, ktorý má svoje korene v koncepcii J.J. Rousseaua. Hlavnú úlohu v tejto koncepcii zohráva štát a politika, ktorým sú jednotlivci podriadení. V rovnostárskej koncepcii sa prejavuje kooperatívny model demokracie. Zatiaľ čo v liberalizme sú stanovené pravidlá a ďalej je ponechaný priestor na sebarealizáciu sa jednotlivca, Fischer (2005) vo svojich úvahách o rovnostárskej koncepcii politického zriadenia konštatuje, že rovnostárska koncepcia predpokladá vopred stanovený cieľ. V štáte sa vytvára administratívny aparát, ktorý je vyjadrením vôle väčšiny a je obrazom každého jednotlivca. Vzhľadom nato, že nie je technicky možné, aby sa všetci zúčastnili vlády a jednohlasne vyjadrili súhlas, túto úlohu na seba preberá vznikajúca štátna byrokracia. Existencia politických subjektov je nevyhnutná, každá politická strana je predstaviteľkou vôle svojich participantov a podporovateľov. Politické strany vznikajú ako reprezentantky všeobecnej vôle vo veľkých moderných štátoch. Prejavuje sa tu princíp kolektivismu. Aj v tomto prípade sa preferuje sloboda, ako základná hodnota ľudského života. Rozdiel je v tom, že tu sa sloboda dosahuje uskutočňovaním kolektívneho cieľa, vytváraného v súlade so všeobecnou vôľou. Táto všeobecná vôľa je objektívna a podľa Talmota (1998) sa nachádza nad individuálnymi vôľami. Ľudia ju nevytvárajú, nie je súčtom individuálnych cieľov a záujmov, ale nachádzajú ju ako samostatne existujúcu entitu. Práve tejto vôli sa majú

všetci podriaďiť, v tejto podriadenosti je vyjadrená sloboda a šťastie jednotlivca. Podriadenosť všeobecnej vôle sa vyžaduje z dôvodu predpokladu, že človek je iracionálna bytosť a bez kolektívu a spoločného cieľa, ktorý je nad jednotlivcom by nebol ani slobodný. V rovnostárskej koncepcii demokracie sa vyžaduje participácia každého jednotlivca na politických záležitostiach za predpokladu jednomyseľného prijímania rozhodnutí. Zvrchovanosť a suverenita je odvodená od ľudu.

Myšlienka demokracie je v tomto prípade vyjadrená cez princípy slobody a moci odvodené od ľudu. Ľudia sa dobrovoľne rozhodli opustiť prirodzený stav a vzdať sa časti svojej suverenity. Rozvoj tohto druhu myslenia viedol v nasledujúcich obdobiach k tvorbe utópií o beztriednej spoločnosti a rovnosti ako rovnakosti, čo už nemalo s demokraciou nič spoločné, pretože sa siahlo na základné práva človeka a jeho slobody.

V liberálnom prostredí, je chápaná sloboda ako sloboda individua. Vychádzajúc z modelu súťaže, sa tu rovnako vyžaduje väčšinové prijatie tých, ktorí budú rozhodovať. Nie je tu striktné daný skupinový, všeobecný cieľ ku ktorému sa má dospieť. Rovnosť je definovaná ako rovnosť príležitostí a nerovnosť výsledkov. Limity existujú v oblasti slobody, ktorej hranice sú tvorené slobodou iného človeka. Demokracia v tomto prípade ponecháva rozhodovanie jednotlivca na jeho uvážení. Demokracia slúži ako prostriedok, ktorý jednotlivec využíva na dosahovanie individuálneho prospechu. Liberalizmus sa z politickej oblasti pretransformoval do oblasti ekonomickej. Liberálne demokracie sú spojené s kapitalistickým hospodárstvom. Maximálne možnosti myslenia a činnosti vytvárajú prostredie neobmedzených možností výroby, predaja.

Liberálna aj rovnostárska koncepcia majú svoje výhody aj nevýhody. Závisí od povahy jednotlivca, povahy a histórie národa a štátu, aká forma demokracie je vhodná pre aplikáciu. Pri uplatňovaní čistej formy liberalizmu je nebezpečenstvo polarizácia spoločnosti na extrémne bohatých a extrémne chudobných, pričom silná stredná vrstva je základom stability spoločnosti a štátu. Negatívum uplatňovania rovnostárskej tradície je zovšeobecňovanie potrieb občanov.

Tradícia liberálnej a rovnostárskej koncepcie demokracie má svoj odraz aj v súčasnosti. Kreovanie demokracií v štátoch Európy je diferencované s ohľadom na typ koncepcie, ktorá tvorí ich politickú tradíciu. Rovnako aj usporiadanie štátnych inštitúcií a celého štátneho aparátu je odrazom týchto koncepcií. Štáty, ktoré vychádzajú z liberálnej tradície (napr. USA), sú charakteristické väčšinovým volebným systémom, malým počtom politických strán. Reprezentanti všeobecnej vôle sú jednotliví občania, ktorí ju nenachádzajú, ale ju vytvárajú vlastným konaním. Politický systém je charakteristický vysokým stupňom decentralizácie moci. Na najnižších stupňoch spoločenského života si ľudia volia svojho zástupcu, ktorý je poverený rozhodovaním o partikulárnych problémoch. Zvolený zástupca je zodpovedný svojim voličom, nemôže sa skrývať za činnosť politickej strany. Popríklad občania najmenšej územno - správne jednotky, obce, prijímajú väčšinovým pravidlom rozhodnutie o veciach, ktoré sa ich bezprostredne dotýkajú na verejných zhromaždeniach. Tocqueville (2012) pri analýze Americkej demokracie dospel k záveru, že v rámci politického

systemu, ktorý bol kreovaný „z dola“, občania riešia svoje problémy samy. V krajnom prípade, kedy už občania nie sú schopní riešiť problémy, obracajú svoju pozornosť na štát. Poukázal na príklad demokracie, ktorá vychádzala z „vlády ľudu“, v tomto prípade nezverovala vláda kompetencie občanov, ale smerovanie bolo opačné.

Demokratické krajiny vychádzajúce z rovnostárskej tradície sú väčšinou krajiny, ktoré majú totalitnú, autoritatívnu minulosť. Krajiny, ktoré vynaložili veľké úsilie v záujme dosiahnutia rovnosti, slobody, spravodlivosti pre všetkých občanov. Tento proces má svoje počiatky vo Veľkej francúzskej revolúcii. V týchto krajinách (postkomunistické krajiny východnej a strednej Európy) pozorujeme byrokratický aparát. Vo voľbách sa uplatňuje princíp väčšiny za použitia pomerného volebného systému. Ten predznamenáva existenciu veľkého množstva politických strán. Každá strana vystupuje ako reprezentantka všeobecnej vôle. Väčšinovým princípom sú stanovené pravidlá. Strana je vyjadrením spoločného cieľa. Zloženie parlamentu po voľbách vnímame ako obraz spoločnosti. Zodpovednosť za vládu sa v tomto systéme vyvodzuje veľmi zložito, pretože strana je abstraktný pojem nadradený nad jednotlivca. Pri problematike vyvodzovania zodpovednosti vnímame, že v krajinách, kde sú strany predstaviteľkami politickej moci, je člen strany zodpovedný priamo svojej strane. Pre člena strany nevyplýva zodpovednosť smerom k občanovi. Voliči vo voľbách neposudzujú konanie jednotlivca, ale strany ako celku. Z centra napríklad politickej strany sa riešia problémy rôznych oblastí spoločenského života. „Vláda ľudu“ je obmedzená na volebný akt.

Miller (2003) uvádza, že sloboda jednotlivca je v rovnostárskych koncepciách vyjadrená v zmysle „negatívnej“ slobody². Jednotlivec je slobodný do tej miery pokiaľ rešpektuje zákon, s ktorým vyjadril svoju podporu. Pokiaľ koná mimo tohto zákona, štátna moc má oprávnenie donútiť ho k poslušnosti, priviesť ho na správnu cestu, cestu slobody. V liberalizme sa uplatňuje „pozitívna“ sloboda, ktorá ponecháva rozhodovanie o konaní na uvážení jednotlivca. Limitujúcim faktorom je rovnaká miera slobody iného človeka. Ľudia sú slobodní ak vykonávajú činnosti a slobodne nakladajú s výsledkami svojej práce, naopak sú neslobodní ak sú nútení pracovať pre iného človeka a sú na ňom závislí.

Podobnú myšlienkovú konštrukciu, ako existencia extrémnych foriem vlád na pomyselnéj úsečke, je možné vytvoriť aj v prípade modelov demokracie. Demokraciu rozoznávame na základe aplikácií princípov, ktoré sú považované za jej podstatu, princípy akými sú rovnosť, sloboda... Podľa toho, ako sú tieto princípy aplikované sa vytvárajú rôzne formy demokracie. Liberálna koncepcia demokracie pracuje s politickou rovnosťou. Rovnostárska demokracia pracuje s ekonomickou a sociálnou rovnosťou. V kontexte slobody a rovnosti ponúka Kurki vo svojej štúdií *Democracy and conceptual contestability: Reconsidering conceptions of democracy in democracy promotion* (2010) nasledovnú klasifikáciu modelov demokracie: 1. Liberálno-reprezentačný model- dôraz je kladený na individuálne práva a slobody. 2. Marxisticko – socialistický delegatívny model – jeho vznik vyplýva zo snahy vyrovnávať sociálne a ekonomické nerovnosti v spoločnosti. 3. Sociálno – demokratický mo-

² Vymedzenie negatívnej a pozitívnej slobody nachádzame v práci BERLINA, I.: *Dvoji pojětí svobody*. (Kis, 1997)

del – tvorí kompromis medzi predchádzajúcimi dvoma modelmi. Obsahuje v sebe liberálne princípy, zároveň kladie dôraz na sociálnu solidaritu a tvorbu inštitúcií, ktorých úlohou je kontrolovať ekonomické procesy. Kurki vo svojej práci spomína aj ďalších autorov, ktorí pomenovali rôzne modely demokracie (pozri napríklad Pateman, 1970- model participačnej demokracie; Laclau and Mouffe, 1985- model radikálnej demokracie; Bohman and Rehg, 1997; Warren, 2008- Model deliberatívnej demokracie; Patomäki and Teivainen, 2004 – kozmopolitný model demokracie).

Smootha (2002) rozoznáva dva typy liberálnej demokracie, ktoré existovali v období demokratických národných štátov. V prvom prípade ide o individuálnu liberálnu demokraciu, ktorá sa vyznačuje rovnosťou v individuálnych právach, slobodným súťaživým prostredím, štátom garantovanou občianskou rovnosťou a politickými právami prislúchajúcimi každému občanovi. Jednotlivci v takomto prípade zdieľajú spoločné občianstvo, ale nie spoločnú vôľu, ktorá by smerovala k všeobecnému dobru. V druhom prípade ide o republikánsko- liberálnu demokraciu, ktorá je nositeľom liberálnych princípov, ale zároveň spája jednotlivcov, prostredníctvom trhu práce, vzdelávania, médií, prostredníctvom garancie slobody pohybu a zhromažďovania. Občania už nezdieľajú len spoločné občianstvo, ale aj pocit príslušnosti k skupine, majú vytvorený spoločný typ identity, ich každodenné činnosti sú vzájomne prepojené. Kladie sa veľký dôraz na asimiláciu jednotlivcov do komunity, nepriznávajú sa zvláštne práva občanom s cítením (kultúrnym, národným, náboženským...) odlišným od väčšinového, naopak predpokladá sa ich prispôsobovanie. Modely demokracie s danými charakteristikami boli aplikované v národných štátoch 18.- 19. storočia. S postupným zánikom národných štátov a koncentráciou rôznych kultúrnych, národnostných, etnických a názorových skupín v rámci jedného štátu bolo potrebné riešiť otázky ich zahrnutia ako rovnoprávných občanov. Smootha (2002) definuje ďalšie typy demokracie: multikultúrnu, konsociačnú a etnickú demokraciu. V rámci týchto modelov si odlišné skupiny riešia svoje problémy buď autonómne, alebo sú podriadené väčšine s tým, že majú garantované kolektívne práva (podliehajú rozhodnutiam väčšiny, ale majú právo na odpor).

Usporiadanie spoločností súčasných demokratických štátov je buď viac homogénne, alebo viac heterogénne, s ohľadom na prebiehajúcu integráciu štátov v rôznych oblastiach. Lijphart (1999) s ohľadom na zloženie spoločnosti (homogénna, segmentovaná) a na dosiahnutie spoločného dobra (súťaživé správanie, kooperácia) rozlišuje demokraciu konsociačnú a (majoritnú) súťaživú. Konsociačná demokracia je vhodným modelom pre štáty so segmentovanou spoločnosťou. Je pre ňu vhodný pomerný volebný systém a veľké koalície. Konsociačná demokracia je charakteristická kooperáciou medzi jednotlivými časťami segmentovanej spoločnosti. (O'Flynn, 2010) Kooperácia v koalícii predpokladá výskyt prvkov deliberatívnej demokracie. Komunikáciou, diskusiou sa dospieva k objaveniu spoločného dobra. Činnosť politických predstaviteľov je zameraná na hľadanie spoločného dobra, snahou je rešpektovať v čo najvyššej možnej miere verejný záujem, nielen záujem jednej časti spoločnosti. Nevýhodu konsociačnej demokracie v komparácii s majoritnou demokraciou vidí Andeweg (2000) v pomalom prijímaní politických rozhodnutí, vyplývajúcich z veľkých koalícií. Pre homogén-

ne spoločnosti aplikuje Lijphart (1999) majoritný model demokracie so súťaživým správaním sa aktérov. Schumpeter (2004) bez ohľadu na zloženie spoločnosti chápe komplexne demokraciu ako politickú súťaž. Demokracia je v jeho ponímaní metódou prijímania rozhodnutí. Participácia občanov je žiadaná len pri potvrdení, alebo odmietnutí politických lídrov. Všeobecné dobro je produktom vládnutia, nie jeho cieľom.

Demokracia je politický systém, ktorý sa vyznačuje svojimi princípmi. Často krát dochádza, aj v minulosti dochádzalo k označeniu rôznych štátov ako demokratických v prípade, že spĺňali aspoň jeden z princípov demokracie. Príklad vytýčenia vzťahu medzi Čínskym konfucianizmom a liberálnou demokraciou môžeme vidieť u autora Baogang He (bližšie pozri Baogang He, Four models of the relationship between confucianism and democracy, 2010), ktorý ponúka niektoré spoločné znaky týchto systémov. V súčasnosti sa uvažuje o rozširovaní demokracie aj do krajín Blízkeho východu (bližšie pozri Abdallah Al-Jarrah; Cedric Cullingford, The concept of democracy: Muslim views, 2007; Pelin Ayan Musil, Turkish democracy as a model for the middle east?, 2011; Azizah Y.; al-Hibri, Islamic constitutionalism and the concept of democracy, 1992) a do krajín Latinskej Ameriky (Laurence Whitehead, Alternative models of democracy in Latin America, 2010; Javier Couso, Models of democracy and models of constitutionalism: The case of Chile's constitutional court, 1970- 2010, 2011). Títo autori skúmali podobnosť hodnôt vlastnej kultúry, náboženstva, historické dedičstvo vlastnej krajiny s hodnotami demokracie. Aj v týchto prípadoch sa ukazuje, že demokratický politický systém nie je uplatniteľný v každej krajine sveta. V moslimských krajinách, kde je náboženstvo späté s politikou je zavádzanie demokratických princípov zložité, pretože prioritné tu sú náboženské hodnoty, ktoré sú v niektorých prípadoch protikladné s hodnotami a princípmi demokracie. V prípade, ak sa predsa aj v týchto krajinách zavedie demokracia, vzniká veľká škála rôznych druhov demokracií prispôbených danej krajine, ide napríklad o radikálnu demokraciu, multietnickú demokraciu, riadenú demokraciu a pod.

Demokraciu a jej princípy je potrebné chápať komplexne. V prípade demokracie hovoríme o politickom systéme, ktorý má svoje korene v antickom Grécku a ktorý odráža históriu európskych štátov. Tento politický systém je vystavaný hlavne pre potreby Európy. Opiera sa o jej históriu, nie je v protiklade s kresťanským vierovyznaním.

Záver

Súčasná demokracia sú poznačené tradíciou liberálnych a rovnostárskych koncepcií demokracií, zároveň kreovanie dnešnej politiky stále viac podlieha fenoménu globalizácie. V dnešnom globalizovanom svete sa už prioritne nerieši otázka, kto bude vládnuť v konkrétnej krajine. Demokratický rituál formálne prebehne, ale reálne rozhodovanie je posunuté na úroveň nadnárodných ekonomických a politických inštitúcií.(Bližšie pozri Gbú-

rová, K problematike deformít v súčasnej demokracii (slovenský príklad), 2012)

Počas dlhého vývoja spoločenského systému sa riešila otázka najvhodnejšieho usporiadania z hľadiska spravodlivosti voči jednotlivcovi. Počiatky Antickej a Rímskej demokracie sa vyznačujú myšlienkou „vlády ľudu“, v zmysle priamej demokracie. Primárna bola myšlienka o povahe jednotlivca ako dobrého a cnostného človeka, ktorý usmerňuje svoje konanie podľa potrieb štátu. Pohľadom do histórie zisťujeme, že vláda ľudu, ako všetkých občanov nebola v praxi nikdy uskutočnená. K vylúčeniu niekoho, viacerých dochádzalo vždy, podmienky vylučovania boli diferencované. V súčasných demokraciách dochádza k vylučovaniu občanov z procesu vládnutia na základe kritérií, ktoré nemajú trvalý charakter. Ten, kto je vylúčený dnes, v budúcnosti bude zahrnutý do procesu vládnutia (Sartori, 1993).

V antickej dobe sa demokracia aplikovala na oblasť politickú. Akákoľvek forma vlády v tomto období mala riešiť usporiadanie štátu a spoločnosti. Hlavnú úlohu tu mala otázka „kto má vládnuť“. Prihliadalo sa na efektívnosť vládnutia. V texte je spomenutá Platónova koncepcia vlády filozofov. V rámci tejto koncepcie sa prihliadalo na čo najefektívnejšie riadenie štátu, prostredníctvom vzdelaných ľudí. Koncepcia predpokladala, že vzdelaný človek je zároveň aj cnostný a mravný. V Platónovom štáte (2009) mali byť vládcovia nemajetní, výkon vládnutia mal byť pre nich pocta a životné poslanie. Mali vládnuť, pretože mali vlastnosti vhodné vládcov.

Štúdia pri riešení modelov demokracie zachádzajú až do obdobia počiatkov demokracie z dôvodu, že už vtedy sú viditeľné diferencie týkajúce sa dosahovania konsenzu, všeobecného dobra, využívania väčšinového pravidla.

Demokracia v 18. – 19. stor. sa transformuje aj do oblasti ekonomickej a sociálnej. V tomto období vznikajú koncepcie usporiadania štátu s ohľadom na vzťah jednotlivca k štátu, s prihliadnutím na slobodu, práva jednotlivcov, na spravodlivosť a rovnosť. Z týchto koncepcií čerpali inšpiráciu štáty, ktoré prijímali demokratickú formu vlády. Štúdia poskytuje sumarizáciu východiskových koncepcií demokracie s ohľadom na relevantné pojmy- konsenzus, dobro, autorita vláda a s prihliadnutím na zloženie spoločnosti. Spomenuté kategórie sú kľúčové pri aplikácii konkrétnych modelov demokracie. Množstvo modelov, ktoré štúdia poskytuje je dôkazom flexibilitnosti demokracie s ohľadom na zachovanie princípov spravodlivosti.

Literatúra:

1. AL. JARRAH, A.; CULLINGFORD, C. (2007): *The Concept of Democracy: Muslim Views*. Politics, Vol.27, No.1, pp:16-23
2. ANDEWEG, B. R. (2000): *Consociational Democracy*. Annual Review of Political Science, Vol.3, pp:509-536

3. APPERLEY, A. (1999): *Hobbes On Democracy*. Politics, Vol.19, No.3, pp:165-171
4. AZIZAH, Y. AL- HIBRI (1992): *Islamic Constitutionalism and the Concept of Democracy*. Case Western Reserve Journal of International Law, Vol.24, No.1, pp:1-27
5. BOHMAN, J.; REHG, W. (1997): *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. London: MIT Press.
6. COUSO, J. (2011): *Models of Democracy and Models of Constitutionalism: The Case of Chile's Constitutional Court, 1970- 2010*. Texas Law Review, Vol.89, No.7, pp:1517-1536
7. DAHL, R. (1995): *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria Publishing.
8. DAHL, R. (2001): *O demokracii*. Praha: Portál.
9. DWORKIN, R. (1998): *The Partnership Conception of Democracy*. California Law Review, Vol.86, No.3, pp:453- 458
10. FISSCHER, J.L. (2005): *Krise demokracie*. Praha: Karolinum.
11. GBÚROVÁ, M. (2012): *K problematike deformít v súčasnej demokracii (slovenský príklad)*. DOBIAŠ, D.; EŠTOK, G.; ONUFRÁK, A.; BZDILOVÁ, R.: Sloboda – rovnosť – poriadok. Kam kráčaš demokracia. Košice: UPJŠ, ss:7-23
12. GOODIN, E.R.; ERIKSSON, L. (2009): *Democratically Relevant Alternatives*. Analysis. Vol.69, No.1, pp:9-17
13. HE, B. (2010): *Four models of the relationship between confucianism and democracy*. Journal of Chinese Philosophy, Vol.37, No.1, pp:18-3
14. HOBBS, T. (2010): *Leviathan*. Praha: Oikoymenh.
15. HOLLYER, R.J.; ROSENDORFF, P.B.; VREELAND, R.J. (2011): *Democracy and Transparency*. The Journal of Politics, Vol.73, No.4, pp:1191-1205
16. HUNTINGTON, S. (1990): *The third wave: democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
17. JAKOBSEN, U. (2010): *Inventions and developments of democracy: the approach of conceptual history*. European Political Science, Vol.9, No.3, pp:316-327
18. KELLER, J. (2005): *Úvod do sociológie*. Praha: SLON.
19. KIS, J. (1997): *Současná politická filozofie*. Praha: Oikoymenh.
20. KURKI, M. (2010): *Democracy and Conceptual Contestability: Reconsidering Conceptions of Democracy in Democracy Promotion*. International Studies Review, Vol.12, No.3, pp:362-386
21. LACLAU, E.; MOFFE, CH. (1985): *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.
22. LIJPHART, A. (1999): *Patterns of democracy. Government Forms and Performance in Thirty – Six Countries*. New Haven: Yale University Press.
23. LOCK, J. (1965): *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
24. MILLER, D. (2003): *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: Barrister & Principal.

25. MUSIL, A.P. (2011): *Turkish Democracy as a Model for the Middle East?* The New Presence. No.2, pp:12-19
26. O'FLYNN, I. (2010): *Deliberative Democracy, the Public Interest and the Consociational Model*. Political Studies, Vol.58, No.3, pp:572-589
27. OLTEANU, C. (2012): *History, present and perspectives in democracy*. Contemporary Readings in Law and Social Justice, Vol.4, No.1, pp:519-526
28. PATEMAN, C. (1970): *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. PATOMÄKI, H.; TEIVAINEN, T. (2004): *Possible World: Democratic Transformation of Global Institutions*. London: Zed Books.
30. PLATÓN (2009): *Štát*. Bratislava: Kalligram.
31. RAMOSE, B.M. (2010): *The Death of Democracy and the Resurrection of Timocracy*. Journal of Moral Education, Vol.39, No.3, pp:291-303
32. SARTORI, G. (1993): *Teória demokracie*. Bratislava: Archa.
33. SHAOMENG, L. (2011): *Cooperation, Competition, and Democracy*. Frontiers of Philosophy in China, Vol.6, No.2, pp:273-283
34. SCHMITTER, P. C.; KARL, T. L. (1993): *What Democracy Is... and Is Not*. The Global Resurgence of Democracy. London: Johns Hopkins University Press.
35. SCHUMPETER, J. (2004): *Kapitalizmus, socializmus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
36. SMOOHA, S. (2002): *Types of democracy and modes of conflict management in ethnically divided societies*. Nations and Nationalism, Vol.8, No.4, pp:423-431
37. TALMOT, J.L. (1998): *O původu totalitní demokracie. Politická teorie za Francouzské revoluce a po ní*. Praha: Sociologické nakladatelství.
38. TOCQUEVILLE, D.A. (2012): *Demokracie v Americe*. Praha: LEDA.
39. WARREN, M. (2008): *Designing Deliberative Democracy: The British Columbia Citizens' Assembly*. Cambridge: CUP.
40. WHITEHEAD, L. (2010): *Alternative Models of Democracy in Latin America*. Brown Journal of World Affairs, Vol.17, No.1, pp:75-87

Vybrané aspekty pôsobenia jazykových bariér na sociálno-ekonomickú situáciu národnostných menšín¹

Miroslav Denci

Kľúčové slová:

*národnostná menšina, identita,
jazyk, sociálno-ekonomická situ-
ácia, pluralitná spoločnosť*

Kontaktné údaje:

*Mgr. Miroslav Denci,
Filozofická Fakulta,
UPJŠ KE,
Katedra politológie
e-mail: miroslavdenci@gmail.com*

Abstrakt:

Sociálno-ekonomické znevýhodňovanie národnostných menšín patrí ku kľúčovým témam štúdia národnej identity. Z atribútov, ktorými je definovaný vzťah národnostnej menšiny a majority v štáte možno jazyk považovať za kanál, ktorý okrem toho, že umožňuje komunikáciu, vplýva aj na schopnosť umiestniť sa na pracovnom trhu. Cieľom štúdie je vypracovať prehľadový materiál k vybraným prístupom riešenia problematiky postavenia národnostných menšín. Vedúcim aspektom štúdia vzťahu menšín a majority k ich sociálno-ekonomickej pozícii je ich jazyková kompetencia. Logika riešenia problematiky sa opiera o teoretické vymedzenie kľúčových pojmov a ich konceptuálne zázemie a následnú aplikáciu základných východísk v analytickej časti. Diskutované sú možné konsekvencie individuálnych situácií v aktuálnom sociálno – ekonomickom priestore.

Úvod

Národná identita a etnicita nie sú napriek spoločným znakom totožné pojmy. Existuje však množstvo interpretácií, ktoré ich spájajú, alebo zamieňajú. (Heywood 2002, Gellner 2003, Komenský 1992) Pre účely tejto štúdie možno pracovať s oboma pojмами, pričom

¹ Táto štúdia vznikla ako súčasť riešenia projektu VEGA 1/0675/12 (2012 – 2015). Spravodlivosť distribúcií v podmienkach modernej demokracie – filozofické, politologické a sociologické aspekty.

dôraz je kladený na národnú identitu v spojitosti s maďarskou menšinou žijúcou na Slovensku. Podobne sa pojem národ vníma rôzne s ohľadom na západné a východné krajiny, kde môžu absentovať vybrané spoločné atribúty národnej identity, napríklad jazyk (FR, SW), alebo naopak, existujú iné definičné prvky. Sociálno-ekonomické znevýhodnenie príslušníkov národnostných menšín je vážnym spoločenským problémom, ktorý ovplyvňuje správne fungovanie celého spoločenského, ale aj politického systému.

1. Národná identita, jazyk a prístupy k ich skúmaniu

1.1 Národná identita

Každý človek pociťuje potrebu spolupatričnosti k určitému sociálnemu spoločenstvu. Ako „zoon politicon“ sa identifikuje s určitou sociálnou skupinou. Táto identifikácia podlieha určitým princípom, ktoré charakterizujú vzťah jednotlivca a skupiny. Prostredníctvom nich jednotlivec v skupine nadobúda určitý typ identity. Človek môže mať v občianskej spoločnosti niekoľko typov identít. Mimo národnej a občianskej identity, ktoré sú produktom modernej doby, definovanej väzbou na spoločnosť, existoval už v minulosti určitý typ identity. Definovať národnú identitu možno aj prostredníctvom skúmania závislosti historických kontextov kreovania stredo-európskeho priestoru.

Priekopníkom pojmu národná identita a národný štát je už Aristoteles. (Miller, Colemanová, Connolly, Ryan 2003) V diele *Politika* popisuje, ako sa ľudia prirodzene združujú a sú politicky aktívni. Národ je v Aristotelovom ponímaní oduševnený a inteligentný. Zároveň konštatuje, že tieto atribúty napĺňali zo starovekých národov iba Gréci.

Jedna z prvých moderných definícií národnej identity pochádza od Jana Amosa Komenského. Ten v roku 1659 napísal dielo „Šťastie národa“. Národ v ňom charakterizoval ako „množstvo ľudí, ktorí pochádzajú z toho istého kmeňa, bývajú na tom istom mieste vo svete (akoby v spoločnom dome, ktorý nazývajú vlasťou), používajú ten istý osobitý jazyk, a tak sú spojení tými istými zväzkami spoločnej lásky, svornosti a snahy o verejné blaho“. (1992, s. 9) Okrem historického významu tohto diela je dôležité vymedzenie identifikačných prvkov národnej identity, z ktorých sa prvé dva, teritórium a jazyk, zachovali až dodnes a ostatné, zväzky lásky, svornosti, a snahy o verejné blaho sa zlúčili do spoločných hodnôt. N. Doerr (2010), inšpirujúc sa Andersonom, charakterizuje národ ako kultúrno-jazykové homogénne spoločenstvo. J. G. Herder sa v uvedenom kontexte vyjadril, že používanie viacerých jazykov jedným národom je neprirodzené a vedie ku spoločenským kolíziám. Táto jeho myšlienka bola skôr modelom pre národ ako národným modelom, ktorým sa vytvoril mýt jeden národ - jeden jazyk.

Vzťahom jazyka a sociálno-ekonomickej pozície menšín v spoločnosti sa zaoberalo viacero autorov (Mauro 1995, Easterly, Levine 1997). Konštatovali, že etnická heterogenita

spoločnosti vo výraznej miere negatívne vplyva na sociálno-ekonomickú situáciu.

Iní autori (Balibar 1988, Shaw 1992) rozlišujú menšiny podľa vierovyznania, etnicity a jazyka ako nástrojov, pomocou ktorých sa kreujú väzby so skupinou a dávajú význam jej existencii, ako autonómnej jednotky v rámci spoločnosti. S charakteristikou národa, ako súboru názorov tvoriacich komunitu s výrazným zmyslom pre vnútornú solidaritu a voľnosť členov, ktorí sa viažu k určitému teritóriu prostredníctvom materského citu, svoje hodnoty spájajú s existenciou určitých kultúrnych artefaktov a existenciou štátu, ktoré vnímajú ako garanciu plnenia vlastných cieľov a zámerov, je možné sa stretnúť v štúdií A. Sadowského z roku 2008. V tejto súvislosti uvádza ďalší súbor prvkov, ktoré rôznymi spôsobmi vplyvajú na národnú identitu. Menuje samotné idey a ideológie národa, nacionalizmus a národné inštitúcie. Tieto prvky na národnú identitu nesporne vplyvajú. Vo vzťahu k spravodlivosti distribúcie zdrojov ich v rámci slovenskej spoločnosti možno považovať za prvky, ktoré vplyvajú na schopnosť národnostných menšín integrovať sa do spoločenskej štruktúry majoritného národa. Profesor A. Sadowski sa snaží poukázať na problematiku začlenenia minorít do spoločnosti v kontexte Litvy, Bieloruska a Poľska. Za problémový považuje hraničný región týchto troch štátov, ktorý je potenciálnym ohniskom etnických konfliktov. Zároveň poznamenáva, že jednotlivé národnostné menšiny nemajú vôľu identifikovať sa s národom. Z hľadiska zachovania kultúrnych hodnôt sa začleňujú do lokálnych komunít. Tieto závery sú výsledkom jeho empirického výskumu, ktorý postavil na rozlíšení štyroch druhov skupinových aktérov podieľajúcich sa na kreovaní národnej identity v danej oblasti. Ide o etnické minority, národné majority, cudzincovu otcovskú krajinu (foreigner fatherland) a medzinárodné organizácie. U týchto aktérov je možné sledovať štyri druhy statusov, od ktorých je možné odvodiť postavenie menšiny v regióne. Môže ísť o výrazné vyčlenenie a separáciu od lokálnej majoritnej komunity, alebo integráciu do danej komunity, integráciu do majoritného národa v cudzincovej otcovskej krajine, či rozptýlenie sa do rôznych smerov v rámci národno-etnických väzieb.

V súvislosti so zachovaním a rozvojom menšinových komunít M. Homišinová (2009) dodáva, že tie sa opierajú o vôľu jednotlivcov, ktorí sa s danou etnickou či národnostnou komunitou identifikujú. Zachovanie väzieb preto predpokladá silné etnické zázemie.

Je zrejmé, že subjektívny prístup k interpretácii pojmu národná identita nepokrýva celé spektrum faktorov, ktoré vyplývajú na národnú identitu. Identifikačné atribúty, ktoré poukazujú na skupinové odlišnosti a zároveň na príslušnosť jednotlivca ku skupine, nemajú statický charakter. Ich dynamickosť umožňuje prispôbovať sa novým podmienkam.

Človek sa môže identifikovať s národom na základe troch atribútov, ktoré V. Krúpa (2007) považuje za bezpodmienečné. Ide o sociálne rozdiely v etnickom pôvode, v jazyku a v náboženstve. Uvedené definovanie etnika ako dynamického spoločenstva je v súlade s naším presvedčením o princípe voľby, teda seba-identifikácie na základe subjektívnych psychologických kritérií. Tie sa rozlišujú u dospelého jedinca a u dieťaťa, u ktorého ide skôr o emocionálny základ identifikácie s lokálnou skupinou či rodovým spoločenstvom.

Definovanie národnej identity sa stáva problematickým hlavne v súčasnosti, keď sú

štáty inštitucionálne prepojené a nadštátne organizácie ovplyvňujú legislatívu týchto štátov. Nepriamo tak vplývajú na atribúty národnej identity a národnostných identít v štáte. Národnú identitu preto nie je možné exaktne vymedziť a jej definícia sa stáva vágnou, podobne ako je to pri pojme „demokracia“.

Existujú aj iné typy štúdií, ktoré poukazujú na voľbu jednotlivca, ktorá má racionálny základ a mení sa v závislosti od súčasnej sociálnej pozície. L. Macháček (2011) uvádza príklad, kedy na rovnakú otázku o pôvode rovnaký jednotlivec odpovedá rôzne, podľa situácie. Napríklad, Slovák v USA alebo Číne na otázku „Odkiaľ si“ odpovie „z Európy“. Ak sa jedná o kontext Európy, jeho odpoveď by pravdepodobne bola zo Slovenska a aj tu existuje pravdepodobnosť stotožnenia sa s regiónom či komunitou v rámci štátu. Tento jav nazýva multi-hladinová identita. Ide o identitu vo vnútri jednotlivca, ktorej ukazovatele ostávajú konštantné. Spoločnosť na národnej úrovni síce disponuje množstvom nástrojov, ktoré môže využiť v prospech posilňovania/posilnenia² národnej identity, no tie zároveň vplývajú na exkluzivitu vnímania národnostných menšín v zmiešaných regiónoch tak, že tieto nástroje a identifikátory nie je možné kompletne vymenovať, nie to ešte zadefinovať. Niektoré tu možno vymedziť, avšak nepôjde o ich kompletný súhrn. Okrem iných sú to aj vzťahy na úrovni primárnej socializácie príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa narodili na území hostujúceho štátu, alebo väzby na domácu krajinu, hodnoty spoločnosti v porovnaní s hodnotami komunity a podobne. Okrem toho je potrebné brať do úvahy aj dynamiku národnostných spoločenstiev vo vzťahu k majoritnej spoločnosti. Tieto faktory možno pozorovať pri pokusoch integrovať sa do majoritnej spoločnosti.

Existencia uvedených problémov ponúka priestor zamyslieť sa nad otázkou ako skúmať problematiku sociálno-ekonomického znevýhodnenia na úrovni národnej identity a jej kontextov, keď práve etnicita je jedným z faktorov, ktorá má dopady na celú spoločnosť a je potenciálnym zdrojom zvyšovania miery nacionalizmu.

Je potrebné využívať všetky relevantné ukazovatele národnej identity, alebo je možné si vybrať jeden? Ak áno, ako je možné určiť kritériá výberu týchto ukazovateľov? Existuje domnienka, že vlastné východiská je možné si stanoviť na základe už dosiahnutých výsledkov, ktoré poukazujú na charakter javu. Pre zachovanie objektivity je potrebné vziať do úvahy to, že etnická skupina nie je iba súhrnom jednotlivcov a ich vzťahov. Možno snáď povedať, že národná identita je prvok, hodnota alebo funkcia v spoločnosti, ktorá je svojim charakterom spoločenským produktom, ale určite nie cieľom alebo nástrojom. Vývoj národnej identity však nemožno sledovať, a preto je problematické rozoznať, či je statická, alebo sa mení v čase. Je však možné konštatovať, že národná identita sa viaže na psychologickú dimenziu človeka, ktorá tvorí základ jeho hodnotovej orientácie. V nej možno nájsť rôzne príčiny a modely identifikácie, ktoré si jedinec vedome vyberá. Na základe uvedeného je možné konštatovať, že národná identita je konštrukt psychologických (psyché-duša, logos - slovo, z čoho vyplýva predpoklad voľby) charakteristík človeka, ktoré tvoria jeho identitu na zákla-

² Závisí to od časovej povahy využitia konkrétneho nástroja. Posilňovaním rozumieme proces, pričom posilnením jedno rázový akt.

de vedomej voľby preferencií jednotlivých prvkov.

Národ a etnickú skupinu je možné odlišovať aj prostredníctvom objektívnych a subjektívnych kritérií. (Heywood 2002) Objektívne kritériá hovoria o národoch ako o „kultúrnych entitách“, ktoré sa vyznačujú spoločným jazykom, náboženstvom, históriou a podobne. Tieto atribúty sú však nedostačujúce, preto subjektívne kritériá dopĺňujú objektívne kritériá prostredníctvom psychologických konštruktov. Existencia objektívnych kritérií poukazuje viac na etnicitu ako na národnú identitu. Dôvodom je to, že národná identita je určená, okrem atribútov etnicity, aj vedomím príslušnosti k danému národu a vôľou presadiť svoje požiadavky na politickej úrovni.

Inklúzia obidvoch úrovní identity nie je možná pokiaľ jedinec nemá potrebné komunikačné schopnosti. Jazyk je preto ten konštrukt identity, ktorý spája jej „Heywoodovské“ objektívne chápanie identity a subjektívne chápanie identity. Prepojením kultúrnych a psychologických faktorov sa jedinec stáva občiansky aktívnym. Psychologický aspekt identity je v korelácii s prostredím objektu.

A. Sadowski (2008) konštatuje, že národnú identitu si jednotlivec volí sám, pričom dôležitú úlohu zohrávajú podmienky, do ktorých sa narodí. Tento prístup predpokladá schopnosť jednotlivca urobiť racionálnu voľbu, ktorá je závislá od takých faktorov ako lokalita, kde jednotlivec vyrastá, rodinné zázemie, či vzdelanie. Tie sú dôležité pri integrácii a následnej asimilácii príslušníkov národnostných menšín do majoritnej spoločnosti, z dôvodu získania objektívneho rozhľadu o komunite, s ktorou sa príslušník národnostnej menšiny identifikuje. A. Sadowski si kladie otázku, aké zdroje ovplyvňujú identitu národnostných menšín, patriacich do širšej národnej štruktúry, ktorá je dynamická. Dochádza k záveru, že sú to práve väzby, ktoré určujú postavenie menšín v rámci majoritnej spoločnosti. Ide o väzby k územiu, k majoritnému národu a štátu, alebo pocit jednoty či autonómie s daným majoritným národom. Jednotlivec sa identifikuje sám.

J. Trimble a R. Dickson (1987) predpokladajú, že identifikácia nie je subjektívne psychologické konanie. Identitu definujú ako skupinový akt, ktorým sa prideli identita jednotlivcovi spoločenstvom, alebo skupinou, v ktorej sa nachádza. Ide teda o objektívnu identifikáciu.

Všetky tieto názory predpokladajú existenciu prostredia, v ktorom je možné urobiť slobodné rozhodnutie. Identita sa tu nevníma ako prvok, ale vníma sa ako akt, ktorým sa jednotlivec stotožní s určitým etnikom. Jednotlivec sa však identifikuje aj na základe logiky. Prioritným prvkom identifikácie je totiž prospech. Či už ide o sociálno-ekonomické postavenie alebo pocit spolupatričnosti k určitej skupine, jednotlivec sa svojou identifikáciou snaží dosiahnuť určitý cieľ. Dosiahnutie cieľa smeruje opäť len k podmienkam systému, ktoré umožňujú rozvoj osobnosti. Pokiaľ existujú objektívne pravidlá, ktoré umožnia jednotlivcovi dosiahnuť prospech, existuje vysoká pravdepodobnosť, že urobí voľbu, ktorá bude smerovať k jeho dosiahnutiu. Príklad: Identifikácia jednotlivca s menšinou je formou subjektívnej voľby, ktorá vychádza z pocitov. Okolie ponúka jednotlivcovi možnosť identifikovať sa za predpokladu, že nehľadá na osobný prospech. Podmienky rozvoja osobnosti v rámci systému

však takéto identifikovanie vylučujú, keďže jednotlivec stratí možnosť zamestnať sa. Systémové pravidlá nefungujú vo vzťahu k národnostným menšinám. Aj napriek snahe prispôbiť sa, vychádzajúcej z osobnej voľby, sú systémové predsudky zdrojom, kvôli ktorému ostáva jednotlivec diskriminovaný vo vzťahu k majoritnej spoločnosti a následne vo vzťahu k jeho sociálno-ekonomickému postaveniu.

Podobne uvažujú J. March a J. Olsen (in: Drulák 2010), ktorí pri skúmaní medzinárodných inštitúcií definovali dva typy logiky, na základe ktorej sa politickí aktéri rozhodujú. Ide o logiku výhod, ktorá predpokladá, že aktéri majú stabilné preferencie. Tie sa zvažujú a na ich základe si vyberajú cestu maximálneho úžitku. Druhým je logika vhodnosti, ktorá predpokladá správanie sa aktéra podľa vopred zadefinovaného inštitucionálneho rámca, vplývajúceho na jeho rozhodovanie prostredníctvom určitých noriem a pravidiel. Na ich základe si volí vzorec správania pre danú situáciu. Logiku vhodnosti je možné aplikovať na niektoré skupiny národnostných menšín, ktoré uprednostňujú materinskú kultúru, jazyk a hodnoty pred obdobnými prvkami majoritnej spoločnosti. Príslušníci národnostnej menšiny zastávajú logiku kultúrnej asimilácie, ktorá predpokladá zachovávanie jazykových, kultúrnych a hodnotových tradícií namiesto asimilácie s majoritným obyvateľstvom. Spomínaný autor uvádza, že pozitivistický prístup nepočíta s princípmi logiky vhodnosti, a to je dôvodom, prečo je preferovaná.

Vzťah objektu a prostredia je definovaný určitou väzbou. V prípade národnej identity a sociálno-ekonomického postavenia menšín túto úlohu zastáva jazyk. Z toho dôvodu bude ďalšia časť venovaná úlohám jazyka v spoločnosti všeobecne, jeho vývojovým etapám v „Slovenskej“ spoločnosti a tiež jeho využitia ako nástroja komunikácie.

1.2 Vývoj a funkcie jazyka

„Bez jedného územne spoločného mateřského jazyka, v jehož rámci jsou všechny společenské třídy uznávány za ratolesti téhož stromu a dostává se jim stejného vzdělání, není skutečné intelligence srdce, společné výchovy k vlastenectví sdělování, ani sdílení dojmů, veřejnosti věrné zemi otců.“ (Thiessová 2007, s. 34)

Johann Gottfried Herder

Kontext riešenia otázok národnej identity, ako to uvádza P. Fiala (2009), sa väčšinou spája s udalosťami, ktoré na ňu priamo vplývajú. Tieto otázky sú spájané s národným záujmom, integráciou štátu, či práve postavením národnostných menšín. Podľa neho sú to práve národné záujmy, ktoré definujú národnú identitu štátu.

Úlohou národného záujmu je podľa Z. Brzezinského (2004) ochrana kultúry a jej atribútov. Kultúru považuje za základ národa. Samotné národné záujmy sú väčšinou definované kontroverznými udalosťami z histórie, ktoré mali vplyv na zmenu štruktúry národnostných pomerov v štáte ako boli napríklad dekréty E. Beneša v Československu. Tieto kontro-

verzné dekréty sa často považujú za represiu zo strany Československého vedenia voči národnostným menšinám po druhej svetovej vojne. Nástrojom na presadzovanie národného záujmu je jazyk. Ten je zovšeobecnením množstva ambícií národa, medzi ktoré je potrebné zahrnúť stabilitu, pocit spolupatričnosti a kolektívne vedomie. Národný záujem, prostredníctvom šírenia kultúry, môže využívať jazyk ako nástroj k dosiahnutiu cieľa. Jazyk je historický nástroj, ktorý ako všetky národné atribúty, podlieha procesom modernizácie globálnej spoločnosti a vďaka komunikácii spôsobuje pokrok.

A. Thiessová (2007), inšpirujúc sa J. G. Herderom, hovorí, že pokrok je vrodenu vlastnosťou národa. Je určený komunikačnými kanálmi. Človek sa rodí a začína komunikovať a postupne sa zdokonaľuje. Určitý typ vzdelania tak priamo formuje jeho osobnosť a spoločenské väzby. A. Thiessová vychádza z predpokladu, podľa ktorého sa jazyk vyvíja a každý jednotlivец niečím prispieva k jeho modifikácii. Podľa Herdera je národný záujem definovaný hodnotami. Každý národ má svoje hodnoty, ktoré si chce chrániť. Medzi ne možno zahrnúť napríklad kultúrnu stránku identity. Funkciu jazyka v spoločnosti preto vyzdvihol na novú úroveň, keď poznamenal, že jazyk je jedným zo znakov národa a len prostredníctvom jazyka sa dá národ ďalej rozvíjať.

Jazyk možno úspešne využívať na presadzovanie národných záujmov rovnako ako na spomalenie asimilácie etnických skupín v národnom štáte. Len prostredníctvom jazyka je možno poznávať kultúru národa a asimilovať sa do majoritnej spoločnosti. Jazyk je základným kódom pre každé poznávanie. Ako príklad významu dôležitosti komunikácie v materinskom jazyku možno uviesť národnostné spory v Uhorsku, kde v minulosti dochádzalo k vyhraneným stretom medzi národnostnými menšinami a maďarským majoritným národom. V období, kedy Slováci tvorili v Rakúsko-Uhorsku menšinu, boli ambície pre vytvorenie spisovného slovenského jazyka položené štyrikrát. Jazyk, sa vďaka svojej funkcii stal nástrojom politiky, riešenia konfliktov a dorozumievania medzi národmi. Možnosti jeho využitia sú preto rôzne. Vynález knihtlače predznamenal, že jazyk sa prostredníctvom písma mohol stať najsilnejšou zbraňou, ktorá rozdeľuje a zároveň zjednocuje národy na svete. Exaktným príkladom takéhoto využitia jazyka, je Biblia, považovaná za „najsilnejšiu“ knihu na svete, ktorá ovplyvnila množstvo ľudí pri rozhodovaní. Na základe toho sa všeobecne prijatým spôsobom šírenia informácii stalo písmo. Biblia bola prvou knihou, vydanou vo viacerých jazykoch, pričom išlo o jazyky významných „civilizácií“. Jazyk je preto možno považovať za symbol národa.

J. A. Komenský (1992) uvažoval o jazyku nielen ako o symbole, ktorý národ reprezentuje, ale aj o jeho konštitučnej funkcii. Prostredníctvom jazyka je možné sa vzdelávať, a kreovať národné povedomie. Uvádza, že „Šťastný je teda ten národ, ktorý má hojnosť dobrých škôl a dobrých kníh, dobré zariadenia a metódy na výchovu mládeže. Opak je však pravdou:... v celom uhorskom kráľovstve nemožno nájsť ani jednu školu s domácim vyučovacím jazykom..., kde by sa chlapci cvičili v čítaní, v písaní a v dobrých mravoch.“. (s. 11)

E. Gellner (2003) vníma písmo v inom kontexte. Podľa neho vzniká písmo z potreby kodifikácie kultúrnych pravidiel v spoločnosti. Produktom jazyka sa tak môže stať kultúrna

propaganda napríklad aj nacionalizmu v štáte prostredníctvom pravidiel spoločenskej organizácie. Jazyk je preto treba vnímať ako nástroj kultúrnej propagandy, ktorá má silné väzby na národný záujem štátu, rovnako ako na otváranie nových trhov. Kultúra a jazyk majú rôzne sub-kategórie, ktorých kombinovaním je možné „predať“ produkt v cudzom štáte. V spoločnosti vzniká na základe kultúry a jazyka organizácia. Ako príklad je možné uviesť USA, keď sa v osemdesiatych rokoch pokúsili „coca-kolonizovať“ svet. Nadobúdanie vzdelania o historických kontextoch kreovania majoritného národa a jeho jazyka, a oboznamovanie sa s majoritným prostredím, uľahčujú spoločenskú asimiláciu etnických menšín do majoritnej spoločnosti. História majoritného národa, s ktorou sa v priebehu života oboznamujú, sa stáva ich vlastnou. V dôsledku vzdelania je možné uľahčiť asimiláciu týchto menšín do lokálnych komunít, a tým pádom znížiť riziká vzniku ekonomickej nerovnosti medzi majoritou a národnostnými menšinami. J. A. Komenský uvádza, že, slabé väzby na náboženstvo, s nedostatočným vzdelaním, ktoré vychádza zo zanedbávania „vyššej snahy po múdrosti“, vedú k absencii šťastia národa. Národnostné menšiny vnímajú jazyk ako kultúrne dedičstvo a z toho dôvodu je problematické riešiť otázky konsolidácie jazyka prostredníctvom nútenej asimilácie.

Asi najdôležitejšou funkciou jazyka, tak ako to vníma bežný človek, je komunikačná funkcia. Jazyk vytvára človek, kvôli tomu, aby mu slúžil. Jazyk je podmienkou fungovania spoločnosti a skupiny. Podľa M. Gbúrovej (2009) komunikačná funkcia nie je jediná, ktorú jazyk spĺňa, ale okrem nej plní aj funkciu národnoreprezentatívnu a integračnú.

Keďže jazyk utvára komunitu, prostredníctvom nej vytvára aj vlastné hodnoty. Tie sa postupne stávajú základom kultúry a vytvárajú historické pozadie národa. Podmienkou takejto národnej evolúcie je akceptácia vonkajšieho prostredia a sloboda. Sloboda, ako psychologický atribút národa, je zároveň podmienkou, bez ktorej sa menšina nemôže rozvíjať, a tým pádom asimilovať. V súvislosti s formovaním jazyka ide o (vychádzajúc z J. G. Herdera) slobodu možného postupného kreovania národa. Jazyk je významným faktorom pri psychologickej identifikácii sa jednotlivca s určitým národom. Pomocou jazyka si jednotlivec vyberá svoje miesto v spoločnosti. V protiklade k poňatiu národnej identity podľa A. Heywoda je možné konštatovať, že jazyk je predpokladom psychologického angažovania sa na živote spoločnosti. „Národ žije vo svojom jazyku, ten kto hovorí a cíti po maďarsky je Maďarom, bez ohľadu na svoj pôvod a vieru.“ (Halász, 2011).

Podobne sa na problematiku jazyka pozerá V. Krupa (2007), ktorý definuje jazyk na základe jeho primárnych funkcií, reprezentatívnej, symbolickej a emocionálnej. V tejto súvislosti rieši problém jazykovej revitalizácie. Pri seba-identifikácii ju považuje za esenciálnu. Dokonca poukazuje na národnostné menšiny, ktoré zachovávaním svojej kultúry vzdorujú asimilácii do majoritnej spoločnosti, lebo identifikácia sa na jazykovom základe viaže na kultúrne atribúty. Prepojenie jazyka a národa hľadá v staroslovienčine. Z výsledkov jeho výskumu vyplynulo, že v staroslovienčine bol pojem jazyk stotožňovaný s pojmom národ. Nie je preto pochýb že základným záujmom každého národa by malo byť kodifikovanie spisovného jazyka a jeho implementácia do spoločnosti.

Z historickej perspektívy možno jazyk vnímať ako nástroj prezentácie vyššej vrstvy spoločnosti na spoločenských podujatiach. Osvetovým prostriedkom sa stali kultúrne inštitúcie, ktoré jazyk prezentovali verejnosti. Medzi takéto inštitúcie patrili napríklad divadlo, galéria, alebo múzeum. Prostredníctvom jazyka sa odlišovali aj štátne funkcie, ako napríklad králi, ktorí medzi sebou komunikovali prostredníctvom francúzskeho jazyka, pričom paradoxom bola neznalosť jazyka spoločnosti, ktorej vládli.

S teritoriálnymi zmenami v rámci kráľovstiev a štátov, bolo nutné prispôbovať novému rozloženiu obyvateľstva aj inštitúcie. Úlohou kultúrnych predstavení sa preto stala osвета jednotného majoritného jazyka, ktorej zámerom bolo ovplyvniť tých, ktorí mali zábrany používať ho na verejnosti. Prezentácia jazyka práve v kultúrnych inštitúciách spôsobila, že sa spisovný jazyk začal vnímať populárnejšie v širšej obci. Zároveň však poukazoval na spoločenské postavenie mimo spoločenských inštitúcií. V divadlách sa hrali hry, ktoré mali náučný charakter, no aby im človek porozumel, musel ovládať jazyk, v ktorom bolo predstavenie odohraté. Išlo o rôzne hry, ktoré opisovali historické udalosti. Kvôli značnému záujmu sa čoskoro divadlo stalo súčasťou politického života. Predstavenia boli orientované aj na národnostnú tematiku, ktorá ukazovala potrebu jednotnosti v rozdelenej spoločnosti. Čoskoro sa začali budovať národné divadlá, ktoré sa, ako píše M. Thiessová (2007), stali „symbolom vlasteneckých hodnot“ (s. 118) Takéto dobrovoľné návštevy divadiel mala spôsobiť, že spisovný jazyk začal medzi verejnosťou rezonovať natoľko, že bol nakoniec všeobecne prijatý.

Z uvedeného možno usudzovať, že pilierom jazyka sa stala vedomá voľba jednotlivca, na základe ktorej sa s národnostnou menšinou identifikoval prostredníctvom štátnych inštitúcií. V súčasnosti to treba vnímať s prihliadnutím na jurisdikciu štátu, v ktorom jedinec pôsobí. Keďže ide o minoritu, nie o majoritu, nie je možné hovoriť o osvojovaní si jazyka ako o národnom záujme menšiny. Preto jedinou voľbou ostáva akceptovať majoritnú kultúru a prispôbiť sa. Túžba patriť do majoritnej spoločnosti, spôsobila, že menšiny sa začali integrovať do majoritnej spoločnosti prostredníctvom osvojovania si jazyka majoritnej spoločnosti.

Podobný názor má L. Šatava (2005), keď hovorí o Fishmenovej bezprostrednej podpore „intimního mezigeneračního předávání jazyka“ (s. 21) Jazyk treba vnímať ako súčasť iných prvkov kultúry, ktoré tvoria základný funkčný fenomén, jazykový systém. L. Šatava (2005) skúma aj skutočnú hodnotu jazyka vo vzťahu k identite. Kládí si otázku, či etnicita nie je vytvorená umelo. Následne predkladá dve koncepcie. Spojením oboch konštruktov (Buď – Alebo a Nielen - Ale aj) dospieva k zisteniu, že význam etnicity sa v súčasnej spoločnosti s množstvom menšinových kultúr prelína a dokonca vytráca. Prvý koncept vychádza z Herderovej predstavy, že človek musí niekam patriť. Začleňuje sa do jednej, alebo do inej skupiny na základe jazykových, kultúrnych a mravných princípov. Druhý koncept vníma všetky existujúce kultúry ako majetok spoločnosti. Dôraz sa kládí na multikultúrne a jazykové aspekty, pričom etnická identita je druhoradá.

Zložitosť rozloženia jazykového systému do jednotiek, kvôli ľahšej identifikácii znakov

a pojmov, spôsobuje, že je trvácnejší. Ide o systém identifikačných prvkov – systém hodnôt určitého národa.³ Je všeobecne prijatým faktom, že jazyk je štandard komunikácie v spoločnosti. Iba prostredníctvom osvojenia si jazyka majoritnej spoločnosti je možné pripraviť príslušníka menšiny na povolanie. Kvôli funkcii spätnej väzby, ktorá sa využíva na sprostredkovanie informácií, je jazyk považovaný za základ pracovnej sily. Schopnosť učenia štandardizovaného jazyka poukazuje na charakterové črty, ako sú morálnosť, čestnosť a vzdelanie národa. Každý národ je preto kultúrne, historicky a jazykovo odlišný.

Existuje však aj opačný názor, podľa ktorého jazyk nemožno považovať za etno-identifikačný znak. A. Heywood uvádza ako dôvod historickú dimenziu. Tvrdí, že väčšina ľudí v 18. a 19. storočí nepoznala „národný“ jazyk. Rozprávala nárečím a často ho nevedela ani graficky zakresliť či zapísať. M. Homišinová (2006), inšpirujúc sa R. Wardhaughom v tejto súvislosti popisuje štyri možné modely vzťahu jazyka a spoločnosti v kontexte národnostných menšín. Ide o prípady, keď spoločnosť určuje využívanie jazyka, ktoré sa odzrkadľuje na sociálnom postavení, v druhom prípade je to opačne, teda jazyk využívaný v komunite alebo spoločnosti určuje jej štruktúru a fungovanie. V ďalšom prípade ide o recipročnú kooperáciu a v poslednom o negáciu akéhokoľvek vzťahu medzi spoločnosťou a jazykom.

Spoločnosť funguje na základe kooperácie, ktorej základom je komunikácia. Jazyk je prostriedok komunikácie a zároveň etno-identifikačný prvok jednotlivca v spoločnosti. Komunikácia v etnickej skupine podlieha historickým determinantom, a zároveň odráža potrebu reprodukcie vlastnej materskej kultúry na území iného štátu. V niektorých prípadoch (napríklad v prípade rómskeho etnika), sa komunikácia môže odvíjať od príslušnosti k určitej kaste. Jazyk sa preto viaže na kultúru a tradície, ktoré sú diferencované s ohľadom na majoritný národ. Z toho dôvodu možno predpokladať, že jazyk vytvára diferencie v ekonomickom postavení medzi majoritnou spoločnosťou a národnostnými menšinami.

M. Homišinová (2009) uvádza, že „Na báze materinského jazyka väčšinou prebieha prvotná socializácia a internalizácia hodnôt a noriem danej kultúry.“ (s. 50) Materinský jazyk má nielen prvotný kontakt s daným jednotlivcom, ale zároveň aj najužšiu väzbu. Vzťahy sú definované interakciou. Môže ísť o pozitívnu, alebo negatívnu interakciu. Pozitívna interakcia znamená prenos významov a nových prvkov medzi skupinami, ktoré jej prinášajú prospech. Negatívnu interakciu je možné chápať ako vzťah medzi dvoma subjektmi, ktorý je determinovaný konfliktom. Ide o prípad, kedy spoločnosť nechce akceptovať kultúrne a jazykové diferencie, na základe ktorých si vytvára predsudky.

Aká je teda skutočná funkcia jazyka v spoločnosti? M. Homišinová (2006) definuje tri pojmy, pomocou ktorých sa snaží vysvetliť funkciu jazyka v spoločnosti. Definuje národné kritériá, ktoré sú odvodené od regiónov, od sociálnej vrstvy, ktorá jazyk používa a od situácie. Pri týchto kritériách spomína aj diferencovanosť vo vzťahu k zmiešaným regiónom, ktoré popisuje ako enklávne. Tie sú podľa nej v interakcii so svojím okolím. Nakoniec zavedením

³ Prioritne ide o pojem národ, keďže hodnoty sa viažu na kultúru, ale sú explicitne vyjadrené prostredníctvom psychologickéj agitácie vo verejnom živote, kedy sa jedinec identifikuje so spoločnosťou na základe hodnôt.

pojmu jazykovej kompetencie vysvetľuje schopnosť jeho využitia v praxi prostredníctvom interakcie medzi skupinami, pričom sa berie ohľad aj na tému a miesto komunikácie. Zaoberá sa aj interakciou menšinových jazykov s jazykom majority v každodennom (neformálnom) a verejnom (formálnom) styku, ktorú popisuje cez prizmu diglosie, ktorá je charakteristická vzájomnou akceptáciou využívaných jazykov u jednotlivca.

Keďže jazykové predsudky zo strany zamestnávateľa sú bežným javom (Becker 1971, Pang 1975, Braverman 1974), je možné ich označiť za nacionalistický prvok, ktorý ovplyvňuje úspešnosť asimilácie menšiny do majoritnej spoločnosti. Tento nacionalistický prvok asimilačnej politiky potom výrazným spôsobom ovplyvňuje sociálno-ekonomické možnosti daného jedinca bez ohľadu na jeho subjektívnu vôľu.

Funkcie jazyka môžu mať v spoločnosti pozitívny, ale aj negatívny charakter. Za najväčší nedostatok funkcie jazyka v spoločnosti je možné považovať formálnu komunikáciu, ktorá je základom kooperácie majoritnej spoločnosti a menšín v štáte. Nejde len o samotný jazyk, ale o jeho väzby na okolie, ktoré definujú povahu výsledku používania jazyka. Táto väzba je diferencovaná podľa národnostného zloženia. Zatiaľ čo zmiešané oblasti majú právo vo formálnom styku používať materinský jazyk, v oblastiach s dominanciou majoritnej spoločnosti trpia vo formálnom styku jazykovou indispozíciou, kvôli ktorej vznikajú bariéry v spoločnosti.⁴ Aktuálna situácia poukazuje na skutočnosť, že riešenia problémov existujú. Otázne je, nakoľko je ich realizácia možná v praxi, pričom väzby na kultúrne atribúty podliehajú legislatíve národného štátu. Jazyk je preto potrebné vnímať ako nástroj, ktorého možnosti využitia nie sú limitované okolím. V štáte sa stáva záporným faktorom, ktorý ovplyvňuje sociálno-ekonomickú situáciu menšín.

1.3 Národnostné menšiny a asimilácia

„Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti.“

(Ústava Slovenskej republiky, Čl. 12., Ods. 3)

Tak ako má majoritný národ na území zvrchovaného štátu svoje práva, ktoré vychádzajú z práv občana, tak majú svoje práva aj národnostné menšiny. Zachovávanie práv národnostných menšín v oblasti rozvoja národných hodnôt sa stalo na začiatku 90. rokov jedným z hlavných cieľov Európskej únie. Malo pomôcť národnostným menšinám v členských štátoch Európskej únie integrovať sa do majoritnej spoločnosti. To bolo dôvodom prijatia Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov 5. novembra 1992. Vychádzajúc z tejto charty možno ako jazyk národnostných menšín charakterizovať ten jazyk, ktorý je

⁴ Úrad primátora v Rožňave je bilingválny, je možné sa dohodoriť v slovenskom a zároveň v maďarskom jazyku (vo vzťahu k národnostným menšinám neberieme do úvahy svetové jazyky), zatiaľ čo úrad v Banskej Bystrici je monolingválny, čím nepriamo diskriminuje príslušníkov národnostných menšín, ktorí nedisponujú znalosťou majoritného jazyka na úrovni bežnej komunikácie.

„používaný na území štátu jeho príslušníkmi, ktorí tvoria menej početnú skupinu v porovnaní s ostatnými obyvateľmi štátu“.⁵ Jazyk národnostných menšín na území hostujúceho štátu sa považuje za jedno z kultúrnych dedičstiev etnického spoločenstva, ktorý ho používa.

Čo je jazykové dedičstvo menšín, je v skutočnosti otázne. N. Doer (2010) skúma príčiny, ktoré poukazujú spôsob konštituovania jazyka do podoby prirodzeného jazyka, rodného jazyka alebo jazykového dedičstva. Necháva sa inšpirovať štyrmi prístupmi T. Skutnabb-Kangasovej a R. Phillipsona, ktoré slúžia pre definíciu rodného jazyka. Základom je primárny jazyk, ktorý sa učí jednotliviec ako prvý v poradí. Následne je to jazyk, ktorý ovláda jednotliviec najlepšie, potom jazyk, ktorý najviac používa a nakoniec jazyk, s ktorým sa jednotliviec najviac identifikuje. Poukazuje na fakt, že jednotlivé národnostné menšiny sa často identifikujú s materinským jazykom kvôli politickým skutočnostiam.

Tieto politické dôvody korešpondujú s realitou, v ktorej majoritná spoločnosť neakceptuje cudzie vzorce identity, ktoré sa národnostné spoločenstvá snažia do spoločnosti zavádzať. Prostredníctvom psychologického aspektu identity, ako ju chápe A. Heywood, možno povedať, že ten zohráva významnú úlohu pri identifikácii príslušníka etnického spoločenstva do majoritnej spoločnosti, keď poukazuje na zodpovednosť jednotlivca za rozhodnutie akceptovať kultúrne a hodnotové vzorce majoritného národa. Politická zodpovednosť za vyhlásenie jazykového dedičstva určitého etnického spoločenstva poukazuje na vysokú mieru identifikácie sa menšinových spoločenstiev do majoritnej spoločnosti predovšetkým prostredníctvom jazyka, a zároveň poukazuje na nutnosť niesť zodpovednosť za politické činy, ktoré môžu byť v týchto súvislostiach spájané nie s jednotlivcom, ale s národom. Zjednodušene to znamená, že príslušník národnostnej menšiny, ktorý sa identifikuje s určitým jazykom, nesie zodpovednosť za vlastnú vedomú voľbu a odlišuje sa od majority. Preferovaním materských hodnôt sa môže dostať do pozície, keď tým, že nebude akceptovať kultúrne a hodnotové vzorce majoritnej spoločnosti, môže pociťovať istú formu diskriminácie (etnickej, ideologickej, ekonomickej alebo sociálnej). Preto vedomá voľba môže byť potenciálnou príčinou nerovnosti v ekonomickej oblasti medzi majoritnou spoločnosťou a menšinami.

Sociálno-ekonomická situácia je často primárnou sférou rozhodovania sa jednotlivca, keďže tá priamo súvisí s jeho schopnosťou prežiť v cudzom prostredí, kde je daný jednotliviec príslušníkom menšinového etnického spoločenstva. Sociálno-ekonomickú diskrimináciu etnických menšín je podľa J. Sorensa (2010) možné využiť aj na presadenie politických cieľov, ako napríklad zabrániť etnickej skupine v jej snahách participovať na správe vecí verejných. Toto tvrdenie potvrdzuje jeho zistenie, že zákony sú často prispôbolené požiadavkám autorít. Používa spojenie vládou sponzorovaná diskriminácia. Zároveň je možné si všimnúť rozdiely vo vzorcoch správania, keď si etnické menšiny vytvárajú vlastné vzorce správania, ktoré sú diferencované napríklad v miere spotreby.

Etnické väzby vytvárajú prostredníctvom kultúry vzorce správania sa, pričom sa mô-

⁵ Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov. Zb.z. č. 588/2001. Časť 1/Článok 1, a).

že brať do úvahy okolie, teda vnútorné prostredie, ale aj veľkosť etnickej skupiny. (Chiswick 2009) Dôraz pritom musí byť kladený na schopnosť majoritnej spoločnosti absorbovať minoritné vzorce správania. Aby bola integrácia etnických spoločenstiev do majoritnej spoločnosti možná, je potrebné, aby bol politický systém nastavený na pluralitného modelu národného štátu.

Miera nacionalizmu medzi majoritnou spoločnosťou zohráva významnú úlohu v procese integrácie národnostných menšín. Pri úvahe o príčinách sociálno-ekonomickej nerovnosti je potrebné si stanoviť prípustnú mieru nacionalizmu, keďže nacionalizmus sa vyznačuje prvkami nesúhlasu voči cudzorodým hodnotovým a kultúrnym vzorcom, ktoré sa snažia integrovať do majoritnej spoločnosti. Nacionalizmus upevňuje predsudky zo strany majoritnej populácie voči národnostným menšinám a vytvára tlak na menšiny.

Podľa J. Fishmana (2001) politická podpora jazyka národnostných menšín podporuje kultúrne a náboženské hodnoty komunit majoritného národa. V konečnom dôsledku je to subjektívna voľba príslušníka národnostnej menšiny, od ktorej závisí jeho postavenie v majoritnej spoločnosti. Zabezpečovanie rovnakých sociálno-ekonomických podmienok zo strany štátu voči národnostným menšinám potom môže byť chápané ako možnosť pripraviť príslušníkov etnických menšín na spoločenskú integráciu prostredníctvom vstúpenia jazykového dedičstva majoritnej populácie.

Ani politické rozhodnutia, ktoré súvisia so zabezpečením sociálno-ekonomického postavenia príslušníkov etnických menšín, nie sú často riešením. Pre mnohých jednotlivcov týchto menšín zohrávajú kultúrne hodnoty dôležitú úlohu. Individualizovaná syntéza spoločenských hodnôt, ktorej nositeľom je jednotlivec, je nositeľkou charakteristík prostredia, ktoré odráža sociálno-ekonomickú situáciu jednotlivca. (Allport 1927) Práve hodnoty sú podľa interpretácie libertariánskeho prístupu chápania sociálnej spravodlivosti E. Bolfikovej (2005) určujúcim faktorom re-distribúcie zdrojov. Hodnotu chápe ako akt vykonaný v prospech spoločnosti, ktorý stojí nad morálnou zásluhou. Hodnota je potom abstrakcia, ktorá definuje správanie sa jednotlivcov vo vzájomnej interakcii prostredníctvom komunikácie. Jazyk možno preto označiť za duchovnú a kultúrnu hodnotu národa.

J. Výrost (2011), ktorý skúmal postavenie jazyka v hierarchii hodnôt mladej generácie slovenskej menšiny v Maďarsku opierajúc sa o Hitnika, uvádza, že hodnoty patria k základným etno - identifikačným prvkom. Ich zdrojom je kategória skúseností, ktorá sa odvoláva na skúsenosť s príslušnosťou k určitej minorite. Za etnické hodnoty považuje materinský jazyk, národnosť a náboženstvo. Zároveň vymedzuje dve sociálne hodnoty, slobodu a demokraciu a päť personálnych hodnôt, zamestnanie, vzdelanie, zdravie, rodinu a majetok. Súbor týchto troch skupín hodnôt označil za nástroj jeho výskumu. Z výskumu vyplynulo, že u príslušníkov etnických spoločenstiev v Maďarsku sa v ich hodnotovom rebríčku personálne hodnoty umiestnili na najvyššom mieste. Slovenská mládež v Maďarsku preferovala oproti slovenskej mládeži z národnostne zmiešaných oblastí Slovenska z uvedených hodnôt najmä materinský jazyk oproti zamestnaniu a vzdelaniu. „...mladí ľudia, Slováci v Maďarsku, preferujú hodnotu „materinský jazyk“ štatisticky významne viac

ako mladí ľudia – Slováci z národnostne zmiešaných oblastí Slovenska.“

Pre správny hodnotový vývoj a možnosť osvojovať si jazyk majoritnej spoločnosti je, ako bolo uvedené, potrebné pluralitné prostredie, ktoré je utvorené demokratickým zriadením. Sociálne hodnoty, demokracia a sloboda, sami podliehajú požiadavkám tohto systému. Demokracia pritom nie je systém, ale prostredie, v ktorom fungujú objektívne zákony. Jedným z týchto objektívnych zákonov je sloboda, ktorá je určovaná mierou rovnosti príležitostí v spoločnosti. Existencia diferencií v sociálno-ekonomickom postavení národnostných menšín oproti príslušníkom majoritnej spoločnosti sa v demokratickom prostredí preto javí byť v rozpore s kategóriou slobody, ktorá je podmienená schopnosťou jednotlivca urobiť slobodnú voľbu, ktorá môže ovplyvniť riziko sociálno-ekonomickej nerovnosti v spoločnosti. Psychologická sloboda, ako dôsledok fungovania systému, potom znamená, že systém je v dôsledku sociálno-ekonomických nerovností nefunkčný a je nutné hľadať príčiny tejto nefunkčnosti na úrovni systému, teda medzi politickými elitami, ktoré prostredníctvom systémových inštitúcií riadia jeho fungovanie.

Čo znamená pluralita v demokratickom štáte pre národnostné menšiny? Demokratický štát predpokladá rešpekt ku kultúrnym tradíciám národnostných menšín. Možnosť seba-prezentácie, teda prezentácie vlastnej kultúry v spoločnosti, kde sú v menšinovom postavení, je podľa N. Doerra (2010) podmienená možnosťou používania ich rodného jazyka v lokálnej komunite. R. Philipson (1999) dáva do protikladu možnosť identifikovať sa prostredníctvom moderny a prostredníctvom iracionality. Modernu chápe ako schopnosť akceptovať majoritné hodnoty, ako „moderní ľudia“, ktorí by sa mali dobrovoľne identifikovať s jazykom majoritného spoločenstva, a tak sa stať jeho súčasťou. Iracionalitu chápe prostredníctvom zachovávania tradičných kultúrnych a jazykových hodnôt materskej krajiny. Rozdiel medzi modernou a iracionalitou preto pripomína rozdiel medzi tradičnou a modernou spoločnosťou, keď sa moderná spoločnosť vyznačuje pluralitou a hodnotovou rôznorodosťou a tradičná spoločnosť prísnymi pravidlami, ktoré chránia pôvodné hodnoty. Preto je možné sa domnievať, že takého iracionálne správanie, vychádzajúce z neakceptácie hodnôt majoritnej spoločnosti môže mať vplyv na sociálno-ekonomické postavenie príslušníka menšinového spoločenstva. O sociálnej pozícii v rámci majoritnej spoločnosti môže rozhodnúť jednotlivec sám prostredníctvom racionálnej voľby, ktorá, ako bolo spomenuté, podlieha podmienkam prostredia. Možno preto usúdiť, že jednou z podmienok zlepšenia sociálno-ekonomického postavenia príslušníka národnostnej menšiny a zmiernenia nerovností medzi príslušníkom majoritnej spoločnosti a príslušníkom národnostnej menšiny v národnom štáte je jazyk.

Politika inklúzie vo vzťahu k národnostným menšinám predpokladá vysoký stupeň ich schopnosti a vôle asimilácie s domácim prostredím a schopnosť komunikácie v jazyku majoritného národa. Keďže integrácia príslušníkov národnostných menšín do majoritnej spoločnosti je odlišná od asimilácie, je potrebné vymedziť spôsoby, na základe ktorých sa príslušník národnostnej menšiny asimiluje do majoritnej spoločnosti.

M. Wallendorfová a D. M. Reilly (1983) definovali dva modely asimilácie. Ide o model

pôvodu a model bydliska. Obidva sú určované na základe šiestich kategórií.

Kultúrna asimilácia poukazuje na zmenu správania, adaptáciu na prostredie, jazyk, jedlo, a zároveň aj na veľkosť konzumnej spotreby.

O štruktúrálnej asimilácii môžeme hovoriť po úspešnom zaradení jednotlivca do skupín, klubov či organizácií, v ktorých pôsobia príslušníci dominantnej kultúry.

Identifikačná asimilácia znamená zaradenie sa príslušníka etnického spoločenstva do lokálnej skupiny majoritného spoločenstva. Ako príklad je možné uviesť spolunažívanie v činžiaku.

Formu prijímacej asimilácie možno rozpoznať prostredníctvom zaradenia príslušníka etnickej menšiny do kolektívu, ktorý prestáva mať voči nemu výhrady. Akceptácia správania takéhoto človeka majoritným spoločenstvom bez predsudkov naznačuje asimiláciu na princípe prijatia správania.

Občianska asimilácia predpokladá vysokú mieru konformity predchádzajúcich typov asimilácie, pričom vylučuje konflikt na rasovom, či etnickom základe v hostujúcej skupine. Rovnako sa zdôrazňuje úloha motivácie.

Poslednou je kategória kultúrnej asimilácie. Je podmienená úplným osvojením si jazyka majoritného národa.

Heterogenita spoločnosti však úplné osvojenie si behaviorálnych prvkov spoločnosti nedovoľuje. Vzniknutá frustrácia príslušníkov etnických spoločenstiev z neschopnosti dosiahnutia úplnej asimilácie tak vplyva na zvyšovanie napätia v spoločnosti. (Montalvo, Reynal-Querol^b 2005)

Táto kategória asimilácie, spolu so štruktúrnou asimiláciou, sú podmienkami, pre dosiahnutie vyššej miery akceptácie a úplné zaradenie sa do občianskeho života spoločnosti. Neakceptácia môže byť spôsobená frustráciou majoritnej spoločnosti z uskutočňovanej sociálnej politiky štátu voči národnostným menšinám, ktoré majú problém zamestnať sa. Práve preto je sociálno-ekonomická situácia závislá od politických inštitúcií, ktoré sú v pozícii arbitra, ktorý rieši spory medzi majoritnou spoločnosťou a národnostnými menšinami. Občianska spoločnosť nedokáže odstrániť depresiu zo sociálno-ekonomických rozdielov, ktoré vyplývajú zo schopnosti asimilácie národnostných menšín, ktoré sú v dôsledku neznalosti jazyka a často predsudkov ekonomicky znevýhodnené.

Existuje viacero štúdií, ktoré potvrdzujú existenciu vysokej miery depresie medzi etnickými skupinami, ktorá pramení z nízkej úspešnosti legálne sa zamestnať. (Missinne, Vracke 2012, Nazroo 2003, Bhugra, Still, Furnham, Bochner 2004) Vzniká tak riziko názorových stretov medzi príslušníkmi etnických spoločenstiev, národnostných menšín a príslušníkmi majoritnej spoločnosti, ktoré sú často spôsobované neschopnosťou úplne sa asimilovať do majoritnej spoločnosti. Identita národnostných menšín sa profiluje pod vplyvom prostredia, v ktorom sa nachádzajú, pričom môže ísť o dva extrémny. Ide o negatívny vývoj a pozitívny vývoj identity. Vrcholom negatívneho vývoja identity príslušníka etnického spoločenstva v národnom štáte je etnický konflikt. Opačným výsledkom je úplná asimilácia.

Vývoj identity môže prechádzať niekoľkými fázami, ktoré podľa J. Výrosta (2011)

ovplyvňujú jej hodnotovú orientáciu. Konformita poukazuje na normatívne a hodnotové cítenie s majoritnou spoločnosťou, ktoré sa prejavuje silnou väzbou na majoritnú kultúru. Disonancia znamená, že jednotlivec si začína uvedomovať kultúrne rozdiely, ktoré môžu mať za následok spochybnenie minulých hodnotových vzorcov. Tretie obdobie je možné označiť za kritické. Základom sa stáva zmena vlastných hodnôt, čo má za následok dešpekt voči kultúre majoritnej spoločnosti a upevnenie väzieb na materinskú kultúru, ktorej súčasťou je aj jazyk. Ide o rezistenciu a odmietanie. Vo štvrtom štádiu, introspekcii, si jednotlivec uvedomuje hodnotovú rozdielnosť a snaží sa ju pochopiť. Robí to prostredníctvom spájania vybraných atribútov z daných kultúr. To ho privádza do posledného štádia integrovaného uvedomenia, kedy dokáže rozoznávať potrebné a vhodné hodnoty, kompatibilné a rozdielne faktory, podľa ktorých sa orientuje.

Preto jazyk možno zaradiť do kategórie nástrojov, ktoré výraznou mierou ovplyvňujú úspešnosť asimilácie národnostných menšín do majoritnej spoločnosti. Pomocou jazyka je možné ustanoviť aj svojbytnosť národov.

Výskumom menšinovej diskriminácie je venovaná značná pozornosť najmä v USA. (Harrison 2001, Manuel, Taylor, Jackson, 2012) Výskumy boli orientované prevažne na zisťovanie miery diferencii v sociálno-ekonomickom postavení etnických a rasových menšín. Išlo o možnosti zamestnať sa v centre mesta, na periférii a v gete medzi europofónnym a negrofónnym obyvateľstvom. Výsledkom zistení bolo, že tým faktorom, ktorý priaznivo pôsobí na etnické a rasové menšiny a ovplyvňuje ich schopnosť migrovať za prácou, je vzdelanie.

Podobné závery je možné si všimnúť u viacerých autorov (Mun Lee 2004, Beck, Tolbert, Horan 1980, Boston 1990, Tomaskovic 1993), ktorí skúmali sociálno-ekonomické diferencie v rôznych štátoch. Podstata týchto výskumov je rovnaká. Všetky sa orientujú na vysokú nezamestnanosť, ktorá je spôsobená zníženou schopnosťou zamestnať sa a na problémy so vzdelanosťou.

Rozdiely možno badať vo veľkosti krajín, v etnickej rôznorodosti a závislosti týchto faktorov od ekonomickej sily krajiny. O. Dincer a F. Wang (2011) zistili, že existujú veľké rozdiely prameniace z príslušnosti k určitému etniku. Podľa nich za zlú ekonomickú situáciu nemusí byť zodpovedný len jednotlivec, ale aj politická elita, ktorá vládne v regióne. Dôvodom je to, že občan nemá dosah, aj napriek vlastnej vôli na to, aby ovplyvnil infraštruktúru a bohatstvo regiónu.

Vplyvom sociálno-ekonomického postavenia na zdravie človeka sa zaoberali Q. Zhang a Y. Wang (2004). Zistili, že miera obezity je diferencovaná v závislosti od príslušnosti k etnickej skupine a jej sociálno-ekonomických pomerov. Podobné výskumy, ktoré poukazujú na diferencie v príjmoch medzi etnickými skupinami, bolo možné badať u viacerých autorov (Kosters, Welch 1972, Coleman, Wholstetter 1972). Zodpovednosť za nerovnomernú redistribúciu zdrojov pripísali ekonomickej situácii v štáte, aj keď D. J. Grove (1980) v tejto súvislosti naopak tvrdí, že ekonomický rozvoj štátu priamo nevlýva na ekonomickú nerovnosť etnických skupín. Gulliford, Dodhia, Chamley, McCormick, Mohamed, Naithani

a Sivaprasad (2010) zisťovali vplyv sociálno-ekonomických faktorov na mieru cukrovky medzi etnickými menšinami. Výsledkom bolo, že zdravie človeka závisí od jeho sociálno-ekonomickej situácie. Zároveň zistili istú závislosť medzi mierou cukrovky a etnickými menšinami vo Veľkej Británii, vo vzťahu majoritnej populácie a „čierneho“ obyvateľstva.

Fungovanie spoločenského systému definuje povahu vzťahu majority a minority. Sociálno-ekonomické postavenie menšín je výsledkom pravidiel, ktoré využíva systém na zabezpečenie svojho fungovania. Úroveň znalosti jazyka majoritného spoločenstva je závislá od pravidiel spoločenského a politického systému, ktoré ovplyvňujú schopnosť jednotlivca rozhodovať sa. Identifikácia tak podlieha výhodám, ktoré môže jednotlivec dodržiavaním pravidiel systému dosiahnuť. Tento princíp hovorí o vysokej miere integrácie menšín do majoritnej spoločnosti na úkor ich vlastných hodnôt. Výsledkom môže byť nezhoda v hodnotových vzorcoch medzi príslušníkmi národnostných menšín a príslušníkmi majoritnej spoločnosti, ktorej dopadom môže byť konflikt. Konflikt medzi majoritnou spoločnosťou a národnostnou menšinou sa prejavuje v ich sociálno-ekonomickom postavení, keď sú príslušníci národnostnej menšiny voči majoritnej spoločnosti ekonomicky znevýhodnení. Sociálno-ekonomické znevýhodnenie národnostných menšín v Slovenskej republike je možné vnímať aj ako dedičstvo z čias rakúsko-uhorskej dominancie maďarského národa nad slovenským etnikom v 18. a 19. storočí.

2. Súčasnú postavenie maďarskej menšiny na Slovensku

Rozdelenie Slovenska spôsobilo zmenu v štruktúre spoločnosti. Od roku 1918 v súvislosti s rozpadom Rakúsko-Uhorska je možné hovoriť o maďarskej menšine žijúcej na území Slovenska. Nová rola maďarskej menšiny prinášala viacero problémov v oblasti národnostnej asimilácie. Išlo predovšetkým o problém seba-identifikácie a odlišenie sa od majoritnej spoločnosti. Aj napriek negatívne mu vnímaniu rozpadu Rakúsko-Uhorska, menšinám ostalo v Československu právo zachovania si vlastného kultúrneho a jazykového dedičstva. (Ďurkovská 2009)

Až dlho po rozdelení, koncom osemdesiatych rokov, bol na Slovensku zaznamenaný posun vo vnímaní etnickej a národno-emanipačnej otázky. Začali sa riešiť etnické konflikty a bolo potrebné zdefinovať nové postupy pre riešenie problémov, ktoré súviseli s budúcnosťou začleňovania národnostných menšín do majoritnej spoločnosti. Etnické konflikty nie sú novým fenoménom a je možné sa s nimi stretnúť v každom národnom štáte. Dôvodom napätia medzi príslušníkmi etnických spoločenstiev a majoritnej spoločnosti je veľmi často ich rozdielna sociálno-ekonomická situácia. (Homišinová 2009, Osborne 2010)

Podľa M. I. Lichbacha (1995) je to práve organizácia, ktorá často menšinám v zhoršenej sociálno-ekonomickej situácii chýba. Tá je dôvodom, prečo má etnická menšina problém zmobilizovať sa.

Etnický konflikt nemusí vychádzať z problému akceptácie súčasného stavu menšinovým etnikom. Môže byť determinovaný majoritným národom cez nacionalizmus, ktorý je prítomný vo všetkých národných štátoch. Akceptácia prípustnej miery nacionalizmu je podmienená mierou zastúpenia národnostných menšín v štáte voči majoritnému obyvateľstvu.

Príkladom môže byť Maďarská menšina, ktorá je najpočetnejšou menšinou na území Slovenska. Je situovaná v oblastiach Slovenska s najvyššou nezamestnanosťou.⁶ V Januári 2011 tvorila 8,5% celkovej populácie žijúcej na území Slovenska. Najviac príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny bolo v Nitrianskom kraji, pričom najviac príslušníkov s trvalým pobytom mal okres Dunajská Streda. Najvyšší počet obyvateľstva maďarskej národnosti žije v obci Janica (97,2%.⁷).

Na miere nezamestnanosti v oblastiach východného Slovenska, obzvlášť v severných častiach, kde sa nachádza početná komunita rusínskej národnostnej menšiny, je možné pozorovať, že schopnosť zamestnať sa klesá najmä v zmiešaných regiónoch s veľkým počtom príslušníkov národnostných menšín. Je preto namieste položiť si otázku, či môže byť takýto demografický údaj ukazovateľom sociálnej diskriminácie v dôsledku používania menšinového jazyka a neznalosti jazyka majoritného obyvateľstva.

Etnicita môže a nemusí znamenať kľúčový atribút pri identifikácii sa s národnostnou menšinou. L. Macháček (2011) sa zaoberal otázkou maďarskej menšiny a jej identifikácie sa so slovenským národom. Čo sa týka maďarskej menšiny, jej populačný rozsah je oproti iným menšinám na Slovensku vyšší a zároveň aj vyspelosť vo vnímaní kultúrnych diferencií. Súčasná situácia naznačuje, že trend v posilňovaní materinskej kultúry ako etno-identifikačného faktora, bude naďalej zotrvať v zmiešaných regiónoch. Tie sú v súčasnosti na regionálnej úrovni politicky reprezentované značným počtom príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny. Situácia v regionálnej administratíve závisí od politických reprezentantov, ktorí sa snažia presadiť podmienky, ktoré by zvýšili možnosť používať materinský jazyk národnostných menšín. Dôsledkom tohto kroku je stupňujúci odpor voči autorite majoritných hodnôt. Súvisí to aj s historickými udalosťami, ktoré sprevádzajú spory o územie medzi Maďarskom a Slovenskom v dvadsiatom storočí.⁸ (Krivý, Danglová 2006)

U jednotlivca sa hodnoty môžu meniť v závislosti od prostredia, v ktorom sa nachádza. V súčasnosti je možné pozorovať u príslušníkov národnostných menšín v zmiešaných regiónoch Slovenska zmenu hodnôt, ktoré charakterizujú ich sociálno-ekonomické postavenie. Napriek tomu je možné stále badať rozdiely, ako v sociálnej oblasti, tak v oblasti poskytovania príležitostí. Základné demografické údaje naznačujú pokles počtu príslušníkov ma-

⁶ Na konci januára 2013, bola najvyššia nezamestnanosť v priemere ku počtu obyvateľov v okresoch Poltár, Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava, Kežmarok, Sabinov, Medzilaborce, pričom nezamestnanosť tu dosahuje hodnoty vyššie ako 25%. Viac info: Úrad práce sociálnych vecí a rodiny. *Nezamestnanosť a mesačné štatistiky. Január 2013*. [Online]. [cit. 8-3-2013]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2013.html?page_id=268686>.

⁷ ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. [Online]. [cit. 8-3-2013]. Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=51728>>.

⁸ Trianonská mierová zmluva, či Viedenská arbitráž.

ďarskej národnosti s trvalým pobytom na Slovensku od roku 2001 do roku 2011 o 62 061.⁹

G. Lelkes (2009) skúmal v zmiešaných regiónoch na území južného Slovenska mieru životaschopnosti. Vychádzal zo štatistických údajov, ktoré naznačovali, že miera podnikania v týchto zmiešaných oblastiach má oproti minulosti stúpajúci charakter, a to hlavne v súvislosti so vstupom Slovenska do Európskej únie. V roku 2005 pripadal jeden súkromný podnik na 98,8 obyvateľov na južnom Slovensku. V iných častiach Slovenska vychádzal jeden podnik na 64,4 obyvateľov. Jeho štúdia poukazuje na existenciu značných regionálnych rozdielov, ktoré „vytvárajú neprijateľnú diskrimináciu a v prípade, že sa to nezmení, hrozí zosilnenie segregáčného procesu... a ďalšie zhoršenie ich nepriaznivej situácie“. (s. 1- 12) Medzi osvojením si jazyka majoritného spoločenstva a sociálno-ekonomickou pozíciou etnických spoločenstiev je možné badať závislosť.

A. Divičanová spolu s O. Krupom (1999) zistili vysokú mieru poklesu používania slovenského materinského jazyka od roku 1880 do roku 1950. Počet obyvateľov hovoriacich po slovensky vtedy poklesol o približne 50%. Prevažne od roku 1989 sa na Slovensku realizovali početné výskumy národnej identity Slovákov. Ich úlohou bolo zistiť ukazovatele a rôznorodosti, prostredníctvom ktorých je možné odlišiť identitu majoritného národa od identity etnickej skupiny. Dôvody takýchto výskumov súviseli s celkovou transformáciou slovenskej spoločnosti. Predpokladalo sa, že demokracia ako systém (pričom demokracia nie je systém, ale iba forma) je úzko prepojená s dodržiavaním základných ľudských práv a slobôd. Problémy integrácie a následnej asimilácie menšinového obyvateľstva do majoritnej spoločnosti pretrvávajú dodnes. Spoločenské podmienky, ktoré sú prekážkou integrácie národnostných menšín a ktoré sú zároveň nástrojom sociálneho znevýhodňovania, často neberú do úvahy modely fungovania sociálneho systému pred rokom 1989, ktoré podliehali iným pravidlám fungovania.

L. Orosz (2008) v tejto súvislosti poznamenáva, že účelom zásadných zmien v právnom poriadku boli zmeny vznikajúceho systému, ktoré nevychádzali zo skúseností s modernizovaným systémom, ale odvolávali sa na revolučný inštinkt. Druhým faktorom, ktorý mal vplyv na právne zmeny, boli historické skúsenosti. Okrem spoločnej histórie s maďarským národom mali Česi a Slováci ambíciu vytvoriť štát na národnom princípe bez „neslovanských národnostných menšín“. Väčšina vtedy existujúcich politických strán však presadzovala občiansky princíp pred národným.

Pravdepodobnosť zlepšenia sociálnej pozície členov maďarskej národnostnej menšiny existuje. Zlepšenie je možné dosiahnuť osvojením si spoločenských hodnotových vzorcov (medzi ktoré patrí aj jazyk) už v primárnej fáze socializácie, v ktorej sa ich jedinec učí rozpoznávať. Možnosti, ktoré mu komunita ponúka, ako napríklad vzdelanie v materinskom jazyku alebo bilingválne štúdium, mu vytvárajú príležitosť pre zaradenie sa do spoločnosti. Jednotlivec však musí urobiť voľbu. Voľba, vychádzajúca z presvedčenia, je správna voľba. T. Parsons hovorí, že ak chce človek uspokojovať svoje potreby, musí tak robiť na základe

⁹ ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov, 2011. Obyvateľstvo podľa národnosti. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2012. s. 7- 8.

hodnotového konsenzu v spoločnosti. Voľba urobená z donútenia je príčinou sociálneho vylúčenia. Systém núti príslušníkov menšín robiť voľbu na základe výhod. Pravidlá existujúce pre zabezpečenie poriadku vytvárajú umelú predstavu konsenzu, pričom ich dopad na spoločnosť je diametrálne odlišný.

Záver

Miera nezamestnanosti v regiónoch s veľkým počtom príslušníkov maďarskej menšiny je vysoká. Dôvodom zníženej schopnosti zamestnať sa je často neznalosť majoritného jazyka, pričom preferovanou sa v súčasnosti stala minimálne bilingválnosť. Tento problém je možné riešiť pravdepodobne len v dlhodobej perspektíve. Jeho vyriešenie je možné dosiahnuť napríklad prostredníctvom vytvorenia špeciálnych kultúrnych alebo vzdelávacích inštitúcií. Ministerstvo školstva implementovalo v roku 2007 do programového vyhlásenia skvalitňovanie vzdelania v oblasti národných hodnôt a podpory vlastenectva. (Šutaj 2009) Jazyk v tejto súvislosti poukazuje na spoločnú kultúru, ktorá sa priamo nepodieľa na vytváraní sociálno-ekonomického rozdielu medzi národnostnými menšinami a majoritnou spoločnosťou.

Presvedčenie o uznávaní určitých hodnôt núti jednotlivca racionálne uvažovať a kalkulovať. Zmena hodnôt nastáva v dôsledku racionálnej voľby ktorá potlačuje pocit priateľnosti k materskému národu a jeho hodnotám. Sociálne znevýhodnenie je, ako bolo spomenuté, otázkou voľby. Väčšina príslušníkov maďarského etnika žijúceho na Slovensku sa identifikuje ako „Som Maďar žijúci na Slovensku“ (až 68%)¹⁰. (Macháček 2011) Tento výrok predpokladá silné väzby na ukazovatele národnej identity, ako sú etnicita, jazyk a kultúra. Na otázku, či je lepšie, ak si Maďari zachovávajú svoje zvyky a tradície na území Slovenska, označila väčšina respondentov zo spomenutej vzorky (247) odpoveď „viac áno“ s tým, že za úplne zachovanie identity teda, „áno“ hlasovalo 233 opýtaných. Za asimiláciu bolo spolu („skôr nie“ a „nie“) 27 respondentov.

Je evidentné, že problémy s asimiláciou nesúvisia len s väzbami na národnú identitu a hodnotové preferencie, ale zároveň súvisia aj s politikou Slovenskej republiky. Dôkazom toho sú odpovede na otázku väčšieho dobra, či je lepšie, ak sa Maďari žijúci na Slovensku adaptujú a splynú s majoritnou spoločnosťou. Najviac respondentov volilo možnosť „radšej nie“ (162) a „nie“ (135). A. Heywood (2002) takéto konanie stotožňuje s kultúrnym nacionalizmom, ktorý vychádza zo sebauvedomenia vlastnej identity. Prejavuje sa národnou hrdosťou a zachovaním skôr jazykových a kultúrnych princípov ako snahou o nezávislosť.

Jednu z možností riešenia socio-ekonomického znevýhodnenia národnostných men-

¹⁰ Pri výskume národnej identity boli respondentom ponúknuté štyri možnosti. A) Som členom maďarského národa, B) Som etnický Maďar, žijúci v hostujúcej krajine, C) Som občan Slovenska ako hostujúcej krajiny s odlišným etnickým pôvodom, D) Som občanom Slovenska ako hostiteľskej krajiny.

šín ponúka T. B. Curtis (1966). Vychádzajúc zo „Zákona o zamestnanosti“¹¹ navrhuje vytvoriť menšinovú ekonomickú radu. Táto inštitúcia by mala riešiť príčiny ekonomickej nerovnosti ako napríklad mzdy, rovnosť príležitosti, plytvanie financiami a zbytočné výdavky napríklad na zbrojenie a podobne.

Vznik inštitúcie, ktorú by bolo možné porovnať s inštitúciou Verejného ochrancu práv, by mohol socio-ekonomickú situáciu národnostných menšín výrazne ovplyvniť. To, že inštitúcia by sa stala symbolom práv menšín v národnom štáte, by malo psychologický dopad na zmiernovanie miery nacionalizmu, a teda výsledným efektom by bola zvýšená miera integrácie etnických spoločenstiev do majoritnej spoločnosti. Rozhodnutie jednotlivca akceptovať takéto pravidlá by ovplyvnila jeho schopnosť zamestnať sa a zároveň identifikovať sa s národnostnou menšinou. Jednotlivec by sa stal slobodnejším v rozhodovaní a hodnoty národa by sa pravdepodobne dostali pred (systémom nanútenú) voľbu prospechu na úkor hodnôt.

Faktom ostáva, že etnické znevýhodňovanie je objektívnym globálnym problémom, s ktorým je možné sa stretnúť v rôznych štátoch a na rôznych úrovniach. Štáty sa takýmto záverom z racionálnych dôvodov môžu vyhýbať, keďže ide v prvom rade o ekonomické záujmy a blaho majoritného národa. Rovnako silným determinantom sa zároveň javí byť multi-etnické prostredie. (Eng, Ping 2005, Lee 2004, Darvish 1985)

V kontexte uvedených skutočností je možné povedať, že životné podmienky, sociálno-ekonomické znevýhodnenie a schopnosť integrovať sa závisia od racionálnej voľby jednotlivca. Uprednostňovanie nástrojov sociálnej inklúzie, ako je integrácia a následná asimilácia na jazykovom princípe, vplýva na možnosť zamestnať sa, či zlepšiť sociálnu situáciu. Možným riešením je kreovanie zmiešaných mládežníckych krúžkov (klubov), ktoré by v primárnej fáze socializácie pomáhali asimilovať sa „druhej“ generácii príslušníkov národnostných menšín. Ako bolo naznačené, ekonomická rovnosť a rovnosť príležitostí je ilúzia a nedá sa dosiahnuť. Preto je nutné orientovať sa na schopnosť jednotlivca urobiť rozhodnutie „buď-alebo“, teda kultúra a hodnoty národa alebo akceptácia systémových pravidiel. Rozdiely je možné zmierniť prostredníctvom psychologických nástrojov, medzi ktoré patrí aj vzdelaním. Zároveň je potrebné podotknúť, že úplný proces asimilácie si vyžaduje viacgeneračnú integráciu, ktorá zmení myslenie etnických spoločenstiev a národnostných menšín v prospech identifikácie sa s identitou majoritného národa.

Ak má byť spoločenský systém nastavený na spravodlivé rozdeľovanie zdrojov, je potrebné zamerať sa na riešenie väzieb medzi etnickými spoločenstvami, národnostnými menšinami a štátom v rovnakej miere ako na riešenie otázok vzťahu etnických spoločenstiev, národnostných menšín a majoritnej spoločnosti.

¹¹ Employment Act 1946.

Literatúra:

1. ALLPORT, G.W. (1927): Concepts of trait and personality. *Psychological Bulletin*, Vol. 24, pp:284-293.
2. ARISTOTELES. (2003): Politika. In: MILLER, D., COLEMANOVÁ, J., CONNOLLY, W., RYAN, A. (Eds.): *Blackwellova Encyklopedie Politického Myšlení*. Praha: Barrister & Principal.
3. BALIBAR, E. (1988): The nation form: History and ideology. In: BALIBAR, E., WALLERSTEIN, I. (Eds.): *Race, nation, class: Ambiguous identities*. Londýn: Verso.
4. BECK, E. M., HORAN, P., TOLBERT, C. (1978): Stratification in dual Economy: A sectoral model of Earnings Determination. *American Sociological Review*, Vol.43, No.5, pp:704-720.
5. BECKER, G. (1971): *Economics of Discrimination*. Chicago: University of Chicago Press.
6. BHUGRA, D., STILL, R., FURNHAM, A., BOCHNER, S. (2004): Migration and mental health. *Acta Psychiatr Scandinavica*, Vol.109, No.4, pp:243-258.
7. BOLFÍKOVÁ, E. (2005): Spravodlivosť distribúcií a problém slobody. In: *Medzi Občanom a Štátom: Kontexty slobody, demokracie a spravodlivosti*. Košice: UPJŠ, ss:77-190
8. BOSTON, T. (1990): Segmented labour Market: New evidence from a study of four Race-Gender Groups. *Industrial and Labour Relations Review*, Vol.44, No.1, pp:99-115.
9. BRAVERMAN, H. (1974): *Labour and Monopoly Capital*. New York: Monthly Review Press.
10. BRZEZINSKI, Z. (2004): *Volba: Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha.
11. COLEMAN, S., WOHLSTETTER, A. (1972): Race differences in income. In: PASCAL, H.A. (Ed.): *Racial discrimination in economic life*. Lexington, Mass: Lexington.
12. CURTIS, T.B. (1966): Toward Improved Economic Policy: A Minority economic council. *Vital Speeches of the Day*, Vol. 32, No. 11.
13. DARVISH, T. (1985): The Economic Structure of Jewish Minority in Iraq: vis-á-vis the Kuznets Model. *Jewish Social Studies*, Vol.47, No.3, pp:255-266.
14. DICKSON, R., TRIMBLE, J. (1987): Ethnic identity. In: FISHER, C.B., LERNER, R. (Eds.): *Applied developmental science: An encyclopedia of research, policies, and programs*. SAGE.
15. DICNER, O.C., WANG, F. (2011): Ethnic diversity and economic growth in China. *Journal of Economic Policy Reform*, Vol.14, No.1, pp:1-10.
16. DIVIČANOVÁ, A., KRUPA, O. (1999): *Slováci v Maďarsku*. Budapešť: Press Publica.

17. DOERR, N. (2010): Introduction: Heritage, Nationhood, and Language: Migrants with Japan connections. *Critical Asian Studies*. Routledge: Taylor & Francis Group. Vol.42, No.1, pp:53-62.
18. DRULÁK, P. (2010): *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.
19. ĎURKOVSKÁ, M. (2009): Maďarská menšina a jej politické aktivity na východnom Slovensku v rokoch 1918- 1929. *Človek a spoločnosť*, roč.12, č.3.
20. EASTERLY, B., LEVINE, R. (1997): Africa's growth tragedy: policies and ethnic divisions. *Quarterly Journal of Economics*, Vol.112, No.4, pp:1203-1250.
21. ENG, T.K., PING, J.T. (2005): Response: Comment on „The Economic Marginality of Ethnic Minorities: An Analysis of Ethnic Income Inequality in Singapore“. *Asian Ethnicity*, Vol.6, No.3.
22. FIALA, P. (2009): *Evropský mezičas. Nové otázky evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal.
23. FISHMAN, J. (2001): 300-plus years of heritage language education in the United States. In: PEYTON, J.K., RANARD, A.D., MCGINNIS, S. (Eds.): *Heritage languages in America: Preserving a national resource*. Washington, DC: Center for Applied Linguistics and Delta Systems.
24. GBÚROVÁ, M. (2009): *Politika v jazyku, jazyk v politike*. Bratislava: Vydavateľstvo Kubko- Goral.
25. GELLNER, E. (2003): *Nacionalizmus*. Brno: CDK.
26. GROVE, J.D. (1980): The Effect of Economic Development and Growth on ethnic Income Mobility: A cross-cultural study. *Studies In Comparative International Development*. Vol. 15, No. 3, pp: 22-36.
27. GULLIFORD, M.C., DODHIA, H., CHAMLEY, M., McCORMICK, K., MOHAMED, M., NAITHANI, S., SIVAPRASAD, S. (2010): Socio-economic and ethnic inequalities in diabetes retinal screening. *Diabetic Medicine*, Vol.27, No.3, pp:282-288.
28. HALÁSZ, I. (2011): *Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí*. Bratislava: Kaligram.
29. HARRISON, B. (2001): The Intrametropolitan distribution of Minority economic Welfare. *Journal of Regional Science*, Vol.12, No.1, pp:23-43.
30. HEYWOOD, A. (2002): *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
31. HOMIŠINOVÁ, M. (2006): *Etnická rodina Slovákov, Chorvátov a Bulharov žijúcich v Maďarsku*. Békéscsaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku.
32. HOMIŠINOVÁ, M. (2009): Slováci v Maďarsku a Maďari na Slovensku (empirická analýza konštrukcie etnickej identity). *Človek a spoločnosť*, roč.12, č.1.
33. CHISWICK, C.U. (2009): The economic determinants of ethnic assimilation. *J Popul Econ*, Vol.22, No.4, pp:859-880.
34. KOSTERS, M., WELCH, F. (1972): The Effect of Minimum Eages by race, Age and Sex. In: PASCAL, H.A. (Ed.): *Racial Discrimination in Economic Life*. Lexington, Mass: Lexington.

35. KRIVÝ, V., DANGLOVÁ, O. (2006): Svet mnohých „My a oni“. Kolektívne identity na súčasnom Slovensku. Bratislava: Centrum excelentnosti SAV.
36. KRUPA, V. (2007): Revitalizácia jazykov vo vzťahu k etnickej identite. Človek a spoločnosť. [Online]. [cit. 13-3-2013].
Dostupné na internete: <<http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2007/krupa.html>>.
37. KOMENSKÝ, J.A. (1992): Šťastie národa. Prešov: Osveta.
38. LEE, W. (2004): The economic Marginality of Ethnic Minorities: An Analysis of Ethnic Income Inequality in Singapore. *Asian Ethnicity*, Vol.5, No.1, pp:27-41.
39. LELKES, G. (2009): Regionálne rozdiely v juhoslovenskej podnikateľskej oblasti. Človek a spoločnosť, roč.12, č.1.
40. LICHBACH, M. I. (1995): The Rebel's dilemma. Ann Arbor, Mi: University of Michigan.
41. MACHÁČEK, L. (2011): Slovak republic and its Hungarian Ethnic Minority: Sociological Reflections. *Slovak Journal of Political Science*, Vol.11, No.3, pp:187-210.
42. MANUEL, R.C., TAYLOR, J. R., JACKSON, S.J. (2012): Race and Ethnic Group Differences in Socio-Economic Status: Black Caribbeans, African Americans and Non-Hispanic Whites in the United States. *The Western Journal of black Studies*, Vol. 6, No.3.
43. MAURO, P. (1995): Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, Vol.110, No.3, pp:681-712.
44. MISSINNE, S., BRACKE, P. (2012): Depressive symptoms among immigrants and ethnic minorities: a population based study in 23 European countries. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, Vol.47, No. 1, pp:97-109.
45. MONTALVO, J.J., REYNAL-QUEROL^b, M. (2005): Ethnic diversity and economic development. *Journal of Development Economics*, Vol.76, No.2, pp:293-323.
46. MUN LEE, W.K. (2004): The economic marginality of Ethnic Minorities: An Analysis of Ethnic Income. Inequality in Singapore. *Asian Ethnicity*, Vol. 5, No. 1, pp: 27-41.
47. NAZROO, J.Y. (2003): The structuring of Ethnic inequalities in health: economic position, racial discrimination, and racism. *Am J Public Health*, Vol.93, No.2, pp:277-284.
48. OROSZ, L. (2008): Maďarská národnostná menšina na Slovensku a legislatívne zmeny v jej postavení po roku 1989. *Človek a spoločnosť*, No.4.
49. OSBORNE, E. (2010): Economic freedom, Ethnic separatism, and Ethnic conflict. *The Journal of Developing Areas*, Vol.44, No.1, pp:367-381.
50. PANG, E.F. (1975): Growth Inequality and Race in Singapore. *International Labour Review*, Vol.3.
51. PHILIPSON, R. (1999): Political science. In: Joshua Fishman handbook of Language and Ethnic Identity. Oxford: Oxford university press.
52. SADOWSKI, A. (2008): The process of construction of the national identities on the Polish-Lithuanian-Belarusian borderland. *LIMES*, No. 1.

53. SHAW, M.N. (1992): The definition of Minorities in International Law. In: DINSTEIN, Y., TABORY, M. (Eds.): The protection of Minorities and Human Rights.
54. SORENS, J. (2010): The Politics and Economic of Official Ethnic Discrimination: A Global Statistical Analysis 1950-2003. *International Studies Quarterly*, Vol.54, No.2, pp:535-560.
55. ŠATAVA, L. (2005): Etnické menšiny: Snahy o zachování identity a jazyka. In: HLA-VIČKOVÁ, Z., MASŁOWSKI, N. (Eds.): Nacionalizmus v současných dejinách střední Evropy: od mobilizace k identitě. Praha: CES.
56. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov, 2011. Obyvateľstvo podľa národnosti. (2012): Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky.
57. ŠUTAJ, Š. (2009): Maďarská menšina v politickom živote na Slovensku (na príklade roku 2007). *Človek a spoločnosť*, roč.12, č.1.
58. THIESSOVÁ, A.M. (2007): Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století. Brno: CDK.
59. TOMASKOVIC-DEVEY, D. (1993): Labour process Inequality and the Gender and Race Composition of Jobs. *Research in Social Stratification and Mobility*, Vol. 12.
60. VÝROST, J. (2011): Materinský jazyk v hierarchii hodnôt mladých ľudí slovenskej národnosti v Maďarsku. *Človek a spoločnosť*, roč.14, č.3.
61. WALLENDORF, M., REILLY, D.M. (1983): Ethnic Migration, Assimilation, and Consumption. *Journal of consumer research*, Vol.10, No.3, pp:292-302.
62. ZHANG^a, Q., WANG^b, Y. (2004): Socioeconomic inequality of obesity in the United States: do gender, age, and ethnicity matter?. *Social Science & Medicine*, Vol.58, No.6, pp:1171-1180.

Ideologický komplex

Karol Krpala

Kľúčové slová:

ideológia, ideologický komplex, sociálna hodnota, sociálna štruktúra, sociálne vedomie.

Kontaktné údaje:

Mgr. Karol Krpala, PhD.
Ústav politických vied SAV
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
tel.: +4212 5478 9726
e-mail: karol.krpala@savba.sk

Abstrakt:

Tento text predstavuje výstup z pilotného výskumu ideologického komplexu. Výsledkom výskumu je hypotetický model skúmaného javu. Metodologický postup je tu založený na kombinácii kvantitatívneho postupu uplatneného v prvej fáze výskumu, a kvalitatívneho postupu (hlbkové interview), uplatneného v druhej fáze.

Ideologický komplex predstavuje systém sociálnych hodnôt. Tento komplex možno diferencovať na viacero úrovní, resp. zložiek. Orientácia reziduálnej zložky je uchopiteľná prostredníctvom inklinácie ku vzorom sociálnej rovnosti alebo nerovnosti. Etablovanú úroveň možno definovať prostredníctvom pozitívneho (SQ+), alebo negatívneho (SQ-) postoja voči sociálno-politickému systému, ktorý je reprezentovaný ako určitý objekt postoja. Rokeach (1973) poskytuje nepriamu podporu pre tieto zistenia. Z hľadiska faktorovej analýzy, sa zdá, že štruktúra tvaruje povahu ideologického vedomia najmä v prípade relatívne silných štruktúrnych dopadov. Existencia viacerých úrovní v rámci ideologického komplexu poskytuje základ pre konštatovanie, že štruktúra tvaruje ideologické vedomie prakticky vždy. Následná diskusia sa týka teoretických dopadov na problém vzťahu „štruktúra-vedomie“.

Úvod

Tento text je teoreticko metodologickou reflexiou výskumu, ktorý som realizoval v rurálnej a urbánnej lokalite v r. 2009–2011. Zameriava sa na popis základného analytického postupu, základných zistení a potenciálneho prínosu skúmania tejto problematiky. Výskum nadväzuje na koncept „ideologického komplexu“ M. M. Bachtina a výskum M. Rokeacha.

Ideológie predstavujú doktrínu na usporiadanie vzťahov v spoločnosti. Vzťahujú sa explicitne na makroinštitúcie spoločenského systému. Ich funkciou je legitimizovať v sociokultúrnej rovine daný status quo. Spoločenské systémy majú vždy konkrétnu podobu (ide o konkrétny „izmus“). Ako uistuje Heywood (1994) aj doktríny ich usporiadania – ktoré podľa Deutscha (1963) predstavujú určitý „software“ pre prácu politického aparátu¹ udržiavajúceho status quo – majú tiež konkrétnu podobu. Ideológie sa pokúšajú etablovať konkrétny a vždy relatívne dočasný sociopolitický režim v prostredí daného sociokultúrneho systému.

Tak ako makroinštitúcie explicitne ideologizované oficiálnymi ideológiami, relatívne plynulo nadväzujú na bežné (explicitne neideologizované) či „mikro“ sociálne inštitúcie; aj oblasť explicitne ideologických sociokultúrnych hodnôt ktoré predstavujú oficiálne ideologické doktríny, je určitým spôsobom naviazaná na oblasť sociokultúrnych vzorov (a ich symbolických aspektov ako sú hodnoty), v oblasti bežných sociálnych inštitúcií. Na túto väzbu poukázali niektoré výskumy (Rokeach 1973), ktoré odhalili existenciu určitých závislostí vo väzbe medzi „bežnými“ a „politickými“ (explicitne ideologickými) sociálnymi hodnotami. Tieto vzťahy sa však preukázali len veľmi všeobecne.

Cieľom nižšie popísaného výskumu bolo odhaliť väzby medzi oblasťou „oficiálnej“ (etablovej) ideológie a oblasťou z bežnej, životnej skúsenosti odvodených sociálnych hodnôt, na ktorej sa oficiálna ideológia určitým spôsobom etabluje. Teoreticky použiteľná sa tu ukázala Bachtinova koncepcia. Tá analyticky diferencuje ideologický komplex (ktorý stotožňuje s vedomím) na oblasť etablovej–oficiálnej ideológie, a oblasť ideológie „životnej“, ktorú chápe ako výraz bežnej, „životnej“ komunikácie a od nej odvodenej skúsenosti. Problém štruktúry ideologického komplexu je tu poňatý špecificky prostredníctvom inštitucionálneho „kľúča“: Ideologický komplex je chápaný ako systém (hodnotovo orientovaných) reprezentácií vzťahujúcich sa na určité inštitucionálne vzory. Výskum mal nepsychologický charakter². Išlo o exploračný výskum, cieľom bola tvorba hypotetického modelu skúmaného javu.

Výskum bol v našich podmienkach pilotnou sondou do problematiky ideologického komplexu. Cieľom bola identifikácia základných výskumných kategórií ktoré možno identifikovať v rámci skúmaného javu a základných vzťahov medzi nimi. Zložky javu predstavujú jednotlivé doménové (tematické) oblasti ideologického komplexu.

Bol uplatnený dvojfázový postup. Prvá, prevažne kvantitatívna fáza výskumu, mala za cieľ preveriť základný predpoklad o vzťahu medzi „bežnými“ a explicitne „ideologickými“ hodnotami. Tento základný predpoklad, odvodený z Rokeachovho výskumu, je založený na tom, že s hodnotovou inklináciou ku nerovnostiam v bežných sociálnych vzťahových vzoroch, je spojený prosystémový postoj. Druhá, kvalitatívna fáza mala za cieľ doplniť zistenia z prvej fázy.

¹ Funkciou tohto aparátu je identifikácia a eliminácia systémovo nesúrodých prvkov. Politický aparát/systém AL THUSSER (2001) ďalej diferencuje na *politický a ideologický aparát štátu*. Politický aparát/systém ako zdôrazňuje EASTON (1965) treba tiež oddeliť od *administratívneho* aparátu.

² Medzi teoretické východiská však patrí aplikovaná sociálno-psychologická koncepcia sociálno-hodnotových systémov.

V nasledujúcich riadkoch sú rozobrané vybrané teoreticko-metodologické stránky výskumu, a zosumarizované základné zistenia. Prvá časť textu predstavuje stručný teoretický rozbor problému. Nasleduje priblíženie metodológie. Ďalšia časť sa venuje základným zisteniam výskumu o vzťahu medzi etablovanou a životnou³ zložkou ideologického komplexu. Základné zistenia sú doplnené popisom zistení výskumu z kvalitatívnej fázy. Vzhľadom k rozsahu štúdie je časť venovaná kvalitatívnej fáze výskumu, pomerne zostručnená a zameriava sa na základné zistenia. Posledná, diskurzívna časť textu je venovaná zhrnutiu, analýze niektorých teoretických aspektov zistení a možnému prínosu konceptu ideologického komplexu, pokiaľ ide o vzťah medzi (sociálnou) štruktúrou a (ideologickým) vedomím.

1. Problematika ideologického komplexu ako výskumný problém

Oficiálne ideologické doktríny poskytujú určité názory na usporiadanie spoločnosti na makroštruktúrálnej úrovni. Sociálno-hodnotové systémy však nie sú oddelené od systémov ideologických. Naznačujú to aj empirické výskumy v oblasti kognitívnej vedy. Ako konštatuje, na základe empirických údajov Rosenberg (1988, s. 555), tá istá kognitívna štruktúra vymedzuje, ako ľudia uvažujú o politických, i nepolitických fenoménoch. Máme teda dôvod predpokladať, že ideologické t.j. na makroinštitucionálnu oblasť sa vzťahujúce hodnotenia, sú určitým spôsobom späté s ostatnými hodnotami (viď ďalej výskum M. Rokeacha).

Sociálne hodnoty môžeme skúmať jednak z hľadiska psychologického, jednak z hľadiska kultúrneho. Tento výskum preferuje kultúrne hľadisko, ktoré sociálnu hodnotu, rovnako aj ideológiu, chápe ako sociálno-kultúrny fakt. Tým neignorujeme sociálno-psychologickú determináciu javu. Primárne východisko je však socio-kultúrne. V rámci tejto štúdie ide o zodpovedanie otázky, akým spôsobom sú určité oficiálne ideologické postoje, ukotvené, alebo determinované základnou, tvorenou bežnými sociálnymi hodnotami. Túto otázku sa pokúsime zodpovedať objasnením vzťahu medzi tzv. etablovanou a životnou zložkou ideologického komplexu, ktoré vlastne korešpondujú s „oficiálnou“ ideológiou, a s „bežnými“ sociálnymi hodnotami. Pojmy sú prebraté od M. M. Bachtina. Tieto dve analytické kategórie sú tu doplnené parametrom, ktorý umožňuje identifikovať určitú orientáciu (stav) týchto výskumných kategórií, resp. analytických premenných. Je to kategória status quo postoj (SQ). Kategória SQ sa vyskytuje v dvoch hodnotách: kladnej (SQ+) a zápornej (SQ-). V nasledujúcich riadkoch sa sústredíme hlavne na to, akým spôsobom uchopiť etablovanú zložku komplexu, akým spôsobom uchopiť životnú, alebo „reziduálnu“ zložku ideologického komplexu, a podľa čoho identifikovať ich kladnú (SQ+), alebo zápornú (SQ-) orientáciu.

Základným problémom tohto výskumu je uchopenie vzťahu medzi úrovňou „oficiálneho“ ideologického systému a bežnými sociálne hodnotovými postojmi, ktoré tvoria základňu pre explicitne ideologické postoje a doktríny. Tomuto slúži kategória *ideologický komplex*.

³ Tiež reziduálna zložka komplexu.

Tento pojem prebratý od Novosáda (Novosád 1994, s. 100–109) a Bachtina (Bachtin, Vološinov 1986, s. 188) – tu označuje systém sociálno-hodnotových postojov zahrňajúci úroveň explicitne ideologických a explicitne neideologických, „bežných“ sociálnych hodnôt. Táto dichotómia je v rámci Bachtinovho konceptu vyjadrená v členení ideologického systému na úroveň oficializovanej ideológie (etablovanej časti ideologického komplexu) a tzv. životnej ideológie (viď ďalej).

Keďže každá ideológia predstavuje návod na usporiadanie sociálnych vzťahov a podobu inštitúcií, ideologický systém predstavuje sociálne hodnotový systém. Má svoju vertikálnu štruktúru, ktorej zjednodušeným vyjadrením je vyššie uvedená dichotómia, ako aj štruktúru horizontálnu (v rámci jednej z týchto rovín). Tento prístup je aplikáciou sociálno-psychologickej koncepcie (sociálne)hodnotových systémov na oblasť ideológie. Keďže ideologický systém je najčastejšie vnímaný ako výsledok relatívne cieľavedomej a systematickej produkcie sociálnych, resp. ideologických aktérov, v uvedenom kontexte používam pojem ideologický komplex. Tento pojem umožňuje rozšíriť problematiku ideologického systému (a jeho štruktúry) z roviny „oficiálnej“ ideológie aj na oblasť „bežného“ sociálne hodnotového prostredia, na ktorom sa táto úroveň ideologického komplexu etabluje. Pojem ideologický komplex v tomto zmysle, má teda širšiu platnosť ako bežná konotácia pojmu ideologický systém.

Vychádzajúc z Bachtina, ako jedno z kľúčových kritérií pre odlišenie „životnej“ a „oficiálnej“ ideológie, je priama a nepriama sociálna skúsenosť. Kým v prvom prípade vzťahy a inštitúcie ktoré sú reprezentované a „ideologizované“, možno z pohľadu sociálneho aktéra pozorovať relatívne priamou účasťou na nich, v druhom prípade sú sprostredkované. Spravidla prostredníctvom všeobecných konceptov umožňujúcich jednotlivcom a skupinám zdieľať symbolickú realitu istého emocionálneho významu. Aby to bolo možné, sú nutné nejaké konceptuálne, vedomé či neuvedomované kognitívne spojenia medzi bežne zdieľanými explicitne neideologickými, a explicitne ideologickými hodnotovými konceptmi. Predmetom explicitnej ideologizácie môže byť interpretácia a hodnotenie hociktorej oblasti sociálnych vzťahov, pričom rozhodujúcu úlohu tu môže plniť úroveň informovanosti ideologických producentov o ideologickom význame i zdanlivo „neideologických“ domén. Preto kritérium cieľavedomej ideologickej produkcie nie je vhodné pre odlišenie týchto dvoch rovín skúmaného javu. „Oficiálna“ a „životná“ ideológia nepredstavujú rozdiel medzi ideológiou a ne-ideológiou. Predstavujú skôr rozdiel medzi priamou a nepriamou životnou skúsenosťou stojacou v pozadí istých „ideologických“ resp. „sociálne hodnotových“ postojov –hodnotiacich predstáv o tom, ako by mala vyzeráť sociálna realita, úzko naviazaných na reprezentáciu tejto reality.

Dichotómia medzi oficiálnou a životnou ideológiou odráža teda rozdiel medzi hodnoteniami inštitucionálnych (sociálnych) javov, ktoré sú predmetom „globálnych“ ideologických doktrín, zameraných *prinajmenšom* na usporiadanie makroinštitúcií (ekonomika a politika), ktoré nie sú predmetom priamej sociálnej skúsenosti človeka, na jednej strane, a na druhej strane oblasťou, ktorá nemusí byť nutne predmetom globálnych ideologických doktrín, je však vždy objektom sociálnej, „životnej“ skúsenosti človeka (nazvime ju oblasťou „bežnej

sociálnej skúsenosti“ a v hodnotovom zmysle slova – „bežných sociálnych hodnôt“). Je teda predmetom hodnotení sociálneho aktéra, čo možno v istom zmysle slova nazvať jeho, osobnou, alebo povedané Bachtinovým slovníkom – životnou ideológiou. Skúmať ideologický komplex v jeho komplexnosti, potom znamená skúmať, ako tieto dve „ideologické doktríny“ do seba zapadajú. Inak povedané ako sú explicitne „ideologické“ hodnotové postoje ukotvené v oblasti explicitne neideologických, „bežných“ sociálnych hodnôt.

Cieľom výskumu bolo odhaliť väzby medzi týmito dvoma analytickými rovinami skúmaného javu. Ako východiskový prístup v tomto smere poslúžila pracovná klasifikácia inštitucionálnych oblastí (oblastí sociálnych vzťahov resp. inštitúcií) tak na úrovni etablovanej (makro-sociálne inštitúcie), ako aj na úrovni explicitne „neideologickej“, (mikro-sociálne inštitúcie, bežné sociálne vzťahy). V prvej fáze výskumu bolo určených celkovo 22 tematických oblastí⁴ podľa prác Volkogonova (1985), Chlupáča (1977), Hanna (2000) a Lewisa (1985). Tie boli určujúce pri tvorbe tematickej štruktúry rozsiahleho dotazníka, použitého v 1. fáze výskumu.

1.1. Výskum M. Rokeacha

Jeden z najvýznamnejších empirických výskumov fenoménu, ktorý do značnej miery korešponduje s ideologickým komplexom, realizoval *Milton Rokeach*. Rokeach (1973) prevažne teoreticky definoval niekoľko doménových oblastí (domén) ktoré sú objektom hodnotiacich postojov ľudí, a snažil sa zistiť, ako ľudia vzhľadom ku jednotlivým takýmto oblastiam zostavia svoje hodnotové preferencie z hľadiska poradia dôležitosti.⁵

Ideologické hodnoty: Na základe výskumov v USA Rokeach preukázal, že existuje jedno podstatné kritérium, ktoré preukazne koreluje s preferenciou pravicových, alebo ľavicových politických názorov⁶. Je to kategória *rovnosti*, ktorá predstavovala jednu z Rokeachom definovaných 18 terminálnych hodnôt. (Feldman 2003, s. 492) Toto sčasti zodpovedalo pred-

⁴ Íšlo o voľnú aplikáciu teoretických schém uvedených autorov, ktoré z rôzneho uhla pohľadu aplikujú predstavy o inštitucionálnom členení spoločnosti tak na úrovni „oficiálnej“, ako aj na úrovni „bežných“ sociálnych inštitúcií. Ide o nasledovné inštitucionálne oblasti: 1. Politický systém (akceptácia deklaratívnych ideologických hodnotení), 2. Ekonomický systém (akceptácia deklaratívnych ideologických hodnotení), 3. Ustanovenie status quo (november '89), 4. Nezávislosť/závislosť – periférne postavenie 5. Geopolitické začlenenie, 6. Politická minulosť (postoj ku udalostiam a obdobiam), 7. Politická budúcnosť (predstavy o tom čo bude a čo by malo byť), 8. Politické a historické osobnosti (hodnotenie) – otázka slúži aj na definovanie pravdepodobnej politickej orientácie v rámci oficiálneho politického systému, 9. Inštitúcia náboženstva 10. Právne inštitúcie, 11. Inštitúcia vlastenectva (koncept), 12. Triedne vzťahy a príslušnosť, 13. Profesionálna príslušnosť /Povolanie, 14. Produkčné vzťahy / inštitúcie, 15. Reprodukčné (sexuálne) vzťahy / inštitúcie, 16. Rodina, 17. Vzťahy hierarchie, 18. Sociálne siete (priateľstvo), 19. Voľný čas, 20. Bohatstvo, prestíž definovaná cez materiálne zdroje 21. Oficiálna kultúra (osobnosti, umelecké štýly a produkty, móda...), 22. Koncept sociálnej rovnosti/nerovnosti. Otázky tvoriace tieto tematické otázky boli v rámci možnosti formulované tak, aby v prípade bežných sociálnych inštitucionálnych vzorov zachytávali sklon ku vzoru rovnosť-nerovnosť (komplementárnosť), resp. postoj ku makrosociálnym inštitúciám v škále systémový kapitalizmus – antikapitalizmus (postoj ku status quo).

⁵ Definoval škálu 18 terminálnych a 18 inštrumentálnych hodnôt, ktoré reprezentovali určité abstraktné pojmy (napr. „národná bezpečnosť“, „zrelá láska“). Postupoval pri tom primárnym definovaním terminálnych hodnôt na základe literatúry, osobnej skúsenosti, na základe výpovedí 100 obyvateľov amerického mesta a malej vzorky študentov. (viď BRAITHWAITE, LAW 1985, s. 250–251) Tento postup bol predmetom kritiky s ohľadom na značnú svojvoľnosť. Rokeach však (podobne ako autor tohto výskumu) mohol len sotva rátať s testovaným nástrojom štatistickej analýzy, s ohľadom na malé poznatky o štruktúre javu.

⁶ T. j. zasahuje do etablovanej zložky komplexu.

tým vypracovanému Rokeachovmu teoretickému modelu sociálne hodnotovej determinácie ideologických systémov: „Podľa Rokeacha, nerovná distribúcia moci v každej spoločnosti bude viesť ku konkurujúcim si návrhom riešenia sociálnych a ekonomických problémov. Povaha týchto konfliktov bude vyjadrená v termínoch rozdielnej miery spokojnosti s množstvom slobody a rovnosti v spoločnosti. Tým pádom najväčšie rozdiely medzi ideológiami by mali byť definované prioritou prikladanou kľúčovým hodnotám slobody a rovnosti.“ (Feldman 2003, s. 492) Zároveň sa preukázali obmedzenia Rokeachovho teoreticko-metodologického postupu. Kategória „rovnosti“ a „nerovnosti“ sa ukázala ako použiteľná, rovnako ako sa v podstate potvrdilo teoretické východisko pokiaľ ide o predpoklad, že nerovné rozdelenie moci (vyjadrenej v rôznych sférach – finančná, organizačná atď.) bude viesť ku rozdielnym hodnotiacim postojom ku nerovnosti ktorá v dôsledku toho vzniká. Ukázalo sa však, že kategória „rovnosti“ mohla poslúžiť ako diferenciacné kritérium zrejme hlavne preto, lebo jednak je dostatočne jednoznačná (rovnosť, nerovnosť a prípadne komplementárnosť predstavujú v podstate základné vzťahové vzorce⁷), jednak, nepredstavuje pojem, ktorý by bol predmetom ideologického súperenia tak ako napr. pojem „sloboda“. Ako je uvedené (tamtiež), spomínaný empirický výskum potvrdil relatívne vysokú diferenciáciu medzi ľavicovými a pravicovými názormi, pokiaľ ide o vnímanie kategórie rovnosti; kategória „slobody“ však bola vnímaná oboma táborami rovnako. Ako uvádza vo svojej kritickej poznámke k Rokeachovmu výskumu Feldman (2003, s. 493) abstraktne definované hodnoty ako napríklad sloboda nemajú ideologicky jednoznačný význam. Ako konštatuje (tamtiež) „Pre kapitalistu, sloboda je neprítomnosť prinútenia, predovšetkým však zo strany vlády⁸. Pre socialistu, sloboda znamená schopnosť dosahovať ciele, čo môže vyžadovať vládne úsilie o odstránenie prekážok ako je majetok či rasizmus⁹.“ Z tohto pohľadu teda nejde o definovanie pojmu hodnoty, ale o definovanie konkrétneho vzťahu k pojmu. Aby sme vedeli definovať obsah hodnotiaceho postoja človeka, musíme vedieť, čo konkrétne hodnotí a akú má predstavu o sociálnej realite – jej obsahu, vnútorných vzťahoch medzi jej zložkami atď. ... Ťažko rozdeliť ideologické preferencie ľudí podľa pozitívneho alebo negatívneho vnímania pojmu „sloboda“.

Rokeachov výskum potvrdil predpoklad, že určité ideologické preferencie sú sociálne hodnotovo ukotvené. Podporil tiež predpoklad, že z hľadiska sociálnych hodnôt je kľúčovým hodnotenie sociálnych vzťahov (hodnotové vysporiadanie sa s nimi), ktoré človek reflektuje – a to najmä s ohľadom na sociálne nerovnosti.

Metodologický postup je tu ovplyvnený aj kritizovanými nedostatkami Rokeachovho výskumu. Identifikácia doménových oblastí, na ktoré sa viažu hodnotenia respondentov, len na základe predtým definovanej sociálno-psychologickej logiky sa nezdá adekvátne. Ako ukazuje aj Bachtin, hodnotiace aktivity ľudí sa orientujú na vonkajšiu (sociálnu) skutočnosť

⁷ Označujú sa aj symetrický, komplementárny a dominantný vzťah (BARÁNIK a kol. 2001, s. 126)

⁸ Pozn. K.K.: myslí sa verejná vláda. Ideologické koncepty predpokladajúce prechod kompetencií do rúk súkromných spoločností nemajú negatívny vzťah k donúteniu, vychádzajúcemu z vlastníctva týchto kompetencií. Uvedená operacionalizácia pojmov je v podstate miestne a dobovo podmienená západnou Európou (USA) v čase tzv. sociálneho štátu.

⁹ Platí tu podobné obmedzenie. Koncept komunizmu tvrdí, že moc budú vykonávať „neštátne“ orgány.

a ich charakter je priamo touto skutočnosťou determinovaný. Prvotným krokom, ak chceme uchopiť problematiku sociálne-hodnotového systému¹⁰, by teda malo byť „uchopenie“ sociálne hodnotového systému (či ideologického komplexu) prostredníctvom toho, čo je jeho objektom – to je samotná sociálna realita. Tá je tvorená hlavne sociálnymi inštitúciami, ako relatívne trvalými a opakujúcimi sa prvkami, s ktorými je človek konfrontovaný, a teda sú predmetom jeho hodnotení. Sú zároveň organicky naviazané na predstavy o fungovaní sveta. Z uvedeného dôvodu sú v rámci tohto výskumu sociálne hodnoty chápané ako postoje k určitým inštitucionálnym vzorom.

1.2. Problém odcudzenia a frustrácie

Problém odcudzenia (rozoberaný najmä v sociálnej filozofii), resp. sociálnej frustrácie (sociálno-psychologický problém), je z hľadiska vyššie analyzovaných prístupov alternatívnym pohľadom na faktory ideologického komplexu. Z pohľadu Bachtinovej, prípadne Rokeachovej koncepcie, faktory zásadným spôsobom utvárajúce povahu „etablovanej ideológie“ (Bachtinovým pojmom povedané) treba hľadať v životnej, bežnej sociálnej hodnotovej základni ideologického komplexu (Bachtin), alebo proste sociálno-hodnotového systému (Rokeach). Z pohľadu konceptu odcudzenia/ frustrácie, treba hľadať príčiny ideologického procesu v rozpore medzi človekom a spoločnosťou. Filozofia tento rozpor chápe ako problém odcudzenia, sociálna psychológia prejavy odcudzenia chápe prostredníctvom kategórie frustrácie, prípadne od tejto kategórie priamo či nepriamo odvodených kategórií (deprivácia, spokojnosť so životnou situáciou atď.).

Ako konštatuje Sirácky (1974, s. 59, kurzíva v origináli): „Odcudzenie“ človeka seba samému vzniká v určitej fáze dejín ako výraz rozporu medzi prírodou a človekom. ... Na vysokom vývojovom stupni ... človek si odcudzenie uvedomoval ako *prázdnotu, poníženie, degradáciu ľudskej prirodzenosti*.“ Odcudzenie pritom možno chápať v širšom zmysle slova ako odcudzenie „historické“, trvalo prítomné, prameniace z „večného“ rozporu medzi človekom a prírodou; v užšom zmysle slova ako odcudzenie, vyplývajúce z rozporu medzi človekom a konkrétnymi formami sociálnych vzťahov, ktoré sú historicky podmienené, dočasné a teda aj odstrániteľné. (viď Sirácky 1974, s. 60). Pre nás je podstatný hlavne druhý výraz pojmu odcudzenia, ktorý chápe túto kategóriu ako rozpor medzi človekom a spoločnosťou v podobe konkrétnych spoločenských vzťahov. Naproti tomu *frustrácia* je psychologická reakcia človeka na nemožnosť dosiahnuť určité ciele. (Kollárik 1992, s. 120) Ciele sa odvíjajú od potrieb a hodnôt.

Odcudzenie – označuje rozpor medzi človekom a spoločnosťou, kým *frustrácia* – rozpor medzi človekom a jeho cieľmi (záujmami, potrebami). Zjavne, tieto dve kategórie predstavujú len inak formulovaný ten istý problém, pretože rozpor medzi človekom a spoločnosťou je

¹⁰ Mentálnych zobrazení sociálnej skutočnosti, na ktoré sa viažu hodnotiace postoje.

možné uchopiť len vtedy, ak kategóriu „človek“ chápeme cez jeho životné ciele, potreby, záujmy a hodnoty.

Tak z pohľadu konceptu odcudzenia, ako aj frustrácie, možno hovoriť o zjavných dopadoch týchto javov, prípadne tohto javu, na povahu ideologického komplexu, alebo sociálno-hodnotového systému. Odcudzenie sa prejavuje na psychologickú úroveň najmä v podobe frustrácie, pričom frustrácia vedie ku negatívnemu postoj k tomu, čo je jej príčinou. Ak je príčinou frustrácie spoločnosť, negatívny postoj je zaujímaný ku spoločnosti, spoločenským vzťahom. Z pohľadu konceptu odcudzenia, odcudzenie od spoločnosti vedie, alebo by malo viesť ku tomu istému, teda k negatívnemu hodnoteniu aktuálnych spoločenských vzťahov, čo je základom pre spoločenskú zmenu. Z tohto východiska sa odvíja napr. Marxova teória sociálnej zmeny, pričom zjavne práve z tohto dôvodu „Marx postavil problém odcudzenia ako základný problém.“ (Sirácky 1974, s. 63) Ako poukazujú niektoré teórie zaoberajúce sa problémom odcudzenia (Fromm 1959), existujú určité únikové mechanizmy (tie môžu vystupovať ako mechanizmy prenosu frustrácie na zástupný objekt), ktorých funkciou je aj neutralizovať odcudzenie či spoločenskú frustráciu tak, aby toto napätie medzi človekom a spoločnosťou nevedlo k snahe o zmenu spoločenských pomerov. Existencia takýchto mechanizmov však nespochybňuje, len dopĺňa funkciu odcudzenia/ frustrácie vo vzťahu k ideologickým procesom a teda aj ideologickému komplexu. Z toho možno vyvodíť, že problém odcudzenia, ktorý na psychologickú úroveň vystupuje v podobe frustrácie, je popri kultúrnych, hodnotových faktoroch na ktoré poukazuje Bachtin aj Rokeachov koncept, jedným zo závažných faktorov utvárania ideologického komplexu.

1.3. Základné analytické kategórie

Základné analytické kategórie, od ktorých sa odvíjajú hypotézy, predstavujú parametre, prostredníctvom ktorých možno uchopiť:

- a) konkrétne tematické zložky, resp. *domény* ktoré ideologický komplex zahŕňa a ktoré predstavujú jeho elementárnu štruktúru.
- b) orientáciu primárne etablovanej, následne životnej zložky ideologického komplexu

ETABL (etablovaná zložka komplexu), uchopiteľná cez postoj ku makroinštitucionálnemu status quo. Tento teoretický koncept nadväzuje priamo na Bachtinov koncept etablovanej ideológie. Predpoklad o existencii ETABL vychádza z dvoch východísk. Za prvé, oblasť etablovanej ideológie, je explicitne predmetom oficiálnych ideologických doktrín. Za druhé, makroinštitucionálny status quo je, ako určitý objekt, u ľudí určitým spôsobom reprezentovaný. Existencia takejto reprezentácie je predpokladaná na základe toho, že ideológie pro-

stredníctvom určitých všeobecných konceptov, a ideologického aparátu ktorý slúži ich šíreniu, sprostredkovávajú takýto druh reprezentácie.¹¹

Ďalšie analytické domény boli identifikované na základe predpokladaných vzorov závislosti medzi určitou (prosystémovou, alebo antisystémovou) orientáciou zložky ETABL a inými sociálnymi postojmi. Kľúčová doména, ktorá sa ukázala ako použiteľný indikátor orientácie životnej ideológie, je doména s názvom reziduálna zložka komplexu (REZ). Keďže termín „životná ideológia“ je príliš široký na to, aby ho mohli zahrnúť indikátory, ktoré sú použité v tomto výskume, namiesto pojmu „životná ideológia“ je tu použitý pojem „reziduálna zložka komplexu“. REZ spadá do oblasti životnej ideológie, nakoľko domény, ktoré zahŕňa, sú predmetom bežnej, každodennej životnej skúsenosti. REZ však pravdepodobne nevyčerpáva životnú zložku ideologického komplexu ako celok.

Predpokladaná doména REZ, vystupuje ako uchopiteľná prostredníctvom inklinácie ku dominantným, alebo rovnostárskym vzorom v oblasti sexuálnych (rodových) vzťahov, a čiastočne vzorov materiálnej dominancie/ prestíže.¹² Tieto parametre možno považovať len za *indikátory* orientácie REZ, ktorú zatiaľ možno chápať ako určitú „prirodzenú“ inklináciu ku rovnosti, alebo nerovnosti.

Predpoklad o uchopení reziduálnej zložky komplexu (REZ) prostredníctvom inklinácie ku asymetriám v oblasti sexuálnych (rodových) vzťahov a v oblasti materiálnej prestíže (chápanej ako inklinácia k bohatstvu) sa odvíja z Rokeachovho výskumu. Tento výskum zistil, že pravdepodobne, inklinácia k rovnosti alebo nerovnosti determinuje ideologické postoje. Rokeachov predpoklad však obsahuje jednu slabinu: oficiálne ideologické doktríny narábajú s konceptom „rovnosti“ a „nerovnosti“. Preto môže byť diskutabilné, že či je existencia preukazného vzťahu medzi konceptom „rovnosť“ resp. „nerovnosť“ a určitým politickým názorom, spôsobená inklináciou k rovnosti, resp. nerovnosti v bežných sociálnych vzťahoch, alebo či „prihlásenie sa“ respondenta ku konceptu rovnosti alebo nerovnosti nie je podmienené práve tým, že sa hlási k určitému zverejnenému politickému názoru.

Oblasť sexuality a oblasť materiálnej prestíže predstavujú domény, ktoré priamo nesúvisia s oficiálnymi ideologickými doktrínami, resp. týka sa to najmä oblasti sexuality. Preukázanie určitých závislostí medzi indikátormi týchto domén na jednej strane a indikátorom orientácie etablovanej zložky komplexu, teda môže podporiť do istej miery diskutabilné závery a zistenia Rokeachovho výskumu.

STRED predstavuje len pomocnú predpokladanú doménu. Reprezentuje bežné ekonomické a distribučné inštitúcie, ktoré síce sú spojené so scociopolitickým status quo, ale zároveň sú predmetom priamej životnej skúsenosti a aspirácií jednotlivca. Identifikácia takejto domény súvisí s teoretickým predpokladom, i terénnymi pozorovaniami z prvej fázy výskumu. V súlade s niektorými terénnymi pozorovaniami sa ako relatívne referenčná

¹¹ Ako ukázali pracovné terénne pozorovania počas terénnej časti prvej fázy výskumu, takáto reprezentácia naozaj existuje. Ľudia pri kontakte s dotazníkom (pri artikulácii „niečoho sociálneho a politického“), reagovali – často negatívnym – postojom k niečomu ako „pomery“, „režim“, „systém“, pričom takýto objekt mal povahu relatívne samostatnej, viac či menej konkrétnej reprezentácie.

¹² S tým, že inklinácia ku vzorom materiálnej dominancie a prestíže sa zdá byť len obmedzene použiteľný indikátor; je to často materiálnym nedostatkom podmienená (nedostatková) hodnota.

u niektorých (najmä časti mladých) ľudí javí oblasť bežných ekonomických a distribučných inštitúcií, resp., možno v týchto prípadoch hovoriť o vzdialenej referencii¹³ ku ETABL. Toto má však svoje opodstatnenie aj v sociálno – psychologickú teórií. Ide vlastne o aplikáciu sociálno-psychologickej koncepcie sociálno-hodnotových systémov a hierarchizácie (determinantných) potrieb. (Drapela 1997, s. 139–140) V súlade s touto teóriou sú ľudské potreby hierarchizované od základných po vyššie. Sociálne hodnoty sa vyvíjajú s ohľadom na potreby. Zároveň, sociálno-hodnotové systémy majú doménovú štruktúru, t.j. sú rozdelené do určitých „zhlukov“ hodnôt. (pozri napr.: Verešová 2004, s. 27–28) Vzdialená referencia ku vyššej doméne (v tomto prípade ETABL), je teoreticky, z pohľadu sociálno-psychologickej teórie, spojená s relatívne silnou referenciou ku doméne nižšej. Tú môžu predstavovať práve bežné ekonomické a distribučné inštitúcie, ktoré tvoria medzistupeň medzi bežnými sociálnymi inštitúciami, determinujúcimi „životnú“ skúsenosť človeka, a makro inštitúciami, ktoré predstavujú oblasť etablovanej ideológie (ETABL).

Status quo postoj (SQ).

Z pohľadu sociálno-psychologickej koncepcie hodnôt a postojov, postoj k určitému objektu (akým je aj reprezentácia sociopolitického usporiadania) nie je neutrálny, ale má vždy *určitú* valenciu. Je to vlastnosť postoja, zjavná v súvislosti s jeho základnými vlastnosťami, ako aj v súvislosti s problémom jeho zmeny (viď napr.: Kollárik 1993, s. 70–71, 73; resp. Kollárik 2002, s. 105; Janoušek 1988, s. 86, 95; resp. Krech, Crutchfield, Ballachey 1968, s. 187). Ak teda existuje uvedená reprezentácia, potom aj postoj k nej musí byť tiež určitým spôsobom hodnotovo orientovaný. Z tohto hľadiska môže byť teda postoj ku makroinštitucionálnemu status quo (ku „systému“) buď pozitívny (SQ+ ETABL), alebo negatívny (SQ– ETABL).

Katégorie SQ+ a SQ– boli na základe hypotetickej závislosti v rovine „bežných“ sociálnych hodnôt (životnej ideológie) prenesené aj na ostatné predpokladané domény ideologického komplexu, pričom s ohľadom na ďalší postup, nám ide najmä o doménu REZ. Orientácia SQ+ REZ je chápaná ako orientácia ku schvaľovaniu bežných sociálnych asymetrií, orientácia SQ– ako protichodná, t.j. inklinácia ku rovnostárskym vzorom.

Uplatnenie parametra SQ+ pre schvaľovanie bežných sociálnych nerovností (a naopak, SQ– pre inklináciu ku rovnostárskym vzorom), vychádza takisto z Rokeacha, podľa ktorého konfrontácia so sociálnou realitou pre jednotlivca, je vlastne konfrontáciou s existujúcimi nerovnosťami. „Status quo“ na tejto úrovni teda vlastne predstavujú existujúce nerovnosti. Vychádzam tiež z predpokladu, že inklinácia ku status quo v oblasti bežných sociálnych javov (nerovností), bude korešpondovať s inklináciou ku status quo v oblasti makrosociálnych javov, resp. inštitúcií. Toto možno predpokladať teoreticky napríklad na základe vyššie uvedených zistení, podľa ktorých tá istá kognitívna štruktúra vymedzuje uvažovanie o javoch „bežných“, aj explicitne „politických“, resp. z nášho hľadiska „ideologic-

¹³ Záujmovej a emocionálne zafarbenej orientácii na určitý objekt.

kých“ (sprostredkovaných nepriamou sociálnou skúsenosťou). Z tohto sa dá predpokladať existencia určitého prenosu postoja z úrovne reziduálnej, alebo ovplyvnenej bežnou sociálnou skúsenosťou, na úroveň etablovanú.

Parameter SQ, teda označuje dva stavy vyššie uvedených premenných (ide nám najmä o ETABL a REZ), a to buď SQ+, alebo SQ-. Pozitívny parameter (SQ+) označuje inklináciu ku makroinštitucionálnemu status quo na úrovni ETABL a inklináciu ku asymetrickým vzorom na úrovni REZ. Negatívny parameter (SQ-) označuje antisystémový postoj na úrovni ETABL a inklináciu k rovnostárskym vzorom v oblasti REZ.

1.4. Základné predpoklady o vzťahu reziduálnej a etablovanej zložky komplexu

Zhrňme si vyššie uvedené: Bachtin (1986) konštatuje, že explicitne ideologické hodnoty (etabovaná ideológia), sú určitým spôsobom etablované na základni, tvorenej tzv. životnou ideológiu. Tá je výsledkom každodennej životnej skúsenosti človeka (resp. životnej komunikácie). Z pohľadu tu platnej aplikácie tohto konceptu to znamená, že pre odhalenie povahy a analýzu ideologického komplexu treba hľadať určité závislosti vo väzbe medzi „explicitne ideologickými“ a „bežnými“ sociálnymi hodnotami. Tie sú chápané ako (hodnotovo orientované) reprezentácie inštitucionálnych vzorov. V súlade s tým, oblasť etablovanej ideológie je tvorená reprezentáciami makroinštitucionálneho status quo (postoj ku status quo), zatiaľ čo životná ideológia by mala byť tvorená reprezentáciami bežných, „mikro“ sociálnych inštitúcií (inštitucionálnych vzorov). Podstata výskumu spočíva v hľadaní závislosti medzi postojom ku status quo (SQ+, alebo SQ- ETABL), a určitou zložkou (doménou) v oblasti bežných sociálnych hodnôt (mikroinštitucionálne vzory), teda v oblasti, nachádzajúcej sa vo sfére životnej ideológie. A to tak, aby prostredníctvom postojovej/ hodnotovej orientácie v danej oblasti/ doméne, bola – pri zohľadnení modifikácií tohto základného vzťahu – vysvetliteľná orientácia etablovanej zložky komplexu (ETABL). Túto oblasť/ doménu – spadajúcu do oblasti životnej ideológie – sme tu nazvali reziduálna zložka komplexu (REZ). Táto predpokladaná doména sa zatiaľ ukázala ako použiteľný indikátor orientácie životnej zložky komplexu.

Ako možno vydedukovať z doterajších skúmaní, povahu ETABL ideologického komplexu možno, v rovine základného vzťahu, predpokladať podľa inklinácie k rovnostárskym či dominantným vzorom v oblasti „bežných“ sociálnych vzťahov. V praxi sa tu zameriavame na oblasť sexuálnych vzťahov a čiastočne oblasť inklinácie ku vzorom materiálnej dominancie a prestíže. Tieto subdomény možno určiť ako použiteľné indikátory predpokladanej domény REZ, ktorú možno zatiaľ definovať ako určitú „prirodzenú“ (nezakorenenú v ETABL, ani inej zložke komplexu) inklináciu ku rovnosti alebo nerovnosti.

Základná **teoretická hypotéza** predpokladá, že inklinácia ku rovnostárskym vzorom v oblasti REZ, korešponduje s prosystémovou orientáciou v oblasti ETABL. Táto hypotéza sa odvíja z Bachtinovej teoretickej schémy a Rokeachovho výskumu. V súlade s Bachtinom by sme mali základňu pre etablované ideologické postoje hľadať v oblasti hodnôt, viazaných na bežnú, životnú skúsenosť. V súlade s Rokeachovými zoisteniami, ako najvšeobecnejšie platný faktor pokiaľ ide o povahu (prípadne typovú diferenciáciu) ideologického komplexu sa ukáže hodnotenie rovnosti/nerovnosti vo vzťahoch, resp. inštitucionálnych vzoroch. V súlade s týmito východiskami teda možno predpokladať, že prostredníctvom inklinácie ku rovnostárskym alebo dominantným vzorom v určitej oblasti možno predpokladať povahu prinajmenšom etablovanej zložky komplexu.

Predpokladáme ďalej, že tento vzťah je modifikovaný najmä nasledovnými dvoma faktormi:

a) Vzdialenou referenciou ku ETABL. Tá v dôsledku vývojových špecifik ideologického komplexu (resp. sociálno-hodnotového systému) môže spôsobovať, že ETABL nie je v niektorých prípadoch referenčnou doménou, a v takom prípade vzťah ETABL a REZ v súlade so základným predpokladom nemusí platiť. Tento predpoklad vychádza zo sociálno-psychologickej koncepcie sociálno-hodnotových systémov.

b) Relatívne silnou sociálnou frustráciou, ktorá na určitej úrovni predstavuje prekážku pre SQ+ ETABL aj v prípade, že REZ má orientáciu SQ+. Tento predpoklad vychádza z konceptu frustrácie, resp. odcudzenia.

Keďže vyššie uvedené koncepty a od nich odvodené predpoklady pravdepodobne nevyčerpávajú problematiku skúmaného javu, otázka je aké ďalšie faktory vstupujú do vzťahu medzi REZ a ETABL, resp. do procesu utvárania ideologického komplexu vo všeobecnosti. Pri verifikácii základného predpokladu sa v ďalšom texte opierame o kvantitatívny postup, pri verifikácii opodstatnenosti ostatných predpokladov a otázky sa opierame o postup kvalitatívny.

2. Metodológia výskumu

Výskum mal dve fázy. Prvá zahŕňala rozsiahly dotazník na vzorke 226 ľudí z urbánneho a rurálneho prostredia. Druhá fáza zahŕňala hĺbkové rozhovory v rozsahu 90 – 170 minút s 18 ľuďmi, vybranými z účastníkov prvej fázy výskumu. Výskumné vzorky viď príloha 1.

2.1. Prvá fáza výskumu – dotazníkový prieskum a štatistická analýza.

Štatistická analýza vychádzala z toho, že bol použitý netestovaný dotazník. Spoľahlivosť indikátorov bola vyhodnotená ex post facto, na základe následných hĺbkových rozhovorov (viď ďalej). Návratnosť dotazníkov bola až 50% (rozdaných 450 dotazníkov).

Dotazník bol konštruovaný tematicky pomerne široko s ohľadom na malú informovanosť o jave. Dotazník značného rozsahu bol vytvorený na základe vyššie uvedenej pracovnej analytickej klasifikácie inštitucionálnych oblastí (domén). Spolu s údajmi o respondentovi (vek, pohlavie, sídlo pôvodu, sociálne sebazaradenie, vzdelanie), obsahoval 130 otázok, prakticky všetkých foriem od štandardných, po neštandardné (sledovala sa tu reakcia respondentov na nastolenie určitého problému). Využitelnosť časti otázok bola preverovaná ex post facto, na základe toho boli zvolené indikátory pre štatistickú analýzu. Zadná časť dotazníka slúžila na odovzdanie písomných reakcií.

2.2. Výskumná vzorka

Vzhľadom k rozpočtu výskumu a počtu respondentov nemohla byť použitá štatisticky reprezentatívna vzorka. Analýza bola preto zameraná na potvrdenie určitých vzťahov v dvoch rozdielnych nereprezentatívnych vzorkách, z dvoch typov prostredia. Urbánne prostredie (súbor A – Bratislava, 102 respondentov), a rurálne prostredie (súbor B, resp. B/C) – konfesionálne zmiešaná dedina na západnom Slovensku, s počtom cca 700 obyvateľov.

Súbor C (21 mladých ľudí z internátu L. Štúra v Bratislave) predstavoval pomocnú vzorku. Súbor z vidieka (B – 103 respondentov) bol súborom C doplnený o generačnú skupinu mladých ľudí, ktorí v súbore B z objektívnych príčin chýbali. Keďže výskum bol realizovaný počas školského roka, mládež študujúca na VŠ, a väčšinou aj SŠ s maturitou bola ubytovaná na internátoch. Učni boli jediní v lokalite prítomní zástupcovia tejto vekovej skupiny, čo predstavuje značné (neprirodzené) obmedzenie tejto vekovej skupiny. Súbor C bol tvorený respondentmi z chýbajúcej vekovej skupiny, ktorí pochádzali z prostredia mimo hlavného mesta (zväčša rurálneho). Čo síce nebol ideálny, ale v danom momente najoptimálnejší postup, ako nahradiť chýbajúcich študentov zo súboru B podobnou skupinou ľudí.

V praxi analýzy narábame s tromi analytickými výskumnými vzorkami:

A (reprezentuje urbánne prostredie), 102 respondentov

B/C (ide o doplnený súbor B, ktorý reprezentuje rurálne prostredie), 124 respondentov

ABC je spojený súbor 226 respondentov.¹⁴

Podrobnejšie zloženie výskumných vzoriek je v prílohe 1a.

¹⁴ Keďže na jednu v rámci použitých dvojíc otázok, obyčajne niekoľko respondentov neodpovedalo, v kontingenčných tabuľkách, resp. tabuľkách rozloženia početnosti odpovedí, ktoré sú uvedené vo výskumnej časti práce, narábame so vzorkami o niečo menšími (názov i presná veľkosť súboru je vždy uvedená v tabuľke).

2.3. Výber indikátorov

Teoretický pojem ETABL je v rámci štatistickej analýzy krytý otázkou č. 11. Teoretický pojem REZ je tu krytý otázkami č. 82 a č. 92. Parametre SQ+ a SQ- predstavujú dve varianty premenných ETABL a REZ (SQ+ predstavuje prosystémový postoj na úrovni ETABL a inklináciu ku sociálnym asymetriám na úrovni REZ; SQ- predstavuje antisystémovú orientáciu ETABL a inklináciu ku rovnostárskym vzorom v oblasti REZ). V rámci použitých škál pre všetky uvedené otázky, nižšia hodnota indikuje orientáciu SQ+ a vyššia hodnota orientáciu SQ-. Otázka č. 11 (indikátor ETABL), je škálovaná tromi druhmi škál: dichotomickou, trojmiestnou ordinálnou a šesťmiestnou ordinálnou škálou. Otázky č. 82 a 92 sú škálované dichotomicky, indikujú postoj k rovnostárskemu alebo asymetrickému vzoru.

Otázka použitá ako indikátor ETABL¹⁵:

11. Aké zriadenie je podľa Vás relatívne najlepšie:

VARIANTA ODPOVEDE	HODNOTA DICH.	HODNOTA ORDIN. (3)	HODNOTA ORDIN. (6)
a) kapitalizmus (resp. neo/liberalizmus)	1	1	1
e) zmiešaný systém, ale bližšie ku kapitalizmu	1	1	2
c) zmiešaný systém so zachovaním súkromného vlastníctva, no s až 90% zdanením ziskov a ich spoločenským rozdeľovaním (tzv. švédsky model)	1	2	3
d) zmiešaný systém so zachovaním len menšieho súkromného vlastníctva, pomerne nižšie dane	2	2	4
f) zmiešaný systém, ale bližšie ku socializmu	2	3	5
b) socializmus	2	3	6
g) iné (čo?):	-	-	-

Pozn.: otázka diferencuje odpovede v škále: systémový kapitalizmus a systémový antikapitalizmus (alternatíva), t.j. socializmus. Jej cieľom nie je zachytiť všetky možné nuansy status quo postoja, ale jeho valenciu.

Otázka použitá ako indikátor REZ (sexuálne vzťahy):

82. Je vhodné, ak žena vstupuje do vzťahu s mužom i preto, aby ju zabezpečil?

VARIANTA ODPOVEDE	HODNOTA
a) považujem to za normálne ak žena hľadá v mužovi zabezpečenie, a na základe tohto kritéria si vyberá aj svojho partnera	1
b) myslím, že vzťah by mal mať v tomto smere rovnocenný charakter, vzťahy by nemali mať „zabezpečovací“ charakter	2
c) myslím, že sympatickejšie je to naopak, ak je žena tou ekonomickou „oporou“, minimálne preto, že to nie je také trápne ako keď je v podriadenej pozícii dievča (žena)	1

Pozn.: táto otázka diferencuje odpovede v škále: sklon ku rovnostárskemu, alebo nerovnostárskemu vzoru.

¹⁵ Varianty odpovedí boli v použitom dotazníku zoradené zostupne podľa poradia písmena odpovede (a-g), v tomto prípade sú zoradené podľa logického kľúča.

Otázka použitá ako indikátor REZ (materiálna prestíž):

92. Chceli by ste byť bohatý/á?

VARIANTA ODPOVEDE	KÓD DICH.
a) skôr áno	1
d) chcem byť veľmi bohatý/á	1
b) chcem len toľko, aby som mohol/la žiť ako slušný človek, v podstate skromne	2
c) dokázal/a by som pokojne prežiť pekný život aj v chudobe	2

Pozn.: Odpovede naznačujúce inklináciu ku bohatstvu majú hodnotu 1, odpovede naznačujúce opačný vzor 2.

Výskumný problém

Spočíva v zistení vzťahov medzi zložkami REZ a ETABL. Z tohto hľadiska, je analýza zameraná na vzťah medzi otázkou č. 11 (o11) na jednej strane a otázkami č. 82 (o82) a č. 92 (o92), na strane druhej. Vzťah medzi dvojicami premenných ktoré majú indikovať orientáciu etablovanej (ETABL) a reziduálnej (REZ) zložky ideologického komplexu je vyhodnocovaný prostredníctvom C (koeficientu kontingencie), ako aj grafom merajúcim rozloženie početnosti zvolených variant odpovedí na jednotlivé otázky.¹⁶

Empirické hypotézy:

1. Predpokladáme, že bude pozitívna závislosť vo vzťahu medzi o11 a o82, resp. medzi o11 a o92.

2. Predpokladáme, že v súlade s očakávaným vzťahom medzi REZ a ETABL; o82 resp. o 92 diferencuje odpovede na o11.

Pre potvrdenie prvej empirickej hypotézy je použitý ukazovateľ štatistickej závislosti (C), pričom vzhľadom ku veľkosti výskumnej vzorky narábame so spojeným súborom ABC. Pre potvrdenie druhej empirickej hypotézy sú podstatné tabuľky a priložené grafy, ktoré znamenávajú početnosť variant odpovedí na jednotlivé otázky, v rámci súborov ABC, A, ako aj B/C.

¹⁶ Poznámka: Ďalší, zatiaľ len pracovne uplatnený postup pri využití dotazníka zahŕňal aplikáciu kvantifikovaných škálových ukazovateľov (tvorbu indexov), ktoré by mali určovať hodnotu ETABL a REZ (STRED) toho-ktorého respondenta. Tieto postupy, keďže v tejto fáze skúmania javu bol aplikovaný netestovaný dotazník, boli zatiaľ použité len ako pracovné. Súžia k selekcií väčšieho množstva analyticky použiteľných premenných a konštrukcií operatívnejšieho, testovateľného dotazníka. V nasledujúcom texte sa budem venovať iba vyššie popísanej jednoduchšej fáze štatistickej analýzy. Štatistická analýza tu bola použitá najmä ako jeden z postupov pri preverovaní základného vzťahu (základnej hypotézy) medzi zložkami REZ a ETABL.

2.2. Druhá fáza výskumu – hĺbkové rozhovory.

Vzorka pre hĺbkové rozhovory (18 respondentov – vid' príloha 1b) bola navrhnutá tak, aby zahŕňala oba typy skúmaného prostredia, aby v nej boli zastúpené obe pohlavia, celá škála vekových kategórií a ľudia s nižším aj vysokoškolským vzdelaním. Cieľom druhej fázy výskumu je:

a) ex post facto vyhodnotiť spoľahlivosť indikátorov REZ a ETABL použitých v dotazníku (najmä o11 a o82)

– tomuto cieľu slúži konfrontácia odpovedí respondentov ktorí sa zúčastnili 2. fáz výskumu, na dotazníkové otázky, s ich verbálnymi výpoveďami a určenie miery zhody.

b) kvalitatívnym postupom podporiť predpoklad o základnom vzťahu medzi REZ a ETABL, a najmä doplniť tento základný vzťah o identifikáciu ďalších faktorov. Na základe tohto doplnenia je vytvorený hypotetický model skúmaného javu.

Metodika hĺbkového rozhovoru

Pološtruktúrované rozhovory boli založené na otázkach ktoré boli kladené operatívne a dopĺňané kontrastnými otázkami¹⁷. Analýza výpovedí respondentov bola zameraná na identifikáciu nasledujúcich znakov:

a) orientácia predpokladaných domén REZ a ETABL (t.j. inklinácia ku sociálnym asymetriám v oblasti materiálnej prestíže a sexuality, a postoj ku reprezentovanému systému).

b) vzdialená referencia k doméne ETABL a sociálna frustrácia respondenta (faktory IL a SSF)

c) ďalšie faktory potenciálne explanačné ku vysvetleniu povahy ideologickej orientácie toho-ktorého respondenta

¹⁷ Otázky pološtruktúrovaného rozhovoru boli utriedené do týchto oblastí: **Úvodný scenár** (predošlá písomná informácia o predbežných zisteniach, čo respondenta zaujalo, čo si myslí o svetonázore ľudí na Slovensku)

A. Rozvinutie rozhovoru: I. Ako by mala vyzerat' „dobrá spoločnosť“ (14 otázok z politiky a ekonomiky). II. Ako by chcel/a žiť, ako si predstavuje svoj „životný príbeh“. (Hl. u mladých ľudí, u starších aj to, ako si ho predstavovali). (5 otázok bývanie, zamestnanie, partner, referenčné skupiny). III. Film, kniha alebo iný umelecký žáner, ktorý: Sa mu/ jej páči, je tam dobre zachytená súčasná spoločnosť a kde sú dobre zobrazené medziľudské vzťahy + prečo (4 otázky). IV. Vývoj názoru respondenta na spoločnosť. Čo ich ovplyvnilo (4 otázky)

B. Experimenty v rámci Interview: I. Reprezentácia „globálnej sociálnej reality“. Pokus zameraný na interpretáciu fungovania spoločnosti ako celku a povahy moci v spoločnosti. (15 otázok). II. Interpretácia „rozdelenia zdrojov“. Pokračovanie bodu 1. Zamiera sa na identifikáciu zdieľaného mýtu rozdelenia zdrojov v spoločnosti. (7 otázok). III. interpretácia vývoja spoločnosti (je to vlastne časový rámec bodov 1. a 2.) Aby sa pokúsil rozpovedať „príbeh“ spoločnosti . a) predstavy o budúcnosti (čo by malo byť, a kam reálne spejeme, aký je medzi tým vzťah) b) interpretácia našej doterajšej „cesty“. (4 otázky). IV. PPR (partikulárna politická rezistencia): Otázky vychádzajú z predošlého zistenia, že kritika systému má často partikulárnu povahu a plní funkciu obhajoby status quo. (4 otázky)

C. Hodnotenie inštitucionálnych oblastí, ktoré sa ukázali počas 1: fázy výskumu ako relevantné pre usporiadanie komplexu: I. politicko-ekonomické usporiadanie. Špecifikácia názorov na otázku, uvedenú už hore (strany, médiá, občianska spoločnosť, geopolitické začlenenie do NATO a EÚ). (9 otázok). II. „Stredné“ (najmä ekonomické a distribučné) inštitúcie: vzťah zamestnávateľ/zamestnanec, mobilita (možnosti, perspektívy a jej mechanizmy), rozdelenie zdrojov v rámci daňového systému, osobné vzťahy medzi ľuďmi s rozdielnou mocenskou pozíciou (8 otázok). III. Rodové vzťahy (ne-rovnosti) a materiálna prestíž (i chudoba). 18 otázok

Na záver: Aké spojenia respondent vníma medzi svojim osobným životom (životným plánom, možnosťami jeho realizácie) a fungovaním spoločnosti ako celku: a) či fungovanie (usporiadanie) spoločnosti prispieva alebo bráni jeho životnému plánu, b) ako konkrétne fungovanie (usporiadanie) spoločnosti vplyva na jeho životný plán

d) partikulárne schémy (viď Spradley 1979: 88; 186) ktoré boli vo výpovediach respondentov viditeľné a relevantné ku povahe ich ideologického komplexu.

Zložky A a B analýzy hĺbkových rozhovorov sa vzťahujú na výskumné hypotézy pre druhú fázu výskumu. (Viď nižšie.)¹⁸ Zložky C a D boli do analýzy vpracované operatívne.

Ciele a hypotézy

Cieľom kvalitatívnej druhej fázy výskumu je podporiť a doplniť zistenia z prvej fázy. Vzhľadom k jeho exploračnej povahe, nám ide o preverenie nižšie uvedených hypotéz ako relevantných predpokladov, pri tvorbe hypotetického modelu skúmaného javu.

1. Hlavná hypotéza predpokladá, že pre SQ+ postoj (status quo pozitívny/ schvaľovací) na etablovanej úrovni komplexu (ETABL) je typické schvaľovanie asymetrických vzorov v oblasti sexuálnych vzťahov a inklinácia ku vzorom materiálnej prestíže, čo sú indikátory predpokladanej domény REZ. Naopak, pre ľudí s SQ- ETABL je typická inklinácia ku rovnostárskym vzorom v tejto doméne (REZ SQ-). S touto hypotézou sú spojené dve predpokladané formy usporiadania komplexu: „typické“ SQ+ (SQ+) a „typické“ SQ- (SQ-).

Táto hypotéza sa teoreticky prekrýva s empirickými hypotézami 1. fázy výskumu. Z primárnej hypotézy predpokladáme určité výnimky, ktoré odrážajú vstup ďalších faktorov:

2. Výnimka z vyššie predpokladaného základného vzťahu, ktorá predpokladá SQ+ orientáciu ETABL a SQ- REZ¹⁹, je typická pre (obyčajne mladých) ľudí, s vzdialenou referenciou ku ETABL. (*Relatívne* referenčné sa javia bežné ekonomické a distribučné inštitúcie.)²⁰

3. Ďalšia výnimka z hlavného vzťahu REZ-ETABL ktorá predpokladá SQ- ETABL a SQ+ REZ je spojená s relatívne silnou (najmä socio-ekonomickou) frustráciou²¹. (SSF)

- táto hypotéza teda predpokladá, že relatívne silná sociálna (najmä socio-ekonomická) frustrácia je kontrafaktor SQ+ ETABL, bez ohľadu na orientáciu REZ.

Vyššie uvedené hypotézy sú doplnené predpokladmi o:

a) špecifickej povahe komplexu ovplyvneného špecifickými okolnosťami systémovej a ideologickej zmeny (Kohorta '89, skratka: K'89)

¹⁸ Orientácie respondentov v kľúčových parametroch boli preverované viacerými kontrastnými otázkami, ktoré sledovali, v prípade postoja ku systému (ETABL) jednak vyjadrenie postoja ku základným zložkám systému, jednak ku systému ako celku. Ako relevantná bola odpoveď klasifikovaná až vtedy, keď vykazovali viaceré odpovede respondenta značnú mieru koherentnosti. Podobný postup bol uplatnený pri zisťovaní orientácie ku vzťahovému vzorom v oblasti sexuality či materiálnej prestíži (REZ). V takom prípade sa tiež vyžadovala koherencia odpovedí: vyjadrenie sa ku konceptu vo všeobecnosti (som za rovnosť, alebo nie som za rovnosť vo vzťahu), aj k jeho partikulárnym aspektom.

¹⁹ Čiže SQ+ ETABL postoj a zároveň inklinácia ku rovnostárskym vzorom v oblasti REZ.

²⁰ Ide o hypotézu o „inštitucionálnej logike“ (IL).

²¹ Problém frustrácie na jednej strane nie je – ako psychologický jav – predmetom práce. Je jeho vstup do skúmaného javu je však tak zásadný, že bez jeho akceptácie by boli interpretácie zistení deformované. Problém frustrácie bol metodologicky vyriešený tak, že frustrácia bola identifikovaná ako v rozhovore (alebo písomnej výpovedi respondenta) deklarovaná (alebo viditeľná) nespokojnosť, ktorá indikuje rozpor medzi určitými cieľmi jednotlivca a možnosťami ich dosiahnutia.

b) špecifickej funkcií faktoru „relatívnej spokojnosti so situáciou“²² ktorý sa vyskytol u podnikateľov (resp. bývalých podnikateľov) a je zrejme spojený s inštitucionálne (organi-začne) zvýhodnenou pozíciou.

Tieto dva predpoklady majú takmer čisto exploračnú povahu vďaka sa najmä na te-rénne zistenia z 2. fázy výskumu.

Verifikácia opodstatnenosti vyššie uvedených predpokladov ako relevantných hypotéz je, v rámci 2. fázy výskumu zameraná na zodpovedanie dvoch otázok:

- ktoré, a či väčšina analyzovaných prípadov zodpovedá primárnej hypotéze (1)
- či výnimky z tohto vzťahu zodpovedajú najmä hypotézam č. 2. a 3.

3. Zistenia.

3.1. Zistenia z prvej fázy výskumu.

I. Vzťah medzi indikátormi **o11** a **o82** prostredníctvom koeficientu kontingencie (C) v súbore ABC:

Tab.1. Kontingenčná tabuľka – absolútne početnosti (relatívne početnosti):

ABC (213)	o82	1	2	Spolu o11
o11	1	19 (8,92%)	26 (12,21%)	45 (21,13%)
	2	17 (7,98%)	29 (13,62%)	46 (21,60%)
	3	15 (7,04%)	26 (12,21%)	41 (19,25%)
	4	10 (4,69%)	26 (12,21%)	36 (16,90%)
	5	6 (2,82%)	30 (14,08%)	36 (16,90%)
	6	4 (1,88%)	5 (2,35%)	9 (4,23%)
	Spolu o82	71 (33,33%)	142 (66,67%)	213 (100%)

C = 0,192

P (k/n -0,07; k/n +0,07) = **0,76** (Pozn.: 95% spoľahlivosť s tou istou toleranciou by vychádzala pri vzorke 1020 respondentov).

²² Ide o pozitívne hodnotenie svojej pozície v spoločnosti, ktoré je zrejme spojené s faktom, že daný človek sa na časť nerovností pozerá „zhora“ (figuruje v nich vo zvýhodnenej pozícii); čo pravdepodobne vedie jednak ku len obmedzeným možnostiam fantazijného úniku od vnímania týchto nerovností, jednak ku schvaľovaniu základných inštitúcií systému.

II. Diferenciácia odpovedí medzi indikátormi **o11 a o82**:

Tab. 2. Súbor ABC, pre o11 platí škála ORDIN.6

ABC (213)	o82	1	2	spolu
o11	_1	19 (42,22%)	26 (57,78%)	45 (100%)
	_2	17 (36,96%)	29 (63,04%)	46 (100%)
	_3	15 (36,59%)	26 (63,41%)	41 (100%)
	_4	10 (27,78%)	26 (72,22%)	36 (100%)
	_5	6 (16,67%)	30 (83,33%)	36 (100%)
	_6	4 (44,44%)	5 (55,56%)	9 (100%)

Tab. 3. Súbor ABC, pre o11 platí škála ORDIN.3

ABC (213)	o82	1	2	spolu
o11	_1	36 (39,56%)	55 (60,44%)	91 (100%)
	_2	25 (32,47%)	52 (67,53%)	77 (100%)
	_3	10 (22,22%)	35 (77,78%)	45 (100%)

Tab. 4. Súbor A, pre o11 platí škála ORDIN.3

A (91)	o82	1	2	spolu
o11	_1	26 (51%)	25 (49%)	51 (100%)
	_2	14 (46,67%)	16 (53,33%)	30 (100%)
	_3	2 (20%)	8 (80%)	10 (100%)

Tab. 5. Súbor A, pre o11 platí škála DICH

A (91)	o82	1	2	spolu
o11	_1	35 (50,72%)	34 (49,28%)	69 (100%)
	_2	7 (31,82%)	15 (68,18%)	22 (100%)

Tab. 6. Súbor BC, pre o11 platí škála ORDIN.3

BC (122)	o82	1	2	spolu
o11	_1	10 (25%)	30 (75%)	40 (100%)
	_2	11 (23,4%)	36 (76,6%)	47 (100%)
	_3	8 (22,86%)	27 (77,14%)	35 (100%)

Tab. 7. Súbor BC, pre o11 platí škála DICH

BC (122)	o82	_1	_2	spolu
o11	_1	16 (25,4%)	47 (74,6%)	63 (100%)
	_2	13 (22,03%)	46 (77,97%)	59 (100%)

III. Vzťah medzi indikátormi **o11** a **o92** prostredníctvom koeficientu kontingencie (C) v súbore ABC:

Tab. 8. Kontingenčná tabuľka – absolútne početnosti (relatívne početnosti)

ABC 210	o92	1	2	Spolu o11
o11	1	28 (13,33%)	17 (8,10%)	45 (21,43%)
	2	32 (15,24%)	13 (6,19%)	45 (21,43%)
	3	16 (7,62%)	25 (11,90%)	41 (19,52%)
	4	12 (5,71%)	24 (11,43%)	36 (17,14%)
	5	12 (5,71%)	23 (10,95%)	35 (16,67%)
	6	5 (2,38%)	3 (1,43%)	8 (3,81%)
	Spolu o92	105 (50%)	105 (50%)	210 (100%)

C = 0,33

IV. Diferenciácia odpovedí medzi indikátormi **o11 a o92**:

Tab. 9. Súbor ABC, pre o11 platí škála ORDIN.6

ABC (210)	o92	1	2	spolu
o11	_1	28 (62,22%)	17 (37,78%)	45 (100%)
	_2	32 (71,11%)	13 (28,89%)	45 (100%)
	_3	16 (39,02%)	25 (60,98%)	41 (100%)
	_4	12 (33,33%)	24 (66,67%)	36 (100%)
	_5	12 (34,28%)	23 (65,72%)	35 (100%)
	_6	5 (62,50%)	3 (37,50%)	8 (100%)

Tab. 10. Súbor ABC, pre o11 platí škála ORDIN.3

ABC (210)	o92	1	2	spolu
o11	_1	60 (66,67%)	30 (33,33%)	90 (100%)
	_2	28 (36,36%)	49 (63,64%)	77 (100%)
	_3	17 (39,53%)	26 (60,47%)	43 (100%)

Tab. 11. Súbor A, pre o11 platí škála ORDIN.3

A (90)	o92	1	2	spolu
o11	_1	35 (68,63%)	16 (31,37%)	51 (100%)
	_2	12 (40%)	18 (60%)	30 (100%)
	_3	6 (66,67%)	3 (33,33%)	9 (100%)

Tab. 12. Súbor A, pre o11 platí škála DICH

A (90)	o92	1	2	spolu
o11	_1	44 (63,77%)	25 (36,23%)	69 (100%)
	_2	9 (42,86%)	12 (57,14%)	21 (100%)

Tab. 13. Súbor BC, pre o11 platí škála ORDIN.3

BC (120)	o92	1	2	spolu
o11	_1	25 (64,10%)	14 (35,90%)	39 (100%)
	_2	16 (34,04%)	31 (65,96%)	47 (100%)
	_3	11 (32,35%)	23 (67,65%)	34 (100%)

Tab. 14. Súbor BC, pre o11 platí škála DICH

BC (120)	o92	1	2	spolu
o11	_1	32 (51,61%)	30 (48,39%)	62 (100%)
	_2	20 (29,41%)	38 (70,59%)	58 (100%)

Ilustračné grafy ku uvedeným tabuľkám (okrem Tab.1 a Tab. 9) sú uvedené v prílohe č. 2.

Koeficient kontingencie ukazuje v prípade oboch indikátorov reziduálnej zložky (o82 a o92), ich pozitívnu závislosť s indikátorom etablovanej zložky ideologického komplexu (o11). C je silnejší v prípade dvojice otázok č. 92 a 11 (nižší vo vzťahu o82 a o11), avšak ako sa zdá, vyššia hodnota C je ovplyvnená asymetrickou distribúciou odpovedí na otázku č. 82 (respondenti sa strádali priznať inklináciu ku asymetrickému vzoru, čo zodpovedá aj pozorovaniam z 1. fázy terénneho výskumu, a preto sú odpovede s hodnotou 1 len málo zastúpené²³). Asymetrická distribúcia odpovedí potom pravdepodobne spôsobila zníženie C v prípade vzťahu otázok 82 a 11. Ako naznačila kvalitatívna časť výskumu, inklinácia ku určitým vzorom v oblasti rodových vzťahov, je zrejme spoľahlivejší ukazovateľ.

Ako vidno z uvedených tabuliek ktoré zobrazujú diferenciáciu odpovedí, ako aj z priložených grafov, s posunom ku SQ+ ETABL postoj (resp. odpovede ktorá ho indikuje) sa zvyšuje % podiel odpovedí, ktoré indikujú SQ+ REZ. Tá istá závislosť je badateľná v dvoch súboroch nezávisle od seba. Napriek menšej výraznosti vzoru v niektorom zo súborov, je vzorec vždy viditeľný. Dodajme, že ide o jednoduché meranie závislosti v rámci javu, ktorý má komplikovanú štruktúru – je predpoklad, že zo základného vzťahu, bude relatívne veľa „výnimiek“. Z uvedených ukazovateľov možno vydedukovať závislosť medzi indikátormi etablovanej a reziduálnej zložky ideologického komplexu, ktorá je zjavná v oboch indikátoroch reziduálnej zložky komplexu, a prakticky v oboch od seba nezávislých súboroch.

²³ Zaujímavý je však veľmi plynulý grafický vzor závislosti, ktorý sa ukázal pri jej grafickom znázornení v rámci spojeného súboru ABC – viď Tab. 2 a graf v prílohe č. 2.

3.2. Zistenia druhej fázy (hĺbkové interview).

a) Miera zhody medzi dotazníkovými a kvalitatívnymi zisteniami

Tabuľka nižšie zobrazuje výsledok kvalitatívnymi postupmi získaných údajov (hĺbkový rozhovor) o orientácii REZ a ETABL a prostredníctvom odpovedí na dotazníkové otázky č. 11 a 82 (kódované v dichotomickej škále, kde 1 = SQ+, 2 = SQ-). Tab. 15 vyhodnocuje zhodu dotazníkových a prostredníctvom následného interview získaných zistení.

Tab.15 . Miera zhody odpovedí na dotazníkové otázky a dát, získaných v rámci hĺbkového rozhovoru

Prípád	Kval. REZ	o82 (REZ)	Kval. ETABL	o11 (ETABL)	REZ	ETABL	REZ aj ETABL
AM48	SQ-	SQ-	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
AM30S	SQ+	SQ+	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
AM102	SQ+	SQ+	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
AF57	SQ-	SQ+	SQ+	SQ+	-	zhoda	-
AM46	SQ+	SQ+	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
AM99	SQ+	SQ-	SQ+	SQ+	-	zhoda	-
AF78	SQ-	SQ-	SQ-	SQ-	zhoda	zhoda	zhoda
BF11	SQ+	SQ-	SQ+	SQ-	-	-	-
BM66	SQ+	SQ+	SQ+	SQ-	zhoda	-	-
BF43	SQ+	SQ-	SQ-	SQ-	-	zhoda	-
AF95	SQ+	SQ+	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
AM79	SQ+	SQ+	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
BM18	SQ-	SQ-	SQ-	SQ-	zhoda	zhoda	zhoda
AM89	SQ+	SQ+	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
BF36	SQ-	SQ-	SQ+	SQ+	zhoda	zhoda	zhoda
BF63	SQ+	SQ-	SQ+	SQ-	-	-	-
BM64	SQ-	SQ-	SQ-	SQ-	zhoda	zhoda	zhoda
Spolu 17				% zhoda:	12/ 70,59%	14/ 82,35%	11/ 64,71%

Pozn.: Rozhovorov sa zúčastnil aj prípad BM17. Vykazuje celkom zhodné parametre ako BM18 (t.j. zhoda v oboch parametroch). Keď že sa zúčastnil rozhovoru spolu s BM 18, menej aktívne, prípad som do tabuľky nezahrnul. Pri jeho zaradení by % zhoda verbálnych a dotazníkových výpovedí narástla.

Otázka o92: V prípade inklinácie ku materiálnej prestíži sa respondenti v rozhovore obmedzili veľmi často na kliše o potrebe materiálnej skromnosti, ktoré sa v našich podmienkach javí pomerne silne sociokultúrne zakorenené. (Tu sa zrejme ako spoľahlivejší indikátor ukázali skôr ich dotazníkové výpovede, čo však nateraz nemožno preveriť.) Nie je teda možné analogickým postupom ako pri inklinácií ku istým vzorom v oblasti rodových vzťahov, preve-

riť spoľahlivosť dotazníkových zistení. **Mnohí** teda deklarovali potrebu „materiálnej skromnosti“ zrejme neúprimne. Spojitosť s orientáciou REZ však naznačuje fakt, že u všetkých ktorí vykazovali v rozhovore REZ SQ+ i v oblasti materiálnej prestíže, sa prejavila orientácia REZ SQ+ aj v oblasti rodových vzťahov. Počas hĺbkových rozhovorov sa nevyskytla ani jedna výnimka z tohto vzorca. Tiež vzorec závislosti ku otázke č. 11, viditeľný u otázky č. 92 je rovnaký ako u otázky č. 82. Ide však o exploračný výskum.

b) Doplnenie zistení

Základný predpoklad o vzťahu etablovanej a reziduálnej zložky komplexu, ilustruje vyššie uvedená kvantitatívna časť zistení výskumu. Ako vyplýva aj z uvedenej tabuľky 15, spolu 13 prípadov (resp. s prípadom BM 18 až 14 prípadov) spĺňalo, a 4 prípady z pohľadu kvalitatívnych zistení, nespĺňali predpoklad o základnom vzťahu medzi reziduálnou a etablovanou zložkou komplexu.²⁴ Pre prípady, ktoré nespĺňali predpoklad, sa ukázali ako explanačné iné faktory. Sčasti boli predpokladané (silná sociálna frustrácia, vzdialená referencia ku etablovanej zložke komplexu), sčasti boli nové.

Zo základného vzťahu, medzi etablovanou a reziduálnou zložkou komplexu, sa odvíjajú dva základné analytické typy: 1. „typické“ SQ+ (REZ aj ETABL SQ+) a 2. „typické“ SQ- (REZ aj ETABL SQ-). Platí pre ne, že inklinácia ku asymetriám v oblasti reziduálnej zložky komplexu (SQ+ REZ), spája s prosystémovým postojom u etablovanej zložky komplexu (SQ+ ETABL). Analogický vzťah platí pre inklináciu ku rovnostárskym vzorom v oblasti reziduálnej zložky komplexu (SQ- REZ), ktorá je spojená s SQ- ETABL orientáciou.

Zo základného vzťahu, ktorý reprezentujú typy „typické SQ+“ a „typické SQ-“, existujú určité výnimky, resp. modifikácie, ktoré vznikli v dôsledku vstupu ďalších faktorov. Pre tieto zistenia majú kľúčový význam hĺbkové rozhovory. Zhrnieme ich v zostručnenej forme.

3. Tzv. Inštitucionálna logika (IL)

Predpokladá SQ+ ETABL, SQ- REZ. Vychádza z (v priebehu kvalitatívnej časti výskumu podporenej) hypotézy, že faktorom SQ+ ETABL v podmienkach SQ- REZ, je obyčajne relatívne vzdialená referencia ku ETABL, resp. relatívne silná orientácia na „bežné“ ekonomické a distribučné inštitúcie. Sú to inštitúcie, ktoré sú síce spojené s daným status quo, ale zároveň, sú predmetom „každodennej“ životnej skúsenosti. Spravidla u mladých ľudí. Relatívne vzdialená referencia ku ETABL sa javí ako výsledok vývojových špecifik komplexu

²⁴ Prípady AF 78 bol do istej miery špecifický tým, že táto dievčina sa o „politiku“ nezaujímalala a počas rozhovoru sa posunula od deklaratívne prosystémového stanoviska „*ježišmária, jasné, že som za kapitalizmus...*“, ku stanovisku, ktoré v podstate malo antisystémovú povahu. Prípady AF78 bol zaklasifikovaný ako prípad „Inštitucionálnej logiky“ (viď nižšie), spolu s prípadom AM48. Tieto prípady vykazovali nielen vzdialenú referenciu ku predstave „systému“ (ETABL), ale aj rad spoločných znakov, ktoré u iných prípadov neboli prítomné a ktoré naznačujú ich sociálnohodnotovú podobnosť. Zaujímavé tiež je, že odklon od primárne deklarovaného (povrchného) prosystémového stanoviska u AF78 bol spôsobený podsunutím nezávislej premennej počas rozhovoru (informácie o ziskoch monopolov a distribúcií majetku v kapitalizme). Analogické pokusy u AM48 však nevedli k tomuto posunu, iba k ďalšiemu zdôrazňovaniu vzdialenej referencie ku ETABL („*tieto veci ma nezaujímajú*“). Rozdiel medzi prípadmi AF78 a AM48 bol v miere socio-ekonomickej frustrácie.

(postupný rozvoj referencie na jednotlivé domény), ktorá súvisí so sociálno-hodnotovou povahou javu. Tento faktor sa počas výskumu ukázal explanačný u dvoch prípadov (viď posledná poznámka pod čiarou).

4. Silná sociálna frustrácia (SSF)

Vychádza z (rovnako podporenej) hypotézy, že faktorom SQ- ETABL v podmienkach SQ+ REZ, je obyčajne relatívne silná sociálna (najmä socio-ekonomická) frustrácia.²⁵ Náklady na udržiavanie SQ+ ETABL postoja sú v takomto prípade zjavne príliš vysoké²⁶.

Vyššie uvedené štyri typy predstavujú vlastne základnú, aj keď zatiaľ len pomerne hrubo načrtnutú typológiu, narábajúcu s orientáciou základných dvoch analytických domén (ETABL a REZ) a ich orientáciou SQ+ a SQ-. Doplnkové pracovné typy sú:

5. „Podnikateľské“ SQ+

Faktorom SQ+ ETABL v podmienkach SQ- REZ, ale zároveň silnej referencie ku ETABL sa ukázala relatívne zvýhodnená (inštitucionálne) pozícia. Tento typ komplexu sa počas druhej fázy výskumu ukázal ako explanačný len u jednej podnikateľky (BF36). Rolu podľa všetkého v prípade tohto faktora („relatívna spokojnosť so situáciou“) hrá to, že na časť systémových nerovností sa pozerá „zhora“. To podľa všetkého súvisí s významom sociálnych nerovností z hľadiska utvárania ideologického komplexu, resp. vnímania sociálneho sveta.

6. MBK (maloburžoázny komplex) je komplementárnym typom s podnikateľským SQ+ (u všetkých troch podnikateľov²⁷ ktorí sa zúčastnili kvalitatívnej časti výskumu, boli viditeľné znaky MBK). Tento typ je charakteristický:

a) nositelia MBK sú relatívne spokojní so svojou situáciou – porovnanie s väčšinou populácie (fakt, že na časť systémových nerovností sa pozerajú „zhora“) ich vedie ku poznaniu, že majú dôvod ku SQ+ ETABL postojom. Tu ide o prelinanie s „podnikateľským“ SQ+.

b) je tu viditeľný sklon ku akceptácii nerovností ktoré sú „nižšie“ – tie sú pochopiteľne vnímané²⁸

c) majú však i kritický vzťah ku (štrukturálnym) nerovnostiam „vyššie“, ktoré sú za takýchto okolností tiež vnímané

Ich reakciou je jednak koncept „Regulátora“²⁹, jednak sklon k prenosu frustrácie či napätia z vnímaných nerovností („vyššie“) – inak schvaľovaného systému a jeho inštitúcií –

²⁵ Tento faktor sa pomerne jasne ukázal u prípadu AM46. V dotazníku vykazoval prosystémovú orientáciu. Počas rozhovoru, ktorý prebiehal cca 18 mesiacov po dotazníkovom prieskume, explicitne vyjadril svoj posun ku antisystémovému stanovisku, avšak len v poslednej dobe. Toto sa prejavilo aj v jeho úmysle vystúpiť z SDKÚ-DS, ktorej bol predtým členom. Tento názorový posun bol spôsobený, ako nakoniec sám priznal, v jeho prípade založením rodiny a socio-ekonomickou frustráciou, ktorá bola u neho spojená s týmto životným krokom.

²⁶ Mechanizmus, spôsobujúci vychýľovanie ETABL smerom ku SQ- v dôsledku frustrácie (najmä socio-ekonomickej), pravdepodobne súvisí aj so sklonom spájať dva typy reprezentácií: reprezentáciu vlastnej životnej situácie s reprezentáciou systému, (či „globálnej sociálnej reality“), ktorá korešponduje s ETABL.

²⁷ BF36, AM99, AM89.

²⁸ Sklon ku úniku od vnímania určitých nerovností (spr. u K'89 – viď ďalej), bol viditeľný v prípade, že sa nachádzali od subjektu „hore“. Naopak, vnímanie inštitucionálnych nerovností „dole“, je zrejme funkčnou podmienkou vstupovania jednotlivca (ako subjektu) do vzťahov takejto nadriadenosti a podriadenosti.

na určité zástupné objekty (napr. „cigáni“). Je badateľný aj negatívny vzťah k predstaviteľom finančného kapitálu (tým s „veľkými peniazmi“), akcionárom zahraničných monopolov („zahraničným žralokom“), ale aj niektorým tiež podnikateľom vo vlastnej spoločnosti.³⁰

7. Kohorta '89 (K '89)

Pre K '89 je typické, že vďaka internalizácii špecifických schém vnímania a klasifikácie sociálnej reality (prijatých zrejme v špecifických podmienkach systémovo-ideologickej zmeny), vzťah medzi REZ a ETABL v súlade so základnou hypotézou neplatí, aj pri silnej referencii ku ETABL; rovnako ako faktor SSF nespôsobuje posun ku SQ– ETABL³¹.

Spomínané špecifické schémy majú podobu určitých idealizovaných, no veľmi všeobecných kliše, spojených s predstavou základných inštitúcií aktuálneho status quo a spadajúcich do oblasti ETABL. Tieto sú zároveň (pomerne neurčito) spojené s predstavami drobnej osobnej prestíže. Podobne ako v prípade faktora REZ SQ+ či relatívnej spokojnosti so situáciou, aj tu možno identifikovať význam faktu (vnímania) sociálnych nerovností – v tomto prípade je totiž viditeľná snaha uniknúť pred vnímaním systémových nerovností a javov, ktoré sú s nimi spojené³².

Majú rad spoločných znakov: Existencia väčších nerovností do ich referenčného rámca nezapadá. Pracuje len s relatívne malými a (teda) zaslúženými rozdielmi. Systémové nerovnosti vnímajú obmedzene, a keď sú s nimi konfrontovaní, vidno nepripravenosť čeliť takémuto faktu, až nervozitu z neho. Často sa aktívne snažia uniknúť pred nutnosťou vidieť existenciu systémových nerovností, resp. vzťahov, ktoré do ich vnímania sociálnej reality nezapadajú. Utvrdzujú sa vo viere v spravodlivosť systému, ktorý si reprezentujú prostredníctvom určitých ideologických kliše. Aby to však bolo možné, musia žiť vo svete, „očistenom“ od radu (inými respondentmi, bez ohľadu na ich ETABL postoj, vnímaných) javov, ktoré sú so systémom spojené. Celkovo vzbudzujú dojem, že si ideály až socialistickej povahy, preniesli na kapitalizmus. Pritom však dôsledne preberajú kliše oficiálnej ideológie zdôvodňujúcej aktuálne systémové nerovnosti – kdesi v hĺbke sa však akoby presvedčili o tom, že nerovnosti sú jednak malé, a tým pádom (zrejme) aj zaslúžené³³. Schéma vnímania nerovností, ktorá pracuje len s existenciou malých (zaslúžených) nerovností, je prenesená – prostredníctvom radu abstraktných ideologických hesiel – na predstavu systému. Určité ideo-

²⁹ Predstava subjektu alebo mechanizmu, ktorý by mal nejakou redistribuovať bohatstvo „tých s veľkými peniazmi“, v prospech nositeľa MBK. Pozor však, mechanizmus či subjekt by nemal byť poplatný „masám“, súčasťou „masy“ sa MBK necíti.

³⁰ Napríklad právnikom, audítorom, alebo poskytovateľom súkromnej zdravotnej starostlivosti. Dá sa povedať, že ide o „tiež podnikateľa“, ktorý podniká s tovarom (službou), ktorý má strategickú alebo monopolizovanú povahu a poskytuje tým možnosť podstatne účinnejšieho „zdierania“ spoluobčanov (vrátane nositeľov MBK), než je pre bežného podnikateľa dostupné.

³¹ Napätie z frustrácie, je spracované špecificky: napr. v jednom prípade (AF57 pre ktorú sa tento typ komplexu javí ako explanačný) bol viditeľný prenos frustrácie zo spoločenských javov štrukturálnej, resp. systémovej povahy (zjavne nerovná a nespravodlivá distribúcia majetku, ktorá sa prejavila aj na nej a jej rodine) na blízku osobu (matka), zároveň, tu bola viditeľná snaha „za každú cenu“ udržať či „obrániť“ idealizovaný obrázok systému. Ďalšie prípady spadajúce do tejto kategórie sú AM30S a AM102 (tie spĺňajú aj predpoklad o vzťahu REZ a ETABL, vyplývajúci zo základnej hypotézy).

³² Na klasifikáciu takéhoto druhu reprezentácií tu bol použitý pracovný pojem „desystemácie“.

³³ Napríklad na verbálnu otázku, či by sa mohli stať vlastníčkmi korporácie alebo monopolu, kladne odpovedali len uvedenými spoločnými znakmi vybavení respondenti (K '89). Všetci ostatní (bez ohľadu na postoj ku status quo) existenciu nepriechodných hraníc medzi vládnuou časťou spoločnosti a jej zvyškom vnímali.

logické klíšé prebrali zrejme preto, že si do nich prenášali relatívne „nevinné“ predstavy, drobnej osobnej prestíže – predstavy prestíže „veľkej“ boli ich referenčným rámcom nedostupné. V ich výpovediach sú prítomné odkazy na ideály roka 1989.

4. Diskusia

a) Zhrnutie zistení.

Vo všetkých vyššie uvedených typoch ideologického komplexu je badateľná určitá, hoci i nepriamo sprostredkovaná modifikácia faktoru, ktorý na všeobecnejšej úrovni, predpokladal už Rokeach. Je ním postoj ku nerovnosti, resp. reziduálna zložka komplexu. Toto možno vysvetliť predpokladom, že sociálny systém, „usporiadanie“ (ETABL) je vnímané hlavne prostredníctvom nerovností. Ich vnímanie vytvára napätie. To je buď prekonávané prostredníctvom určitých faktorov, alebo vedie ku odmietnutiu systému (SQ– ETABL).

Zjednodušene možno povedať, že inklinácia k nerovnostiam vedie ku SQ+ ETABL postoju³⁴, inklinácia ku rovnostárskym vzorom spôsobuje názorové odmietnutie systému. Do tohto elementárneho vzťahu ale vstupuje rad ďalších faktorov:

- vzdialená referencia ku ETABL (napätie z vnímania systémových nerovností nevedie ku SQ– ETABL postoj, pretože systém je vnímaný len vzdialene)
- frustrácia (viď posledná poznámka pod čiarou)
- relatívna spokojnosť so situáciou (napätie nie je pociťované)³⁵
- špecifické schémy vnímania sociálnej reality (vďaka ktorým systém nie je vnímaný cez systémové nerovnosti, ale z pohľadu špecifického referenčného rámca, ktorý na istej úrovni predpokladá existenciu v podstate iného systému)
- špecifickým faktorom je „stredná“ sociálna pozícia, ktorá na jednej strane znemožňuje psychologický únik od vnímaných nerovností „hore“, ale zároveň, s týmto je spojený aj faktor relatívnej spokojnosti so situáciou.

Dôležitým vonkajším faktorom pre zaujatie ETABL postoja je prístupnosť algoritmov (schém), prostredníctvom ktorých je možné zaujať určitý (spravidla SQ–) ETABL postoj, v súlade s určitými podmienkami *oprávnenosti*³⁶. Dosah tohto faktora bolo možné preveriť

³⁴ Ako ukázala kvalitatívna časť výskumu, zrejme podstatnú rolu tu hrá fantazijná saturácia potrieb tým, že si človek vo fantazijnej rovine „premietne“ svoj životný príbeh do predstavy asymetrických vzťahov, v ktorých reálne zaujíma i znevýhodnenú pozíciu. Kontrafaktorom je však relatívne silná sociálna frustrácia.

³⁵ Funkcie REZ SQ+, aj faktora relatívnej spokojnosti so situáciou, naznačujú význam vnímaných nerovností. REZ SQ+ má vo vzťahu ku vnímaným nerovnostiam zrejme tú funkciu, že umožňuje stotožnenie sa s nimi (s výnimkou relatívne silnej frustrácie), bez ohľadu na pozíciu. T.j. umožňuje prekonať napätie vyplývajúce z faktu ich vnímania. (Prípadne, určitým spôsobom ho „spracovať“ v pozitívnom smere.) Faktor relatívnej spokojnosti so situáciou má vo vzťahu ku vnímaným nerovnostiam zjavne tú funkciu, že vzhľadom ku zvýhodnenej pozícii v nich, napätie nie je pociťované.

³⁶ Logickej a emocionálnej „prijateľnosti“ daného postoja, v danom sociokultúrnom kontexte. Ide o „argument“, ktorý človeka akoby oprávňuje vyjadriť napr. SQ– ETABL stanovisko v kategóriách, ktoré v danom sociokultúrnom kontexte toto oprávnenia dávajú. (Že systém je „nedemokratický“, „neslobodný“ atď.). Ide o informácie, zdôvodňujúce aplikáciu týchto pojmov. Ak nie sú takéto schémy dostupné, napätie napr. z vnímaných nerovností je

počas hĺbkového rozhovoru (AF78). Dôležitým katalyzátorom účinnosti tohto faktora sa však javí určitá miera frustrácie. Tá vedie ku prijímaniu algoritmov oprávňujúcich zaujatie SQ-ETABL postoja najmä prostredníctvom zvyšovania referencie ku ETABL.

Pre verifikáciu uvedeného hypotetického modelu ideologického komplexu je nutné prekonať rad metodologických obmedzení. Jednak je to vypracovanie testovaného nástroja štatistickej analýzy, ktorý by umožnil zachytiť povahu orientácie prinajmenšom dvoch základných analytických úrovní ideologického komplexu (REZ a ETABL), v kombinácii so sociálno-psychologickým nástrojom na meranie sociálnej (socioekonomickej) frustrácie, resp. spokojnosti so životnou situáciou. Následne aplikácia tohto nástroja na reprezentatívnu výskumnú vzorku. Jednak je to podrobnejšie rozpracovanie problémov súvisiacich so špecifikami „kohorty ´89“ a „MBK“. Napríklad špecifických schém vnímania a klasifikácie sociálnej reality, alebo presunu frustrácie na zástupný objekt.

b) Potenciálny prínos výskumu ideologického komplexu k problému vzťahu štruktúry a vedomia.

Vzhľadom k exploračnej povahe tohto výskumu, v nasledujúcich riadkoch sa pokúsime o rozbor možného teoretického prínosu konceptu ideologického komplexu. Potenciálny prínos výskumu možno ilustrovať aplikáciou hypotetického modelu ideologického komplexu na model sociálnej štruktúry. Pokúsime sa o takúto aplikáciu a následné teoretické zovšeobecnenia vo vzťahu štruktúra – vedomie (štruktúra – vedomie – činnosť).

Aplikácia hypotetického modelu ideologického komplexu sa opiera o prácu J. Kellera (2010), venovanú sociálnej štruktúre súčasnej kapitalistickej spoločnosti. Ako poukazuje autor, z hľadiska sociálneho rozdelenia súčasnej spoločnosti možno konštatovať diferenciu v niekoľkých rovinách: jednak je to diferenciácia medzi vládnuou elitou, resp. triedou, a „masou“. Vládnuca elita spĺňa vymedzenie *triedy* „o sebe“ ako aj *triedy* „pre seba“. Je teda nesporne triedou, resp. možno hovoriť až o kaste³⁷. V rovine ovládanej „masy“ potom možno hovoriť o stredných *vrstvách* (čo je rôznorodý konglomerát sociálnych skupín) a o skupine deklasovaných, ktorých možno charakterizovať ako často bývalých príslušníkov stredných vrstiev ktorí už nie sú pre systém potrební.

ventilované inak. Zaujatie postoja súvisí priamo s možnosťou jeho artikulácie, inak zostáva na úrovni neartikulovaného psychického napätia.

³⁷ Ak teda máme hovoriť o *triednej* diferenciácii, táto je zjavná a veľmi prikra, v rovine vládnuca trieda – ovládání. Fakt, že ovládaná trieda, resp. *masa*, nie je vybavená triednym vedomím (netvorí triedu pre seba) na tejto diferenciácii nič nemení. Tá je objektívne daná existenciou diferencie vo väzbe vládnuca trieda – ovládání, resp. existenciou vládnucej triedy. Neexistencia triedneho vedomia u ovládanej „masy“ (jej fragmentácia) je skôr predpokladom úspešného výkonu moci a existencie uvedeného vzťahu, ako znakom „neexistencie tried“ (existenciou triednej diferencie vo väzbe *vládnuca trieda – ovládání*, objektívne, existujú dve triedy). Z tohto hľadiska triedne rozdelenie spoločnosti zodpovedá „klasickému“ dichotomickému modelu. Keller poukazuje na uvedený fakt, explicitne ho však neanalyzuje, zameriava sa hlavne na analýzu „troch sociálnych svetov“; t.j. skúma životné spôsoby (kde vidí dve zásadné hranice): (1.) elity, (2.) stredných vrstiev a (3.) deklasovaných (stredných vrstiev). Hoci explicitne konštatuje, že povahu triednej diferenciácie má len oddelenie vládnucej triedy od ovládanej časti spoločnosti.

Uvedený model (dichotomického modelu tried a deklasovanej skupiny) pripomína Marxov model sociálneho členenia v rovine vládnuci – ovládání, a deklasovanej, zo systému vyčlenenej skupiny (lumpenproletariát). Možno s ohľadom na ideologické aspekty témy, Keller explicitne túto paralelu nespomenul. Model však zjavne je reálny, keďže o „zániku tried“ v rovine triedneho vedomia – pravda s výnimkou triedy vládnucej³⁸ – sa hovorí už 30 rokov. Uvedený model je len logický výsledok procesu. Čo je podstatné, má oporu v empirických výskumoch, na ktoré sa Keller odvoláva. Potiaľto je jeho práca veľmi dobrá a aktuálna. Problém nastáva keď pripisuje týmto sociálnym útvarom určité ideologické znaky. Ako konštatuje:

Pre **elitu**, je typické vyvinuté triedne vedomie. „Práve tieto vrstvy splňujú ako jediné v dnešnej spoločnosti všetky znaky triedy, a to ako triedy o sebe, tak triedy pre seba.“ ... „Buržoázia pre seba je trieda, ktorá kolektívne háji svoje záujmy.“ (Pinçon, Pinçon-Charlott 2003, s. 102, in: Keller 2010, s. 77) Ako ďalej dodáva Keller, koncept individualizmu (individuálneho súperenie o pozície) je určený pre stredné a nižšie vrstvy (vrátane pomocnej elity, ktorej členovia sa regrutujú zo stredných vrstiev a sú verejnosťou niekedy mylne vnímaní ako elita sama osebe). Elita si dobre uvedomuje, že stratégia individuálnej konkurencie je neúčinná. Rovnako je nerealistická predstava, že členstvo v diskkrétnej elite sa získava „konkurenciou na trhu“.

Deklasovaní (Cingolani 2006, s. 37, in: Keller 2010, s. 96), „nie sú schopní vybojovať si zlepšenie svojho postavenia kolektívnou akciou. Pritom flexibilizácia práce (práca na dohodu) vedie k ich individuálnej izolácii a podriadenosti tým, kto im zadáva úlohy.“ Keller nešpecifikuje ideologické vlastnosti deklasovaných bližšie. Z jeho popisu (Keller 2010, s. 89–116) možno povedať, že vybudovaniu triedneho vedomia bráni rad faktorov: Jednak sú to obyčajne bývalí príslušníci stredných vrstiev, čo je výsledkom vývoja sociálnej štruktúry v minulosti. Jednak, sú pomerne sociálne izolovaní, a navyše strednými vrstvami (údajne) opovrhovaní. Toto, spolu s ich sociálnou situáciou, ako aj relatívne malým počtom v spoločnosti (nie sú zatiaľ väčšinou), má za následok rad sociálno-psychologických ťažkostí. Navyše nedisponujú zdrojmi, nutnými na verejnú artikuláciu svojich záujmov, či systémovo-kritického postoja. Keller sa zameriava najmä na **stredné vrstvy**:

„Pokiaľ sa v týchto vrstvách vôbec objaví akýsi náznak „triednej solidarity“, potom má najčastejšie **podobu pritakávania tým, kto sú mocnejší a vplyvnejší ako stredné vrstvy, spojeného s nechuťou doplácať na tých, ktorí sa úrovni stredných vrstiev neblížia. Tým sa povedomie triednej súdržnosti v týchto poschodiach spoločnosti v podstate vyčerpáva.**“³⁹ (Keller 2010, s. 125, zvýraznenie K.K)

„Pretože **stredné vrstvy sociálny štát – na rozdiel od elity – výdatne sponzorujú, bez toho aby z neho čerpali v rovnakej miere ako tí pod nimi, nemajú nič proti tomu, keď je sociálne občianstvo kus po kuse likvidované. ... sa cítili byť príslušníkmi buržoázie v dobách, keď smerovali sociálne hore. Až pri zostupe si začínajú uvedomovať, ako malí a drobní v skutočnosti sú.**“ (Keller 2010, s. 129, zvýraznenie K.K)

„... **stredné vrstvy zažívajú zo všetkých najdramatickejšiu zmenu pomerov, kedy stále väčšia časť pridanej hodnoty je privlastňovaná kapitálom, zatiaľ čo rastúca časť trhových rizík**

³⁸ O tejto skupine teórie hovoriace o „zániku tried“ totiž zvyčajne nehovorí.

³⁹ „Sú dychtiví brániť záujmy tých, ktorí ich ovládajú, poznamenáva ku vzťahom stredných vrstiev smerom k tým hore i smerom k tým dole Saint Victor. (2009: 15)“ Poznámka pod čiarou je súčasťou Kellerovej práce.

je prenášaná na zamestnancov. ... Strach z pádu v nich výrazne prevláda nad ašpiráciami ohľadne možnosti vzostupu. V ich mentalite prevažuje nenávisť k tým dole nad závisťou voči tým hore. Majú určitý pocit nespravodlivosti tvárou v tvár existencií skupiny privilegovaných... Na túto skupinu vzhliadajú ako na nedostupnú nomenklatúru, ktorá si žije celkom bokom každodenných problémov... Ale predovšetkým ich ovláda neľúbosť voči tým dole. Domnievajú sa, že tí, kto sú tesne pri hranici sociálnej potrebnosti, dostávajú dávky a žijú si lepšie ako každý, kto sa snaží tak ako oni.“ (Keller 2010, s. 134–135, zvýraznenie K.K.)⁴⁰

„Na hrozbu svojej nepotrebnosti (KK.: pád medzi deklasovaných) reagujú tým, že tých dole vnímajú ako svojich hlavných nepriateľov. Nie preto, že by ich snád' reálne ohrozovali na trhu práce, ale preto, že im ukazujú, aká je ich možná budúcnosť. Práve to je zdrojom rasizmu „malých bielych““. (Keller 2010, s. 135, zvýraznenie K.K.)⁴¹

Stredné vrstvy sú teda podľa Kellera charakteristické frustráciou z vlastnej zhoršujúcej sa situácie, ktorá má za následok: poklonkovanie „tým hore“ a prenos frustrácie na zástupný objekt v podobe najbiednejších členov spoločnosti. To odráža aj ich ideologické preferencie (je tým napríklad vysvetliteľná ich pravicovosť).

Uvedené v istom zmysle možno je naozaj typické pre stredné vrstvy. Problém je však komplexnejší. Uvedené Kellerove výroky implicitne vychádzajú z klasického predpokladu o vzťahu medzi štruktúrou a ideologickým, resp. sociálnym vedomím, v súlade s ktorým:

a) pre „elitu“ je (vďaka jej záujmu na udržaní status quo), charakteristická prosystémová orientácia

b) pre vykorisťované skupiny („masy“) je to v istom momente rozvoj revolučného myslenia⁴²

c) pre maloburžoáziu (ako istú medzivrstvu či medzitriedu) je charakteristické Kellerom uvedené prosystémové stanovisko, a to práve v uvedenej karikatúrnej podobe.

Tento všeobecný, marxizmom inšpirovaný model sa ukázal ako použiteľný počas „klasického“ obdobia kapitalizmu (pred druhou svetovou vojnou) a vtedy sa stal aj v spoločenských vedách obľúbený. Aplikovaný na dnešnú sociálnu štruktúru je však nie ideálny. Problém je zjavne aj v tom, že sociálna štruktúra súčasnej spoločnosti je iná ako vtedy: Pojem „stredná trieda“ či „stredné vrstvy“ dnes, označuje de facto väčšinu spoločnosti, kým v 19. storočí, či v predvojnových časoch, bola „medzitriedou“ malá buržoázia. Tá je – v súlade s prístupom, na základe ktorého Keller široko vymedzil „stredné vrstvy“ – len ich pomerne malou časťou. Tu môže spočívať jeden z kľúčových problémov Kellerovho prístupu.

Keller naznačil určitý model sociálnej štruktúry, a zároveň naň aplikoval určité predstavy o povahe ideologického komplexu jednotlivých jej zložiek. Akceptujeme Kellerov model sociálnej štruktúry a pokúsme sa zatiaľ pracovne, naň aplikovať vyššie načrtnutý model ideologického komplexu:

a) Pre „elitu“ bude vzhľadom ku faktoru relatívnej spokojnosti so situáciou typický SQ+ ETABL postoj. (Zodpovedá typu „podnikateľské SQ+“ – nie však MBK)⁴³.

⁴⁰ Autor sa tu opiera o: (ALLIOT-MARIE 1996, s.119; 97)

⁴¹ Tu sa Keller odvoláva na: (LIPIETZ 1998, s. 37)

⁴² Po splnení určitých subjektívnych predpokladov, a keď medzi zjavne vykorisťovanú časť spoločnosti patrí jej väčšina. Ako je však známe, toto triedne vedomie sa musí vybudovať.

b) Pre deklasovaných bude vzhľadom ku faktoru silnej sociálnej frustrácie typický SQ- ETABL postoj („typické“ SQ-, alebo SSF)⁴⁴.

c) pre široko vymedzené masy „stredných vrstiev“ bude potom platiť nasledovné:

– „typické“ SQ+ budú tvoriť prípady, ktoré majú sklon ku akceptácii sociálnych nerovností (REZ SQ+) a tým aj systému. Ten sa javí ako vnímaný z veľkej časti práve cez nerovnosti v ňom obsiahnuté.

– SSF vznikne z „typického“ SQ+ v momente, keď je sociálna (socio-ekonomická) frustrácia natoľko silná, že SQ+ ETABL už nie je udržateľný⁴⁵.

– „typické“ SQ- budú prípady s relatívne silnou referenciou ku ETABL a REZ SQ-, čo je faktorom SQ- ETABL postoja.

– najmä mladí ľudia s REZ SQ-, ale vzdialenou referenciou ku ETABL⁴⁶ budú spadať do kategórie IL

– no a ešte tu bude MBK, ktorý čiastočne splýva s „podnikateľským“ SQ+. MBK zrejme nie je možný u deklasovaných ani elitárov, a v tomto zmysle je „typický“ pre stredné vrstvy. Nie však pre ich väčšinu.⁴⁷

– špecifickou skupinou bude K'89; ľudia s v podstate „idealizovaným“ vzťahom ku status quo, ktorý je podľa všetkého umožnený internalizáciou špecifických schém vnímania a klasifikácie sociálnej reality v špecifických podmienkach systémovej a ideologickej zmeny

Pre stredné vrstvy možno uplatniť skoro celý hypotetický model ideologického komplexu.

Z vyššie uvedenej pracovnej aplikácie možno vyvodiť, že určité deterministické⁴⁸ obmedzenia sociálnej štruktúry na ideologický komplex, sa zdajú zjavné len v prípade **relatívne silných štruktúrnych dopadov** (a, b), t.j. u elit a ľudí, ktorí sú sociálne značne znevýhodnení. Aj tu je výsledok pomerne vypočítateľný len z hľadiska valencie (SQ+/SQ-)ETABL postoja. (Jeho *konkrétnejšia* podoba je daná prístupnosťou schém a zrejme i orientáciou REZ či životnej ideológie⁴⁹). Tiež špecifické schémy typické pre K'89 sú kontrafaktorom aj silných štruktúrnych dopadov (v podobe silnej sociálnej frustrácie). Špecifické schémy sú však jednak viazané na špecifickosť situácie a vystavené silným nákladom v dôsledku rozporov so

⁴³ Ako kľúčový faktor tu zrejme vystupuje hlavne fakt sociálnych nákladov – elitár s SQ- ETABL postojom by zrejme elitu musel opustiť. Takisto elita ideologicky vystupujúca proti status quo, by elitou dlho nezostala. Narážame na inštitucionálnu podmienenosť elity.

⁴⁴ Je tu ešte možný vstup špecifických schém vnímania sociálnej reality (typické pre K'89), ktoré sa ukázali byť kontrafaktorom SQ- ETABL aj v prípade relatívne silnej sociálnej frustrácie. Mali však objektívne následky na podobu komplexu, v podobe pre respondentov často skľučujúcich rozporov ich ideologického stanoviska. Objektívne obmedzenia sociálnej situácie teda nemožno čisto „ideologicky“ prekonať.

⁴⁵ Otázka je, či všetkých relatívne silne sociálno-ekonomicky frustrovaných máme vnímať ako „deklasovaných“.

⁴⁶ Zosilovanie referencie sa javí ako výsledok frustrácie a dostupnosti určitých algoritmov umožňujúcich zaujatie ideologického stanoviska.

⁴⁷ Práve tu možno badať problém Kellerovho prístupu; druhý problém spočíva v tom, že jeho popis ideologického komplexu „stredných vrstiev“ na jednej strane síce najviac pripomína MBK, no v skutočnosti sa povaha MBK ukázala vo viacerých aspektoch odlišná, ako Kellerova interpretácia takéhoto ideologického komplexu.

⁴⁸ Pod pojmom „determinácie“ si v sociálnych vedách nemôžeme predstaviť mechanickú kauzalitu, ale zjavný dopad.

⁴⁹ Existujú spôsoby (krajný príklad poskytuje nástup fašizmu v 30. r. 20. st.), ako SQ- ETABL postoj (SSF) kanalizovať do krajne prosystémového ideologického smeru: socioekonomický status quo je udržaný za cenu „pritiahnutia“ parametrov politického režimu. („Konzervatívna revolúcia“.) Ako kľúčový sa tu javí mechanizmus prenosu napätia na zástupné objekty. (viď napr. FROMM, 1959) Kľúčovú rolu tu môže mať orientácia REZ, alebo životnej ideológie vo všeobecnosti.

sociálnou realitou. V prípade relatívne silných štrukturálnych dopadov je teda pomerne vy-počítateľné zaujatie SQ+ (elity) alebo SQ- ETABL stanoviska (u exploatovanej masy). Avšak či dôjde ku jeho artikulácii, ako aj jeho konkrétna podoba, bude determinovaná okrem prís-tupnosti algoritmov (ktoré umožňujú jeho vyjadrenie), aj orientáciou REZ (či všeobecnejšie: životnej ideológie), ktorá pravdepodobne môže napomôcť napríklad ku ideologickej podpore „konzervatívnej revolty“⁵⁰.

Záver

Výskum ideologického komplexu sa dotýka jedného z tradičných problémov sociál-nych vied. Predstavuje ho schéma: štruktúra-vedomie-činnosť. Sú v zásade dva „krajné“ prístupy ku problému. Jeden ho chápe trochu zjednodušene, druhý toto zjednodušené sta-novisko preberá a následne ho, na základe tohto zjednodušeného pohľadu, celkom odmieta.

Ako interpretuje Búzik stanovisko Goldthorpa s Marshallom (Goldthorpe, Mrshall 1996, s. 10, in: Búzik 2008, s. 15), „Goldthorpe s Marshallom odmietajú bezmyšlienkovitú mantru „štruktúra-vedomie-činnosť“ „. Dodajme, že podobne ako bola v marxistickej tradícii uvedená „bezmyšlienkovitá mantra“ prijímaná často zjednodušene, v období spojenom s odmietaním marxizmu u nás, bolo uvedené konštatovanie o vzťahu štruktúry-vedomia-činnosti považované za „bezmyšlienkovitú mantru“; s čím nemožno súhlasiť takisto. Uvede-ná mantra sa nezdá až taká bezmyšlienkovitá, ak akceptujeme problém ideológie komplex-nejšie.

Prvým argumentom proti „bezmyšlienkovitosti“ schémy štruktúra-vedomie (činnosť), je opodstatnený predpoklad, že táto schéma je pomerne zjavná v prípade relatívne silných štrukturálnych dopadov. Podstatnejším argumentom je však to, že ideologické „vedomie“, nie je tvorené len svojou etablovanou zložkou, a preto zistenie, že etablovaná zložka (zdanli-vo, resp. čo sa týka svojej základnej valencie) nie je priamo ovplyvnená štruktúrou, nás ne-oprávňuje ku konštatovaniu, že uvedená schéma je „bezmyšlienkovitou mantrou“. Skôr ide o zodpovedanie otázky, na akej úrovni a akým spôsobom štruktúra „determinuje“ ideologic-ké vedomie.

Základom existencie ideologického komplexu je existencia reprezentácie sociálneho sveta, ktorá je vždy ovplyvnená pozíciou v ňom. Že určitým spôsobom a na určitej úrovni ideologického komplexu štrukturálna pozícia skutočne predstavuje nepriechnú bariéru, indikuje už samotná akceptácia kategórie ideologický komplex. Ten nie je tvorený len posto-jom ku status quo na etablovanej úrovni, ale zahŕňa ďalšie úrovne.

⁵⁰ Ide o predpoklad. Povaha ETABL bude zrejme aj v prípade rovnakej valencie (SQ+/SQ-) odlišná u prípadov s odlišnou orientáciou REZ. Čiže napríklad ETABL u SSF a „typického“ SQ- bude odlišnej povahy. Toto naznačujú výpovede respondentov, blízkych SSF. Možno predpokladať, že inklinácia ku „konzervatívnej revolte“ je relatívne typická pre REZ SQ+. V každom páde môžeme povedať, že existujú určité faktory v oblasti životnej ideológie, ktoré prispievajú, alebo naopak, vystupujú ako kontrafaktory sklonu ku „konzervatívnej revolte“.

Možno súhlasiť s tým, že napríklad samotný prosystémový, t.j. SQ+ ETABL postoj (resp. prijímanie kliše nejakej systémovej ideológie) nie je determinovaný objektívnou pozíciou človeka v systéme. Teda určité formálne prejavy tohto systému hodnotových reprezentácií môžu byť podobné, aspoň z hľadiska svojej základnej (+/-) valencie ku status quo aj u ľudí, v celkom iných pozíciách v danom status quo. Pokiaľ sa však na status quo pozeráme z odlišných pozícií a dospeli sme na určitej úrovni ku rovnakému hodnoteniu, povaha ostatných zložiek ideologického komplexu musela byť, logicky, iná. Ak teda akceptujeme, že ideologický komplex nie je tvorený len etablovanou zložkou, ale aj inými zložkami, pričom aj konkrétna podoba jeho etablovanej časti je podmienená povahou ostatných zložiek komplexu, potom sa konštatovanie, že štruktúra vždy určitým spôsobom „determinuje“ povahu ideologického komplexu, nezdá až také nerealistické.

Že to tak zrejme skutočne je, naznačuje aj to, že prosystémový (SQ+ ETABL) postoj sa javí ako viazaný buď na „reziduálny“ sklon ku schvaľovaniu sociálnych nerovností (SQ+ REZ)⁵¹, únik od ich reprezentácie (u K'89) alebo vzdialenú referenciu (u IL). Alebo je tu ešte možnosť, že daný človek sa pozerá na systémové sociálne nerovnosti „zhora“. Čo vedie ku schvaľovaniu status quo – nehľadiac na partikulárne nespokojnosti, ku ktorým zaujíma v podstate pragmatický vzťah. Zrejme však nie je možné, aby niekto, kto nie je v zvýhodnenej sociálnej pozícii (faktor relatívnej spokojnosti so situáciou), zároveň nie je na „reziduálnej“ úrovni orientovaný na akceptáciu nerovností a zároveň nie je ochotný alebo nemá možnosť unikať pred ich reprezentáciou, zaujímal prosystémový postoj.

Naopak, zrejme nie je možné, aby ten, kto zaujíma zvýhodnenú sociálnu pozíciu nezaujímal SQ+, alebo, aby aspoň jeho antisystémová orientácia nebola v takomto prípade špecifikovaná tým, že objektívne zo systému ťaží. Čo sa prejaví absenciou určitej miery socioekonomickej frustrácie, ktorá ovplyvňuje postoj ku vnímaným systémovým javom, hlavne sociálnym nerovnostiam. Nazvime tento hypotetický typ ako „pragmatické“ SQ- (ako príklad nám môžu poslúžiť také osobnosti ako Engels a môžeme predpokladať, že sú pomerne ojedinelé).

Počas výskumu sa nevyskytol prípad s relatívne zvýhodnenou sociálnou pozíciou, ktorý by mal antisystémový postoj. Prípady antisystémových postojov sa však môžu vyskytnúť aj u inštitucionálne zvýhodnených ľudí, ale ako je naznačené vyššie, s ohľadom na reálne figurovanie v sociálnych vzťahoch ktoré ich zvýhodňujú mocensky a distribučne (relatívna spokojnosť so situáciou) ich reprezentácia systému bude logicky, iná ako u bežného SQ-. No a prípad vykazujúci REZ SQ+ v prípade relatívnej spokojnosti so situáciou, si len veľmi ťažko predstaviť, ako spojené s ETABL SQ-.

Teda ako sa zdá, sociálna pozícia vždy určuje *konkrétnu* podobu ideologického komplexu tak, ako na druhej strane reziduálna základňa, prístupnosť algoritmov a referenčný rámec, ktoré vedú ku vzdialenej referencií, alebo únikovým stratégiám (ktoré sa môžu prejavovať ako stratégie desystemácie). Povedať, že jednotlivci s rôznou pozíciou v sociál-

⁵¹ Ktorého kontrafaktorom sa javí byť frustrácia.

nom systéme a jeho v konečnom dôsledku rovnakou hodnotovou interpretáciou na úrovni etablovanej ideológie majú rovnaký ideologický komplex, sa teda javí podobným logickým nezmyslom, ako keby sme povedali, že žobrák sa stal miliónárom takým istým spôsobom, ako dedič finančného impéria. Ak by ideologický komplex tvorili len jeho formálne prejavy v oblasti určitých etablovaných ideologických hesiel, či z hľadiska väzby na ostatné úrovne komplexu bližšie nešpecifikovaný etablovaný ideologický postoj, bolo by možné problém takto zjednodušiť; avšak tento predpoklad je neadekvátny.

Povaha ideologického komplexu žobráka a nomenklatúrnika bude zrejme vždy odlišná. Pokiaľ zdieľajú zhodnú životnú ideológiu, odlišná bude etablovaná zložka ich ideologického postoja. Pokiaľ je samotná valencia etablovanej zložky ich ideologických postojov rovnaká, potom logicky, musela byť iná štruktúra faktorov, spadajúcich do oblasti životnej ideológie, a ako sa zdá, toto bude mať vplyv aj na špecifickú povahu a štruktúru samotnej etablovanej zložky.

Literatúra:

1. ALTHUSSER, L. (2001): *Ideology and Ideological State Apparatuses*. In: ALTHUSSER, L.: *Lenin and Philosophy and other essays*. New York: Monthly Review Press.
2. ALLIOT-MARIE, M. (1996): *La grandr peur des classes moyennes*. Paris: la Table.
3. BACHTIN, M. M., VOLOŠINOV, V.N. (1986): *Marxizmus, freudizmus a filozofia jazyka*. Bratislava: Pravda.
4. BARÁNIK, M. a kol. (2001): *Základy ekonomických a humanitných náuk*. Trenčín: Trenčianska univerzita v Trenčíne.
5. BRAITHWAITE, V.A., LAW, H.G. (1985): *Structure of Human Values: Testing the Adequacy of the Rokeach Value Survey*. In.: *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 49, No. 1. pp. 250–253.
6. BÚZIK, B. (2008): *Triedy a stratifikácia v sociálnej zmene Slovenska*. In: Búzik, B. (ed.): *Triedy a stratifikácia v sociálnej zmene Slovenska*. Bratislava: Sociologický ústav SAV. s. 7–54.
7. CINGOLANI, P. (2006): *La précarité*. Paris: P.U.F..
8. DEUTSCH, K.W. (1963): *The Nerves of Government*. New York: Free Press.
9. DRAPELA, V.J. (1997): *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál.
10. EASTON, D. (1965): *A System Analysis of Political Life*. New York: John Wiley & Sons.
11. FELDMANN, S. (2003): *Values, Ideology, and the Structure of Political Attitudes*. In.: Sears, D.O., Huddy, L., Jerwis, R. (Eds.): *Oxford Handbook of Political Psychology*. New York: Oxford University Press. pp. 477–504
12. FROMM, E. (1959): *Escape from Freedom*. New York.

13. GOLDTHORPE, J.H., MARSHALL, G. (1996): The promising futures of class analysis. In: LEE, D.J., TURNER, B.S.: *Conflict about Class. Debating Inequality in late Industrialism*. Essex: Longman Group Limited.
14. HANN, Ch. (2000): *Social Anthropology*. London: Hodder & Stoughton.
15. HEYWOOD, A. (1994): *Politické ideologie*. Praha: VICTORIA PUBLISHING.
16. CHLUPÁČ, M. (1977): *Propaganda jako společenský jev I., II., III. díl*. Praha: Univerzita Karlova (SPN).
17. JANOUŠEK, J. a kol. (1988): *Sociální psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
18. KELLER, J. (2010): *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: SLON.
19. KOLLÁRIK, T. (1992): *Sociálna psychológia*. Bratislava: SPN.
20. KOLLÁRIK, T. (2002): *Sociálna psychológia práce*. Bratislava: Univerzita Komenského.
21. KRECH, D., CRUTCHFIELD, R.S., BALLACHEY, E.L. (1968): *Človek v spoločnosti*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
22. LEWIS, I.M. (1985): *Social Anthropology in Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
23. LIPIETZ, A. (1998): *La société en sablier*. Paris: La Découverte.
24. NOVOSÁD, F. (1994): *Vysvetľovanie rukami*. Bratislava: IRIS.
25. PINÇON, M., PINÇOCHARLOTT, M. (2003): *Sociologie de la bourgeoisie*. Paris: La Découverte.
26. ROKEACH, M. (1973): *The nature of human values*. New York: The Free Press.
27. ROSENBERG, S. W. (1988): The Structure of Political Thinking. In.: *American Journal of Political Science*, Vol.32, No.3 (Aug. 1988), pp. 539–566.
28. SAINT VICTOR, J. (2009): *Il faut sauver le petit-bourgeois*. Paris: P. U. F.
29. SIRÁCKY, A. (1974): *Sociálny svet človeka. Úvahy z oblasti sociológie a filozofie*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
30. SPRADLEY, J. P. (1979): *The Ethnographic Interview*. Belmont: Watsworth Group.
31. VOLKOGONOV, D. A. (1985): *Psychologická válka*. Praha: Naše vojsko.

Príloha 1: Výskumná vzorka.

a) Výskumná vzorka pre štatistickú analýzu

Parameter.	Odpoveď.	Súbor A (102)	%	Súbor B (103)	%	Súbor C (21)	%	Súbor B/C (124)	%	Spolu ABC (226)	%
		102	100	103	100	21	100	124	100	226	100
I. Pohlavie:	Muž	46	45,10	44	42,72	4	19,05	48	38,71	94	41,59
	Žena	56	54,90	59	57,28	17	80,95	76	61,29	132	58,41
II. Veková skupina:	Neodpovedali	0	0	2	1,94	0	0	2	1,61	2	0,88
	16-23	10	9,80	14	13,5	20	95,24	34	27,42	44	19,47
	24-31	40	39,22	12	11,65	1	4,76	13	10,48	53	23,45
	32-43	21	20,59	29	28,16	0	0	29	23,39	50	22,12
	44-55	18	17,65	16	15,53	0	0	16	12,90	34	15,04
	56-67	6	5,88	15	14,56	0	0	15	12,10	21	9,29
	68-79	2	1,96	15	14,56	0	0	15	12,10	17	7,52
	80 a viac	5	4,90	0	0	0	0	0	0	5	2,21
III. Socio-ekonomické sebazaradenie:	Neodpovedali	0	0	2	1,94	0	0	2	1,61	2	0,88
	Študent-ka SŠ	3	2,94	9	8,74	0	0	9	7,26	12	5,31
	Študent-ka VŠ	9	8,82	3	2,91	19	90,48	22	17,74	31	13,72
	Študent-ka doktorandského štúdia	4	3,92	0	0	0	0	0	0	4	1,77
	Zamestnanec	52	50,98	47	45,63	0	0	47	37,90	99	43,81
	Krátkodobo nezamestnaný	3	2,94	4	3,88	0	0	4	3,23	7	3,097
	Dlhodobozamestnaný	2	1,96	0	0	0	0	0	0	2	0,88
	Na dôchodku	11	10,78	26	25,24	0	0	26	20,97	37	16,37

	Malý živ- nostník-čka nezamest- návajúci zamestnan- cov	11	10,78	5	4,85	0	0	5	4,03	16	7,08
	Podnikateľ- ka so za- mestnanca- mi do 10 ľudí	1	0,98	0	0	0	0	0	0	1	0,44
	Podnikateľ- ka zamest- návajúci viac ako 10 ľudí	2	1,96	1	0,97	0	0	1	0,81	3	1,33
	Umelec	1	0,98	0	0	0	0	0	0	1	0,44
	Iné	3	2,94	4	3,88	1	4,76	4	3,23	7	3,10
	Kombinova- né možnosti:	0	0	1	0,97	1	4,76	1	0,81	1	0,44
IV. Do- siahnuté vzdelanie (aj pre- biehajú- ce):	Neodpoveda- li	0	0	3	2,91	0	0	3	2,42	3	1,33
	bez maturity (ZŠ, SŠ)	3	2,94	27	26,21	0	0	27	21,77	30	13,27
	maturita alebo Bc.	37	36,27	49	47,57	20	95,24	69	55,65	106	46,90
	VŠ II. a III. Stupňa	62	60,78	23	22,33	1	4,76	25	20,16	86	38,05

b) Výskumná vzorka pre hĺbkové rozhovory

AM48 Muž, 28 rokov (2011), pracuje v MVO. VŠ vzdelanie 2. stupňa (politológia). V dotazníku napísal, že je živnostník. Býva s priateľkou v byte ktorý mu nechali rodičia – tí odišli bývať do rodinného domu. Je pôvodom z Bratislavy. Príjem okolo 1000E/mes.

AM30S Muž, 64–67 r. (2009), dôchodca, SŠ s maturitou, býva s manželkou v rodinnom dome (nie vile) v Bratislave – starom meste (pod Slavínom). Starousadlík, pôvodom z Bratislavy. Chodí pravidelne na chalupu na východ Slovenska.

AM102 Muž, 34 rokov (2011), PhD. vzdelanie (lekár), býva s manželkou v byte, rodina manželky je dobre situovaná. Asistent na VŠ. Pochádza z Trnavy.

AF57 Žena, 32 rokov (2011), VŠ vzdelanie 2. stupňa (humanitné, externou formou), býva v podnájme (byt) s priateľom a kamarátmi. V čase hĺbkového rozhovoru (2011) nezamestnaná. Je pôvodom z východného Slovenska (Košický kraj, mesto do 50 tis.)

AM46 Muž, 29 rokov (2011), VŠ vzdelanie 2. stupňa (externé), čerstvo ženatý a čerstvý otec. Býva na dedine, dochádza do Bratislavy do práce. Je pôvodom z Trnavského kraja, dedina.

AM99 Muž, 36–39 rokov (2009), zamestnanec, manažér pôsobiaci v oblasti médií, bývalý podnikateľ. Slobodný. Žije s družkou a ich dieťaťom v byte. VŠ 2. stupňa, novinár. Je pôvodom z Trnavského kraja, dedina.

AF78 Žena, takmer 25 rokov (2011), VŠ vzdelanie 2. stupňa (psychológia). Býva s rodičmi v byte. Zamestnaná (administratíva). Je pôvodom z Bratislavy.

BF11 Žena, 32–35 (2009), zamestnanec, SŠ bez maturity, pochádza z Trenčianskeho kraja, z dediny. Býva s manželom v novo postavenom rodinnom dome. V čase rozhovoru na materskej.

BM66 Muž, 76–79 (2009), na dôchodku, Mgr. vzdelanie alebo rigorózna skúška, pochádza z Trenčianskeho kraja, mesto do 50 tis. Bývalý učiteľ na ZŠ. Býva v rodinnom dome.

BF43 Žena, 68–71 (2009), na dôchodku, SŠ s maturitou technický smer, pochádza z Nitrianskeho kraja, z mesta nad 50 tis. Býva s manželom v staršom rodinnom dome.

AF95 Žena 28 r. (2011), VŠ vzdelanie II. stupňa (politológia), pracuje v zahraničnej korporácii. Žije zatiaľ (2011) v byte s rodičmi. Pochádza z Bratislavy. Plat nad 1000E/mes.

AM79 Muž, 26 rokov (2011), VŠ vzdelanie II. stupňa (psychológia), pracuje vo vydavateľstve. Býva v byte s rodičmi (matkou). Pochádza z Bratislavy.

BM18 Muž, 64–67 (2009), SŠ s maturitou, na dôchodku, býva v rodinnom dome na dedine, fyzicky pracuje na svojom dvore aj na dôchodku. Pochádza z Trenčianskeho kraja, dedina.

BM17 Muž, 64–67 (2009), na dôchodku, ZŠ vzdelanie, pochádza z Trenčianskeho kraja, z dediny. Býva v rodinnom dome.

AM89 Muž, 40–43 rokov (2009), v čase hĺbkových rozhovorov (2011) spoluvlastník firmy s manželkou. Býva v byte. Dcéra študuje na Bratislavskej VŠ práva. Bc. vzdelanie (externou formou). Pochádza z Trenčína.

BF36: žena, 44–47 rokov (2009), podnikateľka zamestnávajúca viac ako 10 ľudí, VŠ vzdelanie 2. stupňa (MUDr.), súkromná lekárka. Dobre situovaná, býva v novom rodinnom dome na vidieku, dochádza do práce. Deti študujú na VŠ (syn na Bratislavskej VŠ práva, dcéra politológiu a medzinárodné právo v Anglicku – nie je jasné, či je tam len na stáži, alebo trvalo). Pochádza z Trenčianskeho kraja, mesto do 50 tis.

BF63 a BM64 (rozhovor s manželmi)

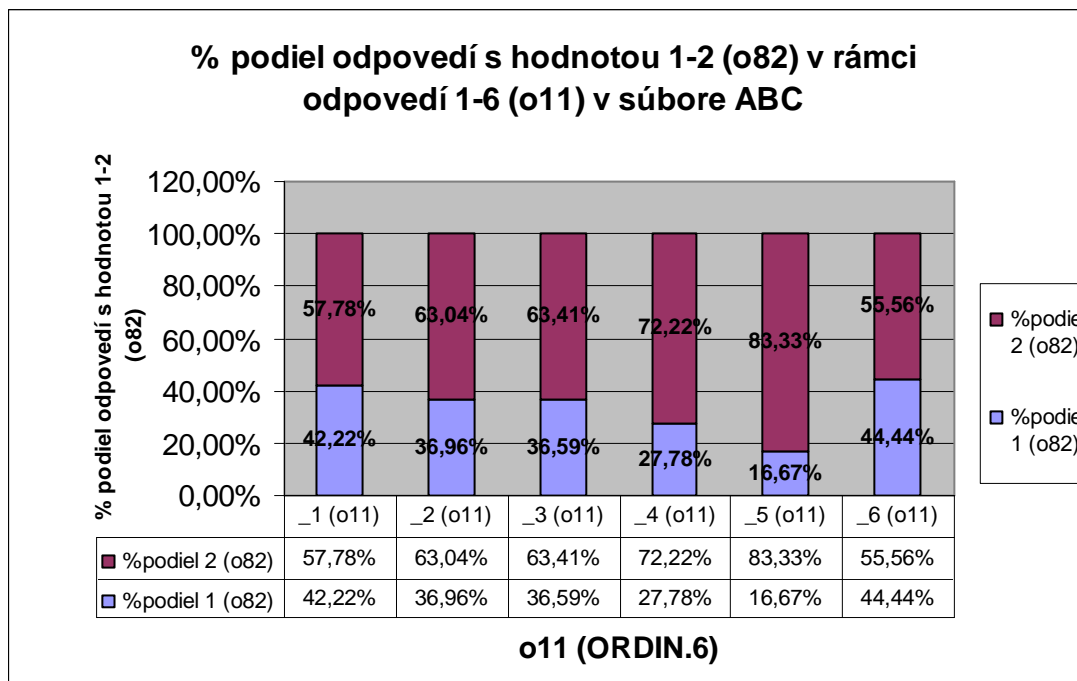
BF63: Žena, 32–35 (2009), na materskej dovolenke, SŠ bez maturity, pochádza z Trenčianskeho kraja, z mesta do 50 tis.

BM64: Muž, 36–39 (2009), zamestnanec, SŠ bez maturity, pochádza z Trenčianskeho kraja, z dediny. Manželia bývajú v rodinnom dome ktorý zdedili po starej mame.

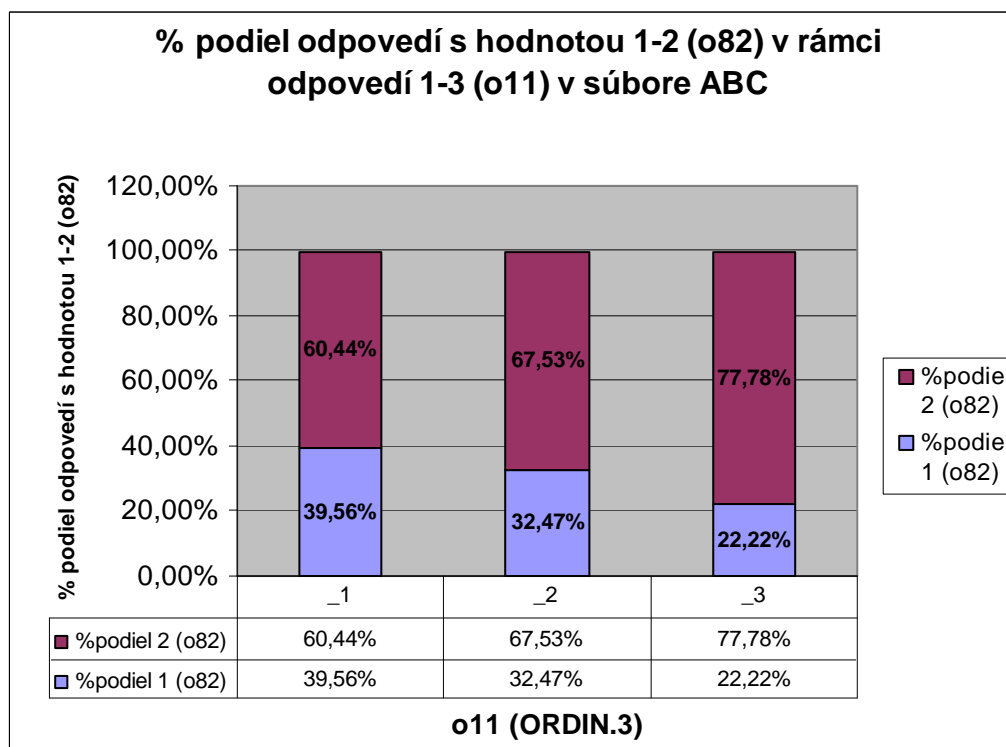
Príloha 2:

Grafické znázornenie diferencie odpovedí vo vzťahu medzi indikátormi o11 a o82, resp. o11 a o92.

A. vzťah o11 a o82

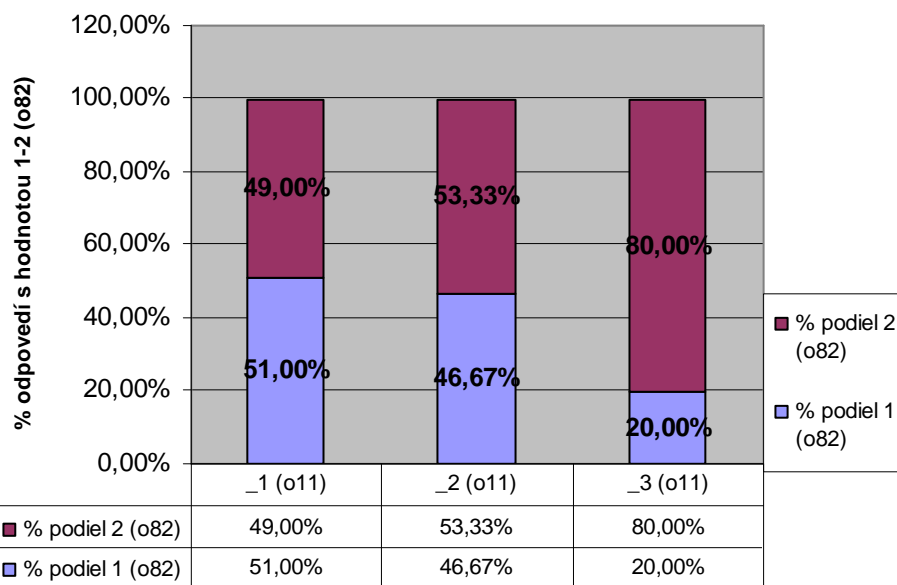

Vid' Tab. 2 (zdrojové údaje)

Vid' Tab. 3 (zdrojové údaje)

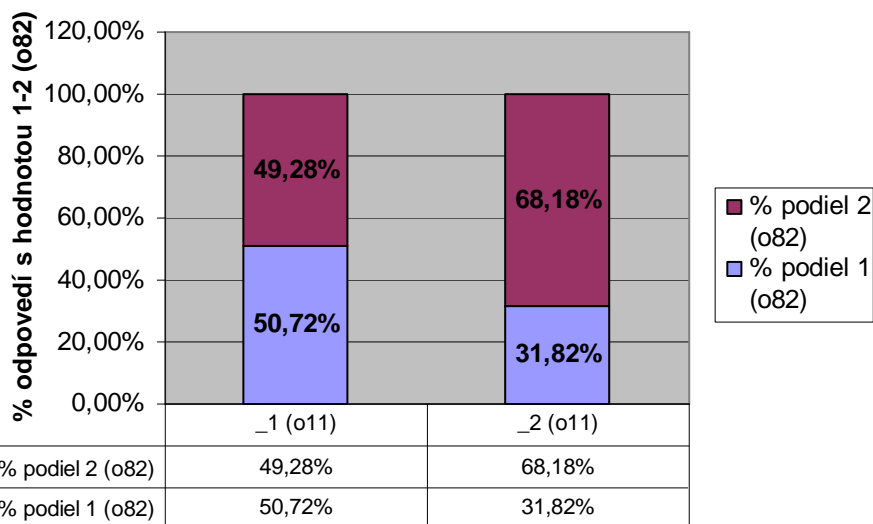
% podiel odpovedí s hodnotou 1-2 (o82) v rámci odpovedí 1-3 (o11) v súbore A

o11 (ORDIN 3)

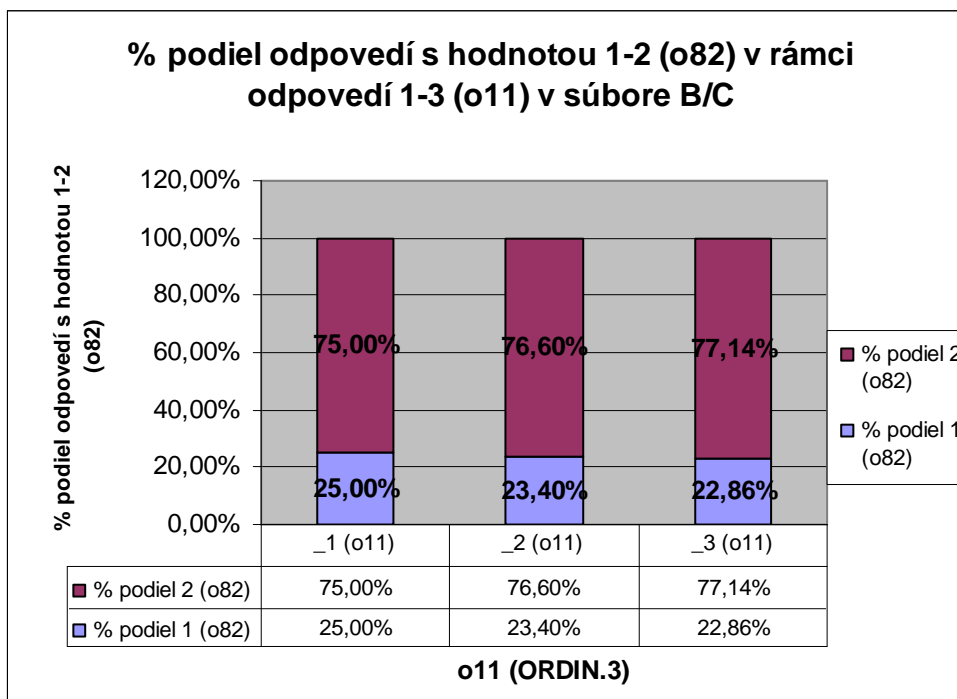
Vid' Tab. 4 (zdrojové údaje)

% podiel odpovedí s hodnotou 1-2 (o82) v rámci odpovedí 1-2 (o11) v súbore A

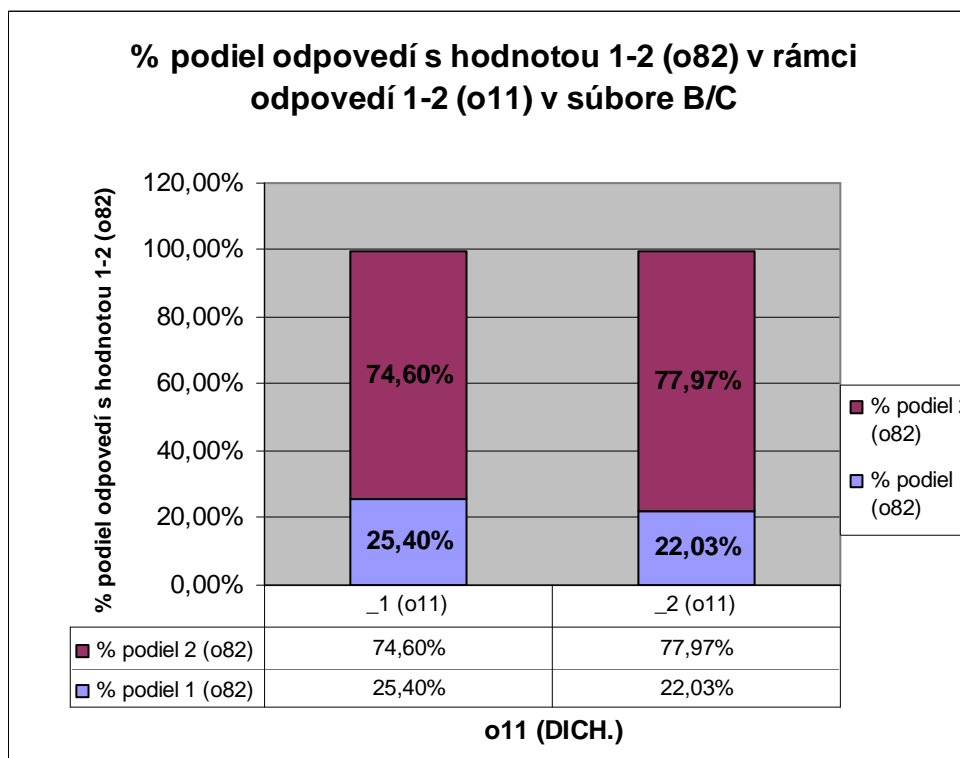

o11 (DICH.)

Vid' Tab. 5 (zdrojové údaje)

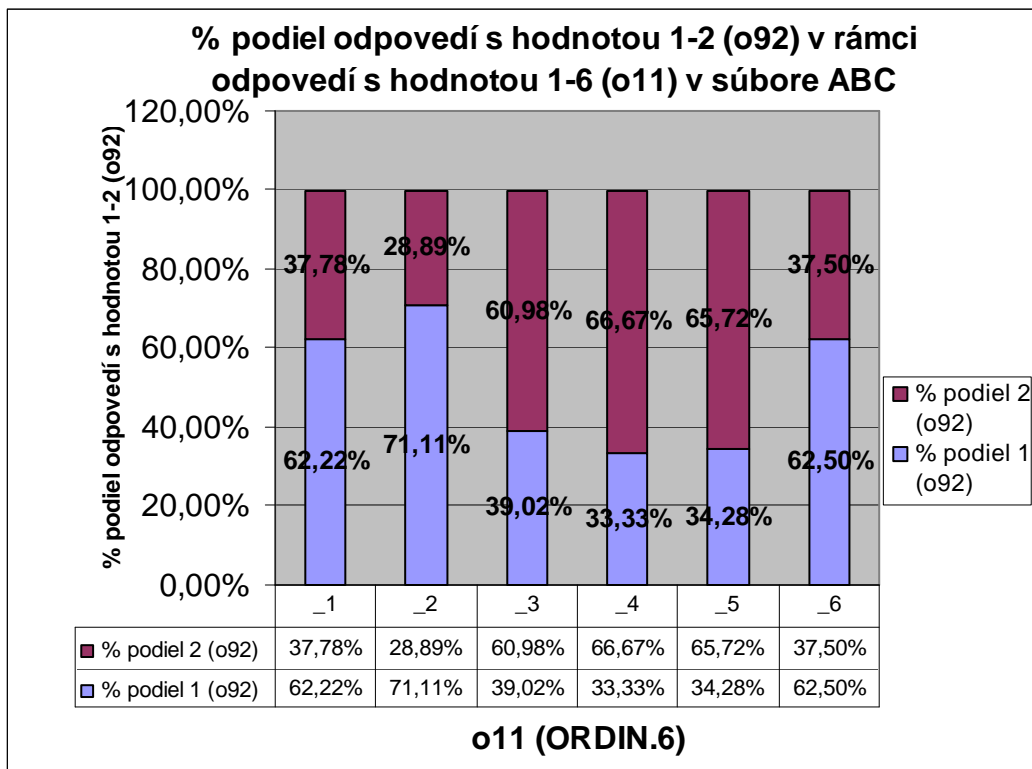

Vid' Tab. 6 (zdrojové údaje)

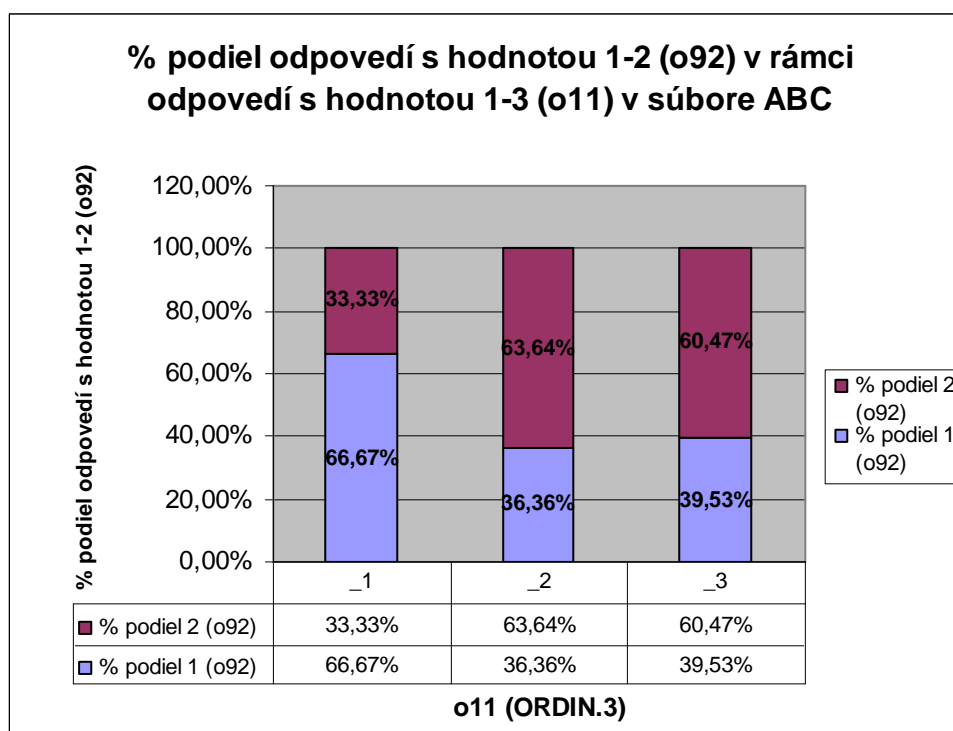

Vid' Tab. 7 (zdrojové údaje).

B. vzťah o11 a o92

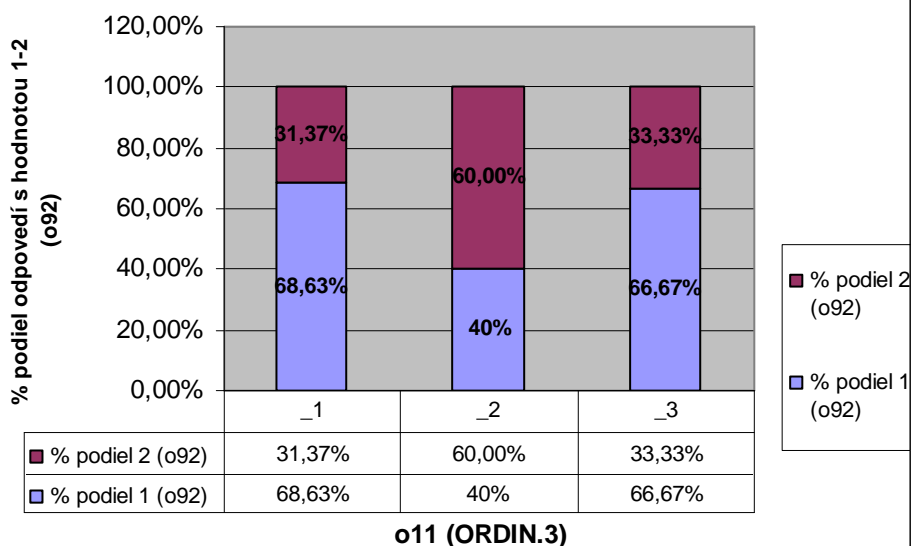

Vid' Tab. 9 (zdrojové údaje).

Vid' Tab. 10 (zdrojové údaje).

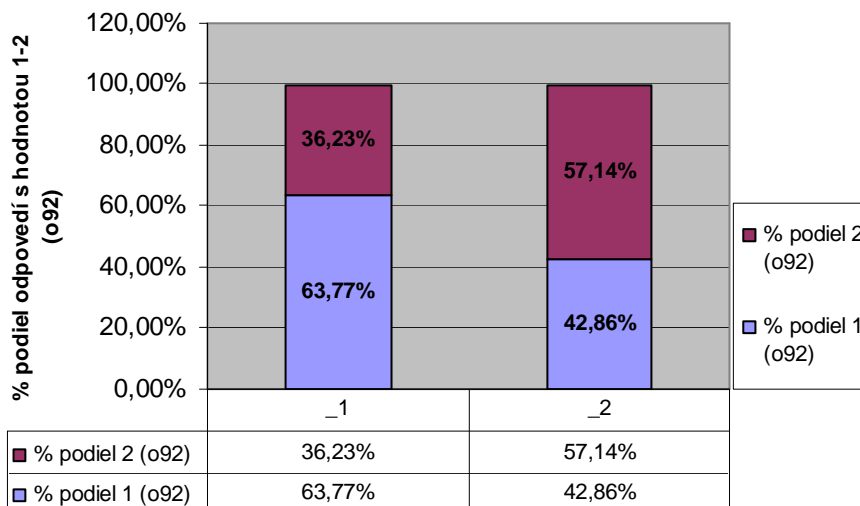
% podiel odpovedí s hodnotou 1-2 (o92) v rámci odpovedí s hodnotou 1-3 (o11) v súbore A

o11 (ORDIN.3)

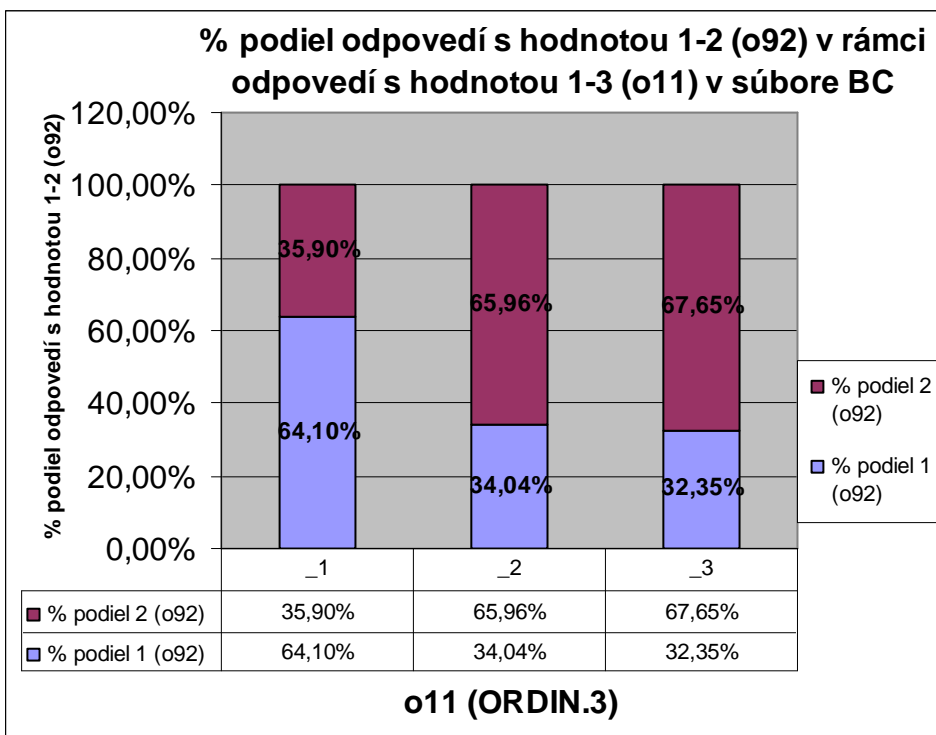
Viď Tab. 11 (zdrojové údaje)

% podiel odpovedí s hodnotou 1-2 (o92) v rámci odpovedí s hodnotou 1-2 (o11) v súbore A

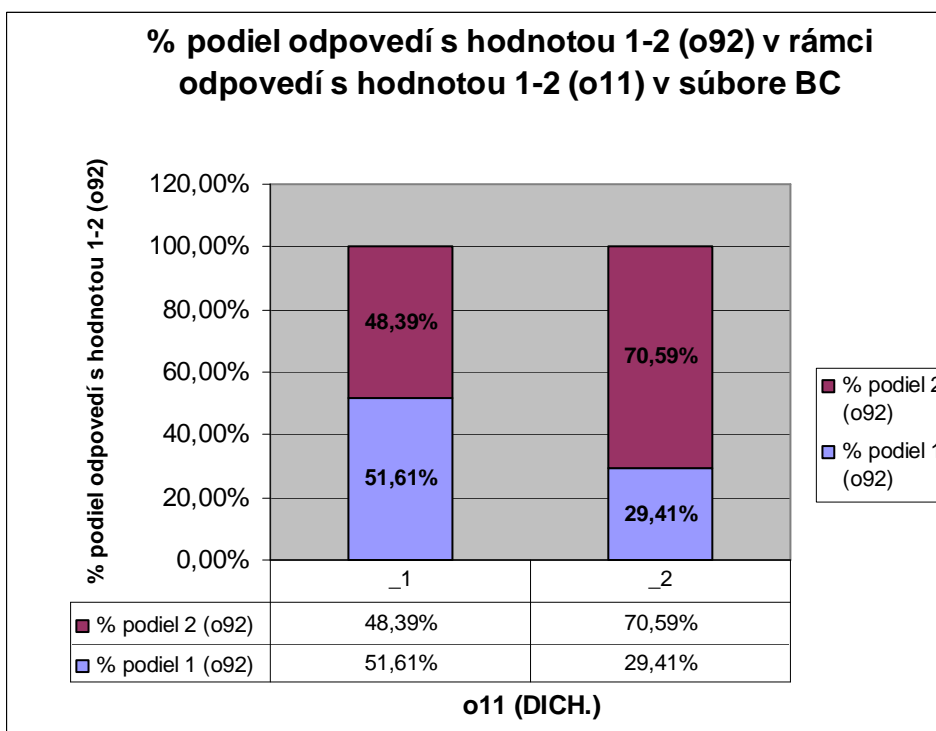

o11 (DICH.)

Viď Tab. 12 (zdrojové údaje)

Viď Tab. 13 (zdrojové údaje)

Viď Tab. 14 (zdrojové údaje)

Slovenská a maďarská identita a participácia menšín v územnej samospráve II.

Katarína Rajňáková

Kľúčové slová:

územná samospráva, záujmová samospráva, menšinová samospráva, národnostná menšina, participácia, nástroje participácie, identita.

Kontaktné údaje:

PhDr. Katarína Rajňáková, PhD. :
UPJŠ v Košiciach, Filozofická
fakulta, Katedra politológie,
tr. SNP 1, 040 11 Košice
E-mail: khanudelova@gmail.com

Abstrakt:

Hlavné smerovanie tejto práce je vedené snahou nazrieť hlbšie do problematiky samosprávy a územnej samosprávy s ohľadom na menšiny. Jej hlavným cieľom nie je iba determinovať zmysel toho, čo je samospráva a územná samospráva, ktorý je ale pre hlbšiu špecifikáciu jej realizácie nevyhnutný, ale dôležité je vymedziť význam pojmu menšina a národnostná (či národná) menšina, keďže ide o cieľové skupiny tejto práce a práve na ne je sústredená celá pozornosť pri analýze participácie menšín na územnej samospráve v podmienkach Slovenskej republiky a Maďarska a pri ich komparácii. Na druhej strane je dôležité vymedziť význam pojmu identita a interakcie medzi príslušníkmi slovenskej a maďarskej národnosti. Znamená to venovať sa histórii týchto dvoch štátov, ich ústavám a zákonom o územnej a menšinovej samospráve. Toto bol základ výskumného šetrenia, ktorým sme dokázali, že národnostné vzťahy v územnej samospráve nie sú diferencované s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

4. Empirická analýza charakteru národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja v rámci obecnej samosprávy

Výskumného šetrenia sa zúčastnilo celkom 301 náhodne vybraných respondentov zo štyroch obcí Košického samosprávneho kraja, z toho 45,51% mužov a 54,48% žien. Demografické charakteristiky výskumného súboru boli sledované pomocou identifikačných znakov: pohlavie, vek, národnosť, vzdelanie, materinský jazyk a jazyk používaný na verejnosti. Pri výbere respondentov bol sledovaný jeden znak – vek nad 18 rokov.

4.1. Popis výskumnej vzorky

Výskumnú vzorku tvorí 301 obyvateľov štyroch slovensko-maďarských obcí v Košickom samosprávnom kraji v pomere 48,17% príslušníkov slovenskej národnosti a 51,83% príslušníkov maďarskej národnosti, čím bola naplnená kvóta stanovená vo výskumnom projekte.

Ako sme už uviedli, vzorku tvorilo 45,51% mužov a 54,48% žien. Na základe údajov v tab. 3 je viditeľné, že najväčší počet tvorili respondenti vo veku 41-50 rokov, a to v počte 27,01% mužov a 19,63% žien a najmenší tvorili respondenti vo veku 18-20 rokov pri 3,65% mužov a 7,36% žien. Najväčší rozdiel v ich počte je zreteľný vo vekovej kategórii 26- 30 rokov, v ktorej muži tvorili 21,17% a ženy len 8,59%.

Tab. 3 : Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a veku (%).

Pohlavie	Vek							Spolu	
	18-20	21-25	26-30	31-40	41-50	51-60	Nad 60		
Muži	3,65	5,84	21,17	23,36	27,01	13,87	5,11	45,51*	100,00
Ženy	7,36	7,36	8,59	17,18	19,63	29,45	10,43	54,48*	100,00
Spolu	5,65	6,64	14,29	19,93	23,26	22,26	7,97	100,00	100,00

Legenda: *počet respondentov daného pohlavia na celkovom počte respondentov.

Údaje v tab. 4 poukazujú na skutočnosť, že sa výskumného šetrenia zúčastnilo až 62,77% mužov slovenskej národnosti a iba 37,23% mužov maďarskej národnosti. Naopak, šetrenia sa zúčastnilo iba 36,20% žien slovenskej národnosti a 63,80% žien maďarskej národnosti.

Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a vzdelania (tab. 5) poukazuje na to, že najpočetnejšie je zastúpená skupina s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa (26,91%) a najmenej početne je zastúpená skupina s ukončeným základným vzdelaním (2,33%). V skupine mužov najviac respondentov patrí do kategórie prvostupňového vysokoškolského vzdelania (22,63%) a najmenej patrí do kategórie vysokoškolského vzdelania tretieho stupňa

(1,46%). Zo skupiny žien tvorí najvyššiu hodnotu druhostupňové vysokoškolské vzdelanie (31,29%) a najmenšiu hodnotu udáva ukončené základné vzdelanie (1,23%).

Tab. 4 : Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a národnosti (%).

Pohlavie	Národnosť		Spolu
	slovenská	maďarská	
Muži	62,77	37,23	100,00
Ženy	36,20	63,80	100,00
Spolu	48,17	51,83	100,00

Tab. 5 : Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a vzdelania (%).

Pohlavie	Vzdelanie							Spolu
	1	2	3	4	5	6	7	
Muži	3,65	13,87	21,90	14,60	22,63	21,90	1,46	100,00
Ženy	1,23	17,79	19,63	16,56	9,82	31,29	3,68	100,00
Spolu	2,33	15,95	20,60	15,95	15,61	26,91	2,66	100,00

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Z hľadiska demografickej štruktúry podľa pohlavia a materinského jazyka (tab. 6) je z celého súboru najpočetnejšou skupinou tá, ktorá využíva maďarský jazyk ako svoj materinský jazyk (56,81%). Zo skupiny mužov používa maďarský jazyk ako svoj materinský jazyk 42,34%, kým zo skupiny žien ho používa až 67,71%. Naopak muži používajú slovenský jazyk ako svoj materinský jazyk v 56,20%, kým ženy ho využívajú v 31,29%.

Tab. 6: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a materinského jazyka (%).

Pohlavie	Materinský jazyk			Spolu
	slovenský	maďarský	iný	
Muži	56,20	42,34	1,46	100,00
Ženy	31,29	68,71	0,00	100,00
Spolu	42,52	56,81	0,66	100,00

Štruktúra výskumnej vzorky bola ďalej sledovaná aj podľa demografických charakteristík pohlavie a jazyk používaný na verejnosti (tab. 7). Výsledky poukazujú na to, že najviac sa na verejnosti používa jazyk maďarský (58,47%), pritom ho na verejnosti používa 65,03% žien zo všetkých opýtaných žien a asi polovica z opýtaných mužov (50,36%). Naopak, slovenský jazyk používa na verejnosti 49,64% mužov a len 34,97% žien. Muži teda používajú slovenský jazyk viac ako svoj materinský jazyk (56,20%), kým ženy používajú slovenský jazyk viac na verejnosti (34,97%).

Tab. 7: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a jazyka používaného na verejnosti (%).

Pohlavie	Jazyk používaný na verejnosti		Spolu
	slovenský	maďarský	
Muži	49,64	50,36	100,00
Ženy	34,97	65,03	100,00
Spolu	41,53	58,47	100,00

Pohľad na štruktúru výskumnej vzorky cez zastúpenie národnostných skupín v sledovaných vekových kategóriách (tab. 8) poukazuje na to, že najviac respondentov so slovenskou národnosťou sa nachádza vo vekovej kategórii 21-25 rokov (70%), kým respondentov maďarskej národnosti v tejto vekovej kategórii bolo 30%. Vekové kategórie 21-25 rokov, 26-30 rokov a nad 60 rokov zároveň patria aj ku kategóriám, v ktorých u respondentov prevláda slovenská národnosť (55,81% - 66,67%), zatiaľ čo prevažujúci počet respondentov maďarskej národnosti bol v kategórii vo veku 41-50 rokov a 51-60 rokov (57,1%; 68,66%). Kategória 31-40 rokov sa prejavila v podiele 50% slovenskej a 50% maďarskej národnosti. Zároveň je možné uviesť, že v najväčšom počte sa výskumného šetrenia zúčastnili respondenti vo veku 41-50 rokov (23,26%) a najmenej bolo respondentov vo veku 18-20 rokov (5,65%).

Tab. 8: Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a národnosti (%).

Vek	Národnosť		Spolu	
	slovenská	maďarská		
18-20	58,82	41,18	5,65*	100,00
21-25	70,00	30,00	6,64*	100,00
26-30	55,81	44,19	14,29*	100,00
31-40	50,00	50,00	19,93*	100,00
41-50	42,86	57,14	23,26*	100,00
51-60	31,34	68,66	22,26*	100,00

Nad 60	66,67	33,33	7,97*	100,00
Spolu	48,17	51,83	100,00	100,00

Legenda: *počet respondentov v danej vekovej kategórii na celkovom počte respondentov.

Z hľadiska zastúpenia vzdelanostných kategórií v jednotlivých vekových kategóriách je možné na základe tab. 9 uviesť, že (a to v najväčšom počte) sa výskumného šetrenia zúčastnilo vo vekovej kategórii 18-20 rokov 41,18% respondentov so stredným odborným vzdelaním bez maturity a so stredným odborným vzdelaním s maturitou, ďalej vo vekovej kategórii 21-25 rokov sa šetrenia zúčastnilo 40% respondentov s vysokoškolským prvostupňovým vzdelaním, ale aj 30,23% respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou vo veku 26-30 rokov, 35% respondentov s druhostupňovým vysokoškolským vzdelaním vo veku 31-40 rokov, 28,57% respondentov s druhostupňovým vysokoškolským vzdelaním vo veku 41-50 rokov, 32,84% respondentov s druhostupňovým vysokoškolským vzdelaním vo veku 51-60 rokov a 41,67% respondentov so stredným odborným vzdelaním bez maturity vo veku nad 60 rokov. Z uvedeného vyplýva, že najviac respondentov má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa (26,91%) a v najväčšej miere ho zastrešuje veková kategória 41-50 rokov.

Tab. 9: Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a vzdelania (%).

Vek	Vzdelanie							Spolu
	1	2	3	4	5	6	7	
18-20	5,88	41,18	41,18	0,00	0,00	11,76	0,00	100,00
21-25	0,00	25,00	10,00	5,00	40,00	20,00	0,00	100,00
26-30	0,00	11,63	30,23	9,30	18,60	27,91	2,33	100,00
31-40	8,33	3,33	30,00	13,33	5,00	35,00	5,00	100,00
41-50	1,43	10,00	14,29	20,00	25,71	28,57	0,00	100,00
51-60	0,00	17,91	10,45	19,40	13,43	32,84	5,97	100,00
Nad 60	0,00	41,67	20,83	33,33	4,17	0,00	0,00	100,00
Spolu	2,33	15,95	20,60	15,95	15,61	26,91	2,66	100,00

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Tab. 10: Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a materinského jazyka (%).

Vek	Materinský jazyk			Spolu
	slovenský	maďarský	iný	
18-20	52,94	47,06	0,00	100,00
21-25	65,00	35,00	0,00	100,00

26-30	53,49	46,51	0,00	100,00
31-40	45,00	51,67	3,33	100,00
41-50	32,86	67,14	0,00	100,00
51-60	28,36	71,64	0,00	100,00
Nad 60	58,33	41,67	0,00	100,00
Spolu	42,52	56,81	0,66	100,00

Štruktúru výskumnej vzorky sme sledovali aj prostredníctvom demografických charakteristík materinský jazyk a vek. V tab. 10 sú uvedené údaje, ktoré poukazujú na to, že v skupine respondentov, ktorých materinským jazykom je slovenčina (ďalej len respondenti hovoriaci jazykom) je najviac respondentov vo veku 21-25 rokov (65%).

V skupine respondentov hovoriacich slovenským jazykom tak bola účasť na základe veku nasledujúca: nad 60 rokov (58,33%), 26-30 rokov (53,49%) a 18-20 rokov (52,94%). V ostatných vekových kategóriách prevažujú respondenti hovoriaci maďarským jazykom, resp. iným jazykom (3,33%), bližšie špecifiká iného jazyka však respondenti bližšie neuviedli. Zo súhrnného hľadiska tak najväčší počet predstavuje kategória respondentov hovoriacich slovenským jazykom (65%) vo veku 21-25 rokov a kategória respondentov hovoriacich maďarským jazykom (71,64%) vo veku 51-60 rokov.

Tab. 11 zobrazuje výsledky pre demografické charakteristiky vek a jazyk používaný na verejnosti, podľa ktorých najviac respondentov používa na verejnosti slovenský jazyk veková kategória 21-25 rokov (65%) a maďarský jazyk veková kategória 51-60 rokov (67,16%). Naopak, najmenej používa slovenčinu na verejnosti veková kategória 51-60 rokov (32,84%) a maďarčinu veková kategória 21-25 rokov (35%).

Tab. 11: Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a jazyka používaného na verejnosti (%).

Vek	Jazyk používaný na verejnosti		Spolu
	slovenský	maďarský	
18-20	52,94	47,06	100,00
21-25	65,00	35,00	100,00
26-30	37,21	62,79	100,00
31-40	45,00	55,00	100,00
41-50	34,29	65,71	100,00
51-60	32,84	67,16	100,00
Nad 60	58,33	41,67	100,00
Spolu	41,53	58,47	100,00

Výsledky štruktúry výskumnej vzorky na základe národnosti a vzdelania sú zaznamenané v tab. 12.

Výsledky poukazujú na vysokú diferencovanosť. Podľa nich má najväčší počet respondentov slovenskej národnosti stredné odborné vzdelanie s maturitou (28,97%) a najväčší počet respondentov maďarskej národnosti má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa (34,62%). Naopak, najmenší počet respondentov slovenskej národnosti má vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa (1,38%) a najmenší počet respondentov maďarskej národnosti uvádza, že má ukončené základné vzdelanie (1,28%).

Tab. 12: Štruktúra výskumnej vzorky podľa národnosti a vzdelania (%).

Národnosť	Vzdelanie							Spolu	
	1	2	3	4	5	6	7		
slovenská	3,45	19,31	28,97	13,79	14,48	18,62	1,38	48,17*	100,00
maďarská	1,28	12,82	12,82	17,95	16,67	34,62	3,85	51,83*	100,00
Spolu	2,33	15,95	20,60	15,95	15,61	26,91	2,66	100,00	100,00

Legenda: * počet respondentov podľa národnosti na celkovom počte respondentov, 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 – vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Štruktúra výskumnej vzorky podľa národnosti a materinského jazyka (tab. 13) nepreukazuje vysokú diferencovanosť, skôr potvrdzuje možný predpoklad, že respondenti s maďarskou národnosťou budú za svoj materinský jazyk označovať maďarčinu a respondenti so slovenskou národnosťou slovenčinu. Tento predpoklad ale zaiste neplatí v absolútnom zmysle. Na základe výsledkov je možné tvrdiť, že šetrenia sa zúčastnilo 77,93% respondentov slovenskej národnosti, ktorí uvádzajú ako svoj materinský jazyk slovenčinu; ďalej 20,69% respondentov slovenskej národnosti, ktorí za svoj materinský jazyk označujú maďarčinu. Na druhej strane 9,62% respondentov maďarskej národnosti uvádza ako svoj materinský jazyk slovenčinu a až 90,38% respondentov maďarskej národnosti za svoj materinský jazyk označuje maďarčinu. Respondenti celkovo viac označujú za svoj materinský jazyk maďarčinu (56,81%).

Tab. 13: Štruktúra výskumnej vzorky podľa národnosti a materinského jazyka (%).

Národnosť	Materinský jazyk			Spolu	
	slovenský	maďarský	Iný		
slovenská	77,93	20,69	1,38	48,17*	100,00
maďarská	9,62	90,38	0,00	51,83*	100,00
Spolu	42,52	56,81	0,66	100,00	100,00

Legenda: * počet respondentov podľa národnosti na celkovom počte respondentov.

Výsledky štruktúry vzorky na základe demografických charakteristík národnosti a jazyk používaný na verejnosti sú zaznamenané v tab. 14. Podľa týchto výsledkov 73,10% respondentov slovenskej národnosti používa na verejnosti slovenčinu a 26,90% týchto respondentov používa na verejnosti maďarčinu. Naopak, 12,18% respondentov maďarskej národnosti používa na verejnosti slovenský jazyk a až 87,82% používa jazyk maďarský. Celkovo sa na verejnosti používa viac jazyk maďarský (58,47%). Tu obdobne možno spomenúť predpoklad uvedený pri tab. 12.

Tab. 14: Štruktúra výskumnej vzorky podľa národnosti a jazyka používaného na verejnosti (%).

Národnosť	Jazyk používaný na verejnosti		Spolu	
	slovenský	maďarský		
slovenská	73,10	26,90	48,17*	100,00
maďarská	12,18	87,82	51,83*	100,00
Spolu	41,53	58,47	100,00	100,00

Legenda: * počet respondentov podľa národnosti na celkovom počte respondentov.

V tab. 15 sú zaznamenané údaje o štruktúre výskumnej vzorky na základe nezávisle premenných vzdelanie a materinský jazyk, podľa ktorých najviac respondentov patrí do kategórie s ukončeným vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa (26,91%), kde 23,46% respondentov označuje ako svoj materinský jazyk slovenčinu a až 76,54% označuje ako svoj materinský jazyk maďarčinu. Najmenej respondentov predstavuje kategóriu s ukončeným základným vzdelaním, kde 71,43% týchto respondentov označuje slovenčinu za svoj materinský jazyk. Šetrenia sa zúčastnilo aj 1,38% respondentov slovenskej národnosti, ktorí hovoria iným ako slovenským či maďarským jazykom bez bližšej špecifikácie (viď tab. 13), ktorí majú podľa tab. 15 ukončené základné vzdelanie (28,57%).

Tab. 15: Štruktúra výskumnej vzorky podľa vzdelania a materinského jazyka (%).

Vzdelanie	Materinský jazyk			Spolu	
	slovenský	maďarský	iný		
Ukončené základné	71,43	0,00	28,57	2,33*	100,00
Stredné odborné bez maturity	58,33	41,67	0,00	15,95*	100,00
Stredné odborné s maturitou	61,29	38,71	0,00	20,60*	100,00
Stredné všeobecné s maturitou	33,33	66,67	0,00	15,95*	100,00
VŠ 1. stupňa	42,55	57,45	0,00	15,61*	100,00
VŠ 2. stupňa	23,46	76,54	0,00	26,91*	100,00

VŠ 3. stupňa	25,00	75,00	0,00	2,66*	100,00
Spolu	42,52	56,81	0,66	100,00	100,00

Legenda: * počet respondentov podľa vzdelania na celkovom počte respondentov.

Štruktúra výskumnej vzorky podľa vzdelania a jazyka používaného na verejnosti (tab. 16) je diferencovaná s ohľadom na to, že obdobne, ako uvádzajú údaje uvedené v tab. 15, najviac respondentov spadá do kategórie ukončeného vysokoškolského vzdelania druhého stupňa a z nich 24,69% používa na verejnosti slovenský jazyk, čo je o 1,23% viac, ako títo respondenti uviedli pri označení slovenského jazyka ako svojho materinského jazyka. 75,31% respondentov tejto vzdelanostnej kategórie používa na verejnosti maďarčinu, čo je o 0,31% menej, ako ich označenie maďarčiny ako materinského jazyka. To znamená, že respondenti, ktorí hovoria maďarským materinským jazykom, používajú na verejnosti viac slovenčinu. Kategória respondentov s ukončeným základným vzdelaním na verejnosti maďarský jazyk nepoužíva (0%). Respondenti viac používajú na verejnosti jazyk maďarský v kategóriách vzdelania stredného odborného s maturitou (59,68%), stredného všeobecného s maturitou (62,50%) a vysokoškolského druhého stupňa (75,31%). Slovenský jazyk používajú na verejnosti viac respondenti so stredným odborným vzdelaním bez maturity (52,08%), vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa (53,19%) a vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa (62,50%).

Tab. 16: Štruktúra výskumnej vzorky podľa vzdelania a jazyka používaného na verejnosti (%).

Vzdelanie	Jazyk používaný na verejnosti		Spolu	
	slovenský	maďarský		
Ukončené základné	100,00	0,00	2,33*	100,00
Stredné odborné bez maturity	52,08	47,92	15,95*	100,00
Stredné odborné s maturitou	40,32	59,68	20,60*	100,00
Stredné všeobecné s maturitou	37,50	62,50	15,95*	100,00
VŠ 1. stupňa	53,19	46,81	15,61*	100,00
VŠ 2. stupňa	24,69	75,31	26,91*	100,00
VŠ 3. stupňa	62,50	37,50	2,66*	100,00
Spolu	41,53	58,47	100,00	100,00

Legenda: * počet respondentov podľa vzdelania na celkovom počte respondentov.

Tab. 17: Štruktúra výskumnej vzorky podľa materinského jazyka a jazyka používaného na verejnosti (%).

Materinský jazyk	Jazyk používaný na verejnosti		Spolu	
	slovenský	maďarský		
slovenský	85,16	14,84	42,52*	100,00
maďarský	8,19	91,81	56,81*	100,00
iný	100,00	0,00	0,66*	100,00
Spolu	41,53	58,47	100,00	100,00

Legenda: * počet respondentov podľa materinského jazyka na celkovom počte respondentov.

Údaje o štruktúre výskumnej vzorky cez demografickú charakteristiku materinský jazyk a jazyk používaný na verejnosti (tab. 17) hovoria, že z respondentov, ktorí označili za svoj materinský jazyk slovenčinu, 85,16% používa na verejnosti slovenský jazyk a 14,84% používa na verejnosti jazyk maďarský a z respondentov, ktorí označili za svoj materinský jazyk maďarčinu, používa 8,19% slovenský jazyk na verejnosti a 91,81% používa na verejnosti jazyk maďarský. Z toho vyplýva, že respondenti vo väčšine prípadov používajú na verejnosti svoj materinský jazyk.

4.2. Deskriptívna štatistika – základné zistenia

Poskytnúť prehľad základných zistení umožňuje spracovanie všetkých získaných empirických údajov pomocou metódy deskriptívnej štatistiky. Tá okrem vypočítania priemernej odpovede (M) udáva aj hodnotu rozptylu (V) a štandardnej odchýlky (SD).

Deskriptívnou štatistikou sme zisťovali popisné údaje ohľadom prvého indikátora výskumu, teda ohľadom priamych nástrojov participácie.

„Miestne referendum“ (tab. 18) predstavuje jeden z dôležitých nástrojov priamej participácie občanov na správe v obci. Metodikou sme zisťovali názory občanov na miestne referendum a ich účasť na ňom. Podľa údajov uvedených v tejto tabuľke sa hodnotenie občanov k referendu najpozitívnejšie prejavuje v účasti na ňom (M=3,49), ale tiež v tom, že občania podporujú aj svojich známych k účasti na referende (M=3,86). Väčšina operacionalizovaných položiek, ktoré umožňujú sledovať hodnotenie k miestnemu referendu vykazuje priemerné skóre, ktoré vypovedá o priemernom až mierne negatívnom hodnotení. Najkritickejšie je hodnotenie občanov k bezkonfliktnému priebehu referenda (M=4,59), druhé najvyššie skóre bolo namerané pre aktívny podiel občanov na jeho príprave (M=4,54). Znamená to, že miera aktivity občanov vo vzťahu k referendu je väčšia pri účasti, než pri aktívnom podiele na prípravách a využití tejto formy participácie občanov. Celkovo však rozhodne nemožno uvažovať o referende v miestnych podmienkach ako o výrazne významnom nástroji občianskej participácie.

Ďalším dôležitým nástrojom priamej participácie občanov v obci je „zhromaždenie obyvateľov obce“ (tab. 19). Opýtaní respondenti ho veľmi pozitívne hodnotia a vyjadrili sa, že je podľa nich výborným spôsobom, ako sa podieľať na správe obce (M=3,47). Pozitívne vnímajú aj svoju účasť na ňom (M=3,54) a k účasti podporujú aj svojich známym (M=3,56). Naopak, veľmi negatívne ohodnotili priebeh zhromaždenia, ktoré podľa nich nie je vždy bez konfliktov (M=4,90) a taktiež sa negatívne vyjadrili aj k ich účasti na jeho príprave (M=4,55). Opýtaní respondenti nie sú veľmi presvedčení, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností (M=4,55). Hodnotenie ostatných položiek sa pohybuje skôr v priemernom, či neutrálnom spektre škály (M=3,88 - 4,27). Celkovo respondenti chápu zhromaždenie obyvateľov obce skôr neutrálne a teda aj jeho využívanie ako priameho nástroja participácie je skôr priemerné (M=4,09). Podľa hodnôt štandardnej odchýlky (2,00 – 2,22) je možné povedať, že merané položky sú vhodným nástrojom získavania empirických údajov, čo znamená, že umožňujú získať dostatočne široké spektrum názorov.

Tab. 18: Deskriptívna štatistika miestneho referenda v obci ako priameho nástroja participácie (A1).

Miestne referendum v obci	M	V	SD
Vždy sa ho zúčastňujete.	3,49	5,97	2,44
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	4,54	5,89	2,43
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	4,18	5,93	2,43
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	4,28	4,38	2,09
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	3,95	5,17	2,27
Podporujete Vašich známym k účasti na ňom.	3,86	6,12	2,47
Vždy prebieha bez konfliktov.	4,59	4,86	2,20
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	4,28	4,50	2,12
SÚHRNNÉ SKÓRE	4,15	5,35	2,31

Tab. 19: Deskriptívna štatistika zhromaždenia obyvateľov obce ako priameho nástroja (A2).

Zhromaždenie obyvateľov obce	M	V	SD
Vždy sa ho zúčastňujete.	3,54	4,56	2,14
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	4,55	4,96	2,22
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	4,55	4,67	2,16
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	3,88	4,52	2,13
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	3,47	4,00	2,00
Podporujete Vašich známym k účasti na ňom.	3,56	4,85	2,20
Vždy prebieha bez konfliktov.	4,90	4,59	2,14

Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	4,27	4,22	2,05
SÚHRNNÉ SKÓRE	4,09	4,55	2,13

„Petície v obci“ sú ďalším zo spektra priamych nástrojov participácie, ktoré majú obyvatelia obce k dispozícii. Podľa údajov z tab. 20 je zrejmé, že respondenti najnegatívnejšie vnímajú priebeh petícií, ktoré podľa nich nie sú vždy bez konfliktov (M=5,50) obdobne, ako to bolo aj pri zhromaždení obyvateľov obce. Zároveň negatívne ohodnotili aj svoj podiel na ich príprave (M=5,13). Podľa nich sa petícií nezúčastňujú obyvatelia všetkých národností (M=5,06). Hodnoty zvyšných tvrdení sa pohybujú na úrovni od neutrálneho smerom k negatívnemu spektru škály (M=4,47-4,88). Respondenti tak vnímajú petície v obci skôr negatívne a nevnímajú ich ako príliš efektívny spôsob správy obce. Podľa hodnôt štandardnej odchýlky (1,85 – 2,30) je aj pri tejto subúrovni možné povedať, že merané položky sú vhodným nástrojom získavania empirických údajov.

Tab. 20: Deskriptívna štatistika petícií v obci ako priameho nástroja participácie (A3).

Petície v obci	M	V	SD
Vždy sa ich zúčastňujete.	4,47	5,12	2,26
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	5,13	4,14	2,03
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	5,06	3,81	1,95
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	4,88	4,77	2,19
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	4,66	4,76	2,18
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	4,64	5,31	2,30
Vždy prebiehajú bez konfliktov.	5,50	3,44	1,85
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	4,82	4,61	2,15
SÚHRNNÉ SKÓRE	4,90	4,50	2,12

Posledným zo sledovaných priamych nástrojov participácie na obecnej správe bola účasť (členstvo) opýtaných respondentov v orgánoch obce (tab. 21).

Tab. 21: Deskriptívna štatistika účasti (členstva) v orgánoch obce ako priameho nástroja participácie (A4).

Účasť (členstvo) v orgánoch obce	M	V	SD
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	3,86	7,23	2,69
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	3,76	7,34	2,71

Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	5,75	4,21	2,05
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	4,36	7,93	2,82
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	6,01	4,07	2,02
V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	4,32	7,94	2,82
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	3,87	6,27	2,50
SÚHRNNÉ SKÓRE	4,56	6,43	2,52

Respondenti vnímajú svoju účasť v orgánoch obce skôr negatívne ($M=4,56$), čo znamená, že nemajú, alebo v minulosti nemali záujem byť členom niektorého orgánu v obci. Najväčší záujem majú o kandidatúru na post poslanca obecného zastupiteľstva ($M=3,76$) a o členstvo v niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve ($M=3,86$), aj keď ich hodnotenie je pomaly v neutrálnom spektre škály. Opýtaná výskumná vzorka hodnotí svoju účasť na zasadnutiach obecného zastupiteľstva tiež relatívne pozitívne, i keď aj tieto hodnoty ich odpovedí sa približujú k priemernému, neutrálnemu spektru škály ($M=3,87$). Negatívne a teda v tomto zmysle aj nesúhlasné stanovisko vyjadrili respondenti k svojej prípadnej minulej kandidatúre na post starostu obce ($M=6,01$) a rovnako negatívne sa stavajú aj k svojej prípadnej budúcej kandidatúre na post starostu obce ($M=5,75$). Z uvedeného vyplýva, že o post starostu je menší záujem, ako o post poslanca či o členstvo v niektorom z orgánov obce. Zvyšné tvrdenia boli ohodnotené skôr neutrálne, aj keď s menším posunom k negatívnemu spektru škály ($M=4,32 - 4,36$). Podľa hodnôt štandardnej odchýlky (2,02 – 2,82) je aj pri tejto subúrovni možné povedať, že merané položky sú vhodným nástrojom získavania empirických údajov.

Metodika zahŕňa aj ďalší indikátor, a to nepriame nástroje participácie. Prvým z týchto nástrojov je „voľba starostu obce“ (tab. 22). Respondenti na túto otázku reagovali veľmi pozitívne ($M=2,19$). Najpozitívnejšie ohodnotili svoju účasť na voľbách ($M=1,36$), pričom rovnako pozitívne ohodnotili aj obsah zvyšných položiek, keď ich priemerná odpoveď sa pohybuje v rozpätí $M=2,07 - 2,52$. Z uvedeného je možné tvrdiť, že voľba starostu obce je skutočne využívaným nepriamym nástrojom participácie na správe obce. Štandardná odchýlka (1,04 – 2,00) tiež dokazuje, že aj tieto merané položky sú vhodným nástrojom získavania empirických údajov.

Tab. 22: Deskriptívna štatistika voľby starostu obce ako nepriameho nástroja participácie (B1).

Voľby starostu obce	M	V	SD
Vždy sa zúčastňujete volieb.	1,36	1,08	1,04
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	2,14	3,92	1,98

Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	2,52	4,00	2,00
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2,32	3,13	1,77
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2,49	3,45	1,86
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	2,07	2,73	1,65
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	2,39	3,43	1,85
SÚHRNNÉ SKÓRE	2,19	3,10	1,74

„Voľba poslancov obecného zastupiteľstva“ je ďalšou možnosťou, ako sa obyvatelia obce môžu nepriamym spôsobom podieľať na spravovaní svojej obce. Rovnako ako uvádzajú údaje v tab. 22, aj údaje v tab. 23 vyjadrujú pozitívne hodnotenia respondentov o ich účasti na voľbách poslancov, o čom svedčí aj celkové skóre ich odpovedí ($M=2,31$). Aj pri tejto otázke respondenti najpozitívnejšie hodnotia svoju účasť na voľbách ($M=1,44$). Hodnotenie obsahu všetkých ostatných položiek sa pohybuje v pozitívnom spektre škály, čím dali respondenti najavo, že aj voľba poslancov je využívaným nástrojom participácie obyvateľov obce na správe v obci. Štandardná odchýlka je v tomto prípade nízka, čo je štatisticky požadované (1,21 - 2,04).

Tab. 23: Deskriptívna štatistika voľby poslancov obecného zastupiteľstva ako nepriameho nástroja participácie (B2).

Voľby poslancov obecného zastupiteľstva	M	V	SD
Vždy sa zúčastňujete volieb.	1,44	1,46	1,21
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	2,29	3,90	1,97
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	2,70	4,17	2,04
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2,43	3,51	1,87
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2,53	3,48	1,86
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	2,26	3,23	1,80
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	2,50	3,75	1,94
SÚHRNNÉ SKÓRE	2,31	3,36	1,81

Tab. 24: Deskriptívna štatistika pripomienkovania všeobecne záväzných nariadení obce ako nepriameho nástroja participácie (B3).

Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení	M	V	SD
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	3,04	5,30	2,30
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	4,12	5,28	2,30
Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	3,33	6,15	2,48
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	2,74	5,02	2,24
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	2,39	4,29	2,07
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	2,48	4,68	2,16
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	3,44	5,44	2,33
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,08	5,16	2,27

Medzi dôležité nástroje nepriamej participácie patrí aj možnosť obyvateľov obce pripomienkovať všeobecne záväzné nariadenia obce. V tab. 24 sú uvedené výsledky, podľa ktorých respondenti chápu túto možnosť pozitívne (M=3,08), aj keď menej pozitívne ako voľby v obci.

Opýtaní respondenti tak na základe údajov z tejto tabuľky využívajú svoje práva týkajúce sa všeobecne záväzných nariadení obce, ale najnegatívnejšie sa vyjadrujú k svojmu odovzdávaniu pripomienok k návrhom nariadení (M=4,12), aj keď hodnota je ešte stále skôr neutrálna, ako negatívna. Najpozitívnejšie respondenti hodnotili to, že vedia o tom, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností (M=2,39), ako aj o tom, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako (M=2,48) a že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností (M=2,74). Respondenti sa ďalej vyjadrili, že majú prehľad o prijatých nariadeniach za rok 2010, aj keď ich hodnotenie sa pomaly posúva k neutrálnemu spektru škály (M=3,33). Aj keď túto možnosť participovať na správe obce chápu respondenti pozitívne, ide skôr o prejav ich znalostí o tom, aké možnosti z tohto pohľadu majú. Ich reálna účasť v podobe odovzdávania pripomienok je však skôr nízka. Štandardná odchýlka sa pohybuje na štatisticky požadovanej úrovni (2,07 – 2,48).

Tab. 25: Deskriptívna štatistika menšinovej samosprávy ako nepriameho nástroja participácie (B4).

Menšinová samospráva	M	V	SD
Dobre poznáte jej činnosť.	3,41	5,26	2,30
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	3,69	5,90	2,43
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	2,88	4,05	2,01
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	3,28	2,97	1,72
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	3,24	2,82	1,68

Kandidovali by ste do nej.	4,19	4,76	2,18
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	3,64	4,36	2,09
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	3,31	3,92	1,98
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,45	4,25	2,05

Posledným zo sledovaných nepriamych nástrojov participácie bola problematika „menšinovej samosprávy“ (tab. 25). Keďže menšinová samospráva ako taká na území Slovenskej republiky neexistuje a výskumná vzorka bola vyberaná z obcí na území Slovenskej republiky, položky metodiky boli smerované skôr k ohodnoteniu ich vedomostí o tomto fenoméne a zároveň k hodnoteniu ich názoru na jej prípadnú existenciu na území Slovenskej republiky a ich participácie na nej. Respondenti sa k tejto otázke vyjadrili relatívne pozitívne ($M=3,45$), čo znamená, že pozitívne reagujú na existenciu menšinovej samosprávy. Najpozitívnejšie ohodnotili svoj názor na to, aby menšinová samospráva fungovala aj v Slovenskej republike ($M=2,88$) a najnegatívnejšie sa vyjadrili k svojej potenciálnej kandidatúre do orgánov tejto inštitúcie ($M=4,19$), aj keď hodnota tohto tvrdenia sa pohybuje matematicky na neutrálnej úrovni. Ostatné tvrdenia sú hodnotené viac pozitívne, pohybujúc sa na úrovni približne pri $M=3,24 - 3,69$. Celkovo je možné tvrdiť, že respondenti chápu menšinovú samosprávu pozitívne, zároveň pozitívne ohodnotili aj to, že o menšinovej samospráve počuli, avšak pokiaľ by išlo o ich priamu účasť v nej, respondenti vyjadrujú svoje negatívne stanovisko. Štandardná odchýlka ($1,68 - 2,43$) sa aj v tomto prípade pohybuje na štatisticky požadovanej úrovni.

Medzi sledovanými indikátormi výskumného šetrenia bol aj „súhlas s riešením problémov v obci zástupcami obce“. Prvým zo sledovaných orgánov pri riešení problémov boli poslanci obecného zastupiteľstva (tab. 26). Výsledky šetrenia prezentované v tabuľke ukazujú, že respondenti prejavujú neutrálnu mieru súhlasu s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva ($M=4,04$). Súhlasia s tým, že poslanci predchádzajú vzniku problémov v obci ($M=3,09$) a zároveň ide o najpozitívnejšie ohodnotené tvrdenie z tejto subúrovne. Respondenti zároveň celkom súhlasia aj s tým, že poslanci zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém ($M=3,68$) a že vždy dôkladne preskúmavajú každý vzniknutý problém ($M=3,71$), aj keď v týchto dvoch prípadoch sa hodnotenie respondentov z matematického hľadiska prikláňa skôr k neutrálnemu spektru škály. Respondenti ďalej uviedli, že poslanci obecného zastupiteľstva neriešia problémy veľmi rýchlo ($M=4,61$) a že neriešia problémy ani okamžite, ako sa o nich dozvedia ($M=4,50$). Hodnota ostatných tvrdení sa pohybuje skôr v neutrálnom spektre škály. Respondenti teda chápu riešenie problémov poslancami komplexne pozitívne v tom, že problémy riešia, zisťujú, či sa v obci nejaké nevyskytujú a snažia sa im predchádzať. Flexibilita a rýchlosť ich riešenia je však respondentmi vnímaná už skôr negatívne. Štandardná odchýlka aj v tomto prípade vyhovuje štatistickým požiadavkám na relevantné využitie výsledkov výskumu ($1,90 - 2,10$).

Tab. 26: Deskriptívna štatistika riešenia problémov poslancami obecného zastupiteľstva (C1).

Riešenie problémov poslancami obecného zastupiteľstva	M	V	SD
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	3,09	4,24	2,06
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	3,71	4,42	2,10
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	3,68	3,84	1,96
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	4,50	3,60	1,90
Riešia vždy všetky problémy v obci.	4,13	3,76	1,94
Riešia problémy vždy účinne.	4,48	3,66	1,91
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	4,61	3,84	1,96
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	4,15	4,12	2,03
SÚHRNNÉ SKÓRE	4,04	3,94	1,98

Ďalším zo sledovaných orgánov pri riešení problémov bol starosta obce. Oproti riešeniu problémov poslancami obecného zastupiteľstva (tab. 26) je riešenie problémov starostom obce (tab. 27) ohodnotené pozitívnejšie (M=3,22). Najviac respondenti súhlasia s tým, že starosta predchádza problémom v obci (M=2,87). Oproti tomu, ako riešia problémy poslanci obecného zastupiteľstva, sú respondenti viac spokojní s rýchlosťou a efektivitou riešenia problémov starostom obce. Hodnoty všetkých tvrdení sa pohybujú v pozitívnom spektre škály (M=3,01 – 3,48), čo znamená, že respondenti nemajú veľké námietky voči tomu, ako rieši problémy v obci starosta obce. Štandardná odchýlka pri SD=1,95 – 2,37 sa aj v tomto prípade pohybuje na požadovanej úrovni.

Tab. 27: Deskriptívna štatistika riešenia problémov starostom obce (C2).

Riešenie problémov starostom obce	M	V	SD
Predchádza vzniku problémov v obci.	2,87	3,84	1,96
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	3,01	3,81	1,95
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	3,04	4,25	2,06
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	3,32	4,84	2,20
Rieši vždy všetky problémy v obci.	3,25	5,28	2,30
Rieši problémy vždy účinne.	3,36	5,22	2,29
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	3,48	5,62	2,37
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	3,41	5,32	2,31
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,22	4,77	2,18

Tab. 28: Deskriptívna štatistika riešenia problémov zamestnancami obecného úradu (C3).

Riešenie problémov zamestnancami obecného úradu	M	V	SD
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	3,04	4,06	2,02
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	3,66	4,14	2,04
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	3,61	4,35	2,08
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	4,01	3,81	1,95
Riešia vždy všetky problémy v obci.	3,81	3,91	1,98
Riešia problémy vždy účinne.	4,11	4,12	2,03
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	4,32	4,40	2,10
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	3,96	4,69	2,17
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,81	4,12	2,05

Posledným zo sledovaných orgánov, ktorý sa zaoberá riešením problémov v obci, je obecný úrad a jeho zamestnanci (tab. 28).

Celková miera súhlasu s riešením problémov zamestnancami obecného úradu ($M=3,81$) je na základe týchto údajov u respondentov väčšia, ako miera súhlasu s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva (tab. 26), avšak menšia, ako miera súhlasu s riešením problémov starostom obce (tab. 27). Údaje v tab. 28 poukazujú na to, že respondenti najviac súhlasia s tým, že zamestnanci obecného úradu predchádzajú vzniku problémov v obci ($M=3,04$) a najmenej súhlasia obdobne ako v prípade riešenia problémov poslancami s rýchlosťou riešenia problémov ($M=4,32$), aj keď hodnota je matematicky stále na neutrálnej úrovni. Priemerné skóre v obsahu ostatných položiek sa pohybuje v pozitívnom spektre škály smerom k neutrálnemu ($M=3,66 - 4,11$). Hodnotenie práce zamestnancov obecného úradu respondentmi je podobné ich hodnoteniu práce poslancov obecného zastupiteľstva, kedy sa respondenti opäť viac menej negatívne (resp. neutrálne) vyjadrujú k rýchlosti, okamžitosti (promptnosti) a účinnosti ich riešení problémov v obci. Hodnota štandardnej odchýlky sa pohybuje na nízkej, štatisticky požadovanej úrovni ($1,95 - 2,17$).

Štvrtým zo sledovaných indikátorov výskumu bol „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“. Charakter vzťahov bol v prvom rade sledovaný medzi obyvateľmi obce a poslancami obecného zastupiteľstva (tab. 29). Respondenti hodnotia svoj vzťah k poslancom obecného zastupiteľstva skôr neutrálne ($M=3,83$). Najpozitívnejšie hodnotia vzájomnú komunikáciu ($M=3,28$), ale pozitívne hodnotia aj spoluprácu s poslancami ($M=3,34$). Hodnoty ostatných tvrdení sa pohybujú skôr v neutrálnom spektre škály ($M=3,93 - 4,09$), čo znamená, že poskytovanie informácií poslancami, ich pochopenie situácie obyvateľov obce, v ktorej sa môžu títo obyvatelia nachádzať, či poradenstvo a podpora zo strany

poslancov nie je respondentmi vnímaná veľmi pozitívne. Štandardná odchýlka (1,99 - 2,16) sa pohybuje na štatisticky požadovanej úrovni.

Tab. 29: Deskriptívna štatistika charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a poslancami obecného zastupiteľstva (D1).

Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva prinášajú:	M	V	SD
Bezproblémovú komunikáciu.	3,28	3,96	1,99
Bezproblémovú spoluprácu.	3,34	4,09	2,02
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	3,93	4,00	2,00
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	4,05	4,04	2,01
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	4,09	4,28	2,07
Plnohodnotné poradenstvo.	4,05	4,42	2,10
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	4,06	4,66	2,16
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,83	4,21	2,05

V druhom rade sa sledoval „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a starostom obce“ (tab. 30). Tieto vzťahy boli oproti vzťahom s poslancami obecného zastupiteľstva (tab. 29) ohodnotenú lepšie (M=3,17). Najpozitívnejšie respondenti ohodnotili komunikáciu a spoluprácu so starostom (M=2,78; 2,92). Hodnoty ostatných tvrdení sú rovnako pozitívne ohodnotenú pri M=3,16 - 3,40, čo znamená, že respondenti majú lepšie vzájomné vzťahy so starostom ako s poslancami obecného zastupiteľstva, aj keď kritickejšie, no stále pozitívne hodnotia to, že od starostu dostanú všetky informácie (M=3,40) a podporu k svojim aktivitám (M=3,38). Štandardná odchýlka obdobne zodpovedá štatisticky požadovanej úrovni (1,90 - 2,06).

Tab. 30: Deskriptívna štatistika charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a starostom obce (D2).

Vzťahy so starostom obce prinášajú:	M	V	SD
Bezproblémovú komunikáciu.	2,78	3,82	1,95
Bezproblémovú spoluprácu.	2,92	3,61	1,90
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	3,16	3,82	1,95
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	3,40	4,17	2,04
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	3,29	4,08	2,02
Plnohodnotné poradenstvo.	3,26	4,24	2,06
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	3,38	4,16	2,04
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,17	3,98	2,00

Tab. 31: Deskriptívna štatistika charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zamestnancami obecného úradu (D3).

Vzťahy so zamestnancami obecného úradu prinášajú:	M	V	SD
Bezproblémovú komunikáciu.	2,75	3,09	1,76
Bezproblémovú spoluprácu.	2,90	3,54	1,88
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	3,25	3,39	1,84
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	3,11	3,38	1,84
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	3,46	4,16	2,04
Plnohodnotné poradenstvo.	3,39	3,58	1,89
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	3,43	4,19	2,05
SÚHRNNÉ SKÓRE	3,18	3,62	1,90

Posledným orgánom v rámci indikátora charakteru vzťahov bol obecný úrad a jeho zamestnanci (tab. 31). Respondenti celkovo ohodnotili tieto vzťahy pozitívne ($M=3,18$), a to takmer rovnako, ako vzťahy so starostom (tab. 30). Ako uvádzajú údaje v predchádzajúcich dvoch tabuľkách (tab. 29 a tab. 30), aj v tomto prípade bola najpozitívnejšie ohodnotená komunikácia a spolupráca s týmto orgánom ($M=2,75$ a $2,90$). Najmenej pozitívne respondenti hodnotia to, že zamestnanci obecného úradu prejavujú pochopenie ich situácie ($M=3,46$) a že od nich môžu očakávať podporu pre svoje aktivity ($M=3,43$). Celkové vzťahy respondentov so zamestnancami obecného úradu sú lepšie ako vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva. Štandardná odchýlka má požadovanú úroveň ($1,76 - 2,05$).

Posledným sledovaným indikátorom vo výskumnom šetrení bol ukazovateľ týkajúci sa „aktivít v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 32). Respondenti tieto aktivity hodnotia pozitívne ($M=2,77$). Najpozitívnejšie sa vyjadrili k dvojazyčnému vedeniu obecnej kroniky ($M=2,21$), ale aj k dvojazyčnému názvu obce ($M=2,22$). Najkritickejšie sa vyjadrili k tomu, či má každý rovnaký prospech z obcou vynakladaných obecných financií ($M=3,45$). Hodnoty ostatných tvrdení sa pohybujú v pozitívnom spektre škály pri $M=2,62 - 3,09$, čo znamená, že respondenti nielen hodnotia aktivity obce pozitívne, ale zároveň potvrdzujú, že obec sa k svojim občanom správa rovnocenne (a to nielen na základe národnostnej príslušnosti). Štandardná odchýlka ($1,74 - 2,28$) znamená, že merané položky sú vhodným nástrojom získavania empirických údajov.

Tab. 32: Deskriptívna štatistika aktivít v rámci výkonu samosprávy obce (E).

Aktivity v rámci výkonu samosprávy obce	M	V	SD
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	3,09	4,46	2,11
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	3,45	5,18	2,28
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	2,62	3,74	1,93
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	2,94	3,78	1,94
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	2,93	4,03	2,01
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	2,68	3,04	1,74
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	2,21	3,51	1,87
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	2,22	3,60	1,90
SÚHRNNÉ SKÓRE	2,77	3,92	1,97

Celkové hodnotenie jednotlivých indikátorov výskumného šetrenia je možné interpretovať na základe tab. 33. Pri jednotlivých subúrovniah indikátora „priame nástroje participácie“ je podľa nameraných hodnôt zrejmé, že respondenti sa ku všetkým uvedeným nástrojom participácie postavili neutrálne až negatívne. Najmenej kriticky ohodnotili zhromaždenie obyvateľov obce (M=4,10), ale najviac kriticky sa postavili k petíciám (M=4,90), čo znamená, že tento nástroj participácie veľmi nevyužívajú. Najväčší záujem tak majú o zhromaždenie obyvateľov v obci a o miestne referendum, avšak ich postoj k nim je aj tak skôr neutrálny ako pozitívny. Respondenti hodnotia tieto nástroje celkovo neutrálne až skôr negatívne pri M=4,42, čo znamená, že nemajú veľký záujem k tomu, aby ich využívali a mohli sa tak prostredníctvom nich priamo zúčastňovať na správe svojej obce.

„Nepriame nástroje participácie“ sú respondentmi ohodnotenú pozitívnejšie ako priame nástroje. Najviac využívaným nepriamym nástrojom participácie je voľba starostu obce (M=2,19), ale aj voľba poslancov do obecného zastupiteľstva (M=2,31). Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení (M=3,08) a menšinovú samosprávu (M=3,45) respondenti v porovnaní s voľbami využívajú menej. V rámci celkového hodnotenia nepriamych nástrojov participácie teda sledujeme, že ich respondenti využívajú viac ako priame nástroje participácie (M=2,76).

V rámci súhrnného skóre pri indikátore „súhlas s riešením problémov v obci zástupcami obce“ respondenti najviac súhlasia s riešením problémov zo strany starostu obce (M=3,22) a skôr neutrálne sa vyjadrili voči riešeniu problémov zamestnancami obecného úradu (M=3,81) a poslancami obecného zastupiteľstva (M=4,04). V hodnotení sme celkovo namerali priemerné skóre M=3,69, čo znamená, že miera súhlasu respondentov s riešením problémov je veľká až mierne neutrálna. Respondenti celkovo súhlasia s tým, ako zástupcovia obce riešia problémy, ale majú k tomu isté výhrady. Starostovi veria viac v tom, že problémy vyrieši úspešne, avšak ani v tomto prípade nie je ich dôvera bezvýhradná.

Z hľadiska vzťahov k zástupcom obce hodnotia respondenti svoj vzťah k nim skôr pozitívne (M=3,39), dokonca ho hodnotia lepšie ako svoju spokojnosť s tým, ako riešia problémy v obci. Najpozitívnejší vzťah majú k starostovi obce (M=3,17), ale aj k zamestnancom obec-

ného úradu (M=3,18) a najmenej pozitívny, skôr neutrálny majú k poslancom obecného zastupiteľstva (M=3,83).

Respondenti hodnotia posledný indikátor výskumného šetrenia - „aktivity obce pri výkone samosprávy“ - celkovo pozitívne, s miernym posunom k neutrálnemu spektru (M=2,77).

Tab. 33: Súhrnné skóre jednotlivých indikátorov výskumného šetrenia ako celku.

Indikátory výskumného šetrenia										
Súhrnné skóre	A					B				
	MR	ZO	P	Č	Σ	VS	VP	VZN	MS	Σ
M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76
SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Súhrnné skóre	C				D				E	Výskumné šetrenie
	Po	St	Za	Σ	Po	St	Za	Σ		
M	4,04	3,22	3,81	3,69	3,83	3,17	3,18	3,39	2,77	3,41
SD	1,71	2,02	1,79	1,69	1,79	1,81	1,69	1,62	1,64	1,21

Legenda: A – priame nástroje participácie, MR – miestne referendum v obci, ZO – zhromaždenie obyvateľov obce, P – petície v obci, Č – členstvo v orgánoch obce, Σ – súhrnné skóre pre daný indikátor, B – nepriame nástroje participácie, VS – voľby starostu obce, VP – voľby poslancov obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce, MS – menšinová samospráva, C – súhlas s riešením problémov v obci zástupcami obce, Po – poslanci obecného zastupiteľstva, St – starosta obce, Za – zamestnanci obecného úradu, D – charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce, E – aktivity v rámci výkonu samosprávy obce.

Údaje v tabuľke celkovo poukazujú na to, že respondenti najviac ako nástroj participácie využívajú voľby starostu obce (M=2,19) a v druhom rade voľby poslancov obecného zastupiteľstva (M=2,31). Za nimi nasledujú ostatné nepriame nástroje participácie. Priame nástroje participácie respondenti využívajú skôr neutrálnu (M=4,10 – 4,14) alebo ich využívajú veľmi málo (M= 4,56 – 4,90). Každopádne hodnotenie vzťahov so zástupcami obce je oveľa pozitívnejšie (M=3,17 – 3,83) ako hodnotenie svojho súhlasu s riešením problémov zástupcami obce (3,22 – 4,04), o čom svedčí aj súhrnné skóre (pre vzťahy so zástupcami obce je M=3,39; pre mieru súhlasu s riešením problémov zástupcami obce je M=3,69). Zo všetkých indikátorov výskumného šetrenia respondenti najpozitívnejšie ohodnotili nepriame nástroje participácie (M=2,76) a aktivity v rámci výkonu samosprávy obce (M=2,77). Výsledky platné pre výskumné šetrenie ako celok ukazujú, že respondenti vnímajú obsah celého výskumného šetrenia skôr pozitívne (M=3,41) s tým, že najpozitívnejšie hodnotia aktivity obce v rámci výkonu samosprávy obce a nepriame nástroje participácie, pozitívne hodnotia aj svoje vzťahy k zástupcom obce, len priemerne sa vyjadrujú k riešeniu problémov zástupcami obce a najkritickejšie vnímajú priame nástroje participácie a ich využívanie.

4.2. Faktorová štruktúra indikátorov

Výsledky faktorovej analýzy uvedené v tab. 34 až tab. 48 umožňujú konštatovať, že súbory položiek, operacionalizovaných pre subúrovne indikátorov nie sú vnútorne štruktúrované, keďže extrahovaný bol len jeden faktor, čo znamená, že tieto položky jednotlivých subúrovni indikátorov sú značne konzistentné.

Tab. 34: Faktorová štruktúra miestneho referenda v obci ako priameho nástroja participácie (A1).

Miestne referendum v obci	Faktor 1
Vždy sa ho zúčastňujete.	0,80
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	0,76
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	0,77
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0,87
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0,85
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	0,86
Vždy prebieha bez konfliktov.	0,76
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0,85
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,66
Eigenvalue	5,31

V rámci indikátora „priame nástroje participácie“ pre subúroveň „miestne referendum“ bol extrahovaný iba jeden faktor, ktorý je sýtený všetkými položkami tejto subúrovne (tab. 34).

Podľa údajov uvedených v tejto tabuľke je faktor pri Eigenvalue 5,31 sýtený najmä položkami, v obsahu ktorých respondenti hodnotili, či sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností a či podporujú svojich známych k účasti na ňom. Uvedený faktor miestneho referenda je ďalej sýtený aj položkami hodnotenia toho, či ide o efektívny nástroj pre správu obce a napríklad aj toho, či ide o výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce a zhodnotenia toho, nakoľko sa na ňom respondenti zúčastňujú.

V rámci subúrovne „zhromaždenie obyvateľov obce“ bol opätovne extrahovaný jeden faktor, ktorý poukazuje na neexistenciu vnútornej štruktúry (tab. 35). Aj tento faktor je pre danú úroveň pri Eigenvalue 4,86 sýtený všetkými tam uvedenými položkami, to znamená napríklad tými, kde respondenti hodnotili, či je tento nástroj pre správu obce efektívny, či je zhromaždenie obyvateľov obce výborným spôsobom, ako sa podieľať na správe obce, či sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností rovnako, ale aj tými, kde respondenti hodnotili vlastnú podporu známych k účasti na ňom.

Tab. 35: Faktorová štruktúra zhromaždenia obyvateľov obce ako priameho nástroja participácie (A2).

Zhromaždenie obyvateľov obce	Faktor 1
Vždy sa ho zúčastňujete.	0,77
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	0,78
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	0,69
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0,82
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0,85
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	0,81
Vždy prebieha bez konfliktov.	0,62
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0,86
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,61
Eigenvalue	4,86

Subúroveň „petície v obci“ taktiež nie je vnútorne štruktúrovaná, keďže bol extrahovaný jeden faktor (tab. 36). Faktor daného indikátora teda združuje všetky položky tejto subúrovne. Položky sú takto vysoko konzistentné pri Eigenvalue 4,91.

Posledným priamym nástrojom participácie je „účasť (členstvo) v orgánoch obce“ (tab. 37). Aj v tomto prípade nie je preukázaná vnútorná štruktúrovanosť položiek, čo znamená ich vysokú konzistentnosť. Na tomto základe je možné tvrdiť, že daný extrahovaný faktor je sýtený všetkými položkami tohto indikátora pri Eigenvalue 4,32 (napr. položkami pravidelnej účasti na zasadnutiach obecného zastupiteľstva, záujmu stať sa členom niektorej z komisií, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve a záujmu kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva,...).

Tab. 36: Faktorová štruktúra petícií v obci ako priameho nástroja participácie (A3).

Petície v obci	Faktor 1
Vždy sa ich zúčastňujete.	0,75
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	0,75
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	0,75
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0,79
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0,85
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	0,84
Vždy prebiehajú bez konfliktov.	0,67
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	0,86
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,61
Eigenvalue	4,91

Tab. 37: Faktorová štruktúra účasti (členstva) v orgánoch obce ako priameho nástroja participácie (A4).

Účasť (členstvo) v orgánoch obce	Faktor 1
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0,87
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	0,87
Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	0,63
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	0,84
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	0,57
V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0,77
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	0,89
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,62
Eigenvalue	4,32

Jedným zo základných nepriamych nástrojov participácie na správe obce sú voľby. Predstavujú tak dôležitý prvok, ktorý obyvatelia obce majú v rukách k tomu, aby ovplyvnili chod obce. „Voľby starostu obce“ (tab. 38) predstavujú dôležitý element účasti obyvateľov obce na spravovaní obecných záležitostí.

V rámci tohto ukazovateľa bol extrahovaný opätovne iba jeden faktor, to znamená, že subúroveň nie je vnútorne štruktúrovaná a položky sú konzistentné. Vybraný faktor je tak aj v tomto prípade pri Eigenvalue 3,50 sýtený všetkými položkami tohto indikátora (napr. položkou čítania volebných programov všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť, voľby preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje,...).

Subúroveň „voľby poslancov obecného zastupiteľstva“ (tab. 39) je položkovo opäť vysoko konzistentná pri neexistencii vnútornej štruktúry a Eigenvalue 4,23. Extrahovaný faktor aj v tomto prípade združuje všetky položky uvedeného ukazovateľa (napr. položku účasti na voľbách do tohto orgánu, čítania volebných programov všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť, voľby preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje,...).

Tab. 38: Faktorová štruktúra voľby starostu obce ako nepriameho nástroja participácie (B1).

Voľby starostu obce	Faktor 1
Vždy sa zúčastňujete volieb.	0,46
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0,77
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0,62
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0,74
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0,85
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0,64
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	0,81
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,50
Eigenvalue	3,50

Tab. 39: Faktorová štruktúra voľby poslancov obecného zastupiteľstva ako nepriameho nástroja participácie (B2).

Voľby poslancov obecného zastupiteľstva	Faktor 1
Vždy sa zúčastňujete volieb.	0,60
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0,82
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0,71
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0,81
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0,86
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0,74
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	0,86
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,60
Eigenvalue	4,23

Faktor extrahovaný pre subúroveň „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce“ je sýtený všetkými položkami a tie sú tým pri Eigenvalue 5,26 súdržné (tab. 40). Faktor je tak sýtený napr. položkou prehľadu o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010, alebo aj položkou, v rámci ktorej respondenti hodnotili obsah toho, či vedia, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.

Posledným zo skupiny nepriamych nástrojov participácie v metodike je „menšinová samospráva“ (tab. 41), v rámci ktorej bol vyextrahovaný opäť jeden faktor, ktorý poukazuje na to, že daná subúroveň nie je vnútorne štruktúrovaná pri Eigenvalue 5,16. Daný faktor je tak sýtený všetkými položkami, napr. položkou kandidatúry do jej orgánov, položkami účasti na aktivitách menšinovej samosprávy, či zhodnotenia toho, či respondenti vedia o tom, že funguje aj v Maďarskej republike,...

Tab. 40: Faktorová štruktúra pripomienkovania všeobecne záväzných nariadení obce ako nepriameho nástroja participácie (B3).

Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení	Faktor 1
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	0,89
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	0,76
Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	0,92
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	0,92
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	0,85
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	0,86
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	0,85
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,75
Eigenvalue	5,26

Tretím sledovaným indikátorom v rámci faktorovej analýzy je „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“. „Riešenie problémov poslancami obecného zastupiteľstva“ (tab. 42) ako jedna zo subúrovní vyššie spomenutej úrovne nie je vnútorne štruktúrovaná a vyextrahovaný jeden faktor je sytený všetkými položkami tohto indikátora pri Eigenvalue 5,94 (napr. položkou riešenia všetkých problémov v obci, účinného riešenia problémov, rýchleho riešenia problémov, riešenia všetkých problémov, na ktoré poslancov obecného zastupiteľstva upozornili obyvatelia obce, okamžitého riešenia problémov,...).

Tab. 41: Faktorová štruktúra menšinovej samosprávy ako nepriameho nástroja participácie (B4).

Menšinová samospráva	Faktor 1
Dobre poznáte jej činnosť.	0,79
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	0,80
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	0,80
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	0,81
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	0,78
Kandidovali by ste do nej.	0,84
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	0,78
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	0,82
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,64

Eigenvalue	5,16
-------------------	-------------

Tab. 42: Faktorová štruktúra riešenia problémov poslancami obecného zastupiteľstva (C1).

Riešenie problémov poslancami obecného zastupiteľstva	Faktor 1
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0,80
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0,85
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0,86
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0,87
Riešia vždy všetky problémy v obci.	0,89
Riešia problémy vždy účinne.	0,88
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	0,87
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0,87
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,74
Eigenvalue	5,94

Subúroveň „súhlas riešenia problémov starostom obce“ (tab. 43) je vnútorne konzistentná pri Eigenvalue 6,91 na základe neexistencie vnútornej štruktúry položiek. Hodnoty faktora jednotlivých položiek vykazujú vysoké čísla, na základe ktorých je možné tvrdiť, že faktor je aj v tomto prípade sýtený všetkými položkami (napr. položkou dôkladného preskúmania vzniknutých problémov, zisťovania toho, či je v obci potrebné nejaký problém riešiť, účinného riešenia problémov a riešenia všetkých problémov, na ktoré starostu upozornili obyvatelia obce,...).

Tab. 43: Faktorová štruktúra riešenia problémov starostom obce (C2).

Riešenie problémov starostom obce	Faktor 1
Predchádza vzniku problémov v obci.	0,88
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	0,95
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0,95
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	0,91
Rieši vždy všetky problémy v obci.	0,94
Rieši problémy vždy účinne.	0,95
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	0,86
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	0,95
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,86
Eigenvalue	6,91

„Riešenie problémov zamestnancami obecného úradu“ (tab. 44) je poslednou subúrovňou indikátora „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“. Položky danej subúrovne nie sú pri extrahovanom faktore vnútorne štruktúrované a sú tak vysoko súdržné. Vybraný faktor je opätovne sýtený všetkými operacionalizovanými položkami pri Eigenvalue 6,13. Medzi nimi napríklad položkou riešenia všetkých problémov v obci, hodnotenia toho, či vždy riešia všetky problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce, či položkou účinného a rýchleho riešenia problémov. Hodnoty faktorov jednotlivých položiek subúrovni v rámci indikátora „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“ nie sú značne diferencované. Znamená to, že v rámci všetkých subúrovni najnižšiu hodnotu faktora dosiahla položka predchádzania problémom v obci, avšak jej hodnoty sú dostatočne vysoké na to, aby daný faktor sýtili.

Tab. 44: Faktorová štruktúra riešenia problémov zamestnancami obecného úradu (C3).

Riešenie problémov zamestnancami obecného úradu	Faktor 1
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0,84
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0,84
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0,88
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0,84
Riešia vždy všetky problémy v obci.	0,94
Riešia problémy vždy účinne.	0,88
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	0,88
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0,90
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,77
Eigenvalue	6,13

„Charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“ považujeme za ďalší zo základných indikátorov, na ktorých sme postavili výskumné šetrenie. V prvom rade sme sledovali „charakter vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“ (tab. 45). Rovnako ako pri predchádzajúcich výsledkoch, aj v tomto prípade ide pri Eigenvalue 5,33 o vyextrahovanie jedného faktora, ktorý znamená, že položky uvedenej subúrovne nie sú vnútorne štruktúrované a sú tak konzistentné. Vybraný faktor je v tomto prípade sýtený všetkými tam uvedenými operacionalizovanými položkami (napr. položkou poskytovania plnohodnotných odpovedí na všetky otázky, získania všetkých potrebných informácií, úplného pochopenia situácie respondenta zo strany poslancov obecného zastupiteľstva,...).

Tab. 45: Faktorová štruktúra charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce

a poslancami obecného zastupiteľstva (D1).

Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva prinášajú:	Faktor 1
Bezproblémovú komunikáciu.	0,84
Bezproblémovú spoluprácu.	0,85
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0,91
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0,89
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0,88
Plnohodnotné poradenstvo.	0,87
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0,85
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,76
Eigenvalue	5,33

Tab. 46: Faktorová štruktúra charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a starostom obce (D2).

Vzťahy so starostom obce prinášajú:	Faktor 1
Bezproblémovú komunikáciu.	0,85
Bezproblémovú spoluprácu.	0,89
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0,94
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0,96
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0,92
Plnohodnotné poradenstvo.	0,89
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0,89
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,82
Eigenvalue	5,77

Faktor 1 nám na základe tab. 46 pri zisťovaní „charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a starostom obce“ udáva vnútornú štruktúru tejto subúrovne, ktorá nie je rozčlenená a tým je vysoko konzistentná pri Eigenvalue 5,77. Definovaný faktor je tak pri svojich hodnotách sýtený všetkými položkami tejto subúrovne (medzi nimi napr. položkou poskytnutia všetkých informácií od starostu, ktoré obyvatelia obce potrebujú, poskytovania plnohodnotných odpovedí na otázky, úplného pochopenia situácie obyvateľa obce starostom obce,...).

V prípade „charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zamestnancami obecného úradu“ (tab. 47) je uvedený faktor medzi inými sýtený položkami poskytovania všetkých potrebných informácií, úplného pochopenia situácie obyvateľov obce zo strany zamestnancov obecného úradu, bezproblémovej komunikácie a pod. V prípade tejto subúrovne ide o neexistenciu vnútornej štruktúry pri Eigenvalue 5,51 s vysokou konzistenciou položiek.

Tab. 47: Faktorová štruktúra charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zamestnancami obecného úradu (D3).

Vzťahy so zamestnancami obecného úradu prinášajú:	Faktor 1
Bezproblémovú komunikáciu.	0,87
Bezproblémovú spoluprácu.	0,89
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0,86
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0,92
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0,92
Plnohodnotné poradenstvo.	0,87
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0,87
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,79
Eigenvalue	5,51

Tab. 48: Faktorová štruktúra aktivít v rámci výkonu samosprávy obce (E).

Aktivity v rámci výkonu samosprávy obce	Faktor 1
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	0,81
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	0,86
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	0,86
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	0,91
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	0,93
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	0,89
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	0,70
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	0,67
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,70
Eigenvalue	5,57

Tab. 49: Faktorová štruktúra indikátora priame nástroje participácie (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):	F1	F2	F3	F4
Vždy sa ho zúčastňujete.	0,82			
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	0,66			
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.				0,60
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.				0,70
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.				0,62
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	0,83			
Vždy prebieha bez konfliktov.	0,77			

Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0,69			
Zhromaždenie obyvateľov obce (A2)				
Vždy sa ho zúčastňujete.		0,67		
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.		0,61		
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.				0,75
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.				0,76
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.				0,66
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.		0,55		
Vždy prebieha bez konfliktov.	0,64			
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.		0,44		
Petície v obci (A3)				
Vždy sa ich zúčastňujete.			0,68	
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.			0,68	
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.			0,70	
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.			0,71	
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.			0,84	
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.			0,84	
Vždy prebiehajú bez konfliktov.			0,69	
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.			0,84	
Účasť (členstvo) v orgánoch obce (A4)				
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.		0,83		
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.		0,85		
Máte záujem kandidovať na post starostu obce.		0,55		
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.		0,82		
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.		0,50		
V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.		0,74		
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.		0,89		
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,18	0,20	0,16	0,13
Eigenvalue	11,38	4,66		

Posledným sledovaným indikátorom výskumného šetrenia boli „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 48). Ani tento indikátor nie je vnútorne členený a zároveň aj v tomto prípade ide o jednofaktorovú úroveň, ktorá je vnútorne položkovo veľmi konzistentná pri Eigenvalue 5,57. Z hľadiska hodnôt faktora je možné tvrdiť, že je sýtený všetkými položkami, medzi inými napr. aj položkami toho, či má každý prístup k verejnoprospešným službám v obci, či má každý prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií, ale aj či má každý rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác.

Pre určenie vnútornej štruktúry a sýtosti jednotlivých vyextrahovaných faktorov považujeme za nevyhnutné zamerať sa okrem na už uvedené subúrovne aj na jednotlivé úrovne (indikátory) a ich faktorové členenie.

Prvou úrovňou a teda aj prvým sledovaným indikátorom sú „priame nástroje participácie“ (A), ktorých vnútorná štruktúra je rozčlenená do štyroch faktorov (tab. 49). Faktor 1 je

možné nazvať „*príprava a priebeh účasti*“, ktorý združuje položky týkajúce sa samotnej priamej účasti na správe obce, aktívneho podielu na jeho príprave, či položky týkajúce sa podpory známych k tomu, aby sa na správe obce zúčastňovali a hodnotenia toho, či realizovanie daného nástroja participácie prebieha bez konfliktov, a to pri Eigenvalue 11,38.

Položky, ktoré združuje faktor 2, je možné zahrnúť pod spoločný menovateľ „*aktivita a členstvo*“, ktorý je sýtený položkami účasti na správe obce, účasti k príprave reálneho zorganizovania aktivít, aby sa občania mohli priamo podieľať na správe obce, položkami záujmu stať sa členom niektorej z komisií obce, či položkou kandidatúry na post niektorého zástupcu obce, a to pri Eigenvalue 4,66.

Faktor 3 je možné na základe údajov z tejto tabuľky nazvať „*participácia a výsledky*“, keďže zoskupuje položky týkajúce sa nielen účasti, podielu na príprave, či podpory známych k účasti, ale aj položky, kde respondenti hodnotia to, či sa na samotnej realizácii zúčastnia obyvatelia všetkých národností, či sa týmito nástrojmi participácie riešia všetky problémy obyvateľov obce a či sú pre správu obce skutočne efektívne, keďže môže ísť o výborný spôsob, ako sa na nej podieľať. Eigenvalue je menšie ako 1.

Posledný faktor združuje položky „*spôsobu fungovania a účasti*“, čo znamená, že pod tento faktor je možné zahrnúť všetky položky súvisiace s fungovaním daného nástroja a vyjadrujúce to, ako sa podľa respondentov občania v rámci realizácie daného nástroja správajú pri svojej účasti. Pod tento faktor tak spadajú položky súvisiace s hodnotením toho, či sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností, či sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností a či ide skutočne o výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce. Eigenvalue je aj v tomto prípade menšie ako 1.

Tab. 50: Faktorová štruktúra indikátora nepriame nástroje participácie (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):	F1	F2	F3	F4
Voľby starostu obce (B1)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.				0,77
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.		0,78		
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.		0,59		
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.		0,65		
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.		0,82		
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.		0,45		
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.		0,80		

Voľby poslancov obecného zastupiteľstva (B2)				
Vždy sa zúčastňujete voľieb.				0,80
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.		0,82		
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.		0,66		
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.		0,71		
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.		0,82		
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.		0,55		
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.		0,82		
Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce (B3)				
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	0,84			
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	0,75			
Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	0,84			
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	0,80			
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	0,76			
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	0,75			
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	0,80			
Menšinová samospráva (B4)				
Dobre poznáte jej činnosť.	0,73			
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	0,65			
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.			0,79	
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.			0,86	
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.			0,86	
Kandidovali by ste do nej.	0,64			
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	0,64			
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).			0,66	
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,24	0,24	0,13	0,70
Eigenvalue	12,31	4,11	1,93	1,57

Aj podľa výsledkov faktorovej analýzy uvedených v tab. 50 je súbor položiek štruktúrovaný do štyroch čitateľných faktorov. Faktor 1 sme nazvali „*aktivita a vedomosti*“, keďže v sebe združuje všetky položky súvisiace s aktivitou najmä v oblasti všeobecne záväzných nariadení v podobe sledovania ich návrhov, odovzdávania pripomienok k návrhom, či podpory známych k tomu, aby mali väčší záujem o nariadenia obce (a o práva súvisiace s vyjadrovaním sa k im), ale aj v oblasti menšinovej samosprávy pri vyjadrení aktívnej účasti na jej udalostiach a podpory známych ku kandidatúre do jej orgánov.

Netreba zabúdať ani na položky súvisiace s hodnotením znalostí respondentov o tom, ako dané nariadenia platia a na koho sa vzťahujú, či o tom, ako a kde funguje menšinová samospráva, a to pri Eigenvalue 12,31.

Pod faktor 2 spadajú položky, pri ktorých je možné stanoviť spoločný menovateľ „voľby a príprava na ne“. Tento faktor je tak sýtený všetkými položkami súvisiacimi so samotnou voľbou kandidáta, oboznamovaním sa s kandidátmi pred voľbami, ale aj s aktívnou podporou známych k účasti. Eigenvalue pre tento faktor je 4,11.

„Existencia a záujem“ je pomenovaním faktora 3 práve kvôli tomu, že v sebe zhromažďuje položky spojené so samotnou existenciou menšinovej samosprávy, ale aj so záujmom o jej fungovanie, či s potenciálnou kandidatúrou do jej orgánov pri Eigenvalue 1,93.

Posledný faktor sme nazvali jednoducho „účasť na voľbách“, pretože je sýtený výlučne položkou účasti na voľbách s Eigenvalue 1,57.

Pod faktor 1 spadajú všetky položky, ktoré súvisia s pomenovaním „efektívne riešenie problémov“, a to preto, lebo je tento faktor sýtený položkami týkajúcimi sa toho, ako ich vlastne zástupcovia obce riešia. To znamená, či im predchádzajú, či ich aj dôkladne preskúmajú a zisťujú, či je vôbec nejaký problém potrebné riešiť, ďalej faktor v sebe združuje aj položku promptného riešenia problémov, čím sa problémy nielen neodkladajú, ale sa ani nezväčšujú a položky rýchleho a účinného riešenia problémov (a to pri Eigenvalue 16,01).

Pri Eigenvalue 2,28 bol vyextrahovaný faktor 2, ktorý je možné pomenovať „spôsob riešenia problémov“, čo znamená, že združuje v sebe všetky položky, ktoré vyjadrujú, ako sa dané problémy riešia. Teda či sa riešia rýchlo, účinne, promptne a hlavne vždy, ako vzniknú.

Faktor 3 združuje položky súvisiace s „prístupom k riešeniu problémov“, teda všetky položky týkajúce sa toho, či prístup zástupcov obce je k problémom adekvátny, čo znamená, či riešia všetko, na čo ich upozornia obyvatelia obce a či riešia všetky problémy v obce a neodkladajú hľadanie riešenia na neskôr. Eigenvalue tohto faktora je 1,20. Posledným indikátorom, v rámci ktorého sme faktorovou analýzou zisťovali vnútornú štruktúru, bol „charakter vzťahov k zástupcom obce“ (tab. 52).

Na základe faktorovej analýzy sme položky uvedené v tab. 51 pri indikátore „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“ mohli rozčleniť do troch samostatných faktorov.

Tab. 51: Faktorová štruktúra indikátora súhlas s riešením problémov v obci zástupcami obce (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):			
	F1	F2	F3
Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)			
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0,66		
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.		0,67	
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.		0,63	
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.		0,84	

Riešia vždy všetky problémy v obci.		0,80	
Riešia problémy vždy účinne.		0,88	
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.		0,87	
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.		0,78	
Starostom obce (C2)			
Predchádza vzniku problémov v obci.	0,83		
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	0,84		
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0,84		
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	0,67		
Rieši vždy všetky problémy v obci.	0,80		
Rieši problémy vždy účinne.	0,79		
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	0,65		
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	0,83		
Zamestnancami obecného úradu (C3)			
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0,71		
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.			0,54
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0,70		
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.			0,81
Riešia vždy všetky problémy v obci.			0,72
Riešia problémy vždy účinne.			0,82
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.			0,81
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.			0,66
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,35	0,25	0,21
Eigenvalue	16,01	2,28	1,20

Na základe údajov z tejto tabuľky je viditeľné, že bol ukazovateľ vnútorne štruktúrovaný do troch faktorov. Faktor 1 je sýtený položkami súvisiacimi s „priamym kontaktom so zástupcami obce“, čo znamená, že sú tu zahrnuté položky, ktoré vytvárajú vzťah k danému zástupcovi obce na základe toho, či ich komunikácia a spolupráca je bezproblémová, či obyvatelia obce dostávajú plnohodnotné odpovede na svoje otázky a či dostávajú všetky informácie, o ktoré si požiadajú, pri Eigenvalue 14,14.

Faktor 2 sme nazvali „poskytovanie požadovaných služieb“, pretože je sýtený položkami súvisiacimi s tým, aké služby v rámci vzťahov a požiadaviek obyvateľov obce môžu títo obyvatelia od zástupcov obce dostať. Zahrnuté je tu tak aj poskytovanie odpovedí na otázky, poskytovanie informácií, poradenstva, podpory aktivít, ale aj istého pochopenia situácie, v ktorej sa obyvatelia obce môžu ocitnúť. Eigenvalue pre tento faktor je 2,11.

Tab. 52: Faktorová štruktúra indikátora charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F2	F2	F3
---	-----------	-----------	-----------

Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva prinášajú (D1):			
Bezproblémovú komunikáciu.	0,74		
Bezproblémovú spoluprácu.	0,75		
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.		0,76	
Všetky informácie, ktoré potrebujete.		0,79	
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).		0,84	
Plnohodnotné poradenstvo.		0,87	
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.		0,83	
Vzťahy so starostom obce prinášajú (D2):			
Bezproblémovú komunikáciu.	0,86		
Bezproblémovú spoluprácu.	0,86		
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0,74		
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0,69		
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).			0,63
Plnohodnotné poradenstvo.			0,81
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.			0,80
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu (D3) prinášajú:			
Bezproblémovú komunikáciu.	0,82		
Bezproblémovú spoluprácu.	0,81		
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0,61		
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0,69		
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).			0,69
Plnohodnotné poradenstvo.			0,79
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.			0,80
SÚHRNNÉ SKÓRE	0,35	0,23	0,56
Eigenvalue	14,14	2,11	1,36

Posledný faktor 3 v sebe združuje položky týkajúce sa „očakávania výsledkov“. Môžeme tu teda hovoriť o položkách, ktoré súvisia s tým, čo obyvatelia obce od zástupcov obce očakávajú a čo skutočne dostanú, pričom ide najmä o plnohodnotné poradenstvo, podporu aktivít obyvateľov obce zo strany zástupcov obce a opäť o to, nakoľko zástupcovia obce chápu situácie, v ktorých sa obyvatelia obce ocitli, alebo sa môžu ocitnúť, a to pri Eigenvalue 1,36.

4.3. Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov

4.3.1. Interpohlavné diferencie v hodnotení národnostných vzťahov

Interpohlavné diferencie sme sledovali pri všetkých piatich skúmaných indikátoroch metodiky. Prvou sledovanou úrovňou boli „priame nástroje participácie“ (tab. 53), pozostávajúcej zo štyroch subúrovní.

Pri ukazovateli „miestne referendum“ neboli namerané štatisticky významné interpohlavné diferencie. Zistili sme však, že muži sa na ňom zúčastňujú viac než ženy (M u mužov

= 3,20; M u žien = 3,73). Muži ďalej výraznejšie podporujú známych k účasti na ňom (M=3,76), aktívnejšie sa podieľajú na jeho príprave (M=4,52), či pozitívnejšie hodnotia bezkonfliktný priebeh referenda (M=4,58) a efektivitu tohto nástroja (M=4,26), aj keď posledné tri spomenuté tvrdenia sú už viac v negatívnom spektre hodnotenia. Ženy viac dôverujú tomu, že sa na ňom zúčastnia obyvatelia všetkých národností (M=4,13), sú viac presvedčené o riešení potrieb všetkých obyvateľov rovnako (M=4,26) a pozitívnejšie hodnotia referendum ako výborný spôsob participácie na správe obce (M=3,93). Treba však dodať, že hodnotenie žien je skôr neutrálne.

„Zhromaždenie obyvateľov obce“ ako druhý zo spomínaných priamych nástrojov participácie vykazuje väčšie rozdiely v hodnotení medzi mužmi a ženami ako referendum. Avšak ani v tomto prípade sme nenamerali štatisticky významné interpohlavné diferencie. K tomu, že sa na zhromaždení zúčastňujú obyvatelia všetkých národností, sa muži stavajú kritickejšie (M=4,77), kým u žien bolo namerané priemerné skóre pri M=4,37. Muži a ženy hodnotia rôzne aj podporu účasti na ňom. To znamená, že muži svojich známych podporujú viac (M=3,34) ako ženy (M=3,74). Celkovo ženy v porovnaní s mužmi menej kriticky hodnotia to, že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností (M=3,71), ale aj to, či ide o výborný spôsob participácie na správe obce (M=3,42). Menej kriticky vnímajú aj bezkonfliktnosť jeho priebehu (M=4,76), aj keď hodnotenie mužov a žien je skôr negatívne. Obsah ostatných položiek je menej kriticky hodnotený mužmi.

V rámci „petícií v obci“ ako tretieho nástroja priamej účasti na správe obce je za štatisticky významnú považovaná interpohlavná diferencia nameraná v hodnotení toho, či petície riešia potreby obyvateľov všetkých národností (F=4,74; p=0,03), kde sú zároveň namerané aj najväčšie diferencie v hodnotení medzi mužmi a ženami. Muži obsah tejto operacionalizovanej položky hodnotia oveľa kritickejšie (M= 5,18) ako ženy (M= 4,63), aj keď hodnotenie oboch je v negatívnom spektre škály. V porovnaní so ženami muži kritickejšie vnímajú aj účasť na petíciách (M=4,55), účasť obyvateľov všetkých národností na nich (M=5,20) a vyjadrili sa, že menej podporujú známych k účasti na petíciách (M=4,83). Naopak ženy sa menej podieľajú na ich príprave (M=5,19), či kritickejšie hodnotia bezkonfliktnosť ich priebehu (M=5,59).

Tab. 53: Interpohlavné diferencie v hodnotení priamych nástrojov participácie (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):	F	p	M (pohlavie)	
			muži	ženy
Miestne referendum v obci (A1)				
Vždy sa ho zúčastňujete.	3,52	0,06	3,20	3,73
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	0,02	0,90	4,52	4,55
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	0,11	0,74	4,23	4,13

Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0,32	0,86	4,30	4,26
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0,02	0,89	3,97	3,93
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	0,39	0,53	3,76	3,94
Vždy prebieha bez konfliktov.	0,01	0,94	4,58	4,60
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0,02	0,88	4,26	4,30
Zhromaždenie obyvateľov obce (A2)				
Vždy sa ho zúčastňujete.	0,59	0,44	3,44	3,63
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	0,01	0,91	4,53	4,56
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	2,67	0,10	4,77	4,37
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	2,14	0,14	4,07	3,71
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0,26	0,61	3,53	3,42
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	2,41	0,12	3,34	3,74
Vždy prebieha bez konfliktov.	1,57	0,21	5,07	4,76
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0,41	0,52	4,18	4,34
Petície v obci (A3)				
Vždy sa ich zúčastňujete.	0,33	0,56	4,55	4,40
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	0,27	0,60	5,07	5,19
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	1,19	0,28	5,20	4,95
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	4,74	0,03	5,18	4,63
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	1,00	0,32	4,80	4,54
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	1,73	0,19	4,83	4,48
Vždy prebiehajú bez konfliktov.	0,68	0,41	5,41	5,59
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	1,30	0,26	4,98	4,70
Účasť (členstvo) v orgánoch obce (A4)				
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	2,74	0,10	3,58	4,10
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	4,58	0,03	3,39	4,06
Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	1,82	0,18	5,58	5,90
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	2,95	0,09	4,06	4,62
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	2,20	0,14	5,82	6,17
V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0,02	0,89	4,34	4,30
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	3,67	0,06	3,57	4,12

Posledným priamym nástrojom participácie na správe vecí v obci je „účasť (členstvo) v orgánoch obce“. Interpohlavné diferencie štatisticky významné boli namerané iba v prípade jednej položky, a to v hodnotení záujmu respondentov kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva ($F=4,58$; $p=0,03$), kde sme zistili, že muži by na tento post kandidovali viac ($M=3,39$) ako ženy ($M=4,06$). Na zasadnutiach obecného zastupiteľstva sa pravidelnejšie zúčastňujú muži ($M=3,57$) ako ženy ($M=4,12$), aj keď hodnotenie oboch je v neutrálnom, alebo v pohybe smerom k neutrálnemu spektru škály. Muži ďalej v minulosti viac kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva ($M=4,06$) ako ženy ($M=4,62$) a rovnako majú aj väčší

záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve (M=3,58). Naopak, ženy boli v minulosti viac členkami niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve (M=4,30).

Celkovo v rámci všetkých subúrovní priamych nástrojov participácie je najväčší rozdiel zjavný v hodnotení toho, že sa petíciami riešia potreby obyvateľov všetkých národností (F=4,74; p=0,03), pri síce kritickom hodnotení žien (M=4,63), ale ešte kritickejšom hodnotení mužov (M=5,18). Ženy celkovo najkritickejšie ohodnotili miestne referendum a účasť (členstvo) v orgánoch obce.

Pokiaľ ide o celkové hodnotenie jednotlivých úrovní priamych nástrojov participácie respondentmi na základe nezávisle premennej pohlavie (tab. 54), nezaznamenali sme tu žiadne štatisticky významné diferencie. Muži aj ženy hodnotia najnegatívnejšie petície (M=5,00; 4,81), a to pri podobných hodnotách pohybujúcich sa v negatívnom spektre škály. Muži najmenej kriticky vnímajú referendum (M=4,10), aj keď ich hodnotenie je skôr neutrálné, kým ženy najpozitívnejšie vnímajú zhromaždenie obyvateľov obce, aj keď tiež so skôr neutrálnym hodnotením (M=4,06). Ženy teda vnímajú celkovo priame nástroje participácie neutrálné až skôr negatívne (M=4,45), pričom s veľmi malou odchýlkou ich o niečo menej kriticky vnímajú muži (M=4,39).

Tab. 54: Súhrnné skóre a interpohlavné diferencie v celkovom hodnotení priamych nástrojov participácie (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A)						
		Referendum	Zhromaždenie	Petície	Členstvo v org. obce	Súhrnné skóre za PNP
Súhrnné skóre	M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42
	SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34
Pohlavie	Muži	4.10	4.12	5.00	4.34	4.39
	Ženy	4.18	4.06	4.81	4.75	4.45
	F	0.13	0.08	0.99	3.30	0.16
	P	0.72	0.78	0.32	0.07	0.69

Legenda: PNP – priame nástroje participácie.

Druhým zo sledovaných indikátorov výskumu boli „nepriame nástroje participácie“ (tab. 55), v rámci ktorých sa ako prvá subúroveň sledovala „voľba starostu obce“. V rámci tejto subúrovne nebola v hodnotení zistená ani jedna interpohlavná diferencia štatisticky významná. Hodnotenie mužov k obsahu takmer všetkých položiek tejto subúrovne je pozitívnejšie než hodnotenie žien, čo znamená, že muži sa viac zúčastňujú volieb starostu (M=1,35), väčšiu pozornosť venujú čítaniu volebných programov všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť (M=2,39), aktívnejšie podporujú známych k účasti na voľbách (M=1,92), či viac volia preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje (M=2,27). Ženy vnímajú pozitívnejšie obsah iba jednej položky, ktorá vypove-

dá o tom, že viac volia kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín (M=2,34).

Pri subúrovni „voľba poslancov obecného zastupiteľstva“ na základe uvedených hodnôt nebola nameraná žiadna štatisticky významná interpohlavná diferenciacia. Znamená to, že v hodnotení medzi mužmi a ženami neboli namerané signifikantné rozdiely. Ženy sa viac zúčastňujú volieb (M=1,40) a prejavujú pozitívnejšie hodnotenie k voľbe kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín (M=2,63) a rovnako sa aj viac oboznamujú so všetkými kandidátmi v čase pred voľbami (M=2,56). Hodnotenie obsahu ostatných položiek tejto subúrovne je pozitívnejšie hodnotené zase mužmi, ale treba dodať, že hodnotenie oboch pohlaví nevykazuje významné štatistické odchýlky.

Pri subúrovni „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení“ sme tiež nenamerali štatisticky významné interpohlavné diferencie. Zistili sme však, že muži majú väčší prehľad o prijatých nariadeniach za rok 2010 pri M=3,04 ako ženy (M=3,57). Muži taktiež viac sledujú návrhy nariadení na obecnej nástenke (M=2,79), ale aj viac odovzdávajú pripomienky k návrhom nariadení (M=3,90) a aktívnejšie podporujú známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení (M=3,31). Naopak, hodnotenie žien toho, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností je pozitívnejšie (M=2,70) ako hodnotenie mužov (M=2,79). Ženy rovnako pozitívnejšie ohodnotili aj to, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností (M=2,27) a aj to, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako (M=2,43).

Poslednou sledovanou podúrovňou nepriamych nástrojov participácie na správe obecných záležitostí bola „menšinová samospráva“. Ani v prípade tejto subúrovne neboli namerané štatisticky významné interpohlavné diferencie v hodnotení. Zistili sme, že muži by sa aktívnejšie zúčastňovali na jej udalostiach (M=3,08). Ženy pozitívnejšie hodnotia iba to, že by aktívnejšie podporovali známych ku kandidatúre do orgánov tejto inštitúcie (M=3,62). Obsah ostatných položiek ukazovateľa menšinovej samosprávy je pozitívnejšie hodnotený mužmi.

Tab. 55: Interpohlavné diferencie v hodnotení nepriamych nástrojov participácie (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):	F	p	M (pohlavie)	
			muži	ženy
Voľby starostu obce (B1)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.	0,02	0,90	1,35	1,37
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0,73	0,39	2,04	2,23
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	3,05	0,08	2,74	2,34

Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	1,26	0,26	2,20	2,43
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0,75	0,39	2,39	2,57
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	1,80	0,18	1,92	2,18
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	1,09	0,30	2,27	2,49
Voľby poslancov obecného zastupiteľstva (B2)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.	0,38	0,54	1,49	1,40
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0,43	0,51	2,20	2,35
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0,46	0,50	2,79	2,63
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	1,90	0,17	2,62	2,56
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0,59	0,44	2,44	2,60
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	2,30	0,13	2,09	2,40
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	0,58	0,45	2,41	2,58
Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce (B3)				
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	3,02	0,08	2,79	3,25
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	2,13	0,15	3,90	4,30
Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	3,35	0,07	3,04	3,57
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	0,10	0,76	2,79	2,70
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	1,22	0,27	2,53	2,27
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	0,18	0,67	2,54	2,43
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	0,72	0,40	3,31	3,54
Menšinová samospráva (B4)				
Dobre poznáte jej činnosť.	1,12	0,29	3,26	3,54
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	1,33	0,25	3,51	3,84
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	0,28	0,60	2,81	2,93
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	0,00	0,96	3,28	3,29
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	0,03	0,87	3,22	3,25
Kandidovali by ste do nej.	1,83	0,18	4,00	4,34
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	0,04	0,84	3,67	3,62
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	3,48	0,06	3,08	3,51

V celkovom hodnotení jednotlivých subúrovní nepriamych nástrojov participácie u mužov a žien sme nenamerali štatisticky významné diferencie (tab. 56), ale sledujeme tu menšiu spokojnosť zo strany žien voči všetkým nepriamym nástrojom participácie (M sa pohybuje od 2,23 do 3,54), čo znamená, že ženy ich celkovo využívajú menej (M=2,82) ako muži (M=2,68), ale iba s nevýznamnými odchýlkami.

Tab. 56: Súhrnné skóre a interpohlavné diferencie v celkovom hodnotení nepriamych nástrojov participácie (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B)						
		Voľba starostu obce	Voľba poslancov OZ	VZN	Menšin. samospr.	Súhrnné skóre pre NNP
Súhrnné skóre	M	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76
	SD	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Pohlavie	muži	2.13	2.24	2.99	3.35	2.68
	ženy	2.23	2.36	3.15	3.54	2.82
	F	0.49	0.55	0.52	0.95	0.92
	p	0.48	0.46	0.47	0.33	0.34

Legenda: NNP – nepriame nástroje participácie, OZ – obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce.

Tretím sledovaným indikátorom v rámci výskumného šetrenia bol „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“. Sledovali sme, ako respondenti súhlasia s riešeniami problémov poslancami obecného zastupiteľstva, starostom obce a zamestnancami obecného úradu (tab. 57).

V prvom rade sme sledovali diferencie medzi mužmi a ženami pri subúrovni „súhlas s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva“. V rámci nej boli interpohlavné diferencie štatisticky významné len v prípade jednej položky ($F=8,01$; $p=0,00$), kde muži prejavili súhlasnejšie stanovisku k tomu, že poslanci dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém ($M=3,34$) ako ženy ($M=4,02$). Naopak, muži menej súhlasia s tým, že poslanci riešia všetky problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce ($M=4,40$). Znamená to, že podľa mužov poslanci síce neriešia každý problém, na ktorý ich občania upozorňujú, ale tie, ktorým sa venujú, sú dôkladnejšie preskúmané. Ženy naopak vykazujú väčšie disproporcie medzi svojimi predstavami o dôkladnosti prístupu k problémom a skutočným prístupom poslancov k problému, ktorý riešia. Celkovo však hodnoty priemerného skóre umožňujú konštatovať len priemernú spokojnosť (prípadne ide o lepšiu, alebo horšiu priemer). Ženy sú spokojnejšie a prejavujú väčší súhlas s rýchlosťou riešenia problémov poslancami obecného zastupiteľstva ($M=4,60$), aj keď ich hodnotenie je už skôr v negatívnom spektre škály, naopak, muži prejavujú väčší súhlas s obsahom všetkých ostatných položiek.

Pokiaľ ide o „súhlas s riešením problémov starostom obce“, namerali sme tu štatisticky významné interpohlavné diferencie v prípade dvoch položiek. Väčšia diferenciacia bola namieraná pri dôkladnom preskúmaní každého vzniknutého problému ($F=5,69$; $p=0,02$), s ktorým sú viac spokojní muži ($M=2,71$) ako ženy ($M=3,25$). Výrazný a významný rozdiel sme namerali aj v miere súhlasu s tým, ako starosta zisťuje to, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém ($F=5,51$; $p=0,02$), keď aj v tomto prípade prejavujú väčší súhlas muži ($M=2,74$) oproti ženám ($M=3,29$). Muži prejavili súhlasnejšie stanovisko aj voči obsahu všetkých ostatných položiek, čo znamená, že napríklad viac súhlasia s tým, že starosta rieši všetky

problémy v obci ($M=2,98$), či s tým, že všetky problémy rieši vždy účinne ($M=3,19$). Tu je priemerné namerané skóre podstatne nižšie, ako tomu bolo v prípade hodnotenia poslancov v rovnakom kontexte.

Pri ukazovateli „riešenie problémov zamestnancami obecného úradu“ boli namerané štatisticky významné interpohlavné diferencie v prípade dvoch položiek. Muži viac súhlasia s tým, že zamestnanci obecného úradu riešia problémy ihneď, ako sa o nich dozvedia ($F=6,29$; $p=0,01$) ($M=3,70$) ako ženy ($M=4,26$). Štatisticky významná interpohlavná diferencia bola nameraná aj pri zisťovaní toho, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém ($F=3,76$; $p=0,05$). Aj v tomto prípade s uvedeným viac súhlasia muži ($M=3,36$) oproti ženám ($M=3,82$). Muži ďalej viac súhlasia s tým, že zamestnanci obecného úradu riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce ($M=3,73$) oproti ženám ($M=4,15$). Ženy naopak viac súhlasia s tým, že zamestnanci obecného úradu predchádzajú vzniku problémov v obci ($M=3,00$) a naopak muži prejavujú väčší súhlas s tým, či vzniknuté problémy preskúmajú dôkladne ($M=3,55$), ale aj s tým, že riešia všetky problémy v obci ($M=3,67$), že ich riešia účinne ($M=3,99$) a rýchlo ($M=4,13$).

Podľa priemerných skóre evidentne najpozitívnejšie sú hodnotenia predchádzania vzniku problémov v obci – najmä starostov podiel je zjavný – viac u mužov ($M=2,74$) ako u žien ($M=2,97$), naopak najmenej spokojní sú občania s rýchlosťou, akou sú riešené problémy v obci. Najvýraznejšie sú diferencie pri hodnotení dôkladnosti preskúmania problémov u poslancov obecného zastupiteľstva ($F=8,01$; $p=0,00$), muži sú tu zjavne menej kritickí ($M=3,34$) ako ženy ($M=4,02$). Zároveň je zjavné, že ženy celkovo menej súhlasia s tým, ako sa riešia problémy v obci. Celkovo väčší súhlas s riešením problémov zo strany všetkých troch skupín zástupcov obce teda vyjadrili muži ($M=3,54$), aj keď ich miera súhlasu sa na základe vyššie uvedeného pohybuje v pozitívnom až neutrálnom spektre škály (tab. 58).

Tab. 57: Interpohlavné diferencie v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (pohlavie)	
			muži	ženy
Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)				

Predchádzajú vzniku problémov v obci.	1,37	0,24	2,93	3,21
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	8,01	0,00	3,34	4,02
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	1,09	0,30	3,55	3,79
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0,29	0,59	4,43	4,55
Riešia vždy všetky problémy v obci.	1,07	0,30	4,00	4,23
Riešia problémy vždy účinne.	0,77	0,38	4,37	4,57
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	0,03	0,87	4,63	4,60
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	3,69	0,06	4,40	3,94
Starostom obce (C2)				
Predchádza vzniku problémov v obci.	0,98	0,32	2,74	2,97
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	5,69	0,02	2,71	3,25
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	5,51	0,02	2,74	3,29
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	1,91	0,17	3,12	3,48
Rieši vždy všetky problémy v obci.	3,62	0,06	2,98	3,48
Rieši problémy vždy účinne.	1,32	0,25	3,19	3,49
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	0,40	0,53	3,39	3,56
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	0,86	0,36	3,28	3,52
Zamestnancami obecného úradu (C3)				
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0,12	0,73	3,08	3,00
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0,73	0,39	3,55	3,76
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	3,76	0,05	3,36	3,82
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	6,29	0,01	3,70	4,26
Riešia vždy všetky problémy v obci.	1,19	0,28	3,67	3,92
Riešia problémy vždy účinne.	0,89	0,35	3,99	4,21
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	2,09	0,15	4,13	4,48
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	2,85	0,09	3,73	4,15

Tab. 58: Súhrnné skóre a interpohlavné diferencie v celkovej miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre vyjadrenia MSRP
Súhrnné skóre	M	4,04	3,22	3,81	3,69
	SD	1,71	2,02	1,79	1,69
Pohlavie	muži	3,96	3,02	3,65	3,54
	ženy	4,12	3,38	3,95	3,82
	F	0,63	2,40	2,09	1,95
	p	0,43	0,12	0,15	0,16

Legenda: MSRP – miera súhlasu s riešením problémov v obci, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Predposledným sledovaným indikátorom v rámci problematiky výskumného šetrenia bol „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“ (poslancami obecného zastupiteľstva, starostom obce a zamestnancami obecného úradu) (tab. 59). V rámci tohto indikátora sme sa sústredili na respondentmi hodnotenú komunikáciu, spoluprácu, poskytovanie informácií, pochopenie, odpovede, podporu či poradenstvo.

Prvou sledovanou subúrovňou je „charakter vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“. V rámci nej bola zaznamenaná štatisticky významná diferenciacia v prípade jednej položky. Bezproblémovú spoluprácu s poslancami pri $F=4,28$ a $p=0,04$ hodnotia pozitívnejšie muži ($M=3,07$) ako ženy ($M=3,55$). Muži pozitívnejšie ohodnotili aj bezproblémovú komunikáciu ($M=3,04$), ale aj všestrannú podporu aktivít zo strany poslancov ($M=3,80$). Ženy naopak pozitívnejšie vnímajú poskytovanie informácií ($M=3,18$) a pochopenie ich situácie poslancami obecného zastupiteľstva ($M=3,21$) a muži ďalej menej kriticky hodnotia to, či poslanci odpovedajú na všetky otázky ($M=3,88$) a či poskytujú plnohodnotné poradenstvo ($M=3,90$).

„Charakter vzťahov so starostom obce“ je respondentmi z hľadiska pohlavia vnímaný značne diferencujúco, keďže pri všetkých položkách tejto subúrovne boli namerané štatisticky významné interpohlavné diferencie. Obsah všetkých uvedených položiek je mužmi hodnotený pozitívnejšie. Najväčšie diferencie boli namerané pri hodnotení poskytovania informácií ($F=12,85$; $p=0,00$), pri pozitívnejšom hodnotení mužmi ($M=2,95$), kým ženy sú svojim priemerných skóre už v neutrálnom spektre škály ($M=3,78$), čo znamená, že podľa nich nedostanú všetky informácie, ktoré potrebujú. Druhá najväčšia diferenciacia bola nameraná v hodnotení bezproblémovej spolupráce ($F=11,46$; $p=0,00$). V poradí ďalšími významnými interpohlavnými diferenciami sa prejavuje aj hodnotenie bezproblémovej komunikácie ($F=6,76$; $p=0,01$), plnohodnotného poradenstva ($F=6,53$; $p=0,01$), kde hodnotenie mužov je v pozitívnom spektre ($M=2,93$), kým kritickejšie hodnotenie žien sa pomaly posúva do neutrálneho spektra škály ($M=3,53$). Všestranná podpora aktivít pri $F=5,46$ a $p=0,02$ je mužmi hodnotená stále v pozitívnom spektre ($M=3,08$), kým ženy obsah danej položky hodnotia viac neutrálne ako pozitívne ($M=3,63$). Štatisticky významné sú aj rozdiely v hodnotení zodpovedania otázok ($F=4,71$; $p=0,03$) a v chápaní situácie obyvateľov obce ($F=4,59$; $p=0,03$).

Pri hodnotení „charakteru vzťahov so zamestnancami obecného úradu“ sme významnú interpohlavnú diferenciaciu nenamerali iba v prípade zodpovedania otázok a poradenstva, čo znamená, že štatisticky významné diferencie sme namerali v prípade hodnotenia všetkých ostatných položiek. Zároveň je tu viditeľná tendencia, že muži pozitívnejšie hodnotia obsah všetkých položiek tohto ukazovateľa. Najväčšie rozdiely v hodnotení medzi mužmi a ženami boli namerané pri položke pochopenia situácie obyvateľov obce ($F=8,19$; $p=0,00$), ktorá je pozitívnejšie vnímaná mužmi ($M=3,09$) pri skôr neutrálnom hodnotení žien ($M=3,76$). Hodnoty $F=7,27$ a $p=0,01$ poukazujú na štatisticky významnú diferenciaciu v hodnotení bezproblémovej spolupráce. V poradí ďalšiu významnú diferenciaciu sme namerali v hodnotení bezproblémovej komunikácie ($F=6,32$; $p=0,01$), ale aj podpory aktivít zo strany zamestnancov obecného úradu ($F=6,05$; $p=0,01$) a poskytovania informácií ($F=4,64$; $p=0,03$).

Tab. 59: Interpohlavné diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	p	M (pohlavie)	
			muži	ženy
Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva (D1) prinášajú:				
Bezproblémovú komunikáciu.	3,65	0,06	3,04	3,48
Bezproblémovú spoluprácu.	4,28	0,04	3,07	3,55
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0,21	0,65	3,88	3,98
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	1,58	0,21	3,89	3,18
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	1,22	0,27	3,95	3,21
Plnohodnotné poradenstvo.	1,38	0,24	3,90	4,19
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	3,60	0,06	3,80	4,27
Vzťahy so starostom obce (D2) prinášajú:				
Bezproblémovú komunikáciu.	6,76	0,01	2,46	3,04
Bezproblémovú spoluprácu.	11,46	0,00	2,52	3,25
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	4,71	0,03	2,89	3,38
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	12,85	0,00	2,95	3,78
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	4,59	0,03	3,01	3,51
Plnohodnotné poradenstvo.	6,53	0,01	2,93	3,53
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	5,46	0,02	3,08	3,63
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu (D3) prinášajú:				
Bezproblémovú komunikáciu.	6,32	0,01	2,47	2,98
Bezproblémovú spoluprácu.	7,27	0,01	2,58	3,16
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	2,04	0,15	3,08	3,38
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	4,64	0,03	2,86	3,32
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	8,19	0,00	3,09	3,76
Plnohodnotné poradenstvo.	3,32	0,07	3,18	3,57
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	6,05	0,01	3,12	3,70

V celkovom hodnotení vzťahov k jednotlivým zástupcom obce mužov a žien sme namerali významné diferencie až pri dvoch nástrojoch z troch (tab. 60).

Tab. 60: Súhrnné skóre a interpohlavné diferencie v celkovom hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre pre CHVZO
Súhrnné skóre	M	3,83	3,17	3,18	3,39
	SD	1,79	1,81	1,69	1,62
Pohlavie	muži	3,65	2,83	2,91	3,13
	ženy	3,98	3,45	3,41	3,61
	F	2,62	8,73	6,66	6,72
	p	0,11	0,00	0,01	0,01

Legenda: CHVZO – charakter vzťahov k zástupcom obce, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Je tu viditeľná tendencia kritickejšie hodnotených vzťahov k zástupcom obce zo strany žien (M=3,61). Najväčší významný rozdiel je v hodnotení vzťahu k starostovi obce (F=8,73; p=0,00), ku ktorému majú muži skôr pozitívny vzťah (M=2,83), kým ženy mierne pozitívny až neutrálny (M=3,45). Druhú významnú diferenciu je možné sledovať v hodnotení vzťahu k zamestnancom OcÚ (F=6,66; p=0,01) s pozitívnym vzťahom oboch skupín respondentov, avšak s miernym posunom k neutrálnemu spektru škály u žien (M=3,41). Muži tieto vzťahy teda vnímajú celkovo pozitívnejšie (M=3,13) ako ženy (M=3,61), ktoré ich hodnotia skôr neutrálne a namerali sme tu štatisticky významnú diferenciu pri F=6,72; p=0,01.

Posledným sledovaným indikátorom výskumného šetrenia boli „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 61).

Tab. 61: Súhrnné skóre a interpohlavné diferencie v hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce (E).

AKTIVITY V RÁMCI VÝKONU SAMOSPRÁVY OBCE (E)	F	p	M (pohlavie)	
			muži	ženy
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	2,16	0,14	2,90	2,57
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	3,38	0,07	3,18	3,66
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	0,08	0,78	2,58	2,64
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	0,62	0,43	2,85	3,02
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	0,34	0,56	3,01	2,87
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	0,03	0,86	2,70	2,66
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	0,39	0,53	2,14	2,27
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	0,02	0,88	2,20	2,24
Súhrnné skóre	0,50	0,48	2,70	2,83

Štatisticky významné interpohlavné diferencie v hodnotení pri tejto úrovni namerané neboli. Orientačne však možno konštatovať, že muži viac súhlasia s tým, že každý má prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie (M=3,18) oproti ženám (M=3,66). Rovnako muži viac súhlasia s tým, ako obec vyrubuje dane (M=2,58), ako sa stará o verejné priestranstvá a komunikácie (M=2,85), súhlasnejšie stanovisko prejavili k dvojjazyčnému vedeniu obecnej kroniky (M=2,14) a k dvojjazyčnému označovaniu obcí (M=2,20). Naopak, ženy viac súhlasia s tým, ako obec využíva obecný majetok (M=2,57), ako obec zabezpečuje verejnoprospešné služby a prístup k nim (M=2,87) a ďalej viac súhlasia s prístupom k aktivačným prácam v obci (M=2,66). Celkové hodnotenie tejto úrovne je pozitívne s najpozitívnejším vnímaním dvojjazyčného vedenia obecnej kroniky a dvojjazyčného názvu

obce, s lepším hodnotením mužov ($M=2,14$; $M=2,20$) ako žien ($M=2,27$; $2,24$). Aktivity v rámci výkonu samosprávy obce tak celkovo pozitívnejšie hodnotia muži ($M=2,70$) ako ženy ($M=2,83$).

Tab. 62: Súhrnné skóre a interpohlavné diferencie v celkovom hodnotení výskumného šetrenia.

VÝSKUMNÉ ŠETRENIE					
Súhrnné skóre		Pohlavie			
M	SD	Muži	Ženy	F	p
3,41	1,21	3,29	3,51	2,45	0,12

Pokiaľ ide o hodnotenie výskumného šetrenia ako celku na základe nezávisle premennej pohlavie (tab. 62), muži ho celkovo vnímajú pozitívnejšie ($M=3,29$) ako ženy ($M=3,51$), ktorých priemerné skóre je už skôr v neutrálnom spektre škály. V tomto hodnotení sme nenamerali štatisticky významnú diferenciu, čo znamená, že ich hodnotenie nie je výrazne rozdielne.

4.3.2. Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov medzi vekovými kategóriami

Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov sme sledovali aj na základe nezávisle premennej vek. Pri subúrovni „miestne referendum“ v rámci úrovne priamych nástrojov participácie (tab. 63) sme namerali štatisticky významné diferencie v prípade piatich položiek. Najväčšia z nich je v hodnotení toho, či sa miestnym referendom riešia potreby obyvateľov všetkých národností ($F=3,49$; $p=0,00$). Najviac presvedčená o danom tvrdení je veková kategória 51-60 rokov ($M=3,73$) a naopak, najkritickejšie sa k nemu postavila veková kategória 18-20 rokov ($M=5,24$). Obdobne kriticky hodnotí obsah tejto položky aj skupina respondentov vo veku 26-30 rokov ($M=5,21$), ale aj skupina vo veku 21-25 rokov ($M=4,60$). V týchto prípadoch je diferenciu zreteľná aj v tom, že kým respondenti vo veku 51-60 rokov hodnotia obsah uvedenej položky ešte stále v pozitívnom spektre škály, ostatné spomenuté vekové kategórie ho hodnotia negatívne. Ďalšou štatisticky významnou diferenciou v hodnotení medzi vekovými skupinami sa vyznačuje aj účasť obyvateľov všetkých národností na referende ($F=3,37$; $p=0,00$). Najpozitívnejšie hodnotenie k obsahu tejto položky sme zaznamenali u respondentov vo veku 31-40 rokov ($M=3,47$) a najkritickejšie ju hodnotí veková kategória nad 60 rokov ($M=5,17$). Štatisticky významnú diferenciu bolo možné namerať aj pri hodno-

tení toho, že miestne referendum je výborným spôsobom participácie na správe obce ($F=3,22$; $p=0,00$). Významná diferencia je zreteľná v tom, že kým respondenti vo veku 51-60 rokov ju hodnotili pozitívne ($M=3,23$), respondenti vo veku 18-20 rokov ju hodnotili viac negatívne ($M=5,89$). Pri obsahu operacionalizovanej položky podpory známych k účasti na referende sme namerali štatisticky významnú diferenciu medzi vekovými kategóriami pri $F=2,78$ a $p=0,01$. V rámci nej sa preukázalo, že najviac podpory je zo strany respondentov vo veku 41-50 rokov ($M=3,27$) a najmenej zo strany respondentov vo veku 21-25 rokov ($M=4,85$). Poslednou štatisticky významnou diferenciou sa vyznačuje hodnotenie účasti na referende ($F=2,56$; $p=0,02$). Pri nameranom $M=2,76$ je možné tvrdiť, že veková kategória respondentov 51-60 rokov sa najviac zúčastňuje referenda, naopak najmenej sa ho zúčastňujú respondenti vo veku 18-21 rokov ($M=4,53$). Rovnako nízku účasť sme zaznamenali aj u respondentov vo veku 21-25 rokov ($M=4,45$) a 26-30 rokov ($M=4,42$). V rámci tejto subúrovne sme zaznamenali aj tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi vo veku 18-20 rokov.

Pri subúrovni „zhromaždenie obyvateľov obce“ sme namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi vekovými kategóriami v prípade siedmich položiek z ôsmich. Prejavili sa v hodnotení účasti na zhromaždení obyvateľov obce ($4,89$; $p=0,00$), čo znamená, že sme podľa nameraných hodnôt zistili, že sa na ňom najviac zúčastňujú respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=2,13$) a najmenej respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=4,44$), ktorí vyjadrili skôr negatívne hodnotenie. Významné diferencie je možné sledovať aj v hodnotení toho, či sa na zhromaždení riešia potreby obyvateľov všetkých národností ($F=5,81$; $p=0,00$). Najväčší súhlas s obsahom uvedenej položky prejavila veková kategória nad 60 rokov ($M=2,67$), naopak, najmenej s ním súhlasia respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=5,06$). Pri $F=6,19$ a $p=0,00$ je možné sledovať ďalší štatisticky významný rozdiel medzi vekovými kategóriami v hodnotení toho, či je zhromaždenie výborným spôsobom participácie na správe obce. K obsahu uvedenej položky vyjadrili najpozitívnejšie hodnotenie respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=2,91$) a najnegatívnejšie respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=5,15$). Najväčší rozdiel je však možné sledovať v hodnotení podpory účasti známych ($F=6,22$; $p=0,00$), ktorých najviac podporujú respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=2,77$) a naopak, najmenej respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=5,25$). S tým, že je zhromaždenie efektívnym nástrojom pre správu obce ($F=2,94$; $p=0,01$) najviac súhlasia respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,86$), aj keď uvedené hodnotenie sa pomaly presúva k neutrálnemu spektru škály. Uvedené tvrdenie najmenej potvrdzujú respondenti vo veku 21-25 rokov pri $M=5,40$, ktoré vyjadruje to, že títo respondenti nepovažujú zhromaždenie za veľmi efektívny nástroj participácie. Ďalej sme zistili, že sa na jeho príprave ($F=3,40$; $p=0,01$) najaktívnejšie podieľajú respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,77$), aj keď namerané priemerné skóre je skôr v neutrálnom spektre škály a najmenej respondenti vo veku nad 60 rokov, ktorí vyjadrili skôr svoju neúčasť pri prípravách ($M=5,29$). Posledná štatisticky významná diferencia tejto subúrovne bola nameraná v hodnotení účasti obyvateľov všetkých národností na zhromaždení, kedy respondenti mali

vyjadriť svoj názor na to, či sa ho títo obyvatelia zúčastnia, alebo nie ($F=3,09$; $p=0,01$). Názor respondentov bol vyjadrený skôr neutrálne až negatívne, avšak najpozitívnejšie vyjadrili svoje hodnotenie respondenti vo veku 31-40 rokov ($M=4,00$) a najnegatívnejšie respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=5,41$).

Pri hodnotení subúrovne „petície v obci“ sme namerali štatisticky významné diferencie medzi vekovými kategóriami v prípade štyroch položiek. Najväčšiu z nich vykazuje obsah položky účasti na petíciách ($F=7,78$; $p=0,00$), pri ktorej je možné na základe údajov z tabuľky tvrdiť, že sa na nich najviac zúčastňujú respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,08$), naopak, respondenti vo veku 18-21 rokov prejavili skôr svoju neúčast' na nich ($M=5,41$). Druhú štatisticky významnú diferenciu sme namerali v hodnotení aktívneho podielu na ich príprave ($F=5,08$; $p=0,00$). Najmenej kritické hodnotenie k participácii na ich príprave prejavila veková kategória 26-30 rokov, keďže pri $M=4,37$ je možné hovoriť o hodnotení v neutrálnom až negatívnom spektre škály. Najkritickejšie sa vyjadrili respondenti vo veku nad 60 rokov, ktorí pri priemernom skóre $M=6,00$ vyjadrili takmer úplnú neúčast' pri ich pripravách. Pri $F=3,88$ a $p=0,00$ je možné hovoriť o ďalšej štatisticky významnej diferencii, ktorá bola nameraná v hodnotení podpory známych k účasti na nich. Najväčšiu podporu vyjadrujú respondenti vo veku 41-50 rokov, aj keď priemerným skóre pri $M=3,86$ je možné hovoriť o posune z pozitívneho k neutrálnemu spektru škály. Najmenšiu podporu zase vyjadrujú respondenti vo veku 18-21 rokov, o čom svedčí aj priemerné skóre $M=5,76$. Poslednú štatisticky významnú diferenciu sme namerali v hodnotení bezkonfliktnosti ich priebehu ($F=2,96$; $p=0,01$), kedy sa respondenti všetkých vekových kategórií vyjadrili skôr k existencii problémov v rámci priebehu. Znamená to, že pri priemernom skóre $M=4,95$ sa respondenti vo veku 21-25 rokov, ale zároveň aj vo veku 26-30 rokov pri rovnakom priemernom skóre vyjadrili k tomu, že petície síce neprebiehajú bez konfliktov, ale ich hodnotenie je na mierne negatívnom spektre škály. Naopak, najviac kriticky priebeh petícií hodnotia respondenti vo veku nad 60 rokov, podľa ktorých sa konflikty vyskytujú, a to pri $M=6,20$, ktoré znamená takmer absolútne negatívne spektrum škály. V rámci tejto subúrovne sme zaznamenali aj tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi vo veku 18-20 rokov.

Posledným sledovaným ukazovateľom priamych nástrojov participácie bolo „členstvo v orgánoch obce“. V rámci tohto indikátora boli štatisticky významné diferencie medzi vekovými kategóriami namerané v prípade dvoch položiek. Väčšia z nich je v hodnotení toho, či respondenti boli v minulosti členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve ($F=6,13$; $p=0,00$). Najmenej boli v minulosti členmi respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=6,17$) (čo je z hľadiska ich nízkeho veku skôr očakávané) a najviac respondentov priznalo členstvo v minulosti zo skupiny 51-60 rokov ($M=3,36$). Druhá významná diferencia je sledovaná v hodnotení ($F=2,60$; $p=0,02$), pri ktorom sa respondenti vo veku nad 60 rokov relatívne pravidelne zúčastňujú na zasadnutiach obecného zastupiteľstva ($M=2,58$). Najmenej a nepravidelne sa ich zúčastňuje veková kategória respondentov 26-30 rokov ($M=4,79$).

Zároveň je tu zjavné, že respondenti vo veku 41-50 rokov ohodnotili najkritickejšie obsah až štyroch položiek zo siedmich.

Tab. 63: Diferencie v hodnotení priamych nástrojov participácie v obci pri nezávisle premennej vek (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):		F	p	M (vek)						
				1	2	3	4	5	6	7
A1	Vždy sa ho zúčastňujete.	2,56	0,02	4,53	4,45	4,42	3,25	3,66	2,76	4,17
	Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	1,38	0,22	5,59	4,25	4,88	4,67	4,10	4,31	5,00
	Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	3,37	0,00	4,88	4,80	5,02	3,47	3,93	3,81	5,17
	Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	3,49	0,00	5,24	4,60	5,21	4,12	3,93	3,73	4,59
	Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	3,22	0,00	5,89	4,50	4,14	3,80	3,90	3,23	4,50
	Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	2,78	0,01	4,71	4,85	4,21	4,07	3,27	3,28	4,58
	Vždy prebieha bez konfliktov.	0,81	0,56	5,06	4,60	4,93	4,78	4,20	4,61	4,29
	Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	1,67	0,13	4,88	4,80	4,88	3,85	4,14	4,04	4,50
A2	Vždy sa ho zúčastňujete.	4,89	0,00	2,71	4,25	4,44	3,77	3,10	3,73	2,13
	Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	3,40	0,01	5,24	4,95	4,88	5,03	3,77	4,14	5,29
	Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	3,09	0,01	5,41	5,25	5,19	4,00	4,29	4,22	5,26
	Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	5,81	0,00	5,06	4,65	4,86	4,03	3,64	3,25	2,67
	Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	6,19	0,00	3,82	5,15	4,30	3,61	2,91	2,94	3,04
	Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	6,22	0,00	3,94	5,25	4,33	4,00	2,77	3,15	2,83
	Vždy prebieha bez konfliktov.	1,01	0,42	5,00	4,95	5,14	5,20	4,42	5,06	4,58
	Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	2,94	0,01	4,29	5,40	5,07	3,98	3,86	4,15	4,08
A3	Vždy sa ich zúčastňujete.	7,78	0,00	5,41	5,00	4,18	5,28	3,08	4,76	5,00
	Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	5,08	0,00	5,65	4,90	4,37	5,95	4,50	5,18	6,00
	Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	1,77	0,11	5,65	5,30	4,65	4,98	5,00	4,90	6,04
	Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	1,03	0,40	5,88	5,40	4,95	4,60	4,80	4,83	4,63
	Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	1,79	0,10	5,65	4,70	4,23	5,13	4,24	4,64	4,75
	Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	3,88	0,00	5,76	4,85	3,95	5,22	3,86	4,82	5,25
	Vždy prebiehajú bez konfliktov.	2,96	0,01	6,00	4,95	4,95	5,98	5,14	5,60	6,20
	Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	1,71	0,12	6,00	4,90	4,60	4,75	4,37	5,07	5,12
A4	Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0,55	0,77	4,41	4,15	4,07	3,90	3,74	3,46	4,25
	Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	1,15	0,34	3,82	3,70	4,35	4,00	3,17	3,60	4,25
	Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	1,28	0,26	5,59	5,45	6,09	5,65	5,33	5,99	6,33
	V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	1,77	0,10	5,71	4,55	4,77	4,72	3,71	4,03	4,46
	V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	1,70	0,12	6,18	5,85	6,35	6,43	5,54	5,76	6,46

V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	6,13	0,00	6,17	5,55	5,74	3,95	3,81	3,36	4,50
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	2,60	0,02	4,24	4,40	4,79	3,82	3,49	3,95	2,58

Legenda: **1** - 18-20 rokov; **2** - 21-25 rokov; **3** - 26-30 rokov; **4** - 31-40 rokov; **5** - 41-50 rokov; **6** - 51-60 rokov; **7** - nad 60 rokov, **A1** - miestne referendum, **A2** - zhromaždenie obyvateľov v obci, **A3** - petície v obci, **A4** - účasť (členstvo) v orgánoch obce.

Celkovo najväčšia diferenciacia medzi vekovými kategóriami v prípade priamych nástrojov participácie sa prejavila v hodnotení účasti na petíciách ($F=7,78$; $p=0,00$), ktorých sa najviac zúčastňujú respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,08$) a najmenej respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=5,41$). Zároveň tu môžeme sledovať, že respondenti vo veku 18-20 rokov hodnotia priame nástroje participácie celkovo najnegatívnejšie a respondenti vo veku nad 31 rokov ich hodnotia celkovo pozitívnejšie.

Z hľadiska hľadania diferenciacii v hodnotení jednotlivých úrovní priamych nástrojov participácie ako celku na základe veku (tab. 64), sme najväčšie rozdiely namerali v hodnotení referenda, zhromaždenia obyvateľov obce a petícií.

Tab. 64: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení priamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej vek (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A)						
		Referendum	Zhromaždenie	Petície	Členstvo v org. obce	Súhrnné skóre za PNP
Súhrnné skóre	M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42
	SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34
Vek	18-20	5,06	4,43	5,75	5,16	5,10
	21-25	4,61	4,98	5,00	4,81	4,85
	26-30	4,59	4,78	4,49	5,17	4,75
	31-40	4,00	4,20	5,24	4,64	4,52
	41-50	3,89	3,60	4,38	4,11	3,99
	51-60	3,72	3,83	4,98	4,30	4,21
	Nad 60	4,60	3,74	5,38	4,69	4,60
	F	2,41	4,11	3,27	1,81	3,24
	p	0,03	0,00	0,00	0,10	0,00

Legenda: PNP – priame nástroje participácie.

K „zhromaždeniu obyvateľov obce“ ako priamemu nástroju participácie sa vyjadrili najpozitívnejšie respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,60$), kým najmenej pozitívne, skôr negatívne ho vnímajú respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=4,98$). Vykazuje sa tu diferenciacia medzi vekovými kategóriami pri $F=4,11$; $p=0,00$. Druhú najväčšiu diferenciaciu z hľadiska veku je možné vidieť v hodnotení petícií ($F=3,27$; $p=0,00$) s najpozitívnejšie vyjadreným hodnotením

zo strany respondentov vo veku 41-50 rokov, aj keď pri $M=4,38$ ide o hodnotenie neutrálne s posunom k negatívnemu spektru škály a najkritickejšie vnímajú petície respondenti vo veku 18-20 rokov, ktorí ich veľmi nevyužívajú ($M=5,75$). Najmenšiu diferenciu vidíme v hodnotení referenda ($F=2,41$; $p=0,03$) pri najpozitívnejšom hodnotení respondentov vo veku 51-60 rokov ($M=3,72$), pričom priemerné skóre sa blíži skôr k neutrálnemu spektru škály a najnegatívnejšie vnímajú referendum ako priamy nástroj participácie respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=5,06$). Respondenti vo veku 41-50 rokov zaujali najmenej kritické hodnotenie až k trom nástrojom – k zhromaždeniu, petíciám a k členstvu v orgánoch obce. Najviac spokojní s fungovaním priamych nástrojov participácie sú tak respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,99$) a najmenej respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=5,10$). Celkovo sa tu tak namerala diferenciu medzi vekovými kategóriami $F=3,24$ a $p=0,00$.

V tab. 65 je možné vidieť namerané hodnoty pre „nepriame nástroje participácie“. V rámci subúrovne „voľby starostu“ sme namerali štatisticky významné diferencie medzi vekovými kategóriami v hodnotení všetkých položiek. Najväčšou diferenciou sa vyznačuje hodnotenie obsahu položky účasti na voľbách ($F=6,84$; $p=0,00$). Najviac sa na jeho voľbách zúčastňujú respondenti vo veku nad 60 rokov a to v absolútnom zmysle pri $M=1,00$. Naopak, najmenej sa ich zúčastňujú respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=2,25$), ale aj napriek tomu je tu na základe priemerného skóre viditeľná ich účasť na voľbách. Veľkou diferenciou v hodnotení medzi vekovými kategóriami sa vyznačuje aj obsah položky voľby kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín ($F=4,02$; $p=0,00$), čo hodnotia najpozitívnejšie respondenti vo veku 18-21 rokov ($M=1,94$) a najkritickejšie veková kategória 26-30 rokov, aj keď pri hodnote priemerného skóre $M=3,40$ je možné stále hovoriť viac o pozitívnom spektre škály. Štatisticky významné rozdiely sme ďalej namerali aj v hodnotení toho, či respondenti podporujú svojich známych k účasti na voľbách ($F=3,10$; $p=0,01$), pričom na základe priemerného skóre $M=1,21$ najviac svojich známych podporujú respondenti vo veku nad 60 rokov a najmenej respondenti vo veku 26-30 rokov pri $M=2,79$. Pri obsahu položky oboznamovania sa pred voľbami so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť sme namerali významné diferencie pri $F=3,00$ a $p=0,01$. Najviac sa s nimi oboznamujú respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=1,63$) a najmenej respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=3,05$). Respondenti vo veku nad 60 rokov väčšinou volia kandidáta tak, že nepozerajú na jeho národnostnú príslušnosť ($M=1,29$), naopak, najmenej sa týmto riadia respondenti vo veku 21-25 rokov, aj keď pri $M=3,09$ ide stále o pozitívne spektrum škály. V rámci tohto hodnotenia sme namerali ďalšiu štatisticky významnú diferenciu ($F=2,62$; $p=0,02$). Respondenti vo veku 31-40 rokov v najväčšom počte volia kandidáta na starostu vždy tak, že nepozerajú na to, ktorú národnosť zastupuje ($M=1,87$). Naopak, najkritickejšie ohodnotili obsah danej položky respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=3,16$), aj keď ho hodnotia stále pozitívne. Aj v tomto prípade bol nameraný štatisticky významný rozdiel ($F=2,58$; $p=0,02$). Poslednú diferenciu medzi vekovými kategóriami v rámci tejto subúrovne je na základe spomínanej tabuľky možné vidieť v hodnotení toho, či respondenti čítajú vo-

lebné programy všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=2,55$; $p=0,02$). Respondenti vo veku 18-20 rokov sa vyjadrili, že ich čítajú zo všetkých vekových kategórií najviac ($M=1,94$) a najmenej respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=3,37$). V rámci tejto subúrovne sme zaznamenali aj tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi vo veku 26-30 rokov.

V rámci subúrovne „voľby poslancov obecného zastupiteľstva“ sme namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi vekovými kategóriami v prípade šiestich položiek zo siedmich, čo znamená, že najväčšie diferencie sa preukázali v hodnotení účasti na voľbách ($F=4,26$; $p=0,00$), ktorých sa najviac zúčastňuje veková kategória 51-60 rokov ($M=1,13$) a najmenej veková kategória 26-30 rokov ($M=2,12$). Druhá najväčšia diferencia sa preukázala v hodnotení obsahu položky čítania volebných programov všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=3,28$; $p=0,00$). Respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=2,19$) ich zo všetkých vekových kategórií čítajú najviac a najmenej ich čítajú respondenti vo veku 26-30 rokov pri $M=3,63$. Uvedená hodnota sa pohybuje viac v neutrálnom spektre škály. Hodnotenie podpory známych k účasti na voľbách vykazuje významnú diferenciu ($F=3,26$; $p=0,00$) v tom, že respondenti vo veku nad 60 rokov najviac podporujú svojich známych k účasti ($M=1,50$) a najmenej respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=3,23$). Respondenti vo veku 31-40 rokov väčšinou volia kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje ($M=1,77$) a najmenej takto volia kandidáta respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=3,23$). V tomto prípade bola nameraná štatisticky významná diferencia $F=3,09$; $p=0,01$. Respondenti vo veku nad 60 rokov sa v najväčšom počte pred voľbami oboznamujú so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($M=1,67$), kým najmenej respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=3,25$) pri štatisticky významnej diferencii $F=2,78$; $p=0,01$. Kandidáta volia bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=2,21$) a najmenej na to prihliadajú respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=3,72$), a to pri štatisticky významnej diferencii $F=2,70$; $p=0,01$. Okrem diferencií v hodnotení je tu možné sledovať na základe vyššie uvedeného aj tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi vo veku 26-30 rokov, pričom respondenti vo veku nad 31 rokov pristupujú k hodnoteniu obsahu položiek pozitívnejšie.

V rámci subúrovne „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení“ sme namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi vekovými kategóriami v prípade troch položiek. Najväčšia z nich je zrejماً v hodnotení toho, či prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností ($F=3,48$; $p=0,00$), ku ktorej sa najkritickejšie vyjadrili respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=3,40$), aj keď v tomto prípade ide skôr o neutrálné spektrum škály a najpozitívnejšie respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=1,54$). Druhú veľkú diferenciu sme namerali v hodnotení toho, či prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako ($F=3,34$; $p=0,00$) s najpozitívnejším hodnotením obsahu danej položky respondentmi vo veku opäť nad 60 rokov ($M=1,54$) a s najkritickejším u respondentov vo veku 26-30 rokov ($M=3,47$). Aj v treťom prípade name-

ranej štatisticky významnej diferencie v hodnotení toho, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností ($F=3,13$; $p=0,01$) vyjadřili najpozitívnejšie hodnotenie respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=1,96$) a najkritickejšie respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=3,58$), aj keď v tomto prípade ide opäť skôr o neutrálne spektrum škály. Okrem nameraných diferencií je tu možné sledovať aj tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi vo veku 26-30 rokov a tendenciu najpozitívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi vo veku nad 60 rokov.

Tab. 65: Diferencie v hodnotení nepriamych nástrojov participácie v obci pri nezávisle premennej vek (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):		F	p	M (vek)						
				1	2	3	4	5	6	7
B1	Vždy sa zúčastňujete volieb.	6.84	0.00	1.41	2.25	1.88	1.35	1.21	1.03	1.00
	Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	2.62	0.02	2.00	2.20	3.09	1.93	2.11	2.07	1.29
	Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	4.02	0.00	1.94	2.80	3.40	3.02	2.04	2.00	2.79
	Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	3.00	0.01	2.06	3.05	2.93	2.48	1.89	2.34	1.63
	Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2.55	0.02	1.94	2.50	3.37	2.40	2.19	2.31	2.88
	Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	3.10	0.01	2.41	2.45	2.79	1.87	2.00	1.96	1.21
	Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	2.58	0.02	2.29	2.60	3.16	1.87	2.11	2.60	2.46
B2	Vždy sa zúčastňujete volieb.	4.26	0.00	1.65	1.95	2.12	1.27	1.33	1.13	1.29
	Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	1.90	0.08	2.12	2.70	3.02	1.90	2.21	2.34	1.75
	Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	2.70	0.01	2.41	2.85	3.72	2.77	2.21	2.54	2.67
	Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2.78	0.01	2.06	3.25	3.16	2.38	2.29	2.25	1.67
	Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	3.28	0.00	2.29	2.55	3.63	2.32	2.19	2.39	2.63
	Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	3.26	0.00	2.06	2.30	3.23	2.03	2.31	2.09	1.50
	Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	3.09	0.01	2.18	2.75	3.23	1.77	2.70	2.64	2.08
B3	Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	1.44	0.20	2.94	3.20	3.70	3.22	2.59	3.13	2.42
	Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	1.01	0.42	4.94	4.00	4.49	4.17	3.67	4.13	4.08
	Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	1.32	0.25	3.65	3.45	3.93	3.38	3.00	3.46	2.38

	Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	3.13	0.01	3.29	3.10	3.58	3.13	2.14	2.52	1.96
	Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	3.48	0.00	3.18	3.40	3.14	2.13	2.04	2.30	1.54
	Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	3.34	0.00	3.29	2.95	3.47	2.17	2.23	2.39	1.54
	Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	0.85	0.53	3.59	3.20	4.00	3.50	3.10	3.55	3.04
B4	Dobre poznáte jej činnosť.	1.14	0.34	3.47	3.05	4.00	3.38	2.96	3.64	3.33
	Viete, že funguje v Maďarskej republike.	1.72	0.12	5.00	3.65	4.28	3.50	3.26	3.66	3.54
	Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	2.05	0.06	3.53	2.85	2.81	3.03	2.63	3.25	1.83
	Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	1.47	0.19	3.53	3.55	3.56	3.28	2.89	3.54	2.83
	Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	0.74	0.62	3.88	3.30	3.26	3.28	3.00	3.31	3.04
	Kandidovali by ste do nej.	0.81	0.56	4.65	3.95	4.19	4.32	3.80	4.49	4.00
	Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	1.05	0.39	4.53	3.60	3.84	3.87	3.41	3.51	3.21
	Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	1.41	0.21	3.94	3.35	3.28	3.52	2.86	3.60	2.92

Legenda: **1** - 18-20 rokov; **2** - 21-25 rokov; **3** - 26-30 rokov; **4** - 31-40 rokov, **5** - 41-50 rokov; **6** - 51-60 rokov; **7** - nad 60 rokov, **B1** - voľba starostu obce, **B2** - voľba poslancov obecného zastupiteľstva, **B3** - pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení, **B4** - menšinová samospráva.

Pri obsahu položiek subúrovne „menšinová samospráva“ sme nenamerali žiadne štatisticky významné rozdiely v hodnotení respondentmi. Je tu však možné sledovať smerovanie v ich hodnotení, a to u vekovej kategórii 18-20 rokov, ktorá hodnotí najnegatívnejšie obsah až šiestich položiek z ôsmich a zároveň je tu viditeľný aj trend pozitívnejšieho hodnotenia zo strany respondentov vo veku nad 41 rokov.

Celkovo je tu možné sledovať najkritickejšie hodnotenie nepriamych nástrojov participácie respondentmi vo veku 26-30 rokov. Zároveň najväčšiu diferenciu tohto indikátora medzi vekovými kategóriami sme namerali v hodnotení účasti na voľbách starostu obce ($F=6,84$; $p=0,00$), pri najväčšej účasti respondentov vo veku nad 60 rokov ($M=1,00$) a najmenej u respondentov vo veku 21-25 rokov ($M=2,25$).

V hodnotení jednotlivých úrovní nepriamych nástrojov participácie ako celku (tab. 66) sme namerali významné diferencie na základe nezávisle premennej vek v prípade dvoch nástrojov. Väčšia z týchto diferencií bola nameraná v hodnotení voľby starostu pri $F=4,16$; $p=0,00$ a menšia je viditeľná v hodnotení voľby poslancov do obecného zastupiteľstva ($F=3,73$; $p=0,00$). Sledujeme tu aj tendenciu najväčšej spokojnosti so všetkými nepriamymi nástrojmi zo strany respondentov vo veku nad 60 rokov (M sa pohybuje od 1,89 do 3,09), ale

aj tendenciu najkritickejšieho hodnotenia všetkých nepriamych nástrojov respondentmi vo veku 26-30 rokov (M sa pohybuje od 2,95 až po 3,76). V prípade hodnotenia celého indikátora „nepriame nástroje participácie“ sme namerali štatisticky významnú diferenciu v hodnotení ($F=2,93$; $p=0,01$), a to pri ich najpozitívnejšom hodnotení respondentmi vo veku nad 60 rokov ($M=2,34$) a najnegatívnejšie vyjadrenom hodnotení voči nim respondentmi vo veku 26-30 rokov ($M=3,38$), treba podotknúť, že hodnotenie všetkých vekových kategórií sa aj tak pohybuje v pozitívnom spektre škály.

Tab. 66: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej vek (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B)						
		Voľba starostu obce	Voľba poslancov OZ	VZN	Menšin. samospr.	Súhrnné skóre pre NNP
Súhrnné skóre	M	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76
	SD	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Vek	18-20	2.01	2.11	3.55	4.07	2.93
	21-25	2.55	2.62	3.33	3.41	2.98
	26-30	2.95	3.16	3.76	3.65	3.38
	31-40	2.13	2.06	3.10	3.52	2.70
	41-50	1.94	2.18	2.68	3.10	2.47
	51-60	2.04	2.20	3.07	3.63	2.73
	Nad 60	1.89	1.94	2.42	3.09	2.34
	F	4.16	3.73	2.04	1.38	2.93
	p	0.00	0.00	0.06	0.22	0.01

Legenda: NNP – nepriame nástroje participácie, OZ – obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce.

To, ako sa v obci riešia problémy, je dôležitým aspektom života v každej územnej samosprávnej jednotke. „Súhlas s riešením problémov v obci zástupcami obce“ je zároveň ďalším indikátorom výskumného šetrenia (tab. 67).

V rámci subúrovne „riešenie problémov poslancami obecného zastupiteľstva“ sme namerali štatisticky významnú diferenciu medzi vekovými kategóriami v prípade jednej položky ($F=2,27$; $p=0,04$), a to v miere súhlasu s tým, či poslanci riešia problémy účinne. Najviac s týmto súhlasili respondenti vo veku 41-50 rokov, aj keď pri priemernom skóre $M=4,06$ ide skôr o neutrálnu mieru súhlasu. Naopak, menší súhlas prejavili respondenti vo veku nad 60 rokov, pričom pri priemernom skóre $M=5,67$ ide skutočne o hodnotenie značne negatívne. Je tu možné sledovať aj najviac vyjadrených súhlasných stanovísk voči obsahu položiek respondentmi vo veku 41-50 rokov a nad 60 rokov.

V rámci „riešenia problémov starostom obce“ sme zaznamenali štatisticky významnú diferenciu v hodnotení predchádzania vzniku problémov v obci ($F=2,74$; $p=0,01$). Respondenti vo veku nad 60 rokov sú najviac spokojní s tým, ako im starosta predchádza ($M=1,79$), pričom najmenej spokojná je veková kategória 26-30 rokov ($M=3,53$). Pri tomto ukazovateli

je možné sledovať aj tendenciu najmenšej miery súhlasu s obsahom takmer všetkých položiek zo strany respondentov vo veku 26-30 rokov, ale aj respondentmi vo veku 21-25 rokov a tendenciu najväčšej spokojnosti zo strany respondentov vo veku nad 60 rokov.

Tab. 67: Diferencie v miere súhlasu riešenia problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej vek (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (vek)						
			1	2	3	4	5	6	7
Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)									
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	1.89	0.08	3.24	3.90	3.63	2.90	2.91	3.10	2.25
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0.57	0.76	4.18	3.90	4.07	3.68	3.61	3.58	3.33
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	1.65	0.13	4.18	4.05	4.14	3.85	3.33	3.63	3.00
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0.27	0.95	4.76	4.35	4.67	4.45	4.33	4.51	4.67
Riešia vždy všetky problémy v obci.	1.19	0.31	4.41	4.35	4.40	3.73	3.90	4.19	4.71
Riešia problémy vždy účinne.	2.27	0.04	4.53	4.20	4.44	4.48	4.06	4.58	5.67
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	1.41	0.21	4.41	4.65	4.70	4.78	4.11	4.73	5.29
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	1.18	0.32	4.29	4.15	4.70	4.42	3.83	3.96	3.88
Starostom obce (C2)									
Predchádza vzniku problémov v obci.	2.74	0.01	2.88	3.40	3.53	3.05	2.57	2.81	1.79
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	1.74	0.11	3.24	3.20	3.53	2.98	2.63	3.22	2.29
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	1.50	0.18	3.24	3.40	3.51	3.00	2.74	3.22	2.21
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	1.59	0.15	3.24	3.50	3.88	3.63	2.74	3.33	3.04
Rieši vždy všetky problémy v obci.	1.28	0.27	3.47	3.20	3.93	3.32	3.06	3.22	2.42
Rieši problémy vždy účinne.	1.65	0.13	3.06	3.90	3.81	3.55	3.10	3.45	2.29
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	1.08	0.37	3.12	4.05	3.86	3.83	3.21	3.33	2.92
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	1.96	0.07	3.24	4.40	3.98	3.27	3.37	3.34	2.38
Zamestnancami obecného úradu (C3)									
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	2.33	0.03	2.71	3.50	3.79	3.17	2.84	2.91	2.13
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	2.21	0.04	4.24	4.30	4.02	3.92	3.01	3.54	3.71
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	2.47	0.02	3.71	4.40	4.14	3.82	3.00	3.69	3.00
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0.49	0.81	4.12	3.90	4.37	3.78	3.90	4.00	4.25
Riešia vždy všetky problémy v obci.	1.14	0.34	3.94	3.85	4.42	3.82	3.54	3.81	3.33
Riešia problémy vždy účinne.	0.90	0.49	4.35	3.90	4.44	4.03	3.70	4.30	4.33
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	1.13	0.35	4.41	4.45	4.74	4.18	3.84	4.55	4.50
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0.72	0.63	4.29	4.05	4.30	3.77	3.70	4.19	3.63

Legenda: **1** - 18-20 rokov; **2** - 21-25 rokov; **3** - 26-30 rokov; **4** - 31-40 rokov; **5** - 41-50 rokov; **6** - 51-60 rokov; **7** - nad 60 rokov.

V rámci poslednej subúrovne „riešenie problémov zamestnancami obecného úradu“ sme namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi vekovými kategóriami v prípade troch položiek na základe údajov z uvedenej tabuľky, pričom najväčšiu z nich vykazuje miera súhlasu s tým, či zamestnanci obecného úradu vždy zisťujú, či je v obci potrebné nejaký problém riešiť ($F=2,47$; $p=0,02$), s čím najviac súhlasia pri rovnakom priemernej skóre hneď dve vekové kategórie respondentov, a to vo veku nad 60 rokov ($M=3,00$) a vo veku 41-50 rokov ($M=3,00$) a najmenšiu mieru súhlasu, skôr neutrálnu vyjadrili respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=4,40$). Druhá významná diferenciacia medzi vekovými kategóriami bola nameraná v miere súhlasu s tým, či zamestnanci obecného úradu predchádzajú vzniku problémom v obci ($F=2,33$; $p=0,03$) s najväčším súhlasom respondentov vo veku nad 60 rokov ($M=2,13$) a s najmenším zo strany respondentov vo veku 26-30 rokov ($M=3,79$). Posledná štatisticky významná diferenciacia sa prejavila v miere súhlasu s dôkladným preskúmaním vzniknutých problémov ($F=2,21$; $p=0,04$). Respondenti vo veku 41-50 rokov súhlasili s obsahom tejto položky najviac zo všetkých vekových kategórií ($M=3,01$) a naopak, najmenej súhlasne, skôr neutrálne sa k nemu vyjadrili respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=4,30$). Okrem nameraných diferencií je tu zreteľné aj smerovanie v miere súhlasu u vekovej skupiny 26-30 rokov, ktorá najmenej súhlasí s obsahom až šiestich položiek z ôsmich.

Celkovo je tu viditeľná najväčšia spokojnosť s riešením problémov zástupcami obce respondentmi vo veku nad 60 rokov a zároveň tu sledujeme aj najmenšiu spokojnosť zo strany respondentov vo veku 21-30 rokov. Najväčšiu diferenciaciu medzi vekovými skupinami sme v rámci tohto indikátora zaznamenali v hodnotení toho, či starosta obce predchádza vzniku problémom v obci ($F=2,74$; $p=0,01$) pri najväčšom súhlase respondentov vo veku nad 60 rokov ($M=1,79$) a najmenšom súhlase respondentov vo veku 26-30 rokov ($M=3,53$). Okrem týchto trendov je evidentné, že respondenti všetkých vekových kategórií najviac súhlasia s tým, ako všetky tri skupiny zástupcov obce predchádzajú vzniku problémom v obci.

Z hľadiska celostného vyjadrenia miery súhlasu s riešením problémov jednotlivými zástupcami obce (tab. 68) z hľadiska veku respondenti vo veku 26-30 rokov najmenej súhlasia s tým, ako riešia problémy starosta obce a zamestnanci OcÚ ($M=3,76$ a $4,28$) a respondenti vo veku 18-20 rokov najmenej súhlasia s tým, ako riešia problémy poslanci obecného zastupiteľstva ($M=4,25$). Naopak, najviac s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva súhlasia respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,76$) a respondenti vo veku nad 60 rokov zase najviac s súhlasia s riešením problémov starostom obce ($M=2,42$) a zamestnancami OcÚ ($M=3,61$). V rámci hodnotenia sme však namerali žiadne štatisticky významné diferencie. Riešenie problémov všetkými tromi skupinami zástupcov obce tak najkritickejšie (no stále neutrálne) vnímajú respondenti vo veku 26-30 rokov ($M=4,13$)

a najviac sú s ním spokojní respondenti vo veku 41-50 rokov a nad 60 rokov pri totožnom priemernom skóre M=3,38.

Pri sledovaní diferencií v hodnotení „charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“ pri nezávisle premennej vek (tab. 69) sme zistili, že v rámci hodnotenia „charakteru vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“ neboli namerané žiadne štatisticky významné rozdiely. Je tu však možné sledovať tendenciu, podľa ktorej respondenti vo veku 41-50 rokov vyjadrili najpozitívnejšie hodnotenie voči obsahu viacerých položiek (voči piatim zo siedmich), pričom najpozitívnejšie sa k obsahu zvyšných dvoch položiek vyjadrili respondenti vo veku nad 60 rokov. Naopak, respondenti vo veku 18-20 rokov vyjadrili najnegatívnejšie hodnotenie voči obsahu až štyroch položiek.

Tab. 68: Súhrnné skóre a diferencie v celkovej miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej vek (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre vyjadrenia MSRP
Súhrnné skóre	M	4,04	3,22	3,81	3,69
	SD	1,71	2,02	1,79	1,69
Vek	18-20	4,25	3,18	3,97	3,80
	21-25	4,19	3,63	4,04	3,96
	26-30	4,34	3,76	4,28	4,13
	31-40	4,04	3,33	3,81	3,73
	41-50	3,76	2,93	3,44	3,38
	51-60	4,04	3,24	3,87	3,72
	Nad 60	4,10	2,42	3,61	3,38
	F	0,61	1,56	1,13	1,12
	p	0,72	0,16	0,34	0,35

Legenda: MSRP – miera súhlasu s riešením problémov v obci, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

V rámci subúrovne „charakter vzťahov so starostom obce“ sme namerali významné diferencie v prípade troch položiek. A to v prípade hodnotenia toho, že respondenti dostávajú od starostu všetky informácie, ktoré potrebujú (F=2,45; p=0,03), že od neho dostávajú plnohodnotné poradenstvo (F=3,04; p=0,01) a že uňho nájdu všestrannú podporu pre svoje aktivity (F=2,91; p=0,01). Vo všetkých troch prípadoch je možné vidieť tendenciu, podľa ktorej najpozitívnejšie hodnotenie obsahu daných položiek vyjadrili respondenti vo veku nad 60 rokov (pri M od 2,50 až 2,63) a najnegatívnejšie respondenti vo veku 21-25 rokov (pri M od 4,35 až 4,80). Okrem toho je tu zreteľné, že respondenti vo veku 21-25 rokov negatívnejšie ohodnotili obsah všetkých položiek, nielen vyššie uvedených troch. Zreteľné je aj to, že respondenti vo veku nad 60 rokov vyjadrujú v hodnotení najpozitívnejšie hodnoty.

V prípade subúrovne „charakter vzťahov so zamestnancami obecného úradu“ je na základe tejto tabuľky možné konštatovať, že v hodnotení respondentov neboli namerané štatisticky významné diferencie, čo znamená, že obsah jednotlivých položiek bol respondentmi jednotlivých vekových kategórií hodnotený veľmi podobne pri malých, štatisticky nevýznamných odchýlkach. V rámci tejto subúrovne sme však zaznamenali tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu všetkých položiek respondentmi vo veku 18-20 rokov a najpozitívnejšieho respondentmi vo veku nad 60 rokov.

Tab. 69: Diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej vek (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	p	M (vek)						
			1	2	3	4	5	6	7
2									
Bezproblémovú komunikáciu.	0.45	0.85	3.41	3.45	3.51	3.43	3.24	3.10	2.88
Bezproblémovú spoluprácu.	0.57	0.76	3.41	3.55	3.67	3.52	3.14	3.12	3.21
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0.54	0.78	4.12	4.15	3.98	4.22	3.89	3.73	3.54
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0.94	0.47	5.06	3.85	4.16	3.95	3.83	4.07	4.13
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	1.87	0.09	4.71	4.50	4.16	4.48	3.50	3.94	4.38
Plnohodnotné poradenstvo.	0.94	0.47	4.47	4.40	4.19	4.25	3.73	3.78	4.46
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	1.12	0.35	4.82	4.40	3.98	4.33	3.74	3.79	4.38
Vzťahy so starostom obce (D2) prinášajú:									
Bezproblémovú komunikáciu.	1.49	0.18	2.35	3.70	2.58	2.97	2.46	2.96	2.63
Bezproblémovú spoluprácu.	1.26	0.28	2.88	3.75	2.84	3.03	2.71	3.04	2.33
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	1.32	0.25	3.35	3.65	3.37	3.30	2.87	3.27	2.38
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	2.4 5	0.0 3	3.12	4.35	3.44	3.62	3.00	3.72	2.50
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	1.96	0.07	3.06	4.55	3.05	3.32	3.10	3.48	2.75
Plnohodnotné poradenstvo.	3.0 4	0.0 1	3.12	4.70	3.21	3.43	2.81	3.46	2.50
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	2.9 1	0.0 1	3.59	4.80	3.44	3.58	2.96	3.39	2.63
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu (D3) prinášajú:									
Bezproblémovú komunikáciu.	1.07	0.38	2.94	3.15	2.86	2.95	2.44	2.84	2.25
Bezproblémovú spoluprácu.	1.43	0.20	3.18	3.45	2.98	3.18	2.53	2.96	2.33
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	1.66	0.13	3.12	3.75	3.53	3.37	2.79	3.48	2.79
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	1.25	0.28	3.12	3.90	3.35	3.02	2.89	3.21	2.63
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	1.40	0.21	3.88	4.30	3.26	3.63	3.26	3.52	2.79
Plnohodnotné poradenstvo.	0.71	0.65	3.71	3.80	3.58	3.52	3.11	3.36	3.08
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0.98	0.44	3.76	4.05	3.47	3.62	3.09	3.49	3.00

Legenda: **1**- 18-20 rokov; **2** – 21-25 rokov; **3** – 26-30 rokov; **4** – 31-40 rokov, **5** – 41-50 rokov; **6** – 51-60 rokov; **7** - nad 60 rokov.

Celkovo najväčšia štatisticky významná diferenciacia v hodnotení medzi vekovými kategóriami v rámci tejto úrovne bola nameraná v prípade už spomínaného poskytovania plnohodnotného poradenstva starostom obce ($F=3,04$; $p=0,01$). Je tu možné sledovať najkritickejšie hodnotené vzťahy zo strany respondentov vo veku 21-25 rokov a najpozitívnejšie zo strany respondentov vo veku 41-50 rokov a nad 60 rokov. Respondenti všetkých vekových kategórií najviac oceňujú bezproblémovú spoluprácu a komunikáciu so zástupcami obce.

Z hľadiska celkového hodnotenia vzťahov k jednotlivým zástupcom obce je možné na základe údajov z tab. 70 vidieť, že sme štatisticky významnú diferenciu namerali v hodnotení charakteru vzťahov k starostovi obce ($F=2,20$; $p=0,04$), voči ktorému majú najpozitívnejší vzťah respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=2,53$) a najmenej pozitívny respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=4,21$), ktorí vyjadrili neutrálne až skôr negatívne hodnotenie. Aj voči zamestnancom OcÚ prejavili najpozitívnejší vzťah respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=2,70$) a najkritickejší respondenti vo veku 21-25 rokov ($M=3,77$). Inak je tomu tak v hodnotení vzťahu k poslancom obecného zastupiteľstva, ku ktorým majú najpozitívnejší vzťah respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,58$), aj keď na základe priemerného skóre sa hodnotenie pomaly posúva k skôr neutrálnemu spektru škály a najkritickejšie vzťah vnímajú respondenti vo veku 18-20 rokov ($M=4,29$). Vzťahy celkovo najpozitívnejšie vnímajú respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=3,03$) a najkritickejšie, aj keď pri priemernom skóre $M=4,01$ viac neutrálne respondenti vo veku 21-25 rokov.

Tab. 70: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej vek (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre pre CHVZO
Súhrnné skóre	M	3,83	3,17	3,18	3,39
	SD	1,79	1,81	1,69	1,62
Vek	18-20	4.29	3.07	3.39	3.58
	21-25	4.04	4.21	3.77	4.01
	26-30	3.95	3.13	3.29	3.46
	31-40	4.03	3.32	3.33	3.56
	41-50	3.58	2.84	2.87	3.10
	51-60	3.65	3.33	3.26	3.41
	Nad 60	3.85	2.53	2.70	3.03
	F	0.72	2.20	1.31	1.23
p	0.63	0.04	0.25	0.29	

Legenda: CHVZO – charakter vzťahov k zástupcom obce, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

V rámci indikátora „aktivity pri výkone samosprávy obce“ sme na základe hodnôt z tab. 71 zaevidovali tri prípady hodnotenia obsahov položiek, ktoré vykazujú štatisticky významné rozdiely v hodnotení. Ide o hodnotenie toho, či obec každému rovnako vyrubuje dane ($F=4,02;p=0,00$), či má každý rovnaký prístup k aktivačným prácam ($F=2,79;p=0,01$) a či má každý rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci ($F=2,26;p=0,04$). Obsah všetkých uvedených položiek bol rovnako najpozitívnejšie a najnegatívnejšie ohodnotený tým istými vekovými kategóriami, čo znamená, že najpozitívnejšie ich ohodnotili respondenti vo veku nad 60 rokov ($M = 1,50 - 1,92$) a najkritickejšie respondenti vo veku 26-30 rokov, pričom pri priemernom skóre ich hodnotenia od 3,30 po 3,49 ešte stále môžeme hovoriť o pozitívnom spektre škály. V rámci obsahu ostatných položiek sme nezaznamenali štatisticky významné diferencie v hodnotení.

Celkovo respondenti zreteľne najviac oceňujú dvojjazyčné vedenie obecnej kroniky a dvojjazyčné označenie názvu obce, pričom skupina vo veku nad 60 rokov najpozitívnejšie ohodnotila obsah až siedmich položiek z ôsmich. V rámci tohto indikátora ako celku sme nenamerali štatisticky významné diferencie, všetci respondenti ich z hľadiska veku hodnotia pozitívne (M sa pohybuje od 1,97 až po 3,22).

Tab. 71: Súhrnné skóre a diferencie v hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce pri nezávisle premennej vek (E).

AKTIVITY V RÁMCI VÝKONU SAMOSPRÁVY OBCE (E)	F	p	M (vek)						
			1	2	3	4	5	6	7
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	0.92	0.48	2.76	3.00	3.58	2.85	3.19	3.21	2.54
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	1.12	0.35	3.35	3.50	3.60	3.35	3.81	3.40	2.46
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	4.02	0.00	2.88	3.40	3.47	2.60	2.23	2.60	1.50
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	1.68	0.13	2.94	2.95	3.26	3.27	2.73	3.03	1.96
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	2.26	0.04	3.47	3.30	3.49	3.02	2.61	2.96	1.92
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	2.79	0.01	3.00	3.25	3.30	2.58	2.47	2.67	1.75
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	1.39	0.22	2.53	2.95	2.51	2.13	1.83	2.28	1.96
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	1.31	0.25	2.06	2.90	2.56	2.27	1.91	2.31	1.71
Súhrnné skóre	0,50	0,48	2,88	3,16	3,22	2,76	2,60	2,81	1,97

Legenda: 1 Legenda: **1** - 18-20 rokov; **2** - 21-25 rokov; **3** - 26-30 rokov; **4** - 31-40 rokov; **5** - 41-50 rokov; **6** - 51-60 rokov; **7** - nad 60 rokov.

Pri nezávisle premennej vek sme tak sledovali aj hodnotenie výskumného šetrenia ako celku (tab. 72), kde sme namerali štatisticky významnú diferenciu ($F=2,27$; $p=0,04$).

Tab. 72: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení výskumného šetrenia pri nezávisle premennej vek.

VÝSKUMNÉ ŠETRENIE										
Súhrnné skóre		Vek								
M	SD	18-20	21-25	26-30	31-40	41-50	51-60	Nad 60	F	P
3,41	1,21	3,66	3,79	3,79	3,45	3,11	3,38	3,06	2,27	0,04

Najpozitívnejšie ho vnímajú respondenti vo veku nad 60 rokov ($M=3,06$). Menej pozitívne sa k nemu vyjadrili respondenti vo veku 41-50 rokov ($M=3,11$), 51-60 rokov ($M=3,38$) a respondenti vo veku 31-40 rokov ($M=3,45$). Matematicky sa k neutrálnemu spektru škály približuje skôr hodnotenie respondentov vo veku 18-20 rokov ($M=3,66$) a najkritickejšie, ale ešte stále v neutrálnom spektre škály sa k obsahu výskumného šetrenia vyjadrili respondenti vo veku 21-25 rokov a 26-30 rokov pri totožnom priemernom skóre $M=3,79$.

4.3.3. Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov medzi vzdelanostnými kategóriami

Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov sme sledovali aj pri nezávisle premennej vzdelanie. V hodnotení respondentov položiek priamych nástrojov participácie sme namerali niekoľko štatisticky významných diferencií (tab. 73).

Pokiaľ ide o subúroveň „miestne referendum,“ zaznamenali sme tu trend, podľa ktorého respondenti s ukončeným základným vzdelaním hodnotia obsah takmer všetkých položiek (siedmich z ôsmich) najpozitívnejšie oproti ostatným vzdelanostným kategóriám. Naopak, najnegatívnejšie sa k obsahu niektorých položiek (piatich z ôsmich) vyjadrujú respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa. Diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami sme namerali v hodnotení obsahu všetkých položiek, no najväčšiu z nich je možné sledovať pri podpore známych k účasti na referende ($F=6,33$; $p=0,00$), s najväčšou podporou respondentov so základným vzdelaním ($M=1,57$) a najmenšou zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,75$). Podobne tieto dve vzdelanostné kategórie ohodnotili aj obsah položky bezkonfliktného priebehu referenda ($F=4,68$; $p=0,00$), ďalej takto ohodnotili to, že referendum je efektívnym nástrojom pre správu obce ($F=3,47$;

$p=0,00$) a svoju participáciu na jeho príprave ($F=2,37$; $p=0,03$). Na referende sa najviac zúčastňujú respondenti s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa ($M=2,47$) a najmenej respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,50$), a to pri diferencii ich hodnotenia $F=4,94$; $p=0,00$. Respondenti so základným vzdelaním sa najpozitívnejšie vyjadrili k tomu, že sa referenda zúčastnia obyvatelia všetkých národností ($F=2,32$; $p=0,03$); ($M=3,00$), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností ($F=2,27$; $p=0,04$); ($M=2,29$), že ide o výborný spôsob participácie na správe obce ($F=3,08$; $p=0,01$); ($M=2,29$), a to pri najnegatívnejšom hodnotení obsahu týchto položiek respondentmi so stredným všeobecným vzdelaním s maturitou.

Trend najpozitívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi s ukončeným základným vzdelaním pretrváva aj pri subúrovni „zhromaždenie obyvateľov obce“, s výnimkou hodnotenia obsahu jednej položky (že sa zhromaždenia zúčastnia obyvatelia všetkých národností), ku ktorej sa najpozitívnejšie vyjadrili respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=3,00$). Táto vzdelanostná kategória zároveň vyjadrila aj najviac negatívne hodnotenie voči obsahu až piatich položiek z ôsmich (M sa pohybuje od 5,50 až po 6,50). Namerali sme tu aj významné diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami, a to v hodnotení účasti na ňom ($F=7,64$; $p=0,00$) pri najväčšej účasti respondentov so základným vzdelaním ($M=2,57$) a najmenej účasti respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,50$), ale aj v hodnotení podpory známych k účasti na ňom ($F=6,69$; $p=0,00$) pri najmenej podpore (až „nepodpore“) zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=6,00$), ďalej v hodnotení aktívneho podielu na jeho príprave ($F=5,70$; $p=0,00$), opätovne pri najmenšom podiele zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,75$), či v hodnotení toho, že ide o efektívny nástroj správy obce ($F=4,56$; $p=0,00$) a v hodnotení bezkonfliktnosti jeho priebehu ($F=4,47$; $p=0,00$), s opätovne najmenšou spokojnosťou s jeho priebehom zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=6,25$) a nakoniec aj v hodnotení toho, či sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností ($F=2,17$; $p=0,05$), a to pri najkritickejšom hodnotení zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,45$).

V rámci „petícií obce“ sme namerali štatisticky významné diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami v prípade až siedmich položiek z ôsmich, s pretrvávajúcim trendom najpozitívnejšie vyjadreného hodnotenia respondentmi so základným vzdelaním voči obsahu všetkých tam uvedených položiek (pri hodnote priemerného skóre $M=2,86$ až po 5,00, pričom aj hodnota $M=5,00$ vyjadruje stále najmenej kritické hodnotenie v porovnaní s hodnotením ostatných vzdelanostných kategórií). Zároveň tu môžeme sledovať aj tendenciu najnegatívnejšie vyjadreného hodnotenia respondentmi s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa v prípade piatich položiek z ôsmich a najnegatívnejšie vyjadreného hodnotenia v prípade ostatných troch položiek respondentmi s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa. Vzdelanostné kategórie respondentov vyjadrili najväčšie rozdiely v hodnotení toho, či sa petíciami riešia potreby obyvateľov všetkých národností ($F=4,82$; $p=0,00$). S nie až tak veľkými, ale

stále významnými odchýlkami respondenti ohodnotili aj obsah položky, kde sa vyjadrili k tomu, či sa petícií zúčastnia obyvatelia všetkých národností ($F=3,96$; $p=0,00$), rozdielne ohodnotili aj svoju účasť na nich ($F=3,47$; $p=0,00$) s najväčšou účasťou respondentov so základným vzdelaním ($M=3,57$) a s najmenšou u respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,75$). Významné diferencie sú aj v hodnotení podpory známych k účasti na nich ($3,41$; $p=0,00$), aktívneho podielu na ich príprave ($F=2,95$; $p=0,01$) a vo vyjadrení k tomu, či sú efektívnym nástrojom správy obce ($F=2,76$; $p=0,01$). Celkovo respondenti všetkých vzdelanostných kategórií nie sú veľmi naklonení používaniu petícií ako nepriameho nástroja participácie.

V rámci poslednej subúrovne priamych nástrojov participácie - „účasti (členstva) v orgánoch obce“ - sme štatisticky významné diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami namerali v hodnotení obsahu všetkých tam uvedených položiek. Najväčšie z nich sledujeme v hodnotení pravidelnej účasti na zasadnutiach obecného zastupiteľstva ($F=7,98$; $p=0,00$), záujmu kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva ($F=6,97$; $p=0,00$), v hodnotení kandidatúry na post poslanca obecného zastupiteľstva v minulosti respondentov ($F=6,24$; $p=0,00$), či v hodnotení záujmu stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve ($F=5,78$; $p=0,00$).

Tab. 73: Diferencie v hodnotení priamych nástrojov participácie v obci pri nezávisle premennej vzdelanie (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):		F	p	M (vzdelanie)						
				1	2	3	4	5	6	7
A1	Vždy sa ho zúčastňujete.	4.94	0.00	3.00	3.83	4.29	3.48	3.55	2.47	5.50
	Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	2.37	0.03	3.86	4.52	5.32	4.67	4.00	4.12	5.75
	Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	2.32	0.03	3.00	4.31	4.40	4.85	4.49	3.51	3.50
	Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	2.27	0.04	2.29	4.44	4.63	4.63	4.34	3.91	3.50
	Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	3.08	0.01	2.29	3.98	4.29	4.48	4.45	3.30	3.13
	Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	6.33	0.00	1.57	3.92	4.76	4.00	4.26	2.83	5.75
	Vždy prebieha bez konfliktov.	4.68	0.00	2.43	4.94	5.24	4.17	4.98	3.98	6.00
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	3.47	0.00	2.57	4.17	4.84	4.23	4.79	3.70	5.38	
A2	Vždy sa ho zúčastňujete.	7.64	0.00	2.57	2.44	4.66	3.17	3.26	3.62	5.50
	Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	5.70	0.00	3.14	4.23	5.65	4.71	3.55	4.38	5.75
	Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	1.70	0.12	3.43	4.33	4.89	4.73	4.89	4.37	3.00
	Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	2.17	0.05	2.71	3.17	4.45	3.88	4.13	3.83	3.75
	Je to výborný spôsob, ako sa podieľať	1.90	0.08	2.71	3.29	4.19	3.42	3.26	3.28	3.00

	na správe obce.									
	Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	6.69	0.00	2.57	2.96	4.73	3.25	3.17	3.27	6.00
	Vždy prebieha bez konfliktov.	4.47	0.00	3.29	4.58	5.53	4.60	5.64	4.37	6.25
	Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	4.56	0.00	2.57	4.04	4.89	3.85	4.55	3.93	6.50
A3	Vždy sa ich zúčastňujete.	3.47	0.00	3.57	4.67	5.37	4.04	3.91	4.17	5.75
	Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	2.95	0.01	3.14	5.08	5.60	5.15	4.72	5.05	6.75
	Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	3.96	0.00	3.14	5.13	5.06	5.42	5.85	4.63	4.00
	Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	4.82	0.00	3.00	4.63	5.03	4.65	6.17	4.57	3.75
	Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	1.66	0.13	3.00	4.63	4.98	4.35	5.11	4.58	3.75
	Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	3.41	0.00	2.86	4.94	5.02	4.15	5.00	4.21	6.75
	Vždy prebiehajú bez konfliktov.	2.64	0.02	5.00	5.58	5.56	5.44	6.13	5.01	6.75
	Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	2.76	0.01	3.43	5.13	5.02	4.58	5.43	4.30	6.00
A4	Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	5.78	0.00	3.00	3.88	5.05	3.52	2.34	3.95	5.50
	Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	6.97	0.00	3.00	3.79	5.05	2.98	2.23	3.99	5.50
	Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	3.60	0.00	4.14	5.79	6.55	5.63	5.47	5.37	7.00
	V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	6.24	0.00	3.29	4.42	5.60	4.25	2.55	4.48	5.50
	V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	4.76	0.00	6.43	5.54	6.81	6.17	5.00	6.05	7.00
	V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	3.42	0.00	3.14	4.33	5.23	3.83	3.13	4.58	5.50
	Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	7.98	0.00	2.29	3.44	4.97	3.19	2.49	4.47	5.50

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa, A1 – miestne referendum, A2 – zhromaždenie obyvateľov obce, A3 – petície v obci, A4 – účasť (členstvo) v orgánoch obce.

Zároveň je tu možné sledovať tendenciu najnegatívnejšie prejaveneho hodnotenia voči obsahu šiestich položiek z ôsmich respondentmi s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa (pri $M=5,50 - 7,00$, pričom hodnota 7,00 vyjadruje, že títo respondenti v minulosti nekandidovali na post starostu obce) a tendenciu najpozitívnejšie vyjadreného hodnotenia voči obsahu piatich položiek zo siedmich respondentmi s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,23 - 5,00$; pričom aj $M=5,00$ je najmenej kriticky vyjadrené hodnotenie toho, že títo respondenti v minulosti veľmi nekandidovali na post starostu obce).

Celkovo najväčšiu diferenciu medzi vzdelanostnými kategóriami v hodnotení priamych nástrojov participácie sme namerali vo vyjadrení sa k tomu, či sa respondenti pravidelne zúčastňujú na zasadnutiach obecného zastupiteľstva ($F=7,98$; $p=0,00$), pri najväčšej účasti zo strany respondentov so základným vzdelaním ($M=2,29$) a najmenej účasti zo strany res-

pondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa (M=5,50). Zároveň tu sledujeme, že priame nástroje participácie najpozitívnejšie hodnotia respondenti so základným vzdelaním a najkritickejšie respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa.

Štatisticky významné diferencie sme namerali aj v hodnotení jednotlivých priamych nástrojov participácie ako celku na základe nezávisle premennej vzdelanie (tab. 74). V prvom rade chceme uviesť, že je tu zreteľná tendencia najpozitívnejšie vyjadreného hodnotenia respondentmi so základným vzdelaním voči referendu (M=2,63), zhromaždeniu obyvateľov obce (M=2,88) a voči petíciám (M=3,39). K členstvu v obci vyjadrili najpozitívnejšie hodnotenie respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa (M=3,32). Je tu však možné sledovať, že respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa najnegatívnejšie vnímajú všetky priame nástroje participácie (M sa pohybuje od 4,81 pri petíciách až po 5,93 pri členstve do orgánov obce). Na základe uvedeného sme namerali najväčšiu diferenciu práve v hodnotení členstva do orgánov obce (F=8,18; p=0,00). Druhá veľká diferenciacia sa preukázala v hodnotení zhromaždenia obyvateľov obce (F=4,53; p=0,00), v hodnotení referenda sme namerali rozdiel pri F=4,05; p=0,00 a v hodnotení petícií je diferenciacia pri F=2,63; p=0,02.

Tab. 74: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení priamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej vzdelanie (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A)						
		Referendum	Zhromaždenie	Petície	Členstvo v org. obce	Súhrnné skóre za PNP
Súhrnné skóre	M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42
	SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34
Vzdelanie	1	2.63	2.88	3.39	3.61	3.13
	2	4.26	3.63	4.97	4.46	4.33
	3	4.72	4.87	5.21	5.61	5.10
	4	4.31	3.95	4.72	4.22	4.30
	5	4.36	4.06	5.29	3.32	4.25
	6	3.48	3.88	4.56	4.70	4.16
	7	4.81	4.97	5.44	5.93	5.29
	F	4.05	4.53	2.63	8.18	5.52
	P	0.00	0.00	0.02	0.00	0.00

Legenda: 1– ukončené základné vzdelanie, 2 - stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 – vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa, PNP – priame nástroje participácie.

Najpozitívnejšie tak priame nástroje participácie ako celok vnímajú respondenti so základným vzdelaním (M=3,13), neutrálne ich vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa (M=4,16), respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa (M=4,25), respondenti so stredným všeobecným vzdelaním s maturitou (M=4,30) a so stred-

ným odborným vzdelaním bez maturity ($M=4,33$), skôr negatívne sa vyjadrili k priamym nástrojom participácie respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=5,10$) a najnegatívnejšie ich vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,29$), čím v hodnotení respondentmi na základe vzdelania bola nameraná významná diferenciacia pri $F=5,52$; $p=0,00$.

Pri druhom z indikátorov výskumného šetrenia – „nepriame nástroje participácie“ – sme opäť zaznamenali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi vzdelanostnými kategóriami (tab. 75).

V rámci subúrovne „voľby starostu obce“ môžeme sledovať trend najpozitívnejšieho hodnotenia obsahu takmer všetkých položiek (s výnimkou dvoch – hodnotenia toho, či sa respondenti oboznamujú pred voľbami so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť a toho, či respondenti čítajú volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť) respondentmi s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa. Najväčšiu diferenciu sme namerali v hodnotení aktívnej podpory známych k účasti na voľbách ($F=9,53$; $p=0,00$), pri najväčšej podpore zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=1,47$) a pri najmenej podpore zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,50$). Druhý veľký rozdiel v hodnotení, aj keď nie až v takom rozpätí ako predchádzajúci, sme zaznamenali v hodnotení toho, či respondenti volia preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje ($F=2,92$; $p=0,01$). Aj v tomto prípade vyjadrili najpozitívnejšie hodnotenie respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=1,66$) a najkritickejšie respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa, avšak v tomto prípade je ich hodnotenie skôr pozitívne ($M=3,25$). Ďalšie diferencie je možné sledovať v hodnotení toho, či sa respondenti pred voľbami oboznamujú so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=2,48$; $p=0,02$) s tým, že najviac sa s nimi oboznamujú respondenti so základným vzdelaním ($M=1,43$) a najmenej respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=2,92$); ale diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami sa prejavili aj v hodnotení toho, či respondenti čítajú volebné programy všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=2,45$; $p=0,02$) pri opäť najpozitívnejšie vyjadrenom hodnotení respondentov so základným vzdelaním ($M=1,43$) a najkritickejšie vyjadreným hodnotením u respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa, aj keď pri priemernom skóre $M=3,25$ ide skôr o hodnotenie mierne pozitívne až neutrálne. Najmenší významný rozdiel sme namerali v hodnotení voľby kandidáta bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť ($F=2,15$; $p=0,05$) s pozitívnym vyjadrením všetkých vzdelanostných kategórií, s najvyšším priemerným skóre u respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=1,40$) a najmenším u respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=2,56$).

V hodnotení obsahu položiek subúrovne „voľby poslancov obecného zastupiteľstva“ sme namerali štatisticky významné diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami v prípade piatich položiek z možných siedmich. Zároveň tu sledujeme trend najpozitívnejšie vyjadre-

ného hodnotenia k obsahu šiestich položiek zo strany respondentov so základným vzdelaním, a to pri priemernom skóre $M=1,00$. Najväčšiu diferenciu sme namerali v hodnotní aktívnej podpory známych k účasti na voľbách ($F=10,49$; $p=0,00$), kde pri spomínanom priemernom skóre $M=1,00$ u respondentov so základným vzdelaním sme namerali aj priemerné skóre $M=5,50$ u respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa, čo vyjadruje ich nepodporu k účasti. Ďalšie významné diferencie sú zreteľné v hodnotení toho, či sa respondenti pred voľbami oboznamujú so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=3,51$; $p=0,00$) pri najmenej pozitívnom vyjadrení respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=3,06$); v hodnotení voľby preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje ($F=3,04$; $p=0,01$), ku ktorej sa najmenej pozitívne vyjadrili respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=3,25$); ale významné diferencie sú aj v hodnotení voľby kandidáta bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť ($F=2,71$; $p=0,01$) a v hodnotení toho, či respondenti čítajú volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=2,21$; $p=0,04$) pri najmenej pozitívne vyjadrenom hodnotení zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa pri hodnotách priemerného skóre 2,81 a 2,85.

Pri subúrovni „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce“ môžeme sledovať hneď dva trendy, a to trend najpozitívnejšie vyjadrených hodnotení voči obsahu takmer všetkých uvedených položiek zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=1,81 - 2,91$), s výnimkou hodnotenia toho, či respondenti vedia, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako, pri najpozitívnejšom hodnotení zo strany respondentov so základným vzdelaním ($M=1,86$). Zaznamenali sme tu aj trend najnegatívnejšie vyjadrených hodnotení voči obsahu takmer všetkých položiek zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=3,18 - 4,65$), s výnimkou hodnotenia toho, či respondenti odovzdávajú svoje pripomienky k návrhom všeobecne záväzných nariadení ($F=4,89$; $p=0,00$) a hodnotenia podpory známych k pripomienkovaniu návrhov VZN, pri najmenej podpore respondentmi s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,25$ a $4,75$). Najväčšiu štatisticky významnú diferenciu sme zaznamenali pri aktívnej podpore známych k pripomienkovaniu návrhov ($F=7,14$; $p=0,00$). Druhú najväčšiu diferenciu medzi vzdelanostnými kategóriami sledujeme v hodnotení toho, či respondenti majú prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010 ($F=7,09$; $p=0,00$) s najväčším prehľadom respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,00$). Vysoké rozdiely v hodnotení sme namerali aj v obsahu položky sledovania návrhov nariadení na obecnej nástenke ($F=6,81$; $p=0,00$). Tieto nariadenia najviac sledujú respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,13$) a skôr neutrálne sa k obsahu tejto položky vyjadrili respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,26$). To, či respondenti vedia o tom, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností, vykazuje diferenciu pri $F=4,94$; $p=0,00$, keď respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou ohodnotili dané tvrdenie najmenej pozitívne,

skôr neutrálne pri $M=3,79$. Naopak, najpozitívnejšie obsah tejto položky ohodnotili respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=1,91$). Respondenti všetkých vzdelanostných kategórií sa vyjadrili, že vedia o tom, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako ($F=2,58; p=0,02$), ale najmenej pozitívne sa k obsahu danej položky postavili respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=3,18$) a najpozitívnejšie respondenti so základným vzdelaním ($M=1,86$).

Pri subúrovni „menšinová samospráva“ sme štatisticky významné diferencie namerali v hodnotení obsahu všetkých tam uvedených položiek, s viditeľnou tendenciou najnegatívnejšie vyjadreného hodnotenia voči obsahu takmer všetkých položiek zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa pri priemernom skóre od $M=4,63$ až $M=6,25$ (s výnimkou hodnotenia toho, či respondenti vedia, že menšinová samospráva funguje v Maďarskej republike, ktorú najnegatívnejšie ohodnotili respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou pri $M=5,21$ a najpozitívnejšie sa k uvedenému tvrdeniu postavili respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa pri $M=2,91$, čím je tu možné sledovať významnú diferenciu v hodnotení medzi vzdelanostnými kategóriami pri $F=6,59; p=0,00$). Oproti ich negatívnemu hodnoteniu sme najpozitívnejšie vyjadrenie voči obsahu až piatich položiek zaznamenali u respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,77 - 3,04$). Pozitívne hodnotenie sme zaznamenali aj u respondentov so základným vzdelaním ($M=2,29$) v hodnotení toho, či respondenti dobre poznajú činnosť tejto samosprávy, čím sa preukázala významná diferenciacia ($F=10,58; p=0,00$). Druhý najväčší rozdiel sledujeme v hodnotení aktívnej podpory známych kandidátov do jej orgánov ($F=9,52; p=0,00$) pri potenciálne najväčšej podpore zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,77$). Tretiu najväčšiu diferenciu sme namerali v hodnotení kandidatúry do jej orgánov ($F=6,76; p=0,00$), o ktorú najväčší záujem prejavili opäť respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=3,04$). Významné diferencie sledujeme aj v hodnotení toho, či by respondenti uvítali jej fungovanie v Slovenskej republike ($F=3,78; p=0,00$) s najväčšou otvorenosťou pre jej existenciu zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním bez maturity ($M=2,38$), no s najväčším odmietaním zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,50$). Diferencie boli aj v hodnotení názoru respondentov na to, či by takýto druh samosprávy bol v národnostne zmiešaných obciach efektívnejší, ako dnes fungujúca obecná samospráva ($F=3,26; p=0,00$). Názory respondentov všetkých vzdelanostných kategórií sa v tomto prípade líšia. Ich priemerné skóre sa pohybuje od $M=2,87$ (s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa) až po hodnotu $M=4,63$ (s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa), čím ale vidíme hodnotenie pozitívne až silne neutrálne, či mierne zasahujúce do negatívneho spektra škály. Názory respondentov sa líšia aj v tom, že ak by menšinová samospráva fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce ($F=2,96; p=0,01$), pri priemernom skóre $M=2,96$ (respondenti s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa) až $M=3,77$ (respondenti so stredným odborným vzdelaním

s maturitou), čo predstavuje pozitívne až mierne neutrálne hodnotenie obsahu danej položky, ale zároveň s priemerným skóre až $M=5,00$ u respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa, čím vyjadrujú nesúhlasné stanovisko voči uvedenému tvrdeniu.

Poslednú významnú diferenciu sme namerali v hodnotení aktívnej participácie respondentov na udalostiach organizovaných menšinovou samosprávou ($F=2,36$; $p=0,03$). Najviac by sa ich zúčastňovali respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,81$) a naopak najmenej opäť respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=4,63$).

Respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa teda hodnotia celkovo nepriame nástroje participácie značne negatívne. Najväčšiu diferenciu v rámci tohto indikátora sme namerali v hodnotení toho, či respondenti dobre poznajú činnosť menšinovej samosprávy ($F=10,58$; $p=0,00$), kde sa ich hodnotenia značne rozchádzajú od súhlasného stanoviska u respondentov so základným vzdelaním, so stredným odborným vzdelaním bez maturity, stredným všeobecným vzdelaním s maturitou, vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,29 - 2,90$), cez neutrálne až slabo nesúhlasné stanovisko u respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,79$), až po nesúhlasné stanovisko zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=6,25$).

V rámci hodnotenia jednotlivých nepriamych nástrojov participácie ako celku vzdelanostnými kategóriami sme štatisticky významné diferencie zaznamenali v hodnotení všetkých nepriamych nástrojov (tab. 76).

Tab. 75: Diferencie v hodnotení nepriamych nástrojov participácie v obci pri nezávisle premennej vzdelanie (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):		F	p	M (vzdelanie)						
				1	2	3	4	5	6	7
B1	Vždy sa zúčastňujete volieb.	1.64	0.14	1.14	1.31	1.53	1.27	1.11	1.40	2.13
	Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	2.15	0.05	2.00	1.92	2.56	2.08	1.40	2.47	1.75
	Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	1.86	0.09	3.14	2.33	2.89	2.46	1.83	2.80	2.00
	Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2.48	0.02	1.43	2.31	2.92	1.81	2.09	2.33	2.88
	Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2.45	0.02	1.43	2.67	3.02	2.06	2.04	2.51	3.25
	Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	9.53	0.00	1.71	1.85	2.29	1.60	1.47	2.33	5.50
	Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	2.92	0.01	1.71	2.58	2.50	2.02	1.66	2.81	3.25
B2	Vždy sa zúčastňujete volieb.	1.55	0.16	1.00	1.50	1.48	1.38	1.09	1.59	2.13
	Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	2.71	0.01	1.00	2.35	2.48	1.90	1.72	2.81	1.75
	Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy	0.86	0.53	2.71	2.65	2.53	2.58	2.40	3.12	2.50

	menšín.									
	Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	3.51	0.00	1.00	2.35	3.06	1.96	1.87	2.69	2.50
	Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	2.21	0.04	1.00	2.75	2.69	2.06	2.19	2.85	2.75
	Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	10.49	0.00	1.00	1.98	2.55	1.63	1.53	2.79	5.50
	Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	3.04	0.01	1.00	2.58	2.61	2.21	1.83	2.99	3.25
B3	Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	6.81	0.00	2.43	2.25	4.26	2.48	2.13	3.43	3.63
	Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	4.89	0.00	3.00	3.81	5.02	4.13	2.91	4.28	5.25
	Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	7.09	0.00	2.29	2.63	4.65	3.19	2.00	3.62	4.00
	Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	4.94	0.00	2.29	2.10	3.79	2.38	1.91	3.09	2.50
	Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	1.87	0.08	1.86	1.94	2.90	2.48	1.81	2.58	2.50
	Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	2.58	0.02	1.86	1.90	3.18	2.50	1.87	2.69	2.50
	Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	7.14	0.00	2.71	3.38	4.63	2.54	2.32	3.68	4.75
B4	Dobre poznáte jej činnosť.	10.58	0.00	2.29	2.90	4.79	2.71	2.36	3.49	6.25
	Viete, že funguje v Maďarskej republike.	6.59	0.00	3.14	3.42	5.21	3.06	2.91	3.44	4.75
	Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	3.78	0.00	3.57	2.38	3.26	2.63	2.57	2.89	5.50
	Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	2.96	0.01	3.57	3.21	3.77	3.08	3.13	2.96	5.00
	Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	3.26	0.00	3.43	3.23	3.84	3.04	2.87	2.95	4.63
	Kandidovali by ste do nej.	6.76	0.00	4.00	3.48	5.21	4.15	3.04	4.37	5.75
	Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	9.52	0.00	3.86	2.79	4.94	3.46	2.77	3.56	5.75
	Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	2.36	0.03	3.71	3.02	3.90	3.15	2.81	3.26	4.63

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa, B1 – voľby starostu obce, B2 – voľby poslancov obecného zastupiteľstva, B3 – pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení, B4 – menšinová samospráva.

Tab. 76: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej vzdelanie (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B)

		Voľba starostu obce	Voľba poslancov OZ	VZN	Menšin. samospr.	Súhrnné skóre pre NNP
Súhrnné skóre	M	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76
	SD	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Vzdelanie	1	1.80	1.24	2.35	3.45	2.21
	2	2.14	2.31	2.57	3.05	2.52
	3	2.53	2.49	4.06	4.36	3.36
	4	1.90	1.96	2.81	3.16	2.46
	5	1.66	1.81	2.14	2.81	2.10
	6	2.38	2.69	3.34	3.37	2.94
	7	2.96	2.91	3.59	5.28	3.69
	F	3.83	3.72	6.11	7.68	6.89
	P	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 - stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 – vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa, NNP – nepriame nástroje participácie, OZ – obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce.

Voľbu starostu obce najkritickejšie vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=2,96$), a to pri najpozitívnejšie vyjadrenom hodnotení zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=1,66$), čím sme namerali diferenciu pri $F=3,83$; $p=0,00$, avšak podotýkame, že voči voľbe starostu sa vyjadrili všetky vzdelanostné kategórie pozitívne.

Voľbu poslancov obecného zastupiteľstva ako nepriamy nástroj participácie najviac využívajú respondenti so základným vzdelaním ($M=1,24$) pri opäť najkritickejšie, ale stále pozitívne vyjadrenom hodnotení zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=2,91$) a pri diferencii v hodnotení medzi vzdelanostnými kategóriami pri $F=3,72$; $p=0,00$. Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení ako nepriamy nástroj participácie najviac využívajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,14$) a najmenej, s priemerným skóre $M=4,06$, ktoré sa pohybuje v neutrálnom spektre škály zase respondentmi so stredným odborným vzdelaním s maturitou, čím sa vykazuje diferenciu v hodnotení pri $F=6,11$; $p=0,00$. Najväčší rozdiel v hodnotení vzdelanostnými kategóriami ($F=7,68$; $p=0,00$) sme namerali pri menšinovej samospráve. Najpozitívnejšie ju vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,81$) a zreteľne negatívne ju vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=5,28$). Na základe uvedeného je možné uviesť tendenciu, podľa ktorej respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa vnímajú najnegatívnejšie menšinovú samosprávu ($M=5,28$) a najkritickejšie sa vyjadrili aj voči voľbe starostu a voľbe poslancov obecného zastupiteľstva, aj keď pri $M=2,96$ a $2,91$ ide o hodnotenie volieb stále v pozitívnom spektre škály.

Štatisticky významnú diferenciu sme namerali aj v hodnotení nepriamych nástrojov participácie ako celku ($F=6,89$; $p=0,00$), pričom ich využívajú všetky vzdelanostné kategórie, okrem respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=3,69$), ktorí sa voči

nim vyjadrili skôr neutrálne. Najpozitívnejšie ich vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,10$).

Pri indikátore „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“ (tab. 77) je zreteľná jedna významná tendencia, a to v najnegatívnejšie hodnotenom obsahu všetkých položiek pri všetkých troch subúrovniach zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou. V rámci subúrovne miery súhlasu s „riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva“ sme namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi vzdelanostnými kategóriami v prípade siedmich položiek. Zároveň je možné dodať, že je tu viditeľný trend najväčšieho súhlasu s obsahom piatich položiek z ôsmich zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa pri $M=1,63 - 3,50$. Najväčšiu diferenciu sme namerali v miere súhlasu s tým, či poslanci vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce ($F=4,72$; $p=0,00$). Kým respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa s týmto tvrdením súhlasia ($M=1,75$), respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou skôr nesúhlasia ($M=5,06$). Hodnoty u ostatných vzdelanostných kategórií sa pohybujú medzi týmito dvoma spomenutými hodnotami pri priemernom skóre $M=3,77 - 4,29$, čo vyjadruje skôr priemernú alebo neutrálnu mieru súhlasu. Pri najväčšom súhlase s tým, že poslanci riešia problémy účinne zo strany respondentov so základným vzdelaním ($M=3,14$), sme zároveň zistili najmenší súhlas zo strany respondentov so stredným všeobecným vzdelaním s maturitou ($M=5,19$)¹, čím sa vykazuje diferencia v hodnotení pri $F=4,00$; $p=0,00$. Diferenciu je možné sledovať aj v miere súhlasu s tým, či poslanci predchádzajú vzniku problémov v obci ($F=3,91$; $p=0,00$), s čím všetky skupiny respondentov súhlasia ($M=1,63 - 3,37$), samozrejme okrem respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou, ktorí sa k uvedenému tvrdeniu postavili skôr neutrálne ($M=3,90$). Respondenti so základným vzdelaním najviac súhlasili aj s tým, že poslanci vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém ($M=2,43$) a že poslanci dôkladne preskúmajú každý problém ($M=2,43$). V hodnotení obsahu oboch položiek sme namerali štatisticky významné diferencie ($F=3,44$; $p=0,00$ a $F=2,28$; $p=0,04$). Posledný významný rozdiel sme namerali vo vyjadrení súhlasu s tým, či poslanci vždy riešia všetky problémy v obci ($F=3,86$; $p=0,00$). Na uvedené tvrdenie sa vzťahuje hore uvedená tendencia najväčšieho súhlasu respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa a najmenšieho zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou.

Ako sme už uviedli, tendencia najnegatívnejšie prejaveneho hodnotenia respondentmi so stredným odborným vzdelaním s maturitou voči obsahu všetkých položiek v rámci indikátora „riešenie problémov v obci zástupcami obce“ sa vzťahuje aj k subúrovni „riešenie problémov starostom obce“ (M sa pohybuje od 3,79 až po 4,66). Okrem tejto tendencie tu však sledujeme aj trend najpozitívnejšie vyjadreného hodnotenia zo strany respondentov so základným vzdelaním voči obsahu takmer všetkých uvedených položiek, s výnimkou hodno-

¹ Jediný prípad pri indikátore „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“, kedy je obsah položky hodnotený negatívnejšie inou vzdelanostnou kategóriou ako kategóriou respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou.

tenia predchádzania vzniku problémov v obci, s ktorým najviac súhlasia respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,75$), ďalej s výnimkou vyjadrenia miery súhlasu s tým, či starosta zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém, s ktorým najviac súhlasia respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,19$) a s výnimkou prejavenia najväčšej miery súhlasu s tým, že starosta rieši problémy rýchlo, s čím opäť najviac súhlasia respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,63$). Keďže sme štatisticky významné diferencie namerali v hodnotení všetkých tu uvedených položiek, uvedieme len dve najväčšie. Väčšiu sme namerali v miere súhlasu s tým, že starosta predchádza vzniku problémov v obci ($F=8,15$; $p=0,00$) a menšiu z nich sme namerali vo vyjadrení súhlasu k tomu, že starosta rieši problémy vždy rýchlo ($F=6,41$; $p=0,00$). Hodnoty ostatných diferencií je možné vidieť v tab. 77.

Popri sledovanom trende najmenej miery súhlasu s obsahom všetkých položiek zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou môžeme v rámci subúrovne „riešenie problémov zamestnancami obecného úradu“ sledovať aj tendenciu najväčšieho súhlasu zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa s tým, že títo zamestnanci predchádzajú vzniku problémov v obci ($M=2,00$), že dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém v obci ($M=2,63$), že riešia všetky problémy v obci ($M=2,38$) a že riešia problémy účinne ($M=2,63$) a zároveň je tu možné sledovať aj trend najväčšej miery súhlasu s tým, že zamestnanci obecného úradu zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém, či riešia problém hneď, ako sa o ňom dozvedia, či riešia problémy rýchlo a či riešia všetky problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce zo strany respondentov so základným vzdelaním, a to vždy pri totožnom priemernom skóre $M=2,86$. V hodnotení obsahu všetkých vyššie uvedených položiek vzdelanostnými kategóriami sme namerali aj štatisticky významné diferencie, pričom uvedieme štyri najväčšie. Prvá sa prejavila v miere súhlasu s tým, že zamestnanci obecného úradu predchádzajú vzniku problémov v obci ($F=5,68$; $p=0,00$), ďalej že riešia vždy všetky problémy v obci ($F=5,54$; $p=0,00$), že vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém ($F=5,07$; $p=0,00$) a že dôkladne preskúmajú všetky vzniknuté problémy ($F=4,57$; $p=0,00$). Najnegatívnejší prístup k tomu, ako zástupcovia obce riešia problémy teda majú respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou. Celkovo najväčšiu diferenciu medzi vzdelanostnými kategóriami je možné v rámci tohto indikátora vidieť v hodnotení toho, či starosta predchádza vzniku problémov v obci, a to pri rozpätí priemerného skóre od $M=1,75$ u respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa, až po $M=4,15$ u respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou pri $F=8,15$ a $p=0,00$.

Významné diferencie môžeme vidieť v celkovo vyjadrenej miere súhlasu s riešením problémov v obci jednotlivými zástupcami obce na základe nezávisle premennej vzdelanie (tab. 78), kde okrem iného sledujeme aj najnegatívnejšie hodnotenie riešenia problémov všetkými tromi skupinami zástupcov obce zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,21 - 4,72$), pričom ich miera súhlasu sa pohybuje v spektre

škály od neutrálneho až k negatívnemu. Najväčšiu diferenciu sme namerali v miere súhlasu s riešením problémov starostom obce ($F=4,81$; $p=0,00$) pri najväčšom súhlase zo strany respondentov so základným vzdelaním ($M=2,43$). Druhú veľkú diferenciu sledujeme v hodnotení riešenia problémov zamestnancami OcÚ ($F=4,75$; $p=0,00$) opäť pri najväčšom súhlase zo strany respondentov so základným vzdelaním ($M=2,82$). Najmenšiu diferenciu sme zaznamenali v miere súhlasu s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva ($F=3,55$; $p=0,00$), s ktorým najviac súhlasia respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=2,56$).

V rámci celkovo vyjadrenej miery súhlasu s riešením problémov všetkými troma skupinami zástupcov obce sme namerali štatisticky významnú diferenciu ($F=4,94$; $p=0,00$), a to pri najväčšom súhlase zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=2,69$) a najmenšom súhlase zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,54$).

Pri úrovni „charakter vzťahov so zástupcami obce“ (tab. 79) sme nenamerali až toľko významných diferencií ako v predchádzajúcom prípade (tab. 77).

V hodnotení obsahu položiek subúrovne „charakter vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“ sme zaznamenali tendenciu najpozitívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,25 - 3,63$), s výnimkou najpozitívnejšie vyjadreného hodnotenia voči obsahu zvyšných dvoch položiek respondentmi s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa, a to v hodnotení poskytovania všetkých potrebných informácií poslancami obecného zastupiteľstva ($M=3,66$) a v hodnotení toho, či poslanci chápu situáciu respondentov ($M=3,45$). Zároveň tu sledujeme aj trend najkritickejšieho hodnotenia obsahu položiek respondentmi so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,18 - 4,73$), avšak s výnimkou hodnotenia bezproblémovej komunikácie, ktorú najkritickejšie ohodnotili respondenti so základným vzdelaním ($M=4,14$).

Tab. 77: Diferencie v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej vzdelanie (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (vzdelanie)						
			1	2	3	4	5	6	7
Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)									
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	3.91	0.00	2.43	2.83	3.90	2.73	2.49	3.37	1.63
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	2.28	0.04	2.43	3.33	4.31	3.96	3.43	3.74	2.50
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	3.44	0.00	2.43	3.88	4.32	3.46	3.00	3.84	2.50
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	1.93	0.08	4.29	4.46	5.03	4.79	4.28	4.17	3.50

Riešia vždy všetky problémy v obci.	3.86	0.00	3.14	4.04	4.89	4.42	3.77	3.89	2.38
Riešia problémy vždy účinne.	4.00	0.00	3.14	4.33	5.03	5.19	3.98	4.23	3.38
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	3.30	0.00	4.29	4.50	5.21	5.10	4.15	4.41	2.88
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	4.72	0.00	4.29	4.02	5.06	3.77	4.17	3.96	1.75
Starostom obce (C2)									
Predchádza vzniku problémov v obci.	8.15	0.00	2.43	2.52	4.15	2.40	2.02	3.01	1.75
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	3.38	0.00	2.43	2.58	3.79	3.00	2.30	3.12	3.00
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	4.94	0.00	2.43	2.50	4.02	2.90	2.19	3.28	2.63
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	3.80	0.00	2.43	2.79	4.19	3.40	2.53	3.52	2.50
Rieši vždy všetky problémy v obci.	3.50	0.00	2.43	2.75	4.26	3.06	2.55	3.35	3.50
Rieši problémy vždy účinne.	3.04	0.01	2.43	2.58	4.11	3.54	2.81	3.57	2.88
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	6.41	0.00	2.43	2.40	4.66	3.81	3.00	3.58	1.63
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	4.01	0.00	2.43	2.75	4.53	3.19	2.98	3.48	2.75
Zamestnancami obecného úradu (C3)									
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	5.68	0.00	2.57	2.27	4.05	2.88	2.43	3.31	2.00
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	4.57	0.00	2.86	3.23	4.73	3.65	3.13	3.60	2.63
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	5.07	0.00	2.86	3.15	4.77	3.21	3.09	3.67	3.00
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	2.82	0.01	2.86	3.31	4.66	3.90	3.98	4.14	3.63
Riešia vždy všetky problémy v obci.	5.54	0.00	2.86	3.21	4.84	3.50	3.45	3.99	2.38
Riešia problémy vždy účinne.	3.28	0.00	2.86	3.56	4.63	4.31	3.68	4.41	2.63
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	3.88	0.00	2.86	3.92	5.05	4.79	3.62	4.36	3.38
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	3.12	0.01	2.86	3.90	4.68	3.92	3.02	4.12	3.88

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Tab. 78: Súhrnné skóre a diferencie v celkovej miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej vzdelanie (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre vyjadrenia MSRP
Súhrnné skóre	M	4,04	3,22	3,81	3,69
	SD	1,71	2,02	1,79	1,69
Vzdelanie	1	3.30	2.43	2.82	2.85
	2	3.92	2.61	3.32	3.28
	3	4.72	4.21	4.68	4.54
	4	4.18	3.16	3.77	3.70
	5	3.66	2.55	3.30	3.17
	6	3.95	3.36	3.95	3.76
	7	2.56	2.58	2.94	2.69
	F	3.55	4.81	4.75	4.94
	P	0.00	0.00	0.00	0.00

Legenda: 1– ukončené základné vzdelanie, 2 - stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

koškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 – vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa, MSRP – miera súhlasu s riešením problémov v obci, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

V hodnotení sme namerali štatisticky významné diferencie medzi vzdelanostnými kategóriami v prípade troch položiek, a to pri hodnotení bezproblémovej spolupráce ($F=6,19$; $p=0,00$), na ktorú sa v hodnotení respondentov vzťahujú vyššie uvedené tendencie, ako aj v hodnotení bezproblémovej komunikácie ($F=5,14$; $p=0,00$) s veľmi pozitívnym prístupom zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,25$) a so skôr neutrálnym hodnotením respondentov so základným vzdelaním ($M=4,14$). Najmenšiu z diferencií vykazuje poskytovanie plnohodnotného poradenstva ($F=3,07$; $p=0,01$), v hodnotení ktorého je opäť možné sa odvolať na vyššie uvedené tendencie.

V hodnotení obsahu položiek subúrovne „charakter vzťahov so starostom obce“ sme nezaznamenali žiadne predchádzajúcemu prípadu podobné tendencie. Namerali sme tu však štatisticky významné rozdiely v hodnotení vzdelanostných kategórií v prípade troch položiek. Najväčší rozdiel je možné vidieť v hodnotení bezproblémovej komunikácie ($F=5,10$; $p=0,00$) pri veľmi pozitívnom hodnotení respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,25$) a pri mierne pozitívnom až neutrálnom hodnotení respondentov s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa ($M=3,58$). Uvedené skupiny respondentov podobne ohodnotili aj bezproblémovú spoluprácu, čím sa vykazuje v poradí ďalšia veľká diferencia ($F=4,48$; $p=0,00$). Hodnotenie obsahu tejto položky vzdelanostnými skupinami sa nachádza v spektre medzi týmito krajnými hodnotami. Najmenšiu diferenciu sme namerali pri poskytovaní plnohodnotných odpovedí na otázky ($F=2,60$; $p=0,02$), s relatívne pozitívnym vnímaním respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,43$) a skôr neutrálnym zo strany respondentov so základným vzdelaním ($M=4,14$).

Tab. 79: Diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej vzdelanie (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	p	M (vzdelanie)						
			1	2	3	4	5	6	7
Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva (D1) prinášajú:									
Bezproblémovú komunikáciu.	5.14	0.00	4.14	2.83	3.94	2.92	2.70	3.73	1.25
Bezproblémovú spoluprácu.	6.19	0.00	3.43	2.96	4.18	2.75	2.64	3.84	1.50
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0.46	0.84	4.14	3.73	4.18	4.10	3.79	3.89	3.38
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0.66	0.68	4.14	4.04	4.40	4.10	3.66	4.00	3.75
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	1.88	0.08	4.14	4.19	4.73	3.98	3.45	4.04	3.63
Plnohodnotné poradenstvo.	3.07	0.01	4.14	3.92	4.68	4.67	3.57	3.69	2.75
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	1.59	0.15	4.14	3.98	4.40	4.69	3.66	3.74	3.63
Vzťahy so starostom obce (D2) prinášajú:									

Bezproblémovú komunikáciu.	5.10	0.00	3.43	2.27	2.87	2.60	2.13	3.58	1.25
Bezproblémovú spoluprácu.	4.48	0.00	3.43	2.65	3.16	2.92	2.09	3.49	1.25
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	2.60	0.02	4.14	2.83	3.27	3.13	2.43	3.64	2.88
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	1.67	0.13	3.43	3.02	3.61	3.44	2.77	3.77	3.88
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0.39	0.88	3.43	3.02	3.13	3.46	3.23	3.48	3.25
Plnohodnotné poradenstvo.	0.71	0.65	4.14	3.06	3.16	3.58	3.00	3.27	3.75
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0.62	0.72	4.14	3.31	3.55	3.60	3.06	3.32	2.88
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu (D3) prinášajú:									
Bezproblémovú komunikáciu.	3.97	0.00	4.14	2.40	3.10	2.40	2.17	3.20	2.00
Bezproblémovú spoluprácu.	3.21	0.00	3.43	2.73	3.35	2.69	2.17	3.27	1.75
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	2.13	0.05	4.14	2.60	3.42	3.46	2.89	3.42	4.00
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	1.16	0.33	3.43	2.67	3.26	3.27	2.74	3.31	3.50
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0.73	0.63	3.43	3.15	3.61	3.54	3.21	3.52	4.50
Plnohodnotné poradenstvo.	2.46	0.02	3.43	2.90	3.74	3.69	3.62	2.99	4.63
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	2.08	0.06	3.43	3.00	3.55	4.06	3.70	3.00	4.13

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Najviac diferencií sme našli v hodnotení obsahu položiek pri subúrovni „charakter vzťahov so zamestnancami obecného úradu.“ Najväčšiu z nich vykazuje hodnotenie bezproblémovej komunikácie ($F=3,97; p=0,00$). Najlepšie ju hodnotia respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=2,00$) a najkritickejšie, avšak skôr neutrálne respondenti so základným vzdelaním ($M=4,14$). Tieto skupiny respondentov obdobne ohodnotili aj bezproblémovú spoluprácu (pri $M=1,75$ a $M=3,43$), ktorá tak vykazuje diferenciu pri $F=3,21; p=0,00$. Poskytovanie plnohodnotných odpovedí na otázky zamestnancami obecného úradu najkritickejšie ohodnotili respondenti so základným vzdelaním ($M=4,14$), a to oproti najpozitívnejšiemu hodnoteniu respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,89$) a našli sme tu významnú diferenciu pri $F=2,13; p=0,05$. Posledný štatisticky významný rozdiel je možné sledovať v hodnotení poskytovania plnohodnotného poradenstva ($F=2,46; p=0,02$), ku ktorému sa najnegatívnejšie vyjadrili respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=4,63$) a najpozitívnejšie respondenti so stredným odborným vzdelaním bez maturity ($M=2,90$). Iné tendencie v hodnotení tu nie je možné sledovať.

Celkovo najväčšiu diferenciu medzi vzdelanostnými kategóriami pri úrovni „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“ sme našli v hodnotení toho, či s poslancami obecného zastupiteľstva prebieha bezproblémová spolupráca ($F=6,19; p=0,00$), ktorá je všetkými vekovými kategóriami s výnimkou respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,18$) hodnotená skôr pozitívne. Respondenti zreteľne najpozitívnejšie hodnotia komunikáciu a spoluprácu so všetkými tromi skupinami zástupcov obce.

V celkovom hodnotení vzťahov obyvateľov obce k jednotlivým zástupcom obce vzdelanostnými kategóriami sme nenamerali žiadne významné diferencie a nesledujeme tu ani zvlášť výrazné tendencie (tab. 80), napriek tomu je však možné na základe údajov vidieť, že najlepší vzťah k poslancom obecného zastupiteľstva majú respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa (M=2,84) a najhorší respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou (M=4,36).

Tab. 80: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej vzdelanie (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre pre CHVZO
Súhrnné skóre	M	3,83	3,17	3,18	3,39
	SD	1,79	1,81	1,69	1,62
Vzdelanie	1	4.04	3.73	3.63	3.80
	2	3.66	2.88	2.78	3.11
	3	4.36	3.25	3.43	3.68
	4	3.89	3.25	3.30	3.48
	5	3.35	2.67	2.93	2.98
	6	3.85	3.51	3.24	3.53
	7	2.84	2.73	3.50	3.02
	F	2.00	1.51	1.06	1.35
P	0.07	0.18	0.39	0.24	

Legenda: 1– ukončené základné vzdelanie, 2 - stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 – vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa, CHVZO – charakter vzťahov k zástupcom obce, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Vzťah k starostovi zase najpozitívnejšie vnímajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa (M=2,67) a najkritickejšie, aj keď skôr neutrálne respondenti so základným vzdelaním (M=3,73). Najlepšie vzťahy k zamestnancom OcÚ majú respondenti so stredným odborným vzdelaním bez maturity (M=2,78) a skôr neutrálne (a teda najmenej dobré, priemerné) opäť respondenti so základným vzdelaním (M=3,63). Ku všetkým zástupcom obce majú najhoršie vzťahy respondenti s ukončeným základným vzdelaním (M=3,80), aj keď sú skôr priemerné a na druhej strane najlepšie vzťahy voči nim majú respondenti s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa (M=2,98).

Vzdelanostné kategórie ohodnotili značne rozdielne aj obsah všetkých položiek pri indikátore „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 81), čím môžeme hovoriť o nameraných štatisticky významných diferenciách v prípade všetkých položiek. V prvom rade by sme chceli upozorniť na zreteľnú tendenciu najpozitívnejšie vyjadreného hodnotenia obsahu takmer všetkých položiek respondentmi s vysokoškolským vzdelaním tretieho stup-

ňa, a to pri absolútne pozitívnom hodnotení pri priemernom skóre $M=1,00$. Zároveň sa táto skupina respondentov vyjadrila neutrálne k tomu, či súhlasia s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky a s dvojjazyčným názvom obce pri totožnom priemernom skóre $M=4,00$, ktoré je v týchto dvoch prípadoch zároveň najkritickejšie vyjadreným hodnotením v porovnaní s hodnoteniami ostatných vzdelanostných kategórií, kde sú tieto dve položky zároveň najpozitívnejšie ohodnotené respondentmi s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa (totožné $M=1,38$). Sledujeme tu aj tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu všetkých ostatných položiek respondentmi so stredným odborným vzdelaním s maturitou (pri $M=3,06$ až $4,19$). Za zmienku stojí aj fakt, že obsah položky o tom, či každý môže rovnako využívať obecný majetok, ohodnotili respondenti s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,00$) rovnako ako respondenti so základným vzdelaním ($M=1,00$). Pre interpretáciu najkritickejšieho hodnotenia tejto položky sa vzťahuje už vyššie uvedená tendencia, to znamená, že najnegatívnejšie ju vnímajú respondenti so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=3,90$). Diferencie sa v hodnotení všetkých položiek pohybujú v rozpätí od najväčšej $F=6,94$; $p=0,00$ (každý môže rovnako využívať obecný majetok), až po najmenšiu pri $F=4,24$; $p=0,00$ (súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky). Hodnotenie jednotlivých položiek respondentmi všetkých vzdelanostných kategórií sa tak pohybuje na úrovni od absolútne pozitívneho hodnotenia pri $M=1,00$, až po úplne neutrálne hodnotenie s menším posunom k negatívnemu spektru škály pri $M=4,19$.

Pri celkovom hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce sme pri nezávisle premennej vzdelanie na základe údajov z uvádzanej tabuľky namerali významnú diferenciu $F=5,41$; $p=0,00$, s najpozitívnejším hodnotením zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa ($M=1,75$) a najmenej pozitívnym hodnotením zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=3,33$).

Tab. 81: Súhrnné skóre a diferencie v hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce pri nezávisle premennej vzdelanie (E).

AKTIVITY V RÁMCI VÝKONU SAMOSPRÁVY OBCE (E)	F	p	M (vzdelanie)						
			1	2	3	4	5	6	7
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	6.94	0.00	1.00	2.52	3.90	3.19	2.36	3.57	1.00
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	5.42	0.00	2.71	2.85	4.19	3.58	2.62	3.93	1.00
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	4.29	0.00	2.71	2.29	3.06	3.00	1.72	2.91	1.00
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	6.58	0.00	2.71	2.38	3.48	3.23	1.98	3.47	1.00
Každý má rovnaký prístup	4.77	0.00	2.71	2.58	3.63	2.73	2.21	3.36	1.00

k verejnoprospešným službám v obci.										
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	5.42	0.00	2.71	2.81	3.21	2.48	1.77	3.01	1.00	
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	4.24	0.00	2.71	2.25	2.45	1.73	1.38	2.56	4.00	
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	5.76	0.00	2.71	1.98	2.71	1.56	1.38	2.65	4.00	
Súhrnné skóre	5,41	0,00	2,50	2,46	3,33	2,69	1,93	3,18	1,75	

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 – stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 - vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Tab. 82: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení výskumného šetrenia pri nezávisle premennej vzdelanie.

VÝSKUMNÉ ŠETRENIE										
Súhrnné skóre		Vzdelanie								
M	SD	1	2	3	4	5	6	7	F	p
3,41	1,21	2,90	3,14	4,00	3,33	2,89	3,51	3,29	5,06	0,00

Legenda: 1- ukončené základné vzdelanie, 2 - stredné odborné vzdelanie bez maturity, 3 – stredné odborné vzdelanie s maturitou, 4 – stredné všeobecné vzdelanie s maturitou, 5 – vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, 6 – vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, 7 – vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa.

Pri celkovom hodnotení výskumného šetrenia na základe nezávisle premennej vzdelanie (tab. 82) sme namerali štatisticky významnú diferenciu ($F=5,06$; $p=0,00$) odrážajúcu sa v najpozitívnejšom vyjadrení k jeho obsahu zo strany respondentov s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa ($M=2,89$) a najkritickejšie vyjadrenom hodnotení zo strany respondentov so stredným odborným vzdelaním s maturitou ($M=4,00$), aj keď ich hodnotenie je v neutrálnom spektre škály. Hodnotenie ostatných vzdelanostných skupín je skôr pozitívne (M respondentov so základným vzdelaním= $2,90$; M respondentov so stredným odborným vzdelaním bez maturity= $3,14$; M respondentov s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa= $3,29$; M respondentov so stredným všeobecným vzdelaním s maturitou= $3,33$ a M respondentov s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa= $3,51$).

4.3.4. Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov na základe materinského jazyka

Pri sledovaní diferencií v hodnotení priamych nástrojov participácie na základe nezávisle premennej materinský jazyk sme zistili niekoľko významných rozdielov (tab. 83). Najviac z nich sme namerali pri indikátore „miestne referendum“, pričom v rámci tejto subúrovne je

obsah každej položky hodnotený s významnými diferenciami. Okrem nich je možné v rámci tohto nástroja vidieť tendenciu, podľa ktorej je obsah všetkých tam uvedených položiek najnegatívnejšie hodnotený respondentmi používajúcimi slovenčinu ako materinský jazyk (ďalej len hovoriaci respondenti). V hodnotení miestneho referenda je výrazné priemerné skóre respondentov hovoriacich iným jazykom (teda ani slovenským a ani maďarským jazykom). Ich hodnotenie je nanajvýš pozitívne pri obsahu všetkých položiek, dokonca najpozitívnejšie vôbec, avšak naša pozornosť je venovaná skôr hodnoteniu slovensky a maďarsky hovoriacich respondentov. Najväčší rozdiel je na základe údajov z uvedenej tabuľky v hodnotení bezkonfliktného priebehu referenda ($F=8,85$; $p=0,00$). Kým respondenti, ktorí hovoria maďarským jazykom hodnotia obsah danej položky skôr neutrálne ($M=4,20$), respondenti hovoriaci slovenským jazykom obsah danej položky hodnotia viac negatívne ($M=5,16$). Druhú najväčšiu diferenciu sme zaznamenali v hodnotení podpory známych k účasti na ňom ($F=8,21$; $p=0,00$). Svojich známych tak viac podporujú respondenti hovoriaci maďarským jazykom ($M=3,40$), kým respondenti hovoriaci slovenským jazykom ich podporujú menej ($M=4,50$). Pri $F=7,79$ a $p=0,00$ je možné vidieť ďalšiu významnú diferenciu v hodnotení na základe materinského jazyka. V tomto prípade ide o hodnotenie účasti na referende, ktorého sa viac zúčastňujú maďarsky hovoriaci respondenti ($M=3,02$). Významné rozdiely sme obdobne namerali aj v hodnotení toho, či je referendum výborný spôsob participácie na správe obce ($F=6,50$; $p=0,00$), či sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností ($F=5,65$; $p=0,00$), či sa respondenti aktívne podieľajú na jeho príprave ($F=5,43$; $p=0,00$), či sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností ($F=4,87$; $p=0,01$) a či je podľa respondentov efektívnym nástrojom pre správu obce ($F=4,32$; $p=0,01$). K obsahu všetkých týchto položiek sa pozitívnejšie vyjadrili maďarsky hovoriaci respondenti.

V rámci subúrovne „zhromaždenie obyvateľov obce“ sme namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení na základe materinského jazyka v prípade troch položiek. Zároveň je aj v tomto prípade možné sledovať tendenciu najnegatívnejšieho hodnotenia obsahu všetkých položiek zo strany respondentov hovoriacich slovenským jazykom a najpozitívnejšieho hodnotenia respondentov hovoriacich iným jazykom.

Tab. 83: Diferencie v hodnotení priamych nástrojov participácie v obci pri nezávisle premennej materinský jazyk (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):	F	p	M (materinský jazyk)		
			Sl.	Ma.	Iný
Miestne referendum v obci (A1)					
Vždy sa ho zúčastňujete.	7.79	0.00	4.12	3.02	3.00
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	5.43	0.00	5.05	4.17	3.00
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	5.65	0.00	4.71	3.79	3.00
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	4.87	0.01	4.66	4.01	2.00
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	6.50	0.00	4.47	3.58	2.00
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	8.21	0.00	4.50	3.40	2.00

Vždy prebieha bez konfliktov.	8.85	0.00	5.16	4.20	2.00
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	4.32	0.01	4.65	4.04	2.00
Zhromaždenie obyvateľov obce (A2)					
Vždy sa ho zúčastňujete.	0.14	0.87	5.09	4.17	2.00
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	7.98	0.00	4.88	4.34	2.00
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	3.72	0.03	3.97	3.83	2.00
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0.94	0.39	3.71	3.30	2.00
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	2.07	0.13	3.71	3.46	2.00
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	0.97	0.38	5.56	4.44	2.00
Vždy prebieha bez konfliktov.	12.75	0.00	4.39	4.20	2.00
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	1.55	0.21	4.78	4.25	3.00
Petície v obci (A3)					
Vždy sa ich zúčastňujete.	2.50	0.08	5.15	5.15	3.00
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	1.11	0.33	5.09	5.06	3.00
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	1.14	0.32	4.84	4.92	3.00
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0.79	0.45	4.86	4.53	3.00
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	1.44	0.24	5.19	4.25	3.00
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	6.80	0.00	5.56	5.46	6.00
Vždy prebiehajú bez konfliktov.	0.19	0.83	4.92	4.77	3.00
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	0.90	0.41	4.01	3.75	4.00
Účasť (členstvo) v orgánoch obce (A4)					
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0.33	0.72	3.86	3.68	4.00
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	0.17	0.84	5.73	5.77	5.00
Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	0.15	0.86	4.66	4.15	4.00
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	1.22	0.30	5.93	6.07	6.50
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	0.23	0.79	4.45	4.26	1.00
V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	1.58	0.21	3.80	3.95	1.00
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	1.46	0.23	3.86	3.68	4.00

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Najväčšia diferenciacia sa aj v tomto prípade prejavila v hodnotení bezkonfliktného priebehu ($F=12,75; p=0,00$), ktorý lepšie hodnotia respondenti hovoriaci maďarským jazykom ($M=4,20$) ako respondenti hovoriaci slovenským jazykom ($M=4,39$), aj keď hodnotenie je na základe priemerného skóre skôr v neutrálnom spektre škály. Druhý významný rozdiel je možné sledovať v hodnotení aktívneho podielu na jeho príprave ($F=7,98; p=0,00$) pri priemernom podiele maďarsky hovoriacich respondentov ($M=4,34$), čo je stále viac, ako podiel respondentov hovoriacich slovenským jazykom ($M=4,88$). Poslednú štatisticky významnú diferenciu sme našli v hodnotení toho, či sa podľa respondentov zhromaždenia zúčastnia obyvatelia všetkých národností ($F=3,72; p=0,03$). Uvedenému tvrdeniu opäť viac dôverujú respondenti hovoriaci maďarským jazykom ($M=3,83$).

Pri sledovaní hodnotenia „petícií v obci“ sme zaznamenali štatisticky významnú diferenciu iba v obsahu jednej položky, ale je tu možné sledovať aj určité smerovania. Znamená to, že významný rozdiel je zrejmý v hodnotení podpory známych k účasti na petíciách ($F=6,80$; $p=0,00$), s väčšou podporou zo strany maďarsky hovoriacich respondentov, aj keď pri priemernom skóre $M=5,46$ ide skôr o veľmi slabú až žiadnu podporu, čo znamená, že ani jedna skupina respondentov výrazne nepodporuje svojich známych k účasti na petíciách (ani skupina respondentov hovoriacich iným jazykom pri $M=6,00$). V rámci tejto subúrovne sledujeme aj totožné hodnotenie účasti na petíciách pri priemernom skóre $M=5,15$ pre obe sledované skupiny respondentov, s výnimkou respondentov hovoriacich iným jazykom pri $M=3,00$. Oproti slovensky hovoriacim respondentom hodnotili maďarsky hovoriaci respondenti negatívnejšie iba obsah jednej položky, a síce to, či sa na petíciách zúčastnia obyvatelia všetkých národností ($M=4,92$). Obsah ostatných položiek opätovne hodnotia negatívnejšie slovensky hovoriaci respondenti.

Pri subúrovni „účasť (členstvo) v orgánoch obce“ nesledujeme výrazné tendencie v hodnotení a nenamerali sme tu ani štatisticky významné diferencie. Hodnotenie respondentov je v tomto prípade skôr neutrálne až negatívne, pri zreteľnom potvrdení respondentov hovoriacich iným jazykom, že v minulosti kandidovali na post starostu obce ($M=1,00$) a že v minulosti boli členom niektorej z komisií v obci ($M=1,00$).

Celkovo v rámci indikátora „priame nástroje participácie“ je najväčšia diferenciacia namieraná v hodnotení toho, či referendum prebiehalo bez konfliktov ($F=8,85$; $p=0,00$), a to pri negatívnom hodnotení slovensky hovoriacich respondentov ($M=5,16$), neutrálnom hodnotení respondentov hovoriacich maďarským jazykom ($M=4,20$) a pozitívnom hodnotení respondentov hovoriacich iným jazykom ($M=2,00$).

Štatisticky významné rozdiely je možné sledovať aj v hodnotení jednotlivých subúrovní priamych nástrojov participácie ako celku pri nezávisle premennej materinský jazyk (tab. 84), pričom sme tu namerali hneď dve významné diferencie. Väčšia z nich je v hodnotení referenda ($F=9,66$; $p=0,00$), ktoré respondenti hovoriaci slovenským jazykom hodnotia skôr negatívne ($M=4,67$), kým respondenti hovoriaci jazykom maďarským hodnotia pozitívne až mierne neutrálne ($M=3,78$). Druhá z nich je zreteľná v hodnotení zhromaždenia obyvateľov obce ($F=4,33$; $p=0,01$) s neutrálne až negatívne vyjadreným hodnotením zo strany respondentov hovoriacich slovenským jazykom ($M=4,36$) a s pozitívne až skôr neutrálne vyjadreným hodnotením zo strany respondentov hovoriacich maďarským jazykom ($M=3,91$). Zároveň je tu možné vidieť tendenciu, podľa ktorej všetky priame nástroje participácie hodnotia respondenti hovoriaci slovenským jazykom kritickejšie ($M=4,68$), a to pri skôr neutrálne vyjadrenom hodnotení zo strany maďarsky hovoriacich respondentov ($M=4,25$), čím hodnotenie opäť vykazuje významnú diferenciu pri $F=5,23$; $p=0,01$.

Tab. 84: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení priamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej materinský jazyk (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A)						
		Referendum	Zhromaždenie	Peticie	Členstvo v org. obce	Súhrnné skóre za PNP
Súhrnné skóre	M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42
	SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34
Materinský jazyk	slovenský	4.67	4.36	5.05	4.64	4.68
	maďarský	3.78	3.91	4.80	4.52	4.25
	iný	2.38	2.13	3.38	3.64	2.88
	F	9.66	4.33	1.70	0.34	5.23
	p	0.00	0.01	0.19	0.71	0.01

Legenda: PNP – priame nástroje participácie.

Pokiaľ ide o sledovanie diferencií v hodnotení na základe materinského jazyka pri ukazovateli „nepriame nástroje participácie“, prvé tri subúrovne (tab. 85) nepreukázali žiadne štatisticky významné diferencie. Znamená to, že iba v rámci ukazovateľa „menšinová samospráva“ sme tieto rozdiely namerali. Najväčší z nich sa prejavil v hodnotení toho, či by podľa respondentov bola takáto samospráva v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia, ako dnes fungujúca obecná samospráva ($F=9,56$; $p=0,00$). Obsah tejto položky ohodnotili maďarsky hovoriaci respondenti pozitívnejšie ($M=3,23$) ako slovensky hovoriaci respondenti ($M=4,20$), pričom v prípade hodnotenia menšinovej samosprávy musíme dodať, že sa tu prejavila tendencia pozitívnejšieho hodnotenia obsahu všetkých týchto položiek respondentmi hovoriacimi maďarským jazykom. Druhá najväčšia diferencia medzi skupinami na základe materinského jazyka bola nameraná v hodnotení podpory známych ku kandidatúre do jej orgánov ($F=8,39$; $p=0,00$) pri priemernom skóre maďarsky hovoriacich respondentov $M=2,57$, čo znamená, že táto skupina respondentov podporuje svojich známych viac ako ostatné skupiny. Toto je jeden prípad z dvoch, kedy sme namerali najnegatívnejšie hodnotenie respondentov hovoriacich iným jazykom ($M=3,50$), avšak hodnotenie v druhom spomínanom prípade nevykazuje štatisticky významné diferencie (ide o hodnotenie toho, či respondenti dobre poznajú činnosť tejto samosprávy pri $M=3,50$). V ostatných prípadoch je ich hodnotenie skôr priemerné. Významné rozdiely je ďalej možné sledovať aj v hodnotení toho, že ak by menšinová samospráva fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce ($F=6,47$; $p=0,00$), v hodnotení aktívnej účasti na všetkých jej udalostiach ($F=5,89$; $p=0,00$), kandidatúry do jej orgánov ($F=5,17$; $p=0,01$) a v hodnotení toho, či by respondenti chceli, aby fungovala aj v Slovenskej republike ($F=4,83$; $p=0,01$), čo respondenti hovoriaci maďarským jazykom ohodnotili pozitívne ($M=2,88$), kým slovensky hovoriaci respondenti vyjadrili skôr neutrálne hodnotenie

(M=3,71). Celkové hodnotenie menšinovej samosprávy respondentmi je skôr pozitívne, až neutrálne, s výrazne pozitívnym záujmom o jej fungovanie v podmienkach Slovenskej republiky respondentmi hovoriacimi maďarským jazykom.

Ako sme už vyššie uviedli, v hodnotení „voľby starostu obce“, „voľby poslancov obecného zastupiteľstva“ a ani v hodnotení „pripomienkovania všeobecne záväzných nariadení“ sme nezaznamenali štatisticky významné diferencie. Predsa len je však pri všetkých troch nástrojoch možné sledovať určité tendencie. V hodnotení „voľby starostu obce“ je možné sledovať, že respondenti hovoriaci slovenským aj maďarským jazykom hodnotia obsah všetkých položiek pozitívne, avšak takmer všetky položky hodnotia pozitívnejšie respondenti hovoriaci maďarským jazykom, s výnimkou aktívnej podpory známych a voľby preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje, ku ktorým sa pozitívnejšie vyjadřili respondenti hovoriaci slovenským jazykom. Uvedené porovnanie sa vzťahuje iba na komparáciu medzi skupinou slovensky a maďarsky hovoriacich respondentov. V rámci hodnotenia respondentov hovoriacich iným jazykom sme zistili, že kým obsah takmer všetkých položiek hodnotia výrazne pozitívne (M=1,00), obsah položky voľby kandidáta bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť a voľby kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín hodnotia skôr neutrálne (M=4,00) a zároveň oproti ostatným skupinám aj najkritickejšie.

Pri voľbe „poslancov obecného zastupiteľstva“ nesledujeme až tak výrazné tendencie v hodnotení, ako pri voľbe starostu obce. Predsa len tu však môžeme uviesť, že voľbu poslancov obecného zastupiteľstva hodnotia pozitívne všetky tri skupiny vytvorené na základe nezávisle premennej materinský jazyk, priemerné skóre nepresahuje hodnotu M=2,87, avšak je tu zreteľná výnimka v hodnotení respondentov hovoriacich iným jazykom, ktorí ohodnotili to, či volia kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín, absolútne neutrálne (M=4,00), čo je zároveň aj najkritickejšie vyjadreným názorom voči voľbe poslancov obecného zastupiteľstva.

Tab. 85: Diferencie v hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej materinský jazyk (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):	F	p	M (materinský jazyk)		
			Sl.	Ma.	Iný
Voľba starostu obce (B1)					
Vždy sa zúčastňujete voľieb.	2.62	0.07	1.52	1.25	1.00
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0.89	0.41	2.14	2.12	4.00
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	1.17	0.31	2.66	2.40	4.00
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi	2.01	0.14	2.53	2.18	1.00

bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.					
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.94	0.39	2.59	2.43	1.00
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0.94	0.39	1.96	2.16	1.00
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	1.32	0.27	2.25	2.51	1.00
Voľba poslancov obecného zastupiteľstva (B2)					
Vždy sa zúčastňujete volieb.	1.84	0.16	1.59	1.33	1.00
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0.52	0.60	2.35	2.25	1.00
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	1.23	0.29	2.87	2.56	4.00
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	1.74	0.18	2.63	2.29	1.00
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.68	0.51	2.52	2.55	1.00
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0.51	0.60	2.24	2.29	1.00
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	1.10	0.33	2.38	2.61	1.00
Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce (B3)					
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	1.49	0.23	4.14	4.12	2.00
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	0.86	0.43	3.34	3.35	1.00
Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	0.89	0.41	3.03	2.55	1.00
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	2.32	0.10	2.49	2.33	1.00
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	0.68	0.51	2.55	2.44	1.00
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	0.57	0.57	3.55	3.37	2.00
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	0.58	0.56	3.49	3.37	1.00
Menšinová samospráva (B4)					
Dobre poznáte jej činnosť.	1.21	0.30	3.28	2.57	3.50
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	2.61	0.08	3.69	2.98	3.50
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	4.83	0.01	3.71	2.88	3.50
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	6.47	0.00	4.65	3.85	3.50
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	9.56	0.00	4.20	3.23	3.50
Kandidovali by ste do nej.	5.17	0.01	3.76	2.98	3.50
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	8.39	0.00	3.28	2.57	3.50
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	5.89	0.00	3.69	2.98	3.50

Výrazné smerovanie je na základe údajov z tejto tabuľky viditeľné aj v hodnotení „pripomienkovania všeobecne záväzných nariadení“, kde sme namerali pozitívnejšie hodnotenie obsahu všetkých tam uvedených položiek zo strany maďarsky hovoriacich respondentov oproti hodnoteniu respondentov hovoriacich slovenským jazykom, s výnimkou hodnotenia odovzdávania pripomienok k návrhom nariadení, pričom slovensky hovoriaci respondenti ich pripomienkujú viac (M=3,34), aj to iba s rozdielom jednej stotiny percenta, oproti pripomienkovaniu maďarsky hovoriacich respondentov (M=3,35).

Súhrnne na základe hodnotenia je možné vidieť, že respondenti sa v najväčšom počte zúčastňujú volieb starostu a poslancov obecného zastupiteľstva, keďže obsah týchto položiek ohodnotili najpozitívnejšie ($M=1,25 - 1,59$), pričom najviac oceňujú voľby ako nepriamy nástroj participácie a najmenej menšinovú samosprávu (v jej hodnotení sa prejavili najväčšie rozdiely v rámci všetkých nepriamych nástrojov participácie pri $F=6,79; p=0,00$). Celkovo nepriame nástroje participácie hodnotia respondenti hovoriaci slovenským jazykom menej pozitívne ($M=2,91$) ako respondenti hovoriaci maďarským jazykom ($M=2,65$), aj keď je potrebné dodať, že všetci respondenti vnímajú tieto nástroje a ich využitie značne pozitívne (tab. 86).

Tab. 86: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej materinský jazyk (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B)						
		Voľba starostu obce	Voľba poslancov OZ	VZN	Menšin. samospr.	Súhrnné skóre pre NNP
Súhrnné skóre	M	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76
	SD	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Materinský jazyk	slovenský	2.24	2.37	3.19	3.85	2.91
	maďarský	2.15	2.27	3.01	3.16	2.65
	iný	1.86	1.43	1.29	3.06	1.91
	F	0.25	0.57	1.15	6.79	1.99
	p	0.78	0.57	0.32	0.00	0.14

Legenda: NNP – nepriame nástroje participácie, OZ – obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce.

V rámci sledovania diferencií na základe nezávisle premennej materinský jazyk pri indikátore „súhlas s riešením problémov zástupcami obce,“ sme namerali štatisticky významný rozdiel v hodnotení iba v prípade jednej položky (tab. 87). Je ho možné vidieť v rámci subúrovne „riešenie problémov zamestnancami obecného úradu,“ a to v miere súhlasu s tým, či dôkladne preskúmavajú každý vzniknutý problém ($F=3,41; p=0,03$) so súhlasným stanoviskom k tomuto tvrdeniu zo strany respondentov hovoriacich maďarským jazykom ($M=3,44$) a mierne neutrálnym súhlasom zo strany respondentov hovoriacich slovenským jazykom ($M=3,99$). Hodnotenie respondentov hovoriacich iným jazykom je pri obsahu všetkých položiek rovnaký pri $M=2,00$, čo vyjadruje súhlas s riešením problémov. V rámci tohto hodnotenia nie je možné sledovať výrazné tendencie, ale za zmienku stojí totožné vyjadrenie súhlasu respondentov slovensky aj maďarsky hovoriacich pri obsahu položky riešenia všetkých problémov v obci ($M=3,82$) a v miere súhlasu s rýchlosťou riešenia problémov ($M=4,34$), ktorá je skôr neutrálna.

Pri subúrovniciach „riešenie problémov starostom obce“ a „poslancami obecného zastupiteľstva“ sme nenamerali žiadne významné diferencie v hodnotení na základe tejto nezávisle premennej, avšak je tu možné opäť sledovať určité tendencie. Znamená to, že kým pri ukazovateli „riešenie problémov starostom obce“ sa preukázalo negatívnejšie hodnotenie zo strany respondentov hovoriacich slovenským jazykom oproti hodnoteniu respondentov hovoriacich maďarským jazykom, pri ukazovateli „riešenie problémov poslancami obecného zastupiteľstva“ sa preukázal opak, teda pozitívnejšie hodnotenie zo strany respondentov hovoriacich maďarským jazykom oproti hodnoteniu respondentov hovoriacich slovenským jazykom.

Respondenti hovoriaci iným jazykom celkovo súhlasia s tým, ako všetky tri skupiny zástupcov obce riešia problémy ($M=2,00$), avšak s tým, či poslanci obecného zastupiteľstva riešia problémy rýchlo, okamžite, alebo či riešia všetky problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce veľmi nesúhlasia (resp. sú k tomuto neutrálni), ale oproti ostatným dvom skupinám s týmto súhlasia stále najviac ($M=4,00$). Hodnotia tak riešenie problémov zástupcami obce zo všetkých skupín najpozitívnejšie.

Pokiaľ ide o celkovo vyjadrenú mieru súhlasu s riešením problémov v obci jednotlivými zástupcami obce z hľadiska nezávisle premennej materinský jazyk (tab. 88), sledujeme tu menší súhlas zo strany respondentov hovoriacich slovenským jazykom, a to s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva ($M=4,17$) a zamestnancami OcÚ ($M=3,84$) a zo strany respondentov hovoriacich maďarským jazykom sledujeme menší súhlas s riešením problémov starostom obce ($M=3,27$). Keďže tu nie sú žiadne diferencie, odchýlky v hodnotách oboch skupín sú veľmi malé, štatisticky nevýznamné. Všetky tri skupiny respondentov súhlasia s riešením problémov v obci, aj keď dôvera respondentov slovensky a maďarsky hovoriacich nie je bezvýhradná, keďže ich priemerné skóre smeruje skôr k neutrálnemu spektru škály ($M=3,68;3,72$).

Tab. 87: Diferencie v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej materinský jazyk (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (materinský jazyk)
---	---	---	----------------------

Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)			Sl.	Ma.	Iný
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0.69	0.50	3.22	3.00	2.00
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0.72	0.49	3.68	3.76	2.00
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.79	0.46	3.73	3.67	2.00
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0.07	0.93	4.51	4.49	4.00
Riešia vždy všetky problémy v obci.	1.75	0.18	4.27	4.04	2.00
Riešia problémy vždy účinne.	2.29	0.10	4.63	4.39	2.00
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	2.03	0.13	4.88	4.43	4.00
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	2.14	0.12	4.43	3.94	4.00
Starostom obce (C2)					
Predchádza vzniku problémov v obci.	0.42	0.66	2.96	2.81	2.00
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	0.51	0.60	2.92	3.08	2.00
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.26	0.77	3.03	3.06	2.00
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	0.66	0.52	3.21	3.41	2.00
Rieši vždy všetky problémy v obci.	0.69	0.50	3.13	3.36	2.00
Rieši problémy vždy účinne.	0.63	0.53	3.25	3.45	2.00
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	0.54	0.59	3.41	3.56	2.00
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	0.38	0.69	3.41	3.43	2.00
Zamestnancami obecného úradu (C3)					
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0.73	0.48	2.91	3.14	2.00
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	3.43	0.03	3.99	3.44	2.00
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.80	0.45	3.71	3.56	2.00
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	1.91	0.15	3.85	4.15	2.00
Riešia vždy všetky problémy v obci.	0.84	0.43	3.82	3.82	2.00
Riešia problémy vždy účinne.	1.09	0.34	4.10	4.13	2.00
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	1.24	0.29	4.34	4.34	2.00
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0.82	0.44	3.97	3.98	2.00

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Na základe údajov z tab. 89 je možné sledovať štatisticky významné diferencie medzi skupinami na základe materinského jazyka v rámci dvoch indikátorov pri úrovni „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“. Prvou je „charakter vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“, kde sme namerali diferencie v dvoch prípadoch. Väčšiu z nich je možné sledovať v hodnotení poskytovania plnohodnotného poradenstva ($F=3,34$; $p=0,04$). Pozitívnejšie ho hodnotia respondenti hovoriaci maďarským jazykom ($M=3,80$) oproti respondentom hovoriacich slovenským jazykom ($M=4,41$). Menšia diferenciacia je viditeľná v hodnotení pochopenia situácie respondentov poslancami obecného zastupiteľstva ($F=3,16$; $p=0,04$), ku ktorej sa pozitívnejšie vyjadrili opäť respondenti hovoriaci maďarským jazykom ($M=3,85$) oproti slovensky hovoriacim respondentom ($M=4,43$). Celkové hodnotenie tejto subúrovne je skôr neutrálne, s pozitívnym vzťahom k poslancom obecného zastupiteľstva zo strany respondentov hovoriacich iným jazykom.

Tab. 88: Súhrnné skóre a diferencie v celkovej miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej materinský jazyk (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre vyjadrenia MSRP
Súhrnné skóre	M	4,04	3,22	3,81	3,69
	SD	1,71	2,02	1,79	1,69
Materinský jazyk	slovenský	4.17	3.17	3.84	3.72
	maďarský	3.96	3.27	3.82	3.68
	iný	2.75	2.00	2.00	2.25
	F	1.10	0.46	1.04	0.75
	p	0.33	0.63	0.36	0.47

Legenda: MSRP – miera súhlasu s riešením problémov v obci, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

V rámci subúrovne „charakter vzťahov so starostom obce“ okrem nameraných významných diferencií v hodnotení medzi skupinami pri nezávisle premennej materinský jazyk (a to až v prípade piatich položiek) sledujeme aj určitú tendenciu, podľa ktorej obsah všetkých uvedených položiek hodnotia maďarsky hovoriaci respondenti kritickejšie (M=3,06 – 3,70) ako slovensky hovoriaci respondenti (M=2,41 – 3,11), aj keď hodnotenie oboch skupín sa pohybuje skôr v pozitívnom spektre škály a vyjadruje tak pozitívny vzťah k starostovi obce. Najväčšiu diferenciu je možné sledovať v hodnotení poskytovania plnohodnotných odpovedí na otázky (F=5,62; p=0,00), ďalšou významnou diferenciou sa prejavuje hodnotenie poskytovania informácií (F=4,62;p=0,01), ale aj hodnotenie bezproblémovej komunikácie (F=4,23;p=0,02), pochopenia situácie respondentov (F=3,98;p=0,02) a bezproblémovej spolupráce s ním (F=3,50;p=0,03), pričom najpozitívnejší vzťah k starostovi vyjadrili opäť respondenti hovoriaci iným jazykom.

V rámci poslednej subúrovne „charakter vzťahov so zamestnancami obecného úradu“ sme nenamerali žiadne štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi skupinami respondentov na základe nezávisle premennej materinský jazyk. Je tu však možné sledovať tendenciu negatívnejších hodnotení obsahu takmer všetkých položiek maďarsky hovoriacimi respondentmi voči hodnoteniu slovensky hovoriacich respondentov (s výnimkou hodnotenia obsahu položky poskytovania plnohodnotných odpovedí na otázky s negatívnejším hodnotením slovensky hovoriacich respondentov s M=3,27), pričom na základe priemerného skóre M=2,92 – 3,65 ide stále o skôr pozitívne až mierne neutrálne spektrum škály hodnotenia zo strany maďarsky hovoriacich respondentov. Respondenti hovoriaci iným jazykom aj v tomto prípade najpozitívnejšie ohodnotili svoj vzťah k zamestnancom obecného úradu (M=2,00 – 3,00).

Najväčšiu diferenciu v hodnotení na základe nezávisle premennej materinský jazyk v rámci indikátora „charakter vzťahov k zástupcom obce“ sme namerali v hodnotení poskytovania plnohodnotných odpovedí na otázky starostom obce (F=5,62; p=0,00), čo znamená,

že sa tu vyskytli najväčšie rozdiely v hodnotách meracej škály (M=3,00 u respondentov hovoriacich iným jazykom; M=2,73 u respondentov hovoriacich slovenským jazykom a M=3,48 u respondentov hovoriacich maďarským jazykom).

Tab. 89: Diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej materinský jazyk (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	p	M (materinský jazyk)		
			Sl.	Ma.	Iný
Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva (D1) prinášajú:					
Bezproblémovú komunikáciu.	0.81	0.45	3.12	3.41	3.00
Bezproblémovú spoluprácu.	0.50	0.61	3.30	3.38	2.00
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0.37	0.69	3.87	3.99	3.00
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0.53	0.59	3.96	4.13	3.00
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	3.16	0.04	4.43	3.85	3.00
Plnohodnotné poradenstvo.	3.34	0.04	4.41	3.80	3.00
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	1.70	0.18	4.31	3.88	3.00
Vzťahy so starostom obce (D2) prinášajú:					
Bezproblémovú komunikáciu.	4.23	0.02	2.41	3.06	2.00
Bezproblémovú spoluprácu.	3.50	0.03	2.60	3.16	2.00
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	5.62	0.00	2.73	3.48	3.00
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	4.62	0.01	3.02	3.70	2.00
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	3.98	0.02	2.94	3.56	2.00
Plnohodnotné poradenstvo.	1.10	0.33	3.05	3.41	3.00
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	2.04	0.13	3.11	3.58	3.00
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu (D3) prinášajú:					
Bezproblémovú komunikáciu.	1.87	0.16	2.52	2.92	3.00
Bezproblémovú spoluprácu.	1.35	0.26	2.72	3.05	2.00
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0.03	0.97	3.27	3.23	3.00
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	2.59	0.08	2.86	3.31	2.00
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	2.10	0.12	3.23	3.65	2.00
Plnohodnotné poradenstvo.	0.84	0.43	3.30	3.47	2.00
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	1.64	0.19	3.23	3.60	2.00

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Z hľadiska celkového hodnotenia vzťahov k jednotlivým zástupcom obce (tab. 90) sme významnú diferenciu namerali v hodnotení vzťahu k starostovi obce (F=4,06; p=0,02) s pozitívnejším vzťahom respondentov hovoriacich slovenským jazykom (M=2,84) a s menej pozitívnym vzťahom zo strany respondentov hovoriacich maďarským jazykom (M=3,42). Vzťah k poslancom OZ hodnotia pozitívnejšie respondenti hovoriaci maďarským jazykom (M=3,78) a lepší vzťah k zamestnancom OcÚ majú respondenti hovoriaci slovenským jazy-

kom (M=3,02). Respondenti hovoriaci slovenským jazykom (M=3,26) tak majú celkovo lepšie vzťahy k zástupcom obce.

Tab. 90: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej materinský jazyk (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre pre CHVZO
Súhrnné skóre	M	3,83	3,17	3,18	3,39
	SD	1,79	1,81	1,69	1,62
Materinský jazyk	slovenský	3,91	2,84	3,02	3,26
	maďarský	3,78	3,42	3,32	3,51
	iný	2,86	2,43	2,29	2,52
	F	0,50	4,06	1,44	1,16
	p	0,61	0,02	0,24	0,31

Posledným indikátorom, pri ktorom sme sledovali diferencie v hodnotení na základe nezávisle premennej materinský jazyk, sú „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 91). Aj tu sledujeme tendenciu negatívnejšieho hodnotenia obsahu takmer všetkých položiek maďarsky hovoriacimi respondentmi (s výnimkou hodnotenia dvojazyčného vedenia obecnej kroniky, ktorú kritickejšie hodnotia slovensky hovoriaci respondenti), a to iba oproti hodnoteniu slovensky hovoriacich respondentov, keďže hodnotenie obsahu všetkých položiek respondentmi hovoriacich iným jazykom je absolútne pozitívne pri M=1,00. Namerali sme tu zároveň štatisticky významné rozdiely v hodnotení v prípade troch položiek. Najväčšiu je možné sledovať v hodnotení toho, či má každý prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie (F=7,99;p=0,00), a to pri pozitívnom hodnotení slovensky hovoriacich respondentov (M=2,91) a skôr neutrálnom hodnotení maďarsky hovoriacich respondentov (M=3,87). Druhá veľká diferenciacia bola nameraná v hodnotení toho, či každý môže rovnako vyžívať obecný majetok (F=4,74; p=0,01). Všetky tri skupiny respondentov vyjadrili k danému tvrdeniu skôr pozitívne hodnotenie. Posledná diferenciacia je viditeľná v hodnotení toho, či má každý prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií (F=3,89; p=0,02), opäť s celkom pozitívnym hodnotením všetkých troch skupín respondentov. Najpozitívnejšie tak respondenti vnímajú dvojazyčnosť v obci v zmysle jej označenia a vedenia obecnej kroniky.

Pri celkovom hodnotení indikátora „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ pri nezávisle premennej materinský jazyk sme namerali významnú diferenciaciu (F=5,41; p=0,00) s pozitívnejším hodnotením aktivít zo strany respondentov hovoriacich slovenským jazykom

(M=2,60) a menej pozitívnym hodnotením zo strany respondentov hovoriacich maďarským jazykom (M=2,92).

Tab. 91: Súhrnné skóre a diferencie v hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce pri nezávisle premennej materinský jazyk (E).

AKTIVITY V RÁMCI VÝKONU SAMOSPRÁVY OBCE (E)	F	p	M (materinský jazyk)		
			Sl.	Ma.	Iný
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	4.74	0.01	2.73	3.39	1.00
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	7.99	0.00	2.91	3.87	1.00
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	0.81	0.45	2.57	2.67	1.00
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	3.89	0.02	2.65	3.19	1.00
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	1.00	0.37	2.90	2.98	1.00
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	1.90	0.15	2.53	2.81	1.00
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	1.18	0.31	2.38	2.11	1.00
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	0.67	0.51	2.14	2.30	1.00
Súhrnné skóre	5,41	0,00	2,60	2,92	1,00

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Tab. 92: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení výskumného šetrenia pri nezávisle premennej materinský jazyk.

VÝSKUMNÉ ŠETRENIE						
Súhrnné skóre		Materinský jazyk				
M	SD	slovenský	maďarský	iný	F	p
3,41	1,21	3,43	3,40	2,11	1,18	0,31

Pokiaľ sa v rámci tejto podkapitoly zameriame na hodnotenie celého výskumného šetrenia na základe nezávisle premennej materinský jazyk, môžeme uviesť, že sme tu nenašli štatisticky významné diferencie (tab. 92). Obsah výskumného šetrenia však hodnotia o niečo pozitívnejšie respondenti hovoriaci maďarským materinským jazykom (M=3,40) oproti respondentom hovoriacich slovenským materinským jazykom (M=3,43) s veľmi malými odchýlkami v hodnotení.

4.3.5. Diferencie v hodnotení národnostných vzťahov na základe jazyka používaného na verejnosti

V poradí ďalšou nezávisle premennou, v rámci ktorej sme hľadali diferencie v hodnotení, bol jazyk používaný na verejnosti.

V rámci prvej subúrovne indikátora „priame nástroje participácie“ (tab. 93) – „miestne referendum“ - sme zaznamenali tendenciu, podľa ktorej obsah všetkých položiek je negatívnejšie hodnotený respondentmi používajúcimi na verejnosti jazyk slovenský (ďalej len respondenti používajúci jazyk). Okrem tejto tendencie sme tu namerali štatisticky významné diferencie v hodnotení v prípade šiestich položiek z možných ôsmich. Najväčšia z nich sa prejavila v hodnotení účasti ňom ($F=27,71; p=0,00$), kde respondenti používajúci maďarský jazyk vyjadrili, že sa na ňom zúčastňujú ($M=2,89$), ale respondenti používajúci jazyk slovenský vyjadrili skôr svoju neúčast, resp. veľmi slabú (neutrálnu) účasť na ňom ($M=4,33$). Podobná situácia v hodnotení oboch skupín sa preukázala v hodnotení podpory známych k účasti na ňom, kde sa zároveň prejavila aj ďalšia významná diferencia v hodnotení pri $F=16,11; p=0,00$. O bezkonfliktnosti jeho priebehu nie je presvedčená ani jedna skupina. Respondenti používajúci maďarský jazyk tento priebeh hodnotili skôr neutrálne ($M=4,20$), kým druhá skupina respondentov k tvrdeniu zaujala skôr negatívne stanovisko ($M=5,14$), čím na základe ich vyjadrení bola nameraná ďalšia významná diferencia v hodnotení ($F=13,84; p=0,00$). V poradí ďalší významný rozdiel medzi skupinami na základe nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti bol zistený v hodnotení aktívneho podielu na jeho príprave s neutrálnou až negatívnou participáciou oboch skupín (priemerné skóre respondentov používajúcich slovenský jazyk je $M=5,14$, používajúci maďarský jazyk $M=4,11$) ($F=13,51; p=0,00$). Diferencie sme zaznamenali aj v hodnotení toho, či je referendum výborný spôsob participácie na správe obce ($F=6,26; p=0,01$) a v hodnotení jeho efektivity pre správu obce ($F=3,92; p=0,05$), s neutrálnym až mierne negatívnym hodnotením oboch skupín.

Pri sledovaní údajov hodnotenia obsahu položiek indikátora „zhromaždenie obyvateľov obce“ je opäť možné nájsť tendenciu negatívnejšieho hodnotenia obsahu takmer všetkých položiek respondentmi používajúcimi slovenský jazyk (s výnimkou hodnotenia toho, či sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností, s negatívnejším prístupom zo strany respondentov používajúcich jazyk maďarský pri $M=3,93$). Z pohľadu diferencií sme štatisticky významné namerali v prípade dvoch položiek. Väčšiu z nich sledujeme v hodnotení bezkonfliktnosti jeho priebehu ($F=19,27; p=0,00$) s neutrálnym až negatívnym hodnotením oboch skupín respondentov. Druhý rozdiel je v hodnotení aktívneho podielu na jeho príprave ($F=13,49, p=0,00$) opäť s neutrálnym až mierne negatívnym hodnotením oboch skupín res-

pondentov (M u respondentov používajúcich slovenský jazyk = 5,53, M u respondentov používajúcich maďarský jazyk = 4,46).

Tab. 93: Diferencie v hodnotení priamych nástrojov participácie v obci pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):	F	p	M (jazyk používaný na verejnosti)	
			Sl.	Ma.
Miestne referendum v obci (A1)				
Vždy sa ho zúčastňujete.	27.7 1	0.00	4.33	2.89
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	13.5 1	0.00	5.14	4.11
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	2.53	0.11	4.44	3.99
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	1.32	0.25	4.44	4.16
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	6.26	0.01	4.34	3.68
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	16.1 1	0.00	4.52	3.39
Vždy prebieha bez konfliktov.	13.8 4	0.00	5.14	4.20
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	3.92	0.05	4.57	4.08
Zhromaždenie obyvateľov obce (A2)				
Vždy sa ho zúčastňujete.	1.49	0.22	3.72	3.41
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	13.4 9	0.00	5.10	4.16
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	1.07	0.30	4.70	4.44
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0.23	0.64	3.81	3.93
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0.19	0.66	3.53	3.43
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	0.65	0.42	3.68	3.47
Vždy prebieha bez konfliktov.	19.2 7	0.00	5.53	4.46
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0.20	0.66	4.33	4.22
Petície v obci (A3)				
Vždy sa ich zúčastňujete.	8.24	0.00	4.90	4.15
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	1.97	0.16	5.33	4.99
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	3.69	0.06	4.81	5.24
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	4.10	0.04	4.58	5.09
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	1.92	0.17	4.86	4.51
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	13.8 7	0.00	5.22	4.23
Vždy prebiehajú bez konfliktov.	2.09	0.15	5.69	5.38
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	1.07	0.30	4.98	4.72
Účasť (členstvo) v orgánoch obce (A4)				
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0.07	0.80	3.82	3.90
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	0.04	0.84	3.72	3.78
Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	0.11	0.74	5.70	5.78
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	2.09	0.15	4.64	4.16
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	0.31	0.58	5.94	6.07

V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0.05	0.83	4.36	4.29
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	2.36	0.13	3.61	4.06

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Tendenciu negatívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi používajúcimi slovenský jazyk je možné sledovať aj v rámci ukazovateľa „petície v obci“ s dvoma výnimkami – v hodnotení toho, či sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností a v hodnotení toho, či sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností. Druhá výnimka zároveň vo svojom hodnotení vykazuje významnú diferenciu ($F=4,10$; $p=0,04$) pri skôr negatívnom hodnotení oboch skupín respondentov. Účasť na petíciách vykazuje ďalší významný rozdiel v hodnotení medzi skupinami ($F=8,24$; $p=0,00$) pri ich neutrálnom až negatívnom hodnotení. Najväčšiu diferenciu sme však namerali v hodnotení podpory známych k účasti na nich ($F=13,87$; $p=0,00$). Kým respondenti používajúci maďarský jazyk sa k podpore vyjadrili neutrálne ($M=4,23$), druhá skupina respondentov k účasti veľmi nepodporuje ($M=5,22$).

V rámci sledovania rozdielov na základe tejto nezávisle premennej v hodnotení obsahu položiek „účasti (členstva) v orgánoch obce“ sme nezaznamenali žiadne štatisticky významné diferencie. Je ale možné uviesť, že je tu vyjadrené negatívnejšie hodnotenie respondentmi používajúcimi maďarský jazyk, s výnimkou hodnotenia toho, či respondenti v minulosti kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva a či boli v minulosti členmi niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve, s menej kritickým hodnotením respondentov používajúcich jazyk slovenský.

Najväčšiu diferenciu v hodnotení medzi skupinami v rámci celého indikátora „priame nástroje participácie“ sledujeme vo vyjadrení sa k účasti na referende ($F=27,71$; $p=0,00$), a to pri účasti respondentov používajúcich maďarský jazyk ($M=2,89$) a skôr neúčasti respondentov používajúcich slovenský jazyk ($M=4,33$).

Pri sledovaní diferencií v hodnotení jednotlivých úrovní priamych nástrojov participácie ako celku (tab. 94) na základe nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti sme namerali významnú diferenciu iba v jednom prípade, a to v hodnotení nástroja „miestne referendum v obci“ ($F=13,92$; $p=0,00$). Respondenti používajúci slovenský jazyk ho hodnotia negatívnejšie ($M=4,61$) ako respondenti používajúci maďarský jazyk, ktorí ho ohodnotili pozitívne až skôr neutrálne ($M=3,81$), čo znamená, že respondenti používajúci maďarský jazyk sa ho zúčastňujú viac. Zároveň tu môžeme sledovať, že okrem referenda respondenti používajúci slovenský jazyk negatívnejšie hodnotia aj zhromaždenie obyvateľov obce ($M=4,30$) a petície ($M=5,05$). Respondenti používajúci maďarský jazyk negatívnejšie vnímajú iba členstvo v orgánoch obce ($M=4,58$), avšak pri veľmi malých odchýlkach, ktoré nevykazujú štatisticky významnú diferenciu.

Celkovo negatívnejšie hodnotia priame nástroje participácie ako celok respondenti používajúci slovenský jazyk ($M=4,62$) a skôr neutrálne ich hodnotia respondenti používajúci

maďarský jazyk (M=4,28), pričom je tu opäť nameraná štatisticky významná diferenciacia v hodnotení (F=4,90; p=0,03).

Tab. 94: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení priamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A)						
		Referendum	Zhromaždenie	Peticie	Členstvo v org. obce	Súhrnné skóre za PNP
Súhrnné skóre	M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42
	SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34
Jazyk používaný na verejnosti	slovenský	4.61	4.30	5.05	4.54	4.62
	maďarský	3.81	3.94	4.79	4.58	4.28
	F	13.92	3.48	1.73	0.03	4.90
	p	0.00	0.06	0.19	0.87	0.03

Legenda: PNP – priame nástroje participácie.

V rámci hľadania diferencií v hodnotení nepriamych nástrojov participácie medzi skupinami na základe nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (tab. 95) sme štatisticky významné rozdiely namerali iba pri indikátore „menšinová samospráva“. Zistili sme tu významné diferencie v prípade siedmich položiek s tým, že je tu možné sledovať aj tendenciu negatívnejšieho hodnotenia obsahu všetkých položiek respondentmi používajúcimi jazyk slovenský (M=3,55 – 4,72), oproti pozitívnemu hodnoteniu obsahu všetkých položiek respondentmi používajúcimi jazyk maďarský (M=2,49 – 3,81). Najväčšiu diferenciu sme namerali v hodnotení toho, či by menšinová samospráva bola podľa respondentov v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva (F=21,57; p=0,00). Druhú najväčšiu diferenciu sme namerali v hodnotení aktívnej podpory známych kandidátov do jej orgánov (F=20,03; p=0,00). V poradí ďalší výrazný rozdiel sa prejavil aj v hodnotení toho, či by respondenti privítali jej fungovanie v podmienkach Slovenskej republiky, s pozitívnejšie vyjadreným hodnotením u respondentov používajúcich maďarský jazyk (F=16,62; p=0,00) (M=2,49). Rozdiely v hodnotení je možné následne sledovať v hodnotení toho, že ak by menšinová samospráva fungovala aj v podmienkach Slovenskej republiky, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce (F=16,11; p=0,00), ďalej vo vyjadrení toho, či by sa respondenti aktívne zúčastňovali na jej udalostiach (F=14,45; p=0,00), v hodnotení potenciálnej kandidatúry do jej orgánov (F=13,33; p=0,00), ale aj toho, či respondenti vedia, že menšinová samospráva funguje aj v Maďarskej republike (M=5,20; p=0,02) s vyjadrením mierne pozitívneho až neutrálneho hodnotenia oboch skupín respondentov k obsahu tejto položky.

V rámci ostatných subúrovní nepriamych nástrojov participácie sme nenamerali žiadne štatisticky významné diferencie v hodnotení na základe uvedenej nezávisle premennej. Pri voľbe starostu nesledujeme ani výrazné tendencie v hodnotení, ale sledujeme tu značne pozitívne hodnotenie zo strany oboch skupín respondentov. Určité tendencie je však možné sledovať pri subúrovni „voľby poslancov obecného zastupiteľstva“ a pri subúrovni „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce“, kde je viditeľná tendencia negatívnejšieho hodnotenia obsahu všetkých položiek respondentmi používajúcimi maďarský jazyk. Výnimku tvorí iba hodnotenie obsahu položky účasti na voľbách poslancov obecného zastupiteľstva, kde je vyjadrené menej pozitívne hodnotenie respondentmi používajúcimi slovenský jazyk (M=1,48) (oproti hodnoteniu respondentov používajúcich maďarský jazyk je kritickejšie). Aj tak je však táto subúroveň hodnotená pozitívne oboma skupinami respondentov. Obe skupiny respondentov zároveň ohodnotili pozitívne aj obsah položiek subúrovne „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení“, no najkritickejšie sa vyjadrili k odovzdávaniu svojich pripomienok k návrhom nariadení, kde sa ich hodnotenie pohybuje skôr v neutrálnom spektre škály (M=4,14).

Tab. 95: Diferencie v hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):	F	p	M (jazyk používaný na verejnosti)	
			Sl.	Ma.
Voľba starostu obce (B1)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.	0.60	0.44	1.30	1.40
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	2.53	0.11	1.93	2.30
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0.54	0.46	2.42	2.60
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.03	0.86	2.34	2.31
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.06	0.80	2.52	2.47
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0.01	0.90	2.08	2.06
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	2.12	0.15	2.21	2.52
Voľba poslancov obecného zastupiteľstva (B2)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.	0.21	0.65	1.48	1.41
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0.57	0.45	2.18	2.36
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0.70	0.40	2.58	2.78
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	1.02	0.31	2.30	2.52
Čítate volebné programy všetkých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.67	0.41	2.42	2.60
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0.17	0.68	2.21	2.30
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	1.89	0.17	2.32	2.63

Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce (B3)				
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	0.04	0.84	3.01	3.06
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	0.05	0.82	4.08	4.14
Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	1.52	0.22	3.12	3.48
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	0.00	0.96	2.74	2.75
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	0.14	0.71	2.34	2.43
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	0.77	0.38	2.35	2.57
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	0.12	0.73	3.38	3.48
Menšinová samospráva (B4)				
Dobre poznáte jej činnosť.	0.84	0.36	3.55	3.31
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	5.20	0.02	4.06	3.42
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	16.6 2	0.00	3.42	2.49
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	16.1 1	0.00	3.74	2.95
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	21.5 7	0.00	3.75	2.87
Kandidovali by ste do nej.	13.3 3	0.00	4.72	3.81
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	20.0 3	0.00	4.26	3.20
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	14.4 5	0.00	3.82	2.95

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Jednu štatisticky významnú diferenciu ($F=17,81$) sme namerali aj v hodnotení jednotlivých subúrovní nepriamych nástrojov participácie ako celku z hľadiska nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (tab. 96), a to pri menšinovej samospráve ($F=17,81$; $p=0,00$), kde respondenti používajúci slovenský jazyk ju ako nepriamy nástroj hodnotia neutrálne ($M=3,92$), kým respondenti používajúci maďarský jazyk skôr pozitívne ($M=3,13$). Ostatné nepriame nástroje (voľby starostu, voľby poslancov obecného zastupiteľstva a pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce) ohodnotili o niečo kritickejšie respondenti používajúci maďarský jazyk, aj keď ich hodnotenie je stále viac pozitívne ($M=2,23 - 3,13$). Napriek tomu je tu na základe priemerného skóre viditeľné menej pozitívne hodnotenie nepriamych nástrojov participácie respondentmi používajúcimi slovenský jazyk ($M=2,81$).

Tab. 96: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B)

		Voľba sta- rostu obce	Voľba pos- lancov OZ	VZN	Menšin. samosp.	Súhrnné skóre pre NNP
Súhrnné skóre	M	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76
	SD	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Jazyk používaný na verejnosti	slovenský	2.12	2.21	3.00	3.92	2.81
	maďarský	2.23	2.37	3.13	3.13	2.72
	F	0.68	0.91	0.31	17.81	0.41
	p	0.41	0.34	0.58	0.00	0.52

Legenda: NNP – nepriame nástroje participácie, OZ – obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce.

Tab. 97: Diferencie v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (jazyk používaný na verejnosti)	
			Sl.	Ma.
Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)				
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0.09	0.77	3.13	3.06
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0.01	0.94	3.70	3.72
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.04	0.83	3.66	3.70
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0.10	0.75	4.54	4.47
Riešia vždy všetky problémy v obci.	0.02	0.89	4.14	4.11
Riešia problémy vždy účinne.	2.78	0.10	4.70	4.32
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	0.93	0.34	4.74	4.52
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0.29	0.59	4.22	4.10
Starostom obce (C2)				
Predchádza vzniku problémov v obci.	1.63	0.20	2.70	2.99
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	0.28	0.60	2.94	3.06
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.82	0.37	2.91	3.13
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	0.37	0.54	3.22	3.38
Rieši vždy všetky problémy v obci.	0.63	0.43	3.13	3.34
Rieši problémy vždy účinne.	1.20	0.27	3.18	3.48
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	0.42	0.52	3.38	3.56
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	1.95	0.16	3.19	3.57
Zamestnancami obecného úradu (C3)				
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	6.21	0.01	2.70	3.28
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	0.55	0.46	3.77	3.59
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	1.45	0.23	3.44	3.73
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	1.56	0.21	3.84	4.13
Riešia vždy všetky problémy v obci.	1.25	0.26	3.66	3.91
Riešia problémy vždy účinne.	0.00	0.99	4.10	4.11
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	0.01	0.94	4.31	4.33
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0.95	0.33	3.82	4.06

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

V rámci indikátora „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“ sme namerali štatisticky významnú diferenciu v hodnotení medzi skupinami na základe nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (tab. 97) iba v prípade jednej položky, aj to pri subúrovni „rie-

šenie problémov zamestnancami obecného úradu,“ vo vyjadrení sa respondentov k predchádzaniu vzniku problémov v obci týmto orgánom ($F=6,21$; $p=0,01$). Pozitívnejšie hodnotenie daného tvrdenia vyjadrili respondenti hovoriaci slovenským jazykom ($M=2,70$) pri stále pozitívnom hodnotení zo strany respondentov používajúcich maďarský jazyk ($M=3,28$). Je nevyhnutné zároveň dodať, že tu sledujeme mierne pozitívne až neutrálne hodnotenie obsahu všetkých položiek zo strany respondentov oboch skupín, avšak s tendenciou pozitívnejšieho hodnotenia respondentmi hovoriacimi slovenským jazykom, s výnimkou hodnotenia dôkladného preskúmania každého vzniknutého problému zamestnancami obecného úradu s pozitívnejším prístupom zo strany respondentov používajúcich jazyk maďarský ($M=3,59$). Pri subúrovni „súhlas s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva“ a „súhlas s riešením problémov starostom obce“ sme v hodnotení nenamerali žiadne štatisticky významné diferencie. V respondentmi vyjadrenom súhlase s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva je však možné sledovať väčší súhlas s obsahom viacerých položiek u respondentov používajúcich maďarský jazyk ($M=3,06 - 4,52$), s výnimkou hodnotenia dôkladného preskúmania každého vzniknutého problému a hodnotenia toho, či poslanci vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém, s ktorými viac súhlasia respondenti používajúci slovenský jazyk ($M=3,70$ a $3,60$).

Miera súhlasu s obsahom všetkých položiek pri riešení problémov poslancami obecného zastupiteľstva je u oboch skupín respondentov skôr menšia až neutrálna. V rámci vyjadrenia súhlasu s obsahom položiek pri indikátore „riešenie problémov starostom obce“ je zase možné sledovať tendenciu väčšieho súhlasu s obsahom všetkých tam uvedených položiek respondentmi používajúcimi jazyk slovenský ($M=2,70 - 3,38$).

V rámci vyjadrenia miery súhlasu s riešením problémov jednotlivými zástupcami obce (tab. 98) sme štatisticky významné diferencie nenamerali ani v jednom prípade.

Tab. 98: Súhrnné skóre a diferencie v celkovej miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre vyjadrenia MSRP
Súhrnné skóre	M	4,04	3,22	3,81	3,69
	SD	1,71	2,02	1,79	1,69
Jazyk používaný na verejnosti	slovenský	4.10	3.08	3.70	3.63
	maďarský	4.00	3.31	3.89	3.74
	F	0.27	0.96	0.81	0.29
	p	0.61	0.33	0.37	0.59

Legenda: MSRP – miera súhlasu s riešením problémov v obci, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Respondenti používajúci maďarský jazyk menej súhlasia s riešením problémov starostom obce (M=3,31) a zamestnancami OcÚ (M=3,89), oproti hodnoteniu respondentov používajúcich slovenský jazyk, ktorí zase menej súhlasia s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva (M=4,10). Celkovo menej súhlasia s riešením problémov v obci respondenti používajúci maďarský jazyk (M=3,74), ale opäť iba s nevýznamnými odchýlkami oproti hodnoteniu respondentov používajúcich slovenský jazyk (M=3,63).

V tab. 99 sú uvedené hodnoty, na základe ktorých je možné vidieť diferencie v hodnotení „charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“ pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti. V rámci indikátora „charakter vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“ sme namerali štatisticky významnú diferenciu iba v prípade jednej položky, a to v hodnotení poskytovania všestrannej podpory pre aktivity respondentov (F=5,92; p=0,02), ktorú pozitívnejšie hodnotia respondenti používajúci maďarský jazyk (M=3,81) než respondenti používajúci jazyk slovenský (M=4,42). Iné významné tendencie v rámci tejto subúrovne nie je možné sledovať.

Tab. 99: Diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	P	M (jazyk používaný na verejnosti)	
			Sl.	Ma.
Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva (D1) prinášajú:				
Bezproblémovú komunikáciu.	0.52	0.47	3.18	3.35
Bezproblémovú spoluprácu.	1.08	0.30	3.19	3.44
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0.32	0.57	3.86	3.99
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0.29	0.59	3.98	4.10
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	1.60	0.21	4.27	3.97
Plnohodnotné poradenstvo.	3.69	0.06	4.33	3.86
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	5.92	0.02	4.42	3.81
Vzťahy so starostom obce (D2) prinášajú:				
Bezproblémovú komunikáciu.	6.49	0.01	2.44	3.02
Bezproblémovú spoluprácu.	8.44	0.00	2.54	3.18
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	5.99	0.01	2.83	3.39
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	5.95	0.02	3.06	3.64
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0.32	0.57	3.21	3.34
Plnohodnotné poradenstvo.	0.00	1.00	3.26	3.26
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0.99	0.32	3.24	3.48
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu (D3) prinášajú:				
Bezproblémovú komunikáciu.	0.62	0.43	2.66	2.82
Bezproblémovú spoluprácu.	3.17	0.08	2.67	3.06
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	2.01	0.16	3.42	3.12

Všetky informácie, ktoré potrebujete.	2.09	0.15	2.93	3.24
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	0.50	0.48	3.36	3.53
Plnohodnotné poradenstvo.	0.46	0.50	3.48	3.33
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0.64	0.42	3.54	3.35

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Naopak, výraznú tendenciu v hodnotení pri tejto nezávisle premennej pozorujeme v rámci ukazovateľa „charakter vzťahov so starostom obce“. Ide o pozitívnejšie hodnotenie obsahu takmer všetkých položiek tejto subúrovne respondentmi používajúcimi slovenský jazyk ($M=2,44 - 3,24$), s výnimkou hodnotenia plnohodnotného poradenstva, ktoré obe skupiny hodnotia pri priemernom skóre $M=3,26$ rovnako pozitívne. Najväčší rozdiel v ich hodnotení je zrejmy pri obsahu položky bezproblémovej spolupráce ($F=8,44$; $p=0,00$), ale štatisticky významné diferencie sme namerali aj v hodnotení bezproblémovej komunikácie ($F=6,49$; $p=0,01$), poskytovania plnohodnotných odpovedí na všetky otázky ($F=5,99$; $p=0,01$) a poskytovania všetkých potrebných informácií ($F=5,95$; $p=0,02$).

V rámci subúrovne „charakter vzťahov so zamestnancami obecného úradu“ sme namerali žiadne významné diferencie v hodnotení a nesledujeme tu ani výrazné tendencie či smerovania. Obe skupiny respondentov majú so zamestnancami obecného úradu dobré vzťahy na základe nimi uvedených hodnôt.

Pokiaľ ide o celkové hodnotenie vzťahov k jednotlivým zástupcom obce pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti, opäť sme tu namerali žiadne významné diferencie (tab. 100). Respondenti používajúci slovenský jazyk vyjadrili pozitívnejší vzťah voči starostovi obce ($M=2,94$) a voči zamestnancom OcÚ ($M=3,15$) a naopak respondenti používajúci maďarský jazyk vyjadrili lepší vzťah k poslancom obecného zastupiteľstva ($M=3,79$), aj keď ich hodnotenie je rovnako ako hodnotenie respondentov používajúcich slovenský jazyk skôr neutrálne. Celkovo pozitívnejšie vzťahy k zástupcom obce majú respondenti používajúci slovenský jazyk ($M=3,33$).

Tab. 100: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre pre CHVZO
Súhrnné skóre	M	3,83	3,17	3,18	3,39
	SD	1,79	1,81	1,69	1,62
Jazyk používaný na verejnosti	slovenský	3,89	2,94	3,15	3,33
	maďarský	3,79	3,33	3,21	3,44
	F	0,24	3,38	0,08	0,36
	p	0,63	0,07	0,78	0,55

Legenda: CHVZO – charakter vzťahov k zástupcom obce, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Posledným indikátorom, v rámci ktorého sme sledovali diferencie pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti, sú „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 101). Zaznamenali sme tu tendenciu pozitívnejšieho hodnotenia obsahu takmer všetkých položiek respondentmi používajúcimi slovenský jazyk ($M=2,07 - 2,90$), s výnimkou hodnotenia dvoj-jazyčného vedenia obecnej kroniky, s ktorým viac súhlasia respondenti používajúci maďarský jazyk ($M=2,11$), avšak ešte stále pri pozitívnom hodnotení obsahu všetkých týchto položiek oboma skupinami respondentov. Najväčšiu diferenciu sme zaznamenali v hodnotení toho, či má každý prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií ($F=15,51$; $p=0,00$) pri $M=2,43$ u respondentov používajúcich slovenský jazyk a pri $M=3,31$ u respondentov používajúcich maďarský jazyk. Druhý veľký rozdiel je viditeľný v hodnotení toho, či má každý prístup k zapojeniu s do aktivačných prác v obci ($F=12,69$; $p=0,00$) pri $M=2,26$ a $M=2,98$. Ďalšie významné diferencie sú zreteľné v hodnotení toho, či má každý rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie ($F=12,55$; $p=0,00$), či obec podľa respondentov vyrubuje dane a poplatky každému rovnako ($F=8,01$; $p=0,00$), či má každý rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci ($F=6,92$; $p=0,01$) a či môže každý rovnako využívať obecný majetok ($F=6,51$; $p=0,01$). Respondenti vnímajú všetky tieto aktivity obce pozitívne.

Tab. 101: Súhrnné skóre a diferencie v hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti (E).

AKTIVITY V RÁMCI VÝKONU SAMOSPRÁVY OBCE (E)	F	p	M (jazyk používaný na verejnosti)	
			Sl.	Ma.
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	6.51	0.01	2.73	3.35
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	12.55	0.00	2.90	3.83
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	8.01	0.00	2.25	2.88
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	15.51	0.00	2.43	3.31
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	6.92	0.01	2.58	3.19
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	12.69	0.00	2.26	2.98
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	1.32	0.25	2.36	2.11
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	1.35	0.25	2.07	2.33
Súhrnné skóre	8,37	0,00	2,45	3,00

Legenda: Sl. – slovenský, Ma. – maďarský.

Tab. 102: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení výskumného šetrenia

pri nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti.

VÝSKUMNÉ ŠETRENIE					
Súhrnné skóre		Jazyk používaný na verejnosti			
M	SD	slovenský	maďarský	F	p
3,41	1,21	3,37	3,43	0,21	0,65

V rámci ich celkového hodnotenia sme namerali štatisticky významnú diferenciu ($F=8,37$; $p=0,00$), a to pri pozitívnejšom hodnotení respondentov používajúcich slovenský jazyk ($M=2,45$) a menej pozitívnom hodnotení respondentov používajúcich maďarský jazyk ($M=3,00$).

Obsah celého výskumného šetrenia (tab. 102) hodnotia na základe tejto nezávisle premennej pozitívnejšie respondenti používajúci na verejnosti slovenský jazyk ($M=3,37$) ako respondenti používajúci na verejnosti maďarský jazyk ($M=3,43$). Na základe priemerného skóre vidíme iba veľmi nevýznamné odchýlky v hodnotení, ako sme už uviedli, ich celkové hodnotenie je však skôr pozitívne.

4.4. Internárodnostné diferencie v hodnotení národnostných vzťahov, testovanie hypotéz

V rámci tejto podkapitoly uvedieme interpretácie výsledkov, ale aj vyjadrenie k potvrdeniu, resp. vyvráteniu hypotéz.

Výsledky v nasledujúcich tab. 103 až 106 poukazujú na to, či môžeme hovoriť o potvrdení (vyvrátení) hypotézy č. 1. Hypotéza č. 1: Predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni nástrojov participácie na správe vecí verejných je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

Sledovaním diferencií v hodnotení priamych nástrojov participácie na základe národnosti sme zistili hneď niekoľko štatisticky významných rozdielov (tab. 103). V rámci subúrovne „miestne referendum v obci“ je možné na základe údajov z tabuľky vidieť významné diferencie medzi národnostnými kategóriami v prípade troch položiek. Hodnotenie respondentov sa najviac líši pri podpore známych k účasti na referende ($F=15,99$; $p=0,00$). Znamená to, že kým respondenti maďarskej národnosti podporujú svojich známych k účasti viac ($M=3,32$), respondenti slovenskej národnosti veľkú podporu nevyjadrujú ($M=4,43$). Významný rozdiel v hodnotení sme zaznamenali aj pri samotnej účasti respondentov na referende ($F=11,86$; $p=0,00$). Viac sa ho na území Slovenskej republiky zúčastňujú respondenti maďarskej národnosti ($M=3,03$), respondenti slovenskej národnosti sa ho zúčastňujú menej,

ich hodnotenie je skôr neutrálne (M=3,98). Tretia významná diferenciacia medzi národnostnými kategóriami bola nameraná v hodnotení aktívneho podielu respondentov na jeho príprave (F=5,50; p=0,02). Aj v tomto prípade sa preukázala väčšia participácia respondentov maďarskej národnosti (M=4,22) a menšia u respondentov slovenskej národnosti (M=4,88), aj keď je nevyhnutné dodať, že na základe priemerného skóre je ich aktívny podiel na príprave neutrálny až negatívny. Bezkonfliktný priebeh referenda je hodnotený respondentmi tiež neutrálne až negatívne, čo znamená, že respondenti slovenskej národnosti sa vyjadrili, že priebeh referenda vykazuje určité konflikty (M=4,87), kým respondenti maďarskej národnosti ho hodnotia skôr neutrálne (M=4,34), a to pri významnej diferenciacii ich hodnotenia F=4,38;p=0,04. V rámci tejto subúrovne je možné sledovať aj tendenciu najpozitívnejšieho hodnotenia obsahu viacerých položiek respondentmi maďarskej národnosti (siedmich položiek z ôsmich).

Tab. 103: Internárodnostné diferencie v hodnotení priamych nástrojov participácie v obci (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A):	F	p	M (národnosť)	
			sloven.	maďar.
Miestne referendum v obci (A1)				
Vždy sa ho zúčastňujete.	11.86	0.00	3.98	3.03
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	5.50	0.02	4.88	4.22
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	1.35	0.25	4.34	4.02
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	0.01	0.91	4.29	4.26
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	1.27	0.26	4.10	3.81
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	15.99	0.00	4.43	3.32
Vždy prebieha bez konfliktov.	4.38	0.04	4.87	4.34
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	0.10	0.75	4.24	4.32
Zhromaždenie obyvateľov obce (A2)				
Vždy sa ho zúčastňujete.	0.02	0.89	3.52	3.56
Vždy sa aktívne podieľate na jeho príprave.	9.45	0.00	4.95	4.17
Vždy veríte, že sa ho zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	0.18	0.67	4.61	4.50
Ste presvedčený (á), že sa ním riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	2.70	0.10	3.67	4.07
Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0.97	0.33	3.59	3.36
Podporujete Vašich známych k účasti na ňom.	3.02	0.08	3.79	3.35
Vždy prebieha bez konfliktov.	10.04	0.00	5.30	4.53
Je efektívnym nástrojom pre správu obce.	1.46	0.23	4.12	4.40
Petície v obci (A3)				
Vždy sa ich zúčastňujete.	0.63	0.43	4.57	4.37
Vždy sa aktívne podieľate na ich príprave.	0.02	0.88	5.15	5.12
Vždy veríte, že sa ich zúčastnia obyvatelia všetkých národností.	4.37	0.04	4.82	5.29
Ste presvedčený (á), že sa nimi riešia potreby obyvateľov všetkých národností.	8.07	0.00	4.51	5.22

Je to výborný spôsob, ako sa podieľať na správe obce.	0.06	0.81	4.69	4.63
Podporujete Vašich známych k účasti na nich.	8.35	0.00	5.03	4.28
Vždy prebiehajú bez konfliktov.	3.33	0.07	5.30	5.69
Sú efektívnym nástrojom pre správu obce.	0.60	0.44	4.72	4.92
Účasť (členstvo) v orgánoch obce (A4)				
Máte záujem stať sa členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	1.52	0.22	4.06	3.68
Máte záujem kandidovať na post poslanca obecného zastupiteľstva.	0.89	0.35	3.91	3.62
Máte záujem kandidovať na post starostu obce.	0.12	0.73	5.79	5.71
V minulosti ste kandidovali na post poslanca obecného zastupiteľstva.	2.50	0.11	4.63	4.12
V minulosti ste kandidovali na post starostu obce.	0.94	0.33	5.90	6.12
V minulosti ste boli členom niektorej z komisií obce, ktoré pôsobia pri obecnom zastupiteľstve.	0.36	0.55	4.42	4.22
Pravidelne sa zúčastňujete na zasadnutiach obecného zastupiteľstva.	0.18	0.67	3.81	3.93

V rámci úrovne „zhromaždenie obyvateľov obce“ sme zaznamenali štatisticky významné diferencie v hodnotení medzi národnostnými kategóriami v prípade dvoch položiek. Väčšia z nich sa preukázala v hodnotení bezkonfliktného priebehu zhromaždenia ($F=10,04$; $p=0,00$), ktorý respondenti maďarskej národnosti vnímajú pozitívnejšie, aj keď pri $M=4,53$ ide skôr o mierne negatívne hodnotenie, kým respondenti slovenskej národnosti obsah položky priebehu zhromaždenia hodnotia značne negatívnejšie ($M=5,30$), teda celkovo pochybujú o tom, že zhromaždenie prebieha bez konfliktov. Respondenti maďarskej národnosti však zhromaždenie ako nepriamy nástroj participácie vnímajú celkovo menej kriticky.

Na základe uvedenej tabuľky môžeme v rámci ukazovateľa „petície v obci“ vidieť štatisticky významné diferencie v hodnotení v prípade troch položiek. Hodnotenie podpory známych k účasti na nich vykazuje najväčšie rozdiely ($F=8,35$; $p=0,00$), čo znamená, že kým respondenti maďarskej národnosti svojich známych podporujú mierne alebo vôbec ($M=4,28$), respondenti slovenskej národnosti ich skôr nepodporujú ($M=5,03$). Pri $F=8,07$ a $p=0,00$ je možné vidieť ďalší významný rozdiel v hodnotení toho, či petície riešia potreby obyvateľov všetkých národností. Respondenti oboch národností voči tomuto tvrdeniu neprejavili veľkú dôveru, o čom svedčí aj priemerné skóre $M=4,51$ a $M=5,22$. Posledná významná diferencia bola nameraná v hodnotení toho, že sa na petíciách zúčastnia obyvatelia všetkých národností ($F=4,37$; $p=0,04$). Respondenti slovenskej národnosti nie sú veľmi presvedčení o tom, že sa ich obyvatelia všetkých národností zúčastnia ($M=4,82$), respondenti maďarskej národnosti obsah tejto položky hodnotia značne negatívnejšie pri $M=5,29$ a teda takmer vôbec si nemyslia, že sa ich zúčastnia všetky národnostné skupiny, ktoré v obci žijú.

Pri ukazovateli „účasť (členstvo) v orgánoch obce“ sme nezaznamenali žiadnu významnú diferenciu v hodnotení, avšak aj napriek tomu je tu možné sledovať určitú tendenciu, podľa ktorej aj pri značne neutrálnom až negatívnom hodnotení všetkých respondentov voči obsahu položiek tejto subúrovne je viditeľné pozitívnejšie hodnotenie respondentov maďarskej národnosti (hneď pri piatich položkách zo siedmich).

V rámci celého indikátora „priame nástroje participácie“ sme najväčšiu diferenciu medzi národnostnými kategóriami namerali v hodnotení podpory známych k účasti na referende v obci ($F=15,99$; $p=0,00$), pri väčšej podpore zo strany respondentov s maďarskou národnosťou ($M=3,32$) a neutrálnej, až skôr v žiadnej podpore zo strany respondentov slovenskej národnosti ($M=4,43$). Zároveň respondenti uviedli najpozitívnejšie hodnotenie k účasti na miestnom referende, zhromaždení obyvateľov obce, aj na petíciách v obci. Pokiaľ ide o diferencie v hodnotení jednotlivých úrovní priamych nástrojov participácie ako celku zo strany respondentov z hľadiska ich národnosti (tab. 104), namerali sme tu štatisticky významný rozdiel iba v jednom prípade, a to v hodnotení referenda ($F=4,92$; $p=0,03$), voči ktorému sa respondenti slovenskej národnosti vyjadrili skôr mierne negatívne ($M=4,39$), respondenti maďarskej národnosti sa vyjadrili skôr neutrálne, ale s posunom smerom z pozitívneho spektra škály ($M=3,92$). Môžeme tu zároveň sledovať tendenciu, podľa ktorej respondenti slovenskej národnosti hodnotili negatívnejšie referendum ($M=4,39$), zhromaždenie obyvateľov obce ($M=4,19$), aj členstvo v orgánoch obce ($M=4,65$), kým respondenti maďarskej národnosti ohodnotili negatívnejšie iba petície ($M=4,94$), aj keď hodnotenie oboch skupín voči tomuto nástroju je skôr negatívne. Negatívnejšie teda priame nástroje participácie ako celok vnímajú respondenti slovenskej národnosti ($M=4,52$) oproti respondentom maďarskej národnosti ($M=4,33$) a keďže odchýlky nie sú veľké, obe skupiny ich hodnotia neutrálne až negatívne.

Tab. 104: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení priamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej národnosť (A).

PRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (A)						
		Referendum	Zhromaždenie	Petície	Členstvo v org. obce	Súhrnné skóre za PNP
Súhrnné skóre	M	4,14	4,10	4,90	4,56	4,42
	SD	1,88	1,65	1,66	1,99	1,34
Národnosť	slovenská	4.39	4.19	4.85	4.65	4.52
	maďarská	3.92	3.99	4.94	4.49	4.33
	F	4.92	1.11	0.20	0.49	1.48
	p	0.03	0.29	0.65	0.49	0.23

Legenda: PNP – priame nástroje participácie.

Hodnotenie nepriamych nástrojov participácie je značne rozdielnejšie (tab. 105) ako to bolo v prípade priamych nástrojov participácie. V rámci hodnotenia subúrovne „voľby starostu obce“ je zaznamenaná významná diferencia medzi národnostnými kategóriami iba v prípade jednej položky, a to v hodnotení toho, či respondenti čítajú volebné programy všet-

kých kandidátov bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť ($F=4,84$; $p=0,03$). Respondenti oboch národností hodnotia dané tvrdenie veľmi pozitívne, pričom respondenti slovenskej národnosti ($M=2,73$) čítajú volebné programy menej ako respondenti maďarskej národnosti ($M=2,26$). Na základe údajov uvedených v tabuľke je viditeľné aj smerovanie v hodnotení respondentov maďarskej národnosti, ktoré je pozitívnejšie pri obsahu takmer všetkých položiek.

V rámci hľadania rozdielov v hodnotení ukazovateľov „voľby poslancov obecného zastupiteľstva“ a „pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení“ sme nenamerali žiadne štatisticky významné diferencie. Neprejavili sa tu ani žiadne výrazné tendencie. Respondenti hodnotia voľbu poslancov aj VZN vcelku pozitívne, avšak pozitívnejšie vnímajú voľbu poslancov ako nepriamy nástroj participácie.

Najdiferencovanejšie je hodnotený indikátor „menšinová samospráva“, v rámci ktorého sme zistili štatisticky významné diferencie v prípade siedmich položiek z ôsmich, čo znamená, že respondenti slovenskej národnosti hodnotia obsah jednotlivých položiek značne rozdielne v porovnaní s hodnotením respondentov maďarskej národnosti.

Tab. 105: Internárodnostné diferencie v hodnotení nepriamych nástrojov participácie (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B):	F	p	M (národnosť)	
			sloven.	maďar.
Voľba starostu obce (B1)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.	2.79	0.10	1.46	1.26
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0.69	0.41	2.24	2.05
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0.01	0.91	2.54	2.51
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.05	0.83	2.34	2.30
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	4.84	0.03	2.73	2.26
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0.06	0.81	2.09	2.04
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	0.54	0.46	2.31	2.47
Voľba poslancov obecného zastupiteľstva (B2)				
Vždy sa zúčastňujete volieb.	2.32	0.13	1.55	1.34
Volíte kandidáta vždy bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť.	0.54	0.46	2.37	2.21
Vždy volíte kandidáta bez ohľadu na to, či vo svojom programe rieši problémy menšín.	0.19	0.67	2.65	2.75
Vždy sa pred voľbami oboznamujete so všetkými kandidátmi bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	0.22	0.64	2.37	2.47
Čítate volebné programy všetkých kandidátov, bez ohľadu na ich národnostnú príslušnosť.	1.44	0.23	2.66	2.40
Aktívne podporujete Vašich známych k účasti na voľbách.	0.23	0.63	2.31	2.21
Vždy volíte Vami preferovaného kandidáta bez ohľadu na to, ktorú národnosť zastupuje.	0.16	0.69	2.46	2.54
Pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce (B3)				
Vždy sledujete návrhy nariadení na obecnej nástenke.	0.89	0.35	2.91	3.16
Vždy odovzdávate svoje pripomienky k návrhom nariadení.	0.63	0.43	4.01	4.22

Máte prehľad o tom, aké nariadenia boli prijaté za rok 2010.	1.54	0.21	3.14	3.50
Viete, že obecné zastupiteľstvo prijíma pripomienky k návrhom nariadení od obyvateľov všetkých národností.	0.22	0.64	2.81	2.69
Viete, že prijaté nariadenia platia rovnako pre obyvateľov všetkých národností.	0.49	0.48	2.48	2.31
Viete, že prijaté nariadenia ukladajú pokuty za priestupky obyvateľom všetkých národností rovnako.	0.00	0.95	2.49	2.47
Aktívne podporujete svojich známych k pripomienkovaniu návrhov nariadení bez ohľadu na národnostnú príslušnosť Vašich známych.	2.27	0.13	3.65	3.24
Menšinová samospráva (B4)				
Dobre poznáte jej činnosť.	0.15	0.70	3.46	3.36
Viete, že funguje v Maďarskej republike.	9.28	0.00	4.12	3.28
Chceli by ste, aby fungovala aj v Slovenskej republike.	7.36	0.01	3.20	2.58
Myslíte si, že ak by fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce.	11.62	0.00	3.63	2.96
Myslíte si, že by bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva.	14.26	0.00	3.61	2.89
Kandidovali by ste do nej.	10.75	0.00	4.61	3.79
Aktívne by ste podporovali svojich známych ku kandidatúre do jej orgánov.	16.44	0.00	4.14	3.19
Aktívne by ste sa zúčastňovali všetkých jej udalostí (voľby, petície, referendum,...).	4.89	0.03	3.57	3.07

Počnúc veľkosťou týchto rozdielov, najväčší z nich sme namerali v hodnotení potenciálnej aktívnej podpory známych ku kandidatúre do orgánov menšinovej samosprávy ($F=16,44$; $p=0,00$). Respondenti maďarskej národnosti by ich podporovali viac ($M=3,19$), kým respondenti slovenskej národnosti sa k tomuto vyjadrili skôr neutrálne ($M=4,14$). Výrazný rozdiel je viditeľný aj v hodnotení toho, či si respondenti myslia, že by menšinová samospráva bola v národnostne zmiešaných obciach efektívnejšia ako dnes fungujúca obecná samospráva ($F=14,26$; $p=0,00$). Pozitívnejšie sa k danému tvrdeniu postavili opäť respondenti maďarskej národnosti ($M=2,89$), síce respondenti slovenskej národnosti hodnotia dané tvrdenie tiež pozitívne, ale s miernym posunom k neutrálnemu spektru škály ($M=3,61$). Pri $F=11,62$ a $p=0,00$ je značný ďalší významný rozdiel, a to v hodnotení toho, či si respondenti myslia, že ak by menšinová samospráva fungovala aj v Slovenskej republike, obyvatelia národnostne zmiešaných obcí by sa viac zúčastňovali na správe obce. Dané tvrdenie je aj v tomto prípade pozitívnejšie hodnotené respondentmi maďarskej národnosti ($M=2,96$) pri ešte stále pozitívnom hodnotení, ale s miernym posunom k neutrálnemu respondentmi slovenskej národnosti ($M=3,63$). Hodnotenie potenciálnej kandidatúry do orgánov tejto inštitúcie vykazuje ďalšiu diferenciu ($F=10,75$; $p=0,00$), a to v tom, že kým respondenti maďarskej národnosti zaujali ku kandidatúre pozitívne až mierne neutrálne hodnotenie ($M=3,79$), respondenti slovenskej národnosti voči nej neprejavili veľký záujem ($M=4,61$).

Pokiaľ ide v rámci subúrovne menšinová samospráva na základe údajov z tejto tabuľky o zisťovanie toho, či opýtaní respondenti vedia o tom, že menšinová samospráva funguje v Maďarskej republike, odpovede respondentov sa líšia v tom, že kým opýtaní s maďarskou národnosťou vyjadrili skôr to, že o jej fungovaní vedia ($M=3,28$), respondenti slovenskej ná-

rodnosti sa vyjadrili skôr priemerne ($M=4,12$). Na základe priemerného skóre je tak v tomto prípade možné sledovať ďalšiu významnú diferenciu ($F=9,28$; $p=0,00$). V poradí ďalší veľký štatisticky významný rozdiel vykazuje hodnotenie toho, či by respondenti chceli, aby menšinová samospráva fungovala aj v Slovenskej republike ($F=7,36$; $p=0,01$). Jej fungovanie by opäť viac privítali respondenti maďarskej národnosti ($M=2,58$), ako respondenti slovenskej národnosti, aj keď pri priemernom skóre $M=3,20$ je možné sledovať ešte stále pozitívne hodnotenie opýtaných slovenskej národnosti k jej fungovaniu na území Slovenskej republiky.

Poslednou štatisticky významnou diferenciou sa prejavuje hodnotenie potenciálnej aktívnej účasti na udalostiach menšinovej samosprávy ($F=4,89$; $p=0,03$), ktorých by sa aj v tomto prípade viac zúčastňovali respondenti maďarskej národnosti ($M=3,07$) ako respondenti slovenskej národnosti ($M=3,57$), avšak je potrebné dodať, že obe skupiny respondentov sa k danému tvrdeniu vyjadrili pozitívne. Na základe vyššie uvedeného je tak možné sledovať určitú tendenciu, ktorá vyjadruje to, že respondenti maďarskej národnosti majú väčší záujem o existenciu menšinovej samosprávy na území Slovenskej republiky.

Celkovo najväčšie diferencie v hodnotení medzi národnostnými skupinami v rámci nepriamych nástrojov participácie sledujeme v hodnotení toho, či by respondenti podporovali svojich známych ku kandidatúre do orgánov menšinovej samosprávy ($F=16,44$; $p=0,00$). Zároveň je tu najzreteľnejšie pozitívne hodnotenie volieb starostu, ale aj volieb poslancov obecného zastupiteľstva, čo znamená, že tieto dva nástroje nepriamej participácie respondenti využívajú najviac.

V rámci hodnotenia jednotlivých úrovní nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej národnosti (tab. 106) sledujeme diferenciu iba pri nástroji menšinová samospráva ($F=12,21$; $p=0,00$), ktorú respondenti slovenskej národnosti ohodnotili neutrálne ($M=3,79$), kým respondenti maďarskej národnosti ju vnímajú skôr pozitívne ($M=3,14$). Respondenti slovenskej národnosti ohodnotili kritickejšie aj voľbu starostu ($M=2,25$) a voľbu poslancov obecného zastupiteľstva ($M=2,34$), aj keď treba dodať, že ich ako nepriame nástroje participácie využívajú a vnímajú ich tak pozitívne, kým respondenti maďarskej národnosti hodnotia o niečo kritickejšie nástroj VZN ($M=3,08$), ale odchýlka od hodnotenia respondentmi slovenskej národnosti ($M=3,07$) je skutočne nevýznamná a malá. Respondenti slovenskej národnosti ($M=2,86$) tak hodnotia nepriame nástroje participácie ako celok menej pozitívne ako respondenti maďarskej národnosti ($M=2,66$).

Tab. 106: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení nepriamych nástrojov participácie pri nezávisle premennej národnosti (B).

NEPRIAME NÁSTROJE PARTICIPÁCIE (B)						
		Voľba starostu obce	Voľba poslancov OZ	VZN	Menšin. samospr.	Súhrnné skóre pre NNP
Súhrnné	M	2,19	2,31	3,08	3,45	2,76

skóre	SD	1,24	1,42	1,96	1,65	1,29
Národnosť	slovenská	2.25	2.34	3.07	3.79	2.86
	maďarská	2.13	2.28	3.08	3.14	2.66
	F	0.66	0.15	0.00	12.21	1.88
	p	0.42	0.70	0.95	0.00	0.17

Legenda: NNP – nepriame nástroje participácie, OZ – obecného zastupiteľstva, VZN – všeobecne záväzné nariadenia obce.

Hypotézu č. 1 (predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni nástrojov participácie na správe vecí verejných je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť) sme výskumným šetrením vyvrátili, hoci priame nástroje participácie (miestne referendum v obci, zhromaždenie obyvateľov obce, petície v obci a účasť, resp. členstvo v orgánoch obce) sú na základe národnostnej príslušnosti využívané respondentmi rozdielne, keďže respondenti maďarskej národnosti ich využívajú oveľa viac, ako respondenti slovenskej národnosti. To isté platí aj pre nepriame nástroje participácie (voľby starostu obce, voľby poslancov obecného zastupiteľstva, pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení obce a menšinová samospráva), ktoré tiež využívajú, alebo by chceli využívať viac respondenti maďarskej národnosti, hlavne v prípade menšinovej samosprávy je hodnotenie obzvlášť rozdielne. Je potrebné uviesť, že diferencie v hodnotení priamych a nepriamych nástrojov participácie nie sú štatisticky významné a odchýlky priemerných skóre nie sú natoľko významné, aby to dokazovalo potvrdenie hypotézy (M respondentov slovenskej národnosti v hodnotení priamych nástrojov participácie = 4,52; M respondentov maďarskej národnosti v hodnotení priamych nástrojov participácie = 4,33; M respondentov slovenskej národnosti v hodnotení nepriamych nástrojov participácie = 2,86; M respondentov maďarskej národnosti v hodnotení nepriamych nástrojov participácie = 2,66), čo teda znamená, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni nástrojov participácie na správe vecí verejných nie je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

Výsledky v tab. 107 poukazujú na potvrdenie, resp. vyvrátenie hypotézy č. 2. Hypotéza č. 2: Predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

Vyjadrenie súhlasu respondentmi s riešením problémov zástupcami obce nie je z hľadiska nezávisle premennej národnosť veľmi diferencované (tab. 107). Znamená to, že štatisticky významné diferencie sme namerali iba v hodnotení „riešenia problémov starostom obce“. V rámci tohto indikátora tak môžeme sledovať významné diferencie hneď v prípade dvoch položiek. Väčšiu z nich sme zaznamenali v miere súhlasu s tým, či starosta rieši všetky problémy v obci ($F=6,06$; $p=0,01$). Podľa respondentov slovenskej národnosti starosta tieto problémy rieši ($M=2,92$), respondenti maďarskej národnosti však prejavili slabý súhlas,

či skôr neutrálnu mieru súhlasu ($M=3,56$). Druhú diferenciu medzi národnostnými skupinami je možné sledovať v miere súhlasu s tým, či starosta rieši problémy účinne ($F=4,89$; $p=0,03$). S uvedeným tvrdením viac súhlasia respondenti slovenskej národnosti ($M=3,06$) ako respondenti maďarskej národnosti, ktorí opäť prejavili mierne pozitívnu, až neutrálnu mieru súhlasu ($M=3,63$). Diferencie v hodnotení obsahu ostatných položiek nie sú štatisticky významné, aj keď je tu možné sledovať tendenciu, podľa ktorej viac s obsahom ostatných položiek (s výnimkou hodnotenia toho, že starosta predchádza problémom v obci) súhlasia respondenti slovenskej národnosti.

Ako sme už uviedli, pri subúrovni „súhlas s riešením problémov poslancami obecného zastupiteľstva“ sme nezaznamenali žiadnu štatisticky významnú diferenciu a nesledujeme tu ani významné tendencie. Respondenti oboch skupín hodnotia riešenie problémov týmito zástupcami obce vcelku neutrálne.

Pri subúrovni „riešenie problémov zamestnancami obecného úradu“ sme zaznamenali významnú diferenciu medzi národnostnými skupinami v prípade jednej položky, a to v miere súhlasu s tým, či zamestnanci obecného úradu predchádzajú vzniku problémov v obci ($F=3,89$; $p=0,05$). S obsahom uvedenej položky viac súhlasia respondenti slovenskej národnosti ($M=2,80$) ako respondenti maďarskej národnosti ($M=3,26$). V rámci tohto ukazovateľa je možné na základe tabuľky sledovať aj tendenciu, podľa ktorej s obsahom tam uvedených položiek viac súhlasia (s výnimkou toho, že zamestnanci obecného úradu dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém) respondenti slovenskej národnosti, čo znamená, že respondenti slovenskej národnosti viac súhlasia s tým, ako zamestnanci obecného úradu riešia problémy. Respondenti oboch národnostných skupín najviac súhlasia s tým, ako rieši problémy starosta obce. Najvýraznejšie sa diferenciu v ich hodnotení prejavila v tom, či starosta rieši vždy všetky problémy v obci ($F=6,06$; $p=0,01$) pri väčšom súhlase zo strany respondentov slovenskej národnosti ($M=2,92$).

Tab. 107: Internárodnostné diferencie v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCI ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (národnosť)	
			sloven.	maďar.
Poslancami obecného zastupiteľstva (C1)				
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	0.00	0.98	3.08	3.09
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	1.04	0.31	3.59	3.83
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.36	0.55	3.61	3.75
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	0.01	0.91	4.48	4.51
Riešia vždy všetky problémy v obci.	0.03	0.87	4.14	4.11
Riešia problémy vždy účinne.	0.21	0.65	4.53	4.43
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	2.33	0.13	4.79	4.45

Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	0.66	0.42	4.25	4.06
Starostom obce (C2)				
Predchádza vzniku problémov v obci.	0.02	0.89	2.88	2.85
Vždy dôkladne preskúma každý vzniknutý problém.	2.75	0.10	2.81	3.19
Vždy zisťuje, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	2.26	0.13	2.86	3.21
Problém rieši vždy ihneď, ako sa o ňom dozvie.	1.69	0.19	3.14	3.47
Rieši vždy všetky problémy v obci.	6.06	0.01	2.92	3.56
Rieši problémy vždy účinne.	4.89	0.03	3.06	3.63
Rieši problémy vždy veľmi rýchlo.	3.06	0.08	3.23	3.71
Vždy rieši problémy, na ktoré ho upozornili obyvatelia obce.	2.86	0.09	3.18	3.63
Zamestnancami obecného úradu (C3)				
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	3.89	0.05	2.80	3.26
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	1.37	0.24	3.81	3.53
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	0.07	0.80	3.58	3.64
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	2.55	0.11	3.82	4.18
Riešia vždy všetky problémy v obci.	0.22	0.64	3.75	3.86
Riešia problémy vždy účinne.	1.63	0.20	3.95	4.25
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	0.01	0.92	4.31	4.33
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	1.66	0.20	3.79	4.12

V rámci hodnotenia celkovej miery súhlasu s riešením problémov jednotlivými zástupcami obce (tab. 108) pri nezávisle premennej národnosti sme štatisticky významné difereencie nenamerali. Respondenti maďarskej národnosti menej súhlasia s riešením problémov so strany starostu obce (M=3,41) a zamestnancov OcÚ (M=3,90) a respondenti slovenskej národnosti menej súhlasia s riešením problémov so strany poslancov obecného zastupiteľstva (M=4,06), aj keď teda takmer rovnako ako respondenti maďarskej národnosti (M=4,03). Celkovo tu vidíme menší súhlas zo strany respondentov maďarskej národnosti (M=3,78), aj keď rozdiel oproti hodnoteniu respondentov slovenskej národnosti nie je štatisticky významný (M=3,60) a miera súhlasu oboch skupín sa tak pohybuje smerom k neutrálnemu spektru škály.

Tab. 108: Súhrnné skóre a difereencie v celkovej miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce pri nezávisle premennej národnosti (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCE ZÁSTUPCAMI OBCE (C)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre vyjadrenia MSRP
Súhrnné skóre	M	4,04	3,22	3,81	3,69
	SD	1,71	2,02	1,79	1,69
Národnosť	slovenská	4.06	3.01	3.73	3.60
	maďarská	4.03	3.41	3.90	3.78
	F	0.03	2.92	0.67	0.83
	p	0.87	0.09	0.41	0.36

Legenda: MSRP – miera súhlasu s riešením problémov v obci, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Hypotéza č. 2 (predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť) sa nepotvrdila ani v tomto prípade, aj keď miera súhlasu respondentov s riešením problémov je za určitých okolností rozdielna, zreteľná najmä v tom, že respondenti slovenskej národnosti s riešením problémov všetkými tromi skupinami zástupcov obce súhlasia o niečo viac ako respondenti maďarskej národnosti (a to hlavne s riešením problémov zo strany starostu obce a zamestnancov obecného úradu, keďže s riešením problémov zo strany poslancov obecného zastupiteľstva súhlasia obe skupiny respondentov rovnako). Na základe nameraného $F=0,83$ a $p=0,36$ tu však nemôžeme hovoriť o diferenciách v hodnotení štatisticky významných, keďže odchýlky priemerného skóre oboch skupín sú nevýrazné (M respondentov slovenskej národnosti = 3,60; M respondentov maďarskej národnosti = 3,75), čo znamená, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce nie je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

Údaje v tab. 109 prezentujú výsledky, ktorých interpretácia poukazuje na potvrdenie či nepotvrdenie hypotézy č. 3. Hypotéza č. 3: Predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

V rámci hodnotenia charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce (tab. 109) sme najviac významných diferencií v hodnotení medzi národnostnými skupinami namerali pri subúrovni „charakter vzťahov so starostom obce“ (a to až v prípade šiestich položiek zo siedmich). V rámci tejto subúrovne sledujeme pri obsahu všetkých uvedených položiek pozitívnejšie hodnotenie zo strany respondentov slovenskej národnosti. Najväčšiu diferenciu je možné sledovať v hodnotení poskytovania plnohodnotných odpovedí na otázky starostom obce ($F=11,59$; $p=0,00$). Respondenti slovenskej národnosti ohodnotili dané tvrdenie pozitívnejšie ($M=2,77$) ako respondenti maďarskej národnosti ($M=3,52$), ktorí ju hodnotia skôr neutrálne. V hodnotení bezproblémovej spolupráce sme namerali ďalšiu diferenciu ($F=6,61$; $p=0,01$), ktorú respondenti slovenskej národnosti ohodnotili opäť pozitívnejšie ($M=2,63$) ako respondenti maďarskej národnosti ($M=3,19$), čím vidíme, že hodnotenie respondentov oboch skupín je v pozitívnom spektre škály. V poradí treťou najväčšou diferenciou sa vyznačuje hodnotenie bezproblémovej komunikácie ($F=5,87$; $p=0,02$), pričom aj v tomto prípade sa hodnotenie oboch skupín respondentov pohybuje v pozitívnom spektre škály. Vo vyjadrení sa k tomu, či starosta poskytuje všetky potrebné informácie, sa prejavila nielen ďalšia významná diferenciu ($F=5,79$; $p=0,02$), ale zároveň tu sledujeme, že kým respondenti slovenskej národnosti hodnotia dané tvrdenie skôr pozitívne ($M=3,11$), respondenti

maďarskej národnosti ho hodnotia skôr neutrálne (M=3,67). Pri F=5,69 a p=0,02 je možné sledovať významný rozdiel v hodnotení toho, či má starosta pochopenie pre situáciu obyvateľov obce. Hodnotenie respondentov slovenskej národnosti je opäť skôr pozitívne (M=3,00), kým hodnotenie respondentov maďarskej národnosti je pri priemernom skóre M=3,55 viac neutrálne. Poslednú významnú diferenciu sme namerali v hodnotení poskytovania všestrannej podpory pre aktivity (F=4,90; p=0,03). Aj v tomto prípade sledujeme pozitívnejšie hodnotenie zo strany respondentov slovenskej národnosti, avšak pri miernom posune k neutrálnemu spektru škály (M=3,11), kým respondenti maďarskej národnosti ohodnotili dané tvrdenie skôr neutrálne (M=3,63). Celkový vzťah oboch skupín respondentov k starostovi obce je však skôr pozitívny, s miernym posunom k neutrálnemu spektru škály.

V hodnotení „charakteru vzťahov s poslancami obecného zastupiteľstva“ sledujeme významnú diferenciu medzi národnostnými skupinami iba v prípade jednej položky, a to v hodnotení toho, či poslanci poskytujú plnohodnotné poradenstvo (F=4,01; p=0,05). Diferencia nie je veľmi veľká, keďže obe skupiny respondentov hodnotia obsah danej položky skôr neutrálne, avšak je potrebné uviesť, že kým hodnotenie respondentov slovenskej národnosti (M=4,30) sa posúva od neutrálneho smerom k negatívnemu spektru škály, hodnotenie respondentov maďarskej národnosti (M=3,82) sa posúva od pozitívneho k neutrálnemu spektru škály, čo znamená, že obsah danej položky hodnotia pozitívnejšie respondenti maďarskej národnosti. Iné významné tendencie v rámci tejto subúrovne nesledujeme. Celkovo respondenti vnímajú svoj vzťah k poslancom skôr neutrálne.

Pri subúrovni „charakter vzťahov so zamestnancami obecného úradu“ sledujeme okrem dvoch štatisticky významných diferencií aj tendenciu, podľa ktorej obsah všetkých tam uvedených položiek hodnotia pozitívnejšie respondenti slovenskej národnosti. Väčšiu z diferencií sme namerali v hodnotení bezproblémovej komunikácie (F=4,14; p=0,04), aj keď hodnotenie oboch skupín respondentov je v pozitívnom spektre škály, líši sa v intenzite vyjadrenia ich súhlasu.

Tab. 109: Internárodnostné diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	P	M (národnosť)	
			sloven.	maďar.
Vzťahy s poslancami obecného zastupiteľstva prinášajú (D1)				
Bezproblémovú komunikáciu.	0.40	0.53	3.21	3.35
Bezproblémovú spoluprácu.	0.00	0.97	3.33	3.34
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	1.25	0.26	3.80	4.06
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	0.49	0.48	3.97	4.13
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	2.03	0.16	4.27	3.93
Plnohodnotné poradenstvo.	4.01	0.05	4.30	3.82

Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	0.30	0.58	4.13	3.99
Vzťahy so starostom obce prinášajú (D2)				
Bezproblémovú komunikáciu.	5.87	0.02	2.50	3.04
Bezproblémovú spoluprácu.	6.61	0.01	2.63	3.19
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	11.59	0.00	2.77	3.52
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	5.79	0.02	3.11	3.67
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	5.69	0.02	3.00	3.55
Plnohodnotné poradenstvo.	3.06	0.08	3.04	3.46
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	4.90	0.03	3.11	3.63
Vzťahy so zamestnancami obecného úradu prinášajú (D3)				
Bezproblémovú komunikáciu.	4.14	0.04	2.54	2.95
Bezproblémovú spoluprácu.	1.75	0.19	2.75	3.04
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	0.53	0.47	3.17	3.32
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	4.04	0.05	2.89	3.31
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	3.62	0.06	3.23	3.67
Plnohodnotné poradenstvo.	0.82	0.37	3.29	3.49
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	2.26	0.13	3.25	3.60

Druhú diferenciu sme zaznamenali v hodnotení toho, či zamestnanci obecného úradu poskytujú všetky potrebné informácie ($F=4,04$; $p=0,05$). Kým respondenti slovenskej národnosti hodnotia dané tvrdenie pozitívne ($M=2,89$), hodnotenie respondentov maďarskej národnosti je skôr v posune od pozitívneho k neutrálnemu spektru škály ($M=3,31$). Respondenti ohodnotili svoj vzťah k zamestnancom obecného úradu pozitívne, takmer rovnako kladne, ako ohodnotili vzťah k starostovi obce, voči ktorému ale prechováajú aj tak pozitívnejší vzťah. Najväčšiu diferenciu v rámci tohto indikátora sme namerali v hodnotení toho, či starosta obce poskytuje plnohodnotné odpovede na všetky otázky ($F=11,59$; $p=0,00$) pri pozitívnejšom hodnotení zo strany respondentov slovenskej národnosti ($M=2,77$). Pri celkovom vyjadrení miery súhlasu s riešením problémov jednotlivými zástupcami obce (tab. 110) pri nezávisle premennej národnosť majú respondenti maďarskej národnosti kritickejší vzťah k starostovi obce ($M=3,44$) a k zamestnancom OcÚ ($M=3,34$) na rozdiel od respondentov slovenskej národnosti, ktorí majú zase kritickejší (priemerný) vzťah k poslancom obecného zastupiteľstva ($M=3,86$), aj keď hodnotenie oboch skupín respondentov je v mierne pozitívnom až neutrálnom spektre škály. Významnú diferenciu v hodnotení medzi národnostnými kategóriami sme tak namerali v jednom prípade, a to v hodnotení vzťahu k starostovi obce pri $F=7,25$ a $p=0,01$, s pozitívnym hodnotením respondentov slovenskej národnosti ($M=2,88$) a so skôr slabo neutrálnym hodnotením respondentov maďarskej národnosti ($M=3,44$). Respondenti maďarskej národnosti tak všetky vzťahy vnímajú celkovo menej pozitívne ($M=3,53$).

Tab. 110: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce pri nezávisle premennej národnosť (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D)					
		Poslanci OZ	Starosta obce	Zamestnanci OcÚ	Súhrnné skóre pre CHVZO
Súhrnné skóre	M	3,83	3,17	3,18	3,39
	SD	1,79	1,81	1,69	1,62
Národnosť	Slovenská	3.86	2.88	3.02	3.25
	Maďarská	3.80	3.44	3.34	3.53
	F	0.07	7.25	2.81	2.18
	P	0.79	0.01	0.09	0.14

Legenda: CHVZO – charakter vzťahov k zástupcom obce, OZ – obecného zastupiteľstva, OcÚ – obecného úradu.

Výskumným šetrením sa nepotvrdila ani hypotéza č. 3 (predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť), a to aj napriek tomu, že vzťahy k zástupcom obce sú respondentmi hodnotené v podstate rozdielne, čo znamená, že respondenti slovenskej národnosti majú zjavne pozitívnejší vzťah k všetkým zástupcom obce (k starostovi obce, poslancom obecného zastupiteľstva, aj k zamestnancom obecného úradu). Údaje o nameraných diferenciách však poukazujú na celkovo nevýrazné odchýlky v hodnotení oboch národnostných skupín (M respondentov slovenskej národnosti = 3,25; M respondentov maďarskej národnosti = 3,53) a nameraná diferenciacia v hodnotení nie je štatisticky významná ($F=2,18; p=0,14$), čo znamená, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce nie je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

Na základe interpretácií z tab. 111 a tab. 112 je možné uviesť potvrdenie alebo vyvrátenie hypotézy č. 4: Hypotéza č. 4: Predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni aktivít v rámci výkonu samosprávy obce je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť.

Štatisticky významné diferencie medzi národnostnými kategóriami sme namerali aj pri úrovni „aktivity v rámci výkonu samosprávy obce“ (tab. 111). Tento indikátor zároveň vykazuje hodnoty, na základe ktorých je viditeľné pozitívnejšie hodnotenie obsahu všetkých položiek respondentmi slovenskej národnosti, s výnimkou vyjadrenia súhlasu s dvojazyčným vedením obecnej kroniky, s ktorým viac súhlasia respondenti maďarskej národnosti ($M=2,12$). Väčšiu z diferencií je možné vidieť v hodnotení, či má každý rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie ($F=6,96; p=0,01$). Uvedené tvrdenie pozitívnejšie hodnotia respondenti slovenskej národnosti ($M=3,09$), kým hodnotenie respondentov maďarskej národnosti je skôr v neutrálnom spektre škály ($M=3,78$). Druhú a poslednú významnú diferenciu sledujeme v hodnotení toho, či má každý prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií ($F=5,96; p=0,02$). Hodnotenie respondentov sa líši

v pozitívnom hodnotení respondentov slovenskej národnosti k obsahu danej položky (M=2,66) a v sice pozitívnom, ale zároveň už v mierne neutrálnom spektre škály hodnotenia respondentov maďarskej národnosti (M=3,21). Obe národnostné skupiny tak hodnotia aktivity, ktoré obec v rámci výkonu vlastnej samosprávy vykonáva, prevažne pozitívne.

V rámci celkového hodnotenia aktivít v rámci výkonu samosprávy obce pri nezávisle premennej národnosti je viditeľné, že respondenti so slovenskou národnosťou ich hodnotia pozitívnejšie (M=2,61) ako respondenti maďarskej národnosti (M=2,92).

Tab. 111: Súhrnné skóre a diferencie v hodnotení aktivít v rámci výkonu samosprávy obce pri nezávisle premennej národnosti. (E).

AKTIVITY V RÁMCI VÝKONU SAMOSPRÁVY OBCE (E)	F	p	M (národnosť)	
			sloven.	maďar.
Každý môže rovnako využívať obecný majetok.	2.61	0.11	2.89	3.28
Každý má rovnaký prospech z toho, ako obec vynakladá svoje financie.	6.96	0.01	3.09	3.78
Obec každému rovnako vyrubuje dane a poplatky.	2.34	0.13	2.44	2.78
Každý má prospech z obcou udržiavaných verejných priestranstiev a komunikácií.	5.96	0.02	2.66	3.21
Každý má rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci.	2.13	0.15	2.76	3.10
Každý má rovnaký prístup k zapojeniu sa do aktivačných prác v obci.	1.89	0.17	2.54	2.81
Súhlasíte s dvojjazyčným vedením obecnej kroniky.	0.76	0.38	2.31	2.12
Súhlasíte s dvojjazyčným názvom obce.	0.39	0.53	2.15	2.29
Súhrnné skóre	2,80	0,10	2,61	2,92

Pri hodnotení výskumného šetrenia ako celku z hľadiska nezávisle premennej národnosti (tab. 112) je viditeľné pozitívnejšie hodnotenie výskumného šetrenia ako celku zo strany respondentov slovenskej národnosti (M=3,37) oproti menej pozitívnemu hodnoteniu zo strany respondentov maďarskej národnosti (M=3,44).

Tab. 112: Súhrnné skóre a diferencie v celkovom hodnotení výskumného šetrenia pri nezávisle premennej národnosti.

VÝSKUMNÉ ŠETRENIE					
Súhrnné skóre		Národnosť			
M	SD	slovenská	maďarská	F	p
3,41	1,21	3,37	3,44	0,29	0,59

Výsledky výskumného šetrenia tak vyvrátili aj hypotézu č. 4 (predpokladáme, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja na úrovni aktivít v rámci výkonu samosprávy obce je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť). Podľa výsledkov výskumu je možné vidieť, že respondenti slovenskej národnosti hodnotia aktivity obce pri výkone svojej samosprávy o niečo pozitívnejšie ako respondenti maďarskej národnosti, avšak na základe hodnôt ich priemerných skóre sú zjavné iba nevýrazné odchýlky v ich hodnotení (M u respondentov slovenskej národnosti = 2,61; M u respondentov maďarskej národnosti = 2,92), čo znamená, že nameraná diferencia nie je štatisticky významná a teda charakter národnostných vzťahov v rámci aktivít pri výkone samosprávy obce nie je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť ($F=2,80;p=0,10$).

Na tomto základe môžeme tvrdiť, že charakter národnostných vzťahov vo vybraných lokalitách Košického samosprávneho kraja nie je diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť, čím sme vyvrátili aj hlavnú hypotézu výskumného šetrenia. Napriek tomu, že uvedené diferencie nie sú štatisticky významné a odchýlky v hodnotení oboch národnostných skupín sú malé a nevýrazné, predsa len je možné poukázať na rozdielny pohľad respondentov na základe vybraných nezávislých premenných voči jednotlivým indikátorom výskumného šetrenia. Je tu zrejme, že rôzne hodnotenie jednotlivých oblastí výskumného šetrenia nie je spôsobené vplyvom národnostnej príslušnosti, a teda samotná národnostná príslušnosť nie je jediným determinantom, ktorý ovplyvňuje slovensko-maďarské vzťahy a zároveň aj slovenskú a maďarskú identitu. Silnejšie determinanty je zrejme nutné hľadať v pozadí, ale aj v popredí dnešnej politickej scény.

V závere výskumného šetrenia tak na základe interpretovaného vidíme, že respondenti slovenskej národnosti, hovoriaci slovenským materinským jazykom a používajúci slovenčinu aj na verejnosti vyjadrili pozitívnejší vzťah k zástupcom obce a lepšie hodnotia aj aktivity v obci v rámci výkonu samosprávy; naopak negatívnejšie vnímajú a teda menej využívajú priame aj nepriame nástroje participácie, a to všetko oproti hodnoteniu respondentov maďarskej národnosti, hovoriacich maďarským jazykom a používajúcich maďarský jazyk aj na verejnosti, ktorí zase viac využívajú všetky uvedené nástroje participácie (priame aj nepriame). Stanoviská voči riešeniu problémov zástupcami obce nie sú v rámci týchto skupín respondentov veľmi diferencujúce a nie je možné výrazne určiť, ktorá skupina respondentov s riešením problémov zástupcami obce ako celku súhlasí viac či menej.

Pri dôkladnejšom pohľade na jednotlivé subúrovne všetkých indikátorov v rámci diferencií môžeme uviesť nasledovné, ak do úvahy berieme výlučne nezávisle premenné, ktoré súvisia s témou tejto práce (národnosť, materinský jazyk a jazyk používaný na verejnosti).

Respondenti maďarskej národnosti, hovoriaci maďarským materinským jazykom a používajúci maďarský jazyk aj na verejnosti celkovo na základe súhrnného priemerného skóre hodnotia pozitívnejšie priame a nepriame nástroje participácie (ako sme už uviedli). Ale pri detailnejšom pohľade vidíme, že v takejto kombinácii nezávisle premenných hodnotia

pozitívnejšie len miestne referendum a zhromaždenie obyvateľov obce ako priame nástroje participácie a menšinovú samosprávu ako nepriamy nástroj participácie.

Voči petíciám z hľadiska národnosti zaujali rovnaké stanovisko obe národnostné skupiny (štyri pozitívne hodnoty voči štyrom pozitívnym hodnotám v obsahu položiek, bez zreteľnej prevahy pozitívneho vnímania petícií jednou zo skupín), ale z hľadiska materinského jazyka a jazyka používaného na verejnosti ich pozitívnejšie vnímajú ti respondenti, ktorí tu vyznačili maďarský jazyk.

Členstvo v orgánoch obce pozitívnejšie vnímajú maďarskí respondenti² z hľadiska nezávisle premennej národnosť a jazyk používaný na verejnosti, ale členstvo na základe nezávisle premennej materinský jazyk nie je výrazne hodnotené ani jednou skupinou (štyri pozitívne hodnoty voči trom pozitívnym hodnotám v obsahu položiek, bez veľmi zreteľnej prevahy pozitívneho vnímania členstva jednou zo skupín).

Voľby starostu hodnotia pozitívnejšie maďarskí respondenti z hľadiska nezávisle premennej národnosť a materinský jazyk. V prípade hodnotenia na základe jazyka používaného na verejnosti je skóre hodnotenia takmer vyrovnané (štyri pozitívne hodnoty voči trom pozitívnym hodnotám v obsahu položiek, bez veľmi zreteľnej prevahy pozitívneho vnímania voľieb starostu jednou zo skupín).

Voľby poslancov obecného zastupiteľstva je z hľadiska nezávisle premennej národnosť a materinský jazyk hodnotená oboma skupinami takmer rovnako, čo znamená, že obsah štyroch položiek hodnotili pozitívnejšie maďarskí respondenti a obsah troch položiek slovenskí respondenti³ bez veľmi zreteľnej prevahy hodnotenia jednej z týchto skupín. Z hľadiska nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti hodnotia voľby poslancov pozitívnejšie slovenskí respondenti.

Všeobecne záväzné nariadenia hodnotia respondenti podľa nezávisle premennej národnosť približne rovnako (štyri pozitívne hodnoty voči trom pozitívnym hodnotám v obsahu položiek, bez veľmi zreteľnej prevahy pozitívneho vnímania VZN jednou zo skupín). Z hľadiska nezávisle premennej materinský jazyk ich hodnotia pozitívnejšie respondenti hovoriaci maďarským jazykom a z hľadiska nezávisle premennej jazyk používaný na verejnosti ich hodnotia pozitívnejšie respondenti hovoriaci slovenským jazykom.

Z hľadiska národnosti ďalej môžeme uviesť, že respondenti so slovenskou národnosťou viac súhlasia s riešením problémov zo strany všetkých troch skupín zástupcov obce a zároveň majú aj lepšie vzťahy so všetkými tromi skupinami zástupcov obce. Z hľadiska materinského jazyka majú respondenti, ktorí hovoria slovenským jazykom opäť lepší vzťah k všetkým trom skupinám zástupcov obce, ale viac súhlasia iba s riešením problémov starostom obce. Voči riešeniu problémov poslancami obecného zastupiteľstva a zamestnancami obecného úradu vyjadrili obe skupiny respondentov na základe nezávisle premennej mate-

² Respondent maďarskej národnosti, alebo respondent hovoriaci maďarským materinským jazykom, alebo respondent používajúci na verejnosti jazyk maďarský, alebo ich kombinácia (pozn. autorky).

³ Respondent slovenskej národnosti, alebo respondent hovoriaci slovenským materinským jazykom, alebo respondent používajúci na verejnosti jazyk slovenský, alebo ich kombinácia (pozn. autorky).

rinský jazyk približne rovnako veľkú mieru súhlasu. Pokiaľ ide o nezávisle premennú jazyk používaný na verejnosti, respondenti používajúci maďarčinu viac súhlasia s tým, ako rieši problémy starosta obce a zamestnanci obecného úradu a majú lepší vzťah k starostovi obce. K zamestnancom obecného úradu majú obe skupiny približne rovnaký vzťah.

Posledný indikátor – aktivity v rámci výkonu samosprávy obce – hodnotia pozitívnejšie respondenti so slovenskou národnosťou, hovoriaci slovenským materinským jazykom, ale aj respondenti, ktorí na verejnosti používajú maďarský jazyk.

Aj napriek uvedenému je tu stále zreteľné väčšie využívanie priamych a nepriamych nástrojov maďarskými respondentmi, ako aj lepšie vzťahy a pozitívnejšie hodnotenie aktivít obce pri výkone samosprávy zo strany slovenských respondentov, s približne rovnakým vyjadrením súhlasu s riešením problémov zástupcami obce oboma skupinami.

4.5. Intersubjektové diferencie v hodnotení národnostných vzťahov

Účelom vyhodnocovania výsledkov výskumného šetrenia bolo zistiť aj intersubjektové diferencie v hodnotení národnostných vzťahov. Opakovaným meraním sme zisťovali intersubjektové diferencie v rámci hodnotenia opakovaných operacionalizovaných položiek pri rôznych subúrovniah. Znamená to, že sme takéto meranie mohli vykonať pri indikátore „súhlas s riešením problémov zástupcami obce“ a „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“, pri totožných položkách subúrovni poslanci obecného zastupiteľstva, starosta obce a zamestnanci obecného úradu.

Na základe údajov uvedených v tab. 113 vidíme štatisticky významné rozdiely v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce, a to v hodnotení obsahu všetkých položiek.

Respondenti najviac súhlasia s tým, ako rieši problémy starosta obce, keďže voči tomu vyjadrili najpozitívnejšie hodnotenie ($M=2,87 - 3,48$) a najmenej sú spokojní s tým, ako riešia problémy poslanci obecného zastupiteľstva ($M=3,09 - 4,61$). Najväčší rozdiel sme zaznamenali v miere súhlasu s tým, že všetci zástupcovia obce riešia problémy ihneď, ako sa o nich dozvedia ($F=61,50$; $p=0,00$). Znamená to, že podľa respondentov takto problémy najviac rieši starosta obce ($M=3,32$). K promptnému riešeniu problémov zamestnancami obecného úradu sa vyjadrili skôr neutrálne ($M=4,01$) a nesúhlas vyjadrili aj pri otázke promptnosti v riešení poslancami obecného zastupiteľstva ($M=4,50$). Veľký rozdiel je viditeľný v miere súhlasu s rýchlosťou riešenia problémov ($F=53,62$; $p=0,00$). Je tu možné uplatniť opäť vyššie uvedenú tendenciu, aj keď hodnotenie respondentov je pri všetkých troch skupinách zástupcov obce skôr neutrálne až negatívne ($M=3,48 - 4,61$). Veľké diferencie sme zaznamenali tiež v hodnotení toho, či zástupcovia obce riešia problémy účinne ($F=52,40$; $p=0,00$). Aj v tomto prípade vyjadrili respondenti mierne neutrálnu mieru súhlasu až nesúhlas. Hodnotenie obsahu ostatných položiek vykazuje tiež štatisticky významné diferencie (od

F=30,22 a p=0,00 až po F=3,53 a p=0,03), pričom miera súhlasu u respondentov s obsahom všetkých týchto položiek je mierne pozitívna až neutrálna, s výnimkou vyjadrenia sa k predchádzaniu vzniku problémov všetkými tromi skupinami zástupcov obce, voči ktorému respondenti vyjadrili súhlasné stanovisko (M=2,87 – 3,09). Respondenti celkovo viac súhlasia s tým (dokonca najviac), že zástupcovia obce predchádzajú vzniku problémov v obci, ako napríklad s tým, že riešia problémy rýchlo, účinne, či okamžite.

Tab. 113: Intersubjektové diferencie v miere súhlasu s riešením problémov v obci zástupcami obce (C).

SÚHLAS S RIEŠENÍM PROBLÉMOV V OBCE ZÁSTUPCAMI OBCE (C):	F	p	M (zástupcovia obce)		
			P	S	Z
Predchádzajú vzniku problémov v obci.	3.53	0.03	3.09	2.87	3.04
Vždy dôkladne preskúmajú každý vzniknutý problém.	30.22	0.00	3.71	3.01	3.66
Vždy zisťujú, či je v obci potrebné riešiť nejaký problém.	28.80	0.00	3.68	3.04	3.61
Problém riešia vždy ihneď, ako sa o ňom dozvedia.	61.50	0.00	4.50	3.32	4.01
Riešia vždy všetky problémy v obci.	38.25	0.00	4.13	3.25	3.81
Riešia problémy vždy účinne.	52.40	0.00	4.48	3.36	4.11
Riešia problémy vždy veľmi rýchlo.	53.62	0.00	4.61	3.48	4.32
Vždy riešia problémy, na ktoré ich upozornili obyvatelia obce.	25.72	0.00	4.15	3.41	3.96

Legenda: P – poslanci obecného zastupiteľstva, S – starosta obce, Z – zamestnanci obecného úradu.

Tendenciu najnegatívnejšie vyjadreného hodnotenia voči poslancom obecného zastupiteľstva pretrváva aj v prípade indikátora „charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce“ (M=3,28 – 4,09), aj keď na základe hodnôt ide skôr o neutrálnu spektrum škály, nie o priamo negatívne chápané vzťahy (tab. 114), avšak rozdiel oproti vyššie uvedeným údajom v tab. 113 je v tom, že respondenti vyjadrili najpozitívnejšie vzťahy k zamestnancom obecného úradu, a to v prípade bezproblémovej komunikácie (M=2,75), bezproblémovej spolupráce (M=2,90) a poskytovania všetkých potrebných informácií (M=3,11) a k starostovi obce v prípade poskytovania plnohodnotných odpovedí na otázky (M=3,16), pochopenia situácie respondentov (M=3,29), poskytovania plnohodnotného poradenstva (M=3,26) a v prípade poskytovania všestrannej podpory aktivít respondentov (M=3,38).

Tab. 114: Intersubjektové diferencie v hodnotení charakteru vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce (D).

CHARAKTER VZŤAHOV MEDZI OBYVATEĽMI OBCE A ZÁSTUPCAMI OBCE (D):	F	P	M (zástupcovia obce)		
			P	S	Z
Bezproblémovú komunikáciu.	30.34	0.00	3.28	2.78	2.75
Bezproblémovú spoluprácu.	24.48	0.00	3.34	2.92	2.90
Plnohodnotné odpovede na všetky Vaše otázky.	42.26	0.00	3.93	3.16	3.25
Všetky informácie, ktoré potrebujete.	48.25	0.00	4.05	3.40	3.11
Úplné pochopenie Vašej situácie (rodinnej, finančnej,...).	34.38	0.00	4.09	3.29	3.46
Plnohodnotné poradenstvo.	36.11	0.00	4.05	3.26	3.39
Všestrannú podporu pre Vaše aktivity.	31.11	0.00	4.06	3.38	3.43

Legenda: P – poslanci obecného zastupiteľstva, S – starosta obce, Z – zamestnanci obecného úradu.

Na základe uvedených priemerných skóre môžeme tvrdiť, že celkové vzťahy respondentov voči zástupcom obce sú pozitívne až neutrálne. V hodnotení sme tak namerali štatisticky významné diferencie v prípade všetkých položiek. Najväčšie z nich sme namerali v hodnotení poskytovania potrebných informácií ($F=48,25$; $p=0,00$), plnohodnotných odpovedí na otázky ($F=42,26$; $p=0,00$), plnohodnotného poradenstva ($F=36,11$; $p=0,00$), či pochopenia situácie obyvateľov obce ($F=34,38$; $p=0,00$), všestrannej podpory aktivít respondentov ($F=31,11$; $p=0,00$), bezproblémovej komunikácie ($F=30,34$; $p=0,00$) a bezproblémovej spolupráce ($F=24,48$; $p=0,00$). Respondenti majú celkovo najlepší vzťah so zástupcami obce najmä v rámci fungujúcej komunikácie a spolupráce, už menej sú spokojní s tým, ako zástupcovia obce chápu ich situáciu, ako podporujú ich aktivity, či s tým, v akej kvalite sú rady, ktoré od nich na požiadanie dostávajú.

4.6. Návrhy a odporúčania

Výskumné šetrenie preukázalo, že respondenti sa pri rozhodovaní o všetkých otázkach, ktoré sa týkajú ich života v obci (priama a nepriama participácia na obecných veciach, riešenie problémov obce a jej obyvateľov, vzťahy k zástupcom obce,...) neriadia národnostnou príslušnosťou seba, svojich známych, či súčasných alebo potenciálnych zástupcov obce. Napriek tomu je možné zvýšiť záujem obyvateľov obce o to, čo sa v obci deje, respektíve čo by sa v nej mohlo zlepšiť. Predpokladá to ale vykonať celý rad opatrení na rôznych úrovniach od obecnej, cez úroveň obyvateľov obce až po celospoločenskú úroveň. Na tomto základe uvádzame určitý prehľad odporúčaní.

Na úrovni obce

Pre priame nástroje participácie

Priame nástroje participácie zohrávajú veľmi dôležitú úlohu vlastnej bezprostrednej účasti na správe obecných záležitostí.

Odporúčame preto:

- motivovať obyvateľov obce k účasti na referende, zhromaždení obyvateľov obce, petíciách, a to viditeľným a pútavým zverejňovaním problémov, ktoré v obci sú, s návrhom ich riešení, aby obyvatelia obce mali skutočný záujem na ich vyriešení k ich spokojnosti a využívali tak viac priame nástroje participácie,
- zistiť presné podmienky, za ktorých dochádza ku konfliktom v rámci priebehu referenda, zhromaždenia obyvateľov obce a petícií a daný stav odstrániť,
- pýtať sa obyvateľov obce na ich názor na využívanie priamych nástrojov participácie a zistiť, čo by ich motivovalo k ich väčšiemu využívaniu,
- zabezpečiť, aby obyvatelia dvojjazyčných obcí vždy vedeli, že akékoľvek konanie obce nie je riadené náklonnosťou k určitej národnostnej skupine (napr. rozdávaním informačných letákov o aktivitách obce) a presvedčiť tak obyvateľov obce o tom, že pre obec je dôležitá maximálna angažovanosť obyvateľov všetkých národností vo veci priamych nástrojov participácie,
- motivovať obyvateľov obce tak, aby dokázali motivovať a podporovať aj svojich známych k väčšiemu využívaniu priamych nástrojov participácie,
- zabezpečiť, aby dochádzalo k pravidelnej výmene členov komisií obce (napríklad zavedením ustanovenia o členstve maximálne v dvoch po sebe nasledujúcich volebných obdobiach),
- podporovať obyvateľov obce k účasti na zasadnutiach obecného zastupiteľstva a informovať o čase a mieste jeho konania a o možnosti účasti obyvateľov obce na ňom,
- všetky dôležité dokumenty a informácie zverejňovať okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny.

Pre nepriame nástroje participácie

Povedľa priamych nástrojov participácie sú nepriame nástroje participácie viac využívanými prostriedkami obyvateľmi obce na správe obce. Aj tu je však možné navrhnúť niekoľko odporúčaní:

- podporovať a vyzývať obyvateľov obce k účasti na voľbách pútavými sloganmi v jazyku všetkých národnostných menšín, ktoré v obci žijú,
- motivovať obyvateľov obce tak, aby dokázali motivovať a podporovať aj svojich známych k väčšiemu využívaniu nepriamych nástrojov participácie,

- informovať dostupnejším spôsobom o tom, že na obecnej nástenke sú vyvesené návrhy všeobecne záväzných nariadení (napr. obecným rozhlasom, emailovou komunikáciou, letákmi do poštovej schránky, webovou stránkou obce,...), aj v jazyku národnostnej menšiny,
- informovať dostupnejším spôsobom o tom, že vyvesené návrhy všeobecne záväzných nariadení môžu obyvatelia obce pripomienkovať s uvedením toho, akým spôsobom to môžu urobiť,
- vyvesiť všetky prijaté nariadenie obce na webovú stránku obce,
- zaviesť spravodlivý systém výberu obyvateľov obce do volebných komisií (napr. losovaním prihlášok záujemcov),
- zabezpečiť, aby sa členovia volebných komisií pri každých voľbách uskutočňovaných v obci obmieňali a umožnilo sa tak členstvo postupne všetkým záujemcom o túto pozíciu,
- všetky dôležité dokumenty a informácie zverejňovať okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny.
- vydávať VZN aj v jazyku národnostnej menšiny, ak obec spĺňa zákonom dané podmienky.

Pre riešenie problémov v obci zástupcami obce

Jednou z najdôležitejších úloh obce je riešiť problémy obce, ale aj obyvateľov obce. K tomu, aby boli riešenia uspokojivé a včasné je potrebné zaviesť určité opatrenia:

- využívať všetky dostupné prostriedky k tomu, aby obec svojich občanov informovala o tom, že v obci eviduje určitý problém, aké návrhy na jeho riešenie navrhuje a aký je predpokladaný časový horizont jeho vyriešenia,
- vždy včas riešiť všetky problémy v obci, aby nedochádzalo k ich zväčšovaniu,
- vykonávať činnosť obce tak, aby sa zamedzilo vzniku ďalších problémov,
- dostatočne preskúmať každý problém, aby bolo jeho riešenie vhodné a uspokojivé,
- pýtať sa obyvateľov obce, či v obci registrujú problém, ktoré je potrebné zo strany obce riešiť,
- riešiť problémy všetkých významov (významné aj zdanlivo nevýznamné), aby v dlhšom časovom horizonte nedochádzalo ku konfliktom na základe nedoriešeného problému,
- vyriešiť problémy v čo najkratšom časovom horizonte,
- riešiť všetky problémy, na ktoré upozornili obyvatelia obce,
- pri dlhodobějších problémoch obce pravidelne zverejňovať informácie o stave problému v danom čase a o jeho možných riešeniach,

- podporovať obyvateľov obce k tomu, aby navrhli riešenia problémov,
- riešiť všetky problémy rovnocenne k spokojnosti všetkých národnostných skupín, ktoré v obci žijú,
- ak sú problémy medzi obyvateľmi rôznych národností, adekvátne ich riešiť,
- všetky dôležité dokumenty a informácie zverejňovať okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny

Pre vzťahy medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce

Vzťahy k zástupcom obce sú ďalšou z dôležitých prvkov obecného života, lebo môžu ovplyvniť nielen chod obce, ale aj dôveru obyvateľov voči zástupcom obce. Aby boli vzťahy čo najlepšie, odporúčame:

- zaviesť obecné noviny v obci na poskytovanie všetkých dôležitých informácií (návrhy všeobecne záväzných nariadení, dátumy zasadnutí, možnosti participácie, stav riešenia problémov,...), aj v jazyku národnostnej menšiny,
- vypracovať postupy zverejňovania odmeňovania zástupcov obce, aby sa stransparentnila ich činnosť,
- zverejňovať všetky príjmy a výdavky obce v určitom časovom horizonte (napr. raz za štvrťrok),
- zverejňovať všetky informácie týkajúce sa hospodárenia s majetkom obce,
- umožniť obyvateľom obce získať všetky informácie elektronicky,
- zverejňovať všetky verejné dokumenty, rozpočet obce, všeobecne záväzné nariadenia obce a tlačivá na webovej stránke obce,
- zverejňovať zakladanie právnických osôb a zariadení,
- zabezpečiť, aby v obci fungovalo viac prostriedkov komunikácie, nielen osobný kontakt,
- zaviesť verejné zhromaždenia a stretnutia so starostom a poslancami obecného zastupiteľstva a umožniť obyvateľom obce pýtať sa a dostať priamu odpoveď,
- poskytnúť obyvateľom obce súčinnosť pri riešení ich problémov (napr. pri komunikácii s inými orgánmi verejnej správy, pri kontakte so stavebným úradom, ak ním obec nie je,...),
- zjednodušiť obyvateľom obce agendu, ktorú musia vybaviť, ak riešia určité záležitosti (napr. pri stavbe domu, kopaní vlastnej studne,...),
- zodpovedne odpovedať na všetky položené otázky zo strany obyvateľov obce,
- poskytovať všetky informácie, ktoré obyvatelia požadujú, a to spôsobom, akým to požadujú,
- podporovať aktivity obyvateľov obce, ak súvisia so zlepšením života obce,

- poskytovať obyvateľom obce poradenstvo v oblasti samosprávy, ale aj prenesenej štátnej správy, či celkovej verejnej správy, ak má k tomu obec vedomosti a kompetencie,
- skvalitniť komunikáciu s obyvateľmi obce na základe presných informácií, záujmu a porozumenia zo strany obce,
- počúvať všetky názory obyvateľov obce,
- pýtať sa obyvateľov obce na ich spokojnosť s prácou zástupcov obce a odstraňovať prípadné nedostatky,
- všetky dôležité dokumenty a informácie zverejňovať okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny.

Pre aktivity v rámci výkonu samosprávy obce

Obec v rámci svojej činnosti a pre svojich obyvateľov vykonáva mnoho aktivít. Aby však boli transparentné a aby boli obyvatelia obce s takouto činnosťou spokojní, navrhujeme:

- umožniť všetkým obyvateľom obce využívať obecný majetok rovnako,
- vypracovať a zverejniť jednotný cenník za požičanie alebo prenájom obecného majetku,
- zverejniť zoznam obecného majetku, ktorý si obyvatelia obce môžu požičať alebo prenajať,
- pýtať sa obyvateľov obce na ich spokojnosť so stavom verejných priestranstiev a komunikácií a napraviť prípadné nedostatky,
- zabezpečiť, aby mal každý obyvateľ obce rovnaký prístup k verejnoprospešným službám v obci a k aktivačným prácam,
- zverejniť zoznam daní a poplatkov zavedených v obci, s uvedením ich výšky, resp. ich výpočtu,
- zverejniť zoznam všetkých služieb, ktoré obec môže pre svojich obyvateľov vykonať,
- zaviesť pracovné miesta pre nezamestnaných obyvateľov obce na základe samofinancovania určitého projektu (napr. založenie družstva v obci,...),
- vytvoriť a aktualizovať webovú stránku v obci, ak taká nie je, príp. zaviesť v obci obecné noviny,
- všetky dôležité dokumenty a informácie zverejňovať okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny.

Na úrovni obyvateľov obce

Ak obyvatelia obce pociťujú istú nedôveru voči činnosti obce, je potrebné, aby v rámci akejsi nápravy vyvinuli aktivitu k zlepšeniu. Preto obyvateľom obce navrhujeme:

- viac sa zúčastňovať referenda a zhromaždení obyvateľov obce,
- pri nespokojnosti so stavom obce iniciovať petície v obci,
- viac sa angažovať ako členovia komisií obce, či kandidovať na post starostu obce alebo poslanca obecného zastupiteľstva,
- viac sa podieľať na príprave referenda a zhromaždenia, ak je to možné,
- zúčastňovať sa na zasadnutiach obecného zastupiteľstva,
- viac sa zaujímať o chod obce,
- žiadať stransparentnenie všetkých činností, financií a majetku obce a nakladanie s nimi,
- žiadať obec, aby adekvátne a na základe požiadaviek obyvateľov obce zverejňovala všetky žiadané dokumenty, tlačivá a zoznamy (napr. na webovej stránke obce, emailom,...), aj v jazyku národnostnej menšiny,
- žiadať od obce všetky dôležité informácie a obracať sa na obec so žiadosťou o radu,
- viac sa zúčastňovať volieb v obci,
- sťažovať sa v prípade netransparentného rozhodnutia,
- sledovať návrhy všeobecne záväzných nariadení a pripomienkovať ich,
- zistiť spôsoby, akým obec zverejňuje materiály a navrhnúť jej iné spôsoby,
- podporovať k účasti na obecnom živote aj známych a priateľov v obci,
- oboznámiť sa s tým, ako funguje menšinová samospráva v prípade viacnárrodnostných obci v podmienkach iných krajín,
- oznamovať obci všetky zistené problémy týkajúce sa obce,
- žiadať o riešenie problému v čo najkratšom horizonte,
- kontrolovať stav príjmov a výdavkov v obci.

Na celoštátnej úrovni

Určité záležitosti, ktoré potrebuje obec riešiť, nie sú v kompetencii obce, ale sú v kompetencii zákonodarného orgánu štátu. Takýmto prípadom je aj problematika menšinovej samosprávy. Preto navrhujeme:

- konzultovať otázku národnostných menšín v obecnej samospráve s týmito národnostnými menšinami a zisťovať stav ich spokojnosti,
- zistiť názory obyvateľov Slovenskej republiky na prípadné zavedenie menšinovej samosprávy,

- zistiť mieru efektivity pre správu obce v prípade zavedenia menšinovej samosprávy,
- informovať občanov o spôsobe fungovania menšinovej samosprávy,
- zväziť zavedenie menšinovej samosprávy do systému verejnej správy,
- stanoviť pravidlá jej fungovania a kvóty, pri splnení ktorých by mala fungovať a na základe toho zistiť, či by jej existencia bola prínosná,
- minimalizovať konflikty medzi obyvateľmi slovenskej a maďarskej národnosti,
- riešiť rozumne a včas všetky konflikty medzi obyvateľmi slovenskej a maďarskej národnosti,
- zorganizovať podujatia k zlepšeniu vzťahov medzi obyvateľmi slovenskej a maďarskej národnosti.

Záver

Problematika národnostných menšín je a vždy bola živo diskutovanou témou. Jej dôležitosť je vyzdvihovaná až na medzinárodnú úroveň, z ktorej potom členskými štátmi rôznych medzinárodných organizácií plynú povinnosti súvisiace so zabezpečením života príslušníkov národnostných a etnických menšín na svojom území. Aby však akýkoľvek príslušník národnostnej menšiny mohol využívať práva vyplývajúce mu z tohto postavenia, musí sám seba vnímať ako súčasť menšiny, ktorá má svoje korene prepojené s iným národom, avšak na druhej strane je súčasťou krajiny, ktorú nepovažuje za svoju materskú. Z tohto pohľadu sa takáto osoba môže dožadovať toho, aby mohla byť časťou štátneho kolosu, kde sa spoločne vykonáva správa vecí verejných. Štát ako zastrešovateľ týchto práv musí mať na zreteli blaho všetkých svojich občanov a teda aj tých, ktorých národnosť sa od majoritnej skupiny líši. Zabezpečiť práva a rozdeliť ich do jednotlivých spoločenských oblastí, v ktorých občania pôsobia, nie je jednoduchá úloha. Z toho plynie aj fakt, že v tejto práci nebolo možné zahrnúť celostnú problematiku týkajúcu sa identity národnostnej menšiny. Pohľad v práci bol zúžený na jej participáciu s konkretizáciou účasti na obecnej úrovni.

Celú prácu sme štruktúrovali do štyroch hlavných kapitol. Prvá kapitola vymedzuje základné pojmy, s ktorými sa počas celej práce operuje. Neznamená to iba uviesť základné definície, je potrebné nazrieť hlbšie do konceptu daných pojmov a nachádzať aj vzájomné súvislosti. S tým potom súvisí následné vymedzenie pojmov identita, či národná, národnostná identita, ale aj chápanie pojmu menšina, hlavne národnostná menšina v kontexte európskeho priestoru a vnútroštátnej úpravy práv, povinností a postavenia národnostných menšín. Vzhľadom k tomu, že sme problematiku postavenia národnostných menšín a teda ich identitu sledovali v podmienkach prvej úrovne územnej samosprávy, uviedli sme základný koncept toho, čo samospráva ako taká predstavuje a z akých štruktúr vychádza. Je totiž potrebné si uvedomiť, že samospráva ako taká neexistuje vo vákuu, ale žije, spolupracuje

a funguje v neustálej interakcii s inými štruktúrami štátu, a to hneď povedľa štátnej správy a verejnoprávnych korporácií ako súčasť verejnej správy. Jej členenie môže byť rozmanité, my sme však predstavili samosprávu v jej územnom a záujmovom charaktere s vymedzením menšinovej samosprávy ako samostatného druhu samosprávy, aj keď zaiste závisí od podmienok toho ktorého štátu, ako by v rámci svojej situácie mohol menšinovú samosprávu začleniť (v podmienkach Slovenskej republiky ako druh záujmovej samosprávy, v podmienkach Maďarska ako druh samosprávy vedľa územnej a záujmovej samosprávy).

Druhá kapitola bola venovaná samotnému konceptu slovenskej a maďarskej identity v územnej samospráve. Znamená to, že sme pozornosť v prvom rade upriamili na historické súvislosti života týchto dvoch identít, a to od začiatku 19. storočia až po súčasnosť. Následne sme zhodnocovali súčasnú situáciu v postavení týchto menšín, počnúc ich štatistickým sčítaním na území oboch krajín (v Slovenskej republike aj v Maďarsku), cez vývojové hľadisko ich počtu na území oboch krajín približne od roku 1991 a končiac vzájomnou štatistickou komparáciou početnosti slovenskej menšiny v Maďarsku a maďarskej menšiny na Slovensku. To nám dáva základné informácie o počte týchto menšín na celkovom obyvateľstve. Vzhľadom k nevyhnutnosti zistenia toho, aké postavenie majú menšiny v štáte, sme analyzovali základné právne normy oboch štátov, ktoré sa týkajú menšín, a to od právneho aktu najvyššej právnej sily, až po zákonné právne normy, ktoré väčšinou konkretizujú ustanovenia ústav. Posledným cieľom tejto kapitoly bolo aplikovať poznatky o ústavnej a zákonnej úprave práv a povinností menšín na podmienky územnej samosprávy, resp. samosprávy menšín. V tejto súvislosti išlo v podmienkach Slovenskej republiky hlavne o to najšť právne predpisy, ktoré umožňujú menšinám byť súčasťou aktívneho života obce, teda umožňujú im podieľať sa aktívne na správe vecí obecných. Základom bol zákon o obecnom zriadení (č. 369/1990 Zb. v znení neskorších predpisov), ktorý príslušníkov menšín chápe ako obyvateľov obce a tým im aj priznáva všetky práva prináležiace obyvateľom obce (teda bez ohľadu na to, či obyvateľ obce je, alebo nie je príslušníkom niektorej národnostnej menšiny). V podmienkach Maďarska v súvislosti s menšinami nie je nutné hovoriť výlučne o územnej samospráve a participácii menšín v nej, pretože v tejto krajine paralelne povedľa územnej samosprávy existuje samospráva menšinová, ktorá sa ale vykonáva v nadväznosti na územnú samosprávu. Zákon č. LXXVII z roku 1993 tak upravuje všetky dôležité otázky života menšín a ich aktívnej či pasívnej participácie na správe obecných záležitostí. Posledným cieľom tejto kapitoly bolo porovnať práva, postavenie, úpravu a možnosti participácie menšín na obecnej samospráve v oboch týchto krajinách.

Po teoretickom vyjadrení problematiky slovenskej a maďarskej identity a jej participácii na územnej samospráve sme sa pokúsili poznatky aplikovať do praktického výskumného šetrenia a zisťovali sme tak, či je charakter týchto národnostných vzťahov v obciach skutočne diferencovaný s ohľadom na národnostnú príslušnosť svojich obyvateľov. V tretej kapitole práce sme vymedzili základný projekt výskumného šetrenia, čo znamená, že sme tu uviedli základné indikátory závisle premennej (ktoré sú štyri: nástroje partici-

pácie na správe vecí verejných – priame a nepriame, súhlas s riešením problémov v obci zástupcami obce, charakter vzťahov medzi obyvateľmi obce a zástupcami obce, aktivity v rámci výkonu samosprávy obce), ale aj základnú nezávisle a závisle premennú výskumného šetrenia, jeho ciele, hypotézy, problémy a spôsob výberu výskumnej vzorky. V závere kapitoly sme zadefinovali použité metódy skúmania a opísali sme metodiku výskumu.

Štvrtá kapitola je akýmsi vyústením celej práce, nakoľko obsahuje všetky výskumným šetrením získané údaje a ich interpretáciu. Pri vyhodnocovaní metodiky sme výsledky výskumu rozvrhli do niekoľkých podkapitol. Uviedli sme základné informácie týkajúce sa popisu výskumnej vzorky, základné zistenia získané deskriptívnou štatistikou, konzistenciu jednotlivých položiek metodiky na základe faktorovej analýzy, čím sme dokázali určiť faktorovú štruktúru indikátorov závisle premennej. Ďalej sme výsledky výskumného šetrenia interpretovali prostredníctvom zistených diferencií v hodnotení respondentov na základe nezávisle premenných metodiky (tzn. na základe pohlavia, veku, vzdelania, materinského jazyka a jazyka používaného na verejnosti), s vymedzením samostatnej podkapitoly, ktorá v sebe obsahuje diferencie v hodnotení národnostných vzťahov, a to medzi národnostnými kategóriami, kde zároveň uvádzame dôvody vyvrátenia hypotéz výskumného šetrenia. Vzhľadom k charakteru metodiky bolo možné vykonať opakované merania, teda zisťovať intersubjektové diferencie v hodnotení národnostných vzťahov a vykonať tak komparáciu zistených údajov. Záver tejto kapitoly tvoria návrhy a odporúčania, ktoré by mohli byť pre participáciu národnostných menšín, ale aj obyvateľov obce efektívne a pre samotný život v obci prínosné. Na základe tohto výskumného šetrenia sa nám nepreukázalo, že charakter slovensko maďarských vzťahov je vzhľadom na národnostnú príslušnosť diferencovaný. Existujúce rozdiely v hodnotení života v obci totiž nie sú determinované príslušnosťou k určitej národnosti.

Sociálna práca a poradenstvo pri zlepšovaní kvality života onkologicky chorých II.

Agnesa Kočišová

Kľúčové slová:

kvalita života, onkologické choroby, sociálna práca, poradenstvo, zmysel života, salutogenéza, sociálna práca v onkologickej praxi, navigácia onkologického pacienta, WHOQOL-BREF

Kontaktné údaje:

PhDr. Agnesa Kočišová, PhD.:
UPJŠ v Košiciach, Filozofická fakulta,
Katedra sociálnej práce,
Moyzesova 9, 040 59 Košice,
e-mail: agnesa.kocisova@upjs.sk

Abstrakt:

Predkladaná štúdia sa zaoberá problematikou sociálnej práce a poradenstva pri zlepšovaní kvality života onkologicky chorých. Podľa štatistických údajov má incidencia zhubných nádorov v Slovenskej republike v posledných desaťročiach vzostupný trend. V druhej časti štúdie je prezentovaný výskum zameraný na skúmanie kvality života onkologicky chorých žien. Výskumná vzorka pozostávala spolu zo 168 onkologicky chorých žien s diagnózou karcinóm prsníka zo všetkých ôsmich krajov Slovenskej republiky. Výskum sa realizoval v mesiacoch september 2011 až február 2012. Pri riešení výskumného problému bol realizovaný kvantitatívny aj kvalitatívny prístup k metodológii výskumu; pri skúmaní kvality života a jej jednotlivých domén bol použitý Dotazník kvality života WHO-QOL-BREF. Štruktúra výskumného plánu je zostavená na základe štyroch indikátorov, ktoré sú definované ako domény: fyzické zdravie, psychické zdravie (prežívanie), sociálne vzťahy a prostredie. Pri hodnotení kvality života onkologicky chorých žien v porovnaní s hodnotami priemernej populácie boli zistené štatisticky významné výsledky predovšetkým v doméne - psychické zdravie (prežívanie).

2. Empirická analýza charakteru subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien

V prvej časti predkladanej štúdie sme zosumarizovali dostupné vedecké poznatky zamerané na kvalitu života onkologicky chorých a na sociálnu prácu a poradenstvo v prospech onkologicky chorých v zdravotníctve i v treťom sektore. V druhej časti

prezentujeme celoslovenský výskum, ktorý bol zameraný na skúmanie kvality života onkologicky chorých žien s diagnózou karcinóm prsníka. Pri výskume bol použitý WHOQOL-BREF - štandardizovaný dotazník kvality života Svetovej zdravotníckej organizácie (1996).

Štruktúra výskumného plánu je zostavená na základe štyroch indikátorov, ktoré sú definované ako domény: fyzické zdravie, psychické zdravie (prežívanie), sociálne vzťahy a prostredie. Domény sú ďalej štruktúrované do aspektov. V prvej doméne fyzické zdravie sú hodnotené aspekty: bolesť a nepríjemné pocity, energia a únava, spánok a odpočinok, závislosť na lekárskej starostlivosti, pohyblivosť (mobilita), pracovná výkonnosť; v druhej doméne psychické zdravie (prežívanie): pozitívne emócie, koncentrácia, imidž vlastného tela a vzhľadu, sebahodnotenie, negatívne emócie, zmysel života. Tretia doména sociálne vzťahy je štruktúrovaná do aspektov: osobné vzťahy, sexuálny život, sociálna opora; štvrtá doména prostredie do aspektov: bezpečnosť a istota, prostredie, finančná situácia, prístup k informáciám a novým kompetenciám, možnosti voľnočasových aktivít, životné prostredie, dostupnosť zdravotníckych služieb, doprava. Všetky uvedené aspekty sú následne operacionalizované do jednotlivých položiek.

Výskumný problém je orientovaný na problematiku subjektívneho hodnotenia základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka, pričom diferencujúcim kritériom je čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

- Je subjektívne hodnotenie základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka *v liečbe (od diagnostikovania 0 – 2 roky)* rozdielne v porovnaní so subjektívnym hodnotením základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka *2 – 5 rokov* po úspešnom ukončení liečby?
- Je subjektívne hodnotenie základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka *v liečbe (od diagnostikovania 0 – 2 roky)* rozdielne v porovnaní so subjektívnym hodnotením základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka *5 - 10 rokov* po úspešnom ukončení liečby?
- Je subjektívne hodnotenie základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka *v liečbe (od diagnostikovania 0 – 2 roky)* rozdielne v porovnaní so subjektívnym hodnotením základných domén kvality života u žien s karcinómom prsníka *10 a viac rokov* po úspešnom ukončení liečby?

Výskumný plán bol konštruovaný ako systém porovnávania dvoch skupín:

- skupiny žien *0 – 2 roky* a skupiny žien *2 – 5 rokov* od diagnostikovania karcinómu,
- skupiny žien *0 – 2 roky* a skupiny žien *5 - 10 rokov* od diagnostikovania karcinómu,
- skupiny žien *0 – 2 roky* a skupiny žien *10 rokov a viac* od diagnostikovania karcinómu.

2.1 Výskumné ciele, problémy a hypotézy

- Hlavný cieľ:** Zistiť charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka.
- Čiastkové ciele:**
- Zistiť charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia*.
 - Zistiť charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)*.
 - Zistiť charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *sociálnych vzťahov*.
 - Zistiť charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *prostredia*.
 - Zistiť charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka.
 - Zistiť charakter *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka.
- Hlavný problém:** Aký je charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka?
- Čiastkové problémy:**
- Aký je charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia*?
 - Aký je charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)*?
 - Aký je charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *sociálnych vzťahov*?
 - Aký je charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *prostredia*?

Aký je charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka?

Aký je charakter subjektívneho hodnotenia *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka?

Hlavná hypotéza: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 1: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH1 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH1 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH1 - medzi 1. a 4. skupinou.

Čiastková hypotéza 2: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH2 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH2 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH2 - medzi 1. a 4. skupinou.

Čiastková hypotéza 3: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *sociálnych vzťahov* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *sociálnych vzťahov* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH3 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH3 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH3 - medzi 1. a 4. skupinou.

Čiastková hypotéza 4: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *prostredia* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *prostredia* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH4 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH4 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH4 - medzi 1. a 4. skupinou.

Čiastková hypotéza 5: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH5 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH5 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH5 - medzi 1. a 4. skupinou.

Čiastková hypotéza 6: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH6 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH6 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH6 - medzi 1. a 4. skupinou.

2.2 Výskumná metóda a spôsob spracovania empirických údajov

Pri výskume bol použitý WHOQOL-BREF - štandardizovaný *Dotazník kvality života Svetovej zdravotníckej organizácie* (1996) so zameraním na celkové hodnotenie kvality života, na celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím a na hodnotenie jednotlivých domén a aspektov kvality života. Z kvalitatívnych metód boli použité pološtruktúrované interview a analýza príbehov.

Štruktúra výskumnej metodiky obsahovala sociálno-demografické charakteristiky: vek, vzdelanie, zamestnanie, ktoré boli zisťované za účelom poskytnutia obrazu o charaktere výskumnej vzorky.

Úlohou respondentov bolo pomocou 5-stupňovej škály hodnotiť ich subjektívnu spokojnosť s jednotlivými oblasťami zdravia a kvality života.

Pri spracovaní údajov boli použité primárne dáta a transformované dáta (priemerné skóre pre jednotlivé položky, súhrnné priemerné skóre pre súbor položiek) v jednotlivých doménach ako aj pre indikátory.

Podľa výsledkov testov reliability (tabuľka 1) je súbor testovaných položiek vysoko konzistentný a ich použitie pre ďalšie štatistické testovanie korektné.

Tabuľka 1 Výsledky testov reliability

DOMÉNY		test
domFYZ fyzické zdravie	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	0,883 0,000 17
domPSYCH psychické zdravie (prežívanie)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	0,911 0,000 17
domSOC sociálne vzťahy	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	0,889 0,000 17
domPROST prostredie	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	0,923 0,000 17
celková kvalita života a zdravotný stav	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	0,837 0,000 17
Priemer		0,893
Rozpätie		0,086

Poznámka: Všetky korelácie sú signifikantné, $p=0,01$ (pri dvojstrannej hypotéze).

Výskumom zistené údaje boli spracované v programe STATISTIC SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*), program PASW STATISTICS.18, softvér na štatistické spracovanie dát v spoločenských vedách, ako aj v programe EXCEL 2007 a to pomocou metód deskriptívnej štatistiky, testov reliability, parametrického a neparametrického testovania.

Parametrické testy:

- jedno výberový t-test,
- analýza rozptylu (ANOVA) na zisťovanie významnosti rozdielov medzi dvomi a viacerými nezávislými skupinami;
- Fisherov LSD post-hoc test na zistenie významnosti medzi aritmetickými priemerami medzi skupinami;

Neparametrické testy:

- Spearmanov korelačný koeficient poradovej korelácie – pri zisťovaní vzťahov medzi Q2 a Q1, medzi Q1 a D2, medzi Q1 a D3, medzi D4 a Q1.

2.2.1 Dotazník WHOQOL-BREF

Tabuľka 2 nám podáva prehľad jednotlivých domén a aspektov v dotazníku WHOQOL-BREF, na ktoré sa vo výskume zameriavame; ku každému aspektu je uvedená aj príslušná otázka.

Tabuľka 2

PREHLAD DOMÉN A ASPEKTOV KVALITY ŽIVOTA - DOTAZNÍK WHOQOL-BREF			
DOMÉNA 1 – FYZICKÝ STAV			
	ASPEKT		ZNENIE OTÁZKY
q3	Bolesť a nepríjemné pocity	F	Do akej miery cítite, že Vám (telesná) bolesť bráni robiť to, čo robíť potrebujete?
q10	Energia a únava	F	Máte dosť energie pre každodenný život?
q16	Spánok a odpočinok	F	Ako ste spokojný/á so svojim spánkom?
q4	Závislosť na lekárskej starostlivosti	Nez.	Do akej miery potrebujete pre svoje bežné denné fungovanie lekársku starostlivosť?
q15	Pohyblivosť (mobilita)	Nez.	Aká je Vaša schopnosť pohybu?
q17	Každodenné činnosti	Nez.	Ako ste spokojný/á so svojou schopnosťou prevádzať každodenné činnosti?
q18	Pracovná výkonnosť	Nez.	Ako ste spokojný/á so svojou schopnosťou pracovať?

DOMÉNA 2 – PSYCHICKÉ ZDRAVIE (PREŽÍVANIE)			
	ASPEKT		ZNENIE OTÁZKY
q5	Pozitívne emócie	Ps	Koľko radosti máte zo života?
q7	Koncentrácia	Ps	Ako sa dokážete sústrediť?
q11	Imidž vlastného tela a vzhľadu	Ps	Dokážete akceptovať svoj telesný vzhľad?
q19	Sebahodnotenie	Ps	Ako ste spokojný/á sám/sama so sebou?
q26	Negatívne emócie	Ps	Ako často prežívate negatívne emócie?
q6	Zmysel života	Spir	Nakoľko cítite, že Váš život je zmysluplný?

DOMÉNA 3 – SOCIÁLNE VZŤAHY			
	ASPEKT		ZNENIE OTÁZKY
q20	Osobné vzťahy	Soc	Ako ste spokojný/á so svojimi osobnými vzťahmi?
q21	Sexuálny život	Soc	Ako ste spokojný/á so svojim sexuálnym životom?
q22	Sociálna opora	Soc	Ako ste spokojný/á s podporou, ktorej sa Vám dostáva od Vašich priateľov?

DOMÉNA 4 - PROSTREDIE			
	ASPEKT		ZNENIE OTÁZKY
q8	Bezpečnosť a istota	Pr	Ako bezpečne sa cítite vo svojom každodennom živote?
q9	Prostredie	Pr	Ako ste spokojný/á s podmienkami miesta, kde žijete?
q12	Finančná situácia	Pr	Máte dosť peňazí k uspokojovaniu svojich potrieb?
q13	Prístup k informáciám a novým kompetenciám	Pr	Máte prístup k informáciám, ktoré potrebujete pre svoj každodenný život?
q14	Možnosti voľnočasových aktivít	Pr	Do akej miery máte podmienky pre možnosť voľnočasových aktivít?
q23	Životné prostredie	Pr	Aké zdravé je prostredie, v ktorom žijete?
q24	Dostupnosť zdravotníckych služieb	Pr	Ako ste spokojný/á s dostupnosťou zdravotnej starostlivosti?
q25	Doprava	Pr	Ako ste spokojný/á s dopravou?

Zdroj: podľa E. Dragomireckej a J. Bartoňovej (2006) a D. Kováča (1996, 2007)

Definície jednotlivých aspektov kvality života v dotazníku WHOQOL-BREF

Pri porovnávaní dotazníka WHOQOL-100 a dotazníka WHOQOL-BREF je potrebné s prihliadnutím na väčšiu prehľadnosť a zrozumiteľnosť¹ opakovane zdôrazniť, že i keď sa obidva inštrumenty zameriavajú rovnako na 24 aspektov života, rozdiely sú nielen v počte položiek a otázok, ale i v počte jednotlivých domén. Dotazník WHOQOL-100 je stopoložkový sebaopisovací inštrument pozostávajúci z 24 definovaných faciet² (t. j. aspektov, podoblastí) rozčlenených do nasledovných šiestich domén:

Doména 1 – Fyzický stav (fyzické zdravie),

Doména 2 – Prežívanie (psychické zdravie),

Doména 3 – Nezávislosť (fyzická nezávislosť, mobilita, schopnosť pracovať a pod.),

Doména 4 – Sociálne vzťahy (bližšie osobné vzťahy, partnerstvo),

Doména 5 – Prostredie (životné podmienky, bezpečnosť, kvalita prostredia v okolí),

Doména 6 – Spiritualita (duchovná oblasť, viera a osobné presvedčenia).

Celkovú kvalitu života a celkovú spokojnosť so zdravím zisťuje otázkami:

„Ako by ste hodnotil/a kvalitu svojho života?“

„Ako ste spokojný/á s kvalitou svojho života?“

„Ako ste celkovo spokojný/á so svojím životom?“

„Ako ste spokojný/á so svojím zdravím?“

Dotazník WHOQOL-BREF je odvodený od predchádzajúceho, je však stručnejší, úspornejší na čas, pričom predovšetkým prihliada s ohľadom na skúmané osoby (dlhodobo chorí, seniori, osoby so zdravotným znevýhodnením a pod.) a práve uvedené dôvody nás viedli k jeho použitiu pre náš výskum. Pozostáva iba zo štyroch domén (obsahujúcich spolu 24 otázok) a z dvoch samostatných otázok zameraných na hodnotenie kvality života a spokojnosti so zdravím:

Doména 1 – Fyzický stav (do domény sú zahrnuté aj 4 otázky súvisiace s nezávislosťou),

Doména 2 – Prežívanie (uvedená doména obsahuje aj otázku zameranú na spiritualitu),

Doména 3 – Sociálne vzťahy,

Doména 4 – Prostredie.

Q1 „Ako by ste hodnotil/a kvalitu svojho života?“

Q2 „Ako ste spokojný/á so svojím zdravím?“

¹ Považovali sme za potrebné upozorniť na uvedené skutočnosti, z týchto dôvodov totiž vyplývajú aj určité zmeny v poradí jednotlivých aspektov a v poradí otázok s nimi súvisiacich.

² Pri popise psychometrických vlastností Dragomírecká (2006) používa výraz „faceta“, ktorý je pôvodným anglickým termínom, i keď sa nejedná o oficiálne prijatú českú podobu slova; autorka odôvodňuje uvedenú skutočnosť neexistenciou vhodného českého ekvivalentu.

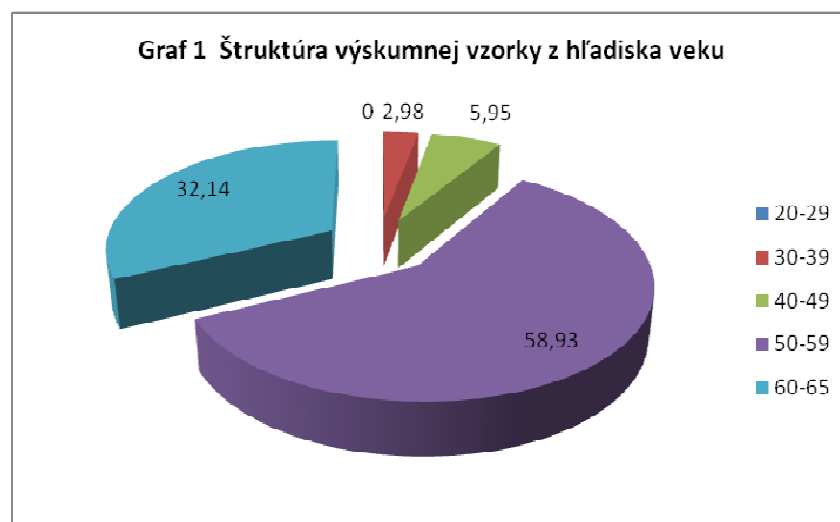
2.3 Výskumná vzorka a organizácia zberu empirických údajov

Základný výskumný súbor tvorili onkologicky choré ženy s karcinómom prsníka zo Slovenskej republiky. Terénny zber empirických údajov bol uskutočnený v období od septembra 2011 do konca februára 2012 prostredníctvom pobočiek Ligy proti rakovine v ôsmich krajoch Slovenskej republiky. Výberový výskumný súbor bol riešený s použitím jedného výberového kritéria, predpokladaný počet v jednej skupine bol 42 žien; výberový výskumný súbor po vyradení neúplných dotazníkov tvorilo 168 onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka. Respondentky sme vybrali nenáhodným kvótnym výberom, oslovili sme ich prostredníctvom jednotlivých pobočiek a klubov pri LPR z celej Slovenskej republiky, prostredníctvom podporných skupín, ďalej prostredníctvom onkologických ambulancií ako aj na celoslovenskom Pacientskom seminári konanom v decembri 2011 v Košiciach.

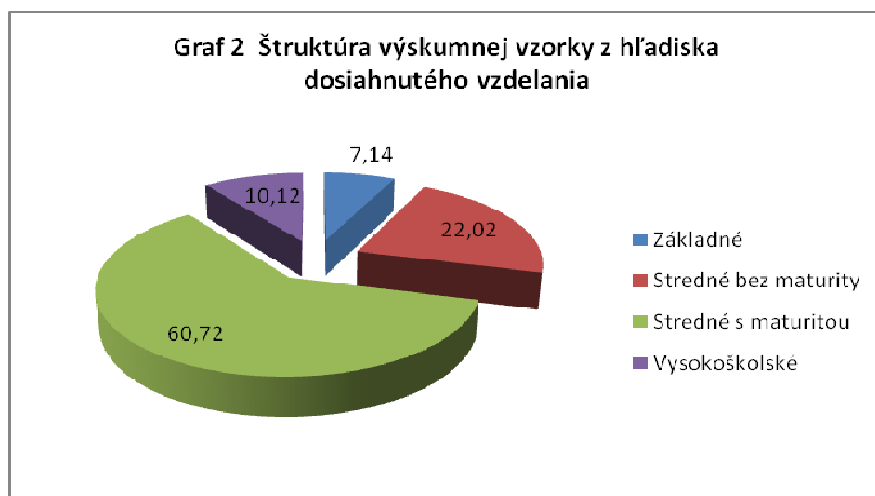
Tabuľka 3 **Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a ukončeného vzdelania**
(v % z riadka)

Vek	Ukončené vzdelanie				Spolu
	Základné	SŠ bez mat.	SŠ s mat.	VŠ	
30-39	0	40,0	40,0	20,0	100,0
40-49	0	10,0	70,0	20,0	100,0
50-59	6,9	22,8	60,4	9,9	100,0
60-65	9,6	21,2	61,5	7,7	100,0
Spolu	7,1	22,0	60,7	10,1	100,0

Graf 1 **Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku**

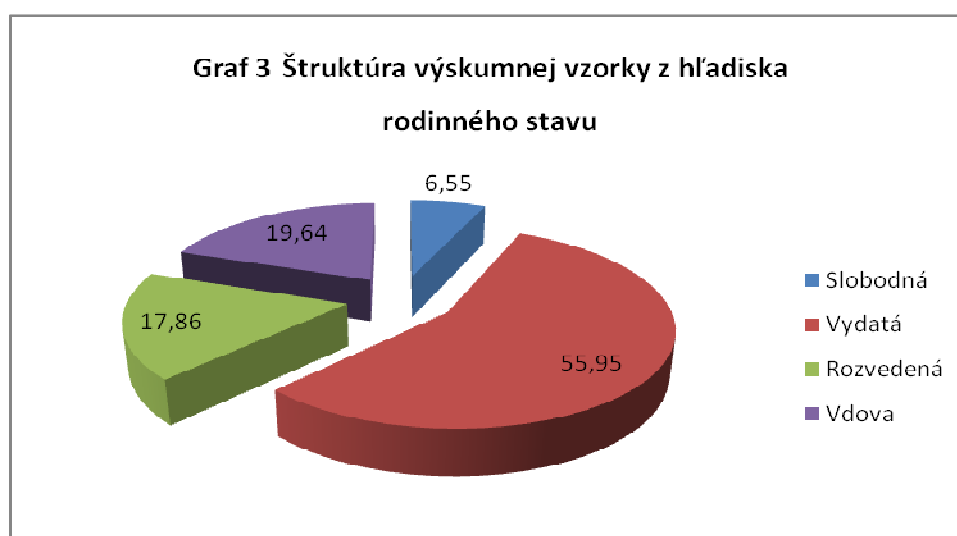
Graf 2 Štruktúra výskumnej vzorky podľa vzdelania

Tabuľka 4 Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a rodinného stavu (v % z riadka)

Vek	Stav				Spolu
	slobodná	vydatá	rozvedená	vdova	
30-39	20,0	60,0	20,0	0	100,0
40-49	10,0	70,0	20,0	0	100,0
50-59	5,0	47,5	17,8	29,7	100,0
60-65	9,6	67,3	15,4	7,7	100,0
Spolu	6,6	55,9	17,9	19,6	100,0

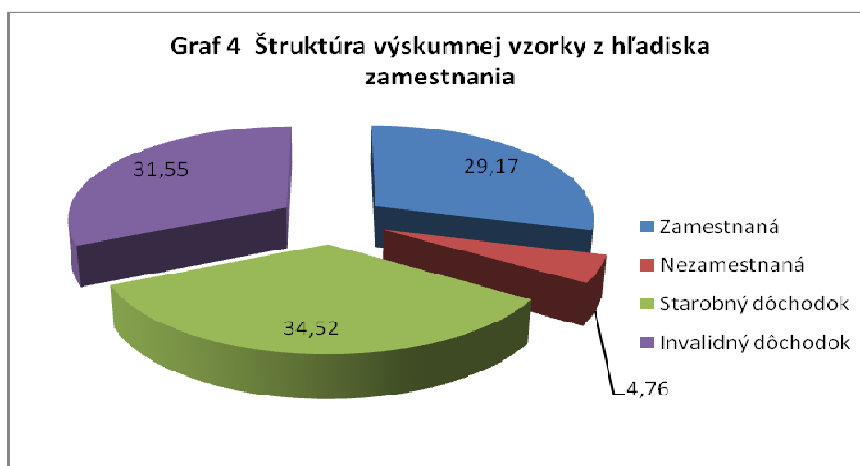
Graf 3 Štruktúra výskumnej vzorky podľa rodinného stavu

Tabuľka 5 **Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a zamestnania**
(v % z riadka)

Vek	Zamestnanie				Spolu
	zamestnaná	nezamestnaná	starobný dôchodok	invalidný dôchodok	
30-39	60,0	0,0	0,0	40,0	100,0
40-49	70,0	0,0	0,0	30,0	100,0
50-59	28,8	4,9	19,2	47,1	100,0
60-65	0,0	5,8	84,3	9,9	100,0
Spolu	29,2	4,8	34,5	31,5	100,0

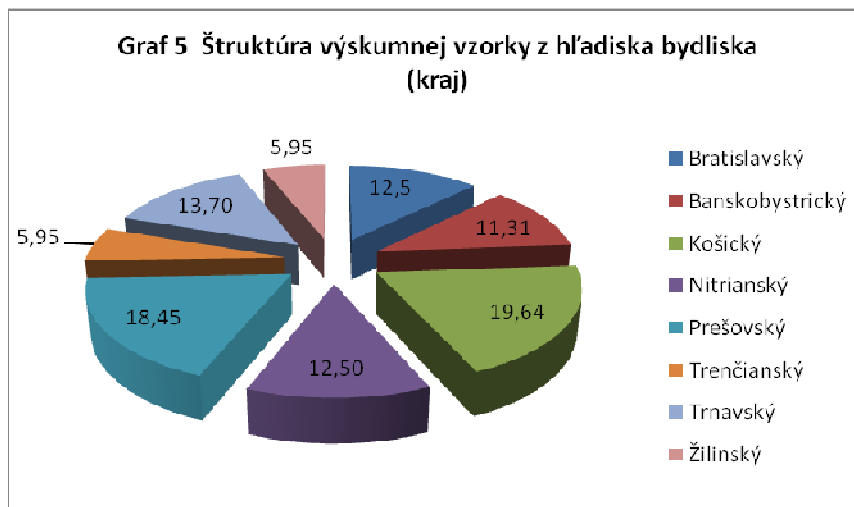
Graf 4 **Štruktúra výskumnej vzorky podľa zamestnania**

Tabuľka 6 **Štruktúra výskumnej vzorky podľa krajov**

KRAJ	Počet žien	Percentuálny podiel
Bratislavský	21	12,50 %
Banskobystrický	19	11,31 %
Košický	33	19,64 %
Nitriansky	21	12,50 %
Prešovský	31	18,45 %
Trenčiansky	10	5,95 %
Trnavský	23	13,70 %
Žilinský	10	5,95 %
SPOLU	168	100,00 %

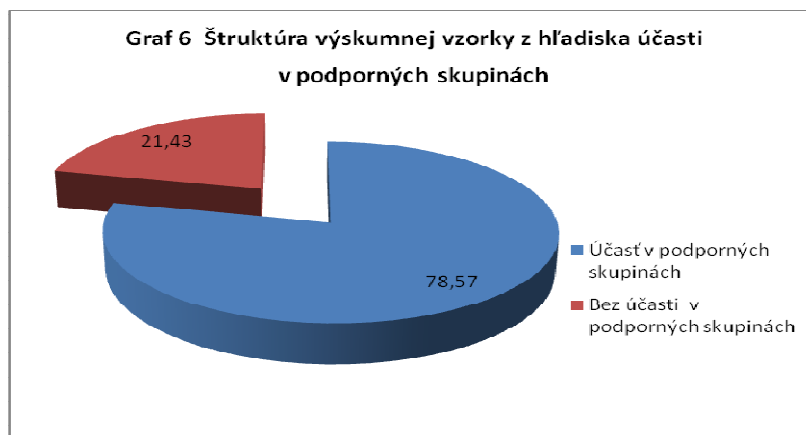
Graf 5 Štruktúra výskumnej vzorky z hľadiska bydliska (kraj)

Tabuľka 7 Štruktúra výskumnej vzorky podľa účasti v podporných skupinách

Vek	Členstvo v podporných skupinách		Spolu
	Účasť v podporných skupinách	Bez účasti v podporných skupinách	
30-39	60,0	40,0	100,0
40-49	70,0	30,0	100,0
50-59	83,2	16,8	100,0
60-65	76,9	23,1	100,0
Spolu	78,6	21,4	100,0

Graf 6 Štruktúra výskumnej vzorky z hľadiska účasti v podporných skupinách

Respondentky boli kategorizované do štyroch skupín (tabuľka 8) podľa obdobia, ktoré uplynulo od diagnostikovania karcinómu prsníka a od ukončenia liečby.

Tabuľka 8 Štruktúra výskumnej vzorky podľa obdobia uplynulého od diagnostikovania karcinómu prsníka

SKUPINA	OBDOBIE	Počet žien	Percentuálny podiel
1.skupina	počas liečby, čiže obdobie 0–2 roky od diagnostikovania karcinómu prsníka	42	25,00 %
2.skupina	obdobie 2-5 rokov po ukončení liečby	42	25,00 %
3.skupina	obdobie 5-10 rokov po ukončení liečby	42	25,00 %
4.skupina	obdobie 10 rokov a viac po ukončení liečby	42	25,00 %
SPOLU		168	100,00 %

Hodnoty bežnej populácie

Výsledky výberového výskumu súboru bežnej populácie pre jednotlivé položky podľa E. Dragomireckej a J. Bartoňovej (2006, s. 22) nám približuje Tabuľka 9 *Priemerné skóre položiek a domén WHOQOL-BREF*. V Tabuľke 10 *Populačné normy domén WHOQOL-BREF a položiek celkového hodnotenia* nám autorky ako orientačné normy predkladajú priemerné hrubé skóre jednotlivých domén. Pilotné testovanie bolo prevedené na reprezentatívnom súbore 310 osôb, z toho 161 žien (51,94 %) a 149 mužov (48,06 %) vo veku 18 až 59 rokov s priemerným vekom 38 rokov (Dragomirecká, Bartoňová, 2006, s. 20). Poznamenávame, že ide o českú populáciu, nakoľko v rámci Slovenskej republiky sme sa ani prostredníctvom p. prof. Damiána Kováča k podobnému výskumu realizovanému v SR nedo-pracovali; predpokladáme však, že v Českej republike a Slovenskej republike sú v tejto oblasti podobné podmienky.

Tabuľka 9 **Priemerné skóre položiek a domén WHOQOL-BREF³**

	POLOŽKY + DOMÉNY	N	Priemer	STD
.q3 rev	Bolesť a neprijemné pocity	310	4,03	1,05
.q4 rev	Závislosť na liekoch a liečebných postupoch	310	4,16	0,95
.q5	Pozitívne emócie	310	3,83	0,90
.q6	Zmysel života	310	3,86	0,85
.q7	Koncentrácia	310	3,55	0,88
.q8	Bezpečnosť a istota	310	3,24	0,79
.q9	Životné prostredie	310	2,85	0,92
.q10	Energia a únava	310	3,62	0,93
.q11	Imidž vlastného tela a zjavu	310	3,90	0,82
.q12	Finančná situácia	310	2,87	1,08
.q13	Možnosti získať nové informácie a kompetencie	310	3,87	0,77
.q14	Možnosti voľnočasových aktivít	310	3,33	1,00
.q15	Pohyblivosť (mobilita)	308	4,27	0,84
.q16	Spánok a odpočinok	308	3,61	0,99
.q17	Aktivity v každodennom živote	308	3,76	0,78
.q18	Pracovná výkonnosť	308	3,76	0,80
.q19	Sebahodnotenie	308	3,57	0,76
.q20	Osobné vzťahy	308	3,75	0,91
.q21	Sexuálny život	308	3,64	1,07
.q22	Sociálna opora	308	3,85	0,80
.q23	Prostredie domova	308	3,54	0,86
.q24	Dostupnosť zdravotníckych služieb	308	3,70	0,79
.q25	Doprava	308	3,19	1,07
.q26 rev	Negatívne emócie	308	3,47	0,95
Dom1	Fyzické zdravie	308	15,55	2,55
Dom2	Psychické zdravie (prežívanie)	308	14,78	2,43
Dom3	Sociálne vzťahy	308	14,98	2,89
Dom4	Prostredie	308	13,30	2,08
Q1	Kvalita života	310	3,82	0,72
Q2	Spokojnosť so zdravím	310	3,68	0,85

Zdroj: E. Dragomirecká, J. Bartoňová (2006, s. 41)

³ STD = štandardná odchýlka. Rozpätie škály u jednotlivých otázok je 1-5, u domén je 4-20, pričom vyššie skóre znamená lepšiu kvalitu života. Označenie „rev“ pri niektorých položkách znamená otočenie škály odpovedí (6-q3; 6-q4; 6-q26); nakoľko uvedené položky je potrebné pred vyhodnotením prekódovať tak, aby vyššie skóre odpovedalo vyššej kvalite života (Dragomirecká, Bartoňová, 2006, s. 17, s. 41).

Tabuľka 10 **Populačné normy domén WHOQOL-BREF a položiek celkového hodnotenia⁴**

DOMÉNY		N	Priemer	STD	min.	max.
Doména 1	Fyzické zdravie	308	15,55	2,55	5,14	20,00
Doména 2	Duševné zdravie	308	14,78	2,43	6,67	20,00
Doména 3	Sociálne vzťahy	308	14,98	2,89	4,00	20,00
Doména 4	Životné podmienky	308	13,30	2,08	6,00	18,50
Q1	Kvalita života	310	3,82	0,72	1,00	5,00
Q2	Spokojnosť so zdravím	310	3,68	0,85	1,00	5,00

Zdroj: E. Dragomirecká, J. Bartoňová (2006, s. 42)

2.4 Interpretácia výsledných zistení

2.4.1 Matematicko-štatistické spracovanie výsledkov výskumu

Jednou z matematicko-štatistických metód, ktoré sme použili, je ANOVA - analýza rozptylu, ktorá predstavuje parametrické riešenie zisťovania rozdielov medzi viacerými sadami údajov. Nulová hypotéza v analýze rozptylu je teda obdobná ako pri t-testoch. Predpokladá ekvivalenciu aritmetických priemerov populácií, z ktorých pochádzajú naše zistené výberové priemery. Podľa výsledkov v testovaní sú interskupinové diferencie signifikantné, pozri tabuľku 11 - testovanie rozptylu, kde sú vykázané významné rozdiely:

-v doméne 2 pri hodnote $F=3,966$, $p=0,009$;

-v celkovom hodnotení kvality života Q1 pri hodnote $F= 4,429$, $p=0,005$;

-v celkovom hodnotení spokojnosti so zdravím Q2 pri hodnote $F=7,384$ $p=0,000$.

Pri vyhodnotení zozbieraných dát sme získali ďalšie štatisticky signifikantné výsledky – pozri tabuľku 30 (v prílohe):

- pri doméne 1 – Fyzické zdravie - v hodnote -1,33333 medzi 1. skupinou (0-2 r.) a 3. skupinou (5-10 r.), $p=0,016$ v neprospech respondentiek v liečbe do 2 rokov;

-pri doméne 2 – Psychické zdravie (prežívanie) v hodnote -1,42857 medzi 1. skupinou (0-2 r.) a 2. skupinou (2-5 r.), $p=0,010$ a medzi 1. skupinou (0-2 r.) a 3. skupinou (5-10 r.) v hodnote -1,76190 na hladine významnosti $p=0,001$. Uvedené výsledky svedčia o tom, že respondentky s dlhším obdobím po ukončení liečby hodnotia aspekty psychického zdravia s tendenciou postupného pozitívnejšieho hodnotenia;

-v doméne 3 – Sociálne vzťahy sme nezistili štatisticky významné rozdiely;

-v doméne 4 – Prostredie sme taktiež nezistili štatisticky významné rozdiely.

⁴ Rozpätie škály u domén je 4-20, u jednotlivých otázok (Q1 a Q2) je 1-5, pričom vyššie skóre znamená lepšiu kvalitu života Dragomirecká, Bartoňová, 2006, s. 42).

Tabuľka 11 **Výpočet Fischerovho koeficientu medzi jednotlivými skupinami v doménach a v Q1 a Q 2**

Premenná	Zdroj rozptylu	SS	df	MS	F	p
DOM1 TS	Medziskupinový	40,494	3	13,498	2,152	,096
	Vnútroskupinový	1028,452	164	6,271		
	Spolu	1068,946	167			
DOM2 TS	Medziskupinový	74,304	3	24,768	3,966	,009
	Vnútroskupinový	1024,071	164	6,244		
	Spolu	1098,375	167			
DOM3 TS	Medziskupinový	27,780	3	9,260	1,423	,238
	Vnútroskupinový	1066,929	164	6,506		
	Spolu	1094,708	167			
DOM4 TS	Medziskupinový	8,333	3	2,778	,534	,660
	Vnútroskupinový	853,286	164	5,203		
	Spolu	861,619	167			
Q1	Medziskupinový	5,542	3	1,847	4,429	,005
	Vnútroskupinový	68,405	164	,417		
	Spolu	73,946	167			
Q2	Medziskupinový	14,119	3	4,706	7,384	,000
	Vnútroskupinový	104,524	164	,637		
	Spolu	118,643	167			

-Pri Q1 – Celkové hodnotenie KŽ – sme zistili v hodnote -0,50000 významný rozdiel medzi 1. a 3. skupinou, $p=0,001$; medzi 1. a 4. skupinou v hodnote 0,33333, $p=0,019$. Zistenia súhlasia s tvrdením E. Dragomireckej, J. Bartoňovej (2006), že s vekom klesá celkové hodnotenie kvality života.

-Pri Q2 – Celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím - sme zistili v hodnote -0,45238 významný rozdiel medzi 1. a 2. skupinou, $p=0,010$; v hodnote -0,76190 medzi 1. a 3. skupinou, $p=0,000$; v hodnote -0,64286 medzi 1. a 4. skupinou, $p=0,000$. Celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím v rokoch po ukončení liečby má vzostupnú tendenciu, avšak so stúpajúcim vekom respondentiek znovu klesá.

Tabuľka 12 **Výpočet t-koefficientu medzi výskumnou vzorkou a bežnou populáciou v doméne 1**

Jednovýberová štatistika				
	N	Priemer	Smerodajná odchýlka	Smerodajná odchýlka priemeru
DOM1 TS	168	13,2679	2,53000	,19519

Jednovýberový test						
	Testovaná hodnota = 15.55					
	t	Stupeň voľnosti	Pravdepodobnosť p	Priemerný rozdiel	95% Interval spoľahlivosti rozdielu	
					nížši	vyšši
DOM1 TS	-11,692	167	,000	-2,28214	-2,6675	-1,8968

Pomocou t-testu sme zistili v doméne 1 – *Fyzické zdravie* pri priemernom skóre našej výskumnej vzorky 13,2679, významný rozdiel od priemernej hodnoty bežnej populácie (15,550) o -2,28214 pri hodnote $t = -11,692$, keď $p = 0,000$ v neprospech celej našej výskumnej vzorky ($n = 168$).

Pomocou t-testu sme zistili v doméne 2 – *Psychické zdravie (prežívanie)* (priemerné skóre našej výskumnej vzorky 14,125) významný rozdiel od priemernej hodnoty bežnej populácie (priemerné skóre 14,780) o -0,65500 pri hodnote $t = -3,310$, keď $p = 0,001$ v neprospech celej našej výskumnej vzorky ($n = 168$).

Tabuľka 13 **Výpočet t-koefficientu medzi výskumnou vzorkou a bežnou populáciou v doméne 2**

Jednovýberová štatistika				
	N	Priemer	Smerodajná odchýlka	Smerodajná odchýlka priemeru
DOM2-TS	168	14,1250	2,56458	,19786

Jednovýberový test						
	Testovaná hodnota = 14.78					
	t	Stupeň voľnosti	Pravdepodobnosť p	Priemerný rozdiel	95% Interval spoľahlivosti rozdielu	
					nížši	vyšši
DOM2-TS	-3,310	167	,001	-,65500	-1,0456	-,2644

Tabuľka 14 **Výpočet t-koefficientu medzi výskumnou vzorkou a bežnou populáciou v doméne 3**

Jednovýberová štatistika				
	N	Priemer	Smerodajná odchýlka	Smerodajná odchýlka priemeru
DOM3-TS	168	13,9583	2,56030	,19753

Jednovýberový test						
	Testovaná hodnota = 14,98					
	t	Stupeň voľnosti	Pravdepodobnosť p	Priemerný rozdiel	95% Interval spoľahlivosti rozdielu	
					nížší	vyšší
DOM3-TS	-5,172	167	,000	-1,02167	-1,4116	-,6317

Pomocou t-testu sme zistili v doméne 3 – *Sociálne vzťahy* (priemerné skóre našej výskumnej vzorky (13,9583) významný rozdiel od priemernej hodnoty bežnej populácie (priemerné skóre 14,980) o -1,02167 pri hodnote $t = -5,172$, $p = 0,000$ v neprospech celej našej výskumnej vzorky.

Tabuľka 15 **Výpočet t-koefficientu medzi výskumnou vzorkou a bežnou populáciou v doméne 4**

Jednovýberová štatistika				
	N	Priemer	Smerodajná odchýlka	Smerodajná odchýlka priemeru
DOM4-TS	168	13,6190	2,27143	,17524

Jednovýberový test						
	Testovaná hodnota = 13,30					
	t	Stupeň voľnosti	Pravdepodobnosť p	Priemerný rozdiel	95% Interval spoľahlivosti rozdielu	
					nížší	vyšší
DOM4-TS	1,821	167	,070	,31905	-,0269	,6650

V doméne 4 – *Prostredie* – neboli zistené štatisticky významné rozdiely.

Tabuľka 16 Výpočet t-koeficientu medzi výskumnou vzorkou a bežnou populáciou v Q1 – celkové hodnotenie kvality života

Jednovýberová štatistika						
	N	Priemer	Smerodajná odchýlka	Smerodajná odchýlka priemeru		
Q1	168	3,4821	,66543	,05134		
Jednovýberový test						
	Testovaná hodnota = 3,820					
	t	Stupeň voľnosti	Pravdepodobnosť p	Priemerný rozdiel	95% Interval spoľahlivosti rozdielu	
					nižší	vyšší
Q1	-6,581	167	,000	-,33786	-,4392	-,2365

Pomocou t-testu sme zistili v Q1 – celkové hodnotenie kvality života (priemerné skóre 3,4821) významný rozdiel od priemernej hodnoty bežnej populácie (priemerné skóre 3,820) o -0,33786 pri hodnote $t = -6,581$, $p = 0,000$ v neprospech celej našej výskumnej vzorky ($n = 168$).

Tabuľka 17 Výpočet t-koeficientu medzi výskumnou vzorkou a bežnou populáciou v Q2 – celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím

Jednovýberová štatistika						
	N	Priemer	Smerodajná odchýlka	Smerodajná odchýlka priemeru		
Q2	168	3,1786	,84287	,06503		
Jednovýberový test						
	Testovaná hodnota = 3,680					
	t	Stupeň voľnosti	Pravdepodobnosť p	Priemerný rozdiel	95% Interval spoľahlivosti rozdielu	
					nižší	vyšší
Q2	-7,711	167	,000	-,50143	-,6298	-,3730

Pomocou t-testu sme zistili v Q2 – celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím (priemerné skóre 3,1786) významný rozdiel od priemernej hodnoty bežnej populácie (priemerné skóre 3,680) o -0,50143 pri hodnote $t = 7,711$, $p = 0,000$ v neprospech celej našej výskumnej vzorky.

Ako nám to znázorňuje tabuľka 30 (v prílohe), použili sme ďalej Fischerov LSD-test. Vzhľadom na to, že celá naša výskumná vzorka (n=168) pozostáva zo štyroch skupín respondentiek podľa obdobia od diagnostikovania karcinómu prsníka (počas liečby 0-2; resp. 2-5, 5-10, 10 a viac rokov po ukončení liečby), pri štatistickom porovnávaní aritmetických priemerov viac ako dvoch premenných nás okrem výsledného testového kritéria zaujíma predovšetkým skutočnosť, medzi ktorými aritmetickými priermi je, alebo nie je štatisticky významný rozdiel. K tomuto určeniu sme použili post-hoc testy, ktoré pomocou kombinačnej tabuľky zobrazia hladiny štatistickej významnosti *p* medzi všetkými aritmetickými priermi porovnávaných premenných.

Vzťahy medzi doménami a Q1 a Q2

Pomocou Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie sme zisťovali, aká je štatisticky významná závislosť medzi Q1 – celkové hodnotenie kvality života a doménou 1 – Fyzické zdravie, resp. či vôbec existuje a aká je tesná. Vypočítaný koeficient je v hodnote $r=0,563$, $p=0,000$ (tabuľka 18), čo podľa Chráska (2007)⁵ znamená strednú závislosť medzi Q1 a Doménou 1.

Tabuľka 18 Výpočet Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie medzi Q1 a doménou 1

			Q1	DOM1 TS
Spearmanov koeficient - r	Q1	Koleračný koeficient	1,000	,563**
		p pravdepodobnosť	.	,000
		N	168	168
	DOM1 TS	Koleračný koeficient	,563**	1,000
		p pravdepodobnosť	,000	.
		N	168	168
**. Korelácia je signifikantná na úrovni 0,01				

⁵ Spearmanov koeficient poradovej korelácie (*r*) s interpretáciou (Chráska, 2007):

Koeficient	Interpretácia
$r=1$	úplná závislosť
$1,00 > r > 0,90$	veľmi vysoká závislosť
$0,90 > r > 0,70$	vysoká závislosť
$0,70 > r > 0,40$	stredná závislosť
$0,40 > r > 0,20$	nízka závislosť
$0,20 > r > 0,00$	veľmi slabá závislosť

Pomocou uvedeného koeficientu sme zisťovali, aká je štatisticky významná závislosť medzi Q1 – celkové hodnotenie kvality života a Doménou 2 – Psychické zdravie (prežívanie). Vypočítaný koeficient je v hodnote $r=0,619$, $p=0,000$ (tabuľka 19), čo podľa Chrásku (2007) znamená strednú závislosť medzi Q1 a Doménou 2. Z uvedeného vyplýva že, čím je vyššia úroveň vnímania celkovej kvality života, tým pozitívnejšie prežívajú respondentky život.

Tabuľka 19 Výpočet Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie medzi Q1 a doménou 2

			Q1	DOM2- HS
Spearmanov koeficient - r	Q1	Koleračný koeficient	1,000	,619**
		p pravdepodobnosť	.	,000
		N	168	168
	DOM2- HS	Koleračný koeficient	,619**	1,000
		p pravdepodobnosť	,000	.
		N	168	168
**. Kolerácia je signifikantná na úrovni 0,01				

Pomocou Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie sme ďalej zisťovali, aká je štatisticky významná závislosť medzi Q1 – celkové hodnotenie KŽ a Doménou 3 – Sociálne vzťahy. Vypočítaný koeficient je v hodnote $r=0,552$, $p=0,000$ (tabuľka 20), čo podľa Chrásku (2007) znamená strednú závislosť medzi Q1 a Doménou 3, čo znamená, že čím majú respondentky menej sociálnych vzťahov a kontaktov, tým je nižšia úroveň ich celkovej kvality života.

Tabuľka 20 Výpočet Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie medzi Q1 a doménou 3

			Q1	DOM3- HS
Spearmanov koeficient - r	Q1	Koleračný koeficient	1,000	,552**
		p- pravdepodobnosť	.	,000
		N	168	168
	DOM3- HS	Koleračný koeficient	,552**	1,000
		p- pravdepodobnosť	,000	.
		N	168	168

** Kolerácia je signifikantná na úrovni 0,01

Ďalej sme zisťovali, aká je štatisticky významná závislosť medzi *Doménou 4* a Q1 – celkové hodnotenie KŽ. Vypočítaný koeficient je v hodnote $r=0,580$, $p=0,000$ (tabuľka 21), čo podľa Chrásku (2007) znamená strednú závislosť medzi *Doménou 4* a Q2. Znamená to, že hodnotenie prostredia ovplyvňuje celkové hodnotenie kvality života.

Tabuľka 21 Výpočet Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie medzi Q1 a doménou 4

			Q1	DOM4-HS
Spermanov koeficient - r	Q1	Koleračný koeficient	1,000	,580**
		p- pravdepodobnosť	.	,000
		N	168	168
	DOM4-HS	Koleračný koeficient	,580**	1,000
		p- pravdepodobnosť	,000	.
		N	168	168

** . Kolerácia je signifikantná na úrovni 0,01

Následne sme zisťovali, aká je štatisticky významná závislosť medzi Q2 a Q1; vypočítaný koeficient je v hodnote $r=0,570$, $p=0,000$ (tabuľka 22), čo podľa Chrásku (2007) znamená strednú závislosť - medzi Q2 a Q1, čo znamená, že čím sú respondentky spokojnejšie so svojim celkovým zdravotným stavom, tým vyššie hodnotia aj celkovú kvalitu svojho života.

Tabuľka 22 Výpočet Spearmanovho koeficientu poradovej korelácie medzi Q2 a Q1

			Q2	Q1
Spermanov koeficient - r	Q2	Koleračný koeficient	1,000	,570**
		p- pravdepodobnosť	.	,000
		N	168	168
	Q1	Koleračný koeficient	,570**	1,000
		p- pravdepodobnosť	,000	.
		N	168	168

** . Kolerácia je signifikantná na úrovni 0,01

2.4.2 Hodnotenie domén s ohľadom na jednotlivé aspekty

Na predchádzajúcich stránkach sme hodnotili prostredníctvom matematicko-štatistických metód celkové domény a samostatné položky Q1 a Q2; keďže nás však zaujímali výsledky výskumu podľa jednotlivých aspektov, na ďalších stranách si uvedieme, ako respondentky v jednotlivých skupinách hodnotili jednotlivé aspekty a celkové domény podľa Likertovej škály. Rozpätie škály u jednotlivých otázok je 1-5 (u domén je 4-20), pričom vyššie skóre znamená lepšiu kvalitu života. V nasledujúcich grafoch uvádzame najskôr priemerné skóre všetkých štyroch skupín, ďalej celkovej výskumnej vzorky ($n=168$) a následne priemerné hodnoty bežnej populácie.

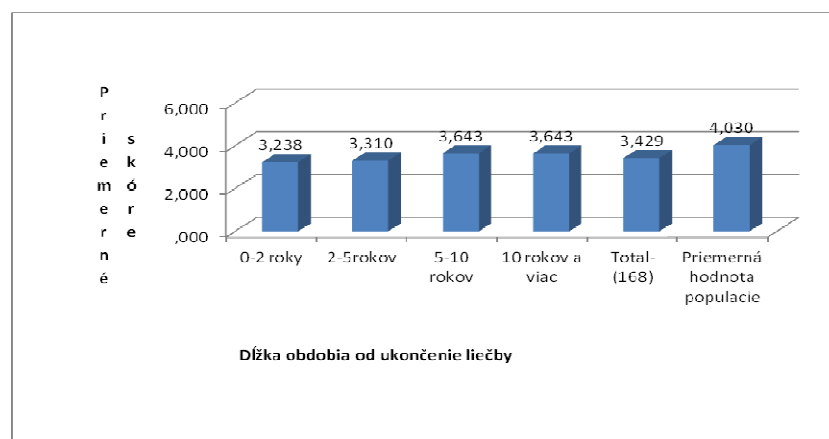
2.4.2.1 Doména 1 – fyzický stav

Prvá doména prihliada na tri aspekty fyzického zdravia (bolesť a nepríjemné pocity, energia a únava, spánok a odpočinok) a na štyri aspekty fyzickej nezávislosti (pohyblivosť, každodenné činnosti, závislosť na liekoch alebo liečebných postupoch, pracovná výkonnosť).

Aspekt 1 - Bolesť a nepríjemné pocity

Prvý aspekt sa zaoberá nepríjemnými telesnými pocitmi, ktoré človek prežíva a tým, nakoľko sú pre človeka tieto pocity zafažujúce a narušajú mu život (ako ľahko dosiahne úľavu od bolesti). Predpokladá sa, že čím je ľahšie dosiahnuť úľavu od bolesti, tým je menší strach z bolesti a menej ovplyvňuje kvalitu života. Uvedenú oblasť zisťujeme v dotazníku otázkou č. 3: „Do akej miery cítite, že Vám (telesná) bolesť bráni robiť to, čo robíte potrebujete?“

Graf 7 Vyhodnotenie aspektu 1 - Bolesť a nepríjemné pocity

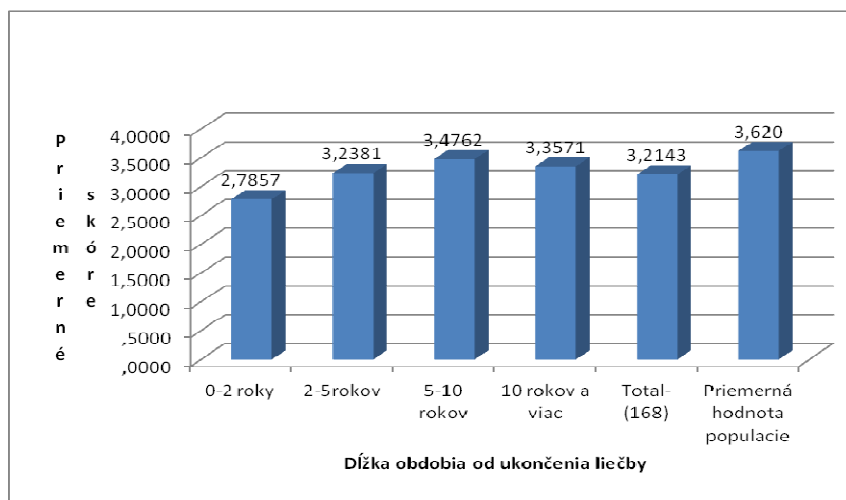
Z grafu 7 vyplýva, že najhoršie hodnotenie je u 1. skupiny, (hodnotenie musíme vykonať po revidovaní) (otočení škály a to 6 - hodnota)⁶, kde ženy najčastejšie hodnotili bolesť a nepríjemné pocity, ktoré im bránia vo vykonávaní činnosti hodnotou (2,762), čo znamená trochu ale skôr stredne. Celá výskumná vzorka hodnotila bolesť a nepríjemné pocity horšie (2,571) ako bežná populácia (1,970).

⁶ Podľa Dragomireckej a Bartoňovej (2006)

Aspekt 2 - Energia a únava

Druhý aspekt sa zameriava na energiu, chuť do života a schopnosť prevádzať nevyhnutné úlohy denného života, možný rozsah je od výpovede o únave, keď človek nie je ničoho schopný až k pocitu plnej životnej sily. Únava môže byť dôsledkom akejkoľvek z mnohých príčin, napr. z ochorenia, z duševných problémov (napr. depresia) alebo z prepracovania. Na energiu a únavu sa v dotazníku pýtame otázkou č. 10: „Máte dostatok energie pre každodenný život?“

Graf 8 Vyhodnotenie aspektu 2 - Energia a únava

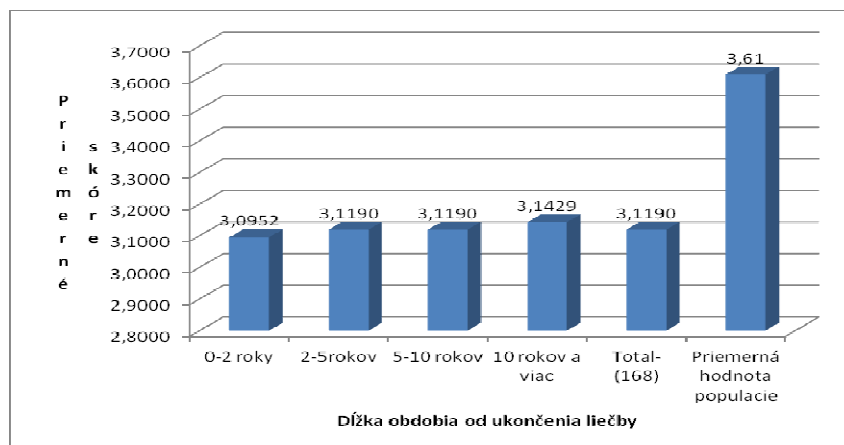

Z grafu 8 vyplýva, že respondenti z 1. skupiny hodnotili najhoršie dostatok energie pre každodenný život na škále skôr nie alebo stredne. Z výskumnej vzorky najvyššie hodnotili svoju energiu a únavu respondentky z 3. skupiny hodnotou (3,476) na škále znamená skôr stredne ale aj tak zaostali za hodnotou bežnej populácie, ktorá vykazuje priemernú hodnotu 3,62.

Aspekt 3 - Spánok a odpočinok

Tretí aspekt sa zaoberá tým, ako množstvo spánku a odpočinku a problémy v tejto oblasti ovplyvňujú kvalitu života žien; problémy so spánkom môžu zahŕňať ťažkosti so zaspávaním, prebúdzanie sa v priebehu noci, prebúdzanie sa skoro ráno a neschopnosť znovu zaspáť a nedostatočné osvieženie sa spánkom. Podstatné je, či je spánok narušený, a to z akéhokoľvek dôvodu, či už sú príčiny vnútorné (osobné) alebo vonkajšie (prostredie). Otázka č. 16 v dotazníku, ktorá je zameraná na spánok a odpočinok, znie: „Ako ste spokojný so svojim spánkom?“

Graf 9 Vyhodnotenie aspektu 3 - Spánok a odpočinok

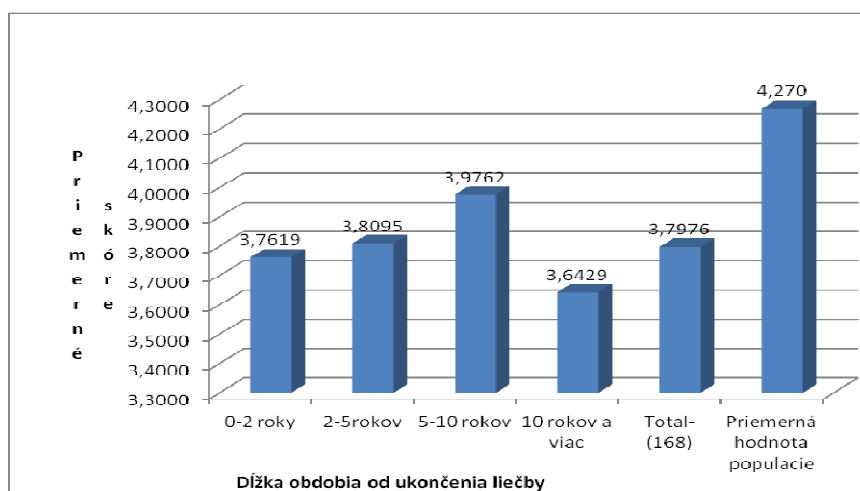

Z grafu 9 vyplýva, že respondentky hodnotili svoju spokojnosť so svojim spánkom o niečo vyššie ako stred škály čiže „ani spokojná ani nespokojná“ a mierne zaostávajú za bežnou populáciou, ktorá je bližšie na škále ku spokojnému spánku.

Aspekt 9 – Pohyblivosť

Uvedený aspekt zisťuje, ako respondent hodnotí svoju schopnosť dostať sa z jedného miesta na druhé, pohybovať sa doma, na pracovisku a dostať sa do dopravného prostriedku; dôraz sa kladie na celkovú schopnosť človeka dopraviť sa tam, kam potrebuje, bez pomoci ostatných. Daný aspekt je v dotazníku zisťovaný otázkou 15: „Aká je Vaša schopnosť pohybu?“

Graf 10 Vyhodnotenie aspektu 9 – Pohyblivosť (mobilita)

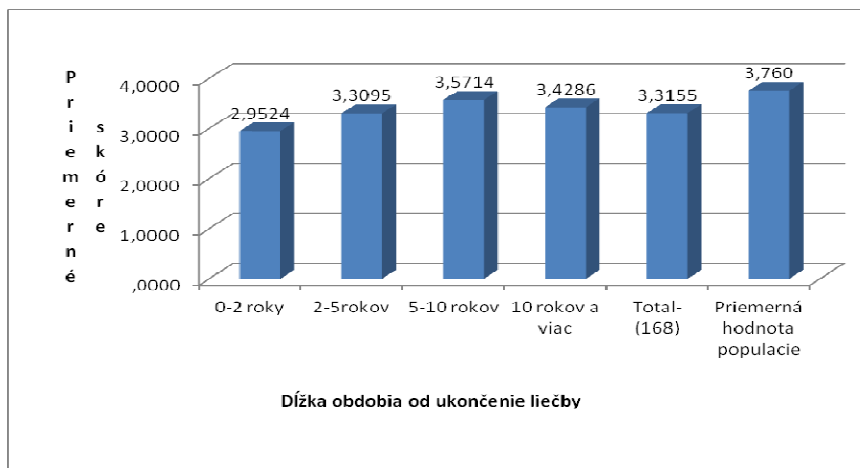

Z grafu 10 vyplýva, že pri hodnotení pohyblivosti - v porovnaní s priemernou populáciou (s priemerným skóre 4,270), najvyššie priemerné skóre predstavuje 3. skupina žien (3,976) a najnižšie 4. skupina žien (3,642), čo je ovplyvnené vyšším vekom žien v uvedenej skupine.

Aspekt 10 – Každodenné činnosti

Otázka č. 17: „Ako ste spokojný so svojou schopnosťou vykonávať činnosti Vášho každodenného života?“

Graf 11 Vyhodnotenie aspektu 10 – Každodenné činnosti

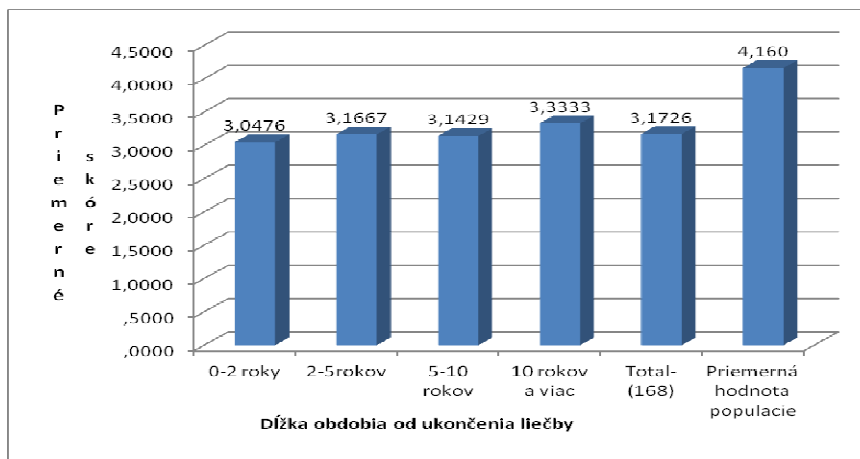

Z grafu 11 vyplýva, že najhoršie hodnotili svoju schopnosť vykonávať činnosti každodenného života (priemerná hodnota 2,952) respondentky 1. skupiny, čo na škále vykazuje miernu nespokojnosť. Celá výskumná vzorka hodnotila svoju schopnosť horšie ako bežná populácia, ktorá je skôr spokojná so svojou schopnosťou vykonávať činnosti každodenného života (3,760).

Aspekt 11 – Závislosť na lekárskej starostlivosti

Otázka č. 4: „Do akej miery potrebujete pre svoje bežné denné fungovanie lekársku pomoc?“

Graf 12 Vyhodnotenie aspektu 11 – Závislosť na lekárskej starostlivosti

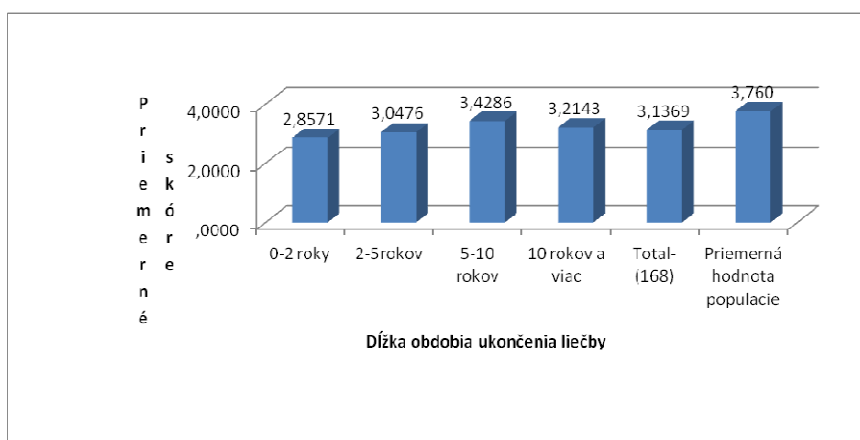

Z metodiky dotazníka WHOQOL aj pre túto otázku vyplýva, že hodnotenie musíme vykonať po otočení škály (6- hodnota); z grafu 12 vyplýva, že najhoršie hodnotenie je u 1. skupiny kde najčastejšie hodnotili pre svoje bežné denné fungovanie potrebu lekárskej starostlivosti prostredníctvom skóre (2,952), čo znamená „trochu“ ale skôr „stredne“. Celá výskumná vzorka hodnotila potrebu lekárskej starostlivosti pre svoje bežné denné fungovanie (2,827) vyššie ako bežná populácia (1,84).

Aspekt 12 – Pracovná výkonnosť

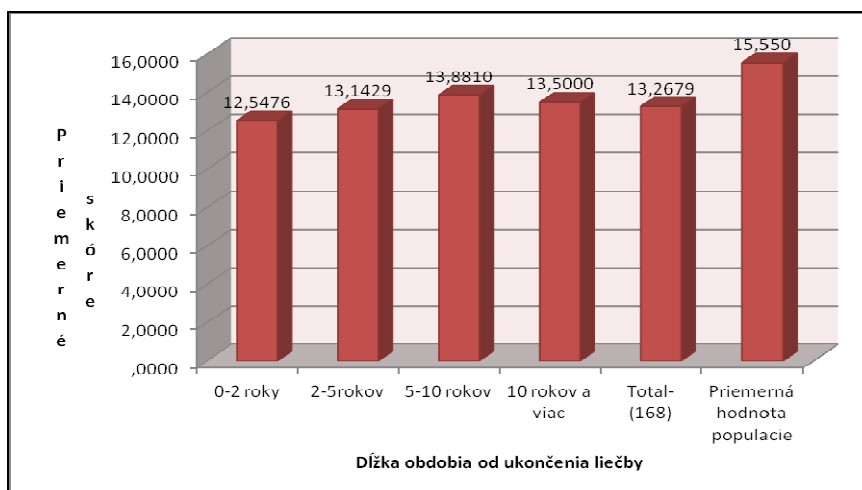
Otázka č. 18: „Ako ste spokojný so svojou schopnosťou pracovať?“

Graf 13 Vyhodnotenie aspektu 12 – Pracovná výkonnosť

Z grafu 13 vyplýva, že najhoršie hodnotili svoju schopnosť pracovať priemerom (2,857) respondentky 1. skupiny, čo na škále vykazuje skôr „ani spokojný ani nespokojný“. Celá výskumná vzorka hodnotila svoju schopnosť pracovať horšie (3,137) ako bežná populácia, ktorá je skôr spokojná so svojou schopnosťou pracovať (3,760).

Graf 14 Vyhodnotenie DOMÉNY 1 - FYZICKÉ ZDRAVIE

Ako sme uviedli v úvode tejto kapitoly, rozpätie škály u domén je 4-20, po prepočítaní intervalu (priemer \pm smerodajná odchýlka) pre doménu 1- fyzické zdravie, priemer celkovej výskumnej vzorky je z tabuľky 38 (v prílohe) je $13,268 \pm 2,530$, čiže dolná hranica je 10,738 a horná hranica 15,798. Z toho vyplýva, že hodnotenie skupiny 1. spadá do intervalu zníženej kvality fyzického zdravia a ostatné skupiny do mierne zníženej kvality fyzického zdravia. V porovnaní s intervalmi bežnej populácie je doména 1-fyzické zdravie v skupina 1, v intervale s výrazne zníženou kvalitou.

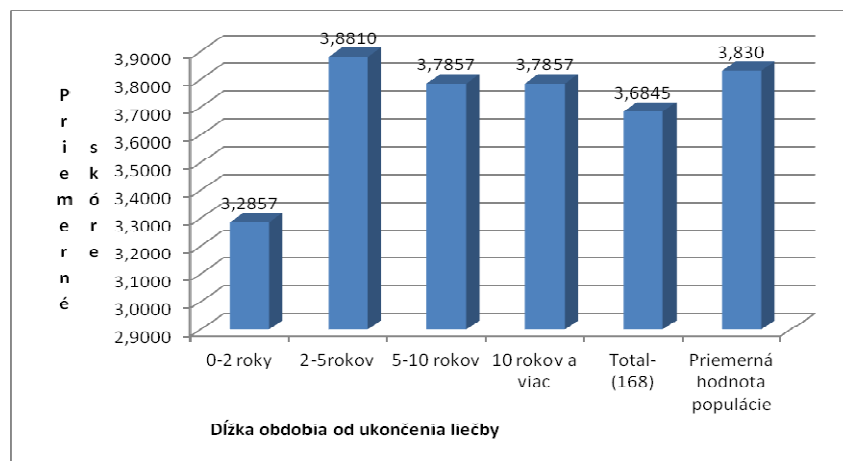
2.4.2.2 Doména 2 – psychické zdravie (prežívanie)

Druhá doména v sebe obsahuje päť aspektov psychického zdravia (pozitívne pocity; myslenie, učenie, pamäť a sústredenie; sebadôvera, sebaúcta; vnímanie tela a vzhľadu; negatívne pocity) a jeden samostatný aspekt zameraný na spiritualitu (duchovná oblasť, viera a osobné presvedčenie).

Aspekt 4 – Pozitívne emócie

Otázka č. 5: „Koľko radosti máte zo života?“

Graf 15 Vyhodnotenie aspektu 4 – Pozitívne emócie

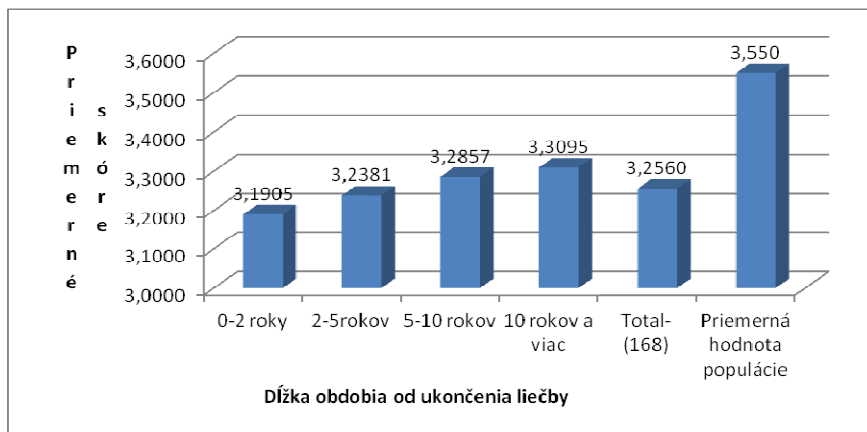

Z grafu 15 vyplýva, že najhoršie hodnotili svoju radosť zo života (3,286) respondentky 1.skupiny, čo na škále znamená mierne viac ako „primerane“. Celá výskumná vzorka hodnotí svoju radosť zo života horšie ako bežná populácia okrem 2. skupiny, ktorá je skôr spokojná so svojou dávkou radosti zo života (3,881), čo mierne prevyšuje aj bežnú populáciu.

Aspekt 5 – Koncentrácia

Otázka č. 7: „Ako sa dokážete sústrediť?“

Graf 16 Vyhodnotenie aspektu 5 – Koncentrácia

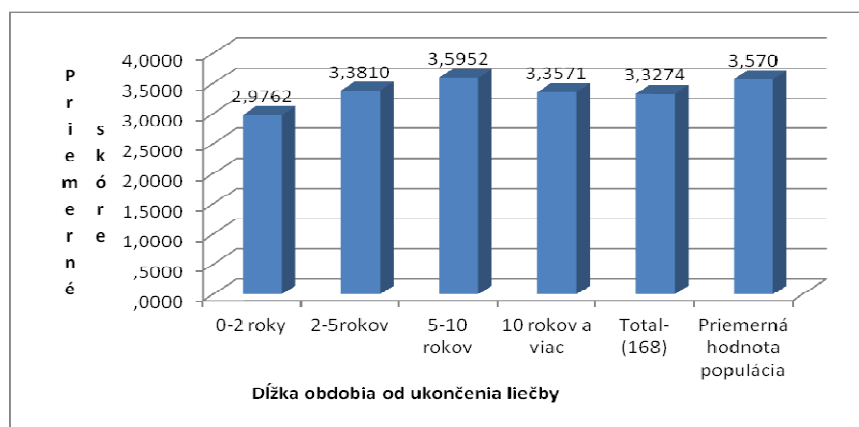

Z grafu 16 vyplýva, že najhoršie hodnotili svoju schopnosť sústrediť sa (3,195) respondentky 1.skupiny, čo na škále znamená mierne viac ako „primerane“. Celá výskumná vzorka hodnotí svoju schopnosť sústrediť sa horšie (3,256) ako bežná populácia (3,550), ktorá sa mierne približuje k hodnoteniu veľmi.

Aspekt 6 – Sebahodnotenie

Otázka č. 19: „Ako ste spokojný sám so sebou?“

Graf 17 Vyhodnotenie aspektu 6 – Sebahodnotenie

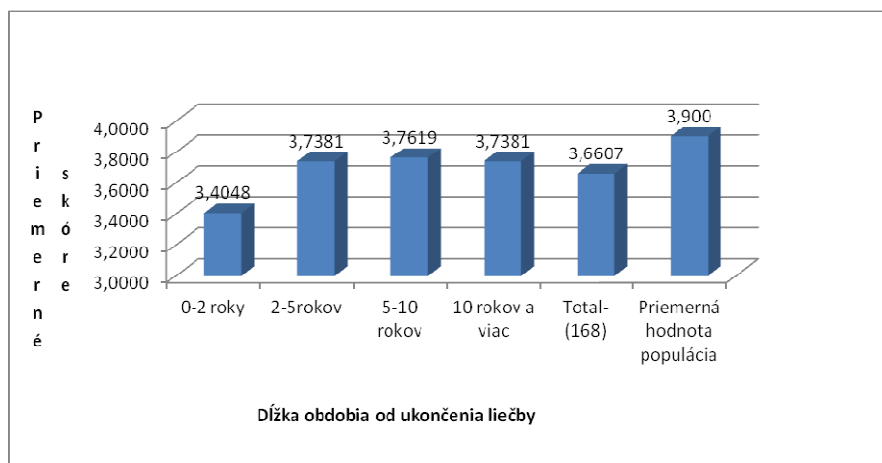

Z grafu 17 vyplýva, že najhoršie hodnotili svoju spokojnosť so sebou (2,976) respondentky 1.skupiny, čo na škále znamená mierne pod hodnotou ani spokojný ani nespokojný. Celá výskumná vzorka hodnotí svoju spokojnosť so sebou horšie (3,256) ako bežná populácia (3,570), okrem 3.skupiny ktorá sa mierne približuje k hodnoteniu spokojný.

Aspekt 7 – Imidž vlastného tela a vzhľadu

Otázka č. 11: „Dokážete akceptovať svoj telesný výzor?“

Graf 18 Vyhodnotenie aspektu 7 – Imidž vlastného tela a vzhľadu

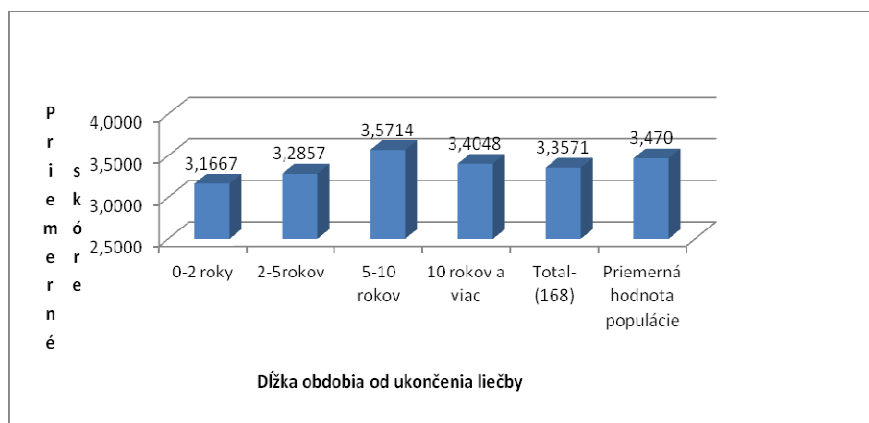

Z grafu 18 vyplýva, že najhoršie hodnotili akceptáciu svojho telesného vzoru (3,405) respondentky 1.skupiny, čo na škále znamená mierne nad hodnotou „tak stredne“. Celá výskumná vzorka hodnotí svoju spokojnosť so sebou horšie (3,661) ako bežná populácia (3,90), ktorá sa mierne približuje k hodnoteniu „zväčša“.

Aspekt 8 – Negatívne emócie

Otázka č. 26: „Ako často bývate v negatívnom citovom rozpoložení, ako je mizerná nálada, beznádejnosť, úzkosť, depresia?“

Graf 19 Vyhodnotenie aspektu 8 – Negatívne emócie

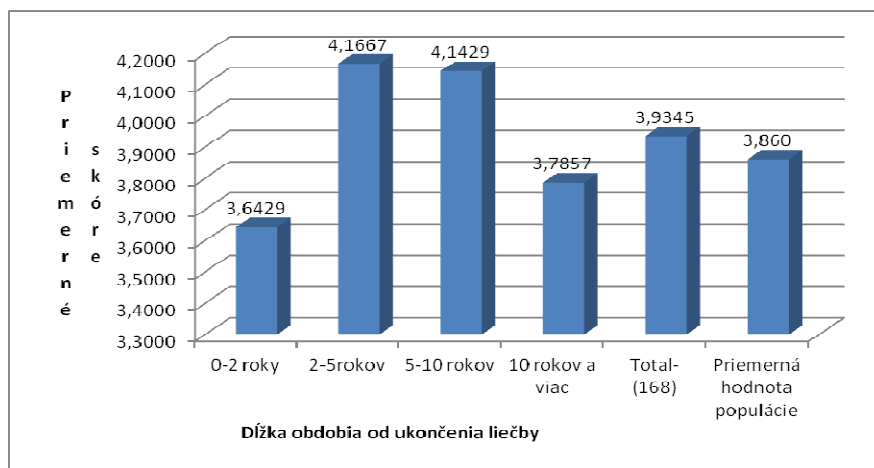
Z metodiky dotazníka WHOQOL pre túto otázku vyplýva, že hodnotenie musíme vykonať po otočení škály (6- hodnota), z grafu 19 vyplýva, že najhoršie hodnotili svoje citové rozpoloženie (2,833) respondentky 1.skupiny, čo na škále znamená mierne pod hodnotou „dosť často“. Celá výskumná vzorka hodnotí svoje citové rozpoloženie (2,643) horšie ako bežná populácia (2,530), okrem 3. skupiny ktorá sa mierne približuje k hodnoteniu „zriedka“.

Z grafu 20 vyplýva, že najhoršie hodnotili zmysel svojho života (3,643) respondentky 1. skupiny, čo na škále znamená mierne priblíženie ku hodnoteniu „veľmi“. Celá výskumná vzorka hodnotí zmysel svojho života (3,935) vyššie ako bežná populácia (3,860), ktorá je tesne pod hodnotením „veľmi“, čo je zaujímavé, že respondentky 2. skupiny (4,167) a 3. skupiny (4,143) hodnotia zmysel života vyššie, mierne nad hodnotením „veľmi“.

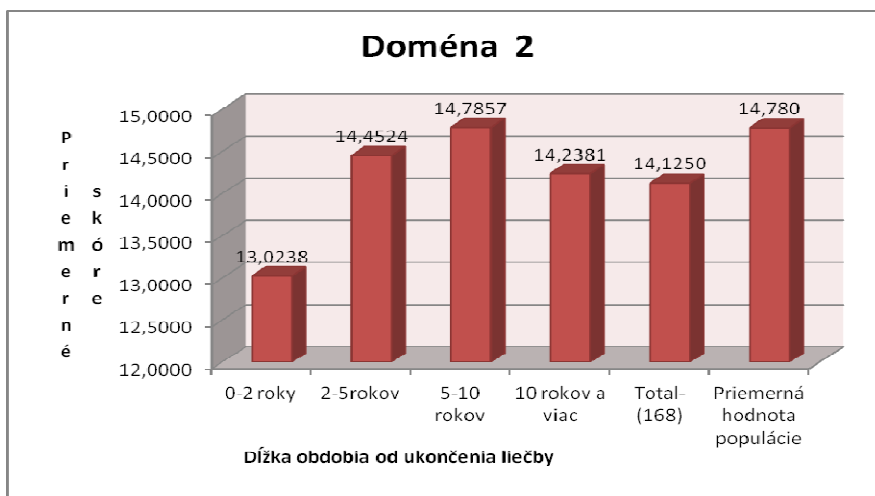
Aspekt 24 – Zmysel života

Otázka č. 6: „Nakoľko cítite, že Váš život je zmysluplný?“

Graf 20 Vyhodnotenie aspektu 24 – Zmysel života

Graf 21 Vyhodnotenie DOMÉNY 2 – PSYCHICKÉ ZDRAVIE (PREŽÍVANIE)

Ako sme uviedli v úvode tejto kapitoly, rozpätie škály u domén je 4-20 po prepočítaní intervalu (priemer \pm smerodajná odchýlka) pre doménu 2- prežívanie priemer celkovej výskumnej vzorky je z tabuľky 38 (v prílohe) je $14,125 \pm 2,565$, čiže dolná hranica je 11,690 a horná hranica 16,690. Z toho vyplýva, že hodnotenie 1. skupiny spadá do intervalu zníženej kvality prežívania a ostatné skupiny do mierne zníženej kvality prežívania. V porovnaní s intervalmi bežnej populácie je doména 2-prežívanie v 1. skupine hodnota (13,024), v intervale so zníženou kvalitou a hodnota výskumnej vzorky 14,125 je v intervale normy.

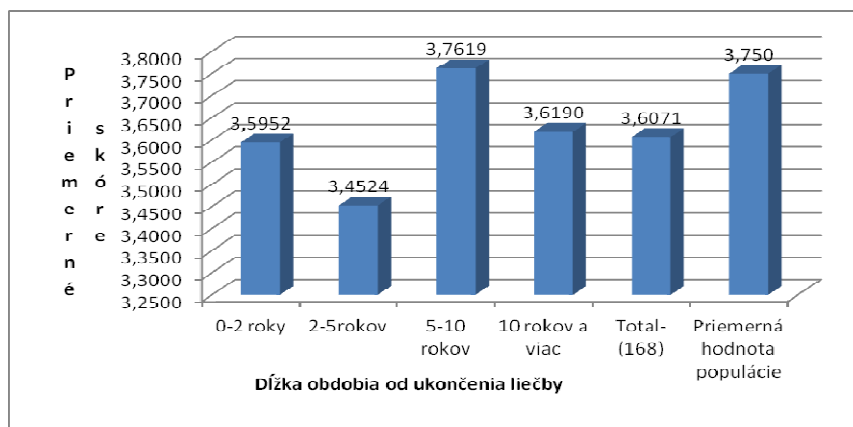
2.4.2.3 Doména 3 – sociálne vzťahy

Tretia doména skúma tri aspekty zamerané na sociálne vzťahy (osobné vzťahy, sociálna opora – praktická pomoc od ostatných, sexuálny život).

Aspekt 13 – Osobné vzťahy

Otázka č. 20: „Ako ste spokojný s Vašimi osobnými vzťahmi?“

Graf 22 Vyhodnotenie aspektu 13 – Osobné vzťahy

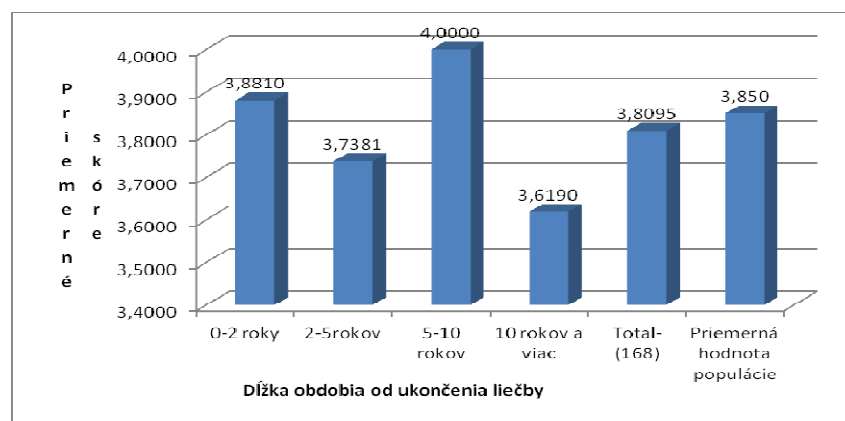
Z grafu 22 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť s osobnými vzťahmi (3,452) respondentky 2. skupiny, čo na škále znamená mierne nad hodnotením „ani spokojný ani nespokojný“. Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s osobnými vzťahmi (3,607) nižšie ako bežná populácia (3,750), ktorá je tesne pod hodnotením „spokojný“; čo je zaujímavé, že respondentky 3. skupiny (3,762) hodnotia spokojnosť s osobnými vzťahmi mierne vyššie ako bežná populácia tesne pod hodnotou „spokojný“.

Z grafu 23 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť s podporou od svojich priateľov (3,619) respondentky 4. skupiny, čo na škále znamená bližšie k hodnoteniu „spokojný“. Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s oporou priateľov (3,809) nižšie ako bežná populácia (3,850), ktorá je tesne pod hodnotením „spokojný“; čo je zaujímavé, že respondentky 3. skupiny (4,000) hodnotia spokojnosť s podporou priateľov vyššie ako bežná populácia hodnotou „spokojný“.

Aspekt 14 – Sociálna opora

Otázka č. 22: „Ako ste spokojný s podporou, ktorej sa Vám dostáva od Vašich priateľov?“

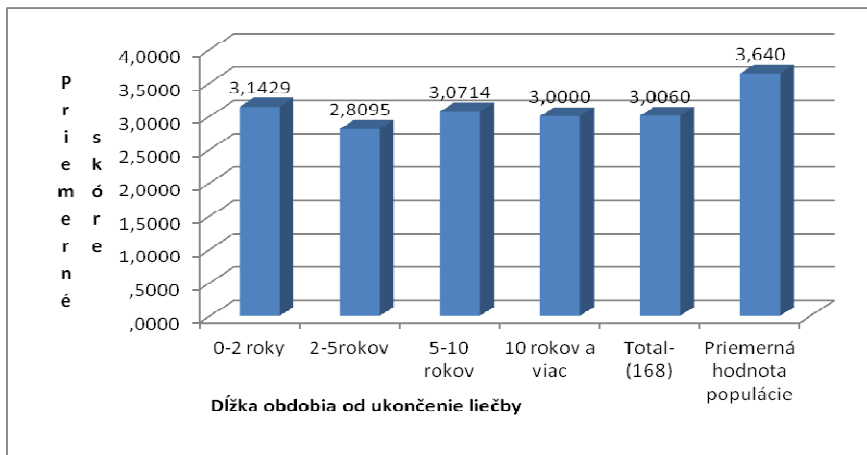
Graf 23 Vyhodnotenie aspektu 14 – Sociálna opora

Aspekt 15 – Sexuálny život

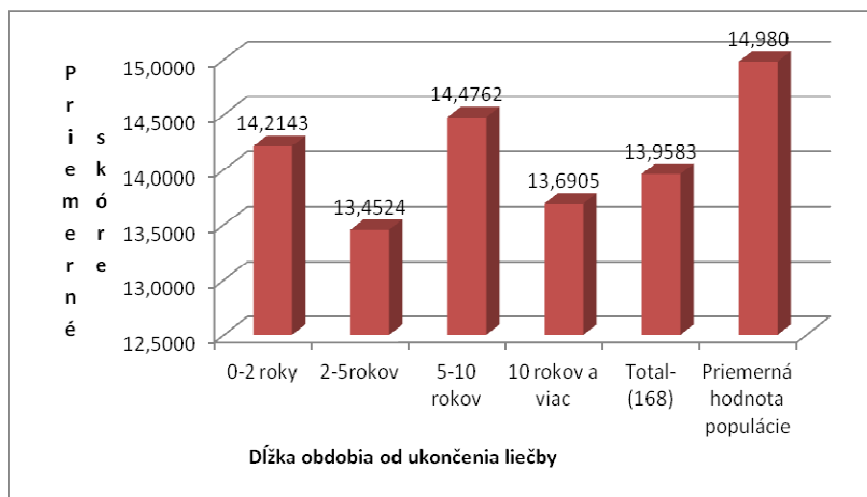
Otázka č. 21: „Ako ste spokojný so svojim sexuálnym životom?“

Graf 24 Vyhodnotenie aspektu 15– Sexuálny život

Z grafu 24 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť so svojim sexuálnym životom (2,809) respondentky 2. skupiny, čo na škále znamená bližšie k hodnoteniu „ani spokojný ani nespokojný“. Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť so svojim sexuálnym životom (3,006) nižšie ako bežná populácia (3,640), ktorá je mierne pod hodnotením „spokojný“.

Graf 25 Vyhodnotenie DOMÉNY 3 – SOCIÁLNE VZŤAHY

Ako sme uviedli v úvode tejto kapitoly, rozpätie škály u domén je 4-20 po prepočítaní intervalu (priemer \pm smerodajná odchýlka) pre doménu 3- sociálne vzťahy, priemer celkovej výskumnej vzorky je z tabuľky 38 (v prílohe) $13,958 \pm 2,560$ čiže dolná hranica je 11,690 a horná hranica 16,518. Z grafu 25 vyplýva, že hodnotenia respondentiek

2. skupiny a 3. skupiny spadajú do intervalu zníženej kvality sociálnych vzťahov a ostatné skupiny do mierne zníženej kvality sociálnych vzťahov. V porovnaní s intervalmi bežnej populácie je doména 3 - Sociálne vzťahy (14,980), hodnotenie výskumnej vzorky (13,958) v intervale so zníženou kvalitou sociálnych vzťahov.

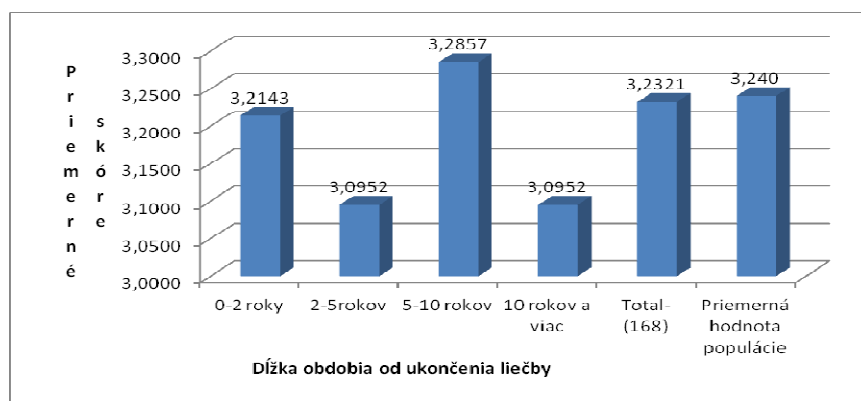
2.4.2.4 Doména 4 – prostredie

Štvrtá doména obsahuje osem aspektov skúmajúcich prostredie (fyzická bezpečnosť a istota; domáce prostredie; finančná situácia; zdravotná a sociálna starostlivosť: dostupnosť a kvalita; možnosti získavať nové informácie a schopnosti; voľný čas a záľuby – záujmové a rekreačné činnosti; životné prostredie; doprava).

Aspekt 16 – Bezpečnosť a istota

Otázka č. 8: „Ako bezpečne sa cítite vo Vašom každodennom živote?“

Graf 26 Vyhodnotenie aspektu 16 – Bezpečnosť a istota

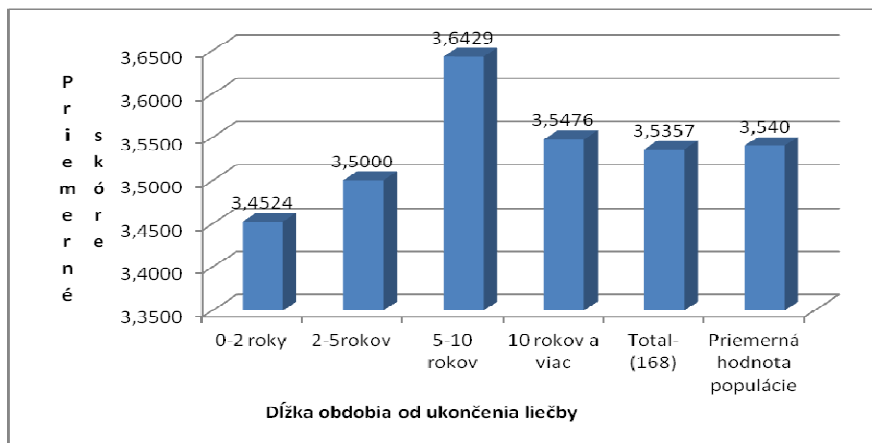
Z grafu 16 vyplýva, že najhoršie hodnotili fyzickú bezpečnosť a istotu v každodennom živote respondentky 1. skupiny a 2. skupiny (3,095), čo na škále znamená mierne nad hodnotou „priemerne“. Celá výskumná vzorka hodnotí fyzickú bezpečnosť v každodennom živote (3,232) tesne nižšie ako bežná populácia (3,240), ktorá je mierne nad hodnotením „priemerne“; čo je zaujímavé, že respondentky 3. skupiny (3,286) hodnotia fyzickú bezpečnosť vyššie ako bežná populácia mierne nad hodnotením „priemerne“.

Z grafu 27 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť s podmienkami miesta, kde bývajú, respondentky 2. skupiny (3,452), čo na škále znamená bližšie ku hodnoteniu „ani spokojný ani nespokojný“ aj keď je to mierne nad. Najlepšie hodnotili spokojnosť s podmienkami miesta respondentky 3. skupiny (3,643), čo je vyššie ako hodnotenie bežnej populácie. Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s podmienkami miesta (3,356) tesne nižšie ako bežná populácia (3,540), ktorá je bližšie ku hodnoteniu „spokojný“.

Aspekt 17 – Prostredie

Otázka č. 23: „Ako ste spokojný s podmienkami miesta, kde bývate?“

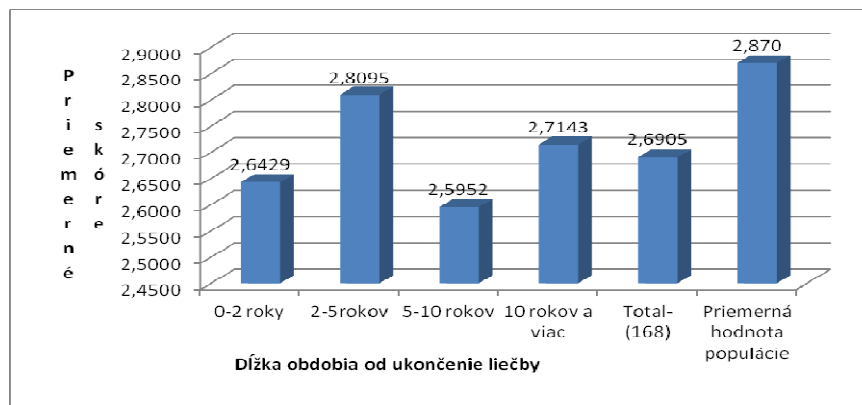
Graf 27 Vyhodnotenie aspektu 17 – Prostredie

Aspekt 18 – Finančná situácia

Otázka č. 12: „Máte dosť peňazi na splňanie svojich potrieb?“

Graf 28 Vyhodnotenie aspektu 18 – Finančná situácia

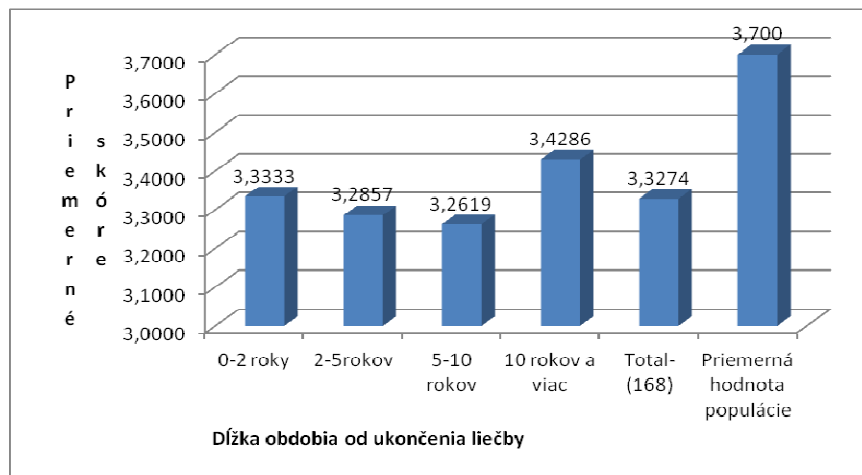

Z grafu 28 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť s finančnou situáciou respondentky 3. skupiny (2,595) a 1. skupiny (2,643), čo na škále znamená bližšie k hodnoteniu „tak stredne“, aj keď je to mierne pod. Najlepšie hodnotili spokojnosť s finančnou situáciou respondentky 2. skupiny (2,809), čo je skoro rovnaké ako hodnotenie bežnej populácie. Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s finančnou situáciou (2,691) tesne nižšie ako bežná populácia (2,870), ktorá je bližšie ku hodnoteniu „tak stredne“.

Aspekt 19 – Dostupnosť zdravotníckych služieb

Otázka č. 24: „Ako ste spokojný s dostupnosťou zdravotníckych služieb?“

Graf 29 Vyhodnotenie aspektu 19 – Dostupnosť zdravotníckych služieb

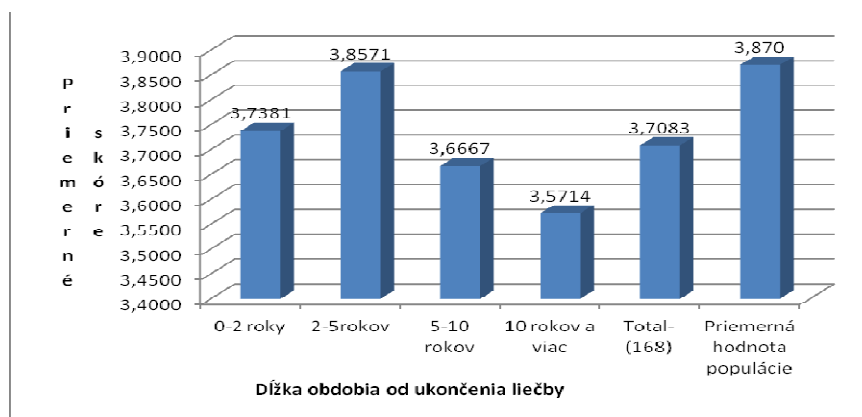

Z grafu 29 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť s dostupnosťou zdravotníckych služieb respondentky 3. skupiny (3,262) a 2. skupiny (3,286), čo na škále znamená bližšie ku hodnoteniu „ani spokojný ani nespokojný“ aj keď je to mierne nad. Najlepšie hodnotili spokojnosť s dostupnosťou zdravotníckych služieb respondentky 4. skupiny (3,429), čo je nižšie ako hodnotenie bežnej populácie (3,70). Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s dostupnosťou (3,327) nižšie ako bežná populácia (3,70) ktorá je bližšie ku hodnoteniu „zväčša“.

Aspekt 20 – Prístup k informáciám a novým kompetenciám

Otázka č. 13: „Ako sú Vám prístupné informácie, ktoré potrebujete pre svoj každodenný život?“

Graf 30 Vyhodnotenie aspektu 20 – Prístup k informáciám a novým kompetenciám

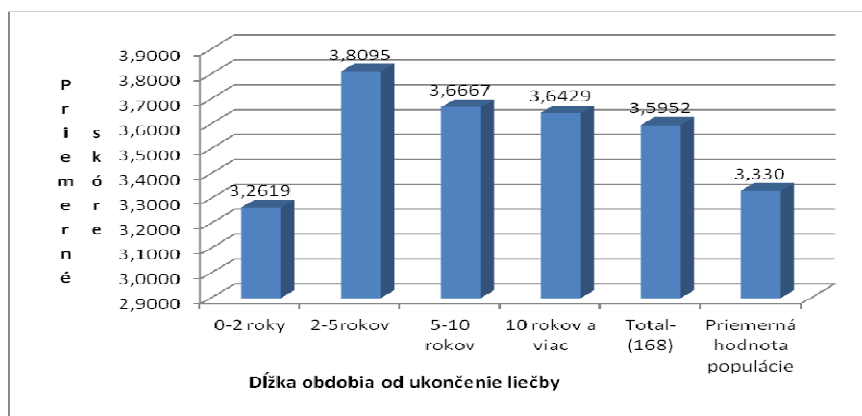

Z grafu 30 vyplýva, že najhoršie hodnotili prístupnosť k informáciám respondentky 4. skupiny (3,571), čo na škále znamená bližšie ku hodnoteniu „zväčša“ aj keď je to mierne pod. Zdôvodňuje to asi vek respondentiek, ktoré majú horší prístup k informáciám cez internet. Najlepšie hodnotili prístupnosť respondentky 2. skupiny (3,857), čo je skoro rovnaké ako hodnotenie bežnej populácie. Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s prístupom ku informáciám (3,708) tesne nižšie ako bežná populácia (3,870), ktorá je bližšie ku hodnoteniu „zväčša“.

Aspekt 21 – Možnosti voľnočasových aktivít

Otázka č. 14: „Do akej miery máte podmienky pre možnosť voľnočasových aktivít?“

Graf 31 Vyhodnotenie aspektu 21 – Možnosti voľnočasových aktivít

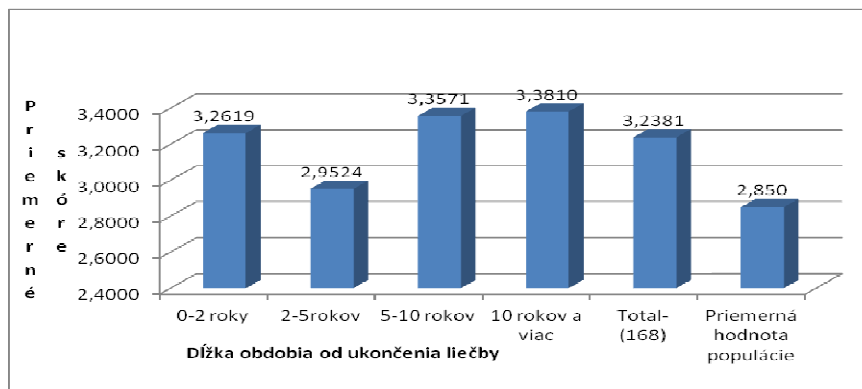

Z grafu 31 vyplýva, že najhoršie hodnotili podmienky pre možnosť voľnočasových aktivít respondentky 1. skupiny (3,262), čo na škále znamená bližšie ku hodnoteniu „zväčša“ aj keď je to mierne nad. Zdôvodňujeme to tým, že respondentky v tomto štádiu choroby nemajú ani chuť, ani čas, ani energiu na voľnočasové aktivity. Najlepšie hodnotili podmienky respondentky 2. skupiny (3,809), čo je vyššie ako hodnotenie bežnej populácie (3,330) a na škále sú tesne pod hodnotením „zväčša“. Celá výskumná vzorka hodnotí podmienky pre možnosť voľnočasových aktivít (3,595) vyššie ako bežná populácia (3,330) a je mierne bližšie k hodnoteniu „zväčša“. Zdôvodňujeme to tým, že respondentky po chorobe sa viac venujú sebe a svojim záľubám a záujmom.

Aspekt 22 – Životné prostredie

Otázka č. 9: „Aké zdravé je Vaše životné prostredie?“

Graf 32 Vyhodnotenie aspektu 22 – Životné prostredie

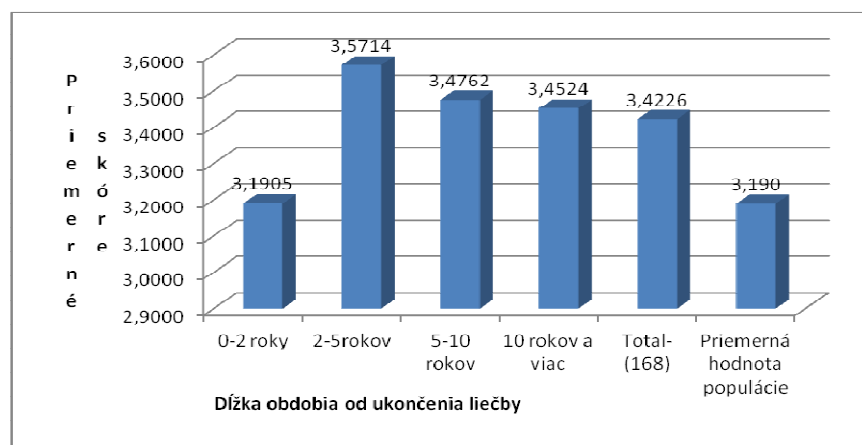

Z grafu 32 vyplýva, že najhoršie hodnotili životné prostredie respondentky 2. skupiny (2,952), čo na škále znamená mierne pod hodnotou „priemerne“. Celá výskumná vzorka hodnotí životné prostredie (3,238) vyššie ako bežná populácia (2,850), ktorá je tiež mierne pod hodnotením „priemerne“. Respondentky 3. skupiny (3,357) a 4. skupiny hodnotia životné prostredie vyššie ako bežná populácia mierne nad hodnotením „priemerne“. Toto zistenie nemá veľkú výpovednú hodnotu, aj keď charakterizuje názor respondentiek z celej spoločnosti.

Aspekt . 23 – Doprava

Otázka č. 25: „Ako ste spokojný s Vašou dopravou?“

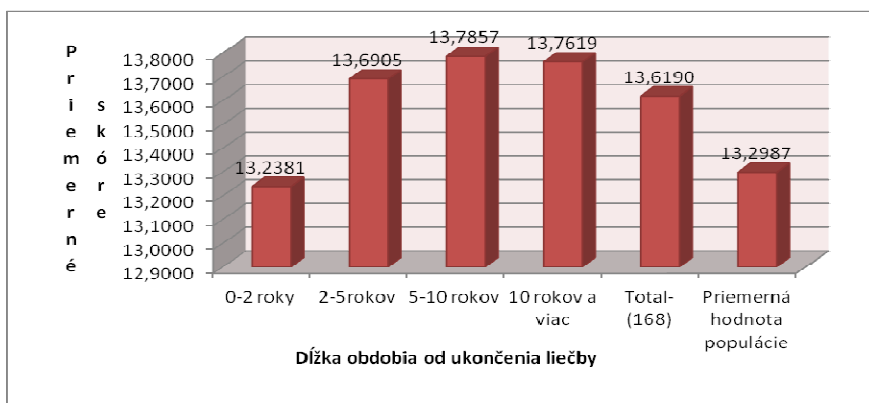
Graf 33 Vyhodnotenie aspektu 23 – Doprava

Z grafu 33 vyplýva, že najhoršie hodnotili spokojnosť s dopravou respondentky 1. skupiny (3,191), čo na škále znamená bližšie ku hodnoteniu „ani spokojný ani nespokojný“ aj keď je to mierne nad. Najlepšie hodnotili spokojnosť s dopravou respondentky 2. skupiny (3,571). Celá výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s dopravou (3,423) vyššie ako je hodnotenie „ani spokojný ani nespokojný“.

Ako sme už na predchádzajúcich stranách uviedli, posledný aspekt, to znamená **aspekt 24 – Zmysel života** je zahrnutý do **Domény 2**.

Graf 34 Vyhodnotenie DOMÉNY 4 - PROSTREDIE

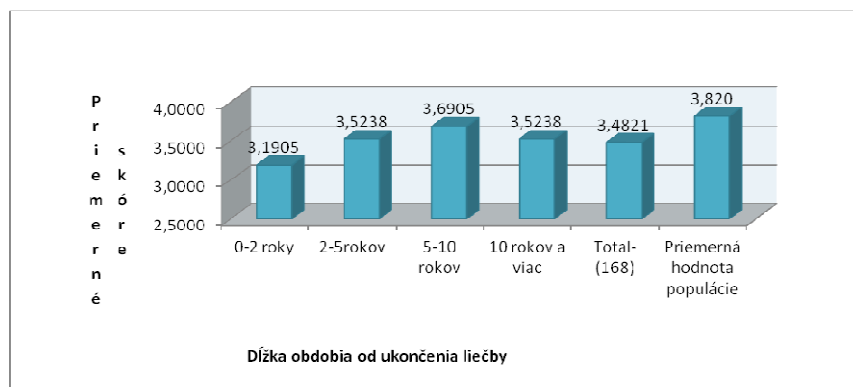
Ako sme uviedli v úvode tejto kapitoly, rozpätie škály u domén je 4-20 po prepočítaní intervalu (priemer \pm smerodajná odchýlka) pre doménu 4- prostredie, priemer celkovej výskumnej vzorky z tabuľky 38 (v prílohe) je $(13,619 \pm 2,271)$, čiže dolná hranica je (11,348) a horná hranica (15,890). Z toho vyplýva, že hodnotenie respondentiek 1. skupiny spadá do intervalu zníženej kvality prostredia a ostatné skupiny do mierne zníženej kvality prostredia. V porovnaní s intervalmi bežnej populácie doménu 4-Prostredie (13,299), hodnotí výskumná vzorka (13,619) vyššie.

2.4.5 Hodnotenie celkovej kvality života - Q1 a hodnotenie celkovej spokojnosti so zdravím – Q2

Tabuľka 23 Štatistické hodnoty celkovej kvality života – Q1 a celkovej spokojnosti so zdravím – Q2

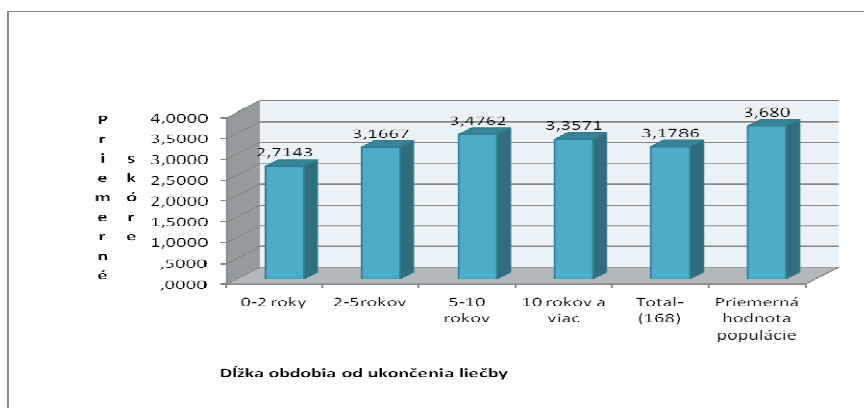
OBDOBIE		Q1	Q2
0-2 roky	Priemer	3,1905	2,7143
	N	42	42
	Minimum	1,00	1,00
	Maximum	4,00	4,00
	Štandardná odchýlka	,74041	,91826
2-5 rokov	Priemer	3,5238	3,1667
	N	42	42
	Minimum	2,00	1,00
	Maximum	4,00	4,00
	Štandardná odchýlka	,55163	,76243
5-10 rokov	Priemer	3,6905	3,4762
	N	42	42
	Minimum	2,00	2,00
	Maximum	5,00	5,00
	Štandardná odchýlka	,64347	,70670
10 rokov a viac	Priemer	3,5238	3,3571
	N	42	42
	Minimum	2,00	1,00
	Maximum	5,00	5,00
	Štandardná odchýlka	,63392	,79084
Total	Priemer	3,4821	3,1786
	N	168	168
	Minimum	1,00	1,00
	Maximum	5,00	5,00
	Štandardná odchýlka	,66543	,84287
Priemerná hodnota populácie	Priemer	3,82	3,68
	N	310	310
	STD	0,72	0,85

Graf 35 Vyhodnotenie Q 1 - Celkové hodnotenie kvality života

Z grafu 35 vyplýva, že najhoršie hodnotili celkovú kvalitu života respondentky 1. skupiny (3,191), čo na škále znamená bližšie ku hodnoteniu „ani nízka ani vysoká“ aj keď je to mierne nad. Najlepšie hodnotili celkovú kvalitu života respondentky 3.skupiny (3,691), čo je nižšie ako hodnotenie bežnej populácie ale je na škále bližšie ku hodnoteniu „vysoká“. Zdôvodňujeme to vyššou spokojnosťou s kvalitou života žien s dlhšou dobou po liečbe. Celá naša výskumná vzorka hodnotí spokojnosť s celkovou kvalitou života (3,482) nižšie ako bežná populácia (3,820), ktorá je bližšie ku hodnoteniu „vysoká“.

Graf 36 Vyhodnotenie Q 2 – Celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím

Z grafu 36 vyplýva, že najhoršie hodnotili celkovú spokojnosť so zdravím respondentky 1. skupiny (2,714), čo na škále znamená pod hodnotením „ani spokojný ani nespokojný“, aj keď je to len mierne. Najlepšie hodnotili celkovú spokojnosť so zdravím respondentky 3. skupiny (3,476), čo je o niečo nižšie ako hodnotenie bežnej populácie. Celá výskumná vzorka hodnotí celkovú spokojnosť so zdravím (3,179), t. j. nižšie ako bežná populácia (3,680), ktorá je bližšie ku hodnoteniu „spokojná“.

Tabuľka 24 **Prehľad hodnotenia domén a Q1 a Q2 podľa vzdelania (TS)**

Premenné	DOSIAHNUTÉ VZDELANIE				Výskumná vzorka spolu (n=168)	Bežná populácia
	Základné	Stredné bez maturity	Úplné stredné s maturitou	Vysokoškolské		
Doména 1	11,833	12,649	13,431	14,647	13,268	15,550
Doména 2	12,916	13,783	14,186	15,353	14,125	14,780
Doména 3	12,250	14,108	14,009	14,523	13,958	14,980
Doména 4	12,667	12,838	13,803	14,822	13,619	13,298
Q1	3,167	3,378	3,509	3,764	3,482	3,820
Q2	3,083	3,135	3,196	3,235	3,179	3,680

Z tabuľky 24 vyplýva, že v závislosti od vzdelania vo všetkých doménach, aj pri celkovom hodnotení kvality života a celkovom hodnotení spokojnosti so zdravím, mali priemerné hodnoty respondentiek stúpajúcu tendenciu v prospech žien s vyšším dosiahnutým vzdelaním; hodnoty u vysokoškolsky vzdelaných žien v doméne 2 a v doméne 4 boli dokonca vyššie ako u bežnej populácie.

Tabuľka 25 **Hodnotenie domén a Q1 a Q2 podľa účasti v podporných skupinách (TS)**

	Účasť v podporných skupinách	Bez účasti v podporných skupinách	Výskumná vzorka spolu (n=168)	Bežná populácia
Doména 1	13,425	12,647	13,268	15,550
Doména 2	14,365	13,176	14,125	14,780
Doména 3	13,932	14,059	13,958	14,980
Doména 4	13,701	13,294	13,619	13,298
Q1	3,559	3,672	3,482	3,820
Q2	3,306	2,676	3,179	3,680

Zistili sme (tabuľka 25), že respondentky bez účasti v podporných skupinách, dosiahli vyššie priemerné hodnoty jedine pri doméne 3 – Sociálne vzťahy; vo všetkých ostatných doménach dosiahli uvedené respondentky nižšie priemerné hodnoty v porovnaní s respondentkami s účasťou v podporných skupinách; obzvlášť mimoriadne nízke boli ich hodnoty (2,676) v celkovom hodnotení spokojnosti so zdravím – Q2.

2.5 VYHODNOTENIE HYPOTÉZ

Hlavná hypotéza: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 1: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 1 sa potvrdila. Charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *fyzického zdravia* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami: PH1 pre ČH1 - medzi 1. a 2. skupinou, PH2 pre ČH1 - medzi 1. a 3. skupinou, PH3 pre ČH1 - medzi 1. a 4. skupinou.

Pomocou post-hoc testov na zistenie významnosti rozdielov (konkrétne Fischerovým LSD testom) sme zistili signifikantné štatistické výsledky:

- pri doméne 1 – *Fyzické zdravie* - v hodnote -,33333 medzi 1. skupinou (0-2 r.) a 3. skupinou (5-10 r.), $p=0,016$ v neprospech respondentiek v liečbe do 2 rokov.

Závislá premen- ná	(I) OBDO- BIE	(J) OBDOBIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodajná odchýlka	p	95% Interval spoľahlivosti	
						Dolná hranica	Horná hranica
DOM1 TS	0-2 roky	2-5 rokov	-,59524	,54646	,278	-1,6742	,4838
		5-10 rokov	-,33333	,54646	,016*	-2,4123	-,2543
		10 rokov a viac	-,95238	,54646	,083	-2,0314	,1266
	2-5 rokov	0-2 roky	,59524	,54646	,278	-,4838	1,6742
		5-10 rokov	-,73810	,54646	,179	-1,8171	,3409
		10 rokov a viac	-,35714	,54646	,514	-1,4362	,7219

5-10 rokov	0-2 roky	1,33333	,54646	,016*	,2543	2,4123
	2-5 rokov	,73810	,54646	,179	-,3409	1,8171
	10 rokov a viac	,38095	,54646	,487	-,6981	1,4600
10 rokov a viac	0-2 roky	,95238	,54646	,083	-,1266	2,0314
	2-5 rokov	,35714	,54646	,514	-,7219	1,4362
	5-10 rokov	-,38095	,54646	,487	-1,4600	,6981

Čiastková hypotéza 2: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 2 sa potvrdila. Charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *psychického zdravia (prežívania)* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH2 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH2 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH2 - medzi 1. a 4. skupinou.

Pomocou post-hoc testov na zistenie významnosti rozdielov medzi aritmetickými priermi (konkrétne Fischerovho LSD testu) sme zistili významné štatistické rozdiely:

-pri *doméne 2 - Psychické zdravie (prežívanie)* v hodnote -1,42857 medzi 1. skupinou (0-2 r.) a 2. skupinou (2-5 r.), $p=0,010$ a medzi 1. skupinou (0-2 r.) a 3. skupinou (5-10 r.) v hodnote -1,76190, $p=0,001$. Uvedené výsledky svedčia o tom, že respondentky s dlhším obdobím po ukončení liečby hodnotia aspekty psychického zdravia s tendenciou postupného zlepšovania.

Závislá premen- ná	(I) OBDO- BIE	(J) OBDO- BIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodaj- ná odchýl- ka	p	95% Interval spoľahlivosti	
						Dolná hranica	Horná hranica
DOM2-TS	0-2 roky	2-5 rokov	-1,42857	,54530	,010*	-2,5053	-,3519
		5-10 rokov	-1,76190	,54530	,001*	-2,8386	-,6852
		10 rokov a viac	-1,21429	,54530	,027	-2,2910	-,1376
	2-5 rokov	0-2 roky	1,42857	,54530	,010	,3519	2,5053
		5-10 rokov	-,33333	,54530	,542	-1,4100	,7434
		10 rokov a viac	,21429	,54530	,695	-,8624	1,2910
	5-10 rokov*	0-2 roky	1,76190	,54530	,001*	,6852	2,8386
		2-5 rokov	,33333	,54530	,542	-,7434	1,4100
		10 rokov a viac	,54762	,54530	,317	-,5291	1,6243
	10 rokov a viac	0-2 roky	1,21429	,54530	,027	,1376	2,2910
		2-5 rokov	-,21429	,54530	,695	-1,2910	,8624
		5-10 rokov	-,54762	,54530	,317	-1,6243	,5291

Čiastková hypotéza 3: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *sociálnych vzťahov* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 3 sa nepotvrdila, významné štatistické rozdiely sme nezistili.

Pracovné hypotézy:

Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *sociálnych vzťahov* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH3 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH3 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH3 - medzi 1. a 4. skupinou.

Pomocou post-hoc testov na zistenie významnosti rozdielov medzi aritmetickými priemerami (konkrétne pomocou Fischerovho LSD testu) sme nezistili významné štatistické rozdiely.

Závislá premenná	(I) OBDOBIE	(J) OBDOBIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodajná odchýlka	p	95% Interval spoľahlivosti	
						Dolná hranica	Horná hranica
DOM3-TS	0-2 roky	2-5 rokov	,76190	,55659	,173	-,3371	1,8609
		5-10 rokov	-,26190	,55659	,639	-1,3609	,8371
		10 rokov a viac	,52381	,55659	,348	-,5752	1,6228
	2-5 rokov	0-2 roky	-,76190	,55659	,173	-1,8609	,3371
		5-10 rokov	-1,02381	,55659	,068	-2,1228	,0752
		10 rokov a viac	-,23810	,55659	,669	-1,3371	,8609
	5-10 rokov	0-2 roky	,26190	,55659	,639	-,8371	1,3609
		2-5 rokov	1,02381	,55659	,068	-,0752	2,1228
		10 rokov a viac	,78571	,55659	,160	-,3133	1,8847
	10 rokov a viac	0-2 roky	-,52381	,55659	,348	-1,6228	,5752
		2-5 rokov	,23810	,55659	,669	-,8609	1,3371
		5-10 rokov	-,78571	,55659	,160	-1,8847	,3133

Čiastková hypotéza 4: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *prostredia* je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 4 sa nepotvrdila, významné štatistické rozdiely sme nezistili.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia kvality života onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka na úrovni *prostredia* je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:
PH1 pre ČH4 - medzi 1. a 2. skupinou,
PH2 pre ČH4 - medzi 1. a 3. skupinou,
PH3 pre ČH4 - medzi 1. a 4. skupinou.

Pomocou post-hoc testov na zistenie významnosti rozdielov medzi aritmetickými priemerami (konkrétne pomocou Fischerovho LSD testu) sme v doméne *4 – Prostredie* síce zistili medzi jednotlivými skupinami výrazné rozdiely, avšak tieto neboli štatisticky významné.

Závislá premen-ná	(I) OBDO-BIE	(J) OBDO-BIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodajná odchýlka	p	95% Interval spoľahlivosti	
						Dolná hranica	Horná hranica
DOM4-TS	0-2 roky	2-5 rokov	-,45238	,49776	,365	-1,4352	,5305
		5-10 rokov	-,54762	,49776	,273	-1,5305	,4352
		10 rokov a viac	-,52381	,49776	,294	-1,5066	,4590
	2-5 rokov	0-2 roky	,45238	,49776	,365	-,5305	1,4352
		5-10 rokov	-,09524	,49776	,848	-1,0781	,8876
		10 rokov a viac	-,07143	,49776	,886	-1,0543	,9114
	5-10 rokov	0-2 roky	,54762	,49776	,273	-,4352	1,5305
		2-5 rokov	,09524	,49776	,848	-,8876	1,0781
		10 rokov a viac	,02381	,49776	,962	-,9590	1,0066
	10 rokov a viac	0-2 roky	,52381	,49776	,294	-,4590	1,5066
		2-5 rokov	,07143	,49776	,886	-,9114	1,0543
		5-10 rokov	-,02381	,49776	,962	-1,0066	,9590

Čiastková hypotéza 5: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 5 sa potvrdila. Charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkového hodnotenia kvality života* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH5 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH5 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH5 - medzi 1. a 4. skupinou.

Pomocou post-hoc testov na zistenie významnosti rozdielov medzi aritmetickými priemermi, konkrétne Fischerov LSD testu sme zistili významné štatistické rozdiely:

-Pri *Q1 – Celkové hodnotenie KŽ* v hodnote *-0,50000* medzi 1. a 3. skupinou, $p=0,001$ a medzi 1. a 4. skupinou v hodnote *0,33333*, $p=0,019$. Naše zistenia jednoznačne súhlasia s tvrdením E. Dragomireckej a J. Bartoňovej, že s vekom klesá celkové hodnotenie kvality života.

Závislá premenná	(I) OBDOBIE	(J) OBDOBIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodajná odchýlka	p	95% Interval spoľahlivosti	
						Dolná hranica	Horná hranica
Q1	0-2 roky	2-5 rokov	-,33333	,14093	,019*	-,6116	-,0551
		5-10 rokov	-,50000	,14093	,001*	-,7783	-,2217
		10 rokov a viac	-,33333	,14093	,019*	-,6116	-,0551
	2-5 rokov	0-2 roky	,33333	,14093	,019*	,0551	,6116
		5-10 rokov	-,16667	,14093	,239	-,4449	,1116
		10 rokov a viac	,00000	,14093	1,000	-,2783	,2783
	5-10 rokov	0-2 roky	,50000	,14093	,001*	,2217	,7783
		2-5 rokov	,16667	,14093	,239	-,1116	,4449
		10 rokov a viac	,16667	,14093	,239	-,1116	,4449
	10 rokov a viac	0-2 roky	,33333	,14093	,019*	,0551	,6116
		2-5 rokov	,00000	,14093	1,000	-,2783	,2783
		5-10 rokov	-,16667	,14093	,239	-,4449	,1116

Čiastková hypotéza 6: Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Čiastková hypotéza 6 sa potvrdila. Charakter subjektívneho hodnotenia *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný s ohľadom na čas, ktorý uplynul od diagnostikovania.

Pracovné hypotézy:

Predpokladáme, že charakter subjektívneho hodnotenia *celkovej spokojnosti so zdravím* onkologicky chorých žien s karcinómom prsníka je diferencovaný medzi jednotlivými skupinami:

PH1 pre ČH6 - medzi 1. a 2. skupinou,

PH2 pre ČH6 - medzi 1. a 3. skupinou,

PH3 pre ČH6 - medzi 1. a 4. skupinou.

Závislá premen- ná	(I) OBDOBIE	(J) OBDOBIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodajná odchýlka	p	95% Interval spoľahlivosti	
						Dolná hranica	Horná hranica
Q2	0-2 roky	2-5 rokov	-,45238	,17421	,010*	-,7964	-,1084
		5-10 rokov	-,76190	,17421	,000*	-1,1059	-,4179
		10 rokov a viac	-,64286	,17421	,000*	-,9868	-,2989
	2-5 rokov	0-2 roky	,45238	,17421	,010*	,1084	,7964
		5-10 rokov	-,30952	,17421	,077	-,6535	,0345
		10 rokov a viac	-,19048	,17421	,276	-,5345	,1535
	5-10 rokov	0-2 roky	,76190	,17421	,000*	,4179	1,1059
		2-5 rokov	,30952	,17421	,077	-,0345	,6535
		10 rokov a viac	,11905	,17421	,495	-,2249	,4630
	10 rokov a viac	0-2 roky	,64286	,17421	,000*	,2989	,9868
		2-5 rokov	,19048	,17421	,276	-,1535	,5345
		5-10 rokov	-,11905	,17421	,495	-,4630	,2249

Pomocou post-hoc testov na zistenie významnosti rozdielov medzi aritmetickými priermi konkrétne Fischerov LSD testu sme zistili významné štatistické rozdiely:

-Pri Q2 – *Celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím* - v hodnote **-0,45238** medzi 1. a 2. skupinou, $p=0,010$; v hodnote **-0,76190** medzi 1. a 3. skupinou, $p=0,000$; v hodnote **-0,64286** medzi 1. a 4. skupinou, $p=0,000$. Celkové hodnotenie spokojnosti so zdravím v ďalších rokoch po ukončení liečby má vzostupnú tendenciu, avšak so stúpajúcim vekom respondentiek znovu klesá.

V rámci *kvalitatívneho prístupu* k výskumu sme použili aj kvalitatívne metódy v záujme hlbšieho prehĺbenia poznatkov o subjektívnom hodnotení rôznych aspektov jednotlivých dimenzií kvality života; s respondentkami (v Centre psychosociálnej pomoci LPR v Košiciach) sme opakovane, v priebehu viacerých mesiacov, realizovali aj osobné pološtruktúrované interview a použili sme aj analýzu príbehov. Uvádzame niektoré časti rozhovorov s vysokou výpovednou hodnotou z rôznych oblastí; mnohé respondentky spájali pozitívne zmeny v ich živote či už počas liečby alebo po ukončení liečby s pozitívnym vplyvom individuálnych alebo skupinových terapií v podporných skupinách, zároveň zdôrazňovali aj význam sociálnej opory:

- Aneta (37): *„Keď som začala navštevovať centrum, bola som veľmi šťastná, že takéto niečo existuje; podľa mojich časových a zdravotných možností som sa začala zúčastňovať na rôznych aktivitách klubu. Ocitla som sa v kruhu ľudí, ktorí majú také isté alebo podobné problémy. Pri terapeutických aktivitách sme sa uvoľnili, porozprávala som aj to, čo ma ťaží, čo som ešte nikomu nepovedala (ani psychologičke pri individuálnom sedení). Mám toho dosť na duši a na srdci, a budem veľmi šťastná, ak ich budem môcť aj ďalej navštevovať, aby som sa so všetkým zdôverila a našla tú správnu cestu...Ja zo svojho laického pohľadu vidím veľkú zmenu na sebe a hlavne na ostatných ženách, ktoré prišli utiahnuté, ťažko sa im rozprávalo a teraz sa tešia na každé stretnutie, ktoré nás posúva dopredu.“*
- Lubica (34): *„Bola som veľmi vďačná svojim priateľkám, kolegyňkám v robote, ktoré počas mojej liečby prevzali každá nejakú časť mojej agendy, aby mi pomohli udržať si moje pracovné miesto a nedovolili, aby šéf prijal namiesto mňa niekoho iného; táto ich opora bola pre mňa veľmi dôležitá, pretože mi pomohla veriť, že určite vyzdraviem a vrátim sa späť medzi ne do práce...“*
- Erika (52): *„V rámci arteterapie sme mali nakresliť miesto, kde sa cítim dobre. Priateľka však nakreslila na ceste veľkú čiernu machuľu – ona je pod tou machuľou. Tak sa cítila a také mala pocity, tak to bolo. V priebehu kurzu sa jej však podarilo získať optimistickjší pohľad na okolie i na seba.“*
- Anna (55) *„Pri arteterapeutických aktivitách (v Centre pomoci LPR, pozn. autorky) som si všimla tiež, že niektoré ženy majú problém vyjadriť svoje pocity a emócie. Bola som tiež svedkom, kde evidentne ubitá a zakríknutá žena po niekoľkých takýchto sedeniach sa zrazu otvorila a videli sme, koľko bolesti je v nej. Tú bolesť sme cítili v tej chvíli aj my. Nasledujúce dni sme s prekvapením zistili, aké to bolo pre ňu oslobodzujúce, akoby sa od niečoho oslobodila a vyjasnila sa jej tvár. Dokonca som zistila, že som jej radosť intenzívne prežívala spolu s ňou...“*
- Zuzana (52): *„...Po smrti mojej mamy, ktorá zomrela na rakovinu, ostal na dlhé roky na mojej duši čierny oblak smútku, pretože ma opustili moji najbližší, keď som ich najviac potrebovala. Možno zapracovala aj genetika, pretože moje diagnostikovanie karcinómu prsníka sa udialo v takom istom veku ako u mojej mamy. Keď sa u mňa po operácii objavila na izbe v nemocnici pani doktorka a vážne sa na mňa pozrela, vedela som hneď, čo mi povie. Moje pocity, po toľkých negatívnych skúsenostiach s touto diagnózou, mi hovorili, že aj mňa čaká posledná etapa života. Vtedy som pochopila, ako to ťažko prežívali obidve moje mamy. Obidve boli hrdinské a nevzdávali sa a aj ja som si povedala, že to nevzdám. Tak začal môj boj o život. Neuzavrela som sa do seba a neľutovala som sa. Skôr som sa snažila o tejto diagnóze hovoriť s mojimi priateľkami v rámci osvety, pretože som si uvedomila, že*

iba včasné diagnostikovanie dáva nádej na úplné vyliečenie. Moje ochorenie, po desiatich rokoch od operácie, vnímam ako nejaké varovanie, že som sa predtým uberala nesprávnou cestou života. Teraz ho už vnímam ako šancu na zmenu v mojom živote...“

2.6 Diskusia

Výsledky nami realizovného výskumu merania kvality života onkologicky chorých žien s diagnózou karcinóm prsníka ukázali, že u človeka s chronickými chorobami, medzi ktoré v súčasnosti medicína zaraďuje aj onkologické choroby, môžeme zaznamenať výrazné zmeny v rôznych oblastiach a dimenziách. Štatisticky významné výsledky sme zistili v hodnotení *domény 2 – Psychické zdravie (prežívanie)* predovšetkým medzi prvou a treťou skupinou respondentiek s ohľadom na obdobie po diagnostikovaní v prospech žien v tretej skupine, $p=0,001$.

Pri porovnaní priemerných hodnôt medzi prvou a treťou skupinou respondentiek v *celkovom hodnotení kvality života – Q1* sme zistili taktiež štatisticky významné výsledky, $p=0,001$. Výsledky priemerných hodnôt *Q1* vo štvrtej skupine sú už výrazne nižšie; ide o zistenia, ktoré súhlasia s tvrdením E. Dragomireckej a J. Bartoňovej, že s vekom klesá celkové hodnotenie *kvality života*.

Podobne sme zistili v *celkovom hodnotení spokojnosti so zdravím – Q2* štatisticky významné výsledky medzi prvou a treťou ($p=0,000$), ako aj medzi prvou a štvrtou ($p=0,000$) skupinou respondentiek.

Pri porovnaní výsledkov celej našej výskumnej vzorky s priemernými hodnotami bežnej populácie sme zistili, že najvýznamnejšie rozdiely sú pri hodnotení *domény 2 – psychické zdravie (prežívanie)* ($p=0,001$) a v *celkovom hodnotení kvality života – Q1* ($p=0,000$) ako aj v *celkovom hodnotení spokojnosti so zdravím – Q2* ($p=0,000$).

Pri hľadaní odpovedí na mnohé otázky súvisiace s problematikou, ktorej sme sa venovali v predkladanej štúdií v teoretickej i empirickej rovine, nám určité východiská i oporné body ponúkajú predstavitelia sociálnej psychológie, hraničnej disciplíny na pomedzí psychológie a sociológie. J. Výrost a I. Slaměnik (1997) sa pri štruktúrnom vymedzení predmetu sociálnej psychológie opierajú o princíp kategorizácie sociálnej reality do štyroch hierarchicky usporiadaných vrstiev (dimenzií). Prvou býva (keďže ide o psychológiu) menovaná oblasť resp. presnejšie povedané štruktúra osobnosti, pri ktorej sa z tohto pohľadu zdôrazňuje predovšetkým okruh sociálnej podmienenosti osobnosti. Ako druhá býva uvádzaná oblasť tzv. dyádických (interpersonálnych – dvoch osôb) vzťahov, ktoré zjavne prekračujú úzky rámec štruktúry osobnosti na ceste k zachyteniu zložitých súvislostí vzťahov jednotlivca a jeho sociálneho prostredia. V poradí treťou je tzv. sociálna mikroštruktúra, definovaná pojmom malých sociálnych skupín (rodina, pracovná skupina a pod.). Poslednou, štvrtou dimenziou býva uvádzaná tzv. sociálna makroštruktúra (spoločnosť, národnosť ap.), pod čím sa má na mysli terén veľkých sociálnych skupín a sociálnych inštitúcií. Ak sa z uvedeného zorného uhla pozrieme na vyhodnotenie našich

hypotéz, môžeme skonštatovať, že prvá dimenzia výrazne podlieha zmenám. Jednoznačne sa preukázali štatisticky významné rozdiely u *respondentiek počas liečby*, nakoľko ide o dimenziu najsubjektívnejšiu. Pri hodnotení druhej dimenzie – dyády a tretej dimenzie – malých sociálnych skupín sú tu naznačené určité zmeny, avšak tieto nie sú štatisticky významné, nakoľko nie sú tak subjektívne. Na základe uvedeného sa domnievame, že onkologická choroba nastolí určitú „prestavbu“ prvej dimenzie, nakoľko uvedená choroba ohrozuje život daného človeka. Prestavba však nezasahuje už do úrovne dyád a sociálnych vzťahov. Ide o mimoriadne dôležitý výsledok, ktorý je potrebný na vybudovanie takých intervencií a terapií, ktoré by vysvetlili onkologicky chorým ženám, že perspektívne musia prejsť prestavbou všetkých štyroch dimenzií. Za týmto účelom by mali byť vytvorené možnosti stretnutí v podporných a terapeutických skupinách, kde by bolo vhodné, aby sa ich ženy zúčastňovali aj so svojimi rodinnými príslušníkmi (z dyády) tak, aby sme docielili trvalý stav fyzického a psychického zdravia. Opora zo strany sociálneho prostredia je v odbornej literatúre definovaná rôznymi spôsobmi: v niektorých epidemiologických štúdiách ako počet sociálnych kontaktov udržiavaných danou osobou, čiže ako rozsah sociálnej siete; novšie štúdie zdôrazňujú potrebu uvedomovania si spolupatričnosti. Na ľudí, ktorých vnímame ako príslušníkov našej sociálnej siete, sa môžeme spoľahnúť, vieme, že nás uznávajú, že sa o nás zaujímajú, alebo že nás majú radi. Viaceré zahrničné štúdie preukázali, že intervencie založené na opore sociálneho prostredia môžu zdravotný stav onkologicky chorých výrazne zlepšiť; zdôrazňujú sa pritom štyri druhy sociálnej opory: inštrumentálna opora, emocionálna opora, hodnotiacia opora a informačná opora. Pri informačnej opore sú napríklad pacientom podané informácie, profesionálne i osobné, ktoré by mu mohli byť nápomocné pri orientácii v situácii, do ktorej sa dostali. Do uvedenej kategórie patrí tiež pomoc poskytovaná človeku v tiesni tým, že je mu načúvané, zisťujú sa jeho potreby i predstavy o tom, čo by bolo možné pre neho urobiť. Pre onkologicky chorých sa môže významným pre kvalitu ich života stať benefit, ktorý vnímajú a to je uvedomenie si hodnoty svojho života, zmyslu života a významu svojich vzťahov s blízkymi.

Výsledky získané v nami realizovanom výskume sme porovnávali s výsledkami podobných výskumov zameraných na kvalitu života onkologicky chorých. V roku 2006 J. Látka (2006) realizoval výskum na súbore 60 respondentov liečených s onkologickou diagnózou v Ostravskom regióne; pre zber dát bola zvolená kombinovaná metóda (kvalitatívna a kvantitatívna): semištrukturovaný rozhovor, metóda SEIQoL, generické dotazníky WHOQOL-BREF a SF-36. Konečné výsledky výskumu onkologicky chorých preukázali ich nižšiu kvalitu života v porovnaní so zdravou populáciou. Výrazne nižšia bola hodnota nameraná pomocou dotazníka SF-36, hodnotenie kvality života v súvislosti so zdravím (HRQoL).

K. Hnilica (2002) prezentuje informácie o výsledkoch dvoch výskumov kvality života onkologických pacientov v ČR, ktoré prebehli v rokoch 2000-2001. Prvý z nich sa týkal vzorky žien s onkologickým ochorením prsníka, druhý s populáciou s onkologickými diagnózami. Prvá štúdia ukázala, že intenzita psychosomatických problémov, s ktorými sa

pacientky stretávajú, je výrazne ovplyvnená formou liečby ich choroby. Obidve štúdie vedú k podobným záverom, týkajúcim sa poradia psychosomatických faktorov, ovplyvňujúcich kvalitu života onkologických pacientov: v obidvoch štúdiách sa ukázalo, že najviac ovplyvňuje kvalitu života únava. V druhej štúdií bol testovaný štruktúrny model, podľa ktorého majú bolesti, psychické tenzie a nevoľnosť vplyv na kvalitu života jednak priamy, jednak sprostredkovaný svojimi vplyvmi na pocity únavy; preukázané výsledky boli v dobrej zhode s týmto modelom.

Výsledky výskumu zameraného na porozumenie skúsenosti onkologicky chorých, v rámci ktorého využili naratívny prístup, publikovali V. Chrz a I. Čermák (2006, s. 507): *„Existujú rôzne teoretické a metodologické perspektívy, ktoré nám môžu pomôcť porozumieť skúsenosti chronickej a život ohrozujúcej choroby, ako je rakovina... Naratívny prístup poskytuje radu možností pre výskum skúsenosti ochorenia na rakovinu. Spoločný menovateľ prístupov, ktoré je možné označiť ako naratívny, je vidieť v predpoklade, že vyrozprávanie nie je len prostriedkom zdieľania skúsenosti s chorobou, ale tiež spôsobom, ako je táto skúsenosť štrukturovaná.“* Vzorku skúmaných osôb tvorilo 7 žien s diagnózou rakovina prsníka. Všetky tieto ženy boli účastničkami programu Mamma-Help, ktorý ponúka pomoc ženám trpiacim rakovinou prsníka. Výskumníčke bolo umožnené vstúpiť do programu a vyzvať účastníčky, aby sa podelili o svoje skúsenosti. Ako procedúra zberu dát bola použitá metóda naratívneho rozhovoru. Popis skúsenosti choroby prostredníctvom komplexnejších konfigurácií otvára možnosť uchopenia socio-kultúrneho rozmeru skúsenosti s chorobou. Konfigurácie skúsenosti sú „kolektívne“, a to jednak v tom zmysle, že skúsenosti sa „zozbierajú“ do jedného tvaru a celkovej súvislosti, súčasne však v tom zmysle, že sú zdieľané v rámci spoločenstva. Pre respondentky to môže priniesť aj pocit úľavy, oslobodenia a v neposlednom rade najmä liečivý efekt.

2.7 Odporúčania pre prax

V porovnaní s vyspelými krajinami Európskej únie patrí Slovensko ku krajinám s najvyššou incidenciou onkologických ochorení a úmrtí na ne. V mnohých vyspelých krajinách EÚ sa v posledných rokoch podarilo znížiť výskyt nádorových ochorení vďaka rôznorodým aktivitám vyplývajúcim z národných onkologických programov. V rámci priorít zdravotnej politiky Európskej únie vznikol program Európske partnerstvo v akčnom pláne proti rakovine s cieľom, aby všetci, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom podieľajú na boji proti tejto chorobe, spojili svoje sily a pomohli tak do roku 2020 znížiť úmrtnosť na rakovinu o 15 percent. Vo vyhlásenom programe uvedeného európskeho partnerstva sú štyri oblasti, ktorým treba venovať zvýšenú pozornosť.

Prvou je prevencia: veda dokazuje, že tretine počtu prípadov rakoviny sa dá predísť, ak sa ľudstvo vyhne rizikovým faktorom, ako je fajčenie, obezita, nezdravá strava, telesná nečinnosť, nadmerné pitie alkoholických nápojov a nadmerné vystavovanie sa slnku.

Pre jednotlivé členské krajiny, vrátane krajín zo strednej a východnej Európy, sa odporúča:

- prispievať k šíreniu odporúčaní Európskeho kódexu proti rakovine predovšetkým v dvoch jasných posolstvách:
- niektorým druhom rakoviny sa dá predísť a celkový stav sa dá zlepšiť, ak si osvojíme pravidlá zdravého životného štýlu;
- šance na prežitie sú značne vyššie, ak sa rakovina zistí vo včasnom štádiu.

Druhou závažnou oblasťou, ktorú zdôrazňuje aj E. Siracká (2010), je starostlivosť o pacienta, kde treba hľadať a realizovať najlepší spôsob. To nie je iba liečba, ale dlhodobá forma starostlivosti, ktorá nie je iba zdravotná, ale aj sociálna. Keď sa hovorí o rakovine, obvykle sa zabúda na pocity a emócie, ktoré táto choroba prináša do našich životov. Hovorí sa zväčša iba o telesných útrapách a zabúda sa, že citová bolesť nepostihuje iba pacienta, ale i jeho blízkych. Je preto veľmi dôležité zahrnúť do liečby aj psychologické a sociálne aspekty. Depresia a úzkosť, bežné javy u pacientov, môžu ovplyvniť nielen kvalitu života, ale aj schopnosť znášať liečbu a pozeráť sa do budúcnosti s optimizmom a nádejou. Integrovať mentálne rozmery do liečby a starostlivosti o pacienta a podpora jeho rodiny, vyžaduje interdisciplinárny prístup, s čím sa dnes v praxi stretávame veľmi ojedinele. Zvláštnu pozornosť treba venovať aj paliatívnej starostlivosti, ktorá sa však nie všade uplatňuje tak, ako je to potrebné a žiaduce. A je predsa samozrejmé, aby každý ťažko postihnutý jednotlivec žil dôstojne a bez zbytočnej bolesti. Aj tu je potrebný konsenzus všetkých zúčastnených partnerov v Európe, ktorí by pomohli vytvoriť model účinnej pomoci a postarať a o jeho fungovanie. Tretia oblasť je výskum. Veda urobila v ostatných rokoch veľký skok dopredu, ale výsledky by mohli byť ešte lepšie, ak by nebolo zbytočnej fragmentácie výskumu v jednotlivých štátoch Európy, ale aj medzi nimi, čím by sa dala zvýšiť koncentrácia na prioritné projekty a ich výsledky preniesť rýchlejšie ku pacientovi. Štvrtou oblasťou, ktorá je rovnako dôležitá, je informácia a sledovanie porovnateľných údajov o dosiahnutých výsledkoch v Európe. Mnohé štúdie ukázali, že existujú značné rozdiely v prežívaní pacientov. Preto je potrebné vzájomne sa informovať, aby sa dalo posúdiť, či zavedený systém kontroly rakoviny spĺňa požadovaný štandard a kde ho treba zlepšiť. To neznamena, že by sa mali len vydávať smernice a nariadenia a hovoriť, čo treba urobiť, ale vytvoriť skutočné partnerstvo a spoluprácu. Mal by to byť nový model európskeho riadenia, kde politická autorita európskych inštitúcií a know-how všetkých zúčastnených partnerov môže viesť k očakávaným zmenám. Je to výzva všetkým, ktorí majú záujem o zlepšenie terajšej situácie. Každý zo zúčastnených partnerov má možnosť sa rozhodnúť, čo je pre neho prioritou a aké kroky treba podniknúť na úspešnú realizáciu. Európska komisia prisľúbila vedeckú a technickú pomoc podľa predložených návrhov na riešenie danej situácie. Je to nová cesta k spolupráci a je to obrovský potenciál, od ktorého sa môže očakávať, že prinesie benefit pre ľudí v celej Európe.

V komplexnej multidisciplinárnej starostlivosti o onkologicky chorých navrhujeme predovšetkým nasledovné odporúčania:

- vychádzajúc zo skúseností v už existujúcich centrách psychosociálnej pomoci v Bratislave, Košiciach a Martine zriaďovať centrá vo všetkých krajských a okres-

ných mestách, aby boli služby poskytované v centrách pomoci a zvyšujúce ich kvalitu života dostupné všetkým obyvateľom na území celej SR;

- zriaďovať poradenské centrá so zameraním na psychosociálnu pomoc pre pacientov v rôznych štádiách choroby ako i pre ich rodinných príslušníkov;
- zabezpečovať dostupné odborné poradenstvo v oblasti zdravého životného štýlu, poradenstvo v oblasti stravovania, doplnkovej a podpornej liečby,
- zabezpečovať edukačnú, prednáškovú a publikačnú činnosť zameranú na psychosociálnu pomoc onkologickým pacientom, ale aj v oblasti zdravého životného štýlu, so zameraním na salutogenetické faktory;
- organizovať preventívne aktivity v medzirezortnej a medziodborovej spolupráci so zapojením masmédií a širokej verejnosti;
- na základe zahraničných skúseností akreditovať aj v SR postgraduálne študijné programy (respektíve dlhodobé kurzy) v odbore *sociálny pracovník v onkológii*.

3 Aplikačná časť

3.1 Sociálna práca, edukačné aktivity a poradenstvo v prospech onkologicky chorých

V rámci komplexnej starostlivosti o onkologicky chorých predpokladáme pri biopsychosociálno-spirituálnom modeli v zdraví a chorobe - nutnosť liečebného pôsobenia vo všetkých dimenziách a tým aj efektívnejšie liečenie a dosiahnutie trvale dobrých výsledkov; pričom o sociálnu dimenziu onkologicky chorých sa popri odborníkoch iných pomáhajúcich profesií starajú predovšetkým sociálni pracovníci. V zahraničnej odbornej literatúre je uvedená problematika v porovnaní s nami hlbšie rozpracovaná, napríklad M. Payne (2006, 2008) zdôrazňuje potrebu účasti sociálnych pracovníkov v multidisciplinárnych tímoch starajúcich sa o onkologických pacientov v rôznych štádiách ich choroby; podľa uvedeného autora je nenahraditeľná najmä sociálna práca v oblasti paliatívnej starostlivosti o onkologicky chorých. Sociálny pracovník môže onkologicky chorým poskytovať poradenstvo v oblasti právneho minima ako napr. poskytovanie dávok sociálnej pomoci pre občanov ťažko zdravotne znevýhodnených, ďalej poradenstvo o kompenzačných pomôckach a o možnostiach v oblasti ošetrovateľskej a opatrovateľskej starostlivosti, vrátane kontaktov na konkrétne agentúry v danom regióne; ďalej môže pomôcť pri skompletizovaní a vybavovaní žiadosti preukazu zdravotne ťažko postihnutého, poskytovať základné informácie, ktoré pacientovi pomôžu zorientovať sa v oblasti sociálnej legislatívy a snaží sa tiež identifikovať jednotlivé sociálne situácie, do ktorých sa vzhľadom na charakter tejto choroby pacient dostane, následne popísať, za akých podmienok a ako sú následky týchto sociálnych situácií upravené v predmetných zákonoch. Nezanedbateľná je aj účasť sociálnych pracovníkov ako profesionálov v podporných skupinách onkologicky chorých. Súčasnú poznatky

o vplyve sociálnej práce, o obnovení pocitu „*flow*“ v sociálnej dimenzii potvrdzujú, že uspokojenie sociálnych potrieb môže priamo pozitívne ovplyvňovať aj samotné liečebné výsledky. Od sociálneho pracovníka sa podľa P. Vodvářku (2004) vyžaduje, aby mal vo vzťahu ku klientovi určité kompetencie, prostredníctvom ktorých realizuje svoju náplň činnosti. Sociálny pracovník pracuje samostatne alebo ako člen zdravotníckeho tímu. K hlavným úlohám sociálneho pracovníka patrí: rozvíjať účinnú komunikáciu s klientom, podporovať klienta a pomáhať mu k sebestačnosti, zasahovať v prospech klienta a poskytovať mu služby, orientovať sa a plánovať postup práce, prispievať k práci organizácie i k vlastnému odbornému rastu. Sociálna dimenzia je podľa uvedeného autora jednou zo základných dimenzií človeka a je vždy chorobou ovplyvnená. Potreby vyvolané určitou špecifickou chorobou sú potreby špeciálne, na rozdiel od potrieb všeobecných, normálne prítomných i v zdraví. I keď sa na diagnostikovaní a uspokojovaní sociálnych potrieb podľa názoru autora podieľajú aj lekári a sestričky, je táto činnosť hlavnou náplňou práce sociálnych pracovníkov. Ideálne je, ak existuje v praxi konkrétneho zariadenia vopred stanovený čas – napr. v rámci pracovných stretnutí celého multidisciplinárneho tímu, vrátane stretnutí lekárov, staničnej sestry a sociálneho pracovníka, pri ktorom dochádza k výmene informácií medzi nimi. V mnohých prípadoch je to práve sociálny pracovník, ktorý premostuje výmenu informácií medzi zúčastnenými stranami: na jednej strane sa nachádzajú pracovníci pomáhajúcich profesií a na druhej strane pacient a jeho rodinní príslušníci. V tejto súvislosti nás zaujal predovšetkým model J. Jankovského (2007), v ktorom považuje sociálneho pracovníka v rámci multidisciplinárneho tímu za kompetentného sprostredkovateľa, ktorý je schopný informovaným spôsobom obhajovať záujmy klienta (v prípade potreby aj rodinných príslušníkov) vo všetkých odborných záležitostiach, pričom autor používa termín „*sociálny pracovník na strane klienta*“.

3.2 Edukačné aktivity v podporných a svojpomocných onkologických skupinách

Vo vyspelých krajinách dnes už vôbec nie sú výnimočné aktivity pre pacientov a ich rodinných príslušníkov, ktoré im ponúkajú možnosť zúčastniť sa prednášok, kurzov a iných vzdelávacích aktivít. Dôraz na vzdelávacie programy a na intervenčné metódy založené na informáciách kladú mnohí zahraniční a postupne aj naši autori (Tschuschke, 2004; 1992; Ogden, 1996; Křivohlavý, 2001; Bratská, 2001, Angenendt et al. 2011). Na základe zahraničných štúdií uvádza V. Tschuschke (2004, s. 115), že „*prostredníctvom informácií, prípadne vzdelávacieho programu môže byť dosiahnutá značná úľava, a to hlavne v oblasti odbúrania depresie a strachu*“.

Štatistické ukazovatele, poukazujúce na skutočnosť, že počet prípadov novohlásených zhubných nádorov v Slovenskej republike sa každoročne zvyšuje, považujeme za znepokojujúce. Podľa poslednej publikácie OECD z roku 2011, úmrtnosť na rakovinu v roku

2009 bola najvyššia v krajinách strednej a východnej Európy – v Maďarsku, Poľsku, Slovinsku, Českej republike a Slovenskej republike. Naopak, klesajúcu tendenciu zaznamenali vo viacerých vyspelých krajinách Európskej únie; domnievame sa, že tu zohrávajú dôležitú úlohu screeningové a preventívne programy, zmeny v životnom štýle a stravovaní. Vzhľadom na alarmujúci zdravotný stav v onkologických chorobách v populácii slovenských občanov a s ohľadom na ich nárast, je potrebné sústrediť sa na onkologickú výchovu a vzdelávanie aj v našich podmienkach. Na základe uvedených teoretických poznatkov, ako aj na základe vlastných praktických skúseností z konkrétnych aktivít v tejto oblasti, navrhujeme súbor prednášok pre pacientov a pacientky s onkologickou diagnózou a v prípade záujmu aj pre ich rodinných príslušníkov.

3.3 Návrh súboru prednášok pre onkologicky chorých

Cieľ:

Prednášky sú určené pre pacientov a pacientky s onkologickou diagnózou, pre ich rodinných príslušníkov a pre ďalších záujemcov o uvedenú problematiku. Cieľom prednášok je okrem „medicínskeho liečenia“ prispieť aj prostredníctvom dôležitých informácií k zlepšeniu ich zdravotného stavu, pôsobením v oblasti psycho-sociálno-spirituálnej a vedomostnej. Informácie dodané uvedeným záujemcom by im mali byť nápomocné pri orientácii v náročnej životnej situácii, do ktorej sa dostali.

Organizačné a odborné zabezpečenie:

Prednášky a kurzy navrhujeme zorganizovať v rámci existujúcich klubových priestorov v Centre pomoci Ligy proti rakovine s maximálnym počtom 20 ľudí.

PREDNÁŠATELIA:	klinickí onkológovia, lekári, fyziatricko-rehabilitační lekári, psychológovia, psychoterapeuti, sociálni pracovníci, právnici
METÓDY:	prednášky, kurzy, diskusné fóra, kolokviá, terapeutické sedenia, praktické ukážky
MATERIÁLY:	prezentácia, propagačné materiály Ligy proti rakovine
MIESTO:	klubové priestory Centra pomoci Ligy proti rakovine
TRVANIE:	ročne tri až štyri pravidelné šesťtýždňové bloky (stretnutia týždenne 2 x po 2 hodiny).

**OBSAH PREDNÁŠOK ZAMERANÝCH NA PREVENCIU A ZVLÁDANIE
ONKOLOGICKÉHO OCHORENIA**

PORADIE STRET- NUTÍ	TÉMA	PRED- NÁŠKA - v trvaní:	DISKUSIA, TRÉNING podľa záujmu - v trvaní:	LEKTOR
1.	Zahájenie prednáškového cyklu. <i>Minulosť a súčasnosť – krátko o aktivitách pobočky LPR SR. Európsky kódex proti rakovine.</i>	2 hodiny	diskusia 1 hodina	vedúci pobočky LPR SR
2.	Mýty a fakty o onkologických chorobách. Najčastejšie druhy onkologických chorôb.	2 hodiny	diskusia 1 hodina	onkológ, lekár
3.	Rizikové faktory vzniku rakovi- ny. Informácie o liečbe a terapiách pri onkologických chorobách.	2 hodiny	diskusia 1 hodina	onkológ, lekár, psychológ
4.	Ako minimalizovať negatívne vedľajšie účinky liečby pri che- moterapii a ožarovaní.	2 hodiny	diskusia 1 hodina	onkológ, lekár
5.	Zdravie podporujúci životný štýl. Fajčenie a rakovina.	2 hodiny	diskusia 1 hodina	lekár
6.	Pozitívny prístup k svojej osobe. Asertívne správanie sa v prístupe k svojmu zdraviu.	2 hodiny	tréning 1 hodina	psychológ
7.	Racionálna výživa. Nutričná výživa. Praktické ukážky. Individuálne konzultácie.	2 hodiny	praktické ukážky 1 hodina	lekár
8.	Sociálno-právna problematika. Pracovno-právna problematika. Sociálno-právne poradenstvo.	2 hodiny	vzory žiadostí , ich formu- lovanie 1 hodina	sociálny pracovník, právnik
9.	Ako zvládať stres počas liečby. Relaxačné metódy. Ukážky relaxačných cvičení.	2 hodiny	nácvik 1 hodina	psychológ, psycho- terapeut
10.	Ako liečiť lymfedém. Ako predchádzať lymfedému. Ukážky cvičení.	2 hodiny	cvičenie 1 hodina	lekár fyzio- terapeut
11.	Význam pohybových aktivít. Krátky pobyt v prírode.	2 hodiny	cvičenie 1 hodina	lekár
12.	Ako predchádzať návratu och- orenia. Životospráva po ukončení liečby.	2 hodiny	diskusia 1 hodina	lekár

Z á v e r

Predkladanú štúdiu uzatváram výrokom Carla Rogersa (1995), v ktorom zdôrazňuje, že: „*Dobrý život je proces, nie stav bytia. Je to smer, nie cieľ cesty.*“ Vývoj človeka je celoživotný proces, v ktorom sa jednotlivci menia fyzicky aj psychicky, stretávajú ich problémy, či už zdravotné, ekonomické alebo krízy v osobných a sociálnych vzťahoch. V krízových životných situáciách je význam sociálneho kapitálu i sociálnej opory nepopierateľný, či už hovoríme o kvalitných interpersonálnych vzťahoch, o sociálnom zázemí rodiny, priateľov a známych. Jednou z foriem sociálnej opory pre ľudí s onkologickým ochorením sú podporné a svojpomocné skupiny pôsobiace pri Lige proti rakovine SR. Svojim členom poskytujú v zmysle praktickej pomoci jednak pomoc materiálnu, ale aj pomoc emocionálnu a kognitívnu, hlavne v zmysle čerpania nových, pre pacientov a pacientky veľmi dôležitých informácií, využitie ktorých môže následne viesť k skvalitneniu ich života. Onkologicky chorí ľudia sa po oznámení diagnózy, po operácii aj počas liečby, dostávajú do novej situácie a musia sa naučiť životu s chorobou, prípadne s trvalým poškodením. Často ide o dlhý a bolestivý proces. Popri medicínskej pomoci je pre nich dôležitá citlivá ľudská pomoc, psychická a emocionálna opora, ktorá im pomôže vyrovnáť sa s ťažkou situáciou. Dodáva im vieru, že nad ochorením zvíťazia a opäť nachádzajú svoj životný zmysel a perspektívu. Podporné a svojpomocné skupiny im pomáhajú prekonávať sociálnu izoláciu, vzájomné stretnutia a akcie ich vedú k pocitu spolupatričnosti. Veľký význam má aj zážitok skupinovej solidarity, ktorý pomáha povýšiť ich vlastnú zodpovednosť na „boj s chorobou“.

Moderného človeka charakterizuje životný pocit „zvonku riadeného života“. Na skutočnosť, že moderný človek musí vynaložiť veľa svojej energie na to, aby tomuto vonkajšiemu tlaku odolal, upozorňuje aj M. Zelina (2003). Prevládajúcou ale tabuizovanou témou našej doby nie je ani tak strach zo smrti, terorizmus, chudoba, nezamestnanosť či choroba, ale bezzmyselnosť bytia človeka. Nájdenie zmyslu a významu života by bolo alebo je liekom na chudobu, utrpenie, ba aj chorobu a je tiež liekom na strach zo smrti. Autor rozoznáva dva zdroje plodiace pocit bezvýznamnosti života. Prvým je rastúca rýchlosť času, priestoru, informácií, životných procesov a s tým je spojený stres z nemožnosti všetko stihnúť, všetko vedieť, všade byť, všetky plány naplniť. Nemáme čas sa nadýchnuť, vzniká pocit bazálnej viny, ktorú pripisujeme sebe alebo svetu okolo nás. Druhým zdrojom zbežovania ľudského bytia je spochybnenie práva či povinnosť hľadať a mať zmysel života. Život nám uteká pred očami ako film a zanecháva dojem ilúzie. Namiesto spoluúčasti, participácie vstupuje absencia vzťahov; stávame sa príliš rýchli na skutočné stretnutia. Autor interpretuje dve hlavné stratégie, ktoré môžeme použiť pre zlepšenie kvality svojho života. Prvá spočíva v tom, že sa pokúsime, aby vonkajšie podmienky zodpovedali našim cieľom; druhá je založená na tom, aby sme zmenili spôsob svojho prežívania tak, aby vonkajšie podmienky boli v lepšej zhode s našimi cieľmi. Následne uvádza, že ani jedna z týchto stratégií skvalitnenia života nie je efektívna, pokiaľ použijeme len jednu. Vyjadrujeme úplný súhlas s názorom

autora, podľa ktorého, aby sme mohli ujsť zrýchleniu digitálnej doby, potrebujeme prístup k pokoju, sebaobnove, kontemplácii, ktoré produkujú pozitívne prežívanie. Autorom uvádzaný prístup k životu, ku kvalite života a zmyslu života odporúčame nielen všetkým pracovníkom pomáhajúcich profesií vrátane sociálnych pracovníkov, ale i klientom sociálnej práce.

V závere považujeme za potrebné vyzdvihnúť aktivity členov podporných a svojpomocných skupín pri Lige proti rakovine SR; nesporne majú veľkú zásluhu aj v rámci prevencie onkologických ochorení, keď sa aktívne zúčastňujú organizovania *Dňa narcisov* alebo jesennej kampane *Európsky týždeň proti rakovine* a mnohých ďalších aktivít. Je totiž dôležité pre nás pre všetkých, aby sme si uvedomili, že v boji proti rakovine budeme úspešní iba vtedy, ak doňho zainteresujeme nielen sily odborníkov a tých jednotlivcov, ktorých sa už táto problematika v akejkoľvek forme dotýka, ale aj masmédiá a širokú verejnosť. Aktívnu a neustále sa prehlbujúcu spoluprácu pracovníkov pomáhajúcich profesií, vrátane sociálnych pracovníkov – v rezorte zdravotníctva, školstva, vo verejnej správe i v treťom sektore - považujeme v tomto smere za nevyhnutnú.

Na záver vyjadrujeme naše presvedčenie, že ako hlavný cieľ, tak i vedľajšie ciele, ktoré sme si stanovili v úvode predkladanej práce, sa nám podarilo naplniť - v teoretickej i empirickej rovine.

PRÍLOHA A

Tabuľka 30 *Výpočet štatisticky významných rozdielov pomocou Fischerovho LSD-testu medzi jednotlivými skupinami v doménach 1-4 a Q1, Q2*

Závislá premenná	(I) OB-DOBIE	(J) OB-DOBIE	Rozdiel priemeru (I-J)	Smerodajná odchýlka	p	95% Interval spoľahlivosti		
						Dolná hranica	Horná hranica	
DOM1 TS	0-2 roky	2-5 rokov	-,59524	,54646	,278	-1,6742	,4838	
		5-10 rokov	-1,33333	,54646	,016*	-2,4123	-,2543	
		10 rokov a viac	-,95238	,54646	,083	-2,0314	,1266	
	2-5 rokov	0-2 roky	,59524	,54646	,278	-,4838	1,6742	
		5-10 rokov	-,73810	,54646	,179	-1,8171	,3409	
		10 rokov a viac	-,35714	,54646	,514	-1,4362	,7219	
	5-10 rokov	0-2 roky	1,33333	,54646	,016*	,2543	2,4123	
		2-5 rokov	,73810	,54646	,179	-,3409	1,8171	
		10 rokov a viac	,38095	,54646	,487	-,6981	1,4600	
	10 rokov a viac	0-2 roky	,95238	,54646	,083	-,1266	2,0314	
		2-5 rokov	,35714	,54646	,514	-,7219	1,4362	
		5-10 rokov	-,38095	,54646	,487	-1,4600	,6981	
	DOM2- TS	0-2 roky	2-5 rokov	-1,42857	,54530	,010*	-2,5053	-,3519
			5-10 rokov	-1,76190	,54530	,001*	-2,8386	-,6852
			10 rokov a viac	-1,21429	,54530	,027	-2,2910	-,1376
		2-5 rokov	0-2 roky	1,42857	,54530	,010	,3519	2,5053
			5-10 rokov	-,33333	,54530	,542	-1,4100	,7434
			10 rokov a viac	,21429	,54530	,695	-,8624	1,2910
5-10 rokov*		0-2 roky	1,76190	,54530	,001*	,6852	2,8386	
		2-5 rokov	,33333	,54530	,542	-,7434	1,4100	
		10 rokov a viac	,54762	,54530	,317	-,5291	1,6243	
10 rokov a viac		0-2 roky	1,21429	,54530	,027	,1376	2,2910	
		2-5 rokov	-,21429	,54530	,695	-1,2910	,8624	
		5-10 rokov	-,54762	,54530	,317	-1,6243	,5291	

DOM3-TS	0-2 roky	2-5 rokov	,76190	,55659	,173	-,3371	1,8609	
		5-10 rokov	-,26190	,55659	,639	-1,3609	,8371	
		10 rokov a viac	,52381	,55659	,348	-,5752	1,6228	
	2-5 rokov	0-2 roky	-,76190	,55659	,173	-1,8609	,3371	
		5-10 rokov	-1,02381	,55659	,068	-2,1228	,0752	
		10 rokov a viac	-,23810	,55659	,669	-1,3371	,8609	
	5-10 rokov	0-2 roky	,26190	,55659	,639	-,8371	1,3609	
		2-5 rokov	1,02381	,55659	,068	-,0752	2,1228	
		10 rokov a viac	,78571	,55659	,160	-,3133	1,8847	
	10 rokov a viac	0-2 roky	-,52381	,55659	,348	-1,6228	,5752	
		2-5 rokov	,23810	,55659	,669	-,8609	1,3371	
		5-10 rokov	-,78571	,55659	,160	-1,8847	,3133	
	DOM4-TS	0-2 roky	2-5 rokov	-,45238	,49776	,365	-1,4352	,5305
			5-10 rokov	-,54762	,49776	,273	-1,5305	,4352
			10 rokov a viac	-,52381	,49776	,294	-1,5066	,4590
		2-5 rokov	0-2 roky	,45238	,49776	,365	-,5305	1,4352
			5-10 rokov	-,09524	,49776	,848	-1,0781	,8876
			10 rokov a viac	-,07143	,49776	,886	-1,0543	,9114
5-10 rokov		0-2 roky	,54762	,49776	,273	-,4352	1,5305	
		2-5 rokov	,09524	,49776	,848	-,8876	1,0781	
		10 rokov a viac	,02381	,49776	,962	-,9590	1,0066	
10 rokov a viac		0-2 roky	,52381	,49776	,294	-,4590	1,5066	
		2-5 rokov	,07143	,49776	,886	-,9114	1,0543	
		5-10 rokov	-,02381	,49776	,962	-1,0066	,9590	
Q1	0-2 roky	2-5 rokov	-,33333	,14093	,019*	-,6116	-,0551	
		5-10 rokov	-,50000	,14093	,001*	-,7783	-,2217	
		10 rokov a viac	-,33333	,14093	,019*	-,6116	-,0551	
	2-5 rokov	0-2 roky	,33333	,14093	,019*	,0551	,6116	
		5-10 rokov	-,16667	,14093	,239	-,4449	,1116	
		10 rokov a viac	,00000	,14093	1,000	-,2783	,2783	
	5-10	0-2 roky	,50000	,14093	,001*	,2217	,7783	

		rokov	2-5 rokov	,16667	,14093	,239	-,1116	,4449
			10 rokov a viac	,16667	,14093	,239	-,1116	,4449
		10 rokov a viac	0-2 roky	,33333	,14093	,019*	,0551	,6116
			2-5 rokov	,00000	,14093	1,000	-,2783	,2783
			5-10 rokov	-,16667	,14093	,239	-,4449	,1116
Q2	0-2 roky	2-5 rokov	2-5 rokov	-,45238	,17421	,010*	-,7964	-,1084
			5-10 rokov	-,76190	,17421	,000*	-1,1059	-,4179
			10 rokov a viac	-,64286	,17421	,000*	-,9868	-,2989
	2-5 rokov	0-2 roky	0-2 roky	,45238	,17421	,010*	,1084	,7964
			5-10 rokov	-,30952	,17421	,077	-,6535	,0345
			10 rokov a viac	-,19048	,17421	,276	-,5345	,1535
	5-10 rokov	0-2 roky	0-2 roky	,76190	,17421	,000*	,4179	1,1059
			2-5 rokov	,30952	,17421	,077	-,0345	,6535
			10 rokov a viac	,11905	,17421	,495	-,2249	,4630
	10 rokov a viac	0-2 roky	0-2 roky	,64286	,17421	,000*	,2989	,9868
			2-5 rokov	,19048	,17421	,276	-,1535	,5345
			5-10 rokov	-,11905	,17421	,495	-,4630	,2249

PRÍLOHA B

Tabuľka 31 **Test homogenity rozptylov**

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
DOM1 TS	,402	3	164	,751
DOM2- TS	1,965	3	164	,121
DOM3- TS	,994	3	164	,397
DOM4- TS	1,703	3	164	,168
Q1	,287	3	164	,835
Q2	1,334	3	164	,265

PRÍLOHA C

Tabuľka 32 Štatistické vyhodnotenie – ONEWAY deskriptívna štatistika

				Štatistické hodnoty	Bootstrap			
					Odchýlka	Chyba	95% Interval spoľahlivosti	
							Nižší	Vyšší
DOM1 TS	0-2 roky	N		42	0	6	31	54
		Priemer		12,5476	,0084	,3906	11,7500	13,3022
		Štandardná odchýlka		2,53947	-,04438	,25960	1,96856	2,99130
		Štandardná chyba		,39185				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	11,7563				
			Horná hranica	13,3390				
		Minimum		6,00				
		Maximum		18,00				
	2-5 rokov	N		42	0	6	31	53
		Priemer		13,1429	,0025	,3471	12,4763	13,8377
		Štandardná odchýlka		2,30134	-,03533	,23027	1,75765	2,69901
		Štandardná chyba		,35510				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	12,4257				
			Horná hranica	13,8600				
		Minimum		8,00				
		Maximum		18,00				
	5-10 rokov	N		42	0	6	31	54
		Priemer		13,8810	,0049	,3894	13,1027	14,6773
		Štandardná odchýlka		2,53947	-,03557	,21621	2,08240	2,91878
		Štandardná chyba		,39185				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	13,0896				
			Horná hranica	14,6723				
		Minimum		9,00				
		Maximum		19,00				
	10 rokov a viac	N		42	0	6	31	54
		Priemer		13,5000	-,0110	,4029	12,6669	14,2923
		Štandardná odchýlka		2,62493	-,02615	,29982	2,01275	3,16493

		Štandardná chyba	,40504				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	12,6820			
			Horná hranica	14,3180			
		Minimum	7,00				
		Maximum	20,00				
	Total	N	168	0	0	168	168
		Priemer	13,2679	,0010	,1944	12,8810	13,6429
		Štandardná odchýlka	2,53000	-,00448	,12422	2,27448	2,75916
		Štandardná chyba	,19519				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	12,8825			
			Horná hranica	13,6532			
		Minimum	6,00				
		Maximum	20,00				

DOM2-TS	0-2 roky	N	42	0	6	31	54	
		Priemer	13,0238	-,0153	,4244	12,1002	13,8292	
		Štandardná odchýlka	2,94244	-,04697	,25631	2,37264	3,39659	
		Štandardná chyba	,45403					
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	12,1069				
			Horná hranica	13,9407				
		Minimum	7,00					
		Maximum	19,00					
	2-5 rokov	N	42	0	6	31	53	
		Priemer	14,4524	,0041	,3749	13,6672	15,1489	
		Štandardná odchýlka	2,46143	-,07969	,43457	1,71199	3,28902	
		Štandardná chyba	,37981					
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	13,6853				
			Horná hranica	15,2194				
		Minimum	5,00					
		Maximum	19,00					
	5-10 rokov	N	42	0	6	31	54	
		Priemer	14,7857	,0142	,3476	14,1220	15,4634	
		Štandardná odchýlka	2,32207	-,04441	,21923	1,82361	2,70089	
		Štandardná chyba	,35830					

		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	14,0621				
			Horná hranica	15,5093				
		Minimum		9,00				
		Maximum		19,00				
	10 rokov a viac	N		42	0	6	31	54
		Priemer		14,2381	,0012	,3342	13,5556	14,8997
		Štandardná odchýlka		2,20653	-,02522	,26322	1,67451	2,71613
		Štandardná chyba		,34047				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,5505				
			Horná hranica	14,9257				
		Minimum		8,00				
		Maximum		19,00				
	Total	N		168	0	0	168	168
		Priemer		14,1250	,0004	,1931	13,7144	14,5000
		Štandardná odchýlka		2,56458	-,01254	,15694	2,25544	2,85080
		Štandardná chyba		,19786				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,7344				
			Horná hranica	14,5156				
		Minimum		5,00				
Maximum		19,00						

DOM3- TS	0-2 roky	N		42	0	6	31	54
		Priemer		14,2143	,0048	,3723	13,5000	14,9524
		Štandardná odchýlka		2,53306	-,04679	,25584	1,98875	2,97541
		Štandardná chyba		,39086				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,4249				
			Horná hranica	15,0036				
		Minimum		8,00				
		Maximum		20,00				
	2-5 rokov	N		42	0	6	31	53
		Priemer		13,4524	-,0008	,4270	12,6047	14,3092
		Štandardná odchýlka		2,70683	-,04026	,30237	2,07871	3,26841
		Štandardná chyba		,41767				

		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	12,6089					
			Horná hranica	14,2959					
		Minimum			7,00				
		Maximum			19,00				
	5-10 rokov	N			42	0	6	31	54
		Priemer			14,4762	,0175	,3171	13,8858	15,0930
		Štandardná odchýlka			2,05103	-,04940	,21495	1,59155	2,43682
		Štandardná chyba			,31648				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,8370					
			Horná hranica	15,1153					
		Minimum			9,00				
		Maximum			19,00				
	10 rokov a viac	N			42	0	6	31	54
		Priemer			13,6905	-,0094	,4283	12,8222	14,4569
		Štandardná odchýlka			2,84123	-,04073	,46980	1,88486	3,71774
		Štandardná chyba			,43841				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	12,8051					
			Horná hranica	14,5759					
		Minimum			4,00				
		Maximum			20,00				
Total	N			168	0	0	168	168	
	Priemer			13,9583	,0036	,1974	13,5595	14,3512	
	Štandardná odchýlka			2,56030	-,00631	,17689	2,21325	2,91592	
	Štandardná chyba			,19753					
	95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,5684						
		Horná hranica	14,3483						
	Minimum			4,00					
	Maximum			20,00					

DOM4- TS	0-2 roky	N			42	0	6	31	54
		Priemer			13,2381	-,0018	,3860	12,5003	13,9995
		Štandardná odchýlka			2,68519	-,05636	,27088	2,09243	3,14641
		Štandardná chyba			,41433				

		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	12,4013					
			Horná hranica	14,0749					
		Minimum			8,00				
		Maximum			19,00				
	2-5 rokov	N			42	0	6	31	53
		Priemer			13,6905	,0087	,3026	13,0755	14,2856
		Štandardná odchýlka			1,98148	-,04922	,30257	1,38659	2,53336
		Štandardná chyba			,30575				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,0730					
			Horná hranica	14,3079					
		Minimum			7,00				
	Maximum			17,00					
	5-10 rokov	N			42	0	6	31	54
		Priemer			13,7857	,0240	,3283	13,1563	14,4631
		Štandardná odchýlka			2,11309	-,03269	,16411	1,75810	2,40442
		Štandardná chyba			,32606				
		95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,1272					
			Horná hranica	14,4442					
		Minimum			10,00				
Maximum			18,00						
10 rokov a viac	N			42	0	6	31	54	
	Priemer			13,7619	-,0123	,3538	13,0573	14,4443	
	Štandardná odchýlka			2,28259	-,02830	,32090	1,64334	2,90336	
	Štandardná chyba			,35221					
	95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,0506						
		Horná hranica	14,4732						
	Minimum			8,00					
Maximum			20,00						
Total	N			168	0	0	168	168	
	Priemer			13,6190	,0039	,1733	13,2679	13,9821	
	Štandardná odchýlka			2,27143	-,01006	,13743	1,98244	2,53594	
	Štandardná chyba			,17524					
	95% Inter- val spoľahliv- vosti pre priemer	Dolná hranica	13,2731						

	vosti pre priemer	Horná hranica	13,9650				
	Minimum		7,00				
	Maximum		20,00				

Q1	0-2 roky	N	42	0	6	31	54	
		Priemer	3,1905	,0007	,1101	2,9583	3,3913	
		Štandardná odchýlka	,74041	-,01395	,08897	,56261	,90996	
		Štandardná chyba	,11425					
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	2,9597				
			Horná hranica	3,4212				
		Minimum	1,00					
		Maximum	4,00					
	2-5 rokov	N	42	0	6	31	53	
		Priemer	3,5238	,0050	,0833	3,3684	3,6857	
		Štandardná odchýlka	,55163	-,01023	,04573	,47458	,64136	
		Štandardná chyba	,08512					
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	3,3519				
			Horná hranica	3,6957				
		Minimum	2,00					
		Maximum	4,00					
	5-10 rokov	N	42	0	6	31	54	
		Priemer	3,6905	,0021	,1000	3,4878	3,8889	
		Štandardná odchýlka	,64347	-,01419	,06956	,49547	,76011	
		Štandardná chyba	,09929					
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	3,4900				
			Horná hranica	3,8910				
		Minimum	2,00					
		Maximum	5,00					
	10 rokov a viac	N	42	0	6	31	54	
		Priemer	3,5238	-,0021	,0955	3,3250	3,6999	
		Štandardná odchýlka	,63392	-,00899	,06483	,50251	,75932	
		Štandardná chyba	,09782					

		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	3,3263				
			Horná hranica	3,7214				
		Minimum		2,00				
		Maximum		5,00				
	Total	N		168	0	0	168	168
		Priemer		3,4821	,0009	,0504	3,3810	3,5774
		Štandardná odchýlka		,66543	-,00377	,04026	,58858	,74831
		Štandardná chyba		,05134				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	3,3808				
			Horná hranica	3,5835				
		Minimum		1,00				
		Maximum		5,00				

Q2	0-2 roky	N		42	0	6	31	54
		Priemer		2,7143	,0043	,1385	2,4501	3,0000
		Štandardná odchýlka		,91826	-,01124	,08206	,74261	1,06126
		Štandardná chyba		,14169				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	2,4281				
			Horná hranica	3,0004				
		Minimum		1,00				
		Maximum		4,00				
	2-5 rokov	N		42	0	6	31	53
		Priemer		3,1667	,0082	,1180	2,9375	3,4000
		Štandardná odchýlka		,76243	-,01791	,08432	,57958	,91172
		Štandardná chyba		,11765				
		95% Interval spoľahlivosti pre priemer	Dolná hranica	2,9291				
			Horná hranica	3,4043				
		Minimum		1,00				
		Maximum		4,00				
	5-10 rokov	N		42	0	6	31	54
		Priemer		3,4762	-,0002	,1099	3,2709	3,6904
		Štandardná odchýlka		,70670	-,01303	,07118	,55309	,83775
		Štandardná chyba		,10905				

		95% Inter- val spoľahli- vosti pre priemer	Dolná hranica	3,2560				
			Horná hranica	3,6964				
		Minimum		2,00				
		Maximum		5,00				
	10 rokov a viac	N		42	0	6	31	54
		Priemer		3,3571	-,0033	,1225	3,0953	3,5908
		Štandardná odchýlka		,79084	-,00969	,09815	,59276	,97836
		Štandardná chyba		,12203				
		95% Inter- val spoľahli- vosti pre priemer	Dolná hranica	3,1107				
			Horná hranica	3,6036				
		Minimum		1,00				
	Maximum		5,00					
	Total	N		168	0	0	168	168
		Priemer		3,1786	,0017	,0642	3,0595	3,3036
Štandardná odchýlka		,84287	-,00322	,04363	,75761	,92234		
Štandardná chyba		,06503						
95% Inter- val spoľahli- vosti pre priemer		Dolná hranica	3,0502					
		Horná hranica	3,3070					
Minimum		1,00						
Maximum		5,00						

Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl II

Renáta Hrušková

Kľúčové slová:

školská sociálna práca, školský sociálny pracovník, vysokoškolské prostredie, charakter potenciálu školskej sociálnej práce.

Kontaktné údaje:

Mgr. Renáta Hrušková, PhD.:
Technická univerzita v Košiciach,
Katedra spoločenských vied,
Vysokoškolská 4, 042 00 Košice,
E-mail: renata.hruskova@tuke.sk

Abstrakt:

Štúdia je venovaná charakteru potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí slovenských vysokých škôl v teoretickej, empirickej aj aplikatívnej rovine. Obsahový rámec prvej časti je tvorený teoretickou a metodologickou časťou. Druhá časť pozostáva z interpretácií výskumných zistení. Štúdia prináša výsledky vlastného empirického skúmania o možnostiach etablovania školskej sociálnej práce v podmienkach slovenských vysokých škôl. V rámci empirického skúmania bola využitá kvantitatívna metodológia a výskumný nástroj vlastnej konštrukcie - Metodika ŠSP-1. Cieľom empirického výskumu bolo zistiť charakter potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Hlavným výsledkom práce je konštatovanie, že empirický výskum preukázal potenciál školskej sociálnej práce v prostredí vybranej univerzity. Boli identifikované problémy vysokoškolských študentov, pri riešení ktorých deklarovali potrebu služieb školského sociálneho pracovníka, rovnako aj jeho funkcie.

6. Empirická analýza charakteru potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity

6.1. Popis výskumnej vzorky

Výskumný súbor tvorilo celkom 479 respondentov z 500 oslovených. Súbor bol tvorený dennými študentmi Technickej univerzity v Košiciach, ktorí boli ochotní zúčastniť sa na výskume a odpovedať na okruhy otázok uvedených v Metodike ŠSP-1.

Tabuľka č. 2: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia

Pohlavie	Počet	%
Muži	251	52,40
Ženy	228	47,60
Spolu	479	100

Tabuľka č. 2 znázorňuje celkové zloženie respondentov podľa pohlavia. Z údajov uvedených v tabuľke vyplýva, že z celkového počtu (479) zúčastnených respondentov tvorili muži 52,40% (251) a ženy 47,60% (228) respondentov. Zastúpenie mužov a žien zúčastnených na výskume je približne rovnaké, čím sa nám podarilo dosiahnuť interpohlavnú vyváženosť výskumnej vzorky.

Tabuľka č. 3: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a veku (v % z riadka)

Pohlavie	Vek			Spolu
	18-21	22-25	nad 26	
Muži	49,00	46,61	4,38	100,00
Ženy	39,47	55,70	4,82	100,00
Spolu	44,47	50,94	4,59	100,00

Štruktúru výskumnej vzorky z hľadiska pohlavia a veku možno vidieť v tabuľke č. 3. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že z celkového počtu opýtaných mužov tvorili najväčší podiel muži vo veku od 18 do 21 rokov (49,00%), čo je len o 2,39% viac ako muži vo veku od 22 do 25 rokov (46,61%). Najmenší podiel spomedzi mužov tvorili respondenti nad 26 rokov (4,38%).

Zo všetkých opýtaných žien tvorili najpočetnejšiu skupinu ženy vo veku od 22 do 25 rokov (55,57%), ktorá je zároveň najpočetnejšou skupinou vôbec. O niečo menšie zastúpenie mali ženy vo veku od 18 do 21 rokov (39,47%). Rovnako ako u mužov, najmenší podiel spomedzi žien mali respondenti nad 26 rokov (4,82%), čo je aj logické vzhľadom na to, že vysokoškolské štúdium v dennej forme absolvujú študenti (pri predpoklade, že nastúpia študovať hneď po ukončení stredoškolskej prípravy) približne vo veku od 19-20 do 25-26 rokov.

Celkovo, bez ohľadu na pohlavie, najpočetnejšiu vekovú kategóriu predstavovali respondenti vo veku od 22 do 25 rokov (50,94%) a naopak najmenej početnú, respondenti nad 26 rokov (4,49%).

Tabuľka č. 4: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a typu ukončenia strednej školy (v % z riadka)

Pohlavie	Typ ukončenia strednej školy				Spolu
	humanitná	Technická	ekonomická	gymnázium	
Muži	4,38	48,21	21,12	26,29	100,00
Ženy	9,21	31,14	42,11	17,54	100,00
Spolu	6,68	40,08	31,11	22,13	100,00

Obraz o zložení výskumnej vzorky z hľadiska pohlavia a typu ukončenia strednej školy uvádza tabuľka č. 4. Na základe údajov uvedených v tabuľke možno konštatovať, že zo všetkých oslovených mužov najpočetnejšiu skupinu tvorili muži, ktorí mali ukončené stredoškolské vzdelanie technického zamerania (48,21%), táto skupina bola zároveň celkovo najpočetnejšou skupinou. Naproti tomu, najmenej početnou skupinou mužov bola skupina, ktorá mala ukončené vzdelanie humanitného zamerania (4,38%), pričom táto skupina bola zároveň celkovo najmenej početnou skupinou. Približne rovnaké, len s relatívne malým rozdielom (5,17%) mali zastúpenie muži so skončeným ekonomickým zameraním (21,12%) a muži s ukončeným štúdiom na gymnáziu (26,29).

Z oslovených žien najpočetnejšiu skupinu tvorili ženy, ktoré mali ukončené ekonomické stredoškolské vzdelanie (42,11%). Naproti tomu, najmenej početná skupina žien mala ukončené (rovnako ako u mužov) stredoškolské vzdelanie humanitného zamerania (9,21%).

Celkovo najsilnejšie zastúpenie mali respondenti, ktorí mali ukončené stredoškolské vzdelanie technického zamerania (40,08%) a najslabšie zastúpenie bolo respondentmi, ktorí mali ukončené vzdelanie humanitného zamerania (6,68%).

Tabuľka č. 5: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a veľkosti miesta trvalého bydliska (v % z riadka)

Pohlavie	Veľkosť miesta trvalého bydliska					Spolu
	do 1 000	od 1 001 do 10 000	od 10 001 do 50 000	od 50 001 do 150 000	nad 150 000	
Muži	18,33	24,30	25,50	10,36	21,52	100,00
Ženy	20,18	35,96	15,79	9,65	18,42	100,00
Spolu	19,21	29,85	20,88	10,02	19,83	100,00

Otázky obsiahnuté v Metodike zamerané na zisťovanie sociálno-demografických charakteristík nám umožňujú pohľad na štruktúru výskumnej vzorky aj z hľadiska pohlavia a veľkosti miesta trvalého bydliska (viď tabuľka č.5). Z údajov uvedených v tabuľke vyplýva, že spomedzi mužov mali najvyššie zastúpenie respondenti, u ktorých veľkosť miesta ich trvalého bydliska spadala do kategórie od 10 001 do 50 000 obyvateľov (25,50%), pričom takmer rovnako početná skupina respondentov (24,30) reprezentovala kategóriu s počtom obyvateľov od 1 001 do 10 000. Naproti tomu, najmenej respondentov (10,36%) bolo zastúpených v kategórii s počtom obyvateľov od 50 001 do 150 000.

Spomedzi žien mali najvyššie zastúpenie (35,96%) ženy, ktoré uvádzali veľkosť trvalého bydliska v rozpätí od 1 001 do 10 000 obyvateľov. Rovnako ako u mužov, najmenej respondentov (9,65%) spadalo do kategórie od 50 001 do 150 000 obyvateľov.

Celkovo, bez ohľadu na pohlavie možno konštatovať, že jednotlivé kategórie (tvorené podľa veľkosti miesta trvalého bydliska) boli respondentmi približne rovnako zastúpené, až na kategóriu od 50 001 do 150 000 obyvateľov, ktorá mala najnižšie zastúpenie respondentov (10,02%). Najvyššie zastúpenie respondentov (29,85%) mala kategória od 1 001 do 10 000 obyvateľov.

Tabuľka č. 6: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a vzťahu k viere a náboženstvu (v % z riadka)

Pohlavie	Vzťah k viere a náboženstvu				Spolu
	som veľmi silne veriaci/a/i	som veriaci/a/i	sympatizujem s vierou/náboženstvom	nie som veriaci	
Muži	8,76	47,81	23,90	19,52	100,00
Ženy	9,21	59,65	20,18	10,96	100,00
Spolu	8,98	53,44	22,13	15,45	100,00

Štruktúra výskumnej vzorky z hľadiska pohlavia a vzťahu k viere a náboženstvu uvedená v tabuľke č. 6 poukazuje na to, že najpočetnejšou skupinou spomedzi mužov (47,81%) a rovnako aj spomedzi žien (59,65%) bola skupina veriacich respondentov. Hneď za ňou nasledovala skupina respondentov sympatizujúcich s vierou a náboženstvom (muži – 23,90%, ženy – 20,18%). Naproti tomu, najmenej početnú skupinu, taktiež rovnako u mužov (8,76) ako aj žien (9,21), tvorili veľmi silne veriaci respondenti.

Celkovo najpočetnejšou (bez ohľadu na pohlavie), bola skupina veriacich respondentov (53,44%). Naproti tomu, najmenej početnou skupinou boli silne veriaci respondenti (8,98%).

Tabuľka č. 7: Štruktúra výskumnej vzorky podľa pohlavia a absolvovania nejakej formy sociálneho, psychologického prípadne iného poradenstva (v % z riadka)

Pohlavie	Absolvovanie nejakej formy sociálneho, psychologického príp. iného poradenstva			Spolu
	áno úspešne	áno neúspešne	nie	
Muži	18,73	2,39	78,88	100,00
Ženy	27,63	2,63	69,74	100,00
Spolu	22,96	2,51	74,53	100,00

Štruktúra výskumnej vzorky z hľadiska pohlavia a absolvovania akejkoľvek formy sociálneho, psychologického, príp. iného poradenstva uvedená v tabuľke č. 7 poukazuje na to, že z celkového počtu respondentov doposiaľ väčšina neabsolvovala žiadnu formu poradenstva (74,53%). To platí tak u mužov (78,88%) ako aj žien (69,74%).

Na druhej strane celkovo z pomerne malej časti respondentov (25,47%) ktorí v minulosti absolvovali akúkoľvek formu poradenstva, väčšia časť (22,96%) ho absolvovala úspešne. To platí tak u mužov (18,73%) ako aj u žien (27,63%).

Táto časť empirickej analýzy sa zameriavala na popis a charakteristiku výskumnej vzorky. Pozornosť bola sústredená na vybrané sociálno-demografické charakteristiky ako napríklad vek, pohlavie, veľkosť miesta trvalého bydliska, vzťah k viere a náboženstvu a iné. Cieľom bolo zistiť, aké je zloženie výskumného súboru vzhľadom na sociálno-demografické charakteristiky, ale najmä aká je jeho štruktúra z hľadiska pohlavia. Vzhľadom k vyššie

uvádzaným zisteniam je potrebné skonštatovať, že sa podarilo dosiahnuť interpohlavnú vyváženosť výskumného súboru - muži tvorili 52% (251 respondentov) a ženy 47,60 (228 respondentov) zo 100 % (479).

6.2. Faktorová štruktúra indikátorov hodnotenia charakteru potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity

Štúdium hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite bolo realizované pomocou súboru položiek formulovaných v rámci operacionalizácie vybraných indikátorov. Faktorová analýza umožnila sledovať vnútornú štruktúru súborov položiek a zároveň umožnila uvažovať o štruktúrovaní charakteru hodnotiacich mechanizmov využívaných respondentmi pri svojom hodnotení.

6.2.1 Faktorová štruktúra potenciálu školskej sociálnej práce na jednotlivých úrovniach pre subjekt „JA“

Plánovanie je považované za základnú východiskovú funkciu školskej sociálnej práce. Je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určeniu vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Pre pôsobenie odborníka na sociálnu pomoc v škole je plánovanie a predbežná príprava programu pre poskytnutie pomoci svojim klientom nevyhnutnou súčasťou jeho pôsobenia. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PLÁNOVANIE“ pre subjekt „JA“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meračných položiek je štruktúrovaný do štyroch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 8).

Faktor 1 združuje položky, ktoré sú zamerané na „*výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 7,12 a % rozptylu 33,91 je sýtený položkami: vopred určiť spôsoby pomoci pri prispôsobovaní sa novému prostrediu na vysokej škole; predvídať účinné postupy pri riešení neúspechov v škole; pripraviť program zvládania nevhodného správania v škole; vypracovanie postupov určených na riešenie častej neúčasti na vyučovaní a zanedbávaní školských povinností; zostavovanie záznamu aktivít zameraných na riešenie problémov s vyučujúcimi; vytvorenie predbežných krokov pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe; predbežné riešenie nástrojov pomoci pri zvládaní dezilúzií, sklamaní, nedostatočného začlenenia. Ide o všetky položky subindikátora - „*VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE*“.

Faktor 2 združuje položky súvisiace so zneužívaním – „*patologické správanie*“. Faktor pri eigenvalue 1,88 a % rozptylu 8,83 je sýtený položkami: predbežné riešenie nástrojov, ktoré by následne umožnili zvládnuť problémy s drogami a návykovým správaním; zostavovanie záznamu aktivít na pomoc pri zvládnutí rôznych foriem zneužívania – sexuál-

ne, citové, fyzické, psychické; vytvorenie predbežných krokov na pomoc pri zvládaní ťažkých zážitkov, traumy; vypracovanie postupov pre zvládanie násilia vo vzťahoch – šikanovania, donucovania, fyzického násilia.

Tabuľka č. 8: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PLÁNOVANIE“ pre subjekt „JA“

PLÁNOVANIE		JA			
		1	2	3	4
O S O B N Ě	<i>prípravenie programu</i> pre zvládnutie rôznych <i>handicapov a chorôb</i> u študentov počas štúdia				
	<i>predvídanie postupov</i> na zvládnutie <i>stresu, napätia, nervozity</i>			0,83	
	<i>vopred určiť spôsoby</i> zvládania <i>stavov úzkosti, depresie, strachu</i>			0,79	
	<i>vypracovanie postupov</i> pre vyrovnanie <i>sa so stratami, prehrami, neistotou a nenaplnenými očakávaniami</i>			0,62	
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> , ktoré by následne umožnili zvládnuť <i>problémy s drogami a návykovým správaním</i>		0,78		
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> na pomoc pri zvládnutí <i>rôznych foriem zneužívania – sexuálne, citové, fyzické, psychické</i>		0,79		
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> na pomoc pri zvládaní <i>ťažkých zážitkov, traumy</i>		0,66		
S O C I Á L N E	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>				0,57
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> na pomoc pri zvládaní <i>problémov v rodinných vzťahoch</i>				0,62
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pre pomoc pri zvládaní <i>vzťahov medzi priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>				0,77
	<i>vopred určiť spôsoby, ako pomáhať</i> pri vytváraní <i>nových vzťahov</i>				0,75
	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie <i>násilia vo vzťahoch – šikanovania, donucovania, fyzického násilia</i>		0,67		
	<i>prípravenie programu</i> pre pomoc v riešení problémov <i>národnostnej, jazykovej, medzikultúrnej povahy</i>				
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> , ktoré by pomohli zvládnuť problémy so <i>zaradením sa do rôznych skupín, organizácií</i>				
V Ý C H - V Z D	<i>vopred určiť spôsoby pomoci</i> pri <i>prispôbovaní sa novému prostrediu na vysokej škole</i>	0,65			
	<i>predvídať účinné postupy</i> pri riešení <i>neúspechov v škole</i>	0,69			
	<i>pripraviť program</i> zvládania <i>nevhodného správania v škole</i>	0,59			
	<i>vypracovanie postupov</i> určených na riešenie <i>častej neúčasti na vyučovaní a zanedbávaní školských povinností</i>	0,61			
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> zameraných na <i>riešenie problémov s vyučujúcimi</i>	0,70			
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pri zvládnutí problémov so <i>zaradením sa do praxe</i>	0,63			
	<i>predbežné riešenie nástrojov pomoci</i> pri zvládaní <i>dezilúzií, sklamaní, nedostatočného začlenenia</i>	0,56			
	Vlastná hodnota – eigenvalue	7,12	1,88	1,53	1,33
	% rozptylu	33,91	8,94	7,28	6,31

Faktor 3 združuje položky, ktoré je možné pomenovať spoločným názvom „*dôsledky záťaže*“. Faktor pri eigenvalue 1,88 a % rozptylu 8,83 je sýtený položkami: predvídanie postupov na zvládnutie stresu, napätia, nervozity; vopred určiť spôsoby zvládania stavov úzkosti, depresie, strachu; vypracovanie postupov pre vyrovnanie sa so stratami, prehrami, neistotou a nenaplnenými očakávaniami.

Faktor 4 predstavuje položky zamerané na vzťahy - „*vzťahové problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,88 a % rozptylu 8,83 je sýtený položkami: vypracovanie postupov pre zvládanie problémov v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; predbežné riešenie nástrojov na

pomoc pri zvládaní problémov v rodinných vzťahoch; vytvorenie predbežných krokov pre pomoc pri zvládaní vzťahov medzi priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi, vopred určiť spôsoby, ako pomáhať pri vytváraní nových vzťahov.

Poradenstvo dnes zohráva dôležitú úlohu v mnohých organizáciách, aj v škole. Mnohí študenti zažívajú náročnejšie obdobia, kedy by sa pri riešení svojich problémov potrebovali poradiť s odborníkom. V súčasnosti, najmä v sociálnej oblasti je poradenstvo založené na princípe pomoci, pričom poradca má snahu „podporiť rast, rozvoj a zrelosť a lepšie uplatnenie klienta, aby sa efektívne orientoval vo svete a vyrovnával sa so životom“ (Gabura, 1995, s. 14). Prednosťou sociálneho poradenstva je práve jeho komplexnosť. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PORADENSTVO“ pre subjekt „JA“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do troch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 9).

Tabuľka č. 9: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PORADENSTVO“ pre subjekt „JA“

PORADENSTVO		JA		
		1	2	3
O S O B N Ě	<i>je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu, či choroby</i>			
	<i>pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie</i>			0,70
	<i>odborník ukáže možnosti, ako riešiť rôzne traumy, nepríjemné zážitky</i>			0,77
	<i>odporúčania odborníka pomôžu riešiť úzkosti, depresie, strach</i>			0,72
	<i>odborník podporuje snahu zvládnuť rôzne straty, prehry, neistoty, nenaplnené očakávania</i>			0,58
	<i>prekonanie problémov s drogami a návykovým správaním podporujú rady odborníka</i>		0,80	
	<i>zvládnutie rôznych foriem zneužívania prebieha pod pravidelným dozorom odborníka</i>		0,82	
S O C I Á L N E	<i>odporúčania odborníka pomôžu riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>		0,65	
	<i>pôsobenie odbornej autority pomôže zvládať rodinné vzťahy</i>			
	<i>odborník ukáže možnosti ako úspešne riešiť problémy s vytváraním nových vzťahov</i>			
	<i>odborník podporuje snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy</i>			
	<i>zvládnutie rôznych foriem násilia vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie - prebieha podľa plánu, pod dozorom odborníka</i>		0,64	
	<i>riešenie problémov s tým, ako sa zaradiť a byť súčasťou prostredia podporujú rady odborníka</i>	0,59		
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi</i>	0,67		
V Ý C H - V Z D	<i>pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť problémy s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole</i>	0,72		
	<i>odporúčania odborníka pomôžu riešiť neúspech v štúdiu - problémy s nezvládnutím štúdia, schopnosťou presadiť sa</i>	0,67		
	<i>odborník podporuje snahu zvládnuť problémy s vyučujúcimi</i>	0,59		
	<i>prekonanie problémov s nevhodným správaním v škole podporujú rady odborníka</i>	0,64		
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí problémov v praxi</i>	0,71		
	<i>odborník ukáže možnosti ako riešiť problémy s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností</i>	0,71		
	<i>zvládnutie dezilúzií, sklamaní, prebieha pomocou pravidelnej plánovanej podpory odborníka</i>	0,59		
	Vlastná hodnota – eigenvalue	8,42	1,59	1,35
	% rozptylu	40,10	7,56	6,41

Faktor 1 je orientovaný na problémy súvisiace so školou a školským prostredím – „*výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 8,42 a % rozptylu 40,10 je sýtený položkami: riešenie problémov s tým, ako sa zaradiť a byť súčasťou prostredia podporujú rady odborníka; je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi; pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť problémy s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole, odporúčania odborníka pomôžu riešiť neúspech v štúdiu - problémy s nezvládnutím štúdia, schopnosťou presadiť sa; odborník podporuje snahu zvládnuť problémy s vyučujúcimi; prekonanie problémov s nevhodným správaním v škole podporujú rady odborníka; je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí problémov v praxi; odborník ukáže možnosti, ako riešiť problémy s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností; zvládnutie dezilúzií, sklamaní prebieha pomocou pravidelnej plánovanej podpory odborníka.

Faktor 2 je orientovaný najmä na problémy súvisiace s rôznymi formami zneužívania – „*patologické správanie a problémy v sexuálnom živote*“. Faktor pri eigenvalue 1,59 a % rozptylu 7,56 je sýtený položkami: prekonanie problémov s drogami a návykovým správaním podporujú rady odborníka; zvládnutie rôznych foriem zneužívania prebieha pod pravidelným dozorom odborníka; odporúčania odborníka pomôžu riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; zvládnutie rôznych foriem násilia vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie - prebieha podľa plánu, pod dozorom odborníka.

Faktor 3 je orientovaný na problémy, ktoré je možné súhrnne označiť ako „*dôsledky záťaže*“. Faktor pri eigenvalue 1,35 a % rozptylu 6,41 je sýtený položkami: pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie; odborník ukáže možnosti, ako riešiť rôzne traumy, neprijemné zážitky; odporúčania odborníka pomôžu riešiť úzkosti, depresie, strach; odborník podporuje snahu zvládnuť rôzne straty, prehry, neistoty, nenaplnené očakávania.

Konzultačná pomoc odborníka zvyčajne patrí k tým, ktoré sú využívané najčastejšie. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KONZULTÁCIE“ pre subjekt „JA“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do troch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 10).

Faktor 1 je orientovaný na položky dotýkajúce sa problémov v oblasti vzťahov s priateľmi, spolužiakmi, ako aj problémov v oblasti vzdelávania. Preto tento faktor možno súhrnne označiť ako „*výchovno-vzdelávacie a vzťahové problémy*“. Faktor pri eigenvalue 9,45 a % rozptylu 45,02 je sýtený položkami: získať odpovede na otázky ohľadne zvládnutia problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi a spolužiakmi; získať správne informácie pre riešenie problémov s vytváraním nových vzťahov, nadväzovaním kontaktov s ľuďmi; porozprávať sa s odborníkom o svojich problémoch zaradiť sa, začleniť sa do skupín, organizácií; overiť si svoj postup pri riešení neúspechov v štúdiu; vyjasniť, vysvetliť si charakter a zvládanie problémov s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole; diskutovať s odborníkom o zvládnutí nevhodného správania v škole; zapojiť odborníka do riešenia problémov s vyučujúcimi; získať odpovede na otázky spojené so zvládnutím častej

neúčasti v škole a vyhýbania sa školským povinnostiam; porozprávať sa o svojich problémoch s uplatňovaním získaných poznatkov v ďalšej praxi; získať správne informácie o riešení problému s dezilúziou, sklamaním a nedostatočným začlenením sa do prostredia,

Tabuľka č. 10: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KONZULTÁCIE“ pre subjekt „JA“

KONZULTÁCIE		JA		
		1	2	3
O S O B N Ě	<i>porozprávať sa</i> o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom		0,67	
	<i>diskutovať</i> o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch		0,79	
	<i>vyjasniť, vysvetliť</i> si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi		0,75	
	<i>overovať si</i> svoj postup pri zvládaní nejakej straty, prehry, neistoty, nesplnených očakávaní		0,66	
	<i>zapojiť</i> do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka			0,70
	<i>získať odpovede na otázky</i> ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažovania, či ohrozovania			0,72
	<i>získať správne informácie</i> ohľadne zvládania stresu, nervozity		0,52	
S O C I Á L N E	<i>zapojiť</i> do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka			0,56
	<i>vyjasniť, vysvetliť si</i> charakter problémov, spojených s násilím vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie			0,62
	<i>overiť si</i> svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru			0,56
	<i>získať odpovede na otázky</i> ohľadne zvládnutia problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi a spolužiakmi	0,55		
	<i>diskutovať</i> s odborníkom o svojich problémoch v rodinnom prostredí		0,51	
	<i>získať správne informácie</i> pre riešenie problémov s vytváraním nových vzťahov, nadväzovaním kontaktov s ľuďmi	0,56		
	<i>porozprávať sa s odborníkom</i> o svojich problémoch zaradiť sa, začleniť sa do skupín, organizácií	0,66		
V Ý C H - V Z D	<i>overiť si svoj postup</i> pri riešení neúspechov v štúdiu		0,67	
	<i>vyjasniť, vysvetliť si</i> charakter a zvládanie problémov s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole	0,68		
	<i>diskutovať s odborníkom</i> o zvládnutí nevhodného správania v škole	0,58		
	<i>zapojiť odborníka</i> do riešenia problémov s vyučujúcimi	0,60		
	<i>získať odpovede na otázky</i> spojené so zvládnutím častej neúčasti v škole a vyhýbania sa školským povinnostiam	0,58		
	<i>porozprávať sa</i> o svojich problémoch s uplatňovaním získaných poznatkov v ďalšej praxi	0,69		
	<i>získať správne informácie</i> o riešení problému s dezilúziou, sklamaním a nedostatočným začlenením sa do prostredia	0,64		
	Vlastná hodnota – eigenvalue	9,45	1,52	1,13
	% rozptylu	45,02	7,22	5,36

Faktor 2 je orientovaný na problémy, ktoré je možné súhrnne označiť ako „dôsledky záťaže“. Faktor pri eigenvalue 1,51 a % rozptylu 7,22 je sýtený položkami: porozprávať sa o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom; diskutovať o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch; vyjasniť, vysvetliť si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi; overovať si svoj postup pri zvládaní nejakej straty, prehry, neistoty, nesplnených očakávaní; získať správne informácie ohľadne zvládania stresu, nervozity; diskutovať s odborníkom o svojich problémoch v rodinnom prostredí.

Faktor 3 je orientovaný na problémy, ktoré je možné súhrnne označiť ako „patologické správanie a problémy v sexuálnom živote“. Faktor pri eigenvalue 1,13 a % rozptylu 5,36 je sýtený položkami: zapojiť do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka; získať odpovede na otázky ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažo-

vania, či ohrozovania; zapojiť do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka; vyjasniť, vysvetliť si charakter problémov, spojených s násilím vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie; overiť si svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru.

Riešenie niektorých problémov si vyžaduje spoluprácu a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi. Domnievame sa, že koordinovanie postupov a vôbec služieb školy patrí k špecifickým úlohám sociálneho pracovníka, ktorou sa odlišuje od iných pomáhajúcich profesií. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KOORDINOVANIE“ pre subjekt „JA“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do troch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 11).

Tabuľka č. 11: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KOORDINOVANIE“ pre subjekt „JA“

KOORDINOVANIE		JA		
		1	2	3
O S O B N Ě	<i>zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami</i>		0,58	
	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné</i>			0,63
	<i>účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie úzkosti, depresí</i>		0,60	
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problému s drogami a návykovým správaním</i>		0,71	
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu strát a prehier, nesplnených očakávaní a neistôt</i>		0,60	
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problém so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>		0,71	
	<i>nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť traumy, nepríjemné skúsenosti a zážitky</i>		0,63	
S O C I Á L N E	<i>účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie problémov v rodinnom prostredí</i>		0,59	
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problémov s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie</i>		0,63	
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	0,52		
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	0,68		
	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby riešenie problému so zaradením, začlenením sa do prostredia na vysokej škole bolo efektívne</i>	0,70		
	<i>nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	0,66		
	<i>zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s nadväzovaním kontaktov a vytváraním vzťahov</i>	0,73		
V Ý C H - V Z D	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach, tak aby bolo riešenie problému s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole efektívne</i>	0,59		
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na zvládaní nevhodného správania v škole</i>	0,62		
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s vyučujúcimi</i>			0,55
	<i>nadväzovať novú spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy s uplatňovaním v praxi</i>			0,61
	<i>zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia</i>			0,53
	<i>účinne usporiadať postupy pri riešení častej neúčasti v škole</i>	0,59		
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy zvládania dezilúzií, sklamaní</i>	0,66		
	Vlastná hodnota – eigenvalue	9,12	1,56	1,01
	% rozptylu	43,42	7,41	4,83

Faktor 1 združuje položky, v rámci ktorých sú problémy orientované najmä vo vzťahu k iným osobám a k prostrediu - „*adaptačno-vzťahové problémy*“. Faktor pri eigenvalue 9,12 a % rozptylu 43,42 je sýtený položkami: kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy; usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi; zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby riešenie problému so zaradením, začlenením sa do prostredia na vysokej škole bolo efektívne; nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problému s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole efektívne; harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na zvládaní nevhodného správania v škole; zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia; účinne usporiadať postupy pri riešení častej neúčasti v škole; usmerňovať rôznorodé prístupy zvládania dezilúzií, sklamaní.

Faktor 2 združuje položky, v rámci ktorých sa problémy vzťahujú priamo k človeku - „*osobné problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,56 a % rozptylu 7,41 je sýtený položkami: zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami; účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie úzkostí, depresí; harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problému s drogami a návykovým správaním; usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu strát a prehíer, nesplnených očakávaní a neistôt; kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problém so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním; nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť traumy, neprijemné skúsenosti a zážitky.

Faktor 3 sa zameriava na položky, v rámci ktorých problémy súvisia najmä s výučbou - „*výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,01 a % rozptylu 4,83 je sýtený položkami: zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné; kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s vyučujúcimi; nadväzovať novú spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy s uplatňovaním v praxi; zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia.

Ku kľúčovým úlohám sociálnych pracovníkov patrí hodnotenie a posudzovanie životnej situácie klientov. Školský sociálny pracovník hodnotí, teda analyzuje, rozoberá, porovnáva spôsob, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole i svoj život. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ pre subjekt „JA“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do troch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 12).

Tabuľka č. 12: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ pre subjekt „JA“

HODNOTENIE A POSUDZOVANIE		JA		
		1	2	3
O S O B N Ě	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu</i>		0,74	
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>strát, prehier, nesplnených očakávaní</i>		0,81	
	<i>Porovnávať</i> , ako študenti zvládajú svoje <i>traumy, nepríjemné zážitky</i>		0,73	
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>	0,59		
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>handicapy, choroby</i>		0,54	
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s drogami a návykovým správaním</i>	0,72		
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní <i>úzkostí, depresii, strachu</i>	0,61		
S O C I Á L N E	<i>analyzovať</i> zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	0,68		
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov vo <i>vzťahoch s priateľmi spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	0,63		
	<i>porovnávať</i> ako jednotliví študenti zvládajú problémy <i>s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie</i>	0,68		
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	0,52		
	<i>preferovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní problémov <i>so zaradením začlenením sa do rôznych skupín, organizácií</i>			0,53
	<i>popisovať spôsoby</i> , akými študenti zvládajú svoje problémy v <i>rodinných vzťahoch</i>	0,52		
	<i>rozoberať</i> zvládnutie problémov <i>s nadväzovaním kontaktov, vytváraním vzťahov</i>			
V Ý C H - V Z D	<i>Porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú svoje problémy <i>s vyučujúcimi</i>			0,62
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s uplatňovaním sa v praxi</i>			0,72
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa</i>			0,67
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>dezilúzie, sklamania</i>			0,59
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov zameraných na <i>zvládanie nevhodného správania v škole</i>	0,56		
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam</i>	0,57		
	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>prispôbenie sa prostrediu na vysokej škole</i>			0,53
	Vlastná hodnota - eigenvalue	9,88	1,27	1,12
	% rozptylu	47,07	6,04	5,32

Faktor 1 je zameraný na položky, v rámci ktorých sú problémy orientované najmä vo vzťahu k iným osobám a k prostrediu, pričom zahŕňa aj patologické správanie. Preto tento faktor môžeme súhrnne označiť ako „*problémy v interakciách a patologické správanie*“. Faktor pri eigenvalue 9,88 a % rozptylu 47,07 je sýtený položkami: nastavovať zrkadlo riešeniu problémov so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním; kritizovať charakter riešenia problémov s drogami a návykovým správaním; preverovať účinnosť postupov pri zvládaní úzkostí, depresii, strachu; analyzovať zvládanie problémov v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; nastavovať zrkadlo riešeniu problémov vo vzťahoch s priateľmi spolužiakmi, spolupracovníkmi; porovnávať, ako jednotliví študenti zvládajú problémy s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie; kritizovať charakter riešenia problémov s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy; popisovať spôsoby, akými študenti zvládajú svoje problémy v rodinných vzťahoch; preverovať účinnosť postupov zameraných na zvládanie nevhodného správania v škole; nastavovať zrkadlo riešeniu problémov s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam.

Faktor 2 je zameraný na položky, v rámci ktorých sa problémy vzťahujú priamo k človeku - „*dôsledky záťaže*“. Faktor pri eigenvalue 1,27 a % rozptylu 6,04 je sýtený položkami: rozoberať, ako študenti zvládajú stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu; analyzovať

charakter riešenia strát, prehíer, nesplnených očakávaní; porovnávať, ako študenti zvládajú svoje traumy, nepríjemné zážitky; popisovať spôsoby ako študenti zvládajú svoje handicapy, choroby.

Faktor 3 je zameraný na položky, v rámci ktorých problémy súvisia najmä so školou a školským prostredím – „*adaptačné a vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,12 a % rozptylu 5,32 je sýtený položkami: preferovať účinnosť postupov pri zvládaní problémov so začlenením sa do rôznych skupín, organizácií; porovnávať, ako jednotliví študenti zvládajú svoje problémy s vyučujúcimi; kritizovať charakter riešenia problémov s uplatňovaním sa v praxi; analyzovať charakter riešenia neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa; popisovať spôsoby, ako študenti zvládajú svoje dezilúzie, sklamania; rozoberať, ako študenti zvládajú prispôsobenie sa prostrediu na vysokej škole.

Odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie je považované aj v profesii sociálnej práce za profesijnú etickú hodnotu. Školský sociálny pracovník poskytuje dôkaz o profesionálnom rozvoji a dodržiava etický kódex. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „**ODBORNÝ ROZVOJ**“ pre subjekt „**JA**“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do dvoch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 13).

Tabuľka č. 13: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „ODBORNÝ ROZVOJ“ pre subjekt „JA“

ODBORNÝ ROZVOJ		JA	
		1	2
O S O B N É	<i>študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu</i>		0,71
	<i>zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov s drogami , návykovým správaním</i>		0,76
	<i>koriguje svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia</i>		0,75
	<i>aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní rôznych strát, prehíer</i>		0,68
	<i>neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní úzkostí, depresí, strachu</i>		0,67
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na pomoc v prípadoch sexuálneho, citového obťažovania či zneužívania</i>		0,63
	<i>vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri traumách, nepríjemných zážitkoch, skúsenostiach</i>		0,62
S O C I Á L N E	<i>zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov, ktoré majú národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter</i>	0,63	
	<i>koriguje svoje postoje k zvládaniu násillia vo vzťahoch - šikanovanie, donucovanie, fyzické násillie</i>	0,52	
	<i>neustále napreduje v schopnosti riešiť problémy so zaraďovaním sa do skupín, organizácií</i>	0,72	
	<i>aplikuje najnovšie poznatky o riešení problémov v rodinných vzťahoch</i>	0,71	
	<i>študuje metódy zvládania problémov s nadväzovaním kontaktov s ľuďmi, vytváraním vzťahov</i>	0,75	
	<i>vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri zvládaní problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi</i>	0,72	
	<i>zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	0,60	
V Ý C H - V Z	<i>aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní neúspechu v štúdiu a schopnosti sa presadiť</i>	0,50	
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na zvládanie nevhodného správania v škole</i>	0,65	
	<i>zbiera skúsenosti s riešením problémov s prispôsobením sa novým podmienkam na vysokej škole</i>	0,72	
	<i>neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní problémov so zaraďovaním sa a uplatnením v praxi</i>	0,67	
	<i>vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri častej neúčasti na vyučovaní a vyhýbaní sa školským povinnostiam</i>	0,63	
	<i>koriguje svoje postoje k zvládaniu dezilúzií, sklamania</i>	0,62	
	<i>študuje metódy zvládania problémov s vyučujúcimi</i>	0,53	
	Vlastná hodnota – eigenvalue	10,31	1,25
	% rozptylu	49,10	5,96

Faktor 1 zahŕňa položky, ktoré sú zamerané jednak na adaptačné a vzdelávacie problémy, na vzťahové problémy, ale i problémy so zneužívaním. Všetky problémy sú orientované smerom k iným osobám a k prostrediu, a preto by sme tento faktor mohli súhrne označiť ako „*problémy v interakciách*“. Faktor pri eigenvalue 10,31 a % rozptylu 49,10 je sýtený položkami: zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov, ktoré majú národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter; koriguje svoje postoje k zvládaniu násilia vo vzťahoch - šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie; neustále napreduje v schopnosti riešiť problémy so zaraďovaním sa do skupín, organizácií; aplikuje najnovšie poznatky o riešení problémov v rodinných vzťahoch; študuje metódy zvládania problémov s nadväzovaním kontaktov s ľuďmi, vytváraním vzťahov; vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri zvládaní problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi; zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní neúspechu v štúdiu a schopnosti sa presadiť; zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na zvládanie nevhodného správania v škole; zbiera skúsenosti s riešením problémov s prispôbením sa novým podmienkam na vysokej škole; neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní problémov so zaradením sa a uplatnením v praxi; vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri častej neúčasti na vyučovaní a vyhýbaní sa školským povinnostiam; koriguje svoje postoje k zvládaniu dezilúzií, sklamaní; študuje metódy zvládania problémov s vyučujúcimi. Ide o všetky položky subindikátorov - „*SOCIÁLNE*“ a „*VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE*“.

Faktor 2 zahŕňa položky, v rámci ktorých sa problémy vzťahujú priamo k človeku - „*osobné problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,25 a % rozptylu 5,96 je sýtený položkami: študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu; zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov s drogami, návykovým správaním; koriguje svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia; aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní rôznych strát, prehíer; neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní úzkostí, depresií, strachu; zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na pomoc v prípadoch sexuálneho, citového obťažovania či zneužívania; vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri traumách, nepríjemných zážitkoch, skúsenostiach. Ide o všetky položky subindikátora „*OSOBNÉ*“.

6.2.2. Faktorová štruktúra potenciálu školskej sociálnej práce na jednotlivých úrovniach pre subjekt „OSTATNÍ“

Plánovanie je považované za základnú východiskovú funkciu školskej sociálnej práce. Je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určeniu vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Pre pôsobenie odborníka na sociálnu pomoc v škole je plánovanie a predbežná príprava programu pre poskytnutie pomoci svojim klientom nevyhnutnou súčasťou jeho pôsobenia. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni

„PLÁNOVANIE“ pre subjekt „OSTATNÍ“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do štyroch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 14).

Tabuľka č. 14: Faktorová štruktúra potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PLÁNOVANIE“ pre subjekt „OSTATNÍ“

PLÁNOVANIE		OSTATNÍ			
		1	2	3	4
O S O B N Ě	<i>pripravenie programu</i> pre zvládnutie rôznych <i>handicapov a chorôb</i> u študentov počas štúdia		0,61		
	<i>predvídanie postupov</i> na zvládnutie <i>stresu, napätia, nervozity</i>		0,78		
	<i>vopred určiť spôsoby</i> zvládania <i>stavov úzkosti, depresie, strachu</i>		0,76		
	<i>vypracovanie postupov</i> pre vyrovnanie <i>sa so stratami, prehrami, neistotou a nenaplnenými očakávaniami</i>		0,57		
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> , ktoré by následne umožnili zvládnuť <i>problémy s drogami a návykovým správaním</i>				0,67
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> na pomoc pri zvládnutí <i>rôznych foriem zneužívania – sexuálne, citové, fyzické, psychické</i>				0,79
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> na pomoc pri zvládaní <i>ťažkých zážitkov, traumy</i>				0,59
S O C I Á L N E	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>				
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> na pomoc pri zvládaní <i>problémov v rodinných vzťahoch</i>				0,50
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pre pomoc pri zvládaní <i>vzťahov medzi priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	0,69			
	<i>vopred určiť spôsoby, ako pomáhať</i> pri vytváraní <i>nových vzťahov</i>	0,73			
	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie <i>násillia vo vzťahoch – šikanovania, donucovania, fyzického násillia</i>				0,67
	<i>pripravenie programu</i> pre pomoc v riešení problémov <i>národnostnej, jazykovej, medzikultúrnej povahy</i>				
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> , ktoré by pomohli zvládnuť problémy so <i>zaradením sa do rôznych skupín, organizácií</i>	0,63			
V Ý C H - V Z D	<i>vopred určiť spôsoby pomoci</i> pri <i>prispôsobovaní sa novému prostrediu na vysokej škole</i>	0,64			
	<i>predvídať účinné postupy</i> pri riešení <i>neúspechov v škole</i>	0,61			
	<i>pripraviť program</i> zvládania <i>nevhodného správania v škole</i>	0,67			
	<i>vypracovanie postupov</i> určených na riešenie <i>častej neúčasti na vyučovaní a zanedbávaní školských povinností</i>				
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> zameraných na riešenie <i>problémov s vyučujúcimi</i>			0,73	
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pri zvládnutí problémov so <i>zaradením sa do praxe</i>			0,69	
	<i>predbežné riešenie nástrojov pomoci</i> pri zvládaní <i>dezilúzií, sklamaní, nedostatočného začlenenia</i>	0,51			
Vlastná hodnota – eigenvalue	7,70	1,75	1,23	1,09	
% rozptylu	36,68	8,34	5,87	5,17	

Faktor 1 združuje položky zamerané na problémy súvisiace s vytváraním a zvládaním medziľudských vzťahov, s nedostatočným začlenením sa, a to najmä vo vzťahu k škole a školskému prostrediu - „*adaptačné a vzťahové problémy*“. Faktor pri eigenvalue 7,70 a % rozptylu 36,68 je sýtený položkami: vytvorenie predbežných krokov pre pomoc pri zvládaní vzťahov medzi priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi; vopred určiť spôsoby, ako pomáhať pri vytváraní nových vzťahov; zostavovanie záznamu aktivít, ktoré by pomohli zvládnuť problémy so zaradením sa do rôznych skupín, organizácií; vopred určiť spôsoby pomoci pri prispôsobovaní sa novému prostrediu na vysokej škole; predvídať účinné postupy pri riešení neúspechov v škole; pripraviť program zvládania nevhodného správania v škole; predbežné riešenie nástrojov pomoci pri zvládaní dezilúzií, sklamaní, nedostatočného začlenenia.

Faktor 2 združuje položky orientované na človeka a jeho prežívanie - „*dôsledky záťaže*“. Faktor pri eigenvalue 1,75 a % rozptylu 8,34 je sýtený položkami: prípravenie programu pre zvládnutie rôznych handicapov a chorôb u študentov počas štúdia; predvídanie postupov na zvládnutie stresu, napätia, nervozity; vopred určiť spôsoby zvládania stavov úzkosti, depresie, strachu; vypracovanie postupov pre vyrovnanie sa so stratami, prehrami, neistotou a nenaplnenými očakávaniami.

Faktor 3 združuje položky, ktoré je možné označiť ako „*konfliktné situácie*“. Faktor pri eigenvalue 1,23 a % rozptylu 5,87 je sýtený položkami: zostavovanie záznamu aktivít zameraných na riešenie problémov s vyučujúcimi; vytvorenie predbežných krokov pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe.

Faktor 4 združuje položky súvisiace predovšetkým s rôznymi formami zneužívania a ktoré by sme mohli súhrnne označiť ako „*traumy zážitky a patologické správanie*“. Faktor pri eigenvalue 1,09 a % rozptylu 5,17 je sýtený položkami: predbežné riešenie nástrojov, ktoré by následne umožnili zvládnuť problémy s drogami a návykovým správaním; zostavovanie záznamu aktivít na pomoc pri zvládnutí rôznych foriem zneužívania – sexuálne, citové, fyzické, psychické; vytvorenie predbežných krokov na pomoc pri zvládaní ťažkých zážitkov, traumy; predbežné riešenie nástrojov na pomoc pri zvládaní problémov v rodinných vzťahoch; vypracovanie postupov pre zvládanie násilia vo vzťahoch – šikanovania, donucovania, fyzického násilia.

Poradenstvo dnes zohráva dôležitú úlohu v mnohých organizáciách, aj v škole. Mnohí študenti zažívajú náročnejšie obdobia, kedy by sa pri riešení svojich problémov potrebovali poradiť s odborníkom. V súčasnosti, najmä v sociálnej oblasti je poradenstvo založené na princípe pomoci, pričom poradca má snahu „podporiť rast, rozvoj a zrelosť a lepšie uplatnenie klienta, aby sa efektívne orientoval vo svete a vyrovnával sa so životom“ (Gabura, 1995, s.14). Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PORADENSTVO“ pre subjekt „OSTATNÍ“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do troch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 15).

Faktor 1 je tvorený položkami, ktoré sú orientované predovšetkým na školu a školské prostredie a preto ich môžeme súhrne označiť ako „*výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 8,98 a % rozptylu 42,76 je sýtený položkami: je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi; pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť problémy s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole; odporúčania odborníka pomôžu riešiť neúspech v štúdiu - problémy s nezvládnutím štúdia, schopnosťou presadiť sa; odborník podporuje snahu zvládnuť problémy s vyučujúcimi; prekonanie problémov s nevhodným správaním v škole podporujú rady odborníka; je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí problémov v praxi; odborník ukáže možnosti, ako riešiť problémy s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností; zvládnutie dezilúzií, sklamaní prebieha pomocou pravidelnej plánovanej podpory odborníka.

Tabuľka č. 15: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „PORADENSTVO“ pre subjekt „OSTATNÍ“

PORADENSTVO		OSTATNÍ		
		1	2	3
O S O B N Ě	<i>je nevyhnutné odborné vedenie</i> pri zvládnutí <i>nejakého handicapu či choroby</i>		0,66	
	<i>pôsobenie odbornej autority</i> pomôže zvládnuť <i>stres, napätie</i>		0,74	
	<i>odborník ukáže možnosti</i> , ako riešiť rôzne <i>traumy, nepríjemné zážitky</i>		0,71	
	<i>odporúčania odborníka</i> pomôžu riešiť <i>úzkosti, depresie, strach</i>		0,66	
	<i>odborník podporuje snahu</i> zvládnuť <i>rôzne straty, prehry, neistoty, nenaplnené očakávania</i>			
	<i>prekonanie problémov s drogami a návykovým správaním</i> podporujú rady odborníka			0,66
S O C I Á L N E	<i>zvládnutie rôznych foriem zneužívania</i> prebieha <i>pod pravidelným dozorom odborníka</i>			0,68
	<i>odporúčania odborníka</i> pomôžu riešiť problémy v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>			0,68
	<i>pôsobenie odbornej autority</i> pomôže zvládať <i>rodinné vzťahy</i>			0,61
	<i>odborník ukáže možnosti</i> , ako úspešne riešiť problémy s <i>vytváraním nových vzťahov</i>			0,52
	<i>odborník podporuje</i> snahu riešiť problémy <i>spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy</i>			
	<i>zvládnutie rôznych foriem násilia vo vzťahoch</i> - šikanovanie, fyzické násilie - <i>prebieha podľa plánu, pod dozorom odborníka</i>			0,56
V Ý C H - V Z D	<i>riešenie problémov s tým, ako sa zaradiť a byť súčasťou prostredia</i> podporujú rady odborníka			
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie</i> pri riešení problémov s <i>priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi</i>	0,68		
	<i>pôsobenie odbornej autority</i> pomôže zvládnuť problémy s <i>prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole</i>	0,72		
	<i>odporúčania odborníka</i> pomôžu riešiť <i>neúspech v štúdiu - problémy s nezvládnutím štúdia, schopnosťou presadiť sa</i>	0,66		
	<i>odborník podporuje</i> snahu zvládnuť problémy s <i>vyučujúcimi</i>	0,51		
	<i>prekonanie problémov s nevhodným správaním v škole</i> podporujú rady odborníka	0,64		
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie</i> pri zvládnutí problémov v <i>praxi</i>	0,69		
	<i>odborník ukáže možnosti</i> , ako riešiť problémy s <i>častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností</i>	0,69		
	<i>zvládnutie dezlúčí, sklamaní</i> prebieha pomocou <i>pravidelnej plánovanej podpory odborníka</i>	0,57		
Vlastná hodnota – eigenvalue		8,98	1,34	1,07
% rozptylu		42,76	6,38	5,11

Faktor 2 obsahuje položky orientované na prežívanie človeka - „dôsledky záťaže“. Faktor pri eigenvalue 1,34 a % rozptylu 6,38 je sytený položkami: je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu či choroby; pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie; odborník ukáže možnosti, ako riešiť rôzne traumy, nepríjemné zážitky; odporúčania odborníka pomôžu riešiť úzkosti, depresie, strach.

Faktor 3 združuje položky týkajúce sa jednak patologického správania a jednak problémov v oblasti vzťahov, a preto ich súhrnne môžeme označiť ako „problémy vo vzťahoch a patologické správanie“. Faktor pri eigenvalue 1,07 a % rozptylu 5,11 je sytený položkami: prekonanie problémov s drogami a návykovým správaním podporujú rady odborníka; zvládnutie rôznych foriem zneužívania prebieha pod pravidelným dozorom odborníka; odporúčania odborníka pomôžu riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; pôsobenie odbornej autority pomôže zvládať rodinné vzťahy; odborník ukáže možnosti, ako úspešne riešiť problémy s vytváraním nových vzťahov; zvládnutie rôznych foriem násilia vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie - prebieha podľa plánu, pod dozorom odborníka.

Konzultačná pomoc odborníka zvyčajne patrí k tým, ktoré sú využívané najčastejšie. Hodnotenie možnosti uplatnenia školskej sociálnej práce na úrovni „KONZULTÁCIE“ pre subjekt „OSTATNÍ“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do dvoch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 16).

Tabuľka č. 16: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KONZULTÁCIE“ pre subjekt „OSTATNÍ“

KONZULTÁCIE		JA	
		1	2
O S O B N Ě	<i>porozprávať sa o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom</i>	0,69	
	<i>diskutovať o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch</i>	0,73	
	<i>vyjasniť, vysvetliť si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi</i>	0,79	
	<i>overovať si svoj postup pri zvládaní nejakej straty, prehry, neistoty, nesplnených očakávaní</i>	0,65	
	<i>zapojiť do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka</i>	0,51	
	<i>získať odpovede na otázky ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažovania, či ohrozovania</i>	0,53	
	<i>získať správne informácie ohľadne zvládania stresu, nervozity</i>	0,53	
S O C I Á L N E	<i>zapojiť do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka</i>	0,52	
	<i>vyjasniť, vysvetliť si charakter problémov spojených s násilím vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie</i>	0,62	
	<i>overiť si svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru</i>		0,51
	<i>získať odpovede na otázky ohľadne zvládnutia problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi a spolužiakmi</i>	0,54	
	<i>diskutovať s odborníkom o svojich problémoch v rodinnom prostredí</i>	0,62	
	<i>získať správne informácie pre riešenie problémov s vytváraním nových vzťahov, nadväzovaním kontaktov s ľuďmi</i>		0,53
V Ý C H - V Z	<i>porozprávať sa s odborníkom o svojich problémoch zaradiť sa, začleniť sa do skupín, organizácií</i>		0,57
	<i>overiť si svoj postup pri riešení neúspechov v štúdiu</i>		0,57
	<i>vyjasniť, vysvetliť si charakter a zvládanie problémov s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole</i>		0,73
	<i>diskutovať s odborníkom o zvládnutí nevhodného správania v škole</i>		0,72
	<i>zapojiť odborníka do riešenia problémov s vyučujúcimi</i>		0,76
	<i>získať odpovede na otázky spojené so zvládnutím častej neúčasti v škole a vyhýbania sa školským povinnostiam</i>		0,73
	<i>porozprávať sa o svojich problémoch s uplatňovaním získaných poznatkov v ďalšej praxi</i>		0,65
	<i>získať správne informácie o riešení problému s dezilúziou, sklamaním a nedostatočným začlenením sa do prostredia</i>		0,58
Vlastná hodnota - eigenvalue		9,04	1,46
% rozptylu		43,07	6,96

Faktor 1 obsahuje položky orientované najmä na prežívanie človeka a jeho vzťahy s okolím - „dôsledky záťaže a problémy vo vzťahoch“. Faktor pri eigenvalue 9,04 a % rozptylu 43,07 je sýtený položkami: porozprávať sa o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom; diskutovať o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch; vyjasniť, vysvetliť si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi; overovať si svoj postup pri zvládaní nejakej straty, prehry, neistoty, nesplnených očakávaní; zapojiť do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka; získať odpovede na otázky ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažovania, či ohrozovania; získať správne informácie ohľadne zvládania stresu, nervozity; zapojiť do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka; vyjasniť, vysvetliť si charakter problémov spojených s násilím vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie; získať odpovede na otázky ohľadne

zvládnutia problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi a spolužiakmi; diskutovať s odborníkom o svojich problémoch v rodinnom prostredí.

Faktor 2 združuje položky zamerané na školu a školské prostredie - „*adaptačno-vzťahové a výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,46 a % rozptylu 6,96 je sýtený položkami: overiť si svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru; získať správne informácie pre riešenie problémov s vytváraním nových vzťahov, nadväzovaním kontaktov s ľuďmi; porozprávať sa s odborníkom o svojich problémoch zaradiť sa, začleniť sa do skupín, organizácií; overiť si svoj postup pri riešení neúspechov v štúdiu; vyjasniť, vysvetliť si charakter a zvládanie problémov s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole; diskutovať s odborníkom o zvládnutí nevhodného správania v škole; zapojiť odborníka do riešenia problémov s vyučujúcimi; získať odpovede na otázky spojené so zvládnutím častej neúčasti v škole a vyhýbania sa školským povinnostiam; porozprávať sa o svojich problémoch s uplatňovaním získaných poznatkov v ďalšej praxi; získať správne informácie o riešení problému s dezilúziou, sklamaním a nedostatočným začlenením sa do prostredia.

Riešenie niektorých problémov si vyžaduje spoluprácu a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi. Domnievame sa, že koordinovanie postupov a vôbec služieb školy patrí k špecifickým úlohám sociálneho pracovníka, ktorou sa odlišuje od iných pomáhajúcich profesií. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KOORDINOVANIE“ pre subjekt „OSTATNÍ“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do dvoch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 17).

Faktor 1 združuje položky, ktoré je možné označiť súhrnným názvom „*vzťahové a výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 9,11 a % rozptylu 43,41 je sýtený položkami: zosúladiť aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami; zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné; účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie úzkostí, depresii; harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problému s drogami a návykovým správaním; usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu strát a prehier, nesplnených očakávaní a neistôt; kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problém so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním; nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť traumy, nepríjemné skúsenosti a zážitky; účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie problémov v rodinnom prostredí; harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problémov s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie.

Faktor 2 obsahuje položky orientované priamo na človeka a jeho prežívanie – „*osobné problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,35 a % rozptylu 6,44 je sýtený položkami: kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy; usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi; zoraďovať postupy na viacerých miestach tak,

aby riešenie problému so zaradením, začlenením sa do prostredia na vysokej škole bolo efektívne; nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s nadväzovaním kontaktov a vytváraním vzťahov; zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problému s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole efektívne; harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na zvládnutí nevhodného správania v škole; kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s vyučujúcimi; nadväzovať novú spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy s uplatňovaním v praxi; zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia; účinne usporiadať postupy pri riešení častej neúčasti v škole; usmerňovať rôznorodé prístupy zvládania dezilúzií, sklamaní.

Tabuľka č. 17: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „KOORDINOVANIE“ pre subjekt „OSTATNÍ“

KOORDINOVANIE		JA	
		1	2
O S O B N É	<i>zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami</i>		0,68
	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné</i>		0,66
	<i>účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie úzkosti, depresí</i>		0,69
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problému s drogami a návykovým správaním</i>		0,65
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu strát a prehiev, nespĺnených očakávaní a neistôt</i>		0,61
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problém so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>		0,70
	<i>nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť traumy, nepríjemné skúsenosti a zážitky</i>		0,64
S O C I Á L N É	<i>účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie problémov v rodinnom prostredí</i>		
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problémov s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie</i>		0,53
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	0,63	
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	0,69	
	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby riešenie problému so zaradením, začlenením sa do prostredia na vysokej škole bolo efektívne</i>	0,73	
	<i>nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	0,68	
	<i>zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s nadväzovaním kontaktov a vytváraním vzťahov</i>	0,73	
V Ý C H - V Z	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problému s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole efektívne</i>	0,61	
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na zvládnutí nevhodného správania v škole</i>	0,61	
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s vyučujúcimi</i>	0,58	
	<i>nadväzovať novú spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy s uplatňovaním v praxi</i>	0,50	
	<i>zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia</i>	0,60	
	<i>účinne usporiadať postupy pri riešení častej neúčasti v škole</i>	0,66	
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy zvládania dezilúzií, sklamaní</i>	0,60	
	Vlastná hodnota – eigenvalue	9,11	1,35
	% rozptylu	43,41	6,44

Ku kľúčovým úlohám sociálnych pracovníkov patrí hodnotenie a posudzovanie životnej situácie klientov. Školský sociálny pracovník hodnotí, teda analyzuje, rozoberá, porovnáva spôsoby, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole i svoj život. Hodnotenie možnosti uplatnenia školskej sociálnej práce na úrovni „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ pre subjekt „JA“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do štyroch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 18).

Tabuľka č. 18: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ pre subjekt „JA“

HODNOTENIE A POSUDZOVANIE		OSTATNÍ		
		1	2	3
O S O B N Ě	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu</i>		0,73	
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>strát, prehier, nesplnených očakávaní</i>		0,75	
	<i>porovnávať</i> , ako študenti zvládajú svoje <i>traumy, nepríjemné zážitky</i>		0,71	
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>		0,67	
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>handicapy, choroby</i>		0,69	
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s drogami a návykovým správaním</i>		0,53	
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní <i>úzkostí, depresii, strachu</i>	0,59		
S O C I Á L N E	<i>analyzovať</i> zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	0,71		
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov vo <i>vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	0,62		
	<i>porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú problémy <i>s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie</i>	0,52		
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	0,54		
	<i>preferovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní problémov <i>so zaradením začlenením sa do rôznych skupín, organizácií</i>	0,52		
	<i>popisovať spôsoby</i> , akými študenti zvládajú svoje problémy <i>v rodinných vzťahoch</i>			
<i>rozoberať</i> zvládnutie problémov <i>s nadväzovaním kontaktov, vytváraním vzťahov</i>				
V Ý C H - V Z D	<i>porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú svoje problémy <i>s vyučujúcimi</i>			0,60
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s uplatňovaním sa v praxi</i>			0,77
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa</i>			0,70
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>dezilúzie, sklamania</i>			0,66
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov <i>zameraných na zvládanie nevhodného správania v škole</i>	0,58		
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam</i>	0,65		
<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>prispôbenie sa prostrediu na vysokej škole</i>	0,66			
	Vlastná hodnota - eigenvalue	10,05	1,21	1,01
	% rozptylu	47,88	5,78	4,79

Faktor 1 združuje položky zamerané na „*problémy vo vzťahoch a so začlenením sa*“. Faktor pri eigenvalue 10,05 a % rozptylu 47,88 je sýtený položkami: preverovať účinnosť postupov pri zvládaní úzkostí, depresii, strachu; analyzovať zvládanie problémov v intimných vzťahoch a sexuálnom živote; nastavovať zrkadlo riešeniu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi; porovnávať, ako jednotliví študenti zvládajú problémy s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie; kritizovať charakter riešenia problémov s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy; preferovať účinnosť postupov pri zvládaní problémov so zaradením začlenením sa do rôznych skupín, organizácií; preverovať účinnosť postupov zameraných na zvládanie nevhodného správania

v škole; nastavovať zrkadlo riešeni problémov s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam; rozoberať, ako študenti zvládajú prispôsobenie sa prostrediu na vysokej škole.

Faktor 2 zahŕňa položky, v rámci ktorých sa problémy vzťahujú k človeku – „*osobné problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,21 a % rozptylu 5,78 je sýtený položkami: rozoberať, ako študenti zvládajú stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu; analyzovať charakter riešenia strát, prehier, nesplnených očakávaní; porovnávať, ako študenti zvládajú svoje traumy, neprijemné zážitky; nastavovať zrkadlo riešeni problémov so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním; popisovať spôsoby, ako študenti zvládajú svoje handicap, choroby; kritizovať charakter riešenia problémov s drogami a návykovým správaním; preverovať účinnosť postupov pri zvládaní úzkostí, depresí, strachu.

Faktor 3 zastrešuje položky orientované na problémy súvisiace so vzdelávaním – „*vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,01 a % rozptylu 4,79 je sýtený položkami: porovnávať, ako jednotliví študenti zvládajú svoje problémy s vyučujúcimi; kritizovať charakter riešenia problémov s uplatňovaním sa v praxi; analyzovať charakter riešenia neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa; popisovať spôsoby, ako študenti zvládajú svoje dezilúzie, sklamania.

Odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie je považované aj v profesii sociálnej práce za profesijnú etickú hodnotu. Školský sociálny pracovník poskytuje dôkaz o profesionálnom rozvoji a dodržiava etický kódex. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „**ODBORNÝ ROZVOJ**“ pre subjekt „**OSTATNÍ**“ bolo sledované pomocou 21 položiek, pričom súbor meraných položiek je štruktúrovaný do štyroch extrahovaných faktorov (viď tabuľka č. 19).

Faktor 1 združuje položky zamerané jednak na oblasť problémov spojených so školou a vzdelávaním, s adaptáciou i začlenením sa a tiež na oblasť problémov vo vzťahoch rôzneho typu. Preto by sme tento faktor mohli označiť súhrnným názvom – „*sociálne a výchovno-vzdelávacie problémy*“. Faktor pri eigenvalue 1,18 a % rozptylu 5,60 je sýtený položkami: neustále napreduje v schopnosti riešiť problémy so zaraďovaním sa do skupín, organizácií; aplikuje najnovšie poznatky o riešení problémov v rodinných vzťahoch; študuje metódy zvládania problémov s nadväzovaním kontaktov s ľuďmi, vytváraním vzťahov; vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri zvládaní problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi; zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote; aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní neúspechu v štúdiu a schopnosti sa presadiť; zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na zvládanie nevhodného správania v škole; zbiera skúsenosti s riešením problémov s prispôsobením sa novým podmienkach na vysokej škole; neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní problémov so zaraďovaním sa a uplatnením v praxi; vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri častej neúčasti na vyučovaní a vyhýbaní sa školským povinnostiam; koriguje svoje postoje k zvládaniu dezilúzií, sklamania; študuje metódy zvládania problémov s vyučujúcimi.

Faktor 2 zastrešuje položky, ktoré je možné súhrnne označiť ako „osobné problémy“. Faktor pri eigenvalue 10,12 a % rozptylu 48,17 je sýtený položkami: študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu; zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov s drogami, návykovým správaním; koriguje svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia; aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní rôznych strát, prehier; neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní úzkostí, depresii, strachu; zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na pomoc v prípadoch sexuálneho, citového obťažovania či zneužívania; vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri traumách, neprijemných zážitkoch, skúsenostiach; koriguje svoje postoje k zvládaniu násilia vo vzťahoch - šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie.

Tabuľka č. 19: Faktorová štruktúra hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na úrovni „ODBORNÝ ROZVOJ“ pre subjekt „OSTATNÍ“

ODBORNÝ ROZVOJ		OSTATNÍ	
		1	2
O S O B N É	<i>študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu</i>		0,65
	<i>zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov s drogami, návykovým správaním</i>		0,71
	<i>koriguje svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia</i>		0,81
	<i>aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní rôznych strát, prehier</i>		0,71
	<i>neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní úzkostí, depresii, strachu</i>		0,66
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na pomoc v prípadoch sexuálneho, citového obťažovania či zneužívania</i>		0,55
	<i>vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri traumách, neprijemných zážitkoch, skúsenostiach</i>		0,56
S O C I Á L N É	<i>zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov, ktoré majú národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter</i>	0,56	
	<i>koriguje svoje postoje k zvládaniu násilia vo vzťahoch - šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie</i>		0,62
	<i>neustále napreduje v schopnosti riešiť problémy so zaraďovaním sa do skupín, organizácií</i>	0,59	
	<i>aplikuje najnovšie poznatky o riešení problémov v rodinných vzťahoch</i>	0,63	
	<i>študuje metódy zvládania problémov s nadväzovaním kontaktov s ľuďmi, vytváraním vzťahov</i>	0,69	
	<i>vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri zvládaní problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi</i>	0,77	
	<i>zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	0,64	
V Ý C H - V Z	<i>aplikuje najnovšie poznatky o zvládaní neúspechu v štúdiu a schopnosti sa presadiť</i>	0,51	
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu v zameraní na zvládanie nevhodného správania v škole</i>	0,60	
	<i>zbiera skúsenosti s riešením problémov s prispôbením sa novým podmienkam na vysokej škole</i>	0,65	
	<i>neustále napreduje v schopnosti pomáhať pri zvládaní problémov so zaraďovaním sa a uplatnením v praxi</i>	0,58	
	<i>vyvíja sa ako špecialista na pomoc pri častej neúčasti na vyučovaní a vyhýbaní sa školským povinnostiam</i>	0,69	
	<i>koriguje svoje postoje k zvládaniu dezilúzií, sklamaní</i>	0,65	
	<i>študuje metódy zvládania problémov s vyučujúcimi</i>	0,60	
	Vlastná hodnota – eigenvalue	10,12	1,18
	% rozptylu	48,17	5,60

V tejto časti empirickej analýzy bola prostredníctvom faktorovej analýzy sledovaná vnútorná štruktúra súborov položiek formulovaných v rámci operacionalizácie vybraných indikátorov. Cieľom bolo zistiť, či jednotlivé indikátory majú vnútornú štruktúru a akú? Celkovo možno konštatovať, že vnútorná štruktúra jednotlivých indikátorov vytvorená faktorovou analýzou bola totožná alebo sa približovala vnútornej štruktúre indikátorov vytvorených v rámci tvorby metodiky, kde každý indikátor je štruktúrovaný do systému troch subindikátorov (okruhov problémov) potenciálu školskej sociálnej práce - osobné, sociálne

a výchovno-vzdelávacie.

6.3. Základné zistenia v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity - deskriptívna štatistika

Spracovaním empirických údajov metódami deskriptívnej štatistiky boli získané celkové hodnotiace údaje - pre indikátory (úrovne), ako aj pre jednotlivé operacionalizované položky s dôrazom na aritmetický priemer, na rozptyl a na štandardnú odchýlku.

Plánovanie:

Pre pôsobenie odborníka na sociálnu pomoc v škole je nevyhnutné plánovanie a predbežná príprava programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom. Údaje uvedené v tabuľke č. 20 umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite pre indikátor „PLÁNOVANIE“, a to pre subjekt „JA“ - posudzovanie svojich potrieb (sebareflexia) a subjekt „OSTATNÍ“ - posudzovanie potrieb ostatných ľudí. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že respondenti považovali za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb a rovnako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí plánovanie a prípravu aktivít zameraných na „*predvídanie postupov na zvládnutie stresu, napätia, nervozity*“ (M=2,40 pre subjekt „JA“ a M=2,64 pre subjekt „OSTATNÍ“) a následne „*vytvorenie predbežných krokov pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe*“ (M=2,45 pre subjekt „JA“, M=2,61 pre subjekt „OSTATNÍ“). Predpokladáme, že orientácia študentov na oblasť spoločenskej praxe a význam, ktorý jej prikladajú, pravdepodobne pramení z uvedomovania si aktuálnej situácie na trhu práce a z obáv o čo najrýchlejšie sa uplatnenie po absolvovaní štúdia. Výsledky naznačujú, že respondenti by uvítali pomoc zo strany školského sociálneho pracovníka zameranú predovšetkým na plánovanie a prípravu programu na zvládanie a prekonávanie záťažových situácií. Naopak, za najmenej významné pri posudzovaní svojich potrieb považovali respondenti „*pripraviť program zvládania nevhodného správania v škole*“ (M=3,45) a „*zostavovanie záznamu aktivít, ktoré by pomohli zvládnuť problémy so zaradením sa do rôznych skupín, organizácií*“ (M=3,35) pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí. Predpokladáme, že deklarovaná nižšia miera významnosti pramení z toho, že vysoká škola má jasné pravidlá (napr. školský poriadok), ktoré sa vzťahujú tiež k vhodnému, resp. nevhodnému správaniu v prostredí školy a ktoré študenti zvyčajne dodržiavajú. Z uvedeného vyplýva, že respondenti pripisujú najmenší význam riešeniu problémov súvisiacich predovšetkým so školou a školským prostredím, čo neznamená, že ich pokladajú za rozhodne nevhodné.

Tabuľka č. 20: Deskriptívna štatistika pre indikátor „PLÁNOVANIE“ pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“

PLÁNOVANIE		JA			OSTATNÍ		
		priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka	priemer. skóre	Rozptyl	štandard. odchýlka
O S O B N É	<i>prípravenie programu</i> pre zvládnutie rôznych <i>handicapov a chorôb</i> u študentov počas štúdia	2,72	2,42	1,55	2,71	2,20	1,48
	<i>predvídanie postupov</i> na zvládnutie <i>stresu, napätia, nervozity</i>	2,40	1,72	1,31	2,64	1,89	1,38
	<i>vopred určiť spôsoby</i> zvládania <i>stavov úzkosti, depresie, strachu</i>	2,65	1,91	1,38	2,79	1,85	1,36
	<i>vypracovanie postupov</i> pre <i>vyrovnanie sa so stratami, prehrami, neistotou a nenaplnenými očakávaniami</i>	2,82	2,06	1,43	2,99	2,13	1,46
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> , ktoré by následne umožnili zvládnuť <i>problémy s drogami a návykovým správaním</i>	3,10	3,21	1,79	2,84	2,02	1,42
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> na pomoc pri zvládnutí rôznych <i>foriem zneužívania – sexuálne, citové, fyzické, psychické</i>	2,99	2,84	1,69	2,80	2,10	1,45
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> na pomoc pri zvládaní <i>ťažkých zážitkov, traumy</i>	2,96	2,20	1,49	2,86	1,85	1,36
	Súhrnné priemerné skóre	2,82	1,02	1,01	2,80	0,98	0,99
S O C I Á L N É	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	3,31	2,62	1,62	3,26	2,44	1,56
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> na pomoc pri zvládaní <i>problémov v rodinných vzťahoch</i>	2,90	2,22	1,49	2,94	2,22	1,49
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pre pomoc pri zvládaní <i>vzťahov medzi priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	3,20	2,41	1,55	3,22	2,52	1,59
	<i>vopred určiť spôsoby, ako pomáhať</i> pri vytváraní <i>nových vzťahov</i>	3,30	2,72	1,65	3,30	2,38	1,54
	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie <i>násillia vo vzťahoch – šikanovania, donucovania, fyzického násillia</i>	2,96	2,54	1,59	2,73	2,07	1,44
	<i>prípravenie programu</i> pre pomoc v riešení problémov <i>národnostnej, jazykovej, medzikultúrnej povahy</i>	3,43	3,08	1,75	3,21	2,71	1,64
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> , ktoré by pomohli zvládnuť problémy so <i>zaradením sa do rôznych skupín, organizácií</i>	3,45	2,62	1,62	3,35	2,35	1,53
	Súhrnné priemerné skóre	3,22	1,27	1,13	3,14	1,17	1,08
V Ý C H - V Z D E L	<i>vopred určiť spôsoby pomoci</i> pri <i>prispôsobovaní sa novému prostrediu na vysokej škole</i>	3,19	2,54	1,60	3,19	2,31	1,52
	<i>predvídať účinné postupy</i> pri riešení <i>neúspechov v škole</i>	3,04	2,48	1,58	2,99	2,15	1,47
	<i>prípraviť program</i> zvládania <i>nevhodného správania v škole</i>	3,52	3,06	1,75	3,20	2,40	1,55
	<i>vypracovanie postupov</i> určených na riešenie <i>častej neúčasti na vyučovaní a zanedbávaní školských povinností</i>	3,43	3,28	1,81	3,23	2,62	1,62
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> zameraných na <i>riešenie problémov s vyučujúcimi</i>	3,05	2,62	1,62	3,01	2,46	1,57
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pri zvládnutí problémov so <i>zaradením sa do praxe</i>	2,45	2,28	1,51	2,61	2,40	1,55
	<i>predbežné riešenie nástrojov pomoci</i> pri zvládaní <i>dezilúzií, sklamaní, nedostatočného začlenenia</i>	3,29	2,30	1,52	3,18	2,37	1,54
	Súhrnné priemerné skóre	3,14	1,28	1,13	3,06	1,13	1,06

Súhrnné priemerné skóre jednotlivých subindikátorov (okruhov problémov) poukazujú na skutočnosť, že za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a rovnako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti problémy spadajúce do okruhu osobných problémov - subindikátor „OSOBNÉ“ (M=2,82 pre subjekt „JA“, M=2,80 pre subjekt „OSTATNÍ“). To znamená, že respondenti za najviac významné považovali problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Hodnoty priemer-

ných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,40 do 3,10 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,64 do 2,99. Naproti tomu za najmenej významné respondenti považovali problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“ (M=3,22 pre subjekt „JA“, M=3,14 pre subjekt „OSTATNÍ“), teda problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,90 do 3,45 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,73 do 3,35. Z uvedeného vyplýva, že respondenti najväčší význam pripisovali riešeniu osobných problémov, nasledovali výchovno-vzdelávacie a nakoniec sociálne. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty. Celkovo možno konštatovať, že všetky namerané hodnoty priemerných skóre sa u oboch subjektov pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo svedčí o pozitívnej orientácii respondentov k tejto funkcii školskej sociálnej práce.

Čiastkový záver: Plánovanie je považované za základnú východiskovú funkciu školskej sociálnej práce. Je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určeniu vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Z prezentovaných výsledkov výskumu je evidentné, že respondenti vnímajú plánovanie a predbežnú prípravu programu pre poskytovanie pomoci klientom pozitívne a považujú ju za významnú a nevyhnutnú súčasť činnosti odborníka - školského sociálneho pracovníka. Školský sociálny pracovník poskytuje vstupy pre plánovanie a vyhodnocovanie programov a prispieva k rozvoju úseku a celosystémovej politiky.

Poradenstvo:

Každý človek zažíva náročnejšie obdobia, kedy pociťuje potrebu poradiť sa pri riešení svojich problémov s odborníkom. V postmodernej spoločnosti, ktorá je charakteristická podľa Jána Kellera (2007) sekundárnou socializáciou, rastie záujem ľudí o profesionálne poradenské služby. Údaje uvedené v tabuľke č. 21 umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite pre indikátor „PORADENSTVO“, a to pre subjekt „JA“ - posudzovanie svojich potrieb i „OSTATNÍ“ - posudzovanie potrieb ostatných ľudí. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že respondenti považovali za najviac významné tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí možnosť poradiť sa v prípade, keď *„je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu, či choroby“* (M=2,57 pre subjekt „JA“, M=2,53 pre subjekt „OSTATNÍ“), následne možnosť poradiť sa, keď *„pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie“* (M=2,78 pre subjekt „JA“, M=2,81 pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež v prípade, keď *„odborník ukáže možnosti, ako riešiť rôzne traumy, neprijemné zážitky“* M=2,80 pre subjekt „JA“, M=2,83 pre subjekt „OSTATNÍ“). Všetky spomínané položky - problémy sa vzťahujú priamo na človeka a do určitej miery súvisia s jeho vnútorným prežívaním. Na druhej strane ako najmenej významné sa pre respondentov tak pri posudzovaní svojich potrieb ako aj pri posudzovaní potrieb, ostatných ľudí javila poraden-

ská pomoc, v rámci ktorej „odborník podporuje snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy“ (M=3,70 pre subjekt „JA“, M=3,35 pre subjekt „OSTATNÍ“), ako aj poradenská pomoc, v rámci ktorej „je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi“ (M=3,62 pre subjekt „JA“, M=3,35 pre subjekt „OSTATNÍ“). Aj keď pri riešení vzťahových problémov medzi spolužiakmi a priateľmi rovnakej alebo inej národnosti respondenti neuprednostňujú rady odborníka, vzhľadom k nameraným hodnotám priemerného skóre možno povedať, že pomoc odborníka ani úplne nevyklúčujú, resp. neodmietajú.

Vzhľadom k súhrnnému priemernému skóre jednotlivých subindikátorov (okruhov problémov) možno konštatovať, že za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a rovnako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti problémy spadajúce do okruhu osobných problémov - subindikátor „OSOBNÉ“ (M=2,93 pre subjekt „JA“, M=2,82 pre subjekt „OSTATNÍ“). Z toho vyplýva, že respondenti za najviac významné považovali problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,57 do 3,24 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,53 do 2,92. Naproti tomu za najmenej významné respondenti považovali problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“ (M=3,45 pre subjekt „JA“, M=3,19 pre subjekt „OSTATNÍ“), teda problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 3,23 do 3,70 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 3,04 do 3,35. Z uvedeného vyplýva, že respondenti najväčší význam pripisovali poradenskej pomoci zameranej na riešenie osobných problémov, následne výchovno-vzdelávacích a nakoniec sociálnych. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty. Celkovo možno konštatovať, že všetky namerané hodnoty priemerných skóre, ako aj hodnoty súhrnných priemerných skóre sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo vypovedá o pozitívnej orientácii respondentov k tejto funkcii školskej sociálnej práce.

Čiastkový záver: Pre rozvoj poradenských služieb považujeme za podnetné uvažovať o príčinách záujmu respondentov o služby odborníka pri zvládaní handicapu a choroby, napriek skutočnosti, že nepredpokladáme zhoršený zdravotný stav, či existenciu zdravotného postihnutia u väčšiny z nich. Deklarovaný záujem si vysvetľujeme práve tým, že respondenti nemajú reálnu skúsenosť s chorobou, či zdravotným postihnutím a na druhej strane im tieto evokujú potrebu odbornej pomoci. Sociálni pracovníci v rámci svojej činnosti disponujú presnými informáciami o možnostiach kompenzácie zdravotného postihnutia, ale aj širšie o formách pomoci v uvádzaných náročných životných situáciách.

Z prezentovaných výsledkov výskumu je tiež evidentné, že respondenti by uvítali v rámci poradenských služieb školy aktivity, ktoré by im pomohli pri zvládaní osobných problémov, najmä záťažových situácií. Výsledky naznačujú, že v každodennom živote sa respondenti vyrovnávajú s viacerými životnými situáciami, kde pociťujú absenciu „know-how“ -

stratégií, metód a techník. Sociálna práca, ktorá sa zaoberá „osobou v prostredí“ („person in environment“, bližšie objasňujeme v teoretickej analýze práce) a sociálnymi interakciami, je vedou i profesiou, ktorá komplexne prispieva k sociálnemu fungovaniu. Prednosťou sociálneho poradenstva je práve jeho komplexnosť a zameranie sa nielen na vnútorné prežívanie človeka, či jeho sociálne vzťahy, ale aj napríklad na sociálno-ekonomickú a právnu dimenziu riešených životných situácií.

Tabuľka č. 21: Deskriptívna štatistika pre indikátor „PORADENSTVO“ pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“

PORADENSTVO		JA			OSTATNÍ		
		priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka	priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka
O S O B N É	<i>je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu, či choroby</i>	2,57	2,25	1,50	2,53	1,79	1,34
	<i>pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie</i>	2,78	1,99	1,41	2,81	1,90	1,38
	<i>odborník ukáže možnosti, ako riešiť rôzne traumy, nepríjemné zážitky</i>	2,80	2,14	1,46	2,83	1,95	1,39
	<i>odporúčania odborníka pomôžu riešiť úzkosti, depresie, strach</i>	2,85	2,20	1,48	2,79	2,10	1,45
	<i>odborník podporuje snahu zvládnuť rôzne straty, prehry, neistoty, nenaplnené očakávania</i>	3,04	2,37	1,54	2,92	2,13	1,46
	<i>preknanie problémov s drogami a návykovým správaním podporujú rady odborníka</i>	3,24	3,20	1,79	2,90	2,24	1,50
	<i>zvládnutie rôznych foriem zneužívania prebieha pod pravidelným dozorom odborníka</i>	3,21	2,80	1,67	2,58	2,22	1,49
	Súhrnné priemerné skóre	2,93	1,13	1,06	2,82	1,02	1,01
S O C I Á L N É	<i>odporúčania odborníka pomôžu riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	3,47	2,68	1,64	3,29	2,22	1,49
	<i>pôsobenie odbornej autority pomôže zvládať rodinné vzťahy</i>	3,24	2,55	1,60	3,04	2,24	1,50
	<i>odborník ukáže možnosti, ako úspešne riešiť problémy s vytváraním nových vzťahov</i>	3,49	2,58	1,61	3,19	2,19	1,48
	<i>odborník podporuje snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy</i>	3,70	3,31	1,82	3,35	2,74	1,66
	<i>zvládnutie rôznych foriem násilia vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie - prebieha podľa plánu, pod dozorom odborníka</i>	3,23	2,84	1,68	2,92	2,48	1,58
	<i>riešenie problémov s tým, ako sa zaradiť a byť súčasťou prostredia podporujú rady odborníka</i>	3,38	2,39	1,55	3,14	2,10	1,45
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi</i>	3,62	3,05	1,75	3,35	2,65	1,63
	Súhrnné priemerné skóre	3,45	1,43	1,20	3,19	1,25	1,12
V Ý C H - V Z D E L	<i>pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť problémy s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole</i>	3,48	2,97	1,72	3,33	2,68	1,64
	<i>odporúčania odborníka pomôžu riešiť neúspech v štúdiu - problémy s nezvládnutím štúdia, schopnosťou presadiť sa</i>	3,20	2,44	1,56	3,12	2,38	1,54
	<i>odborník podporuje snahu zvládnuť problémy s vyučujúcimi</i>	3,29	2,63	1,62	3,08	2,27	1,51
	<i>preknanie problémov s nevhodným správaním v škole podporujú rady odborníka</i>	3,49	3,02	1,74	3,16	2,39	1,55
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí problémov v praxi</i>	3,08	2,52	1,59	2,95	2,37	1,54
	<i>odborník ukáže možnosti ako riešiť problémy s časťou neúčasťou na vyučovaní a neplnení si školských povinností</i>	3,54	2,82	1,68	3,20	2,41	1,55
	<i>zvládnutie dezilúzií, sklamaní, prebieha pomocou pravidelnej, plánovanej podpory odborníka</i>	3,52	2,69	1,64	3,25	2,34	1,53
	Súhrnné priemerné skóre	3,37	1,49	1,22	3,16	1,32	1,15

Konzultácie:

Konzultačná pomoc odborníka zvyčajne patrí k tým, ktoré sú využívané najčastejšie. Údaje uvedené v tabuľke č. 22 umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite pre indikátor „KONZULTÁCIE“, a to pre subjekt „JA“ – posudzovanie svojich potrieb i „OSTATNÍ“ – posudzovanie potrieb ostatných ľudí.

Tabuľka č.22: Deskriptívna štatistika pre indikátor „KONZULTÁCIE“ pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“

KONZULTÁCIE		JA			OSTATNÍ		
		priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka	priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka
O S O B N É	<i>porozprávať sa</i> o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom	2,82	2,63	1,62	2,66	1,87	1,37
	<i>diskutovať</i> o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch	3,04	2,49	1,58	2,83	1,97	1,40
	<i>vyjasniť, vysvetliť si</i> riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi	2,95	2,23	1,49	2,92	2,25	1,50
	<i>overovať si</i> svoj postup pri zvládaní nejakej straty, prehry, neistoty, nesplnených očakávaní	3,16	2,58	1,60	3,04	2,11	1,45
	<i>zapojiť</i> do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka	3,36	3,34	1,83	2,84	2,25	1,50
	<i>získať odpovede na otázky</i> ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažovania, či ohrozovania	3,26	3,06	1,75	2,89	2,30	1,52
	<i>získať správne informácie</i> ohľadne zvládania stresu, nervozity	2,85	2,73	1,65	2,71	2,02	1,42
	Súhrnné priemerné skóre	3,06	1,49	1,22	2,84	1,09	1,05
S O C I Á L N É	<i>zapojiť</i> do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka	3,53	3,07	1,75	3,27	2,63	1,62
	<i>vyjasniť, vysvetliť si</i> charakter problémov, spojených s násilím vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie	3,26	2,83	1,68	2,88	2,13	1,46
	<i>overiť si</i> svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru	3,53	3,21	1,79	3,28	2,62	1,62
	<i>získať odpovede na otázky</i> ohľadne zvládnutia problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi a spolužiakmi	3,24	2,61	1,62	3,10	2,32	1,52
	<i>diskutovať</i> s odborníkom o svojich problémoch v rodinnom prostredí	3,29	2,65	1,63	3,09	2,36	1,54
	<i>získať správne informácie</i> pre riešenie problémov s vytváraním nových vzťahov, nadviazovaním kontaktov s ľuďmi	3,36	2,63	1,62	3,17	2,21	1,49
	<i>porozprávať sa s odborníkom</i> o svojich problémoch zaradiť sa, začleniť sa do skupín, organizácií	3,46	2,88	1,70	3,25	2,50	1,58
	Súhrnné priemerné skóre	3,38	1,59	1,26	3,15	1,28	1,13
V Ý C H - V Z D E L	<i>overiť si</i> svoj postup pri riešení neúspechov v štúdiu	3,19	2,76	1,66	3,10	2,53	1,59
	<i>vyjasniť, vysvetliť si</i> charakter a zvládanie problémov s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole	3,26	2,70	1,64	3,14	2,50	1,58
	<i>diskutovať s odborníkom</i> o zvládnutí nevhodného správania v škole	3,48	2,98	1,73	3,21	2,58	1,61
	<i>zapojiť odborníka</i> do riešenia problémov s vyučujúcimi	3,25	2,81	1,68	3,11	2,49	1,58
	<i>získať odpovede na otázky</i> spojené so zvládnutím častej neúčasti v škole a vyhýbania sa školským povinnostiam	3,51	2,18	1,78	3,17	2,57	1,60
	<i>porozprávať sa</i> o svojich problémoch s uplatňovaním získaných poznatkov v ďalšej praxi	2,97	2,52	1,59	2,91	2,29	1,51
	<i>získať správne informácie</i> o riešení problému s dezilúziou, sklamaním a nedostatočným začlenením sa do prostredia	3,27	2,71	1,65	3,06	2,27	1,61
	Súhrnné priemerné skóre	3,28	1,56	1,25	3,10	1,35	1,16

Na základe týchto údajov možno konštatovať, že respondenti považovali za najviac významné tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí konzultačnú pomoc, ktorá by umožňovala „porozprávať sa o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom“ (M=2,82 pre subjekt „JA“, M=2,66 pre subjekt „OSTATNÍ“) následne, ktorá by umožňovala „získať správne informácie ohľadne zvládania stresu, nervozity“ (M=2,85 pre subjekt „JA“, M=2,71 pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež konzultačnú pomoc, ktorá by umožňovala „vyjasniť, vysvetliť si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi“ (M=2,95 pre subjekt „JA“, M=2,92 pre subjekt „OSTATNÍ“). Z uvedeného vyplýva, že respondenti v prípade potreby majú záujem, resp. sú ochotní s pomocou odborníka riešiť svoje problémy so zvládaním stresu, strachu, úzkosti, či depresii. Na druhej strane za najmenej významné tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí považovali respondenti konzultačnú pomoc odborníka, ktorá by umožňovala „overiť si svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru“ (M=3,53 pre subjekt „JA“, M=3,28 pre subjekt „OSTATNÍ“) a konzultačnú pomoc, ktorá by umožňovala „zapojiť do riešenia problémov v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka“ (M=3,53 pre subjekt „JA“, M=3,27 pre subjekt „OSTATNÍ“). Aj keď pri problémoch intímneho, resp. sexuálneho charakteru nie je pre respondentov pomoc odborníka vo forme konzultácií príliš významná, v zásade ju neodmietajú a nepovažujú ju za rozhodne nevýznamnú, čo potvrdzujú aj namerané hodnoty súhrnných skóre pohybujúce sa v stredovom pásme 7-stupňovej škály významnosti.

S ohľadom na súhrnné priemerné skóre jednotlivých subindikátorov (okruhov problémov) možno konštatovať, že za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a rovnako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti problémy spadajúce do okruhu osobných problémov - subindikátor „OSOBNÉ“ (M=3,06 pre subjekt „JA“, M=2,84 pre subjekt „OSTATNÍ“). To znamená, že respondenti najväčší význam pripisovali problémom vzťahujúcim sa priamo k človeku. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,82 do 3,36 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí 2,66 do 2,92. Naproti tomu za najmenej významné respondenti považovali problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“ (M=3,38 pre subjekt „JA“, M=3,15 pre subjekt „OSTATNÍ“), teda problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Aj keď sú problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov respondentmi vnímané ako najmenej významné, nie sú pre nich rozhodne nevýznamné, čo potvrdzujú aj hodnoty priemerných skóre, ktoré sa pohybovali v rozmedzí od 3,24 do 3,53 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,88 do 3,28. Zaujímavým zistením je, že respondenti tak ako u predchádzajúcich indikátorov - plánovanie, poradenstvo, najväčší význam pripisovali riešeniu osobných problémov, nasledovali výchovno-vzdelávacie a nakoniec sociálne. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty.

Čiastkový záver: Prezentované výsledky výskumu ukázali, že aj v dnešnej virtuálnej

dobe, kedy mladí ľudia prakticky nepretržite komunikujú so svetom „on-line“ a napríklad prostredníctvom prehľadávačov typu google a podobne hľadajú informácie, poznatky a odpovede na otázky každodenného života, má v rámci služieb sociálnej práce opodstatnenie poskytovanie osobných konzultácií. Bezprostredný živý kontakt „tvárou v tvár“ charakterizovaný akceptáciou, atmosférou dôvery a intimity je služba, ktorú môžu poskytnúť študentom práve profesionálni sociálni pracovníci. Zameranie na kognitívnu stránku osobnosti je odlišnosťou od komplexnejšieho poradenstva. Výsledky priemerných skóre poukazujú, že respondenti pociťujú potrebu pravdivých a vecne správnych informácií pri riešení osobných problémov.

Koordinovanie:

Riešenie niektorých problémov, s ktorými sa študenti môžu potýkať, vyžaduje spoluprácu a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi. Údaje uvedené v tabuľke č. 23 umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite pre indikátor „KOORDINOVANIE“ pre subjekt „JA“ – posudzovanie svojich potrieb i „OSTATNÍ“ – posudzovanie potrieb ostatných ľudí. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že respondenti za najviac významné tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí považovali „zosúlaďovať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami“ (M=2,94 pre subjekt „JA“, M=2,80 pre subjekt „OSTATNÍ“). Za nemenej významné v rámci koordinovania aktivít odborníka považovali respondenti možnosť „zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné“ (M=2,94 pre subjekt „JA“, M=2,85 pre subjekt „OSTATNÍ“). Všetky spomínané problémy sa vzťahujú priamo na človeka a do určitej miery súvisia s jeho vnútorným prežívaním. Zaujímavým zistením je, že respondenti považovali tieto problémy za najviac významné u všetkých sledovaných indikátorov. Na druhej strane, v rámci koordinácie postupov pri riešení niektorých problémov s viacerými odborníkmi, ako najmenej významná pre respondentov tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí, bola možnosť odborníka „nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote“ (M=3,52 pre subjekt „JA“, M=3,36 pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež možnosť „kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy“ (M=3,51 pre subjekt „JA“, M=3,24 pre subjekt „OSTATNÍ“). Aj keď sú tieto problémy respondentmi považované za najmenej významné, namerané hodnoty priemerných skóre poukazujú na to, že respondenti ich riešenie vyžadujúce si koordináciu aktivít s ďalšími odborníkmi ani neodmietajú.

Tabuľka č. 23 Deskriptívna štatistika pre indikátor „KOORDINOVANIE“ pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“

KOORDINOVANIE		JA			OSTATNÍ		
		priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka	priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka
O S O B N É	<i>zosúlad'ovať' aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami</i>	2,94	2,58	1,61	2,80	1,89	1,37
	<i>zoraď'ovať' postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné</i>	2,94	2,21	1,49	2,85	2,08	1,44
	<i>účinne usporiadať' postupy zamerané na zvládnutie úzkostí, depresí</i>	3,05	2,26	1,50	2,98	2,04	1,43
	<i>harmonizovať' odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problému s drogami a návykovým správaním</i>	3,17	2,57	1,60	2,98	2,06	1,43
	<i>usmerňovať' rôznorodé prístupy k zvládnutiu strát a prehier, nesplnených očakávaní a neistôt</i>	3,20	2,27	1,51	3,10	2,18	1,48
	<i>kontaktovať' ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problém so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>	3,29	2,97	1,72	3,05	2,46	1,57
	<i>nadväzovať' nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť traumy, nepríjemné skúsenosti a zážitky</i>	3,12	2,47	1,57	2,97	2,35	1,53
	Súhrnné priemerné skóre	3,10	1,29	1,14	2,96	1,38	1,18
S O C I Á L N É	<i>účinne usporiadať' postupy zamerané na zvládnutie problémov v rodinnom prostredí</i>	3,22	2,50	1,58	3,12	2,31	1,52
	<i>harmonizovať' odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problémov s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie</i>	3,26	2,70	1,64	2,96	2,15	1,47
	<i>kontaktovať' ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	3,51	3,06	1,75	3,24	2,39	1,55
	<i>usmerňovať' rôznorodé prístupy k zvládnutiu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	3,43	2,57	1,60	3,26	2,35	1,53
	<i>zoraď'ovať' postupy na viacerých miestach tak, aby riešenie problému so zaradením, začlenením sa do prostredia na vysokej škole bolo efektívne</i>	3,37	2,43	1,56	3,25	2,37	1,54
	<i>nadväzovať' nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	3,52	2,80	1,67	3,36	2,49	1,58
	<i>zosúlad'ovať' aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s nadväzovaním kontaktov a vytváraním vzťahov</i>	3,43	2,72	1,65	3,26	2,33	1,53
	Súhrnné priemerné skóre	3,39	1,48	1,22	3,21	1,27	1,13
V Ý C H - V Z D E L	<i>zoraď'ovať' postupy na viacerých miestach, tak aby bolo riešenie problému s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole efektívne</i>	3,28	2,49	1,58	3,12	2,41	1,55
	<i>harmonizovať' odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na zvládaní nevhodného správania v škole</i>	3,45	2,68	1,64	3,15	2,21	1,49
	<i>kontaktovať' ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s vyučujúcimi</i>	3,30	2,59	1,61	3,13	2,45	1,56
	<i>nadväzovať' novú spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy s uplatňovaním v praxi</i>	2,99	2,52	1,59	3,85	2,31	1,52
	<i>zosúlad'ovať' aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia</i>	3,20	2,47	1,57	3,05	2,34	1,53
	<i>účinne usporiadať' postupy pri riešení častej neúčasti v škole</i>	3,43	2,74	1,65	3,11	2,50	1,58
	<i>usmerňovať' rôznorodé prístupy zvládania dezilúzií, sklamaní</i>	3,34	2,72	1,65	3,12	2,51	1,58
	Súhrnné priemerné skóre	3,28	1,38	1,18	3,08	1,29	1,14

Súhrnné priemerné skóre jednotlivých subindikátorov (okruhov problémov) poukazujú na skutočnosť, že za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a rovnako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respon-

dentí problémy spadajúce do okruhu osobných problémov – subindikátor „OSOBNÉ“ (M=3,10 pre subjekt „JA“, M=2,96 pre subjekt „OSTATNÍ“). To znamená, že respondenti najväčší význam pripisovali problémom vzťahujúce sa priamo k človeku. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,94 do 3,29 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,80 do 3,10. Naproti tomu za najmenej významné boli respondentmi považované problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“ (M=3,39 pre subjekt „JA“, M=3,21 pre subjekt „OSTATNÍ“), to znamená problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 3,22 do 3,52 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,96 do 3,36. Aj pri indikátore „KOORDINOVANIE“ možno konštatovať, že respondenti najväčší význam pripisovali riešeniu osobných problémov, následne výchovno-vzdelávacích a nakoniec sociálnych. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty.

Čiastkový záver: Už priebehu druhej polovice 20. storočia sa v teórii a praxi sociálnej práce objavuje rola sociálneho pracovníka označovaná ako „care manager“. Výsledky výskumu poukazujú na skutočnosť, že aj respondenti si uvedomujú komplexnosť ich životných problémov a skutočnosť, že ich riešenie vyžaduje intervencie viacerých odborníkov a pracovníkov. Domnievame sa, že koordinovanie postupov a vôbec služieb školy patrí k špecifickým úlohám sociálneho pracovníka, ktorou sa odlišuje od iných pomáhajúcich profesií.

Hodnotenie a posudzovanie:

Súčastou práce sociálneho pracovníka v prostredí vysokej školy je aj hodnotenie spôsobu, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život. Údaje uvedené v tabuľke č. 24 umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite pre indikátor „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“, a to pre subjekt „JA“ – posudzovanie svojich potrieb i „OSTATNÍ“ – posudzovanie potrieb ostatných ľudí. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že respondenti za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb a tiež pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí považovali možnosť „rozoberať, ako študenti zvládajú stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu“ (M=2,77 pre subjekt „JA“, M=2,85 pre subjekt „OSTATNÍ“). Za významné tiež považovali možnosť hodnotiť a „kritizovať charakter riešenia problémov s uplatňovaním sa v praxi“ (M=3,00 pre subjekt „JA“, M=2,94 pre subjekt „OSTATNÍ“) či „analyzovať charakter riešenia neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa“ (M=3,13 pre subjekt „JA“, M=2,94 pre subjekt „OSTATNÍ“). Naproti tomu, najmenší význam pripisovali respondenti aktivitám sociálneho pracovníka, v rámci ktorých je potrebné „nastavovať zrkadlo riešeniu problémov s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam“ (M=3,54 pre subjekt „JA“, M=3,22 pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež v rámci ktorých je potrebné hodnotiť a „preverovať účinnosť postupov, zameraných na zvládanie nevhodného správania v škole“ (M=3,47 pre subjekt „JA“, M=3,24

pre subjekt „OSTATNÍ“). Všetky spomínané oblasti - problémy sa vzťahujú k dodržiavaniu určitých štandardov platiacich v škole. V tomto smere má vysoká škola jasné pravidlá (školský poriadok), ktoré študenti zvyčajne dodržiavajú. Z tohto pohľadu sa javí ako prirodzené, že respondenti (študenti) nepripisujú najväčší význam práve problémom súvisiacim s nevhodným správaním v škole a s vyhýbaním sa školským povinnostiam, avšak na druhej strane tieto problémy nepovažujú za rozhodne nevýznamné, o čom vypovedajú aj namerané hodnoty priemerného skóre.

Berúc do úvahy súhrnné priemerné skóre možno konštatovať, že za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a tiež pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti problémy spadajúce do okruhu osobných problémov - subindikátor „OSOBNÉ“ (M=3,18 pre subjekt „JA“, M=3,01 pre subjekt „OSTATNÍ“). To znamená, že respondenti najväčší význam pripisovali problémom vzťahujúce sa priamo k človeku. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,77 do 3,3 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,85 do 3,10. Naproti tomu za najmenej významné respondenti považovali problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“ (M=3,39 pre subjekt „JA“, M=3,14 pre subjekt „OSTATNÍ“). To znamená, že za najmenej významné považovali respondenti problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 3,27 do 3,47 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 3,05 do 3,20. Z uvedeného vyplýva, že aj u indikátora „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ (rovnako ako u všetkých sledovaných indikátorov) respondenti najväčší význam pripisovali riešeniu osobných problémov, nasledovali výchovno-vzdelávacie a nakoniec sociálne. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty.

Čiastkový záver: Ku kľúčovým úlohám sociálnych pracovníkov patrí hodnotenie a posudzovanie životnej situácie klientov (napr. Navrátil, 2010). Ide o zložitý proces, v rámci ktorého využíva sociálny pracovník sadu rôznych metodík a metód s cieľom v spolupráci s klientom identifikovať tzv. zákazku, ktorá bude v ďalšom poradenskom procese predmetom spolupráce. Výsledky naznačujú deklarovanú ochotu respondentov prijať rolu aktéra.

Tabuľka č. 24: Deskriptívna štatistika pre indikátor „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“

HODNOTENIE A POSUDZOVANIE		JA			OSTATNÍ		
		priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka	priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka
O S O B N É	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu</i>	2,77	2,45	1,57	2,85	2,27	1,51
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>strát, prehier, nesplnených očakávaní</i>	3,11	2,19	1,48	3,02	2,09	1,45
	<i>porovnávať</i> , ako študenti zvládajú svoje <i>traumy, nepríjemné zážitky</i>	3,15	2,67	1,63	3,01	2,39	1,55
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>	3,36	2,96	1,72	3,10	2,50	1,58
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>handicapy, choroby</i>	3,30	2,63	1,62	3,06	2,29	1,51
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s drogami a návykovým správaním</i>	3,41	2,76	1,66	3,10	2,40	1,55
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní <i>úzkostí, depresii, strachu</i>	3,13	2,65	1,63	2,96	2,37	1,54
	Súhrnné priemerné skóre	3,18	1,49	1,22	3,01	1,39	1,18
S O C I Á L N É	<i>analyzovať</i> zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	3,47	2,80	1,67	3,19	2,50	1,58
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov vo <i>vzťahoch s priateľmi spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	3,44	2,68	1,64	3,11	2,39	1,55
	<i>porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú problémy <i>s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie</i>	3,37	2,54	1,59	3,10	2,21	1,49
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	3,46	2,79	1,67	3,15	2,42	1,56
	<i>preferovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní problémov <i>so zaradením začlenením sa do rôznych skupín, organizácií</i>	3,33	2,57	1,60	3,18	2,54	1,59
	<i>popisovať spôsoby</i> , akými študenti zvládajú svoje problémy <i>v rodinných vzťahoch</i>	3,27	2,23	1,49	3,05	2,15	1,47
	<i>rozoberať</i> zvládnutie problémov <i>s nadväzovaním kontaktov, vytváraním vzťahov</i>	3,36	2,42	1,56	3,20	2,41	1,55
	Súhrnné priemerné skóre	3,39	1,48	1,22	3,14	1,35	1,16
V Ý C H - V Z D E L	<i>Porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú svoje problémy <i>s vyučujúcimi</i>	3,30	2,51	1,58	3,06	2,33	1,53
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s uplatňovaním sa v praxi</i>	3,00	2,53	1,59	2,94	2,50	1,58
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa</i>	3,13	2,33	1,53	2,94	2,28	1,51
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>dezilúzie, sklamanie</i>	3,32	2,63	1,62	3,04	2,43	1,56
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov zameraných na zvládanie <i>nevhodného správania v škole</i>	3,47	2,63	1,62	3,24	2,55	1,60
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam</i>	3,54	2,87	1,69	3,22	2,57	1,60
	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>prispôsobenie sa prostrediu na vysokej škole</i>	3,36	2,67	1,64	3,06	2,42	1,56
	Súhrnné priemerné skóre	3,30	1,41	1,19	3,07	1,35	1,16

Odborný rozvoj:

Každý odborník – sociálny pracovník na vysokej škole by sa mal intenzívne venovať svojomu ďalšiemu odbornému rozvoju a rastu. Údaje uvedené v tabuľke č. 25 umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite pre indikátor „ODBORNÝ ROZVOJ“ pre subjekt „JA“ – posudzovanie svojich potrieb a „OSTATNÍ“ – posudzovanie potrieb

ostatných ľudí.

Tabuľka č. 25: Deskriptívna štatistika pre indikátor „ODBORNÝ ROZVOJ“ pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“

ODBORNÝ ROZVOJ		JA			OSTATNÍ		
		priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka	priemer. skóre	rozptyl	štandard. odchýlka
O S O B N É	<i>študuje</i> metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu	2,56	2,35	1,53	2,65	1,99	1,41
	<i>zbera skúsenosti</i> ohľadne riešení problémov s drogami, návykovým správaním	2,76	2,45	1,57	2,74	2,21	1,49
	<i>koriguje</i> svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia	2,70	1,97	1,40	2,70	1,90	1,38
	<i>aplikuje najnovšie poznatky</i> o zvládaní rôznych strát, prehier	2,91	2,21	1,49	2,85	2,19	1,48
	<i>neustále napreduje</i> v schopnosti pomáhať pri zvládaní úzkostí, depresii, strachu	2,92	2,51	1,58	2,80	2,28	1,51
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu</i> v zameraní na pomoc v prípadoch sexuálneho, citového obťažovania či zneužívania	2,99	2,72	1,65	2,86	2,33	1,53
	<i>vyvíja sa</i> ako špecialista na pomoc pri traumách, nepríjemných zážitkoch, skúsenostiach	2,91	2,53	1,59	2,84	2,29	1,51
	Súhrnné priemerné skóre	2,82	1,39	1,18	2,78	1,24	1,11
S O C I Á L N É	<i>zbera skúsenosti</i> ohľadne riešení problémov, ktoré majú národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter	3,20	2,61	1,62	3,05	2,53	1,59
	<i>koriguje</i> svoje postoje k zvládaniu násilia vo vzťahoch - šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie	3,05	2,60	1,61	2,88	2,28	1,51
	<i>neustále napreduje</i> v schopnosti riešiť problémy so zaraďovaním sa do skupín, organizácií	3,10	2,64	1,62	2,97	2,27	1,51
	<i>aplikuje najnovšie poznatky</i> o riešení problémov v rodinných vzťahoch	2,98	2,27	1,51	2,81	2,18	1,48
	<i>študuje</i> metódy zvládania problémov s nadväzovaním kontaktov s ľuďmi, vytváraním vzťahov	3,10	2,49	1,58	3,01	2,32	1,52
	<i>vyvíja sa</i> ako špecialista na pomoc pri zvládaní problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi	3,03	2,79	1,67	2,96	2,39	1,55
	<i>zvyšuje si kvalifikáciu</i> v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote	3,22	3,01	1,74	2,98	2,60	1,61
	Súhrnné priemerné skóre	3,10	1,57	1,25	2,95	1,31	1,15
V Ý C H - V Z D E L	<i>aplikuje najnovšie poznatky</i> o zvládaní neúspechu v štúdiu a schopnosti sa presadiť	2,89	2,55	1,60	2,80	2,03	1,43
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu</i> v zameraní na zvládanie nevhodného správania v škole	3,12	2,77	1,66	2,97	2,38	1,54
	<i>zbera skúsenosti</i> s riešením problémov s prispôbením sa novým podmienkam na vysokej škole	3,07	2,78	1,67	2,99	2,70	1,64
	<i>neustále napreduje</i> v schopnosti pomáhať pri zvládaní problémov so zaraďením sa a uplatnením v praxi	2,83	2,60	1,61	2,73	2,27	1,51
	<i>vyvíja sa</i> ako špecialista na pomoc pri častej neúčasti na vyučovaní a vyhýbaní sa školským povinnostiam	3,15	2,81	1,68	3,01	2,49	1,58
	<i>koriguje svoje postoje</i> k zvládaniu dezilúzií, sklamaní	3,04	2,65	1,63	2,86	2,19	1,48
	<i>študuje</i> metódy zvládania problémov s vyučujúcimi	2,90	2,64	1,62	2,84	2,34	1,53
	Súhrnné priemerné skóre	3,02	1,40	1,18	2,89	1,33	1,15

Vo vzťahu k ďalšiemu odbornému rozvoju odborníka – sociálneho pracovníka, respondenti za najviac významné, tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj posudzovaní potrieb ostatných ľudí považovali ďalšie vzdelávanie, v rámci ktorého sociálny pracovník „študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu“ (M=2,56 pre subjekt „JA“, M= 2,65 pre subjekt „OSTATNÍ“) a následne, v rámci ktorého „koriguje svoje postoje k zvládaniu stre-

sov, nervozity, napätia“ (M=2,70 pre subjekt „JA“, M= 2,70 pre subjekt „OSTATNÍ“). Zaujímavým zistením je, že respondenti považovali tieto problémy za najviac významné u všetkých sledovaných indikátorov, čo možno charakterizovať ako kľúčové zistenie pre ďalšiu prácu v tejto sfére. Za najmenej významné pri posudzovaní svojich potrieb považovali respondenti odborný rozvoj sociálneho pracovníka, v rámci ktorého „*zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote*“ (M=3,22), a v rámci ktorého „*zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov, ktoré majú národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter*“ pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=3,05). Za dôležité možno považovať, že aj u indikátora „**ODBORNÝ ROZVOJ**“ respondenti považovali za najmenej významné problémy, ktoré boli hodnotené ako najmenej významné u všetkých sledovaných indikátorov.

Súhrnné priemerné skóre jednotlivých subindikátorov (okruhov problémov) poukazujú na skutočnosť, že za najviac významné pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a rovnako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti problémy spadajúce do okruhu osobných problémov - subindikátor „**OSOBNÉ**“ (M=2,82 pre subjekt „JA“, M=2,78 pre subjekt „OSTATNÍ“). To znamená, že respondenti najväčší význam pripisovali problémom vzťahujúcim sa priamo k človeku. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,56 do 2,99 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,65 do 2,86. Naproti tomu za najmenej významné respondenti považovali problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „**SOCIÁLNE**“ (M=3,10 pre subjekt „JA“, M=2,95 pre subjekt „OSTATNÍ“), teda problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v rozmedzí od 2,98 do 3,22 pre subjekt „JA“ a pre subjekt „OSTATNÍ“ v rozmedzí od 2,81 do 3,05. Z uvedeného vyplýva, že aj u indikátora „**ODBORNÝ ROZVOJ**“, tak ako u všetkých sledovaných indikátorov, respondenti najväčší význam pripisovali riešeniu osobných problémov, nasledovali výchovno-vzdelávacie a nakoniec sociálne. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty. Celkovo možno konštatovať, že všetky hodnoty priemerných skóre sa u oboch subjektov pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo vypovedá o pozitívnej orientácii respondentov k tejto funkcii školskej sociálnej práce.

Čiastkový záver: Odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie sú považované aj v profesii sociálnej práce za profesijné etické hodnoty. Neprekvapilo nás, že respondenti vyjadrili pozitívne stanovisko k tejto funkcii sociálnych pracovníkov, keďže uvedené hodnoty patria k celospoločensky uznávaným hodnotám.

Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“ - súhrnné priemerné skóre

Tabuľka č. 26: Deskriptívna štatistika pre indikátory potenciálu sociálnej práce na univerzite pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“ - súhrnné priemerné skóre

INDIKÁTOR – súhrnné priemerné skóre	JA			OSTATNÍ		
	priemerné skóre	rozptyl	šstandard. odchýlka	priemerné skóre	rozptyl	šstandard. odchýlka
PLÁNOVANIE	3,06	0,85	0,92	3,00	0,82	0,91
PORADENSTVO	3,25	1,05	1,03	3,05	0,97	0,98
KONZULTÁCIE	3,24	1,25	1,12	3,03	1,00	1,00
KOORDINOVANIE	3,26	1,12	1,06	3,19	1,02	1,01
HODNOTENIE A POSUDZOVANIE	3,29	1,22	1,10	3,07	1,14	1,07
ODBORNÝ ROZVOJ	2,98	1,22	1,11	2,87	1,10	1,05
<i>Súhrnné priemerné skóre - ŠSP</i>	3,20	0,85	0,92	3,07	0,76	0,87

Záujem a potreby respondentov - študentov Technickej univerzity vo vzťahu k práci odborníka zo sociálnej práce - školského sociálneho pracovníka odzrkadľujú údaje uvedené v tabuľke č. 26, ktoré umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre jednotlivé indikátory. Súhrnné priemerné skóre namerané pre jednotlivé indikátory sa pohybujú v rozmedzí od 2,98 do 3,29 pre subjekt „JA“ a v rozmedzí od 2,87 do 3,19 pre subjekt „OSTATNÍ“, to znamená, že hodnotenie miery významu respondentmi je viac ako priemerné.

Pre subjekt „JA“, teda pri posudzovaní svojich potrieb (sebareflexia), respondenti najväčší význam pripisovali sebvzdelávaniu a ďalšiemu odbornému rozvoju a rastu odborníka, sociálneho pracovníka - „ODBORNÝ ROZVOJ“ (M=2,98) a následne, plánovaniu a predbežnej príprave programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom - „PLÁNOVANIE“ (M=3,06). Tu vidíme, že pri posudzovaní svojich potrieb sa respondenti stavajú vcelku pozitívne k aktivitám školského sociálneho pracovníka, ktoré sa vo vzťahu klient - sociálny pracovník nedotýkajú priamo klienta - intra priestor potenciálu školskej sociálnej práce. Naopak, za najmenej významné respondenti považovali hodnotenie spôsobu, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život - „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ (M=3,29). Konzultačnej pomoci - „KONZULTÁCIE“ (M=3,24), poradenskej pomoci „PORADENSTVO“ (M=3,25) a tiež spolupráci a koordinovaniu postupov s viacerými odborníkmi pri riešení niektorých problémov - „KOORDINOVANIE“ (M=3,25) prikladali respondenti takmer rovnaký význam. Výsledky naznačujú, že sa jedná o poskytovanie pomoci, v rámci ktorej si aktivity sociálneho pracovníka vyžadujú priamy kontakt s klientom – extra priestor hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce.

Pre subjekt „OSTATNÍ“, teda pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí, za najviac významné respondenti považovali (rovnako ako pre subjekt „JA“) „ODBORNÝ ROZVOJ“ sociálneho pracovníka (M=2,87) a naopak, za najmenej významné respondenti považovali spoluprácu a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi - „KOORDINOVANIE“ (M=3,19). Hodnoty priemerných skóre pre „PLÁNOVANIE“ (M=3,00), „KONZULTÁCIE“ (M=3,03), „PORADENSTVO“ (M=3,05) a tiež „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ toho, ako študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život (M=3,07) boli veľmi blízke.

Vzhľadom k súhrnnému priemernému skóre pre hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce (M=3,20 pre subjekt „JA“, M=3,07 pre subjekt „OSTATNÍ“) možno konštatovať vcelku pozitívne ladenie respondentov k hodnoteniu potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity.

Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity – súhrnné priemerné skóre

Tabuľka č. 27: Výsledky deskriptívnej štatistiky pre indikátory potenciálu sociálnej práce na univerzite

INDIKÁTOR	DESKRIPTÍVNA ŠTATISTIKA		
	Priemerné skóre	Rozptyl	Štandardná odchýlka
PLÁNOVANIE	3,03	0,68	0,83
PORADENSTVO	3,15	0,82	0,91
KONZULTÁCIE	3,14	0,92	0,96
KOORDINO-VANIE	3,22	0,97	0,98
HODNOTENIE A POSUDZOVANIE	3,18	1,00	1,00
ODBORNÝ ROZVOJ	2,92	0,99	0,99
<i>Súhrnné priemerné skóre – ŠSP</i>	3,14	0,69	0,83

Záujem a potreby respondentov – študentov Technickej univerzity vo vzťahu k práci odborníka – školského sociálneho pracovníka odzrkadľujú údaje uvedené v tabuľke č. 27, ktoré umožňujú sledovať hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre jednotlivé indikátory (bez ohľadu na subjekt). Na základe priemerných skóre pre jednotlivé indikátory možno celkovo konštatovať, že respondenti najväčší význam pripisovali vzdelávaniu a ďalšiemu odbornému rozvoju a rastu odborníka - sociálneho pracovníka - „ODBORNÝ ROZVOJ“ (M=2,92). Na druhej strane, za najmenej významné považujú respondenti spoluprácu a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi pri riešení problémov - „KOORDINOVANIE“ (M=3,22). Hodnoty súhrnných priemerných skóre u ostatných sledovaných indikátorov - „PLÁNOVANIE“ (M=3,03), „KONZULTÁCIE“ (M=3,14), „PORADENSTVO“ (M=3,15), „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ (M=3,18) boli veľmi blízke. (Súhrnné priemerné skóre namerané pre jednotlivé indikátory pre subjekt „JA“ a „OSTATNÍ“ bližšie v tabuľke č. 26.)

V rámci jednotlivých indikátorov za najviac významné považovali respondenti problémy spadajúce do okruhu osobných problémov - subindikátor „OSOBNÉ“ čo znamená, že za najviac významné považovali problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Význam tiež pripisovali problémom súvisiacim so školou, školským prostredím a vzdelávaním - subindikátor „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“. Za najmenej významné respondenti považovali problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“. To znamená, že za najmenej významné boli respondentmi považované problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Zaujímavým zistením je, že responden-

ti pripisovali najväčší význam riešeniu osobných problémov, nasledovali výchovno-vzdelávacie a nakoniec sociálne. Táto postupnosť bola rovnaká pre oba subjekty a u všetkých sledovaných indikátorov, čo možno charakterizovať ako kľúčové zistenie pre ďalšiu prácu v oblasti školskej sociálnej práce v prostredí vysokých škôl (bližšie v tabuľkách č. 20 - 26).

Podrobnejšie sledovanie hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite respondentmi umožňujú namerané hodnoty priemerných skóre pre jednotlivé operacionalizované položky indikátorov (pozri bližšie tabuľky č. 20 – 25):

- V rámci všetkých sledovaných indikátorov pre subjekt „JA“, teda pri posudzovaní svojich potrieb respondenti najväčší význam pripisovali aktivitám odborníka - sociálneho pracovníka zameraným na „*predvídanie postupov na zvládnutie stresu, napätia, nervozity*“ (M=2,40). Poukazuje to na skutočnosť, že študenti sa s napätím, nervozitou a stresom stretávajú vo svojom každodennom živote, a preto príprave aktivít sociálneho pracovníka zameraných na pomoc pri ich prekonávaní prikladajú určitý význam. Približne rovnako významné bolo pre respondentov „*vytvorenie predbežných krokov pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe*“ (M=2,45). Orientácia študentov na oblasť spoločenskej praxe a význam, ktorý jej prikladajú, pravdepodobne pramení z uvedomovania si aktuálnej situácie na trhu práce a z obáv o čo najrýchlejšie sa uplatnenie po absolvovaní štúdia. To, že respondenti prikladali najväčší význam práve vyššie zmieneným aktivitám rovnako poukazuje na ich pozitívny postoj k plánovaniu a príprave aktivít sociálneho pracovníka potrebných pre poskytovanie pomoci svojim klientom. Za významné považovali respondenti aj ďalšie vzdelávanie odborníka – sociálneho pracovníka na vysokej škole, v rámci ktorého „*študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu*“ (M=2,56) a tiež poradenskú činnosť, v rámci ktorej „*je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu či choroby*“ (M=2,57). Študenti (respondenti) tak poukázali na dôležitosť ďalšieho vzdelávania sociálneho pracovníka, ako aj význam poradenstva pri prekonávaní a zvládaní problémov.

Pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí, teda pre subjekt „OSTATNÍ“ najväčší význam respondenti pripisovali poradenskej činnosti odborníka na sociálnu prácu, v rámci ktorej „*je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu, či choroby*“ (M=2,53) a následne poradenskej činnosti, v rámci ktorej „*zvládnutie rôznych foriem zneužívania prebieha pod pravidelným dozorom odborníka*“ (M=2,58). To, že respondenti prikladali najväčší význam práve vyššie zmieneným aktivitám rovnako poukazuje na ich postoj k poradenskej činnosti sociálneho pracovníka pri prekonávaní náročnejších období v živote človeka.

- Naopak, v rámci všetkých sledovaných indikátorov pre subjekt „JA“ respondenti najmenší význam pripisovali poradenským aktivitám odborníka – sociálneho pracovníka, v rámci ktorých „*odborník podporuje snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy*“ (M=3,70) a tiež v rámci ktorých „*je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi*“ (M=3,62).

Pre subjekt „OSTATNÍ“ respondenti za najmenej významné považovali aktivity sociálneho pracovníka zamerané na koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi v rámci ktorých je potrebné *„nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote“* (M=3,36). Za menej významnú (rovnako ako pre subjekt „JA“) respondenti považovali poradenskú činnosť odborníka, v rámci ktorej *„odborník podporuje snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy“* (M=3,35) a v rámci ktorej *„je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi“* (M=3,35). Aj keď týmto problémom respondenti pripisujú najmenší význam spomedzi ostatných, namerané hodnoty priemerných skóre poukazujú na skutočnosť, že respondenti sa k nim nestavajú odmietavo a nepovažujú ich za rozhodne nevýznamné.

- Namerané hodnoty priemerných skóre všetkých ostatných položiek operacionalizovaných pre indikátory sa nachádzajú v rozmedzí od 2,40 do 3,70 pre subjekt „JA“ a od 2,53 do 3,36 pre subjekt „OSTATNÍ“.

Celkovo možno konštatovať, že hodnoty priemerných skóre položiek operacionalizovaných pre indikátory ako aj hodnoty súhrnných priemerných skóre jednotlivých indikátorov smerujú k stredovému pásmu 7-stupňovej škály, čo poukazuje na pozitívnu orientáciu respondentov pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Tento postoj respondentov odzrkadľuje aj súhrnné priemerné skóre pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity (M=3,14).

V tejto časti empirickej analýzy sme prostredníctvom metód deskriptívnej štatistiky získali prehľad základných zistení pre indikátory, subindikátory ako aj jednotlivé operacionalizované položky, a to pre subjekt „JA“ a subjekt „OSTATNÍ“. Dospeli sme k trom dôležitým zisteniam:

1. Existujú určité problémy, ktoré respondenti zhodne, pre všetky indikátory a pre všetky (oba) subjekty, považovali za najviac významné a za najmenej významné. Respondenti považujú za najviac významné problémy, pri riešení ktorých deklarovali záujem o spoluprácu so sociálnym pracovníkom, súvisiace:

- so zvládaním hendicapov a chorôb,
- so zvládaním stresu, napätia a nervozity,
- so zvládaním úzkosti, depresii a strachu,
- so zaradením a uplatnením sa v praxi.

Výsledky výskumu poukazujú, že respondenti považujú za najmenej významné pôsobenie odborníka pri riešení problémov súvisiacich:

- so zvládaním intímnych vzťahov a sexuálnym životom,
- národnostnej, jazykovej a medzikultúrnej povahy,
- s nevhodným správaním v škole,
- s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností.

Poznamenávame, že aj keď respondenti týmto problémom prikladali najmenší význam

spomedzi všetkých ostatných, namerané hodnoty priemerných skóre poukázali na skutočnosť, že respondenti sa k nim nestavajú odmietavo a nepovažujú ich za rozhodne nevýznamné. To potvrdzuje skutočnosť, že namerané hodnoty priemerných skóre sa pohybovali v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály. Deklarovaná významnosť vybraných problémov korešponduje so špecifikami vysokoškolákov – cieľovej skupiny sociálnych pracovníkov (bližšie v kapitole 3.3). Zároveň ukazuje potrebu rozšírenia poradenských služieb vysokej školy o napr. tréningy sociálnych zručností, ale aj v širšom zmysle posilnenie praktickej prípravy študentov.

2. Respondenti v rámci jednotlivých indikátorov považovali za najviac významné problémy spadajúce do okruhu osobných problémov – subindikátor „OSOBNÉ“, čo znamená, že za najviac významné považovali problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Následne za významné považovali problémy spadajúce do okruhu výchovno-vzdelávacích problémov - subindikátor „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“, teda problémy súvisiace so školou, školským prostredím a vzdelávaním. Za najmenej významné boli považované problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“. To znamená, že za najmenej významné boli respondentmi považované problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Táto postupnosť bola rovnaká tak pre subjekt „JA“, ako aj pre subjekt „OSTATNÍ“, a to u všetkých sledovaných indikátorov.

Konštatujeme, že výsledky výskumu nie sú prekvapujúce, práve vzhľadom na špecifické potreby vysokoškolských študentov. Respondenti – študenti prezenčnej formy štúdia ešte nedisponujú dostatkom životných a pracovných skúseností, a preto aj ich obavy a neistoty súvisia najmä s vyrovnávaním sa s daným vývinovým obdobím, nadväzovaním a udržiavaním interpersonálnych, najmä partnerských vzťahov, vyrovnávaním sa s pocitmi a potrebou autonómie, nezávislosti a slobody. V oblasti výchovno-vzdelávacích problémov predpokladáme, že príčinou deklarovanej významnosti je pomerne radikálna zmena charakteristík vysokoškolského prostredia v porovnaní so strednou školou. Vyššie nároky spojené so zodpovednosťou, samostatnosťou a potrebou plánovania plnenia školských povinností, vyžadujúce si okrem iného sebadisciplínu a schopnosť správne si nastaviť priority, vyvolávajú potrebu spolupráce s odborníkom. Vzhľadom na ponúkanú charakteristiku „sociálnych“ problémov nie je prekvapujúce, že sa ukázali ako relatívne najmenej významné. Respondenti v danom veku ešte nevystupujú v roli rodičov, t.j. osôb s hlavnou zodpovednosťou za rodinné a partnerské vzťahy.

3. Hodnoty priemerných skóre všetkých položiek operacionalizovaných pre indikátory ako aj hodnoty súhrnných priemerných skóre jednotlivých indikátorov sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo poukazuje na pozitívnu orientáciu respondentov pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Tento postoj respondentov odzrkadľuje aj súhrnné priemerné skóre pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity ($M = 3,14$).

6.4. Diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na sociálno-demografické charakteristiky

Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity je základným krokom k štúdiu charakteru školskej sociálnej práce v tomto prostredí. Diferencie v hodnotení poskytnú obraz o záujmoch a potrebách respondentov - študentov Technickej univerzity v Košiciach s ohľadom na ich sociálno-demografické charakteristiky.

Táto časť analýzy je zameraná na diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce s ohľadom na sociálno-demografické charakteristiky respondentov. Domnievali sme sa, že záujem a potreby respondentov vo vzťahu k jednotlivým indikátorom (funkciám školskej sociálnej práce) bude odlišne vnímaný u mužov a žien, u jednotlivých vekových kategórií, v závislosti od vzťahu respondentov k viere a náboženstvu, v závislosti od veľkosti miesta trvalého bydliska, od typu ukončenia strednej školy a v závislosti od toho, či niekedy absolvovali nejakú formu sociálneho, psychologického prípadne iného poradenstva. Na diferencie v hodnotení respondentov nazeráme z pohľadu celkového hodnotenia. Hodnoteniu sociálno-demografických charakteristík, u ktorých sa štatisticky významné diferencie nepotvrdili, nevenujeme pozornosť.

Tabuľka č. 28: Interpohlavné diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity (ONEWAY)

INDIKÁTOR	F	P	M - priemerné skóre		SUBJEKT	F	p	M - priemerné skóre	
			Muži	Ženy				Muži	Ženy
PLÁNOVANIE	2,39	0,12	3,09	2,97	JA	5,48	0,02	3,15	2,96
					OSTATNÍ	0,20	0,66	3,02	2,98
PORADENSTVO	3,03	0,08	3,22	3,07	JA	5,83	0,02	3,35	3,13
					OSTATNÍ	0,48	0,49	3,08	3,02
KONZULTÁCIE	4,46	0,04	3,22	3,04	JA	4,56	0,03	3,34	3,13
					OSTATNÍ	2,74	0,10	3,10	2,95
KOORDINOVANIE	4,99	0,03	3,32	3,12	JA	5,92	0,02	3,37	3,27
					OSTATNÍ	3,25	0,07	3,27	3,10
HODNOTENIE A POSUDZOVANIE	2,98	0,08	3,26	3,10	JA	3,38	0,07	3,37	3,19
					OSTATNÍ	1,80	0,18	3,14	3,01
ODBORNÝ ROZVOJ	7,92	0,01	3,05	2,79	JA	10,40	0,00	3,13	2,81
					OSTATNÍ	3,71	0,05	2,96	2,77
ŠSP – celkové hodnotenie	4,57	0,03	3,21	3,05	JA	6,77	0,01	3,31	3,12
					OSTATNÍ	1,71	0,19	3,09	3,01

Údaje obsiahnuté v tabuľke č. 28 umožňujú sledovať interpohlavné diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Z vedených údajov vyplýva, že diferencie v celkovom hodnotení sú štatisticky významné ($p=0,03$, $F=4,57$). Namerané hodnoty priemerných skóre vypovedajú, že muži ($M=3,21$) boli vo svo-

jom hodnotení viac kritický ako ženy ($M=3,05$). To, že ženy pripisujú riešeniu problémov a teda aj aktivitám sociálneho pracovníka zameraným na ich predchádzanie, zmiernenie, či odstránenie o niečo väčší význam ako muži pravdepodobne pramení z ich „citlivejšieho“ prístupu k rôznym životným záťažovým situáciám. Namerané hodnoty priemerného skóre zároveň vypovedajú o pozitívnom ladení tak žien ako aj mužov k existencii školskej sociálnej práce na univerzite.

Štatisticky významné interpohlavné diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce sa prejavili konkrétne u troch zo šiestich indikátorov. Najväčšie diferencie v blízkosti názorov medzi mužmi a ženami boli zistené u indikátora „ODBORNÝ ROZVOJ“ ($p=0,01$, $F=7,92$) naopak najmenšie, u indikátora „PLÁNOVANIE“ ($p=0,12$, $F=2,39$). Štatisticky významné diferencie boli zaznamenané aj u indikátora „KOORDINOVANIE“ ($p=0,03$, $F=4,99$) a „KONZULTÁCIE“ ($p=0,04$, $F=4,46$).

Vo vzťahu k subjektom, štatisticky významné interpohlavné diferencie boli pre subjekt „JA“ - posudzovanie svojich potrieb (sebareflexia) namerané konkrétne u piatich zo šiestich indikátorov. Najväčšie diferencie v blízkosti názorov medzi mužmi a ženami boli zistené u indikátora „ODBORNÝ ROZVOJ“ ($p=0,00$, $F=10,40$), následne u indikátora „KOORDINOVANIE“ ($p=0,02$, $F=5,92$), naopak najmenšie diferencie boli namerané, u indikátora „KONZULTÁCIE“ ($p=0,03$, $F=4,56$). Pre subjekt „OSTATNÍ“ - posudzovanie potrieb ostatných ľudí boli štatisticky významné interpohlavné diferencie namerané u jedného zo šiestich indikátorov a to „ODBORNÝ ROZVOJ“ ($p=0,05$, $F=3,71$). Výsledky hodnotenia poukazujú na skutočnosť, že v rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre jednotlivé indikátory sa rozdiely v názoroch mužov a žien prejavili v oveľa väčšej miere pri posudzovaní svojich potrieb ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí.

Muži aj ženy, tak pri posudzovaní svojich potrieb ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí, pripisovali najväčší význam aktivitám sociálneho pracovníka na škole zameraným na jeho ďalšie vzdelávanie a „ODBORNÝ ROZVOJ“ ($M=3,05$ u mužov a $M=2,79$ u žien) a následne aktivitám zameraným na „PLÁNOVANIE“ a predbežnú prípravu programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom ($M=3,09$ u mužov a $M=2,97$ u žien). Plánovanie i odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie sú v profesii sociálnej práce považované za rozhodne významné funkcie sociálnej práce. Preto nás neprekvapilo, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí pripisovali význam aktivitám školského sociálneho pracovníka, ktoré sa vo vzťahu klient - sociálny pracovník nedotýkajú priamo klienta (ide o intra priestor potenciálu školskej sociálnej práce). Naopak, najmenší význam pripisovali respondenti aktivitám zameraným na „KOORDINOVANIE“ postupov a spoluprácu s viacerými odborníkmi pri riešení problémov klienta ($M=3,32$ u mužov a $M=3,12$ u žien). Možno predpokladať, že koordinovaniu je pripisovaný najmenší význam spomedzi všetkých indikátorov (funkcií školskej sociálnej práce) práve z dôvodu, že respondenti - potenciálni klienti by v rámci riešenia svojho problému uprednostnili kontakt s jedným odborníkom, ktorý by sa ich problému venoval komplexne pred kontaktom s viacerými odborníkmi, kde každý odborník sa zameriava na problém iba zo svojho pred-

metného hľadiska. Následne najmenší význam pripisujú respondenti aktivitám zameraným na „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ spôsobu, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život (M= 3,26 u mužov a M= 3,10 u žien). Hodnoty priemerného skóre pre ostatné sledované indikátory - „PORADENSTVO“ (M=3,22 u mužov, M=3,07 u žien) a „KONZULTÁCIE“ (M=3,22 u mužov, M=3,04 u žien) si boli veľmi blízke, tak u mužov ako u žien. Možno predpokladať, že skutočnosť, že prednosťou sociálneho poradenstva je práve jeho komplexnosť a zameranie sa nielen na vnútorné prežívanie človeka, či jeho sociálne vzťahy, ale aj napríklad na sociálno-ekonomickú a právnu dimenziu riešených životných situácií sa prejavila aj v potrebe mužov a žien poradiť sa s odborníkom pri riešení svojich problémov. Zameranie na kognitívnu stránku osobnosti v rámci poskytovania konzultácií je odlišnosťou od komplexnejšieho poradenstva. Hodnoty priemerných skóre poukazujú, že muži aj ženy pociťujú potrebu pravdivých a vecne správnych informácií pri riešení problémov.

Celkovo možno konštatovať, že u všetkých sledovaných indikátorov, u oboch subjektov boli hodnoty priemerných skóre nižšie u žien ako u mužov. To znamená, že v rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite, ženy prikladali aktivitám sociálneho pracovníka na škole o niečo väčší význam ako muži. Napriek tomu, hodnotenie mužov i žien je pozitívne, čo potvrdzujú hodnoty priemerných skóre, ktoré sa u všetkých sledovaných indikátorov pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály. Toto zistenie vypovedá o pozitívnom postoji mužov aj žien k existencii školskej sociálnej práce na univerzite.

Tabuľka č. 29: Diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na vzťah respondentov k viere a náboženstvu (ONEWAY)

INDIKÁTOR	F	P	M – priemerné skóre				SUBJEKT	F	P	M – priemerné skóre			
			1	2	3	4				1	2	3	4
PLÁNOVANIE	4,73	0,00	2,73	2,98	3,11	3,28	JA	4,05	0,00	2,70	3,01	3,20	3,29
							OSTATNÍ	3,35	0,01	2,77	2,96	3,03	3,26
PORADENSTVO	4,80	0,00	2,94	3,08	3,14	3,53	JA	4,64	0,00	2,98	3,16	3,29	3,66
							OSTATNÍ	3,32	0,01	2,90	3,00	3,00	3,41
KONZULTÁCIE	2,25	0,06	2,89	3,09	3,20	3,35	JA	1,89	0,11	2,97	3,19	3,32	3,46
							OSTATNÍ	1,78	0,13	2,81	2,99	3,09	3,23
KOORDINOVANIE	1,98	0,10	3,03	3,19	3,23	3,46	JA	2,29	0,06	3,01	3,22	3,27	3,53
							OSTATNÍ	1,34	0,25	3,04	3,16	3,18	3,39
HODNOTENIE A POSUDZOVANIE	3,10	0,02	3,14	3,10	3,18	3,51	JA	3,53	0,01	3,22	3,17	3,35	3,66
							OSTATNÍ	2,09	0,08	3,05	3,03	3,01	3,37
ODBORNÝ ROZVOJ	2,50	0,04	2,77	2,88	2,92	3,18	JA	2,75	0,03	2,73	2,93	3,02	3,27
							OSTATNÍ	1,78	0,13	2,82	2,84	2,83	3,10
ŠSP - celkové hodnotenie	3,82	0,00	2,90	3,09	3,17	3,40	JA	3,77	0,00	2,92	3,15	3,27	3,49
							OSTATNÍ	2,81	0,03	2,88	3,03	3,08	3,32

Legenda: 1 - som veľmi silne veriaci/i, 2 - som veriaci/i, 3 - sympatizujem s vierou/náboženstvom, 4 - nie som veriaci/i

O diferenciách v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na vzťah respondentov k viere a náboženstvu vypovedajú údaje obsiahnuté v tabuľke č. 29. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že diferencie v celkovom hodnotení sú štatisticky významné ($p=0,00$, $F=3,82$). Vzťah respondentov k viere a náboženstvu je dôležitým faktorom, ktorý sa prejavuje aj v ich hodnotení. Hodnoty priemerných skóre poukazujú na rozdiely v celkovom hodnotení jednotlivých skupín respondentov. Najväčšia miera významnosti sa prejavila v hodnotení veľmi silne veriacich respondentov ($M=2,90$) a následne veriacich respondentov ($M=3,09$). Na druhej strane, najmenšia miera významnosti sa prejavila v hodnotení respondentov, ktorí nie sú veriacimi ($M=3,40$) a respondentov sympatizujúci s vierou ($M=3,17$). Z uvádzaných výsledkov je zjavné, že viera a náboženstvo zastáva v živote respondentov významné miesto a je faktorom ovplyvňujúcim ich myslenie i konanie.

Diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce s ohľadom na vzťah respondentov k viere a náboženstvu sú štatisticky významné konkrétne u štyroch zo šiestich indikátorov. Najväčšie diferencie v blízkosti názorov medzi jednotlivými skupinami respondentov boli zistené u indikátora „PORADENSTVO“ ($p=0,00$, $F=4,80$) a „PLÁNOVANIE“ ($p=0,00$, $F=4,73$). Naopak najmenšie diferencie boli zistené u indikátora „KOORDINOVANIE“ ($p=0,10$, $F=1,98$). Štatisticky významné diferencie boli zistené aj u indikátora „HODNOTENIE“ ($p=0,02$, $F=3,10$) a „ODBORNÝ ROZVOJ“ ($p=0,04$, $F=2,50$).

Vo vzťahu k subjektom možno konštatovať, že pre subjekt „JA“ - pri posudzovaní svojich potrieb (sebareflexia) boli štatisticky významné diferencie v hodnotení respondentov namerané konkrétne u štyroch zo šiestich indikátorov. Najväčšie diferencie v blízkosti názorov medzi skupinami respondentov boli namerané u indikátora „PORADENSTVO“ ($p=0,00$, $F=4,64$). Naopak najmenšie diferencie boli zistené u indikátora „ODBORNÝ ROZVOJ“ ($p=0,03$, $F=2,75$). Štatisticky významné diferencie boli zistené aj u indikátora „PLÁNOVANIE“ ($p=0,01$, $F=3,53$) a „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ ($p=0,04$, $F=2,50$). Pre subjekt „OSTATNÍ“ - pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí boli štatisticky významné diferencie namerané u dvoch zo šiestich indikátorov a to „PORADENSTVO“ ($p=0,01$, $F=3,32$) a „PLÁNOVANIE“ ($p=0,01$, $F=3,35$). Výsledky ukazujú, že v rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity sa diferencie v názoroch jednotlivých skupín respondentov prejavili vo väčšej miere pri posudzovaní svojich potrieb (sebareflexia) ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí.

Takmer všetky skupiny respondentov (okrem skupiny veľmi silne veriacich) považovali za najviac významné ďalšie vzdelávanie a „ODBORNÝ ROZVOJ“ sociálneho pracovníka na vysokej škole ($M=2,77$ u skupiny veľmi silne veriacich respondentov, $M=2,88$ u skupiny veriacich respondentov, $M=2,92$ u skupiny respondentov sympatizujúcich s vierou a $M=3,18$ u respondentov, ktorí nie sú veriacimi). Výsledky naznačujú, že respondenti vyjadrili pozitívne stanovisko k tejto funkcii sociálnych pracovníkov pravdepodobne z dôvodu uvedomovania si, že odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie je považované v rôznych profesiách, a teda aj v profesii sociálnej práce za profesijnú etickú hodnotu. Aj skupina veľmi

silne veriacich respondentov považovala odborný rozvoj sociálneho pracovníka za významný, avšak najviac významným pre túto skupinu bolo „PLÁNOVANIE“ a predbežná príprava programu pre poskytovanie pomoci klientom (M=3,73). Plánovanie bolo zároveň druhým najvýznamnejším indikátorom (funkciou) u všetkých ostatných skupín respondentov. Aj tu možno konštatovať, že respondenti tak pri posudzovaní svojich potrieb ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí pripisujú najväčší význam činnostiam školského sociálneho pracovníka (plánovanie a odborný rozvoj), ktoré sa vo vzťahu klient - sociálny pracovník nedotýkajú priamo klienta. Ide o intra priestor potenciálu školskej sociálnej práce. Naopak, za najmenej významné považovali veľmi silne veriaci respondenti „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ spôsobu, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život (M=3,14). Spoluprácu a „KOORDINOVANIE“ postupov s viacerými odborníkmi pri riešení klientových problémov považovali za najmenej významné veriaci respondenti (M=3,19) a respondenti sympatizujúci s vierou (M=3,23). Možno predpokladať, že koordinovaniu postupov bol respondentmi pripisovaný menší význam (v porovnaní s ostatnými sledovanými funkciami - indikátormi) z dôvodu, že respondenti – potenciálni klienti by v rámci riešenia svojho problému uprednostnili kontakt s jedným odborníkom, ktorý by sa ich problému venoval komplexne pred kontaktom s viacerými odborníkmi, kde každý odborník sa zameriava na problém iba zo svojho predmetného hľadiska. U skupiny respondentov, ktorí nie sú veriacimi, sa ukázalo ako najmenej významné „PORADENSTVO“ (M=3,53) v rámci ktorého je možné poradiť sa s odborníkom pri riešení svojich problémov.

Z uvedeného vyplýva, že u všetkých sledovaných indikátorov (funkcií školskej sociálnej práce) sú namerané hodnoty priemerných skóre najnižšie u skupiny veľmi silne veriacich respondentov (až na indikátor „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“) a najvyššie u skupiny respondentov, ktorí nie sú veriacimi. To znamená, že v rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite, skupina veľmi silne veriacich respondentov pridelala aktivitám (činnostiam) sociálneho pracovníka na škole najväčší význam, nasledovala skupina silne veriacich respondentov a za ňou skupina respondentov sympatizujúcich s vierou. Najmenší význam aktivitám sociálneho pracovníka na škole pripisovala skupina respondentov, ktorí nie sú veriacimi. Významným zistením je, že táto postupnosť bola rovnaká tak pri posudzovaní vlastných potrieb respondentov ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí

Celkovo možno konštatovať, že namerané hodnoty priemerných skóre pre sledované indikátory sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo vypovedá o pozitívnom postoji jednotlivých skupín respondentov k existencii školskej sociálnej práce na univerzite.

Údaje uvedené v tabuľke č. 30 vypovedajú o diferenciách v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na vek respondentov. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že celkovo diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity z pohľadu jednotlivých vekových skupín nie sú štatisticky významné ($p=0,13$, $F=2,08$).

Tabuľka č. 30: Diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na vek respondentov (ONEWAY)

INDIKÁTOR	F	p	M - priemerné skóre			SUBJEKT	F	p	M - priemerné skóre		
			1	2	3				1	2	3
PLÁNOVANIE	0,75	0,47	3,05	3,00	3,20	JA	1,59	0,20	3,12	2,99	3,26
						OSTATNÍ	0,24	0,79	2,99	3,00	3,13
PORADENSTVO	0,61	0,54	3,19	3,11	3,27	JA	1,94	0,15	3,34	3,16	3,37
						OSTATNÍ	0,97	0,83	3,03	3,06	3,17
KONZULTÁCIE	3,30	0,04	3,25	3,03	3,25	JA	4,16	0,02	3,40	3,10	3,30
						OSTATNÍ	1,58	0,21	3,10	2,95	3,19
KOORDINOVANIE	3,42	0,03	3,35	3,11	3,28	JA	3,82	0,02	3,40	3,13	3,32
						OSTATNÍ	2,41	0,09	3,30	3,10	3,24
HODNOTENIE A POSUDZOVANIE	1,57	0,21	3,26	3,10	3,28	JA	3,03	0,05	3,41	3,17	3,39
						OSTATNÍ	0,34	0,71	3,11	3,04	3,17
ODBORNÝ ROZVOJ	1,46	0,23	2,97	2,86	3,17	JA	2,64	0,07	3,07	2,87	3,25
						OSTATNÍ	0,53	0,59	2,87	2,85	3,09
ŠSP - celkové hodnotenie	2,08	0,13	3,21	3,06	3,25	JA	3,40	0,03	3,31	3,09	3,31
						OSTATNÍ	0,68	0,50	3,11	3,03	3,18

Legenda: 1 – od 18-do 21 rokov, 2 – od 22 do 25 rokov, 3 – nad 26 rokov

Štatisticky významné diferencie boli zaznamenané iba u dvoch zo šiestich sledovaných indikátorov (funkcií školskej sociálnej práce). Najväčšie diferencie v blízkosti názorov medzi jednotlivými vekovými skupinami boli zistené u indikátora „KOORDINOVANIE“ ($p=0,03$, $F=3,42$) a následne u indikátora „KONZULTÁCIE“ ($p=0,04$, $F=3,30$). Naopak, najmenšie diferencie v blízkosti názorov medzi jednotlivými vekovými skupinami boli zistené u indikátora „PORADENSTVO“ ($p=0,54$, $F=0,61$).

Vo vzťahu k jednotlivým subjektom možno konštatovať, že pre subjekt „JA“ - posudzovanie svojich potrieb boli štatisticky významné diferencie namerané konkrétne u troch zo šiestich indikátorov. Najväčšie diferencie v blízkosti názorov medzi jednotlivými vekovými skupinami boli zistené u indikátora „KONZULTÁCIA“ ($p=0,02$, $F=4,16$), následne u indikátora „KOORDINOVANIE“ ($p=0,02$, $F=3,82$). Najmenšie diferencie boli namerané u indikátora „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ ($p=0,05$, $F=3,03$). Pre subjekt „OSTATNÍ“ - posudzovanie potrieb ostatných ľudí neboli namerané žiadne štatisticky významné diferencie.

Podľa hodnôt priemerných skóre, respondenti za najviac významné považovali ďalšie vzdelávanie a „ODBORNÝ ROZVOJ“ sociálneho pracovníka na vysokej škole, a to u všetkých vekových skupín ($M=2,86$ u respondentov vo veku od 22 do 25 rokov, $M=2,97$ u respondentov vo veku od 18 do 21 rokov a $M=3,17$ u respondentov vo veku nad 26 rokov). Odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie je považované aj v profesii sociálnej práce (ale aj v rámci iných profesií) za profesijnú etickú hodnotu. Nie je prekvapujúce, že respondenti vyjadrili pozitívne stanovisko k tejto funkcii sociálnych pracovníkov. Za druhú najvýznamnejšiu činnosť (funkciu) školského sociálneho pracovníka považovali respondenti „PLÁNOVANIE“ a predbežnú prípravu programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom, a to u všetkých vekových skupín ($M=3,05$ u respondentov vo veku od 22 do 25 rokov, $M=3,00$ u respondentov vo veku od 18 do 21 rokov a $M=3,20$ u respondentov vo veku nad 26 rokov). Plánovanie

je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určeniu vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Z prezentovaných výsledkov je evidentné, že respondenti vnímajú plánovanie za významnú a nevyhnutnú súčasť činnosti odborníka - školského sociálneho pracovníka. Na druhej strane, najmenší význam u všetkých vekových skupín bol respondentmi pripisovaný zosúlaďovaniu a usporiadaniu aktivít a postupov pri prekonávaní problémov a spoluprácu s viacerými odborníkmi - „KOORDINOVANIE“ (M=3,35 u respondentov vo veku od 22 do 25 rokov, M=3,11 u respondentov vo veku od 18 do 21 rokov a M=3,28 u respondentov vo veku nad 26 rokov). Možno predpokladať, že koordinovaniu bol pripisovaný najmenší význam spomedzi všetkých sledovaných indikátorov (funkcií školskej sociálnej práce) práve z dôvodu, že respondenti - potenciálni klienti by v rámci riešenia svojho problému uprednostnili kontakt s jedným odborníkom, ktorý by sa ich problému venoval komplexne pred kontaktom s viacerými odborníkmi, kde každý odborník sa zameriava na problém iba zo svojho predmetného hľadiska.

U všetkých ostatných sledovaných indikátorov - „PORADENSTVO“, „KONZULTÁCIE“ a „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“, najväčší význam aktivitám sociálneho pracovníka (v rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce) pripisovala skupina respondentov vo veku od 22 do 25 rokov, následne skupina respondentov vo veku od 18 do 21 rokov. Naopak, najmenší význam bol pripisovaný skupinou respondentov vo veku nad 26 rokov.

Obsahom tejto časti analýzy bolo hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na sociálno-demografické charakteristiky respondentov. Náš predpoklad, že záujem a potreby respondentov - študentov Technickej univerzity v Košiciach, bude odlišne vnímaný s ohľadom na ich sociálno-demografické charakteristiky sa potvrdil iba u niektorých zo sledovaných indikátorov: Ako štatisticky významné diferencie sa ukázali interpohlavné diferencie, a to v celkovom hodnotení a v hodnotení troch zo šiestich indikátorov - „KONZULTÁCIE“, „KOORDINOVANIE“ a „ODBORNÝ ROZVOJ“. Štatisticky významné diferencie sa prejavili tiež v hodnotení respondentov s ohľadom na vzťah respondentov k viere a náboženstvu, a to v celkovom hodnotení a v hodnotení štyroch zo šiestich indikátorov - „PLÁNOVANIE“, „PORADENSTVO“, „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ a „ODBORNÝ ROZVOJ“. Štatisticky významné diferencie v hodnotení respondentov s ohľadom na vek respondentov sa v celkovom hodnotení neprejavili, ale prejavili sa v hodnotení dvoch zo šiestich indikátorov, a to „PORADENSTVO“ a „KOORDINOVANIE“.

Sociálno-demografickým charakteristikám, u ktorých sa štatisticky významné diferencie vôbec nepotvrdili, alebo sa diferencie potvrdili len pri niektorých položkách (problémoch), sme v tejto časti analýzy nevenovali pozornosť. Štatisticky významné diferencie sa nepotvrdili v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na typ strednej školy ktorú respondenti ukončili, s ohľadom na to, či respondenti v minulosti absolvovali nejakú formu sociálneho, psychologického alebo iného poradenstva a tiež s ohľadom na veľkosť respondentovho miesta trvalého bydliska.

6.5. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity – testovanie hypotéz

Zámerom tejto časti analýzy je zistiť intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Ide o porovnanie hodnotenia respondentov vo vzťahu k subjektu

1. „JA“ – t.j. hodnotenie svojich potrieb (sebareflexia),
2. „OSTATNÍ“ – t.j. hodnotenie potrieb ostatných ľudí.

Zisťovaním intersubjektových diferencií zároveň testujeme stanovené hypotézy.

Hlavná hypotéza:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity je diferencované s ohľadom na subjekt.

Tabuľka č. 31: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity (MANOVA)

Indikátor	F	p	M – priemerné skóre	
			JA	OSTATNÍ
PLÁNOVANIE	2,62	0,11	3,06	3,00
PORADENSTVO	23,73	0,00	3,25	3,05
KONZULTÁCIE	25,17	0,00	3,24	3,03
KOORDINOVANIE	5,72	0,02	3,26	3,19
HODNOTENIE A POSUDZOVANIE	31,32	0,00	3,29	3,07
ODBORNÝ ROZVOJ	7,80	0,01	2,98	2,87
ŠSP	17,61	0,00	3,20	3,07

Poskytovanie služieb školskej sociálnej práce sa v súčasnosti slovenskej spoločnosti ukazuje ako nevyhnutná potreba na všetkých typoch škôl. Záujem a potreby respondentov vo vzťahu k činnosti odborníka zo sociálnej práce na vysokých školách bol v tejto empirickej analýze sledovaný prostredníctvom šiestich indikátorov – funkcií školskej sociálnej práce. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre jednotlivé indikátory (na jednotlivých úrovniach) zobrazuje tabuľka č. 31. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že intersubjektové diferencie v celkovom hodnotení sú štatisticky významné ($p=0,00$, $F=17,61$). Namerané hodnoty priemerných skóre vypovedajú o tom, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ ($M=3,20$) boli viac kritický ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ ($M=3,07$).

V rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity sa štatisticky významné diferencie prejavili u piatich zo šiestich sledovaných indikátorov. Najväčšie intersubjektové diferencie boli namerané pre indikátor „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ ($p=0,00$, $F=31,32$), kde hodnoty priemerných skóre vypovedajú, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb ($M=3,29$) pripisovali pomoci sociálneho pracovníka v rámci ktorej

je potrebné hodnotenie a posudzovanie spôsobu, akým zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život menší význam, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=3,07). Tiež výrazné intersubjektové diferencie boli namerané pre indikátor „KONZULTÁCIE“ (p=0,00, F=25,17), kde respondenti pri posudzovaní svojich potrieb (M=3,24) pripisovali konzultačnej pomoci sociálneho pracovníka menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=3,03). Aj u nasledujúceho indikátora „PORADENSTVO“ (p=0,02, F=23,73), respondenti pri posudzovaní svojich potrieb (M=3,25) pripisovali poradenskej pomoci sociálneho pracovníka na škole menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=3,05). Naopak, najmenšie diferencie boli namerané pre indikátor „PLÁNOVANIE“ (p=0,11, F=2,62), kde (rovnako ako u všetkých sledovaných indikátorov) respondenti pri posudzovaní svojich potrieb (M=3,06) pripisovali činnosti sociálneho pracovníka na vysokej škole zameranej na plánovanie a prípravu programu pre pomoc klientom, o niečo menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=3,00). Štatisticky významné intersubjektové diferenciu boli namerané aj pre indikátor „KOORDINOVANIE“ (p=0,02, F=7,80) a indikátor „ODBORNÝ ROZVOJ“ (p=0,01, F=5,72). Zaujímavým zistením je, že u všetkých sledovaných indikátorov respondenti pri posudzovaní svojich potrieb boli viac kritický ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí.

Namerané hodnoty priemerných skóre ponúkajú pohľad na hodnotenie oboch subjektov v rámci jednotlivých indikátorov. Ďalší odborný rozvoj a rast sociálneho pracovníka - „ODBORNÝ ROZVOJ“ bol respondentmi považovaný za najviac významný tak pri posudzovaní svojich potrieb (M=2,98), ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=2,87). Odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie je považované aj v profesii sociálnej práce za profesijnú etickú hodnotu. Neprekvapilo nás, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí zaujali pozitívne stanovisko k tejto funkcii sociálnych pracovníkov, keďže uvedené hodnoty patria k celospoločensky uznávaným hodnotám. Na druhej strane za najmenej významné pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ považovali respondenti hodnotenie spôsobu, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život - „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ (M=3,29). Pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti za najmenej významné spoluprácu sociálneho pracovníka a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi pri riešení niektorých problémov - „KOORDINOVANIE“ (M=3,19). Aj keď respondenti týmto indikátorom - funkciami školskej sociálnej práce pripisovali najmenší význam spomedzi ostatných sledovaných, neznamená to, že ich považujú za rozhodne nevýznamné. Toto tvrdenie potvrdzujú aj namerané hodnoty priemerných skóre, ktoré sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály. Výsledky tiež poukazujú na skutočnosť, že aj respondenti si uvedomujú komplexnosť ich životných problémov a skutočnosť, že ich riešenie vyžaduje intervencie viacerých odborníkov a pracovísk.

Vo vzťahu k ostatným sledovaným indikátorom bolo plánovanie a predbežná príprava programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom - „PLÁNOVANIE“ hodnotené respondentmi ako v poradí druhá najvýznamnejšia činnosť (funkcia) sociálneho pracovníka a to

tak pri posudzovaní svojich potrieb (M=3,06), ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí (M=3,00). Plánovanie je považované za základnú východiskovú funkciu školskej sociálnej práce. Je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určeniu vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Z prezentovaných výsledkov výskumu je evidentné, že respondenti vnímajú plánovanie a predbežnú prípravu programu pre poskytovanie pomoci klientom pozitívne a považujú ju za významnú a nevyhnutnú súčasť činnosti odborníka - školského sociálneho pracovníka. Školský sociálny pracovník poskytuje vstupy pre plánovanie a vyhodnocovanie programov a prispieva k rozvoju úseku a celosystémovej politiky.

Následne respondenti tak pri posudzovaní svojich potrieb ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí pripisovali význam konzultačnej pomoci - „KONZULTÁCIE“ (M=3,24 pre subjekt „JA“ a M=3,03 pre subjekt „OSTATNÍ“) a poradenskej pomoci - „PORADENSTVO“ (M=3,25 pre subjekt „JA“ a M=3,05 pre subjekt „OSTATNÍ“). Výsledky naznačujú, že respondenti sa vo svojom každodennom živote vyrovnávajú s rôznymi životnými situáciami. Prednosťou sociálneho poradenstva je práve jeho komplexnosť a zameranie sa nielen na vnútorné prežívanie človeka, či jeho sociálne vzťahy, ale aj napríklad na sociálno-ekonomickú a právnu dimenziu riešených životných situácií. Konzultačná pomoc sociálneho pracovníka sa zameriava na kognitívnu stránku osobnosti, čo ju odlišuje od komplexnejšieho poradenstva. Hodnoty priemerných skóre poukazujú, že respondenti pociťujú potrebu pravdivých a vecne správnych informácií pri riešení svojich problémov.

Celkovo možno konštatovať, že u všetkých sledovaných indikátorov boli respondenti pri posudzovaní svojich potrieb viac kritický, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí. Rovnako namerané hodnoty priemerných skóre u všetkých sledovaných indikátorov, tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj posudzovaní potrieb ostatných ľudí sa pohybovali v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo poukazuje na pozitívnu orientáciu respondentov pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené a prezentované údaje sú v súlade s predpokladom uvedeným v hlavnej hypotéze*. Uvedené rozdiely vypovedajú o odlišnom hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na subjekt.

6.5.1. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „PLÁNOVANIE“

Čiastková hypotéza 1:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni plánovania je diferencované s ohľadom na subjekt.

Tabuľka č. 32: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „PLÁNOVANIE“ (MANOVA)

PLÁNOVANIE		F	p	M	
				- priemerné skóre	
				1	2
O S O B N É	<i>pripravenie programu</i> pre zvládnutie rôznych handicapov a chorôb u študentov počas štúdia	0,07	0,79	2,72	2,71
	<i>predvídanie postupov</i> na zvládnutie stresu, napätia, nervozity	17,49	0,00	2,40	2,64
	<i>vopred určiť spôsoby</i> zvládania stavov úzkosti, depresie, strachu	5,27	0,02	2,65	2,79
	<i>vypracovanie postupov</i> pre vyrovnanie sa so stratami, prehrami, neistotou a nenaplnenými očakávaniami	6,20	0,01	2,82	2,99
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> , ktoré by následne umožnili zvládnuť problémy s drogami a návykovým správaním	19,05	0,00	3,19	2,84
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> na pomoc pri zvládnutí rôznych foriem zneužívania – sexuálne, citové, fyzické, psychické	7,75	0,01	2,99	2,80
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> na pomoc pri zvládaní ťažkých zážitkov, traumy	2,78	0,10	2,96	2,86
	<i>Súhrnné priemerné skóre - osobné</i>	0,17	0,68	2,82	2,80
S O C I Á L N É	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie problémov v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote	0,56	0,45	3,31	3,26
	<i>predbežné riešenie nástrojov</i> na pomoc pri zvládaní problémov v rodinných vzťahoch	0,44	0,51	2,90	2,94
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pre pomoc pri zvládaní vzťahov medzi priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi	0,06	0,80	3,20	3,22
	<i>vopred určiť spôsoby, ako pomáhať</i> pri vytváraní nových vzťahov	0,00	0,95	3,30	3,30
	<i>vypracovanie postupov</i> pre zvládanie násillia vo vzťahoch – šikanovania, donucovania, fyzického násillia	10,79	0,00	2,96	2,73
	<i>pripravenie programu</i> pre pomoc v riešení problémov národnostnej, jazykovej, medzikultúrnej povahy	9,12	0,00	3,43	3,21
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> , ktoré by pomohli zvládnuť problémy so zaradením sa do rôznych skupín, organizácií	2,30	0,13	3,45	3,35
	<i>Súhrnné priemerné skóre - sociálne</i>	3,07	0,08	3,22	3,14
V Ý C H - V Z D	<i>vopred určiť spôsoby pomoci</i> pri prispôsobovaní sa novému prostrediu na vysokej škole	0,00	---	3,19	3,19
	<i>predvídať účinné postupy</i> pri riešení neúspechov v škole	0,54	0,46	3,04	2,99
	<i>pripraviť program</i> zvládania nevhodného správania v škole	21,84	0,00	3,52	3,20
	<i>vypracovanie postupov</i> určených na riešenie častej neúčasti na vyučovaní a zanedbávaní školských povinností	6,99	0,01	3,44	3,23
	<i>zostavovanie záznamu aktivít</i> zameraných na riešenie problémov s vyučujúcimi	0,37	0,54	3,05	3,01
	<i>vytvorenie predbežných krokov</i> pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe	6,00	0,02	2,45	2,61
	<i>predbežné riešenie nástrojov pomoci</i> pri zvládaní dezilúzií, sklamaní, nedostatočného začlenenia	2,55	0,11	3,29	3,18
	<i>Súhrnné priemerné skóre - výchovno-vzdelávacie</i>	3,72	0,05	3,14	3,06
<i>Súhrnné priemerné skóre - PLÁNOVANIE</i>		2,62	0,11	3,06	3,00

Legenda: 1- subjekt „JA“, 2 – subjekt „OSTATNÍ“

Plánovanie je považované za základnú východiskovú funkciu školskej sociálnej práce. Je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určení vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Pre pôsobenie odborníka na sociálnu pomoc v škole – školského sociálneho pracovníka je nevyhnutné plánovanie a predbežná príprava programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom – študentom univerzity. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí vysokých škôl pre indikátor (na úrovni) „PLÁNOVANIE“ zobrazuje tabuľka č. 32.

Na základe týchto údajov možno konštatovať, že v rámci celkového hodnotenia nie sú intersubjektové diferencie štatisticky významné ($p=0,11$, $F=2,62$). Namerané hodnoty súhrnných priemerných skóre vypovedajú, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb –

subjekt „JA“ (M=3,06) pripisovali činnosti sociálneho pracovníka na vysokej škole zameranej na plánovanie a prípravu programu pre pomoc klientom o niečo menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“ (M=3,00). Namerané hodnoty sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály z čoho vyplýva, že respondenti sa k tejto funkcii školskej sociálnej práce stavajú pozitívne.

Vo vzťahu k jednotlivým subindikátorom (okruhom problémov) sa štatisticky významné diferencie prejavili iba u subindikátora „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“ (p=0,05, F=3,72), ktorý združuje problémy vzťahujúce sa predovšetkým k škole a k školskému prostrediu. U ostatných sledovaných subindikátorov a to, u subindikátora „OSOBNÉ“ združujúceho problémy vzťahujúce sa priamo k človeku a subindikátora „SOCIÁLNE“ združujúci problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu, sa štatisticky významné diferencie neprejavili.

Celkovo v rámci jednotlivých operacionalizovaných položiek pre indikátor „PLÁNOVANIE“ sa štatisticky významné diferencie prejavili u desiatich z dvadsaťjeden položiek (posudzovaných problémov). Najväčšie intersubjektové diferencie sa prejavili v hodnotení miery významu pre činnosť sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je potrebné „*pripraviť program zvládania nevhodného správania v škole*“ (p=0,00, F=21,84) so skóre M=3,52 pre subjekt „JA“ a M=3,20 pre subjekt „OSTATNÍ“ a tiež v rámci ktorej je potrebné „*predbežné riešenie nástrojov, ktoré by následne umožnili zvládnuť problémy s drogami a návykovým správaním*“ (p=0,00, F=19,05). Naopak najmenšie, resp. žiadne diferencie sa prejavili v hodnotení miery významu pre činnosť sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je potrebné „*vopred určiť spôsoby pomoci pri prispôsobovaní sa novému prostrediu na vysokej škole*“ (F=0,00) so skóre M=3,19 pre subjekt „JA“ i „OSTATNÍ“ a tiež „*vopred určiť spôsoby ako pomáhať pri vytváraní nových vzťahov*“ (p=0,95, F=0,00) so skóre M=3,30 pre subjekt „JA“ i „OSTATNÍ“.

Pohľad na hodnotenie jednotlivých subjektov cez namerané hodnoty priemerných skóre naznačuje, že pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ bolo pre respondentov najviac významné „*predvídanie postupov na zvládnutie stresu, napätia, nervozity*“ (M=2,40). To naznačuje, že respondenti sa vo svojom živote stretávajú so situáciami, ako napríklad časový defekt, tlak povinností, tlak ohrozenia a iné, ktoré u nich vyvolávajú napätie, záťaž či stres a uvítali by pomoc odborníka – sociálneho pracovníka pri ich zvládaní. Tiež zaujímavým zistením je, že respondenti napriek tomu, že ešte neukončili štúdium na vysokej škole, považovali za významné plánovanie a prípravu aktivít zameraných na „*vytvorenie predbežných krokov pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe*“ (M=2,45). Tento výsledok poukazuje na skutočnosť, že respondenti (študenti) si už počas svojho štúdia uvedomujú súčasnú situáciu na trhu práce a preto aktivity sociálneho pracovníka pôsobiaceho na škole, ktoré by im pomohli v plynulom prechode a zaradení sa do spoločenskej praxe, považujú za významné. Nie menej významným pre respondentov bolo „*pripravenie programu pre zvládnutie rôznych handicapov a chorôb u študentov počas štúdia*“ (M=2,72). Tu považujeme za podnetné uvažovať o príčinách záujmu respondentov o služby odborníka pri zvládaní handicapu a choroby, napriek skutočnosti, že nepredpokladáme zhoršený zdravotný stav, či

existenciu zdravotného postihnutia u väčšiny z nich. Deklarovaný záujem je možné vysvetliť aj tým, že väčšina respondentov nemá reálnu skúsenosť s chorobou, či zdravotným postihnutím a na druhej strane im tieto evokujú potrebu odbornej pomoci. Všetky tieto tri položky - aktivity sociálneho pracovníka na škole zamerané na riešenie určitých problémov - boli považované respondentmi za najviac významné nielen pri posudzovaní svojich potrieb, ale aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí. Ako najviac významné sa pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ ukázalo „*vytvorenie predbežných krokov pri zvládnutí problémov so zaradením sa do praxe*“ (M=2,61).

Na druhej strane, pri hodnotení svojich potrieb (sebareflexia) – subjekt „JA“ najmenej významným pre respondentov bolo „*pripraviť program zvládania nevhodného správania v škole*“ (M=3,52). To ako sa má študent v škole správať určujú pravidlá (školský poriadok), ktoré študenti zvyčajne dodržiavajú. Z tohto pohľadu sa javí ako prirodzené, že respondenti - študenti nepripisujú najväčší význam problémom súvisiacim s nevhodným správaním v škole a s vyhýbaním sa školským povinnostiam. Pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ najmenej významné bolo „*zostavovanie záznamu aktivít, ktoré by pomohli zvládnuť problémy so zaradením sa do rôznych skupín, organizácií*“ (M=3,35). Vzhľadom k tomu, že ide o študentov vysokých škôl, ktorí sú už pomerne samostatní, s určitými hoc nie veľkými životnými skúsenosťami, neprekvapilo nás, že väčšina z nich nepocituje potrebu plánovania odbornej pomoci pri zaraďovaní sa do rôznych spoločenských skupín, napríklad študentských. Na druhej strane, respondenti nepovažujú plánovanie a prípravu programu zameraného na riešenie tohto problému za rozhodne nevýznamné, o čom vypovedajú aj namerané hodnoty priemerného skóre.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené a prezentované údaje nie sú v súlade s predpokladom uvedeným v čiastkovej hypotéze 1.*

6.5.2. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „PORADENSTVO“

Čiastková hypotéza 2:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni poradenstva je diferencované s ohľadom na subjekt.

Každý človek zažíva vo svojom živote náročnejšie obdobia, kedy by sa pri riešení svojich problémov potreboval poradiť s odborníkom. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor (na úrovni) „PORADENSTVO“ zobrazuje tabuľka č. 33. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že intersub-

jektové diferencie v celkovom hodnotení respondentov sú štatisticky významné ($p=0,00$, $F=23,73$). Namerané hodnoty súhrnných priemerných skóre vypovedajú o tom, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ ($M=3,25$) pripisovali poradenskej pomoci o niečo menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“ ($M=3,05$).

Tabuľka č. 33: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „PORADENSTVO“ (MANOVA)

PORADENSTVO		F	p	M - priemerné skóre	
				1	2
O S O B N É	<i>je nevyhnutné odborné vedenie</i> pri zvládnutí nejakého handicapu, či choroby	0,34	0,56	2,57	2,53
	<i>pôsobenie odbornej autority</i> pomôže zvládnuť stres, napätie	0,22	0,64	2,79	2,81
	<i>odborník ukáže možnosti</i> , ako riešiť rôzne traumy, nepríjemné zážitky	0,25	0,62	2,80	2,83
	<i>odporúčania odborníka</i> pomôžu riešiť úzkosti, depresie, strach	1,00	0,32	2,85	2,79
	<i>odborník podporuje snahu</i> zvládnuť rôzne straty, prehry, neistoty, nenaplnené očakávania	3,58	0,06	3,04	2,92
	<i>prekonanie problémov s drogami a návykovým správaním</i> podporujú rady odborníka	18,20	0,00	3,24	2,91
	<i>zvládnutie rôznych foriem zneužívania</i> prebieha pod pravidelným dozorom odborníka	15,84	0,00	3,21	2,94
	Súhrnné priemerné skóre - osobné	6,50	0,01	2,93	2,82
S O C I Á L N É	<i>odporúčania odborníka</i> pomôžu riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote	6,08	0,01	3,47	3,29
	<i>pôsobenie odbornej autority</i> pomôže zvládať rodinné vzťahy	7,59	0,01	3,24	3,04
	<i>odborník ukáže možnosti</i> ako úspešne riešiť problémy s vytváraním nových vzťahov	16,48	0,00	3,49	3,19
	<i>odborník podporuje</i> snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy	21,56	0,00	3,70	3,35
	<i>zvládnutie rôznych foriem násilia vo vzťahoch</i> - šikanovanie, fyzické násilie - <i>prebieha podľa plánu, pod dozorom odborníka</i>	18,50	0,00	3,23	2,92
	<i>riešenie problémov</i> s tým, ako sa zaradiť a byť súčasťou prostredia <i>podporujú rady odborníka</i>	11,64	0,00	3,38	3,14
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie</i> pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi	14,51	0,00	3,62	3,35
	Súhrnné priemerné skóre - sociálne	29,49	0,00	3,45	3,19
V Ý C H - V Z D	<i>pôsobenie odbornej autority</i> pomôže zvládnuť problémy s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole	4,25	0,04	3,48	3,30
	<i>odporúčania odborníka</i> pomôžu riešiť neúspech v štúdiu - problémy s nezvládnutím štúdia, schopnosťou presadiť sa	1,43	0,23	3,20	3,12
	<i>odborník podporuje</i> snahu zvládnuť problémy s vyučujúcimi	11,48	0,00	3,29	3,08
	<i>prekonanie problémov s nevhodným správaním v škole</i> <i>podporujú rady odborníka</i>	22,97	0,00	3,47	3,16
	<i>je nevyhnutné odborné vedenie</i> pri zvládnutí problémov v praxi	3,78	0,05	3,08	2,95
	<i>odborník ukáže možnosti</i> ako riešiť problémy s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností	24,13	0,00	3,54	3,20
	<i>zvládnutie dezilúzií, sklamaní</i> , prebieha pomocou <i>pravidelnej, plánovanej podpory odborníka</i>	15,11	0,00	3,52	3,25
	Súhrnné priemerné skóre - výchovno-vzdelávacie	22,83	0,00	3,37	3,16
Súhrnné priemerné skóre - PORADENSTVO		23,73	0,00	3,25	3,05

Legenda: 1- subjekt „JA“, 2 – subjekt „OSTATNÍ“

Vo vzťahu k jednotlivým subindikátorom (okruhom problémov) sa štatisticky významné diferencie prejavili u všetkých troch subindikátorov. Najväčšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „SOCIÁLNE“ ($p=0,00$, $F=29,49$) združujúceho problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Následne u subindikátora „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“ ($p=0,00$, $F=22,83$), ktorý združuje problémy vzťahujúce sa predovšetkým k škole, školskému prostrediu a vzdelávaniu. Naj-

menšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „OSOBNÉ“ ($p=0,01$, $F=6,50$), ktorý združuje problémy vzťahujúce sa priamo k človeku.

Vo vzťahu k jednotlivých operacionalizovaným položkám pre indikátor sa štatisticky významné intersubjektové diferencie prejavili u pätnástich z dvadsaťjeden položiek (posudzovaných problémov). Najväčšie diferencie sa prejavili pri hodnotení poradenskej pomoci sociálneho pracovníka, v rámci ktorej „*odborník ukáže možnosti, ako riešiť problémy s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností*“ ($p=0,00$, $F=24,13$) so skóre $M=3,54$ pre subjekt „JA“ a $M=3,20$ pre subjekt „OSTATNÍ“. Naopak, najmenšie intersubjektové diferencie sa prejavili pri hodnotení poradenskej pomoci sociálneho pracovníka, v rámci ktorej „*pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie*“ ($p=0,64$, $F=0,22$) so skóre $M=2,79$ pre subjekt „JA“ a $M=2,81$ pre subjekt „OSTATNÍ“.

Namerané hodnoty priemerných skóre poukazujú na to, že respondenti považovali za najviac významnú poradenskú pomoc, v rámci ktorej „*je nevyhnutné odborné vedenie pri zvládnutí nejakého handicapu, či choroby*“, a to tak pre subjekt „JA“ ($M=2,57$) ako aj pre subjekt „OSTATNÍ“ ($M=2,53$). Medzi poradenskú pomoc sociálneho pracovníka hodnotenú respondentmi ako významnú pre oba subjekty patrilo „*pôsobenie odbornej autority pomôže zvládnuť stres, napätie*“ ($M=2,79$ pre subjekt „JA“, $M=2,81$, pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež „*odborník ukáže možnosti, ako riešiť rôzne traumy, nepríjemné zážitky*“ ($M=2,80$ pre subjekt „JA“, $M=2,83$, pre subjekt „OSTATNÍ“). Zaujímavým zistením je, že respondenti považovali za najviac významnú poradenskú pomoc sociálneho pracovníka zameranú na riešenie problémov spadajúcich do okruhu osobných problémov (subindikátor „OSOBNÉ“), teda problémov vzťahujúcich sa priamo k človeku. Z prezentovaných výsledkov je evidentné, že respondenti by uvítali v rámci poradenských služieb školy aktivity, ktoré by im pomohli pri zvládaní osobných problémov, najmä záťažových situácií. Na druhej strane, pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a tiež pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ považovali respondenti za najmenej významnú poradenskú pomoc, v rámci ktorej „*odborník podporuje snahu riešiť problémy spojené s národnosťou, jazykové, medzikultúrne problémy*“ ($M=3,70$ pre subjekt „JA“, $M=3,35$, pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež poradenskú pomoc, v rámci ktorej „*je nevyhnutné odborné vedenie pri riešení problémov s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi*“ ($M=3,62$ pre subjekt „JA“, $M=3,35$, pre subjekt „OSTATNÍ“). Spoločným znakom oboch posudzovaných problémov na ktoré sa poradenská pomoc zameriava a ktoré respondenti považovali za najmenej významné spomedzi ostatných je, že obe sa týkajú interakcií a vzťahov. Napriek tomu, že respondenti pri riešení problémov súvisiacich so vzťahmi medzi spolužiakmi, priateľmi, rovnakej alebo inej národnosti, neuprednostňujú rady odborníka, možno tvrdiť, že ich ani nevyučujú resp. neodmietajú. Toto tvrdenie potvrdzujú namerané hodnoty priemerných skóre, ktoré sa pohybujú v stredovom pásme 7-stupňovej škály.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené a prezentované údaje sú v súlade s predpokladom uvedeným v čiastkovej hypotéze 2.*

6.5.3. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „KONZULTÁCIE“

Čiastková hypotéza 3:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni konzultácií je diferencované s ohľadom na subjekt.

Tabuľka č. 34: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „KONZULTÁCIE“ (MANOVA)

KONZULTÁCIE		F	P	M	
				- priemerné skóre	
				1	2
O S O B N É	<i>porozprávať sa</i> o problémoch spojených so svojim handicapom, chorobou, s odborníkom	6,28	0,01	2,82	2,66
	<i>diskutovať</i> o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch	9,90	0,00	3,04	2,83
	<i>vyjasniť, vysvetliť</i> si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi	0,17	0,68	2,95	2,92
	<i>overovať</i> si svoj postup pri zvládaní nejakej straty, prehry, neistoty, nesplnených očakávaní	3,22	0,07	3,16	3,04
	<i>zapojiť</i> do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka	47,31	0,00	3,36	2,84
	<i>získať odpovede na otázky</i> ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažovania, či ohrozovania	26,06	0,00	3,26	2,89
	<i>získať správne informácie</i> ohľadne zvládania stresu, nervozity	3,51	0,06	2,85	2,71
	Súhrnné priemerné skóre - osobné	24,07	0,00	3,06	2,84
S O C I Á L N É	<i>zapojiť</i> do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka	12,06	0,00	3,53	3,27
	<i>vyjasniť, vysvetliť</i> si charakter problémov, spojených s násilím vo vzťahoch - šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie	27,97	0,00	3,26	2,89
	<i>overiť</i> si svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru	14,87	0,00	3,53	3,28
	<i>získať odpovede na otázky</i> ohľadne zvládnutia problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi a spolužiakmi	4,14	0,04	3,24	3,10
	<i>diskutovať</i> s odborníkom o svojich problémoch v rodinnom prostredí	8,17	0,00	3,29	3,09
	<i>získať správne informácie</i> pre riešenie problémov s vytváraním nových vzťahov, nadväzovaním kontaktov s ľuďmi	6,88	0,01	3,36	3,17
	<i>porozprávať sa s odborníkom</i> o svojich problémoch zaradiť sa, začleniť sa do skupín, organizácií	8,65	0,00	3,46	3,25
	Súhrnné priemerné skóre - sociálne	24,98	0,00	3,38	3,15
V Ý C H - V Z D	<i>overiť</i> si svoj postup pri riešení neúspechov v štúdiu	1,38	0,24	3,19	3,10
	<i>vyjasniť, vysvetliť</i> si charakter a zvládanie problémov s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole	2,76	0,10	3,26	3,14
	<i>diskutovať</i> s odborníkom o zvládnutí nevhodného správania v škole	13,09	0,00	3,48	3,21
	<i>zapojiť</i> odborníka do riešenia problémov s vyučujúcimi	4,50	0,03	3,25	3,11
	<i>získať odpovede na otázky</i> spojené so zvládnutím častej neúčasti v škole a vyhýbania sa školským povinnostiam	21,54	0,00	3,51	3,17
	<i>porozprávať sa</i> o svojich problémoch s uplatňovaním získaných poznatkov v ďalšej praxi	0,81	0,37	2,97	2,91
	<i>získať správne informácie</i> o riešení problému s dezilúziou, sklamaním a nedostatočným začlenením sa do prostredia	10,49	0,00	3,27	3,06
	Súhrnné priemerné skóre - výchovno-vzdelávacie	13,74	0,00	3,28	3,10
Súhrnné priemerné skóre - KONZULTÁCIE	25,17	0,00	3,24	3,03	

Legenda: 1- subjekt „JA“, 2 – subjekt „OSTATNÍ“

Medzi činnosti, ktoré môže školský sociálny pracovník vykonávať, patrí aj konzultač-

ná pomoc. V rámci nej školský sociálny pracovník poskytuje, ale i získava informácie, vysvetľuje, objasňuje danú problematiku svojim klientom, ale tiež sa zaoberá vzájomnou výmenou informácií s miestnymi agentúrami, organizáciami. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor (na úrovni) „KONZULTÁCIE“ zobrazuje tabuľka č. 34. Z uvádzaných údajov vyplýva, že v rámci celkového hodnotenia sú intersubjektové diferencie štatisticky významné ($p=0,00$, $F=25,17$). Vzhľadom k nameraným hodnotám súhrnného priemerného skóre možno konštatovať, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ ($M=3,24$) prikladali konzultačnej pomoci sociálneho pracovníka o niečo menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“ ($M=3,03$).

Vo vzťahu k jednotlivým subindikátorom (okruhom problémov) sa ako štatisticky významné prejavili všetky. Najväčšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „SOCIÁLNE“ ($p=0,00$, $F=24,98$) ktorý združuje problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Následne u subindikátora „OSOBNÉ“ ($p=0,00$, $F=24,07$) združujúceho problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Najmenšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“ ($p=0,00$, $F=13,74$) združujúceho problémy vzťahujúce sa predovšetkým k škole a školskému prostrediu.

Celkovo v rámci jednotlivých operacionalizovaných položiek pre indikátor sa štatisticky významné diferencie prejavili u pätnástich z dvadsaťjeden položiek (posudzovaných problémov). Najväčšie intersubjektové diferencie sa prejavili pri hodnotení miery významu konzultačnej pomoci sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je *„potrebné zapojiť do riešenia problému s drogami a návykovým správaním odborníka“* ($p=0,00$, $F=47,31$) so skóre $M=3,36$ pre subjekt „JA“, $M=2,84$ pre subjekt „OSTATNÍ“. Naopak, najmenšie diferencie sa prejavili v hodnotení konzultačnej pomoci, v rámci ktorej je potrebné *„vyjasniť, vysvetliť si riešenie problému s úzkosťami, depresiami, strachmi“* ($p=0,68$, $F=0,17$) so skóre $M=2,95$ pre subjekt „JA“, $M=2,92$ pre subjekt „OSTATNÍ“. Štatisticky významné intersubjektové diferencie sa prejavili aj pri hodnotení miery významu konzultačnej pomoci, v rámci ktorej je potrebné *„vyjasniť, vysvetliť si charakter problémov, spojených s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, fyzické násilie, donucovanie“* ($p=0,00$, $F=27,97$) a tiež v rámci ktorej je potrebné *„získať odpovede na otázky ohľadne zneužívania – sexuálneho, citového, obťažovania, či ohrozovania“* ($p=0,00$, $F=26,06$).

Pohľad na hodnotenie jednotlivých subjektov cez namerané hodnoty priemerného skóre naznačuje, že tak pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“, bolo pre respondentov najviac významné *„porozprávať sa o problémoch spojených so svojím handicapom, chorobou, s odborníkom“* ($M=2,82$ pre subjekt „JA“, $M=2,66$ pre subjekt „OSTATNÍ“). Následne tiež nie menej významné pre oba subjekty bolo *„získať správne informácie ohľadne zvládania stresu, nervozity“* ($M=2,95$ pre subjekt „JA“, $M=2,71$ pre subjekt „OSTATNÍ“) a *„diskutovať o svojich traumách, nepríjemných zážitkoch“* ($M=3,04$ pre subjekt „JA“, $M=2,83$ pre subjekt „OSTATNÍ“).

Z uvedeného vyplýva, že respondenti prikladali najväčší význam oblasti problémov vzťahujúce sa priamo k človeku a do určitej miery súvisiace s jeho vnútorným prežívaním. Výsledky tiež naznačujú, že respondenti sa vo svojom živote stretávajú so situáciami ako napríklad časový defekt, tlak povinností, tlak ohrozenia, či sťažené životné podmienky, ktoré u nich vyvolávajú napätie, záťaž či stres a uvítali by konzultačnú pomoc odborníka – sociálneho pracovníka pri ich prekonávaní. Na druhej strane, rovnako pri hodnotení svojich potrieb (pri sebareflexii) ako aj pri hodnotení potrieb ostatných ľudí bolo pre respondentov v rámci konzultačnej pomoci najmenej významné „*overiť si svoje postupy pri riešení problémov národnostného, jazykového a medzikultúrneho charakteru*“ (M=3,53 pre subjekt „JA“, M=3,28 pre subjekt „OSTATNÍ“). Následne tiež „*zapojiť do riešenia problémov, v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote odborníka*“ (M=3,53 pre subjekt „JA“, M=3,27 pre subjekt „OSTATNÍ“). Ich spoločným znakom je, že všetky problémy sa týkajú problémov vo vzťahoch. Aj keď im respondenti prikladajú najmenší význam spomedzi ostatných, neznamená to, že konzultačnú pomoc zameranú na ich riešenie považujú za rozhodne nevýznamnú, či dokonca ju odmietajú. Toto tvrdenie potvrdzujú aj hodnoty priemerných skóre ktoré sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené a prezentované údaje sú v súlade s predpokladom uvedeným v čiastkovej hypotéze 3.*

6.5.4. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „KOORDINOVANIE“

Čiastková hypotéza 4:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni koordinovania je diferencované s ohľadom na subjekt.

Riešenie niektorých problémov, viac alebo menej závažných, si vyžaduje spoluprácu a koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi. Školský sociálny pracovník tak slúži ako sprostredkovateľ a podporuje využívanie zdrojov. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor (na úrovni) „KOORDINOVANIE“ zobrazuje tabuľka č. 35. Podľa uvádzaných údajov sú intersubjektové diferencie štatisticky významné ($p=0,02$, $F=5,72$). Vzhľadom k nameraným hodnotám súhrnného priemerného skóre možno konštatovať, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ (M=3,26) neprikladali riešaniu problémov vyžadujúcich si spoluprácu a koordinovaniu postupov s viacerými odborníkmi taký význam, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“ (M=3,19).

Vo vzťahu k jednotlivým subindikátorom (okruhom problémov) sa ako štatisticky

významné prejavili všetky. Najväčšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“ ($p=0,00$, $F=23,49$) združujúceho problémy vzťahujúce sa predovšetkým k škole a k školskému prostrediu, následne u subindikátora „OSOBNÉ“ ($p=0,00$, $F=16,91$) združujúceho problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Naopak, najmenšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „SOCIÁLNE“ ($p=0,00$, $F=16,29$) združujúceho problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu.

Celkovo v rámci jednotlivých operacionalizovaných položiek pre indikátor sa štatisticky významné diferencie prejavili u šestnástich z dvadsaťjeden položiek (posudzovaných problémov). Najväčšie intersubjektové diferencie sa prejavili v hodnotení činnosti sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je potrebné *„účinne usporiadať postupy pri riešení častej neúčasti v škole“* ($p=0,00$, $F=23,28$) so skóre $M=3,43$ pre subjekt „JA“ $M=3,11$ pre subjekt „OSTATNÍ“. Naopak najmenšie diferencie boli zaznamenané pri činnosti sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je potrebné *„účinne usporiadať postupy, zamerané na zvládnutie úzkostí, depresii“* ($p=0,29$, $F=1,12$) so skóre $M=3,05$ pre subjekt „JA“ a $M=2,98$ pre subjekt „OSTATNÍ“.

Namerané hodnoty priemerného skóre ponúkajú pohľad na hodnotenie jednotlivých subjektov. *„Zosúladiť aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami“* bolo pre respondentov najviac významné tak pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ ($M=2,94$), ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ ($M=2,80$). Následne rovnako významné pre oba subjekty bolo *„zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné“* ($M=2,94$ pre subjekt „JA“, $M=2,85$ pre subjekt „OSTATNÍ“) a tiež *„účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie úzkostí, depresii“* ($M=3,05$ pre subjekt „JA“, $M=2,98$ pre subjekt „OSTATNÍ“). Ako zaujímavé sa javí, že všetky problémy, ktoré boli respondentmi hodnotené ako najviac významné spadajú do okruhu osobných problémov (subindikátor „OSOBNÉ“), teda problémov združujúcich problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Rovnaký postoj zaujali respondenti pri hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce pre indikátor „PORADENSTVO“ a „KONZULTÁCIE“. Naopak, najmenej významné pre oba subjekty bolo *„nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote“* ($M=3,52$ pre subjekt „JA“, $M=3,36$ pre subjekt „OSTATNÍ“). Konštatujeme, že výsledky nie sú prekvapujúce, vzhľadom na špecifické potreby vysokoškolských študentov. Respondenti – študenti dennej formy štúdia ešte nedisponujú dostatkom životných a pracovných skúseností, a preto aj ich obavy a neistoty súvisia najmä s vyrovnávaním sa s daným vývinovým obdobím, nadväzovaním a udržiavaním interpersonálnych, najmä partnerských vzťahov, vyrovnávaním sa s pocitmi a potrebou autonómie, nezávislosti a slobody.

Poradie položiek (posudzovaných problémov) na základe významu, aký im respondenti vo svojom hodnotení pripisovali, je rozdielne pri posudzovaní svojich potrieb a posudzovaní potrieb ostatných ľudí. Vzhľadom k nameraným hodnotám priemerného skóre možno konštatovať, že v rámci všetkých operacionalizovaných položiek respondenti pri posudzovaní svojich potrieb boli viac kritickí, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí. Výsledky

výskumu poukazujú na skutočnosť, že aj respondenti si uvedomujú komplexnosť ich životných problémov a skutočnosť, že ich riešenie vyžaduje intervencie viacerých odborníkov a pracovníkov. Domnievame sa, že koordinovanie postupov a vôbec služieb školy patrí k špecifickým úlohám sociálneho pracovníka, ktorou sa odlišuje od iných pomáhajúcich profesií.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené a prezentované údaje sú v súlade s predpokladom uvedeným v čiastkovej hypotéze 4.*

Tabuľka č. 35: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „KOORDINOVANIE“ (MANOVA)

KOORDINOVANIE		F	p	M	
				– priemerné skóre	
				1	2
O S O B N É	<i>zosúladať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s handicapom či chorobami</i>	5,43	0,02	2,94	2,80
	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby bolo riešenie problémov so stresom, nervozitou a napätím úspešné</i>	1,97	0,16	2,94	2,85
	<i>účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie úzkosti, depresí</i>	1,12	0,29	3,05	2,98
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problému s drogami a návykovým správaním</i>	8,49	0,00	3,17	2,98
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu strát a prehiev, nesplnených očakávaní a neistôt</i>	2,50	0,11	3,20	3,10
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problém so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>	10,78	0,00	3,29	3,05
	<i>nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť traumy, nepríjemné skúsenosti a zážitky</i>	5,61	0,02	3,12	2,97
	Súhrnné priemerné skóre - osobné	16,29	0,00	3,10	3,29
S O C I Á L N É	<i>účinne usporiadať postupy zamerané na zvládnutie problémov v rodinnom prostredí</i>	2,16	0,14	3,22	3,12
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na riešení problémov s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie</i>	21,07	0,00	3,26	2,96
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	14,84	0,00	3,51	3,24
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy k zvládnutiu problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	6,92	0,01	3,43	3,26
	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach tak, aby riešenie problému so zaradením, začlenením sa do prostredia na vysokej škole bolo efektívne</i>	2,77	0,10	3,37	3,25
	<i>nadväzovať nové spolupráce s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	5,27	0,02	3,52	3,36
	<i>zosúladať aktivity viacerých odborníkov pri riešení problémov s nadväzovaním kontaktov a vytváraním vzťahov</i>	6,33	0,01	3,43	3,26
	Súhrnné priemerné skóre - sociálne	16,91	0,00	3,39	3,21
V Ý C H - V Z D	<i>zoraďovať postupy na viacerých miestach, tak aby bolo riešenie problému s prispôbením sa novému prostrediu na vysokej škole efektívne</i>	6,38	0,01	3,28	3,12
	<i>harmonizovať odporúčania všetkých, ktorí sa zúčastňujú na zvládaní nevhodného správania v škole</i>	18,09	0,00	3,45	3,15
	<i>kontaktovať ďalších odborníkov, ktorí môžu pomôcť zvládnuť problémy s vyučujúcimi</i>	5,94	0,02	3,30	3,13
	<i>nadväzovať novú spoluprácu s inštitúciami, ktoré pomáhajú riešiť problémy s uplatňovaním v praxi</i>	4,21	0,04	2,99	2,85
	<i>zosúladať aktivity viacerých odborníkov pri riešení neúspechu v škole, nezvládnutí štúdia</i>	5,04	0,03	3,20	3,04
	<i>účinne usporiadať postupy pri riešení častej neúčasti v škole</i>	23,28	0,00	3,43	3,11
	<i>usmerňovať rôznorodé prístupy zvládania dezilúzií, sklamaní</i>	13,42	0,00	3,34	3,12
	Súhrnné priemerné skóre - výchovno-vzdelávacie	23,49	0,00	3,28	3,06
Súhrnné priemerné skóre - KOORDINOVANIE		5,72	0,02	3,26	3,19

Legenda: 1- subjekt „JA“, 2 – subjekt „OSTATNÍ“

6.5.5. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“

Čiastková hypotéza 5:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni hodnotenia a posudzovania diferencované s ohľadom na subjekt.

Tabuľka č. 36: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ (MANOVA)

HODNOTENIE A POSUDZOVANIE		F	p	M	
				– priemerné skóre	
				1	2
O S O B N É	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu</i>	1,70	0,19	2,77	2,85
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>strát, prehier, nesplnených očakávaní</i>	2,65	0,10	3,11	3,02
	<i>porovnávať</i> , ako študenti zvládajú svoje <i>traumy, nepríjemné zážitky</i>	4,04	0,04	3,15	3,01
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>so zneužívaním – sexuálnym, citovým, obťažovaním</i>	13,32	0,00	3,36	3,10
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>handicapy, choroby</i>	12,40	0,00	3,30	3,06
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s drogami a návykovým správaním</i>	20,16	0,00	3,41	3,10
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní <i>úzkostí, depresii, strachu</i>	7,36	0,01	3,13	2,96
	Súhrnné priemerné skóre - osobné	13,80	0,00	3,18	3,01
S O C I Á L N É	<i>analyzovať</i> zvládanie problémov v <i>intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	19,77	0,00	3,47	3,19
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov vo <i>vzťahoch s priateľmi spolužiakmi, spolupracovníkmi</i>	25,12	0,00	3,44	3,11
	<i>Porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú problémy <i>s násilím vo vzťahoch – šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie</i>	15,67	0,00	3,37	3,10
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy</i>	21,54	0,00	3,46	3,14
	<i>preferovať</i> účinnosť postupov pri zvládaní problémov <i>so zaradením začlenením sa do rôznych skupín, organizácií</i>	4,60	0,03	3,33	3,18
	<i>popisovať</i> spôsoby, akými študenti zvládajú svoje problémy <i>v rodinných vzťahoch</i>	12,32	0,00	3,27	3,05
	<i>rozoberať</i> zvládnutie problémov <i>s nadväzovaním kontaktov, vytváraním vzťahov</i>	7,00	0,01	3,36	3,20
	Súhrnné priemerné skóre - sociálne	31,48	0,00	3,39	3,14
V Ý C H - V Z D	<i>porovnávať</i> , ako jednotliví študenti zvládajú svoje problémy <i>s vyučujúcimi</i>	14,84	0,00	3,30	3,06
	<i>kritizovať</i> charakter riešenia problémov <i>s uplatňovaním sa v praxi</i>	0,90	0,35	3,00	2,94
	<i>analyzovať</i> charakter riešenia <i>neúspechu v štúdiu, nezvládnutého štúdia či problémov s presadením sa</i>	8,70	0,00	3,16	2,94
	<i>popisovať</i> spôsoby, ako študenti zvládajú svoje <i>dezilúzie, sklamania</i>	18,12	0,00	3,32	3,04
	<i>preverovať</i> účinnosť postupov zameraných na <i>zvládanie nevhodného správania v škole</i>	11,46	0,00	3,47	3,24
	<i>nastavovať zrkadlo</i> riešeniu problémov <i>s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam</i>	22,59	0,00	3,54	3,22
	<i>rozoberať</i> , ako študenti zvládajú <i>prispôsobenie sa prostrediu na vysokej škole</i>	17,47	0,00	3,40	3,36
	Súhrnné priemerné skóre - výchovno-vzdelávacie	30,15	0,00	3,30	3,07
Súhrnné priemerné skóre – HODNOTENIE A POSUDZOVANIE		31,32	0,00	3,29	3,07

Legenda: 1- subjekt „JA“, 2 – subjekt “OSTATNÍ“

Ku kľúčovým úlohám sociálnych pracovníkov patrí hodnotenie a posudzovanie životnej situácie klientov (napr. Navrátil, 2010). Ide o zložitý proces, v rámci ktorého využíva so-

ciálny pracovník sadu rôznych metodík a metód s cieľom v spolupráci s klientom identifikovať tzv. zákazku, ktorá bude v ďalšom poradenskom procese predmetom spolupráce. Inter-subjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor (na úrovni) „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ zobrazuje tabuľka č. 36. Na základe týchto údajov možno konštatovať, že v rámci celkového hodnotenia sú intersubjektové diferencie v hodnotení respondentov štatisticky významné ($p=0,00$, $F=31,32$). Namerané hodnoty súhrnného priemerného skóre vypovedajú o tom, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ ($M=3,29$) pripisovali pomoci sociálneho pracovníka na vysokej škole v rámci ktorej je potrebné hodnotenie a posudzovanie spôsobu, akým zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život o niečo menší význam ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“ ($M=3,07$).

Vo vzťahu k jednotlivým subindikátorom (okruhom problémov) sa ako štatisticky významné prejavili všetky. Najväčšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „SOCIÁLNE“ ($p=0,00$, $F=31,48$), združujúceho problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Následne u subindikátora „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“ ($p=0,00$, $F=30,15$) združujúceho problémy vzťahujúce sa predovšetkým k škole a k školskému prostrediu. Najmenšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „OSOBNÉ“ ($p=0,00$, $F=13,80$) združujúceho problémy vzťahujúce sa priamo k človeku.

V rámci jednotlivých operacionalizovaných položiek pre daný indikátor sa štatisticky významné diferencie prejavili u osemnástich z dvadsaťjeden položiek (posudzovaných problémov). Najväčšie intersubjektové diferencie sa prejavili pri hodnotení činnosti sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je potrebné „rozoberať, ako študenti zvládajú stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu“ ($p=0,00$, $F=25,12$) so skóre $M=3,44$ pre subjekt „JA“ a $M=3,11$ pre subjekt „OSTATNÍ“.

Naopak, najmenšie diferencie boli zaznamenané u činnosti sociálneho pracovníka, v rámci ktorej je potrebné „kritizovať charakter riešenia problémov s národnosťou, jazykové a medzikultúrne problémy“ ($p=0,35$, $F=0,90$) so skóre $M=3,00$ pre subjekt „JA“ a $M=2,94$ pre subjekt „OSTATNÍ“.

Namerané hodnoty priemerného skóre ponúkajú pohľad na hodnotenie jednotlivých subjektov. „Rozoberať, ako študenti zvládajú stresy, nepokoj, nervozitu, neistotu“ bolo v rámci hodnotenia respondentov najviac významné tak pri posudzovaní svojich potrieb - pre subjekt „JA“ ($M=2,77$) ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - pre subjekt „OSTATNÍ“ ($M=2,85$). Z uvedeného vyplýva, že respondenti – študenti univerzity sa vo svojom každodennom živote stretávajú so situáciami, ktoré u nich vyvolávajú napätie, záťaž či stres. Môže ísť napríklad o tlak povinností, časový deficit, tlak ohrozenia a iné. Pravdepodobne preto považujú respondenti aktivity odborníka zamerané na hodnotenie spôsobu akým zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život za najviac významné. Následne rovnako významné pre oba subjekty bolo „kritizovať charakter riešenia problémov s uplatňovaním sa v praxi“ ($M=3,00$ pre subjekt „JA“ a $M=2,94$ pre subjekt „OSTATNÍ“). Výsledok naznačuje, že respon-

denti si už počas svojho štúdia uvedomujú súčasnú situáciu na trhu práce a preto aktivity odborníka - sociálneho pracovníka na škole, ktoré by im pomohli v plynulom prechode a zaradení sa do spoločenskej praxe považujú za dôležité. Zároveň sa nám ukazuje potreba rozšírenia služieb školskej sociálnej práce napr. o tréningy sociálnych zručností, ale aj v širšom slova zmysle posilnenie praktickej prípravy študentov. Na druhej strane, najmenej významné v rámci hodnotenia respondentov bolo pre subjekt „JA“ „*nastavovať zrkadlo riešeniu problémov s neúčastou na vyučovaní a vyhýbaním sa školským povinnostiam*“ (M=3,54) a pre subjekt „OSTATNÍ“ to bolo „*rozoberať, ako študenti zvládajú prispôbenie sa prostrediu na vysokej škole*“ (M=3,36). Oba posudzované problémy ktoré boli respondentmi hodnotené ako najmenej významné spomedzi ostatných sledovaných, spadajú do okruhu výchovno-vzdelávacích problémov (subindikátor „VÝCHOVNO-VZDLÁVACIE“), teda problémov vzťahujúcich sa predovšetkým k škole a školskému prostrediu. To, ako sa má študent v škole správať určujú pravidlá - školský poriadok, ktoré študenti zvyčajne dodržiavajú. Z tohto pohľadu sa javí ako prirodzené, že respondenti – študenti univerzity neprisudzujú najväčší význam práve problémom súvisiacim s vyhýbaním sa školským povinnostiam, avšak neznamená to, že ich považujú za rozhodne nevýznamné.

Poradie položiek (posudzovaných problémov) na základe významu, aký im respondenti vo svojom hodnotení pripisovali, je u ostatných sledovaných položiek rozdielne pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ a posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“. Vzhľadom k nameraným hodnotám priemerného skóre možno konštatovať, že v rámci všetkých operacionalizovaných položiek respondenti pri posudzovaní svojich potrieb boli viac kritický ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené prezentované údaje sú v súlade s predpokladom uvedeným v čiastkovej hypotéze 5.*

6.5.6. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „ODBORNÝ ROZVOJ“

Čiastková hypotéza 6:

Predpokladáme, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni odborného rozvoja sociálneho pracovníka je diferencované s ohľadom na subjekt.

Každý odborník, v našom prípade školský sociálny pracovník, by sa mal intenzívne venovať svojmu ďalšiemu odbornému rozvoju a rastu. Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor (na úrovni) „ODBORNÝ ROZVOJ“ zobrazuje tabuľka č. 37. Z uvádzaných údajov vyplýva, že v

rámci celkového hodnotenia sú intersubjektové diferencie štatisticky významné ($p=0,01$, $F=7,80$). Vzhľadom k nameraným hodnotám súhrnného priemerného skóre možno konštatovať, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ ($M=2,98$) pripisovali ďalšiemu vzdelávaniu a odbornému rastu sociálneho pracovníka o niečo menší význam ako pri posudzovaní potrieb iných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ ($M=2,87$). Odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie je považované okrem iných profesií aj v profesii sociálnej práce za profesijnú etickú hodnotu. Neprekvapilo nás, že respondenti vyjadrili tak pri posudzovaní svojich potrieb, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí pozitívne stanovisko k tejto funkcii sociálnych pracovníkov, keďže uvedené hodnoty patria k celospoločensky uznávaným hodnotám.

Tabuľka č. 37: Intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pre indikátor „ODBORNÝ ROZVOJ“ (MANOVA)

ODBORNÝ ROZVOJ		F	p	M	
				– priemerné skóre	
				1	2
O S O B N É	<i>študuje</i> metódy zvládania <i>handicapov a chorôb pri štúdiu</i>	2,14	0,14	2,56	2,65
	<i>zbiera skúsenosti</i> ohľadne riešení problémov <i>s drogami , návykovým správaním</i>	0,09	0,77	2,76	2,74
	<i>koriguje</i> svoje postoje k zvládaniu <i>stresov, nervozity, napätia</i>	0,00	1,00	2,70	2,70
	<i>aplikuje najnovšie poznatky</i> o zvládaní rôznych <i>strát, prehier</i>	0,97	0,32	2,91	2,85
	<i>neustále napreduje</i> v schopnosti pomáhať pri <i>zvládaní úzkosti, depresii, strachu</i>	3,43	0,06	2,92	2,80
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu</i> v zameraní na pomoc v prípadoch <i>sexuálneho, citového obťažovania či zneužívania</i>	3,74	0,05	2,99	2,86
	<i>vyvíja sa</i> ako špecialista na pomoc pri <i>traumách, nepríjemných zážitkoch, skúsenostiach</i>	1,08	0,30	2,91	2,84
	Súhrnné priemerné skóre - osobné	1,11	0,29	2,82	2,78
S O C I Á L N É	<i>zbiera skúsenosti</i> ohľadne riešení problémov, ktoré majú <i>národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter</i>	5,22	0,02	3,20	3,05
	<i>koriguje</i> svoje postoje k zvládaniu <i>násilia vo vzťahoch - šikanovanie, donucovanie, fyzické násilie</i>	5,61	0,02	3,05	2,88
	<i>neustále napreduje</i> v schopnosti riešiť problémy <i>so zaraďovaním sa do skupín, organizácií</i>	3,37	0,07	3,10	2,97
	<i>aplikuje najnovšie poznatky</i> o riešení problémov <i>v rodinných vzťahoch</i>	6,61	0,01	2,98	2,81
	<i>študuje</i> metódy zvládania problémov <i>s nadväzovaním kontaktov s ľuďmi, vytváraním vzťahov</i>	1,73	0,19	3,10	3,01
	<i>vyvíja sa</i> ako špecialista na pomoc pri zvládaní problémov <i>vo vzťahoch s priateľmi, spolupracovníkmi, spolužiakmi</i>	0,79	0,38	3,03	2,96
	<i>zvyšuje si kvalifikáciu</i> v zameraní na <i>problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote</i>	12,46	0,00	3,22	2,98
	Súhrnné priemerné skóre - sociálne	9,60	0,00	3,10	2,95
V Ý C H - V Z D	<i>aplikuje najnovšie poznatky</i> o zvládaní <i>neúspechu v štúdiu a schopnosti sa presadiť</i>	1,70	0,19	2,89	2,80
	<i>zvyšuje svoju kvalifikáciu</i> v zameraní na zvládanie <i>nevhodného správania v škole</i>	5,15	0,02	3,12	2,97
	<i>zbiera skúsenosti</i> s riešením problémov <i>s prispôbením sa novým podmienkach na vysokej škole</i>	1,35	0,25	3,07	2,99
	<i>neustále napreduje</i> v schopnosti pomáhať pri zvládaní problémov <i>so zaraďením sa a uplatnením v praxi</i>	2,48	0,12	2,83	2,73
	<i>vyvíja sa</i> ako špecialista na pomoc pri častej <i>neúčasti na vyučovaní a vyhýbaní sa školským povinnostiam</i>	4,68	0,03	3,15	3,01
	<i>koriguje svoje postoje</i> k zvládaniu <i>dezilúzií, sklamaní</i>	7,34	0,01	3,04	2,86
	<i>študuje</i> metódy zvládania problémov <i>s vyučujúcimi</i>	1,03	0,31	2,90	2,84
	Súhrnné priemerné skóre - výchovno-vzdelávacie	10,29	0,00	3,02	2,89
Súhrnné priemerné skóre - ODBORNÝ ROZVOJ		7,80	0,01	2,98	2,87

Legenda: 1- subjekt „JA“, 2 – subjekt „OSTATNÍ“

Vo vzťahu k jednotlivým subindikátorom (okruhom problémov) sa štatisticky významné diferencie prejavili u dvoch z troch. Najväčšie intersubjektové diferencie boli namerané u subindikátora „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“ ($p=0,00$, $F=10,29$) združujúceho problémy vzťahujúce sa predovšetkým k škole a školskému prostrediu a následne u subindikátora „SOCIÁLNE“ ($p=0,00$, $F=9,60$) združujúceho problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Štatisticky významné intersubjektové diferencie sa neprejavili u subindikátora „OSOBNÉ“ ($p=0,29$, $F=1,11$) združujúci problémy vzťahujúce sa priamo k človeku a k jeho prežívaniu.

Celkovo v rámci jednotlivých operacionalizovaných položiek pre indikátor sa štatisticky významné diferencie prejavili u ôsmich z dvadsaťjeden položiek (posudzovaných problémov). Najväčšie intersubjektové diferencie sa prejavili pri hodnotení významu odborného rozvoja sociálneho pracovníka, v rámci ktorého „*zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote*“ ($p=0,00$, $F=12,46$) so skóre $M=3,22$ pre subjekt „JA“ a $M=2,98$ pre subjekt „OSTATNÍ“. Naopak, žiadne intersubjektové diferencie sa neprejavili pri hodnotení významu odborného rozvoja, kde sociálny pracovník „*koriguje svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia*“ ($p=1,00$, $F=0,00$) so skóre $M=2,70$ pre subjekt „JA“ i „OSTATNÍ“. Následne najmenšie intersubjektové diferencie sa prejavili pri hodnotení významu odborného rozvoja, kde sociálny pracovník „*zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov s drogami, návykovým správaním*“ ($p=0,77$, $F=0,09$) so skóre $M=2,76$ pre subjekt „JA“ a $M=2,74$ pre subjekt „OSTATNÍ“.

Namerané hodnoty priemerného skóre ponúkajú pohľad na hodnotenie jednotlivých subjektov. Odborný rozvoj v rámci ktorého sociálny pracovník „*študuje metódy zvládania handicapov a chorôb pri štúdiu*“ bol respondentmi považovaný za najviac významný tak pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“ ($M=2,56$) ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“ ($M=2,65$). Následne, pre oba subjekty bolo významné ďalšie vzdelávanie sociálneho pracovníka, v rámci ktorého „*koriguje svoje postoje k zvládaniu stresov, nervozity, napätia*“ ($M=2,70$ pre subjekt „JA“ i „OSTATNÍ“). Zaujímavým zistením je, že oba posudzované problémy boli považované respondentmi za najviac významné u všetkých sledovaných indikátorov. Z prezentovaných výsledkov je evidentné, že respondenti by najviac uvítali pomoc odborníka – sociálneho pracovníka pri prekonávaní a zvládaní osobných problémov, predovšetkým záťažových situácií vyvolaných rôznymi životnými udalosťami. Na druhej strane, za najmenej významné pri hodnotení svojich potrieb považovali respondenti ďalšie vzdelávanie sociálneho pracovníka v rámci ktorého „*zvyšuje si kvalifikáciu v zameraní na problémy v intímnych vzťahoch a sexuálnom živote*“ ($M=3,22$) a pri hodnotení potrieb ostatných ľudí, ďalšie vzdelávanie, v rámci ktorého sociálny pracovník „*zbiera skúsenosti ohľadne riešení problémov, ktoré majú národnostný, jazykový a medzikultúrny charakter*“ ($M=3,05$). Spoločným znakom týchto posudzovaných problémov je, že sa týkajú interakcií a vzťahov. Aj keď im bol respondentmi prikladaný najmenší význam, neznamená to, že pomoc zameranú na ich riešenie považujú za rozhodne nevýznamnú, či dokonca nepotrebnú. Toto tvrdenie potvrdzujú aj namerané hodnoty priemerných skóre, ktoré sa pohybujú

v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály .

Poradie položiek - posudzovaných problémov na základe významu, aký im respondenti vo svojom hodnotení pripisovali, je u ostatných sledovaných položiek rozdielne pri posudzovaní svojich potrieb - pre subjekt „JA“ a posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“. Namerané hodnoty priemerných skóre vypovedajú, že v rámci všetkých operacionalizovaných položiek respondenti pri posudzovaní svojich potrieb pripisovali odbornému rozvoju sociálneho pracovníka o niečo menší význam, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí.

Výsledky spracovania empirických údajov umožňujú konštatovať, že *zistené a prezentované údaje sú v súlade s predpokladom uvedeným v čiastkovej hypotéze 6.*

Hlavným cieľom tejto časti analýzy bolo zistiť intersubjektové diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Išlo o porovnanie hodnotenia respondentov vo vzťahu k jednotlivým subjektom, čím boli zároveň testované stanovené hypotézy. V rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na subjekt sa hlavná hypotéza, teda predpoklad, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity je diferencované s ohľadom na subjekt, a tiež čiastkové hypotézy (až na hypotézu č. 1), výskumom potvrdili. Nepotvrdila sa čiastková hypotéza č. 1, teda predpoklad, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni plánovania je diferencované s ohľadom na subjekt. Možno skonštatovať, že výsledky hodnotenia respondentov poukazujú na určité rozdiely v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“ a posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“. Namerané hodnoty súhrnných priemerných skóre vypovedajú o tom, že respondenti pri posudzovaní svojich potrieb boli viac kritickí, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí a to u všetkých sledovaných indikátorov.

7. Zhrnutie výskumných zistení a diskusia

Empirická analýza zameraná na skúmanie charakteru potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity odhalila niekoľko zistení, ktoré môžu pomôcť pri etablovaní školskej sociálnej práce do prostredia slovenských vysokých škôl.

Cieľom empirickej analýzy bolo zistiť charakter potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. K tomuto zisteniu sme sa snažili dopracovať prostredníctvom metód deskriptívnej štatistiky (štandardná odchýlka, rozptyl, priemer), jednofaktorovej analýzy rozptylu ONEWAY, multidimenzionálnej analýzy rozptylu MANOVA (v systéme opakovaného merania pre intersubjektový faktor – SUBJEKT s variantmi 1. JA a 2. OSTATNÍ LUDIA), testov reliability pre viacpoložkové otázky.

Hlavná hypotéza, teda predpoklad, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity je diferencované s ohľadom na subjekt sa potvrdila. Hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity vnímame ako východisko pre budúci výskum a presadzovanie etablovania sociálnej práce vo vysokoškolskom prostredí.

Hodnotených bolo šesť indikátorov, resp. úrovní potenciálu školskej sociálnej práce (ktoré predstavujú funkcie školskej sociálnej práce) - PLÁNOVANIE, PORADENSTVO, KONZULTÁCIE, KOORDINOVANIE, HODNOTENIE A POSUDZOVANIE, ODBORNÝ ROZVOJ. Každý z týchto indikátorov bol štruktúrovaný do systému troch subindikátorov (okruhov problémov) – OSOBNÉ, SOCIÁLNE A VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE. Diferencie v tomto hodnotení poskytli obraz o záujmoch a potrebách respondentov - študentov Technickej univerzity v Košiciach, s ohľadom na ich sociálno-demografické charakteristiky a tiež s ohľadom na subjekt.

V rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity *s ohľadom na sociálno-demografické charakteristiky* sa predpoklad, že záujem a potreby respondentov budú odlišne vnímané vzhľadom na ich sociálno-demografické charakteristiky, potvrdil iba u niektorých z indikátorov:

- Ako štatisticky významné diferencie sa ukázali interpohlavné diferencie, a to v celkovom hodnotení a v hodnotení troch zo šiestich indikátorov - „KONZULTÁCIE“, „KOORDINOVANIE“ a „ODBORNÝ ROZVOJ“. Celkovo možno konštatovať, že u všetkých sledovaných indikátorov bolo hodnotenie u žien menej kritické ako u mužov.
- Štatisticky významné diferencie sa rovnako prejavili v hodnotení respondentov s ohľadom na ich vzťah k viere a náboženstvu, a to v celkovom hodnotení a v hodnotení štyroch zo šiestich indikátorov - „PLÁNOVANIE“, „PORADENSTVO“, „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“ a „ODBORNÝ ROZVOJ“. U všetkých sledovaných indikátorov celkovo najmenej kritický postoj prezentovali veľmi silne veriaci respondenti a následne veriaci respondenti. Na druhej strane, najviac kritický postoj prezentovali respondenti, ktorí nie sú veriacimi a následne respondenti sympatizujúci s vierou.
- Diferencie v hodnotení respondentov s ohľadom na ich vek neboli v celkovom hodnotení štatisticky významné. Štatisticky významné diferencie sa však prejavili v hodnotení dvoch zo šiestich indikátorov, a to „PORADENSTVO“ a „KOORDINOVANIE“. Celkovo najmenej kritický postoj u všetkých sledovaných indikátorov zaujali respondenti spadajúci do vekovej kategórie 22-25 rokov a naopak, najviac kritický postoj zaujali respondenti spadajúci do vekovej kategórie nad 26 rokov.
- Štatisticky významné diferencie sa nepotvrdili v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na typ strednej školy, ktorú respondenti ukončili, s ohľadom na to, či respondenti v minulosti absolvovali nejakú formu sociálneho, psychologického alebo iného poradenstva a tiež s ohľadom na veľkosť respondentovho miesta trvalého bydliska.

V rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity

s ohľadom na subjekt sa hlavná hypotéza, teda predpoklad, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity je diferencované s ohľadom na subjekt a tiež čiastkové hypotézy (až na hypotézu č. 1) výskumom potvrdili. Nepotvrdila sa čiastková hypotéza č. 1, teda predpoklad, že hodnotenie potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity na úrovni plánovania je diferencované s ohľadom na subjekt. Hodnotenie oboch subjektov cez jednotlivé indikátory (úrovne), poukazuje na to, že:

- Ďalší odborný rozvoj a rast sociálneho pracovníka - „ODBORNÝ ROZVOJ“ bol respondentmi považovaný za najviac významný pri posudzovaní svojich potrieb – subjekt „JA“, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí – subjekt „OSTATNÍ“. Neprekvapilo nás, že respondenti zaujali k tejto funkcii sociálnych pracovníkov pozitívne stanovisko, keďže odborný rozvoj a celoživotné vzdelávanie patria k celospoločensky uznávaným hodnotám (nie len na Slovenku).
- Plánovanie a predbežná príprava programu pre poskytovanie pomoci svojim klientom - „PLÁNOVANIE“ bolo hodnotené respondentmi ako v poradí druhá najvýznamnejšia činnosť (funkcia) sociálneho pracovníka rovnako pre oba subjekty. Z prezentovaných výsledkov je evidentné uvedomenie respondentov, že plánovanie je procesom, pri ktorom dochádza k formulovaniu cieľov a k určeniu vhodných metód a postupov na ich dosiahnutie. Preto je plánovanie považované za základnú východiskovú funkciu školskej sociálnej práce. Školský sociálny pracovník poskytuje vstupy pre plánovanie a vyhodnocovanie programov a prispieva k rozvoju úseku a celosystémovej politiky.
- Konzultačnej a poradenskej pomoci pripisovali respondenti približne rovnaký význam a to tak pri posudzovaní svojich potrieb ako aj potrieb ostatných ľudí. Výsledky naznačujú, že respondenti sa vo svojom každodennom živote vyrovnávajú s rôznymi životnými situáciami, pričom tie ktoré pociťujú ako záťažové sú ochotní prekonávať za pomoci sociálneho pracovníka. Prednosťou sociálneho poradenstva je práve jeho komplexnosť a zameranie sa nielen na vnútorné prežívanie človeka, či jeho sociálne vzťahy, ale napríklad aj na sociálno-ekonomickú a právnu dimenziu riešených životných situácií. Konzultačná pomoc sociálneho pracovníka sa zas zameriava na kognitívnu stránku osobnosti, čo ju odlišuje od komplexnejšieho poradenstva. Hodnoty priemerných skóre poukazujú, že respondenti pociťujú potrebu pravdivých a vecne správnych informácií pri riešení svojich problémov.
- Najmenší význam pri posudzovaní svojich potrieb pripisovali respondenti hodnoteniu spôsobu, akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole a svoj život - „HODNOTENIE A POSUDZOVANIE“. Pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí to bolo, koordinovanie postupov s viacerými odborníkmi pri riešení niektorých problémov - „KOORDINOVANIE“. Aj keď respondenti týmto indikátorom - funkciám školskej sociálnej práce pripisovali najmenší význam spomedzi ostatných sledovaných, neznamená to, že ich považujú za rozhodne nevýznamné. Toto tvrdenie potvrdzujú aj namerané hodnoty priemerných skóre, ktoré sa pohybujú v pozitívnom spektre 7- stupňovej škály. Výsledky poukazujú na

skutočnosť, že respondenti si uvedomujú komplexnosť ich životných problémov a skutočnosť, že ich riešenie vyžaduje intervencie viacerých odborníkov a pracovníkov.

Celkovo možno konštatovať, že v rámci hodnotenia potenciálu školskej sociálnej práce na univerzite s ohľadom na subjekt, boli respondenti u všetkých sledovaných indikátorov pri posudzovaní svojich potrieb viac kritickí, ako pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí. To vypovedá o *odlišnom hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity s ohľadom na subjekt*, čím sa potvrdila hlavná hypotéza.

Charakter potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity sme sledovali aj prostredníctvom metód *deskriptívnej štatistiky*, kde sme získali prehľad základných zistení pre indikátory, subindikátory, ako aj jednotlivé operacionalizované položky a to pre subjekt „JA“ a subjekt „OSTATNÍ“. Dospeli sme k trom dôležitým zisteniam, ktoré možno charakterizovať ako kľúčové pre ďalšiu prácu v tejto sfére:

1. Existujú určité problémy, ktoré respondenti zhodne, pre všetky indikátory a pre všetky (oba) subjekty považujú za najviac významné a za najmenej významné. Respondenti považovali za najviac významné problémy, pri riešení ktorých deklarovali záujem o spoluprácu so sociálnym pracovníkom súvisiace:

- so zvládaním hendicapov a chorôb,
- so zvládaním stresu, napätia a nervozity,
- so zvládaním úzkosti, depresii a strachu,
- so zaradením a uplatnením sa v praxi.

Z prezentovaných výsledkov výskumu je tiež evidentné, že respondenti by uvítali služby školskej sociálnej práce v rámci ktorých by aktivity sociálneho pracovníka boli zamerané na pomoc pri zvládaní osobných problémov, najmä záťažových situácií. Rovnako je evidentné, že respondenti si už počas svojho štúdia na vysokej škole uvedomujú súčasnú situáciu na trhu práce a deklarujú záujem o aktivity sociálneho pracovníka, ktoré by im pomohli v plynulom prechode a zaradení sa do spoločenskej praxe.

Výsledky výskumu poukazujú, že respondenti považujú za najmenej významné pôsobenie odborníka pri riešení problémov súvisiacich:

- so zvládaním intímnych vzťahov a sexuálnym životom,
- národnostnej, jazykovej a medzikultúrnej povahy,
- s nevhodným správaním v škole,
- s častou neúčastou na vyučovaní a neplnení si školských povinností

Poznamenávame, že aj keď respondenti týmto problémom prikladali najmenší význam spomedzi všetkých ostatných, namerané hodnoty priemerných skóre poukázali na skutočnosť, že respondenti sa k nim nestavajú odmietavo a nepovažujú ich za rozhodne ne významné - namerané hodnoty sa pohybovali v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály.

Deklarovaná významnosť vybraných problémov korešponduje so špecifikami vysokoškolákov – cieľovej skupiny sociálnych pracovníkov (bližšie v kapitole 3.3). Zároveň ukazuje potrebu rozšírenia poradenských služieb vysokej školy napr. o tréningy sociálnych zručností, ale aj v širšom zmysle posilnenie praktickej prípravy študentov.

2. Respondenti v rámci hodnotenia jednotlivých indikátorov považovali za najviac významné problémy spadajúce do okruhu osobných problémov – subindikátor „OSOBNÉ“, čo znamená, že za najviac významné považovali problémy vzťahujúce sa priamo k človeku. Následne za významné považovali problémy spadajúce do okruhu výchovno-vzdelávacích problémov - subindikátor „VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE“, teda problémy súvisiace so školou, školským prostredím a vzdelávaním. Za najmenej významné boli považované problémy spadajúce do okruhu sociálnych problémov - subindikátor „SOCIÁLNE“. To znamená, že za najmenej významné boli respondentmi považované problémy súvisiace s narušením interakcií, či už vo vzťahu k iným ľuďom alebo k prostrediu. Táto postupnosť bola rovnaká tak pri posudzovaní svojich potrieb - subjekt „JA“, ako aj pri posudzovaní potrieb ostatných ľudí - subjekt „OSTATNÍ“, a to u všetkých sledovaných indikátorov.

Konštatujeme, že výsledky výskumu nie sú prekvapujúce, práve vzhľadom na špecifické potreby vysokoškolských študentov. Respondenti – študenti prezenčnej formy štúdia ešte nedisponujú dostatkom životných a pracovných skúseností, a preto aj ich obavy a neistoty súvisia najmä s vyrovnávaním sa s daným vývinovým obdobím, nadväzovaním a udržiavaním interpersonálnych, najmä partnerských vzťahov, vyrovnávaním sa s pocitmi a potrebou autonómie, nezávislosti a slobody. V oblasti výchovno-vzdelávacích problémov predpokladáme, že príčinou deklarovanej významnosti je pomerne radikálna zmena charakteristík vysokoškolského prostredia v porovnaní so strednou školou. Vyššie nároky spojené so zodpovednosťou, samostatnosťou a potrebou plánovania plnenia školských povinností, vyžadujúce si okrem iného sebadisciplínu a schopnosť správne si nastaviť priority, vyvolávajú potrebu spolupráce s odborníkom. Vzhľadom na ponúkanú charakteristiku „sociálnych“ problémov nie je prekvapujúce, že sa ukázali ako relatívne najmenej významné. Respondenti v danom veku ešte nevystupujú v roli rodičov, t.j. osôb s hlavnou zodpovednosťou za rodinné a partnerské vzťahy.

3. Hodnoty priemerných skóre všetkých položiek operacionalizovaných pre indikátory ako aj hodnoty súhrnných priemerných skóre jednotlivých indikátorov sa pohybujú v pozitívnom spektre 7-stupňovej škály, čo poukazuje na pozitívnu orientáciu respondentov pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Tento postoj respondentov odzrkadľuje aj súhrnné priemerné skóre pre potenciál školskej sociálnej práce v prostredí univerzity (M= 3,14).

Za najvýznamnejší výsledok realizovaného výskumu považujeme zistenie, že respondenti zaujali pozitívny postoj k téme výskumu. Prejavil sa v minimálnom počte nesprávne vyplnených dotazníkov, ako aj v záujme o výsledky výskumu. Napriek tomu, že sociálna práca v prostredí slovenských vysokých škôl je nerozpoznanou a neexistujúcou profesiou, výsledky výskumu poukazujú na jej potenciál. Respondenti majú najmä záujem o pomoc pri riešení osobných problémov, čo podľa nášho názoru zodpovedá charakteristike tejto cieľovej skupiny. Z navrhovaných služieb sociálneho pracovníka respondenti považujú za významné konzultácie a poradenstvo. Ukázalo sa, že respondenti očakávajú, že služby budú poskyto-

vané odborníkmi a budú plánované. Výskum preukázal diferencie v hodnotení potenciálu školskej sociálnej práce s ohľadom na sociálno-demografické charakteristiky, predovšetkým s ohľadom na vzťah respondentov k viere a náboženstvu a ich pohlavie.

Odporúčania pre prax

Prínos tejto štúdie vidíme v teoretickej analýze súčasných poznatkov o školskej sociálnej práci, ako aj v aktuálnom zmapovaní potenciálu školskej sociálnej práce v prostredí univerzity. Vychádzajúc z empirických zistení, formulujeme odporúčania pre teóriu a prax školskej sociálnej práce na slovenských univerzitách, z ktorých niektoré budeme realizovať priamo v praxi:

Odporúčania – záväzky výskumníčky:

- Informovať vedenie univerzity o zistených skutočnostiach vyplývajúcich z výskumu.
- Publikovať výskumné zistenia v slovenských aj zahraničných odborných periodikách z oblasti pedagogiky a sociálnej práce.
- Publikovať v univerzitných časopisoch populárnou formou výsledky výskumu a propagovať a argumentovať ideu zavedenia pracovnej pozície školského sociálneho pracovníka aj v univerzitnom školstve.
- Inicovať organizovanie odborného seminára s medzinárodnou účasťou o školskej sociálnej práci v SR.

Odporúčania pre Technickú univerzitu v Košiciach:

- Zaviesť pracovnú pozíciu školského sociálneho pracovníka a vymedziť jeho role. Navrhujeme, aby školský sociálny pracovník zastával vo vzťahu ku klientom rolu
 - *konzultanta* - školský sociálny pracovník poskytuje konzultácie a ďalšie doškoľovanie pre študentov, učiteľov i zamestnancov a zaoberá sa vzájomnou výmenou informácií s komunitnými agentúrami,
 - *poradcu* - v rámci poskytovania poradenstva a intervencie školský sociálny pracovník využíva vhodné metódy sociálnej práce v situáciách ovplyvňujúcich študentov vzdelávací pokrok,
 - *koordinátora* - školský sociálny pracovník slúži ako sprostredkovateľ medzi domovom - školou - komunitou a podporuje efektívne využitie zdrojov a podporuje pozitívny vzťah s rôznorodou verejnosťou.
 - *hodnotiteľa a posudzovateľa* - školský sociálny pracovník hodnotí, teda analyzuje, rozoberá, porovnáva spôsob akým študenti zvládajú svoje pôsobenie na škole i svoj život.
- Ďalej navrhujeme, aby sa činnosť školského sociálneho pracovníka zameriavala rovnako na
- *plánovanie aktivít* - školský sociálny pracovník poskytuje vstupy pre plánovanie programov a prispieva k rozvoju úseku i celosystémovej politiky,

- *ďalší odborný rozvoj a rast sociálneho pracovníka* - školský sociálny pracovník poskytuje dôkaz o profesionálnom rozvoji a dodržiava etický kódex.
- Služby školského sociálneho pracovníka ponúknuť
 - študentom denného štúdia na všetkých stupňoch štúdia,
 - študentom externého štúdia na všetkých stupňoch štúdia,
 - zamestnancom univerzity.
- Novú pracovnú pozíciu obsadiť kvalifikovaným sociálnym pracovníkom (2. stupeň vysokoškolského štúdia s min. 3- ročnou praxou v praxi sociálnych služieb alebo v oblasti školstva).
- Vytvoriť pracovné podmienky pre výkon školskej sociálnej práce (kancelária a jej technické vybavenie).
- Zaradiť pracovnú pozíciu školského sociálneho pracovníka do organizačnej štruktúry. Na Technickej univerzite v súčasnosti existuje študentské informačné a poradenské centrum, bezbariérové centrum a centrum protidrogových a poradenských služieb. Všetky fungujú ako samostatné organizačné jednotky. Navrhujeme zlúčiť tieto tri pracoviská do jedného centra zameraného na pomoc študentom v rôznych oblastiach, v rámci ktorého by bola zriadená pozícia školského sociálneho pracovníka. Toto pracovisko by bolo celoškolským pracoviskom patriacim pod Rektorát – Úsek vzdelávania.
- V rámci výkonu školskej sociálnej práce na univerzite sa zamerať na riešenie okruhu osobných, sociálnych a výchovno-vzdelávacích problémov.
- Pri riešení vyššie uvedených okruhov problémov využívať metódy sociálnej práce, rešpektovať etické profesijné hodnoty sociálnej práce, ako aj najnovšie vedecké poznatky v tejto aplikovanej oblasti sociálnej práce.
- V rámci riešenia problémov spadajúcich do okruhu osobných problémov sa zamerať predovšetkým na problémy
 - so zvládaním hendicapov a chorôb,
 - so zvládaním stresu, napätia a nervozity,
 - so zvládaním úzkosti, depresii a strachu,
- V rámci riešenia problémov spadajúcich do okruhu sociálnych problémov sa zamerať predovšetkým na problémy
 - so zvládaním rôznych foriem násilia vo vzťahoch,
 - súvisiace so zvládaním rodinných vzťahov,
 - súvisiace so zvládaním problémov vo vzťahoch s priateľmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi,
 - s vytváraním nových vzťahov.
- V rámci riešenia problémov spadajúcich do okruhu výchovno-vzdelávacích problémov sa zamerať predovšetkým
 - na problémy so zaradením a uplatnením sa v praxi,

- na riešenie neúspechov v štúdiu,
- na riešenie problémov s vyučujúcimi,
- na zvládnutie problémov s prispôbením sa novému prostrediu vysokej školy.
- V rámci riešenia problémov so zaradením sa a uplatnením v praxi - ponúknuť nácvik a rozvoj predovšetkým sociálnych zručností, ktoré pomôžu študentovi so zaradením a uplatnením sa v spoločenskej praxi. Výcvik je možné zrealizovať v spolupráci s katedrou spoločenských vied. Katedra spoločenských vied disponuje podľa našich vedomostí dvoma kvalifikovanými trénermi sociálnych zručností. Táto činnosť by mohla byť financovaná aj z Európskych grantov.

Плюсы и минусы внедрения новых технологий в университетском образовании

Анастасия Соколова

Ключевые слова:

высшее образование, информационные и коммуникационные технологии (ИКТ), мультимедиа, преподаватель, студент, художественно-графический факультет

Адресс:

*Анастасия Соколова
Кафедра художественного образования и истории искусств. Курский государственный университет Радищева, 33, Курск, 305000, Российская Федерация
e-mail: styushasok@yandex.ru*

Аннотация

Статья посвящена особенностям образовательного процесса с использованием различных информационных и коммуникационных технологий (ИКТ). В эпоху глобальной информатизации средства ИКТ позволяют образованию переходить в совершенно новое качество, связанное в первую очередь с возможностью оперативно получать информацию из любой точки земного шара. Новые технологии в образовании дают возможность обеспечить взаимодействие между преподавателем и обучающимся в системе открытого и дистанционного обучения. В таких условиях формируется тип современного преподавателя, который должен не только владеть знаниями в области информационных и коммуникационных технологий, но и уметь применять их в собственной профессиональной деятельности. Речь идёт и об ином роде студента, не представляющего свою жизнь без персонального компьютера и всемирной паутины Internet, которая является хранилищем около 2 миллиардов мультимедийных документов, обеспечивает мгновенный доступ к мировым информационным ресурсам.

В статье рассмотрены вопросы влияния ИКТ на уровень и качество образования, позитивные и негативные стороны этого влияния; обозначены дидактические и методические задачи, решаемые с помощью ИКТ в системе современного высшего образования. Ответы на эти и другие вопросы автор пытается найти на примере организации образовательного процесса на художественно-графическом факультете Курского госуниверситета.

Введение

Мы живём в динамичном, быстро развивающемся мире – в мире высоких технологий, или Hi-Tech. Уже трудно представить повседневность без мобильных телефонов и компьютеров, которые регулярно совершенствуются; различных гаджетов,

расширяющих функциональные возможности любого устройства.

Молодое поколение с удовольствием пользуется интернетом в качестве источника любой информации, к сожалению, не заботясь о её достоверности. Бесспорно, всемирная сеть даёт человеку много возможностей – коммуникации, дистанционного обучения, просвещения. Но Internet, как верно заметил преподаватель одного из московских вузов, можно сравнить с «большой мусорной ямой», куда сбрасываются тонны информации различного качества. В такой ситуации человек должен обладать определёнными навыками отбора, своего рода, «фильтрации» получаемых данных.

Ещё каких-нибудь 50 лет назад трудно было представить масштабы информатизации общества, скорости и объём передачи данных, да и вообще технологии, которые позволяют управлять и обрабатывать огромные потоки информации с помощью вычислительной техники. К таким технологиям относятся различные средства информационных и коммуникационных технологий (ИКТ).

В данной статье речь пойдёт о таких технологиях и их влиянии на современный образовательный процесс.

В эпоху глобальной информатизации средства ИКТ позволяют образованию переходить в совершенно новое качество, связанное в первую очередь с возможностью оперативно получать информацию из любой точки нашей планеты. Новые технологии в образовании дают возможность обеспечить взаимодействие между преподавателем и обучающимся в системе открытого и дистанционного обучения (Hrehova, Przybysz, 2010, с. 24-38).

1. ИКТ – что это такое?

Информационные и коммуникационные технологии или ИКТ – звучит солидно и очень современно. Но что значит это словосочетание для человека XXI столетия?

Большинство интернет-статей, посвященных информационным технологиям, содержит ссылки на определение ЮНЕСКО, согласно которому, «ИТ - это комплекс взаимосвязанных научных, технологических, инженерных дисциплин, изучающих методы эффективной организации труда людей, занятых обработкой и хранением информации; вычислительную технику и методы организации и взаимодействия с людьми и производственным оборудованием, их практические приложения, а также связанные со всем этим социальные, экономические и культурные проблемы... ИТ требуют сложной подготовки, больших первоначальных затрат и наукоемкой техники. Их внедрение должно начинаться с создания математического обеспечения, моделирования, формирования информационных хранилищ для промежуточных данных и решений» (http://ru.wikipedia.org/wiki/Информационные_технологии).

Information technology, или просто *IT* – словосочетание, пришедшее в Россию из английского языка; оно означает различные технологии, связанные с управлением и обработкой огромного информационного потока с применением вычислительной техники. К основным чертам информационных технологий относят компьютерную обработку информации; хранение больших объёмов информации на машинных носителях; а также передачу информации на любые расстояния в кратчайшие сроки. На сегодняшний день универсальным техническим средством обработки любой информации является компьютер, который усиливает интеллектуальные возможности общества. Современный компьютер использует различные коммуникационные средства, служащие для связи и передачи информации, что является необходимой составляющей процесса информатизации общества.

С процессом информатизации общества тесно связаны процессы информатизации всех форм образовательной деятельности. Это характеризуется большим распространением современных информационных и коммуникационных технологий. Средства ИКТ позволяют совершенствовать образовательную деятельность, предоставляют возможность передавать и получать информацию из любой точки земного шара. Новые технологии в образовании дают возможность обеспечить взаимодействие между преподавателем и обучающимся в системе открытого и дистанционного обучения. В таких условиях формируется тип современного преподавателя, который должен не только владеть знаниями в области информационных и коммуникационных технологий, но и уметь применять их в собственной профессиональной деятельности, стремиться к постоянному самообразованию. Речь идёт и об ином роде студента, не представляющего свою жизнь без персонального компьютера и всемирной паутины Internet, которые оказывают на формирование его профессионально значимых качеств как положительное, так и отрицательное воздействие.

Информационные и коммуникационные технологии (ИКТ) – это обобщающее понятие, описывающее различные устройства, механизмы, способы, алгоритмы обработки информации. Важнейшим современным устройствами ИКТ являются компьютер, снабженный соответствующим программным обеспечением и средства телекоммуникаций вместе с размещенной на них информацией (<http://physics.herzen.spb.ru/teaching/materials/gosexam/b25.htm>).

Новые технологии позволяют создавать принципиально новую модель обучения – дистанционное обучение, «... основанное на использовании новейших информационных технологий, обеспечивающих обмен учебной информацией на расстоянии (спутниковое телевидение, компьютерная связь и т. д.)» (Концепция создания и развития единой системы дистанционного образования в России // Постановление ГК РФ по ВО, 31.05.95, № 6). Правда, в Российской Федерации до сих пор ведутся оживлённые дискуссии по поводу пользы и необходимости такого рода обучения.

Современные, прогрессивно развивающиеся страны, стремятся осуществлять

образовательный процесс с использованием современных телекоммуникационных технологий и сетевых ресурсов Internet, создавая так называемые Виртуальные (или Открытые) Университеты.

2. ИКТ в современном образовании: применение, результаты

Основным средством ИКТ для информационной среды любой системы образования является персональный компьютер и соответствующее программное обеспечение, которое определяет возможности РС. В современных образовательных системах широкое распространение получили программы подготовки презентаций, текстовые процессоры, электронные таблицы, системы управления базами данных, графические пакеты и т.п.

Образование сегодня приобрело совершенно новое качество благодаря появлению компьютерных сетей и других средств ИКТ. Через глобальную компьютерную сеть Internet возможен мгновенный доступ к мировым информационным ресурсам (электронным библиотекам, базам данных, хранилищам файлов, и т.д.).

В сети доступны и другие средства информационных и коммуникационных технологий – электронная почта, например, чат, которые позволяют общаться в режиме online. При этом с каждым годом существенно возрастает качество звука и изображения, объёмы файлов, которые можно передавать и получать. С помощью специального оборудования и программного обеспечения через Интернет можно проводить аудио и видеоконференции.

Сетевые средства ИКТ делают возможным широкий доступ к учебно-методической и научной информации; позволяют организовывать и моделировать научно-исследовательскую деятельность, проводить виртуальные учебные занятия в режиме реального времени. Для системы открытого и дистанционного обучения значительными являются такие технологии, как видеозапись и телевидение. Видеоплёнки и соответствующие средства ИКТ позволяют огромному числу студентов прослушивать лекции лучших преподавателей. Такая практика является вполне распространённой в американских штатах и ряде европейских государств. В качестве примера можно привести Йельский университет, который выкладывает на своём сайте видеозаписи лекционных курсов. Одним из таких проектов было 9 лекций Дианы Клейнер (Diana E E Kleiner), профессора университета, посвящённых римской архитектуре «Roman Architecture». Это реальная возможность как для студента, так и преподавателя, увидеть и послушать лекции авторитетного учёного в целях повышения собственного профессионального уровня (Hrehova, 2009, с. 71-78). Благодаря новым технологиям это стало возможным: нет ни временных, ни территориальных границ, нет

никаких барьеров.

Ещё одной серьёзной технологией являются образовательные электронные издания, распространяемые в интернете или хранящиеся на информационных носителях. Они позволяют хранить и передавать основной объём изучаемого материала. Индивидуальная работа с ними делает возможным глубокое усвоение и понимание материала. Образовательные электронные издания позволяют подавать материал в динамичной графической форме. Это не значит, что стоит отказываться от традиционного источника знаний – книги (Malickova, Hrehova, 2009, с. 27-109). Для большинства людей процесс «общения» с книгой не заменит никакие, даже ультрасовременные, электронные издания.

Каков образ современного студента и каковы те средства, которые он использует в процессе собственного обучения. Какие средства ИКТ должен использовать современный преподаватель, чтобы сделать процесс обучения современным и эффективным? Роль интернета как источника информационных ресурсов?

Эти и другие вопросы рассмотрены на примере преподавания истории искусства на художественно-графическом факультете Курского госуниверситета.

Процесс преподавания истории искусств на художественно-графическом факультете получил новые формы, иной характер благодаря наличию в аудиториях персональных компьютеров и ноутбуков с соответствующим программным обеспечением, мультимедийных проекторов и специальных экранов, интерактивных досок, наличию доступа в сеть Internet. Современный преподаватель истории искусства имеет возможность пользоваться электронными изданиями, тем более, что в последнее время серьёзная искусствоведческая литература также переводится в электронный формат. Стоят такие издание гораздо дешевле, занимают немного места, мобильны.

Новые компьютерные технологии, мультимедийное оборудование, способствует более качественному усвоению теоретического материала. Это факт, проверенный на собственном преподавательском опыте. Особенно, если речь идёт об организации занятий по дисциплине «История искусства», одним из важных методов преподавания которой является наглядно-иллюстративный метод. Сущность данного метода заключается в демонстрировании репродукций памятников архитектуры, изобразительного и декоративно-прикладного искусства. Трудно представить лекции по предмету, требующему богатого визуального материала, без последнего. Вообразите ситуацию. Лекция, изложение которой построено исключительно на словесном материале и активной жестикуляции лектора, пытающегося объяснить, например, как на картине Диего Веласкеса «... среди комнаты, стоит крошечная инфанта Маргарита, которую привели для развлечения королевской четы во время утомительных сеансов...», и далее «... над ней предупредительно склоняются две статс-дамы, по-испански менины, которые дали название всей картине» (Алпанов, 1963, р. 243). Не имея перед собой репродукцию, студенту не остаётся ничего другого, как включить воображение и смоделировать композицию картины по словесному описанию. Но память устроена

таким образом, что процесс запоминания тогда эффективнее и быстрее, когда включены и слуховые и зрительные анализаторы.

Современные графические редакторы позволяют создавать первоклассные 3-D модели реальных архитектурных объектов с возможностью перемещения внутри помещений. Преподаватель и студент сегодня имеет возможность совершать виртуальные экскурсии по мировым галереям, пользоваться материалами электронных архивов, каталогов и библиотек. Всемирная паутина предоставляет пользователю, к сожалению, не всегда легально и с соблюдением авторских прав, репродукции живописных произведений высокого качества, позволяющие знакомиться с шедевром дистанционно, рассматривать каждый кракелюр на поверхности старого холста или деревянной панели. Конечно, ни одна репродукция, даже самого высокого качества, не заменит непосредственного контакта с подлинным произведением. Очень ценным является первое впечатление, а также ощущение эстетического наслаждения, которое возникает в результате контакта «произведение-зритель»; оно неповторимо.

Тем не менее, студент не имеет возможности посетить все крупнейшие музеи мира, познакомиться с их уникальными коллекциями, которые собирались десятилетиями. Здесь на помощь приходят информационные технологии. Всё, что требуется: стационарный компьютер или, более мобильный, ноутбук, проектор, скоростной доступ в Internet и, как пример, один из недавних продуктов корпорации Google - Google Art Project. Это, своего рода, виртуальная галерея, причём, легальная, куда ведущие музеи мира на партнёрских условиях предоставляют разного рода информацию. Особенность этой интернет-платформы – в уникальных возможностях. Пользователь получает доступ к изображениям произведений искусства с высоких разрешением. Платформа позволяет совершать прогулки по залам того или иного музея, окунаться в музейную атмосферу, в буквальном смысле, на вставая с кресла; создавать собственные виртуальные коллекции. Art Project – это более чем 32000 произведений из 46 музеев мира. Высокая результативность такого занятия гарантирована.

То, что раньше приходилось объяснять и показывать буквально на пальцах, или на низкокачественных чёрно-белых репродукциях в старых книгах, теперь можно рассмотреть с точностью до миллиметра. Эффективность использования изображений, созданных при помощи новейших технологий и компьютерных программ, очевидна.

Приведём простой пример. Для эксперимента было выбрано три группы студентов одного курса, обучающихся на отделении «Дизайн» по специальностям «Графический дизайн» (10), «Искусство интерьера» (24) и «Дизайн костюма» (7). Всего в трёх группах – 41 человек. Во всех группах была проведена лекция на тему каркасной системы готического собора и организации внутреннего пространства так называемой «pilgrimage type church» (Rudolph, 2006, p.385). Материал довольно трудный для усвоения и запоминания; содержит большое количество специфических (архитектурно-строительных) терминов. В ходе проведения лекции и закрепления материала студент должен не только усвоить терминологию, включающую всевозможные «нервиюры»,

«аркбутаны», «контрфорсы», «деамбулаторий», «нефы», но и понять, каким образом элементы конструкции взаимодействуют друг с другом, как распределяется нагрузка, за счёт каких элементов осуществляется погашение распора свода, какие существуют элементы планировки, архитектурные единицы и т.д. Материал подобного рода необходимо не просто объяснять, но снабжать отличным «зрительным набором»: слайды, схемы или чертежи на доске, объемные модели, планы и разрезы церквей. Только тогда возможен положительный результат.

Для подтверждения эффективности работы современного наглядно-иллюстративного материала, созданного при помощи ИКТ, лекция в группах дизайна костюма и графического дизайна была проведена с использованием педагогического рисунка на интерактивной доске, набора слайдов, и, что важно, компьютерных 3-D моделей готических соборов с возможностью вращений и перемещений по различным элементам внутренней планировки. Все изображения проецировались на большой экран для большей наглядности. Студентам также была дана возможность самостоятельно вращать модели, проникая в различные части готического собора, например, Notre-Dame de Paris. Другие 24 студента искусства интерьера получили обширный теоретический материал с записью основных определений, подкреплённый лишь парой фотографий низкого качества с изображением церковных интерьеров и слайдом с планом «pilgrimage type church».

Две недели спустя во всех трёх группах было проведено тестирование на предмет знания в области данного вопроса. В результате тестирования было установлено, что студенты специальности «Искусство интерьера» усвоили материал гораздо хуже, чем студенты двух других групп. Только 3 человека из 24 (12,5 % !) хотя бы в общих чертах разобрались в особенностях устройства и планировки готической церкви; уровень усвоения материала среди оставшихся 21 человек (что составляет 87,5 %) – ниже среднего или низкий.

Студенты графического дизайна и дизайна костюма продемонстрировали высокий уровень знаний теоретического материала, но, главное, понимание и конкретное представление об устройстве готического собора, его конструкции и взаимодействии всех её элементов. Из 17 человек (на двух специальностях) только 1 студент показал отрицательный результат (5,8 % отрицательного результата к 94,2 % положительного), при этом обучающиеся в группе дизайна костюма прошли тестирование на «отлично» и «хорошо» (100 %).

Результаты распределились следующим образом:

Специальность	Количество студентов	Высокий результат тестирования (%)	Средний результат (%)	Результат тестирования ниже среднего и низкий (%)
Графический дизайн	10	80	10	10
Искусство интерьера	24	-	12,5	87,5
Дизайн костюма	7	100	-	-

Современный преподаватель, таким образом, должен учитывать положительные свойства ИКТ, не только владеть знаниями в области последних, но и уметь применять их в собственной профессиональной деятельности. При обдуманном, грамотном использовании средств ИКТ в качестве новых форм обучения можно решать ряд важных задач дидактического характера:

- в первую очередь, добиваться совершенствования самого процесса преподавания;
- значительно повышать уровень самостоятельной работы студентов, результативность его самоподготовки;
- активизировать процесс обучения студента в направлении научно-исследовательской, поисковой деятельности;
- воздействовать на формирование мотивации студента к обучению;
- обеспечивать процесс непрерывного и гибкого обучения и т.д.

Современный специалист в области высшего образования является, по сути, обладателем ИКТ обучающего, учебно-игрового, демонстрационного, информационно-поискового и др. типов, которые могут использоваться в следующих методических целях:

- для сообщения знаний и формирования умений и навыков учебной, а также практической деятельности;
- для повторения и закрепления пройденного материала;
- для визуализации изучаемых объектов (например, готической архитектуры, живописи голландцев 17 века и т.д.);
- для создания различных учебных ситуаций, в которых студент усваивает материал в игровой форме;
- для обеспечения необходимого уровня усвоения учебного материала;
- для проведения удалённых экспериментов на реальном оборудовании;

- для сообщения разного рода сведений и формирования навыков и умений по отбору и систематизации информации и т.п.

3. Негативные последствия воздействия информационных технологий на студента

Выше речь шла о положительном влиянии на образовательный процесс средств информационных и коммуникационных технологий. Но, как и всякий предмет или явление, ИКТ имеют и обратную сторону. Их использование во всех формах обучения может привести к ряду негативных последствий, среди которых:

- ухудшение физиологического состояния и здоровья студента;
- ряд психолого-педагогических проблем;
- снижение речевой активности обучающегося (что особенно характерно для форм открытого и дистанционного обучения), в результате чего студент не имеет достаточной практики формулирования и высказывания собственных мыслей на профессиональном языке. Согласно последним психологическим исследованиям, длительное отсутствие активной речевой практики негативно сказывается на процессах мышления, в т.ч. самостоятельного;
- недостаток живого диалогического общения между участниками образовательного процесса, который становится дефицитным в результате чрезмерной индивидуализации обучения. Происходит подмена понятий, и сама модель общения превращается в некий суррогат: «преподаватель-студент» или «студент-студент» на «студент-компьютер».

Нельзя не согласиться с автором одной интернет-статьи, посвящённой информационным технологиям в образовании: «Если пойти по пути всеобщей индивидуализации обучения с помощью персональных компьютеров, можно прийти к тому, что мы упустим саму возможность формирования творческого мышления, которое по самому своему происхождению основано на диалоге» ([//physics.herzen.spb.ru/teaching/materials/gosexam/b25.htm](http://physics.herzen.spb.ru/teaching/materials/gosexam/b25.htm)).

И, конечно, Internet. Не стоит преувеличивать его значение как информационного источника. Во всемирной паутине миллиарды документов, обеспечивающих мгновенный доступ к различным ресурсам информации. Приходится сомневаться в достоверности и качестве некоторых из них. Но главное, использование данных ресурсов часто приводит к негативным последствиям, прежде всего, в процессе обучения студента, его самостоятельной, научно-исследовательской деятельности. При использовании таких средств ИКТ срабатывает «принцип экономии сил»: зачем тратить собственную энергию и время на подготовку к практическому занятию или лабораторной работе, если Интернет предоставляет такой богатый выбор; если можно,

не затрачивая почти никаких усилий, одним кликом компьютерной мыши получить готовое решение проблемы? Курсовые работы и рефераты, дипломы, сочинения, диссертации – за деньги или бесплатно. Для современного студента такой способ обучения стал привычным и вполне приемлемым. Хочется особенно подчеркнуть, что метод этот отнюдь не способствует повышению эффективности образовательного процесса. Наоборот. В результате таких бесхитростных действий обучающийся не способен самостоятельно мыслить, формулировать и высказывать собственное мнение; у него не формируются навыки работы с информацией (процесс её накопления, отбора и систематизации). Большая часть получающих высшее образование сегодня – это студенты, которые не заботятся о качестве полученной из сети информации, довольствуясь часто нажатием первой ссылки, бездумным скачиванием, распечатыванием готового текста. Это, в частности, порождает чудовищный процент плагиата среди научных работ.

С целью определения регулярности использования ресурсов Internet для подготовки к занятиям и написания различным самостоятельным работ, а также мотивации студентов был проведено анкетирование среди младших курсов специальностей «Искусство интерьера», «Художественное проектирование костюма» и направления подготовки «Художественное образование» художественно-графического факультета КГУ. Всего было опрошено 50 человек.

Студентам были предложены следующие вопросы:

- Используете ли Вы интернет для подготовки к занятиям в вузе: да, нет;
- Прибегаете ли Вы к услугам библиотек и читальных залов для подготовки к занятиям: да, иногда, совсем не прибегаю;
- Как регулярно Вы используете ресурсы глобальной сети для подготовки: постоянно, часто, время от времени, никогда;
- Как быстро находите нужную Вам информацию: моментально, практически сразу, приходится постараться;
- На какую ссылку Вы нажмёте при поиске информации: первую попавшуюся, выберу после просмотра 2-3 ссылок, бегло просмотрю десяток и сделаю выбор, буду внимательно выбирать, пока не попадётся нужная;
- Скачиваете ли Вы готовые курсовые проекты, рефераты и др.: да, иногда, нет;
- Считает ли Вы, что использование готовых информационных продуктов нарушает авторские права: да, нет, не знаю;
- Важны ли для Вас достоверность и качество получаемой из интернета информации: да, это важно, никогда не задумывался, совсем не важно, другое;
- Чем мотивирован поиск необходимой Вам информации во всемирной паутине: это экономит время, не нужно выходить из дома, не люблю библиотеки, никогда не задумывался, другое.

В ходе анкетирования было установлено:

- все респонденты пользуются интернетом (50 человек из 50 опрошенных), но с разной

степенью интенсивности, руководствуясь разными мотивами. При этом 76 % при подготовке к занятиям прибегают к услугам сети регулярно (38 человек), не задумываясь о достоверности информации, бездумно нажимая первую ссылку;

- остальные 24 % используют интернет время от времени или иногда, при этом нужную информацию выбирают после просмотра 2-3 ссылок, руководствуясь загруженностью и нехваткой времени, чтобы идти в библиотеку. Тем не менее, данный процент опрошенных иногда прибегает к услугам библиотек;

- только 5 человек из 50 (это 10 %) используют возможности интернета для получения общих сведений, ссылок на литературу, как ориентир, но разбираться в вопросе более детально и глубоко предпочитают в библиотеках, ссылаясь на более достоверные источники.

Результаты проведённого анкетирования среди студентов младших курсов ХГФ демонстрируют не очень положительную динамику. Большинство студентов совершенно не заботит качество информации, которую они получают. Настораживает бездумность пользования информационными ресурсами, а также мотивация в виде нежелания выходить из дома или экономить время (заметим, при каждой подготовке к занятиям).

Страдает, прежде всего, общий уровень подготовки будущего специалиста, его профессионализм, способность ясно и чётко мыслить и другие, профессионально значимые, качества. Что недопустимо в условиях непрекращающегося реформирования образования и иных требований рынка труда, когда актуальным остаётся вопрос о подготовке высококвалифицированного профессионала.

На этапе профессиональной подготовки в высшем учебном заведении качество образовательного процесса, формы и методы обучения, в т.ч. средства ИКТ в образовании, во многом определяют успешность человека в будущей профессиональной деятельности и в его взаимодействии с окружающими.

Автор ни в коем случае не оспаривает возможности современных информационных технологий, не призывает совершенно отказываться от средств, которые значительно облегчают организацию образовательного процесса или экономят время. Автор всего лишь стремится подчеркнуть, что не всякая информация достоверна, она должна быть выборочной и дозированной; интернет-ресурсы необходимо выбирать тщательнее, используя их в качестве ориентиров для самоподготовки. При этом студенту, как и любому пользователю РС и Internet, следует помнить о живом диалогическом общении, которое не заменят машины.

4. Основные выводы

В статье были рассмотрены вопросы влияния ИКТ на уровень и качество

образования, позитивные и негативные стороны этого влияния; обозначены дидактические и методические задачи, решаемые с помощью ИКТ в системе современного высшего образования.

В ходе исследования автор пришёл к следующим выводам:

- средства ИКТ, используемые в современном образовании позволяют добиваться высоких результатов в обучении;
- новые технологии дают возможность обеспечить взаимодействие между преподавателем и обучающимся в системе открытого и дистанционного обучения;
- применение различных средств ИКТ в образовательном процессе может привести как к позитивным, так и негативным последствиям;
- в условиях воздействия ИКТ на образовательные процессы формируется тип современного преподавателя, который должен не только владеть знаниями в области информационных и коммуникационных технологий, но и уметь применять их в собственной профессиональной деятельности;
- в данных условиях складывается иной тип студента, не представляющего свою жизнь без персонального компьютера и всемирной паутины Internet, использующего возможности современных технологий в качестве информационных источников.

5. Вместо заключения

Каковы последствия применения информационных и коммуникационных технологий в образовательном процессе вуза? Вряд ли возможно в контексте небольшого исследования дать удовлетворительный и однозначный ответ. Мнения будут весьма противоречивы. Кто-то категорично отрежет «нет» и, наверное, по-своему будет прав, если учитывать обозначенные выше негативные последствия воздействия ИКТ. Другие будут преувеличивать их значение для образования. Однако не стоит впадать в крайности: быть чересчур консервативным или, наоборот, радикальным в этом вопросе. Не стоит забывать, что человек XXI века живёт в эпоху высоких технологий, невероятных объёмов информации и способов её получения.

Использование информационных и коммуникационных технологий в современном образовании позволяет поднять последнее на совершенно иной уровень, перейти в новое качество, значительно повышая результативность и эффективность образовательного процесса, предоставляя огромные возможности для самосовершенствования и самообразования.

Как и любой предмет исследования, вопрос о плюсах и минусах информационных и коммуникационных технологий в образовании имеет две стороны.

Ясно одно: в современном мире, в эпоху глобальной информатизации и высоких технологий, игнорировать ИКТ, намеренно преуменьшать их роль в системе обучения и

воспитания не представляется возможным. Главное помнить, что всё хорошо в меру. На наш взгляд, невозможно не использовать новейшие средства и методы обучения, которые решают ряд важных дидактических задач и проблем методического характера, наконец, позволяют сделать процесс усвоения учебного материала более интересным и результативным, а личность преподавателя современной, востребованной на рынке труда и соответствующей социальному заказу.

Информационные технологии сделали образовательный процесс более гибким и открытым, обеспечили доступ к огромной базе электронных информационных ресурсов, позволили организовывать обучение на высоком уровне, совместную научно-исследовательскую работу между студентом и преподавателем даже на расстоянии, в режиме реального времени.

Перед образованием сегодня открываются новые перспективы. Каковы положительные и отрицательные стороны новых возможностей покажет только время.

Литература:

1. ALPATOV, M. (1963): Этюды по истории Западно-Европейского искусства. Москва: Академия художеств
2. HREHOVÁ, D. (2009): Education, visual arts and morality. 8th Vincent's Pocket International Creative Anxiety Workshops. Centrum Sztuki Dziecka, pp: 71-78
3. HREHOVA, D., PRZYBYSZ, J. (2010): Nowe formy komunikacji współczesnej w procesie. Zborník Humanitné vedy a ich význam pri vzdelávaní a rozvoji kľúčových kompetencií študentov vysokých škôl technického zamerania. Košice: TU, ss: 24-38
4. MALÍČKOVÁ, M., HREHOVÁ, D., GYÁRFÁŠ, F. (2009): Estetika pre vysoké školy. Nitra: UKF, 2009, ss: 27-109
5. POLAT, E. (2001): Интернет в гуманитарном образовании : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: ВЛАДОС
6. POLAT, E. (1998): Дистанционное обучение: Учеб. Пособие. Москва: ВЛАДОС
7. RUDOLPH, C. (2006): A Companion to Medieval Art: Romanesque and Gothic in Northern Europe, Blackwell Publishing
8. WIKIPEDIA The Free Encyclopedia. Адрес в Интернете:
[http://en.wikipedia.org/wiki/Information_technology] (12.7.2013)